

NSfKs 54. forskerseminar

Selfoss, Island 2012

Jubilæumsseminar

NSfKs 54. forskerseminar

Selfoss, Island 2012

Jubilæumsseminar

Rapporten indeholder de papers, der blev præsenteret på
NSfKs forskerseminar i Selfoss, Island 2012

Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi 2012

Islands Universitet / Det juridiske fakultet

Lögberg / Sæmundargata 8

101 Reykjavik

Island

www.nsfk.org

Rådsleder: Ragnheiður Bragadóttir

Sekretariatsleder: Ásta Stefánsdóttir

Redaktør: Ragnheiður Bragadóttir

Grafisk opsætning og photo fra Selfoss på forsiden:
Halldóra Þorláksdóttir

Trykkeri: Háskólaprent ehf.

November 2012

ISBN: 978-82-7688-030-4

Forord

I dagene 6. til 9. maj 2012 afholdte Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi sit 54. forskerseminar. Seminaret fandt sted på Hotel Selfoss, som ligger i landsbyen Selfoss i Sydisland ved floden Ölfusá. Floden er Islands vandrigeste elv og løber gennem Selfoss i en dyb kløft. Den var længe en stor forhindring, indtil den første bro blev bygget i 1891. Selfoss er handels- og servicecenter for Islands største landbrugsområde. Disse frodige egne har længe været attraktive og i gamle fortællinger om Islands landnam i det 9. århundrede, berettes der om den norske høvding Ingólfur Arnarson, som var Islands første landnamsmand. Han sejlede fra Norge og da han nærmede sig Island kastede han sine højsædestolper i havet, idet han ville bosætte sig der hvor stolperne kom i land. Hans familie og husmænd var meget begejstret over egnen ved Selfoss. Men da han ledte efter stolperne, fandt de dem på den barske og ufrodige halvø, hvor Reykjavík nu ligger. Der bestemte Ingólfur at de skulle bosætte sig. Da sagde en af hans karle: ”Forgæves rejste vi igennem frodige egne, hvis vi skal bosætte os på den her barske halvø.” Men nu, mere end et årtusind senere, var landskabet ved floden en god scene for årets forskerseminar.

Året 2012 har været jubilæumsår for NSfK som fejrer sit 50 års jubilæum. Den kriminologiske forskning og styrkelse af nordiske forskernetværk har altid været en vigtig del af NSfKs virksomhed og derfor blev jubilæet bl. a. markeret på forskerseminaret i år. Programmet for seminaret blev forberedt i en arbejdsgruppe med repræsentanter fra de fem nordiske lande som i sin tid stiftede NSfK. Udgangspunktet i programmet var at give indsigt i nogle af de store kriminologiske temaer som NSfK har beskæftiget sig med de seneste 50 år. Der blev udvalgt fire temaer, der kunne være repræsentative for perioder i nordisk kriminologisk forskning og på seminaret var der plenumforedrag om disse fire temaer, nemlig (forelæserens navn i parentes): 1. Tidens krav til kriminologisk forskning, evidensbaseret forskning og praktik indenfor kriminologien (Britta Kyvsgaard), 2. Corporate Crime (Paul Larsson), 3. Velfærdssamfundet, straf og retssikkerhed. Sanktioner overfor unge i det nordiske velfærdssamfund (Tapio Lappi-Seppälä) samt 4. Narkotika, kriminalitet og social kontrol (Henrik Tham). I tillæg til disse fire plenum var der også to andre plenum på seminaret. Det ene var tilegnet grønlandsk forskning, under navnet: Grønland – landet uden fængsel? (Evy Frantzsen og Annemette Nyborg Lauritsen). Det andet var en forelæsning af Susanna Johansson om de nordiske Barnahus, et projekt som hun i 2011 fik tildelt NSfKs jubilæumsstøtte til. Disse foredrag er publiceret i et specialnummer af *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, udgivet i anledning af jubilæet, og findes derfor ikke i denne rapport.

Traditionen tro var der afsat megen plads til aktuel forskning på jubilæumsseminaret. Eftersom deltagerantallet var fordoblet i forhold til de ordinære forskerseminarer, næsten 100, blev der gjort rede for talrige interessante projekter. De var delt op i 12 kategorier og denne rapportes indholdsfortegnelse henviser til de forskellige emner. I alt var der 49 indlæg i de 12 parallelle sessioner. Der var kommentatorer til alle foredragene, både i plenum og i de enkelte sessioner.

I denne forskningsrapport er alle de indlæg fra parallel sessionerne, som NSfKs sekretariat har fået tilsendt, publiceret. De er inddelt i de samme kategorier som på seminaret og trykkes her i den rækkefølge som de kom i programmet. Der er ikke foretaget nogen indholdsmæssig redigering af de enkelte bidrag. Synspunkter, der kommer frem i de enkelte foredrag, står for foredragsholderens egen regning, og er derfor ikke nødvendigvis identiske med NSfKs holdninger.

I tillæg til denne forskningsrapport og specialnummeret af *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, udgiver NSfK et festskrift på engelsk i anledning af jubilæet: *Nordic Criminology in Fifty Years*. Festskriftet samt forskningsrapporten er tilgængelig på NSfKs hjemmeside.

Som skrevet ovenfor var det NSfKs jubilæumsudvalg som forberedte programmet for seminaret. I udvalget var Anette Storgaard (D), Anne Alvesalo-Kuusi (F), Helgi Gunnlaugsson (I), Per Jørgen Ystehede (N), Tove Pettersson (S) samt Rådslederen. De praktiske forberedelser blev foretaget af sekretariatet i Island. En hjertelig tak rettes til jubilæumsudvalget, sekretariatsleder Ásta Stefánsdóttir, medarbejder Halldóra Þorláksdóttir, kontaktsekretær Margrét Sæmundsdóttir og de islandske rådsmedlemmer, Helgi Gunnlaugsson og Kristrún Kristinsdóttir, for alt det arbejde, de har udført for at muliggøre seminaret. Foredragsholdere, kommentatorer og bidragsydere til denne rapport takkes også for deres indsats, samt Halldóra Þorláksdóttir for arbejdet med rapporten.

Reykjavík i november 2012.

Ragnheiður Bragadóttir

Rådsleder for NSfK.

Indholdsfortegnelse

Holdninger til straf og de kriminelles baggrund .15

Helgi Gunnlaugsson..... 17

Vil den islandske befolkning se strengere straffe end dommerne for økonomisk kriminalitet og seksuelle forbrydelser mod børn?	17
Sammendrag.....	17
Indledning	17
Tidligere undersøgelser	18
Fremgangsmåde	20
Deltagerne.....	20
Metoder og data.....	20
Sagen om seksualforbrydelse mod et barn	21
Sagen om økonomisk kriminalitet	22
Resultater - underslæb i bank	23
Resultater – seksualforbrydelse mod et barn	24
Resumé og diskussion	25
Kilder.....	27

Anita Rønneling & Nadja Lund-Sørensen.....28

Metode eller fornemmelse - En undersøgelse af tilsynssamtaler i Kriminalforsorgen i frihed i Danmark.....	28
Abstract.....	28
1. Baggrund	28
Disposition	29
Kriminalforsorgen i Frihed (KiF).....	29
2. Undersøgelsen.....	29
Fremgangsmåde.....	29
Resultater	30
Åbent spørgeskema.....	31
Fokusgruppeinterviews	32
Brandlukning og relationsarbejde	32
Samtalen om kriminalitet og forebyggelsen af recidiv	33
Systematik i tilsynsforløbet	34
Rollefordeling mellem den tilsynsførende og klienten	35
Faglighed.....	36
3. Analyse.....	37
Relationsarbejdet – mellem autonomi og intervention.....	37
Den manglende klarhed i fagligheden	38
Er der en løsning på problemstillingerne?	39
Litteraturliste.....	42

Trafficking, korruption og hvidvaskning 43

Minna Viuhko..... 45

Trafficked persons – ideal or not-so-ideal victims?	45
Abstract.....	45
Introduction	45

Objectives of the PhD study.....	46
The concept of the (trafficking) victim.....	47
The ideal victim	48
An ideal trafficking victim?.....	49
Conclusions.....	50
References.....	51
Monika Sellgren Karlsson	53
Det korrumpa Sverige? En institutionell historia om konstruktionen av ett samhällsproblem.....	53
Bakgrund	53
Problemformulering och utgångspunkter	55
Syfte.....	56
Avgränsningar och material	56
Nyinstitutionell teori och historisk institutionell historia	58
Litteraturförteckning	63
Ellen Kittelsbye	65
Hvitvasking i Norge – modi og rapporteringsrutiner.....	65
Kriminalitet og risikofaktorer.....	69
Manne Gerell.....	71
The Small Does Matter: Neighborhoods and spatial distribution of physical disorder	71
Abstract.....	71
Introduction	71
Geographic criminology and the concept of neighborhood.....	72
Neighborhood difference, disorder and crime	73
The neighborhoods	73
Research design and data	75
Results.....	76
Concluding remarks	79
Acknowledgements	80
References.....	80
Janne Kivivuori, Henrik Linderborg, Sasu Tyni & Mikko Aaltonen.....	82
The Robustness of Self-Control as a Predictor of Recidivism	82
Anita Heber	83
Brottslingen och brottsoffret i kriminalpolitiska motioner	83
Inledning.....	83
Del I. Brottslingen mot Brottsoffret	83
Del II. Vi mot Dem	84
Del III. Statens ansvar mot Allas ansvar.....	85
Referenser.....	86
Isabel Schoultz	88
Using the concepts of denials and neutralizations to understand Swedish state official's accounts	88
Abstract.....	88
Introduction	88

Denials and neutralizations	89
Outline of an analysis of official accounts.....	91
Examples of state official's accounts in line with denials and neutralizations	91
Literal denials.....	92
Interpretative denials	92
Implicatory denials	93
Concluding discussion	95
Cases cited	96
References.....	96

Vold i hjemmet..... 99

***Ingólfur V. Gíslason*101**

Domestic violence in Iceland	101
Abstract.....	101
A social problem	101
The plan of action	102
Prevalence studies	102
Qualitative studies.....	103
Conclusions.....	106
References.....	106

***Bjarney Krístrún Haraldsdóttir & Jón Gunnar Bernburg* 107**

Domestic violence in Reykjavik metropolitan area by school districts and their social composition	107
Abstract.....	107
Introduction and previous research.....	107
Methods	108
Measurement of neighborhood domestic violence	108
Measurement of neighborhood structural characteristics	109
Measurement of neighborhood networks and cohesion.....	110
Regression results	111
Conclusions.....	114
References.....	114

Kriminalitetsdata, sikkerhed og politiets effektivitet..... 117

***Jerzy Sarnecki*.....119**

Police performance management and efficiency: Summary and conclusions.....	119
--	-----

***Petri Danielsson* 122**

The anatomy of a safety crime – empirical and theoretical perspectives to crimes against worker safety.....	122
Abstract.....	122
Introduction	122
Safety crimes in context	123
Empirical characteristics of safety crimes	125
Place of crime and mechanisms of injuries	126
Who is the criminal?	129
Naming and blaming: The debate over responsibility	131

Narratives of neutralisation.....	132
Conclusions.....	134
References.....	136
David W.M. Sorensen	139
Exploring the unprecedented rise in Danish burglary.....	139
Abstract.....	139
Burglary in Denmark	140
Political reactions to the rise in burglary	141
Trends	141
Trends in residential burglary versus overall property crime	142
Does the Danish burglary rise reflect an international phenomenon?	143
EU trends.....	143
Nordic trends	144
Conclusion	145
Explanations.....	145
Reporting and recording.....	146
Age, drugs and economy.....	146
Crime tourism	146
The National Police Reform of 2007.....	149
Conclusion	152
References.....	152
Appendix.....	153

Straf og andre sanktioner..... 155

Berit Johnsen & Hans Jørgen Engbo	157
Forvaring i Danmark og Norge – en komparativ studie.....	157
1 Indledning	157
2 Forvaring i Norge	157
2.1 Betingelserne for dom til forvaring.....	158
2.2 Faktisk brug af forvaring	159
2.3 Fuldbyrkelse af forvaring	160
2.4 Permisjoner og udslusning.....	160
2.5 Løslatelse eller forlængelse	161
3 Forvaring i Danmark	163
3.1 Betingelserne for dom til forvaring.....	163
3.2 Faktisk brug af forvaring	164
3.3 Fuldbyrkelse af forvaring	164
3.4 Udslusning	164
3.4.1 Udgang (permission)	165
3.4.2 Åben afsoning (udstationering på fængselsvilkår)	165
3.4.3 Udstationering på pensionsvilkår	165
3.4.4 Udstationering til eget hjem.....	165
3.4.5 Prøveudskrivning.....	166
3.4.6 Beslutningsprocessen	167
3.5 Endelig ophævelse	167
4 Komparativ analyse	168
4.1 Historiske sammenfall.....	168

4.2	Krav/vilkår	168
4.3	Flere forvaringsdomme i Norge	169
4.4	Helsetjeneste – import kontra selvforsyning	169
4.5	Pønale hensyn	169
4.6	Ingen fastsat prøvetid i Danmark	170
Tanja Tambour Jørgensen		171
Afsoning i hjemmet - En effektevaluering af fodlænkeordningen.....		171
Abstract.....		171
Indledning		171
Lovgivningen		171
Ordningens betingelser, vilkår og procedurer		172
Eksperimental- og kontrolgruppe		173
Data og metode.....		174
Beskrivelse af undersøgelsesgrupperne		175
Effekten af afsoningsformen.....		176
Færdselslovsovertræderne.....		176
De unge under 25 år		177
Spørgeskema- og interviewundersøgelse.....		178
Vilkår knyttet til afsoning med elektronisk fodlænke		179
Hverdagen under afsoning med elektronisk fodlænke		180
Opsamling og diskussion		182
Aune Flinck, Saija Sambou & Erika Uotila		183
Mediation in Intimate relationship violence – implications and challenges		183
Abstract.....		183
Legislation in Finland		183
Mediation procedure in cases of IRV		184
Principles of RJ and VOM of IRV cases		185
Research questions/The focus of the study		186
Data and re-victimisation/ revictimation		187
Data and RJ		189
Simon Kamber.....		191
Sindssyge straffelovsovertrædere		191
Abstract.....		191
1. Introduktion.....		191
2. Ph.d.-projektets opbygning		191
3. Sindssygdomsbegrebet		192
4. Forholdet mellem begrundelser og afgørelser.....		193
5. To eksempler		194
6. Afsluttende bemærkninger		196
LITTERATUR:.....		196
Børn, forældre og fængsler		197
My Lilja		199
Anlagda skolbränder – en intervjustudie med högstadieungdomar		199
Referenser.....		200
Sara Uhnöo.....		201

Tillsammans och i samförstånd – ungas gemensamma brandanläggelser	201
Abstract	201
Inledning.....	201
Ungdomars medbrottslighet och brandanläggelser	202
Material och metod	204
Beskrivning av det analyserade rättsmaterialet	205
Analytiska och metodologiska överväganden	205
Relation och interaktionsarenor	207
Positioner under planering och förberedelse	207
Den motiverade.....	208
Den idérike	208
Den praktiske	209
Den informerade	210
Den resurstarke.....	210
Positioner under utförandet av brandanläggelsen	211
Chauffören.....	211
Brandanläggaren.....	211
Vakten.....	212
Publiken.....	212
Konklusioner: medbrottslighet vid ungas brandanläggelser.....	213
Referenser.....	215
Tuuli Pitkänen & Teemu Kaskela.....	217
Mothers in the margin – women with a history of substance abuse and imprisonment.....	217
Abstract.....	217
Introduction	217
Method.....	217
Results.....	221
Conclusions.....	226
Ofre blandt mennesker og dyr	229
Bo Fabricius Jensen	231
Vedrørende udviklingshæmmedes retsbeskyttelse ved seksuelle overgreb (Politiets rolle)	231
Abstract.....	231
Indledning	232
Opgavens problemformulering	232
I det følgende redegøres kort for de indkomne data	233
Undersøgelsens konklusioner	236
Anbefalinger	237
Litteraturliste.....	238
Mirka Smolej	239
Repeat violent victimisation in Finland.....	239
Abstract.....	239
Emergence of the crime victim	239
Repeat criminal victimisation	240
Finnish data on repeat violent victimisation	240

15-74-year old Finns.....	241
Women and men	242
Children and adolescents.....	242
Introducing a research project on "repeats"	243
References.....	244
Ragnhild Sollund.....	245
The illegal wildlife trade into Norway- control and law enforcement	245
Abstract.....	245
Innledning	245
Ulovlig handel med og trafficking i dyr.....	246
Fra lokale dyrenappere til transnasjonal, organisert kriminalitet.	247
Metode	248
Funn.....	248
Toppen av isfjellet?	248
Falsifisering av dokumenter/ verifisering av dokumenter	249
Samarbeidet mellom etatene.....	250
Dommer egnet til å avskrekke?	251
Kjæledyr til eget forbruk	252
Markedet for papegøyer og reptiler - etiske implikasjoner.....	253
Kriminalisering versus legalisering.....	254
Artsrettferdighet og individuelle rettigheter	254
Konklusjon.....	256
Referanser.....	256
Fængselsbetjenter og fængselssamfundet	259
Kristina Westerholm	261
Dealing with children who offend – A comparative study of probation officers' perceptions of juvenile justice and attitudes towards juvenile offenders in Finland and the United States	261
Abstract.....	261
Introduction	261
Research question	262
Social work and probation strategies – previous studies and findings.....	263
Conducting comparative research.....	265
Method.....	265
Discussion.....	266
References.....	267
Siv Hjellnes.....	269
Fængselsbetjentens ansvar som del av straffesakskjeden	269
Velferdsperspektiv i Kriminalomsorgens møte med innsatte	271
Kilder.....	275
Linda Kjær Minke.....	277
Bliver minus til plus på sigt? - En kvalitativ og kvantitativ undersøgelse af om ikke-kriminelt belastede bliver kriminelle af at bo sammen med kriminelt belastede på Kriminalforsorgens Pension Skejby.....	277
Abstract.....	277
Indledning og baggrund for undersøgelsen.....	278

Samfundsvidenskabelige metoder	279
Kriminalpræventive og andre teoretiske overvejelser om praksis med udtynding	280
Pension Skejby anno 2010	282
Bliver minus til plus på sigt?	284
Kriminalpolitiske overvejelser	285
Litteratur	286

Risikfaktorer, kriminalitetsmønstre og socialkontrol 289

***Elsa Saarikomäki* 291**

Changing culture of social control – Self-reported security guard contacts of young people	291
Abstract	291
Introduction	291
The role of private security	292
Aims, data and methods of the study	293
Conclusion	294
References	294

***Julia Sandahl* 297**

Betydelsen av skolrelaterade skyddsfaktorer för narkotikaanvändning och kriminalitet bland ungdomar i Stockholm	297
Abstract	297
Inledning	298
Risk och skydd	299
Ogynnsamma familjeförhållanden	300
Kan skolan ha någon betydelse?	301
Skillnader mellan skolor	302
Metod	302
Data	303
Bilaga (ej färdig)	304
Operationaliseringar	304
Beroende variabler	304
Oberoende variabler	304
Familjerelaterade ogynnsamma faktorer	304
Skolrelaterade skyddsfaktorer	305
Kontrollvariabler	306
Referenser	306

Narkotika, alkohol og samfundsreaktioner 309

***Kim Møller* 311**

Cannabiskontrol og forbrug: Potentialet i en Nordisk komparation	311
Abstract	311
Baggrund	311
Er det Sverige der er en undtagelse? Hvordan kan det undersøges nærmere?	313
Normer: Stigmatisering af cannabisbrugere gennem kriminalisering	314
Priser	315
Tilgængelighed	316

Håndhævelsesintensitet	316
Diskussion: Hvordan kvantificeres kultur?	317
Referencer.....	319
Mika Sutela	321
Unity of Driving Ban Sanctions in Aggravated Drunk Driving Crimes in District Courts of Finland – Especially from a Gender Point of View.....	321
Abstract.....	321
1 Introduction.....	321
2 About the regulation of driving ban in Finland	322
3 Conditional driving ban	323
4 Empirical analysis of driving ban sanctions	324
5 Conclusions.....	329
References.....	330
Straf, familieformer og udlændinge i kriminalstatistikken.....	331
Lena Roxell.....	333
Tid till återfall.....	333
Abstrakt	333
Inledning.....	333
Fängelsekulturer	334
Tidsaspekter på återfall.....	336
Metod.....	336
Resultat.....	338
Slutsatser	341
Referenser.....	342
Johan Kardell.....	344
Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet - den tidigare forskningen och några nya resultat.....	344
Abstract.....	344
Introduktion	344
Syfte.....	346
Resultat	346
Slutsatser av genomgången rörande den tidigare forskningen.....	349
Överrepresentationen hos barn till utlandsfödda	349
Prevalens	350
Incidens	350
Diskussion	352
Referenser.....	353
Program og deltagerliste	357

Holdninger til straf og de kriminelles baggrund

Helgi Gunnlaugsson

Vil den islandske befolkning se strengere straffe end dommerne for økonomisk kriminalitet og seksuelle forbrydelser mod børn?

Sammendrag

I denne presentation gives resultater fra fokusgrupper anvendt i Island i maj 2011 der drejer sig om to sager vedrørende økonomisk kriminalitet og seksual forbrydelse mod en ung pige. Denne undersøgelse er en del af et tidligere NSfK projekt om holdninger til straf i de nordiske lande. Disse to sager var ikke med i fokusgrupperne i de andre nordiske lande men økonomisk kriminalitet var inkluderet i postenqueterne. Fokusgruppernes deltagere kom fra beboere i Reykjavik omegn og var valgt på grundlag af en telefonsurvey, hvori de tog stilling til en del generelle udtalelser angående kriminalitet og straffe. Deltagerne var bedt om at vælge straf som de mente at domstolene ville vælge og hvad de selv ville vælge. I begyndelsen af fokusgruppemøderne fyldte deltagerne ud et spørgeskema, det samme som tidligere var brugt i postenqueterne. Ifølge det var en konkret sag om økonomisk kriminalitet eller seksual forbrydelse mod et barn drøftet i grupperne inden de svarede igen på hvordan de forholdt sig nu til disse to sager. Hvorvidt kræver deltagerne hårdere straffe en domstolene? Sker der ændringer i deltagernes holdning i løbet af diskussionen i mødene? Er resultaterne anderledes end hvad der viste sig i NSfK projektet?

Indledning

Opinionsundersøgelser baseret på telefoninterviews har som regel vist at den islandske befolkning finder domstolens strafudmåling alt for mild (Gunnlaugsson, 2008). Andre undersøgelser, hvori man har anvendt flere forskellige målingsmetoder, antyder dog at denne holdning ikke er så herskende som telefonundersøgelserne tilkendegiver. I den nordiske undersøgelse af indbyggernes holdning til straf anvendte man adskillige metoder (Balvig, Gunnlaugsson, Jerre, Olaussen og Tham, 2010). Som første skridt sammensatte man en dommergruppe, der tog stilling til syv kriminelle sager på grundlag af handlingsbeskrivelser. Som andet skridt foretog man en opinionsundersøgelse ved hjælp af postsendte spørgeskemaer, hvori deltagerne tog stilling til de samme kriminelle sager som dommerne tidligere havde fastsat straffe i. Som tredje skridt sammensatte man fokusgrupper hvor deltagere tog stilling til en bestemt kriminel sag fra de udsendte spørgeskemaer og diskuterede forskellige straffe før deltagerne afgjorde hvad deres endelige holdning ville være. Det viste sig at deltagerne i såvel fokusgruppen som i undersøgelsen med spørgeskemaer havde tendens til at undervurdere dommernes strafudmåling og foreslog selv domme, der som regel var mildere end hvad dommerne havde tildelt.

Jeg vil her redegøre for resultaterne fra fokusgruppers behandling af to forbrydelser, der ikke tidligere var blevet behandlet i fokusgrupper: en økonomisk forbrydelse, der finder sted i en bank, og en voksen mands seksualforbrydelse mod en pige. Begge disse sager repræsenterer forbrydelseskategorier som efter manges mening straffes alt for mildt. Man vil i denne undersøgelse, i lighed med tidligere, forsøge at sammensætte fokusgrupperne af deltagere med forskellig holdning, hvilket opnås v.h.a. telefoninterviews. Ligeledes vil man søge at opnå et nogenlunde jævnt forhold mellem både køn og aldersgrupper. Deltagerne, der alle er bosiddende i hovedstadsområdet, begynder med at besvare det udsendte spørgeskema fra den tidligere nævnte undersøgelse og behandler derefter specielt den økonomiske forbrydelse og seksualforbrydelsen. Efter en diskussion om forskellige straffe tager deltagerne stilling til hvad der vil være en passende straf. Ændres deltageres holdning efter diskussionen i forhold til den holdning, de tilkendegav i spørgeskemaet? Og hvis den ændres, er der da tale om en hårdere eller mildere straf? Er deltageres holdning hårdere end dommernes?

Tidligere undersøgelser

I 2010 blev de første resultater fra en omfattende undersøgelse af befolkningens og dommers holdning til straffe offentliggjort. Undersøgelsen blev udført på initiativ af Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi (Balvig, Gunnlaugsson, Jerre, Olaussen og Tham, 2010). Resultaterne vakte stor opmærksomhed (NSfK's hjemmeside, 2010), ikke mindst fordi de tilsyneladende stod i modsætning til tidligere undersøgelser, der har vist en hårdere holdning hos befolkningen end hos dommere (se f. eks. Gunnlaugsson, 2008). I den nordiske undersøgelse syntes størstedelen af deltagerne imidlertid at undervurdere domstolenes strafudmåling og valgte selv straffe, der var mildere end dommernes.

Ved tidligere undersøgelser af befolkningens holdning til afstraffelse har man fortrinsvis anvendt telefoninterviews, hvori de svarende får stillet generelle spørgsmål om, hvorvidt straffe er for milde eller ej. Resultater fra islandske undersøgelser har f.eks. vist at tre ud af fire islændinge ifølge telefoninterviews mener, at domstolenes straffe er for milde, og undersøgelser i andre nordiske lande har givet meget lignende resultater (Baldvig et al., 2010). Nordiske borgere mener altså, at domstolene er for milde, ikke mindst når det drejer sig om seksualforbrydelser og andre voldsforbrydelser. Men ved anvendelse af andre undersøgelsesmetoder end telefoninterviews nåede den nordiske undersøgelsesgruppe frem til et andet billede af indbyggernes holdning. Tilsyneladende formilder det deltageres holdning at få nærmere oplysninger om sagens forhold og blive konfronteret med reelle sager. Deltageres holdning viste sig at være hårdere i telefoninterviewene, mildere i de postsendte spørgeskemaer, hvori deltagerne fik nærmere oplysninger om forbrydelsernes handlingsforløb og strafferamme, og mildest i fokusgrupperne, hvor der blev gået til bunds i bestemte sager ved hjælp af videooptagelser af iscenesatte retsmøder og efterfølgende gruppediskussioner om en passende straf i hver enkelt sag.

På det udsendte spørgeskema var en beskrivelse af seks alvorlige forbrydelser, og deltagerne blev anmodet om at dømme i disse sager (Gunnlaugsson og Árnason, 2010). Forbrydelserne var vold i hjemmet, narkotikasmugling, røveri, voldtægt, underslæb og gadevold. Fire af disse sager blev behandlet nærmere i fokusgrupperne ved hjælp af videooptagelser af iscenesatte retsmøder og efterfølgende diskussioner.

De fire sager drejede sig om narkotikasmugling, væbnet røveri, voldtægt og gadevold. I næsten alle de seks sager havde dommerne idømt gerningsmændene ubetinget fængsel.

Konklusionerne var utvetydige. Deltagerne i fokusgrupperne i Island havde i alle de fire sager tendens til at undervurdere domstolenes strafudmåling (Björnsdóttir og Gunnlaugsson, 2010). Ifølge dommergruppens vurdering anses domstolene for at idømme mildere straffe end reelt er tilfældet. I alle de fire sager lød dommergruppens afsigelse på ubetinget fængselsstraf. I begyndelsen af fokusgruppens møder var kun 40-56% af deltagerne enige i denne vurdering og havde endda tendens til at vælge kortere fængselsstraffe end dommerne havde gjort. Efter at have set optagelser af retsmøder i sagerne dalede deltagernes straffeiver, og dalede endnu mere efter gruppernes diskussion om en passende strafudmåling. I stedet for fængselsstraf valgte deltagerne gerne andre og mildere straffemidler som f.eks. betinget fængsel, erstatning til offeret eller psykologisk behandling af forbryderen. Det var interessant at se at diskussion i grupperne havde stærkere indflydelse på deltagernes holdning end forevisninger af de iscenesatte retsmøder.

Undersøgelsens vigtigste resultat var at offentlighedens straffeiver daler i takt med at den får adgang til flere oplysninger om sagen, får sagen nærmere ind på livet, diskuterer sagen og når sagens omstændigheder og parter i højere grad ligner det, som befolkningen kender fra det virkelige liv. Det er således ikke en selvfølge at borgerne betragter en hårdere straf i form af en længere fængsling som nogen løsning på kriminalitet. I diskussionerne fremkom også det synspunkt at samfundet i højere grad end i dag kan anvende flere forskellige former for afstraffelse.

Et spørgsmål som her trænger sig på er, hvorvidt undersøgelsens resultater også ville gælde i andre end de fire kategorier, der blev behandlet i fokusgrupperne i 2010. Hvad er f.eks. offentlighedens holdning til økonomisk kriminalitet? Efter Islands store bankkrak i 2008 opstod der mistanke om omfattende økonomisk kriminalitet, hvilket resulterede i bl.a. udnævnelse af en speciel anklager. Er offentlighedens straffeiver også mindre end dommernes i sager der angår underslæb? Seksuelle forbrydelser mod børn har været et hyppigt tema i den daglige debat i Island. Et af de islandske dagblade skrev f.eks. i en leder efter offentliggørelsen af resultaterne fra en nordisk undersøgelse i 2010 (Stephensen, 2010) at offentlighedens holdning uden tvivl var hårdere end dommernes angående seksuelle forbrydelser mod børn. Er dette tilfældet?

Jeg vil i det følgende forsøge at besvare dette og lignende spørgsmål. Den islandske dommergruppe havde taget stilling til to yderligere sager, som ikke blev diskuteret af fokusgrupperne sidste år, en sag om underslæb i en bank og en sag om seksuel forbrydelse mod et barn. Denne gang sammensatte vi derfor fokusgrupper til at tage stilling til disse to sager. Møderne og sagerne var bygget op efter samme model som tidligere med den undtagelse at der denne gang ikke blev forevist videooptagelser af iscenesatte retsmøder. Deltagerne besvarede som første trin det samme spørgeskema som blev anvendt i den postsendte holdningsundersøgelse, hvor en sag om underslæb også var inkluderet. I den nyere undersøgelse tilføjedes en sag om seksualforbrydelse mod et barn, hvilket ikke var med på det oprindelige spørgeskema. Som andet trin deltog grupperne i en diskussion om én af sagerne, enten underslæbet eller den seksuelle forbrydelse, før deltagerne igen besvarede spørgsmål om sagen og om en passende strafudmåling. Ville deres holdning efter diskussionerne være en anden end den de havde efter at have udfyldt spørgeskemaet? Er offentlighedens holdning

mildere en dommernes? Vil en lavere procentdel af deltagerne vælge ubetinget fængsel end dommergruppen? Og hvad med straffens længde? Er det sandsynligt at udklip af de iscenesatte retsmøder vil have større indflydelse på deltagerne end udelukkende diskussioner om sagen?

Fremgangsmåde

Instituttet for samfundsvidenskab ved Islands Universitet sammensatte i dagene 30. og 31. maj 2011 seks fokusgrupper hvor medlemmernes alder var fra 18 til 74 år. Diskussionerne i hver gruppe varede i ca. halvanden time, hvorefter deltagerne som belønning fik gavebrev som kunne anvendes i butiksentret *Smáralind*. Alle diskussionerne blev optaget på bånd og optagelserne senere transskriberede til bearbejdelse.

Deltagerne

Gruppemedlemmerne blev fundet gennem telefonopringninger til et vilkårligt udsnit af befolkningen mellem 18 og 74 år på hovedstadsområdet. Valget af deltagere baseredes på spørgsmål om uddannelse, beskæftigelse og stillingtagen til to generelle udtalelser om forbrydelser og straf. Betingelserne i forbindelse med uddannelse var at deltagerne ikke måtte have været i nogen uddannelse der stod i forbindelse med jura, psykologi, massemedier eller politiarbejde. Derudover måtte deltagerne heller ikke have arbejdet ved massemedier, reklameproduktion, markedsundersøgelser, domstole eller hos politiet. Deltagerne blev spurgt om de var enige eller uenige med følgende udtalelser: „At sidde i fængsel er næsten som at bo på hotel, fangerne har det alt for godt“ og: „Jeg går generelt ind for at forbrydere skal have længere fængselsdomme“. Målet var at sammensætte grupperne af personer med divergerende holdning til førnævnte spørgsmål. Deltagerne blev derefter opdelt i tre aldersgrupper med størst mulig aldersspredning og så jævn kønsfordeling som muligt. Der blev afholdt to fokusgruppemøder i hver aldersgruppe, og deltagerne var i alt 47. Fordelingen af deltagere hvad angår køn og alder var følgende:

- Personer i alderen 18-29 år. I alt 14 personer, 10 kvinder og 4 mænd.
- Personer i alderen 30-49 år. I alt 20 personer, 14 kvinder og 6 mænd.
- Personer i alderen 50-74 år. I alt 13 personer, 8 kvinder og 5 mænd.

Metoder og data

Fokusgruppemøderne begyndte med at deltagerne fik 25 minutter til at besvare et spørgeskema, hvilket var det samme spørgeskema som blev udsendt i holdningsundersøgelsen i efteråret 2009. På spørgeskemaet var en beskrivelse af syv forskellige forbrydelsessager, og deltagerne blev anmodet om at dømme i sagerne. Sagerne var i følgende kategorier: Vold i hjemmet, narkotikasmugling, røveri, voldtægt, underslæb, overfald og seksuel forbrydelse mod et barn (som ikke var inkluderet i den udsendte holdningsmåling). I alle de kriminelle sager drejede det sig om tiltaltes første forbrydelse, og vedkommendes skyldighed var åbenlys. Deltagerne læste i første omgang en kort oversigt over straffemuligheder og dømte derefter i hver af de enkelte sager ud fra tre forskellige forudsætninger: i første omgang som de mente, domstolene ville dømme, i anden omgang som de selv ville dømme og i tredje omgang som de mente den islandske befolkning generelt ville dømme. Vi vil her se nærmere på deltagernes stillingtagen til, hvorvidt domstolene efter deres mening

ville dømme vedkommende i ubetinget fængsel eller ikke, og især om deltagerne har skiftet holdning i løbet af diskussionen. Yderligere ville vi notere os om deltagerne selv ville vælge ubetinget fængsel og hvorvidt denne holdning ændres under diskussionerne.

Deltagerne kunne vælge mellem ubetinget fængsel, betinget straf, bøde, forsoningsforsøg, samfundstjeneste, elektronisk tilsyn, psykologisk behandling eller erstatning til offeret. De kunne derudover fastsætte straffens varighed, hvor dette var relevant. Deltagerne kunne vælge en eller to straffeformer i hver sag. Således kunne forbrydernes straf f.eks. være sammensat af betinget fængselsstraf og samfundstjeneste eller ubetinget fængsel og bøde. Deltagerne kunne derudover fastsætte bødens størrelse. Før deltagerne dømte i de syv sager, læste de en beskrivelse af alle straffeformerne, hvilket er samme fremgangsmåde som blev anvendt i den udsendte holdningsundersøgelse.

Deltagerne udfyldte derefter spørgeskemaerne og satte dem i en konvolut som blev lagt i en lukket kasse (Liste 1, før diskussion), hvorefter næste trin, diskussionerne, begyndte. Diskussionerne drejede sig om to af sagerne: den økonomiske forbrydelse og seksualforbrydelsen mod et barn. Hver sag blev diskuteret tre gange, én gang i hver aldersgruppe. I første omgang diskuteredes hvilken straffeform ville være den mest hensigtsmæssige i lyset af de foreliggende oplysninger, og derefter hvorvidt grunden til forbrydelsen havde nogen betydning ved strafudmålingen og hvilket signal straffen eventuelt burde sende ud i samfundet. Næste diskussionspunkt var fordele og ulemper ved de forskellige straffeformer og hvorfor nogle var mere relevante for bestemte forbrydelser og andre ikke.

Efter diskussionen besvarede deltagerne et andet spørgeskema, hvori de kun dømte i den diskuterede sag. Også dette spørgeskema blev sat i en konvolut og lagt i en lukket kasse (Liste 2, efter diskussion). Næste punkt var en kort diskussion om, hvorvidt deltagerens dom havde ændret sig efter diskussionen om forbrydelsen og om straffemetoder set fra forskellige synspunkter. Diskussionen afsluttedes med at deltagerne blev anmodet om at forestille sig at de alle var medlemmer i en jury der skulle nå frem til en fælles konklusion om en dom i sagen.

Følgende er en beskrivelse af omstændigheder i de to sager, som grupperne især diskuterede på møderne. Hvilken straf vil domstolene efter din mening tildele? Hvad synes du selv, straffen burde være? Her er vi primært interesseret i at se om deltagerne vælger ubetinget fængsel eller andre former for straf, der ikke inkluderer indespærring i fængsel.

Sagen om seksualforbrydelse mod et barn

Daniel indleder i 2001 et forhold til en kvinde, der bor alene med sin 10 årige datter, Line. Daniel besøger kvinden et antal gange i løbet af nogle måneder, hvorefter han flytter sammen med hende. Daniel udvikler -i den forbindelse et godt forhold til Line.

En dag beder kvinden Daniel om at passe Line, mens hun skal i byen med nogle veninder. Da Daniel skal lægge Line, giver han hende et kys. Line synes, at det er sjovt at kysse, og de begynder at kysse hinanden. Først på munden, senere andre steder på kroppen. Daniel foreslår, at de tager tøjet af og fortsætter med at kysse hinanden. Line kysser i den forbindelse flere gange Daniel på hans lem, og han kysser hende i skridtet. Til sidst gider Line ikke kysse mere, og de holder op.

Nogle måneder senere meddeler kvinden Daniel, at hun har fundet en anden mand. Hun bryder derfor med Daniel. Han giver i den forbindelse udtryk for, at han gerne vil holde kontakt med Line, og han tilbyder at passe hende. Det synes kvinden er en god idé.

I de følgende ca. 2 år passer Daniel ca. en gang om måneden Line. Der udvikler sig et fast seksuelt forhold mellem de to, hvor han berører hendes kønsorgan, og hun berører og sutter på hans lem. Daniel bruger aldrig vold eller trusler eller på anden måde forsøger at tvinge Line til samkvemmet, men han stiller hende nogle gange en is eller en biograftur i udsigt, hvis hun indvilger.

Efter at Line er fyldt 12 år, passer Daniel hende ikke længere. Hun besøger ham imidlertid fortsat af og til, enten for at låne penge af ham eller for at flygte fra moderen, som hun ofte er uvenner med. De fortsætter ved disse anledninger nogle gange det seksuelle samkvem.

Kort før hun fylder 14 år foreslår Daniel, at de skal have et egentligt samleje. Hun afviser først, men lader sig overtale. I løbet af det næste 1 1/2 år mødes de 6-8 gange. Ved disse anledninger har de nogle gange samleje, men ikke hver gang.

Da hun fylder 15 år betror hun sig til en veninde, som hun i detaljer fortæller alt om forholdet til Daniel. Veninden beslutter melde Daniel til politiet. Daniel bryder under afhøringerne sammen og erkender forholdet.

Daniel var 40 år gammel, da han flyttede sammen med Line og hendes mor. Han er opvokset i en provinsby under normale familiemæssige forhold. Han har fast vellønnet arbejde, og har fundet sig en ny kæreste, som han er glad for og som er glad for ham. Daniel er ikke tidligere straffet.

Sagen om økonomisk kriminalitet

Den 39-årige Elsa har været ansat i en stor bank i 15 år. Hun er bankuddannet, og er de senere år avanceret til at være en særligt betroet medarbejder. Hun har haft en række ledende funktioner. De seneste 10 år har hun været privatkunderådgiver med speciale i den ældre kundegruppe med private formuer. Mange af de kunder, hun har rådgivet, har hun gennem en årrække oparbejdet et særligt kendskab til som har medført, at disse kunder har haft stor tillid til hendes rådgivning.

Over en 2-årig periode fra maj 2006 til juni 2008, har hun begået mandatsvig over for banken ved at have oprettet 13 fiktive omprioringskonti, hvorfra hun løbende til sig selv har hævet i alt knapt 28 millioner kr. Pengene er umiddelbart blevet gennemført via en anden bank. Banken har lidt et tab på ca. 5 millioner kr., idet resten af aktierne var i behold.

Endvidere har hun som privatkunderådgiver for socialrådgiver Elsa Nielsen (82 år) begået underslæb af særlig grov beskaffenhed ved i 7 tilfælde inden for perioden januar 2001 til maj 2003 at have hævet og brugt knapt en halv million kr. fra hendes konto.

Desuden har hun som privatkunderådgiver for socialrådgiver Kirsten Pedersen begået underslæb af særlig grov beskaffenhed ved i 12 tilfælde i perioden fra august 2003 til oktober 2005 at have hævet og brugt ca. 350 tusind kr. fra hendes konto.

Endelig har hun i perioden fra 2005 til maj 2008 i 5 tilfælde uretmæssigt hævet og brugt gebyrer på i alt knapt 40 tusind kr. fra forskellige kundekonti. Disse gebyrer skulle have været indsat på bankens særlige gebyrkonto.

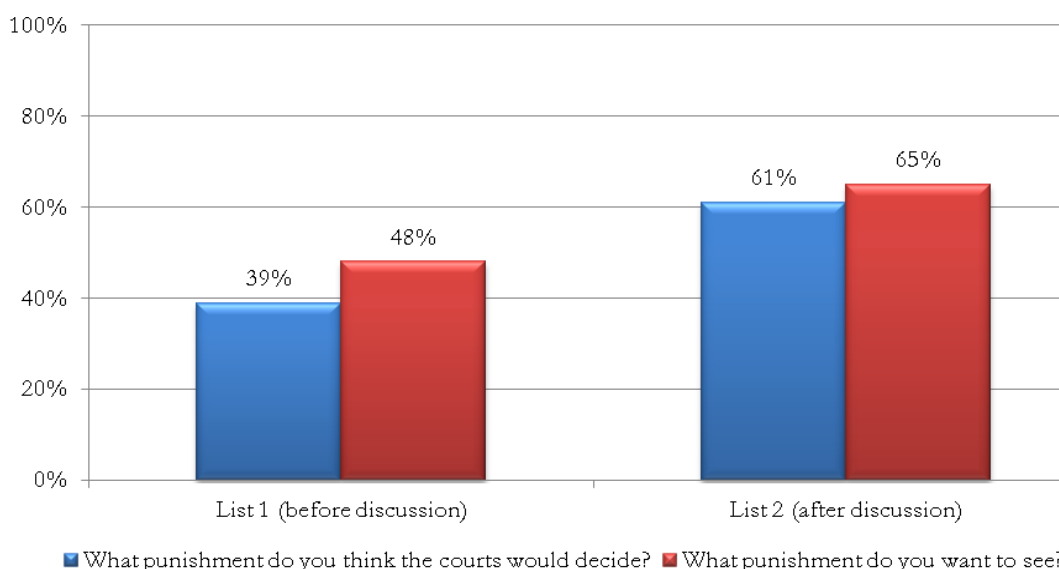
Elsa er ikke tidligere straffet. Elsa har gode personlige forhold, idet hun bor sammen med sin mand gennem 18 år og parrets 3 børn i eget hus i Gardabær. Hun har et godt helbred og ingen misbrugsproblemer.

Resultater - underslæb i bank

Den islandske dommergruppe dømte forbryderen i sagen om underslæb til tre års ubetinget fængselsstraf. Som det fremgår af det første diagram mente mindre end 40% af deltagerne før diskussionerne at domstolene ville idømme vedkommende fængselsstraf, mens over 60% mente at dommerne ville tildele en mildere straf. Knap halvdelen af deltagerne ville derimod selv idømme gerningsmanden fængselsstraf og tildelte efter egen mening en hårdere straf end domstolene. Af sidstnævnte gruppe ville godt halvdelen idømme vedkommende en lignende eller kortere fængselsstraf end dommerne havde gjort mens knap halvdelen ville se en længere fængselsstraf, således som det fremgår af tabel A. Knap en fjerdedel af alle deltagere mente altså før diskussionen at forbryderen burde idømmes en længere fængselsstraf end dommerne havde fastsat.

Diskussionen om den økonomiske forbrydelse synes derefter at have skærpet deltageres straffeiver. Af det første diagram fremgår at over 60% af deltagerne efter diskussionen mente, at domstolene ville idømme gerningsmanden fængselsstraf, mens endnu flere, eller 65%, selv ville fængsle forbryderen. Ligeledes øgedes fængselsstraffens varighed som deltagerne valgte. På tabel A ser vi at over halvdelen af deltagerne, der dømte vedkommende fængselsstraf, efter diskussionerne ville se en lignende eller endda længere straf end dommerne havde udmålt. Godt en fjerdedel ville idømme en længere fængselsdom end dommerne.

Deltagerne er dog stadig af den mening, at domstolene er mildere indstillet end de selv. Efter diskussionerne mener knap 40% af deltagerne at domstolene ikke vil idømme gerningsmanden fængselsstraf og undervurderer således klart domstolens straffeudmåling.

Graph 1 Percentage of focus group participants who chose unconditional prison in relation to the bank embezzlement case.

Table A: What do you think the punishment should be?

Bank embezzlement

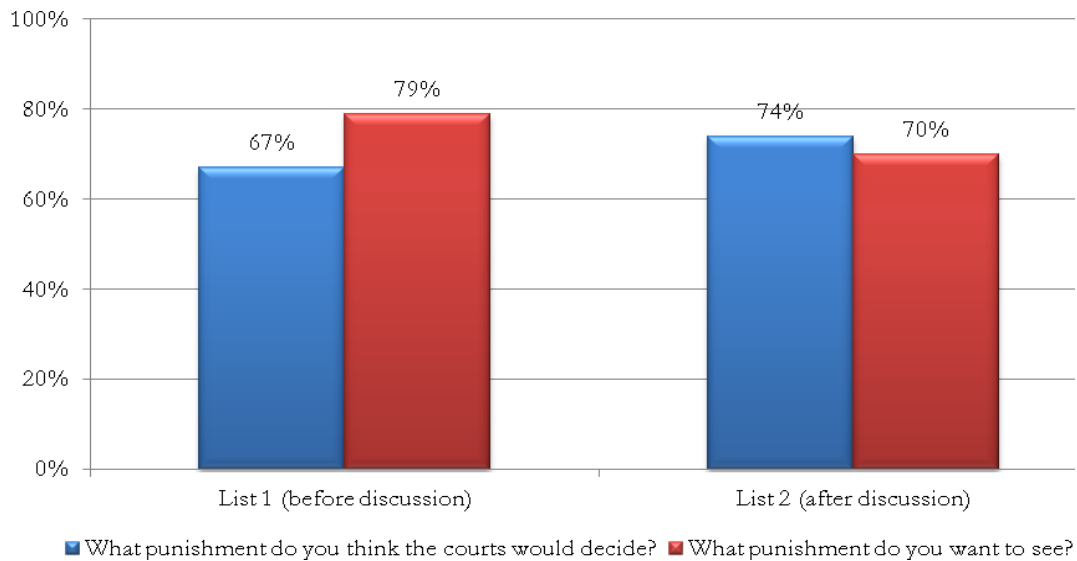
	Before discussion	After discussion
Not prison	12	8
Prison, less than 1 year	1	0
Prison, 1-2 years	1	2
Prison, 2-3 yrs: Judge decision	4	7
Prison, 3 years or longer	5	6
Total – All participants	23	23

Resultater – seksualforbrydelse mod et barn

Den islandske dommergruppe idømte gerningsmanden i seksualforbrydelsen mod et barn 18 måneders fængsel. Som det fremgår af diagram 2 mente ca. to tredjedele før diskussionen at domstolene ville idømme gerningsmanden fængselsstraf mens ca. en tredjedel mente, at dommen ville være mildere end fængsling. Knap 80% af deltagerne ville selv tildele vedkommende forbryder fængselsstraf. Et overvejende flertal ville dømme vedkommende en længere fængselsstraf end dommerne fastsatte, eller mindst to års fængsel, således som det fremgår af tabel B. Faktisk ville i alt to tredjedele af deltagerne før diskussionerne idømme gerningsmanden en strengere fængselsdom end dommerne. Knap halvdelen af alle deltagere ville da se forbryderen fængslet i mindst fem år.

Efter diskussionerne mente lidt flere, eller ca. tre fjerdedele, at domstolene ville idømme vedkommende fængselsstraf, således som det fremgår af diagram 2. Her ser vi dog den ændring at en noget lavere procentdel, eller 70%, nu selv ville idømme denne straf. Dette er ca. 10% lavere end vi så før diskussionerne. Diskussionerne synes at have fået flere til at tage det synspunkt at domstolene ville se strengere på forbrydelsen, samtidigt med at færre deltagere nu selv ville idømme gerningsmanden fængselsstraf. Som vi ser i tabel B var ligeledes varigheden af den sammenlagte idømte fængselsstraf en anelse kortere end før diskussionerne. Cirka halvdelen af alle deltagere ville dog se en længere fængselsstraf end dommerne, heraf flest en straf på mindst fem års fængsel.

Som tidligere står det dog klart at deltagerne undervurderer domstolenes strafudmåling. Cirka en tredjedel af deltagerne mente før diskussionerne at dommerne ikke ville dømme gerningsmanden i fængsel. Efter diskussionen var ca. en fjerdedel af samme mening.

Graph 2: Percentage of focus group participants who chose unconditional prison in relation to the sexual abuse against a child case.

Table B: What do you think the punishment should be?

Sexual offense against a child

	Before discussion	After discussion
Not prison	5	7
Prison, less than 1 year	1	
Prison, 1-2 years: Judge decision	2	4
Prison, 2-5 years	5	2
Prison, 5 years or longer	11	10
Total – All participants:	24	23

Resumé og diskussion

Jeg har i det ovennævnte redegjort for resultaterne fra seks fokusgrupper fra hovedstadsområdet i Island, der blev sammensat i slutningen af maj 2011. Disse grupper behandlede to forbrydelser, der drejede sig om henholdsvis underslæb i en bank og seksualforbrydelse mod et barn. Resultaterne er ret tydelige. En dommergruppe havde idømt begge forbryderne ubetinget fængselsstraf. En stor del af deltagerne var dog af den overbevisning at forbryderne ikke ville blive idømt en sådan straf hos islandske domstole. Medlemmernes undervurdering var større i sagen om økonomisk kriminalitet, i hvilken kun knap 40% af deltagerne før diskussioner om sagen mente, at domstolene ville idømme fængselsstraf. Næsten 70% mente derimod at gerningsmanden i sagen om seksualforbrydelse ville få denne dom hos domstolene. Efter diskussionerne var en del flere deltagere nu af den

mening angående begge sager at domstolene ville idømme fængselsstraf. Øgningen var betydeligt stærkere i sagen om økonomisk forbrydelse.

Angående deltageres egen holdning øgedes deres straffeiver betydeligt efter diskussionerne om den økonomiske forbrydelse. Således ville knap halvdelen før diskussionerne se gerningsmanden fængslet men 65% efter diskussionerne. Vi ser en anden udvikling i sagen om seksualforbrydelsen, hvor en del færre efter diskussionerne ville se forbryderen fængslet end før, eller 70% mod 79% før diskussionerne. Samtidigt dæmpedes generelt deltageres straffeiver, men det står dog klart at en stor del af deltagerne vil se længere fængselsdomme end dommergruppen og da især hvad angår seksualforbrydelser. Således ville ca. en fjerdedel af deltagerne efter diskussioner af underslæbssagen idømme en længere fængselsstraf end dommerne men godt halvdelen i sagen om børnemisbrug.

Det er interessant at over 40% af deltagerne ville idømme gerningsmanden i sagen om seksualforbrydelse fem års fængsel, hvilket er langt over det, som dommergruppen afmålte, eller 18 måneder. Det er ligeledes interessant at se, hvordan deltageres holdning synes at polariseres. Vi ser i begge sagerne ca. en tredjedel af deltagergruppen som ikke vil idømme gerningsmændene fængselsstraf. En stor del mener så, at de skal idømmes en lang fængselsstraf; knap halvdelen dømmer den seksuelle forbryder til fem år i fængsel, og ca. en fjerdedel dømmer den økonomiske forbryder i mindst tre års fængsel. Denne polarisering antyder at der er tale om dyb uenighed mellem deltagerne om, hvordan sådanne sager skal behandles.

Resultaterne fra fokusgrupperne for to år siden (Björnsdóttir og Gunnlaugsson, 2010) viste som nu at deltagerne havde tendens til at undervurdere domstolens strafudmåling. Færre deltagere mener at domstolene idømmer forbrydere fængselsstraf end dommergruppens resultat tilkendegav, såvel før som efter diskussionerne. Diskussionerne nu havde dog den virkning at en del af gruppemedlemmerne ikke længere undervurderede domstolens straffeudmåling. Resultaterne i 2010 var diametralt modsatte: diskussionerne resulterede generelt i den holdning at dommerne ville idømme mildere afstraffelse.

Spørgsmålet, der nu opstår er, hvad der forårsager forskellen fra tidligere resultater? I 2010 forevistes en optagelse af iscenesatte retsmøder i sagen som fokusgruppen havde til behandling, hvorimod der ikke blev forevist nogen videooptagelse i denne omgang. Ligheden med reelle sager øges sandsynligvis, hvis deltagerne overværer retsmøder og står ansigt til ansigt med sagens parter mens disse redegør for deres handlinger. Muligvis dæmper nærheden til sagens parter deltageres straffeiver og øger deres medlidenhed med gerningsmanden. En faktor der modsiger teorien om videooptagelsernes påvirkning er imidlertid at deltageres straffeiver var stærkere umiddelbart efter forevisningen end efter diskussionerne, der tydeligvis dæmpede straffeiveren mere end forevisningen af videooptagelser. Det er dog muligt at påvirkningen fra videoforevisningen også er kommet frem efter diskussionerne.

En mere nærliggende forklaring på forskellen mellem resultaterne fra fokusgrupperne i 2010 og nu ligger formentlig i forbrydernes art. Seksuelle forbrydelser mod børn er et lovbrud for hvilket domstolene efter manges mening giver for milde domme (Ólafsdóttir, 2009), og det står klart at mange deltagere vil se meget længere fængselsstraffe end dommergruppen. Knap halvdelen af alle deltagere i behandlingen af seksualforbrydelsen ville efter diskussionerne idømme

gerningsmanden mindst fem års fængsel, mens dommergruppen tildelte ham en 18 måneders fængselsstraf.

Det samme gør sig gældende i sagen om underslæb i banken hvor forskellen dog ikke er så markant som i seksualforbrydelsessagen. Straffeiveren øgedes dog efter diskussionerne om den økonomiske forbrydelse, hvorimod diskussionerne om den seksuelle forbrydelsessag bevirkede at deltagerne tildelte mildere straffe. En stor del af deltagerne i behandlingen af den økonomiske forbrydelse har efter diskussionerne omtrent den samme holdning som dommergruppen og foreslår 3 års fængsling, mens ca. en tredjedel ikke ville idømme fængselsstraf.

Det står dog klart at en stor del af deltagerne vil se længere fængselsstraffe end dommergruppen og da især hvad angår seksualforbrydelser. Undersøgelsen afslører en dyb kløft mellem deltagernes holdning i begge sagerne. En stor gruppe er tilhængere af lange fængselsdomme, mens en anden stor gruppe er tilhængere af mildere afstraffelsesmetoder, der ikke involverer fængsling. Uenigheden om afstraffelsespolitik er således klart til stede blandt deltagerne. Vi kan dog ikke ud fra disse resultater generalisere om den samlede befolkningssmasse på hovedstadsområdet. Dertil er udsnittet for småt og der er derudover for få mænd i udsnittet. Det bør dog nævnes at svarene fra fokusgruppen i 2010 var meget i tråd med resultaterne fra den postsendte holdningsundersøgelse, som var baseret på et meget stort udsnit. Undersøgelsens resultater burde således give en del fingerpeg, som det ville være interessant at måle yderligere.

Kilder

- Balvig, F., Gunnlaugsson, H., Jerre, K., Olaussen, L.P. og Tham, H. (2010). Den nordiske retsbevidsthedsundersøgelse. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*. 97 (3), 232-250.
- Björnsdóttir, Á.E. og Gunnlaugsson, H. (2010). Vilja Íslendingar harðari refsingar en dómstólar? Í Gunnar Þór Jóhannesson og Helga Björnsdóttir (ritstjórar), *Rannsóknir í félagsvísindum XI: Félags- og mannvísindadeild* (pp. 12-21). Hentet af http://skemman.is/stream/get/1946/6758/18420/3/12-21_Ágústa_Edda_Björns_Helgi_Gunnlaugs_bok.pdf.
- Gunnlaugsson, H. (2008). *Afbrot og Íslendingar*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Gunnlaugsson, H. (2010). Eru dómstólar mildari en almenningur? *Tímarit lögfræðinga*, 60 (3), 267-276. Reykjavík: Lögfræðingafélag Íslands.
- Gunnlaugsson H. og Árnason, S.Ö. (2010). Afbrot og refsingar: Íslendingar í dómarsæti. Í Gunnar Þór Jóhannesson og Helga Björnsdóttir (ritstjórar), *Rannsóknir í félagsvísindum XI: Félags- og mannvísindadeild* (bls. 87-95). Hentet af http://skemman.is/stream/get/1946/6784/18438/3/86-95_Helgi_Gunnlaugs_og_Snorri_Örn_FELMANbok.pdf.
- NSfK hjemmeside, (2010). Public Attitudes to Punishment. Hentet af <http://www.nsfk.org/Page/tabid/63/ctl/ArticleView/mid/383/articleId/127/Public-attitudes-to-punishment.aspx>.
- Ólafsdóttir, S. (2009). *Auðgínt er barn í bernsku sinni: afnám fyrningarfrests alvarlegra kynferðisbrota gegn börnum*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Stephensen, Ó. Þ. (2010, 31. ágúst). Glæpur og refsing. *Fréttablaðið*, s. 12. Hentet af <http://vefblod.visir.is/index.php?netpaper=1420>.

Anita Rönneling & Nadja Lund-Sørensen

Metode eller fornemmelse - En undersøgelse af tilsynssamtaler i Kriminalforsorgen i frihed i Danmark

Abstract

Artiklen beskriver resultaterne af en mindre undersøgelse af tilsynsarbejdet i Kriminalforsorgen i frihed i Danmark. Undersøgelsen består af to dele; et åbent spørgeskema og to fokusgruppeinterviews. På baggrund af undersøgelsen kan det bl.a. konkluderes, at klientens akutte problemstillinger fylder meget i tilsynsforløbet. Endvidere er relationsarbejdet en omfangsrig del af tilsynet, da tillid og god kontakt mellem tilsynsførende og klient anses som værende et middel til at nå det overordnede mål, der består i at motivere til forandring for på den måde at forebygge recidiv. Det fremgår derudover, at selve kerneområdet i tilsynssamtalerne er kriminalitet og årsager til kriminalitet, men der eksisterer ingen fastlagt metode for, hvordan der fremadrettet skal arbejdes med at forhindre ny kriminalitet. Tilsynssamtalerne baserer sig i mindre grad på metoder og teorier om kriminalitetsforebyggelse og i højere grad på "fornemmelser" for den enkelte og tidligere arbejdsrelaterede erfaringer. Alle fokusgruppedeltagerne fortæller, at de har samtaler om kriminalitet, men at de fører denne samtale på hver deres måde. At praksis ikke er ensartet i den del af tilsynsforløbet, der omhandler samtaler om kriminalitet, kan på den ene side være et produkt af idealet om en individuel behandling af klienten, men det kan på den anden side også hænge sammen med uklare organisatoriske målsætninger fra Direktoratets side i forhold til dette område.

1. Baggrund

I efteråret 2010 nedsatte Direktoratet for Kriminalforsorgen i Danmark en arbejdsgruppe, der havde til formål at undersøge rammerne og betingelserne for at indføre en ny metode i tilsynsarbejdet i Kriminalforsorgen i frihed (KiF). Inspireret af udenlandske erfaringer ønskede direktoratet at få afdækket, om det kan være formålstjenligt at indføre de såkaldte RNR-principper¹ i tilsynsvirksomheden i Danmark. Som led i denne afdækning - og for at få et indblik i den faglige kontekst, hvori RNR-principperne evt. skal implementeres - havde arbejdsgruppen brug for opdateret viden om tilsynsforløbet i praksis, herunder specielt indholdet af tilsynssamtalerne, de anvendte metoder og redskaber til afdækning af de bagvedliggende årsager til den begåede kriminalitet samt, hvordan kriminalitetsproblematikken behandles i tilsynssamtalen. For at opnå denne viden

¹ RNR står for Risk, Need and Responsivity. Ideen er, at der systematisk fokuseres på afdækning af risikofaktorer i forhold til recidiv (hvem skal behandles?) fulgt af en behovsafdækning i forhold til selve indsatsen (hvad skal behandles?). Endelig fokuserer tilgangen på en vurdering af, hvordan indsatsen bedst ydes i forhold til den enkelte klient (hvordan skal der behandles?), da måden at lære på er forskellig fra individ til individ.

besluttede arbejdsgruppen at iværksætte en *mindre* undersøgelse af tilsynssamtalens indhold, formål og rammer, og hvorvidt der anvendes særlige systematikker, tilgange eller redskaber i tilsynssamtalerne. Dette paper handler om denne undersøgelse.

Disposition

Først præsenteres arbejdsområdet for KiF ganske kort. Derefter redegøres der for undersøgelsens metode og resultater, hvor hovedvægten er lagt på den ene del af undersøgelsen. Paperet afrundes med en analyse, hvor resultaterne sættes ind i et bredere perspektiv ved at relateres til andre undersøgelser af tilsynsarbejde og til betragtninger om det sociale arbejde i bred forstand.

Kriminalforsorgen i Frihed (KiF)

Kriminalforsorgen i Frihed har som hovedopgave at føre tilsyn med betinget dømte og prøveløsladte klienter. Størstedelen af Kriminalforsorgens klienter hører under KiF, og sagsmængden har været jævnt stigende over årene. Især samfundstjeneste og afsoning med fodlænke i hjemmet er blandt de opgaver, KiF varetager, der får stadig større fokus som alternativer til afsoning i fængsel. Ligeledes har antallet af den tungere gruppe af foranstaltningsdømte (psykisk syge) været stærkt stigende gennem de sidste 10 år.²

Der er 14 afdelinger og 7 lokalkontorer af Kriminalforsorgen i Frihed. Der er en afdeling i hver politikreds med undtagelse af hovedstadsområdet, hvor der findes flere afdelinger.

Formålet med tilsyn er overordnet at mindske recidiv gennem en målrettet indsats. Tilsynsopgaven består af kontrol såvel som af støtte og motivation. Kontrolopgaven består i at sikre, at klienterne overholder de vilkår, der indgår i deres dom eller som er grundlag for deres prøveløsladelse. Kontrolopgaven varetages dels via møder og telefonsamtaler med klienterne, dels via samarbejde med eksterne samarbejdsparter, herunder f.eks. samfundstjenestesteder, misbrugscentre m.v.

Den støttende og motiverende del består i at hjælpe klienterne til en kriminalitetsfri tilværelse. Opgaven varetages i form af en række forskellige elementer, der blandt andet udgøres af samtaler med klienten, koordinering med de sociale myndigheder og øvrige samarbejdsparter samt assistance til klienten i forhold til kontakt til de sociale myndigheder, arbejdsgivere m.v.

2. Undersøgelsen

Fremgangsmåde

Undersøgelsen af tilsynssamtaler er gennemført i marts - april 2011 og består af to dele. Et åbent spørgeskema til samtlige KiF-afdelinger, lokalkontorer og til 29 tilfældigt udvalgte medarbejdere fra fem afdelinger samt to fokusgruppeinterviews med seks deltagere i hver fra forskellige afdelinger. I forhold til det åbne spørgeskema er der modtaget svar fra 11 medarbejdere, 13 afdelinger og to lokalkontorer.

² I perioden 2001 til 2010 har der været mellem 7.976 og 9.273 tilsynssager (Direktoratet for Kriminalforsorgen 2011).

Formålet med det åbne spørgeskema var at undersøge, hvordan den enkelte afdeling og de enkelte medarbejdere beskriver tilsynssamtalens indhold, formål og rammer og at afdække, hvorvidt der eksisterer en særlig systematik, som grundlag for arbejdet i tilsynssamtalerne. Formålet var endvidere at opdage temaer, som var interessante at få uddybet i de efterfølgende fokusgruppinterviews.

I det åbne spørgeskema blev der spurgt ind til følgende områder:

- Tilsynssamtalens indhold og formål og hvad samtalen tager udgangspunkt i
- I hvilken udstrækning der forekommer fælles retningslinjer i den enkelte afdeling i forhold til det konkrete arbejde med tilsynssamtalerne
- Hvorvidt der eksisterer en fastlagt praksis for at sikre en ensartet behandling af klienterne
- Hvordan praksis er skruet sammen i forhold til oplæring af medarbejdere i at afholde tilsynssamtaler

Det skal understreges, at resultaterne af denne del af undersøgelsen er begrænset af den måde, hvorpå spørgsmålene er stillet. Alle spørgsmål er formuleret åbent, og det har derfor været op til det enkelte tjenestested og den enkelte medarbejder at beslutte, hvilke dele af praksis de har lagt vægt på i besvarelsen. At et tjenestested kun fokuserer på enkelte områder af tilsynsarbejdet i deres besvarelse kan sagtens betyde, at de i praksis arbejder med områder, der ikke redegøres for.

For at følge op på de svar, som fremkom i det åbne spørgeskema, og få et mere nuanceret billede af tilsynssamtalens indhold og rammer samt den faglige logik som tilsynsarbejdet tager udgangspunkt i, blev der afholdt to fokusgruppinterviews med i alt 12 medarbejdere fra forskellige KiF-afdelinger. Alle fokusgruppemedtagere er kvinder og langt de fleste har lang erfaring indenfor Kriminalforsorgen.

De to fokusgruppinterviews har fokuseret på følgende emner:

- Tilrettelæggelsen af et tilsynsforløb (hvilken systematik arbejdes der ud fra?)
- Håndteringen af klientens akutte problemstillinger
- Rollefordelingen mellem den tilsynsførende og klienten
- Den faglige logik bag ved arbejdet med at forebygge recidiv

Som udgangspunkt for fokusgruppinterviewene blev der udarbejdet en detaljeret spørgeguide med overordnede temaer og konkrete spørgsmål. I oplægget indgik også to udvalgte videoklip fra tilsynssamtaler, som var blevet indspillet i en KiF-afdeling forud for fokusgrupperne, hvilket viste sig at være en god metode til at skabe et fælles udgangspunkt for drøftelserne i fokusgrupperne.

Resultater

De to dele af undersøgelsen afrapporteres hver for sig men med *tydelig* hovedvægt på fokusgruppinterviewene, da disse indeholder mere nuanceret information. Fokusgrupperne danner desuden baggrund for den afsluttende analyse, hvor KiF-medarbejdernes beskrivelser af praksis sættes ind i et bredere perspektiv. I den

afsluttende analyse relateres der til en tidligere dansk undersøgelse af tilsynsvirksomheden, en svensk undersøgelse af personundersøgelser og endvidere til betragtninger om det sociale arbejde i bred forstand.

Åbent spørgeskema

I det åbne spørgeskema beskriver langt de fleste tilsynssamtalen som en blanding af rådgivning, hjælp og kontrol, mens andre skriver, at samtalen først og fremmest handler om at skabe relationer for at kunne yde støtte og motivation til den enkelte klient. Det overordnede formål med tilsynssamtalen beskrives som forebyggelse af recidiv, eller at støtte klienten til at opnå en kriminalitetsfri tilværelse. Andre fremhæver en bredere forståelse af formålet og beskriver, at tilsynssamtalen desuden handler om at hjælpe klienten til at skabe den tilværelse, han ønsker sig. En medarbejder skriver f.eks., at formålet med tilsynssamtalen er at *”...støtte og vejlede personen til at opnå de ting som personen ønsker med sin tilværelse (alt fra at rydde op i sin lejlighed, lære at læse mv.)”*

Når det gælder spørgsmålet om, hvad tilsynssamtalen skal beskæftige sig med, henviser respondenterne enten direkte til den begåede kriminalitet og dens årsager som fokus for samtalen, eller også noteres det, at tilsynssamtalen skal beskæftige sig med de personlige og sociale forhold eller områder, som har betydning for kriminalitet (de kriminogene faktorer). Nogle respondenter har f.eks. svaret, at tilsynssamtalen skal beskæftige sig med de områder eller *”...basale faktorer, som man ved, har afgørende indflydelse på klientens muligheder for at leve et liv fri af kriminalitet”* mens andre henviser mere direkte til områder som bolig, økonomi og arbejde. Et par respondenter formulerer sig lidt anderledes end de øvrige som svar på dette spørgsmål. En medarbejder mener f.eks., at tilsynssamtalen handler om at nuancere klientens selvbillede og arbejde hen imod, at klienten *”...får magt over sit eget liv”*, mens en anden medarbejder skriver, at tilsynssamtalen skal synliggøre for klienten, at de *”...fordele/gevinster, der opleves at komme ud af kriminaliteten, kan opnås på anden vis”*.

Respondenterne er også blevet bedt om at svare på, hvad tilsynssamtalen tager udgangspunkt i, og her svarer langt de fleste enten, at samtalen tager udgangspunkt i klientens (dags) aktuelle situation, eller at den enkelte samtale fungerer som en opfølgning på handleplanen³. Endelig har nogle svaret, at det generelt ikke er muligt at svare på dette spørgsmål, da det afhænger af den enkelte klients situation og behov. Alment bruger flere respondenter vendingen, at det i tilsynssamtalen er vigtigt at møde klienten *”...der hvor han er”* – et udtryk som vi vender tilbage til i forbindelse med de to fokusgruppeinterviews.

De fleste respondenter svarer, at der ikke eksisterer nedskrevne retningslinjer for, hvad der i tilsynssamtalen skal fokuseres på. Mange henviser i den forbindelse i

³ Handleplanen har i mange år været det bærende dokument i Kriminalforsorgens arbejde med klienterne. Handleplanen er en del af det interne it-system – Klientssystemet – og består hovedsagelig af to dele; en beskrivelsesdel og en vurderingsdel. I beskrivelsesdelen beskriver sagsbehandleren klientens boligsituation, økonomiske forhold, uddannelsesmæssige baggrund, beskæftigelsessituation, sociale kompetencer, netværk, misbrugssituation samt somatisk og psykisk helbredstilstand. I vurderingsdelen foretager sagsbehandleren en vurdering af årsagerne til den begåede kriminalitet og beskriver de konkrete indsatser, der skal iværksættes for at undgå fremtidig kriminalitet.

stedet til handleplan, tilsynsvejledning og tilsynscirkulære som retningsgivende for tilsynsarbejdet. Nogle afdelinger har dog faste retningslinjer for den første tilsynssamtale, hvor det er tydeligt specificeret, hvad klienten skal informeres om, og hvad denne samtale skal afdække.

Fokusgruppeinterviews

Resultatet af de to fokusgruppeinterviews kan sammenfattes i en række temaer. Temaerne giver tilsammen et overordnet billede af deltagernes beskrivelse af og drøftelser om tilsynssamtalens indhold og den praksis, de tilsynsførende udøver. Temaerne tager dels udgangspunkt i de spørgsmål, som er blevet stillet konkret, dels i de emner deltagerne selv har bragt på bane i løbet af samtalen.

De temaer, der danner rammen for redegørelsen er:

- Brandslukning og relationsarbejde
- Samtalen om kriminalitet og forebyggelsen af recidiv
- Systematik i tilsynsforløbet
- Rollefordeling mellem den tilsynsførende og klienten
- Faglighed

Brandslukning og relationsarbejde

Særlig to temaer fyldte meget i fokusgruppedeltagernes beskrivelse af tilsynssamtalernes indhold; det som vi har valgt at kalde brandslukningsarbejdet og det som de tilsynsførende henviser til som relationsarbejdet. Termen brandslukning sigter på det, at de tilsynsførende forholder sig til og tager hånd om klientens akutte (dagsaktuelle) problemstillinger undervejs i et tilsynsforløb. Relationsarbejdet fyldte meget i fokusgruppesamtalerne, fordi det, som deltagerne siger, er helt essentielt i tilsynsarbejdet i forhold til at motivere til forandring og skabe resultater hos den enkelte klient.

De tilsynsførende understreger, at brandslukningsarbejdet er vigtigt af flere grunde. Dels er det recidivforebyggende at arbejde med klientens akutte situation, fordi det f.eks. udgør en konkret risiko for tilbagefald i kriminalitet at stå uden penge på lommen. Brandslukningen er også betydningsfuld, fordi den er med til at skabe den ro, som er en nødvendig forudsætning for at kunne arbejde med klientens mere langsigtede forandringsproces. *"Ja, hvis man lever på gaden, og kommer her med sin bærepose, så kan man jo ikke overskue noget andet end, hvor skal jeg sove i nat. Der kan man jo ikke begynde at planlægge fremtiden"*, siger en af de tilsynsførende og en anden beskriver, at brandslukningsarbejdet handler om, at *"...løsne op for noget, så der bliver plads til noget andet"*. Endelig er brandslukningsarbejdet vigtigt, fordi det signalerer en anerkendelse af klienten i hans aktuelle situation. *"Jeg handler meget ud fra, hvordan personen har det, når han kommer ind ad døren"* fortæller en fokusgruppedeltager.

De tilsynsførende beskriver relationsarbejdet som hjørnестenen i tilsynssamtalerne. Uden en god og tillidsfuld relation mellem den tilsynsførende og klienten er det ikke muligt at arbejde med recidivforebyggelse, mener de. Relationen bliver med andre ord et middel til at nå det overordnede mål med at skabe motivation og forandring. En fokusgruppedeltager siger f.eks., at hvis man har opbygget en god relation til

klienten, kan man tillade sig næsten hvad som helst. *"Hvis der er ægthed både fra min side og klientens side, så kan man engang imellem undre sig over, hvor meget man kan slippe af sted med at sige til folk... Man kan sige, at hvis relationen og troværdigheden er til stede, så gør det, at de slapper helt af, og så tør de også noget mere mange gange. De tør gå med til nogle af de lidt skæve ting i forhold til deres verdensbillede, hvor man kan sige, jamen kunne du prøve at gå lidt herover eller sådan noget. Det handler om den der medmenneskelighed og så handler det om at sætte kriminaliteten udenfor og sige, den skal vi kigge på, hvad hænger den sammen med, og så have en relation, hvor man kan betragte de her ting sammen".*

I de tilsynsførendes perspektiv bliver relationsarbejdet med andre ord, ligesom brandslukningsarbejdet, en forudsætning for at arbejde med klientens mere langsigtede forandringsproces. Direkte adspurgt om, hvorvidt og hvorfor de som tilsynsførende er gode til at opbygge relationer, blev der givet udtryk for en vis ambivalens hos fokusgruppetagerne. På den ene side siger de, at hvem som helst, der er nysgerrig og åben overfor sine medmennesker og *"vil mennesker"*, kan udføre tilsynsarbejde. På den anden side understreger fokusgruppetagerne, at arbejdet med at opbygge relationer tager udgangspunkt i en faglighed, og at der ikke er tale om relationsarbejde i stil med det, man udfører i forhold til mennesker i sin private omgangskreds.

Samtalen om kriminalitet og forebyggelsen af recidiv

Det at tale om klientens kriminelle handling indtager også en central plads i tilsynsforløbet.

"Vores kerneområde er kriminalitet. Vi er ikke en socialforvaltning, vi er ikke alt muligt andet. Vores kerneområder er kriminalitet og årsager til kriminalitet", siger en tilsynsførende og en anden fortæller, at hun synes, der er sket en positiv udvikling indenfor KiF gennem årene, fordi der er kommet mere fokus på kriminalitet. I den forbindelse er det interessant at notere, at fokusgruppetagerne fortæller, at der ikke findes en fastlagt metode for at føre denne samtale om kriminalitet. Alle tilsynsførende snakker med andre ord om kriminalitet med sine klienter, men alle gør det på den måde, som de mener, er bedst.

Selv om samtalen om kriminalitet og recidivforebyggelsen har en central plads i et tilsynsforløb, er det ikke nødvendigvis ved hjælp af den terminologi, de tilsynsførende tænker og beskriver deres arbejde på. En fokusgruppetager siger f.eks. *"... men det er altså ikke recidivforebyggelse der står i panden på mig, jeg skal recidivforebygge dig min ven"*. I forsøget på at få de tilsynsførende til at beskrive, hvordan de vælger fokus i et tilsynsforløb, fortæller hun endvidere: *"...nogen gange vælger det (fokus) sig selv. Som jeg sagde før, har han ikke fået nogen kontanthjælp, så han ikke har noget at leve for, så er recidivrisikoen bum 200, godt lad os se at få løst det. Så kan man sige, hvad vælger jeg ud fra? Vælger jeg ud fra, at jeg nu er ansat i det her system, og jeg skal recidivforebygge, eller vælger jeg, at gutten går derfra og rent faktisk har nogen penge til at gå ned og købe mad, undskyld mig, jeg vælger det for ham"*.

De tilsynsførende blev også bedt om at fortælle, hvordan arbejdet med kriminalitetsområdet udføres mere konkret i tilsynssamtalerne. I den forbindelse fremgik det tydeligt, at der ikke eksisterer en bestemt metode eller skabelon, som de kan henvise til for at beskrive dette arbejde. En tilsynsførende fortæller, at det først

handler om at finde ud af, hvor man skal starte med den enkelte klient, ”... Der kan være nogle helt praktiske ting, der skal løses og så kan der være nogle ting, hvor man skal starte helt nedefra og arbejde med motivationen”. En anden deltager understreger, at arbejdet med kriminalitetsområdet er noget, som ofte tager lang tid, ”...og det her er jo ikke gjort ved at vi taler med dem én gang. Tit kan man først komme i gang med indsatsen efter længere tid, fordi vi skal ind og lave de her motiverende samtaler”.

Det er imidlertid ikke helt let at få de tilsynsførende til at tale om, hvad selve indsatsen kan bestå i mere specifikt. En tilsynsførende svarer at det er ”... svært bare at give et svar på det her” mens en anden deltager fortæller, at det kommer an på situationen. Hun siger endvidere, at hun selv ”... har taget noget efteruddannelse i kognitiv samtale, som jeg bruger rigtig meget med nogle af mine klienter, men med andre kan jeg overhovedet ikke bruge det. Det synes jeg er et rigtig godt værktøj. Men selvfølgelig skal man stadig også være åben og kende til de tilbud, man kan henvise til”.

De tilsynsførende fremhæver altså, at arbejdet med at forebygge recidiv er komplekst og ofte tager lang tid. Kriminaliteten har en central placering i tilsynsforløbet, men samtidig påpeger deltagerne, at de som socialrådgivere tænker meget helhedsorienteret. Endvidere peger de tilsynsførendes udsagn i retning af, at arbejdet med kriminalitet ikke følger en bestemt skabelon, men at det derimod tager udgangspunkt i den enkelte klients situation og konkrete problemstillinger. Derudover peger fokusgruppedeltagernes beskrivelser på, at arbejdet involverer samtaler med den tilsynsførende og i mange tilfælde også en henvisning til et tilbud i andet regi.

Systematik i tilsynsforløbet

I de to fokusgruppeinterviews blev spørgsmålet også rejst, hvordan man som tilsynsførende planlægger et tilsynsforløb, og hvordan man ved, hvad forløbet skal fokusere på i den vifte af faktorer, der indgår i handleplanen, og kan tænkes at være årsag til den begåede kriminalitet. Igen er det interessant at notere, at de tilsynsførende fremstiller klienterne som kompetente og autonome individer. De svar, der fremkommer, handler meget om at møde klienten ”der hvor han er”, eller anerkende hans definition af situationen. En tilsynsførende siger: ”Man spørger indtil årsager til kriminalitet. Hvad tror klienten selv er årsagen til, at han har begået kriminalitet. Så bruger man egentlig den samtale sammen med afdækningen fra handleplanen til at se nogle sammenhænge”.

På spørgsmålet om, hvordan man som tilsynsførende ved, hvad man skal prioritere, svarer en anden tilsynsførende: ”Jamen det kommer jo i selve samtalen. Man spørger ind til, jamen hvad er egentlig dine problemer? Du er kommet her på grund af noget? De er jo ret hurtige til at sige, jamen det er mit misbrug eller mit temperament. Det kan skyldes mange ting. Ret hurtigt kommer der flere ting på. Så forsøger jeg i hvert fald at spørge, jamen hvad er egentlig sværest for dig? Hvad er egentlig vigtigst? Så man sammen kan prioritere”.

En anden tilsynsførende understreger, at man dog ikke må glemme, at tilsynet er et led i et straffuldbyrdelsesforløb, og at det derfor undertiden helt giver sig selv, hvad man starter med at sætte ind overfor, ”Hvis der er vilkår på, så er det selvfølgelig der, man starter” siger hun og en anden deltager uddyber det, når hun forklarer:

"Nogen gange er der nogen der vælger for os, nogen gange vælger klienten jo og nogen gange er det jo os der forsøger at motivere klienten til at vælge det vi gerne vil ha at han vælger".

Interviewene forsøgte også at få et billede af tilsynsforløbet mere overordnet set, dvs. hvilke dele består forløbet af, og hvordan hænger de sammen indbyrdes. Direkte adspurgt om hvorvidt man kan opfatte den overordnede struktur i et tilsynsforløb som bestående af en afdæknings-, indsats- og opfølgingsfase, der følger på hinanden, fortæller deltagerne, at det er en alt for firkantet måde at se praksis på. Afdækning, indsats og opfølgning sker derimod løbende. *"Man kan sige, at alle andre steder skal de (klienterne) passe ned i små firkantede kasser. Det har de ikke altid behøvet hos os. De må komme op og snakke, hvor man finder ud af, jamen hvad er egentlig behovet, og det kan ændre sig nogle gange vildt i løbet af det år, de kommer..."* siger en tilsynsførende, når hun forklarer, hvorfor det er svært at karakterisere tilsynsforløbene som meget strukturerede forløb.

Fokusgruppeditagerne giver ligeledes udtryk for, at godt nok er de tilhængere af systematik, men flere af dem er også bange for, at systematikken helt skal tage overhånd. *"Jeg er også lidt bange for, at det munder ud i, at nu skal vi alle sammen køre efter en bestemt plan, fordi det kan sikkert være fint at sætte fokus på det, men det er også vigtigt, at det ikke bliver sådan, at nu skal vi have systematik i alle tilsynssamtaler, for så bliver det frie valg igen taget fra os i forhold til vores vurderinger af, hvad der er brug for".* En anden deltager siger, at for meget systematik alligevel ikke kan lade sig gøre med tanke på, de klienter som KiF har. *"Du skal jo også tænke på, at hovedparten af de folk vi har med at gøre... altså det går jo ikke, at du prøver at lave en struktur og har en handleplan, du bare følger... Når de kommer ind ad døren, kan de fandeme ikke bare følge en struktur. Det er jo lige præcis det, der er deres kerneproblem, at de rent faktisk ikke har nogen struktur i livet, og det kan vi jo altså ikke gå ind og pådutte dem".*

Rollefordeling mellem den tilsynsførende og klienten

Det, at møde klienten *"der hvor han er"*, er noget, som fylder meget i de tilsynsførendes syn på klienten og i deres måde at arbejde på. Dette blev tydeligt i det åbne spørgeskema, og det var også et udtryk, fokusgruppeditagerne gentagne gange vendte tilbage til i løbet af samtalerne. Perspektivet hænger sammen med brandsluknings- og relationsarbejdet, da det netop handler om at anerkende klienten som et menneske og anerkende hans aktuelle problemstillinger og tage hånd om dem.

Men perspektivet om, at møde klienten *"der hvor han er"*, fortæller også noget om rollefordelingen mellem den tilsynsførende og klienten. Et langt stykke hen ad vejen synes tilsynsforløbet at være baseret på klientens problemforståelse, fordi holdningen hos de tilsynsførende er, at klienten kender sin egen situation og oftest ved, hvordan tingene hænger sammen, *"... man kan jo godt sige, at udgangspunktet altid er det, de siger, og så har vi vores socialfaglige vurdering, og det er de spektre, vi arbejder ud fra... Det er jo igen kontakt- og relationsarbejde. Det nytter jo ikke noget, at jeg har en helt anden vurdering af situationen end klienten har. Hvad skal jeg sige, altså så nytter det jo ikke noget, hvis jeg siger, det er mit, vi skal arbejde efter"*, fortæller en af fokusgruppeditagerne. En anden deltager, der er inde på samme spor, siger også, at perspektivet handler om at kunne forstå klienten, før det er muligt at skabe forandring. Endelig påpeger en af de tilsynsførende, at det er vigtigt at møde

klienten *"der hvor han er"*, fordi klienterne derved *"... får en oplevelse af, at det ikke er mit behov at få løst deres problemer. Det skulle gerne være deres behov, vi forsøger at løse eller give støtte til at løse"*, siger hun.

Når dette er sagt, skal det også nævnes, at der er en bevidsthed hos flere fokusgruppemedlemmer om, at de har et ansvar for at gribe ind og justere klientens problemforståelse, hvis den ligger alt for langt fra deres egen socialfaglige vurdering af, hvordan situationen tager sig ud. *"Hvis vi ikke tager styringen under samtalen, så er det jo klientens briller det hele bliver set ud fra, og det forandrer nok ikke ret meget, så vi skal jo være med til at vise klienten nogle muligheder, vi skal være med til at vise nogle problematikker, som de så kan forholde sig til og reflektere over og måske have et ønske om at flytte sig fra"*, siger en tilsynsførende, og en anden deltager er inde på det samme, når hun siger: *"Det er mig, der er professionel, det er mig der styrer fra start til slut"*. Endelig er der en deltager, som mener, at det handler om at turde konfrontere klienterne med, hvordan man som tilsynsførende mener, at virkeligheden ser ud.

Faglighed

Fagligheden var også et tema, som kom til udtryk i de to fokusgruppeinterviews. Det var imidlertid ikke et tema, som var med i samtaleguiden, men noget de tilsynsførende selv bragte på bane i løbet af samtalerne, og som der derfor blev fulgt op på. Som allerede nævnt blev fagligheden omtalt i forbindelse med drøftelserne om relationsarbejdet, men temaet havde også en mere selvstændig plads i interviewene.

I indledningen til de to fokusgruppeinterviews blev deltagerne bedt om at beskrive, hvordan de oplevede arbejdet som tilsynsførende og i den forbindelse kom de bl.a. ind på fagligheden. En tilsynsførende sagde: *"Nogen gange sidder man og føler, at der ikke er tillid til, at vi godt kan lave vores arbejde ordentligt og godt kan træffe de rigtige beslutninger, hvis vi går uden om bestemmelser og vejledninger"*.

Her er der altså tale om en oplevelse af ikke at få den faglige tillid, man synes, man fortjener som tilsynsførende, og det var en vinkel, som også dukkede op senere i samme interview. *"... Og så er vi jo tilbage der, hvor vi kan tale tillid igen. At vi faktisk godt kan skønne og prioritere vores arbejdsindsats ift., hvem har brug for hvad. Altså, vi er jo alle sammen enige om, at der bør være en vis form for ensartethed, men vi kan sgu godt selv finde ud af at vurdere, at ham her har jeg ikke brug for at se mere end hver sjette uge eller sådan noget... så jeg vil gerne forbeholde mig retten til at have den socialfaglige kompetence, og at den ikke ligger et eller andet sted ovre i DfK [Direktoratet]"*.

Temaet om faglighed handler også om, hvad de som tilsynsførende trækker på af værktøjer og metoder i sin daglige praksis, og hvad de mener, at de mangler rent fagligt. Deltagerne i den ene fokusgruppe blev f.eks. spurgt om, hvorvidt de oplever, at de har et godt fagligt udgangspunkt for arbejdet med tilsynssamtalerne i deres uddannelse til socialrådgivere. I den forbindelse fortalte deltagerne, at de stort set ikke lærer noget om kriminalitet specifikt i løbet af uddannelsen. De fleste deltagere i denne fokusgruppe var også ganske enige om, at de som tilsynsførende sagtens kunne bruge nogle flere værktøjer til at arbejde mere målrettet med klientens kriminalitet. *"Vi mangler det ekstra, vi mangler noget ekstra, jeg er lykkelig for, at jeg er uddannet i programmet "nye veje", jeg har fået nogle redskaber til at arbejde kognitivt, til at arbejde direkte med dem [klienterne]"*. På den anden side mener en

deltager, at arbejdet i KiF ikke er så meget anderledes end det at være socialrådgiver i en kommunal forvaltning og f.eks. arbejde med misbrugere. Den eneste forskel er, at der i KiF arbejdes med udgangspunkt i kriminalitet. De metoder, socialrådgiveren bruger for at motivere til forandring og afdække og tale om klienternes situation, er imidlertid de samme uanset hvilket socialt problem, det handler om.

Når de tilsynsførende bliver spurgt om, hvilke metoder de bruger konkret i arbejdet med at skabe motivation og forandring hos klienterne, henviser de bl.a. til den motiverende samtale, men siger også, at det med at trække på metoder og teorier ikke altid sker bevidst. Endvidere understreger en deltager, at de bruger sig selv som redskab, *"Altså, du bruger dig selv så meget som redskab, fordi det hele tiden er dig selv..."*. Deltagerne giver også udtryk for, at de synes, det er svært at sætte ord på, hvad deres faglighed består i, og siger, at der er masser af tavs viden inden for deres fag. *"Hvis man spørger os, jamen hvad er det, I kan, så sidder vi alle sammen og siger, øh vi kan snakke med mennesker ik'. Altså vi kan jo fandeme ikke sætte ord på. Der er så meget tavs viden i det her med at arbejde med relationer"*, siger en tilsynsførende.

3. Analyse

Relationsarbejdet – mellem autonomi og intervention

At relationsarbejdet vægtes så højt i tilsynsvirksomheden er ikke et ukendt fænomen. I 1998 konkluderede Britta Kyvsgaard i undersøgelsen *"Kriminalforsorgen i frihed – mellem omsorg, hjælp og kontrol"*, at omsorgsdelen, i form af at lytte og tage del i klientens problemer, på daværende tidspunkt var en vigtig funktion i forsorgsmedarbejdernes arbejde. Endvidere konkluderede hun, at hovedparten af de adspurgte medarbejdere i deres arbejde primært tog udgangspunkt i klientens behov og forudsætninger frem for specifikke metoder og teorier. Lige såvel som hun påpegede, at motivationsarbejdet allerede dengang blev betragtet som alfa og omega, hvis tilsynet skulle lykkes (Kyvsgaard 1998). De konklusioner, der drages i denne undersøgelse af tilsynsvirksomheden, er således ikke alle overraskende nye, men måden at tænke socialt arbejde på kan imidlertid indeholde en række problemstillinger, hvilket vil blive fremhævet i det følgende.

Det faktum, at socialarbejdere i stigende grad har fokus på "at møde mennesket der, hvor det er" og motivere klienten med det formål at påvirke og forandre individuelle handle-mønstre, holdninger og færdigheder, er ikke alene et kendetegn ved de tilsynsførendes arbejds-metoder men ved det sociale arbejde generelt. I antologien *"At skabe en klient – Institutionelle identiteter i socialt arbejde"* understreges det netop, at det sociale arbejde i dag er individorienteret i den forstand, at klienten opfattes som et menneske med autonomi, ansvarlighed og kapacitet til at træffe selvbevidste valg. I de tilfælde, hvor disse kvaliteter ikke udleveres, er målsætningen at hjælpe klienten til at overkomme de barrierer, der forhindrer klienten i at realisere sig selv som et kompetent samfundsmedlem - en såkaldt empowerment strategi, der forsøger at myndiggøre klienten ved at yde "hjælp til selvhjælp". Socialarbejderen står således i et vanskeligt dilemma ved på den ene side at skulle respektere det selvforvaltende individ og på den anden side at skulle intervenere i selv samme individs selvopfattelse for at skabe afklaring og forandring (Villadsen 2003).

I fokusgruppeinterviewene i nærværende undersøgelse er denne problematik særlig fremtrædende, når der spørges ind til tilsynssamtalens primære formål, hvor

relationsarbejdet anskues som essentielt i forhold til at motivere til forandring og skabe resultater. Det er interessant, at udtalelser som ”det er klientens behov” og ”at klienten ved, hvad der er vigtigst” gentagende gange blev ytret under interviewene, hvorimod kun få deltagere udtrykte en bevidsthed om den magt, socialrådgiveren har til at påvirke og forandre klienterne i en bestemt ønsket retning. Relationsarbejdet blev omtalt som kernemetoden i det recidivforebyggende arbejde. Men rollefordelingen mellem tilsynsførende og klient blev i højere grad fremstillet som ligeværdig og et udtryk for, at man i fællesskab taler sig frem til en fælles forståelse af problemerne, end den blev fremstillet som et udtryk for de tilsynsførendes magt til at ændre på klienternes problemforståelse for på den vis at opfylde KiF’s organisatoriske målsætning om at resocialisere klienterne til en kriminalitetsfri tilværelse. Grunden til at relationsarbejdet og de motiverende tilsynssamtaler ikke sidestilles med magtanvendelse af de fleste tilsynsførende kan antageligt hænge sammen med et socialfagligt ideal om, at der til enhver tid må tages udgangspunkt i det enkelte individs unikke situation. Dette gør sig ikke kun gældende for KiF-medarbejdere, men er et ideal blandt socialrådgivere i almindelighed og hænger sammen med en generel faglig forståelse af, at socialarbejderens spidskompetence er ”at være god til og ville mennesker”. Det sociale arbejde vil imidlertid aldrig være værdineutralt og udelukkende tage udgangspunkt i klientens egen forståelse af situationen. Klienternes problemer vil altid i et eller andet omfang blive standardiseret i overensstemmelse med institutionens problemkategorier. Villadsen påpeger netop, at et velkendt paradoks i det sociale arbejde er, at kontrol og diagnosticeringen af klientproblemer ofte udtrykkes som hjælp og støtte (Villadsen 2003). At fokusgruppetagerne lagde en så høj vægt på klienternes eget perspektiv, egne vurderinger og behov under interviewene, kan således være et forsøg på at løse op for den dobbelthed, der eksisterer mellem at skulle mindske risikoen for recidiv ved at ændre klientens problemforståelse på den ene side og have et ideal om at være støttende og ”møde klienten” på den anden side.

En anden årsag til at relations- og motivationsarbejdet fylder så forholdsvis meget i tilsynssamtalen kan imidlertid også hænge sammen med selve karakteren af KiF’s arbejdsopgaver. Som Kyvsgaard ligeledes påpeger i sin undersøgelse, har KiF ingen bevillingskompetence og dermed ingen mulighed for at bevilge midler til at afhjælpe klientens sociale problemer. Fordeling af ressourcer overlades til de øvrige myndigheder, hvorimod KiF’s arbejdsområder er centreret om at koordinere og henvise videre til eksterne samarbejdspartnere så som kommunen eller diverse behandlingstilbud (Kyvsgaard 1998). De tilsynsførendes rolle er dermed primært at motivere klienten til at tage imod de eksisterende tilbud, hvilket ifølge fokusgruppetagerne kræver, at der etableres en god kontakt og et tillidsfuldt forhold for på den måde at fremme forandringsparathed og erkendelsen af, at der er problemer, der skal afhjælpes, og kriminelle adfærdsmønstre, der skal ændres.

Den manglende klarhed i fagligheden

Som belyst i den empiriske gennemgang, var det oplevelsen, at det generelt var vanskeligt for fokusgruppetagerne at beskrive deres arbejdsmetoder og faglige kompetencer. Dette kan være et resultat af, at forebyggelse af recidiv *ved relationsarbejde* og italesættelse af uhensigtsmæssig adfærd ikke er en formaliseret del af KiF’s arbejdsområde. Kyvsgaard kommenterede allerede i 1998, at det var bemærkelsesværdigt, at ”omsorg” ikke var nævnt i tilsynscirkulæret eller vejledningen, eftersom det var en vigtig funktion i arbejdet med klienterne.

Endvidere konkluderede hun på baggrund af interviews med tilsynsklienter, at omsorgen var den del af tilsynet, klienterne lagde mest vægt på, og at mange havde følt sig hjulpet ved, at den tilsynsførende havde vist interesse og lyttet til deres problemer. I dag er relationsarbejdet og omsorgen for klienten stadig ikke formaliseret som organisatorisk målsætning.

Dertil eksisterer der heller ingen fastlagt metode for, hvordan den tilsynsførende skal føre samtalerne om kriminalitet og kriminel adfærd eller arbejde med kriminalitetsområdet generelt. Dette er særlig bemærkelsesværdigt taget i betragtning, at recidivforebyggelse og kriminalitet er KiF's kerneområde. Flere fokusgruppedeltagere efterlyste netop værktøjer til denne del af tilsynet, og i løbet af interviewet blev det klart for flere, at de havde vanskeligt ved at sætte ord på, hvordan de udførte denne del af deres arbejde. Som belyst, er de tydeligt bevidste om, at deres primære funktion er at resocialisere klienterne til en kriminalitetsfri tilværelse, men tilsynssamtalerne baserer sig i mindre grad på metoder og teorier om kriminalitetsforebyggelse og i højere grad på "fornemmelser" for den enkelte og tidligere arbejdsrelaterede erfaringer. Alle fortalte de, at de har samtaler om kriminalitet, men de gør det på hver deres måde. Der eksisterer således ikke nogen ensartet praksis i den del af tilsynsforløbet, der omhandler samtaler om kriminalitet, hvilket antageligt kan hænge sammen med generelt uklare definerede metoder og organisatoriske målsætninger fra direktoratets side i forhold til dette område. Det kan dog også hænge sammen med det paradoks, at de tilsynsførende på den sociale højskole er uddannet til at tage udgangspunkt i det enkelte unikke individ, hvilket generelt besværliggør en ensartet behandling af klienterne.

Er der en løsning på problemstillingerne?

Man kan således stille spørgsmålet, hvorvidt løsningen på nogle af de her fremsatte problemstillinger i tilsynsarbejdet er en mere tydeligt defineret organisatorisk logik med fastlagte metoder, eller om der ligger noget iboende i måden at tænke socialt arbejde på, som gør, at det er vanskeligt at gøre op med disse problemstillinger?

Der kan her henvises til undersøgelsen "*Personutredningar – organisation, profession och (risk)bedömning*" af Kerstin Svensson og Anders Persson, der netop sonderer mellem begreberne organisations- og professionslogik, og diskuterer, hvordan disse to logikker spiller sammen i forsøget på at forstå forudsætningerne for de personundersøgelser og vurderinger, som de tilsynsførende (frivårdsinspektörerna) udarbejder i den fri kriminalforsorg i Sverige. Mens organisationslogikken fortæller noget om de styringsteknikker og metoder, som organisationen gør brug af, refererer professionslogikken til de metoder og tænkemåder, der ligger til grund for en særskilt profession, i dette tilfælde socialarbejderens profession. I undersøgelsen konstateres det, at organisationen har fokus på risiko og håndteringen af kriminalitet, og udgangspunktet for arbejdet er her at hente støtte i teorier om kriminogene behov og risikofaktorer. Professionslogikken for de socialarbejdere, der f.eks. arbejder indenfor den fri kriminalforsorg, er imidlertid individets velbefindende, og dette arbejde udøves med udgangspunkt i sociale teorier og metoder i bred forstand (Svensson og Persson 2011).

Dette misforhold mellem organisationslogikken og professionslogikken er til stede, selvom svensk kriminalforsorg har udarbejdet tydelige og detaljerede instruktioner for, hvordan arbejdet med udarbejdelsen af personundersøgelser skal ske, og hvilke

faktorer der skal fokuseres på. Organisationslogikken er med andre ord ganske tydelig.

Hvis man anvender samme tolkningsramme til nærværende undersøgelse af den danske tilsynsvirksomhed, kan man påstå, at der også eksisterer et misforhold mellem den danske organisations- og professionslogik. Organisationslogikken i den danske kriminalforsorg er dog mere vagt defineret end den, der gør sig gældende i den svenske model. Hvis organisationslogikken er uklar eller vag, er der måske mere spillerum for metodefrihed og en dominerende professionslogik? Som det fremgår af ovenstående, er det defineret at kriminalitet er et kerneområde i tilsynsarbejdet, men retningslinjerne for arbejdet med kriminalitetsforebyggelsen og samtalerne om kriminalitet er ikke særlig præcise. Handleplanen og cirkulæret er retningsgivende i forhold til, hvilke områder der skal gennemgås i løbet af et tilsynsforløb, men hvordan, man konkret og systematisk vurderer kriminogene behov og faktorer og tager samtaler herom, er ikke en formaliseret del af KiF's område. Derimod havde fokusgruppetagerne, som belyst, en klar socialfaglig forståelse af, at deres arbejde skal varetage individuelle behov og tage udgangspunkt i klientens forståelse af egen situation.

At Sveriges organisationslogik er forholdsvis tydelig på den måde, at der eksisterer fastlagte metoder og instrukser for arbejdet med f.eks. personundersøgelser, og at dette arbejde skal læne sig op ad begrebet risiko, er imidlertid ikke nødvendigvis ensbetydende med, at professionslogikken helt mister sin betydning. Selv om man i den svenske undersøgelse har kunnet vise, at de nye og mere tydelige retningslinjer for arbejdet med personundersøgelser, der trådte i kraft i 2009, er slået igennem i praksis, er det stadig ikke sket fuldt ud. *"Enligt organisationslogiken fanns kunskap om riskbedömningsarbetet ute i organisationen redan före nu gällande föreskrift, men då liksom nu visar inte resultatet att kunskapen omvandlats till praktik fullt ut"* (Svensson og Persson 2011, s.64).

Den svenske undersøgelse understreger i denne sammenhæng, at man, for at forklare det stadig eksisterende misforhold mellem organisationslogikken og udførelsen, selvfølgelig bør rette opmærksomheden mod implementeringen af de nye retningslinjer, fordi det er velkendt, at implementeringsprocessen er central for at forstå et udfald. Men man bør måske desuden, som undersøgelsen også indikerer, rette opmærksomhed mod det sociale arbejdes professionslogik for at forstå problemstillingen fuldt ud. Muligvis er der noget helt grundlæggende ved måden at tænke socialt arbejde på i bred forstand, og indenfor KiF, som gør, at det er vanskeligt at forene med en alt for snæver og formaliseret organisationslogik og alt for formaliserede metoder. Som den svenske undersøgelse også har belyst, er holdningen blandt de tilsynsførende til de nye og mere tydelige retningslinjer ikke udelt positiv. De, der er negativt indstillede, gav f.eks. udtryk for, at den nye struktur fjerner arbejdsglæden og gør arbejdet mere kedeligt, ligesom de påpegede, at skabelonen styrer for meget og dermed hindrer den professionelle vurdering (Svensson og Persson 2011). Samme bekymringer kom netop til udtryk i nærværende undersøgelse, hvor fokusgruppetagerne trods ønsket om flere værktøjer til kriminalitetsforebyggelse, og ønsket om mere systematik, også bekymrede sig om, at mere ensartethed ville besværliggøre deres professionelle vurdering af klientens individuelle behov, skabe endnu mere unødigt dokumentation og forstærke deres følelse af ikke at blive værdsatte rent fagligt. Også i det åbne spørgeskema kom det frem, at man generelt ikke efterlyser flere retningslinjer, og en del ledere og

medarbejdere understreger, at de værdsætter metodefrihed, og at socialrådgiverne arbejder individuelt med egne tilsynssager. Medarbejderne peger således implicit på udfordringerne ved at forene en organisations- og professionslogik i tilsynsarbejdet.

4. Afslutning

Det er vigtigt at understrege, at denne mindre undersøgelse af tilsynsvirksomheden i Danmark blev udført indenfor en meget kort tidsfrist. Det empiriske grundlag for undersøgelsens resultater i form af svarene på det åbne spørgeskema og de to fokusgruppeinterviews er således også tilsvarende snævert.

Ikke desto mindre peger undersøgelsen og den efterfølgende analyse på nogle vigtige pointer. Relationsarbejde, det at tage hånd om klientens akutte problemstillinger og at møde ham ”der hvor han er” beskrives af de tilsynsførende som grundstenene i et tilsynsforløb. Uden en god og tillidsfuld relation mellem den tilsynsførende og klienten er det ikke muligt at arbejde med recidivforebyggelse, mener de tilsynsførende, og hvis der ikke tages hånd om klientens akutte problemstillinger er forståelsen at der heller ikke kan arbejdes med en mere langsigtet forandringsproces. Relations- og brandslukningsarbejdet bliver med andre ord forudsætningerne for at nå det overordnede mål med at skabe motivation og forandring, for at på sigt forebygge recidiv. De tilsynsførende pointerer endvidere vigtigheden af, at tage udgangspunkt i den enkelte klients unikke situation og at tilrettelægge tilsynsforløbet på baggrund af klientens behov og problemforståelse. At møde klienten ”der hvor han er” er et ofte anvendt udtryk blandt de tilsynsførende, og i analysen konstateres det, at den individorienterede tilgang ikke alene er et kendetegn ved de tilsynsførendes arbejdsmetoder men ved det sociale arbejde generelt.

De tilsynsførende understøtter fremdeles at deres kerneområde er kriminalitet, årsager til kriminalitet og forebyggelse af recidiv, men der eksisterer ingen fastlagt metode for, hvordan den tilsynsførende skal føre samtalerne om kriminalitet og kriminell adfærd eller arbejde med kriminalitetsområdet generelt. Alle tilsynsførende snakker med andre ord om kriminalitet med sine klienter, men alle gør det på den måde, som de mener, er bedst.

Analysen peger på en række problemstillinger knyttet hertil. Recidivforebyggelse ved *relationsarbejde* er ikke en formaliseret del af KiF's arbejdsområde, hvilket formentlig er med til at forstærke den oplevelse af en uklar faglighed som de tilsynsførende giver udtryk for i de to fokusgruppeinterviews. De tilsynsførende har svært ved at beskrive hvilke metoder de gør brug af for at arbejde med kriminalitetsområdet generelt og for at forebygge recidiv - udover at de bruger sig selv - og det fremstår som om arbejdet bygger mere på fornemmelser for den enkelte og tidligere arbejdsrelaterede erfaringer end på metoder og teorier om kriminalitetsforebyggelse. Der synes med andre ord ikke at findes en formaliseret forandringsmodel for, hvordan relations- og brandslukningsarbejdet hænger sammen med forebyggelsen af recidiv. At praksis ikke er ensartet i den del af tilsynsforløbet, der omhandler samtaler om kriminalitet, kan på den ene side være et produkt af idealet om en individuel behandling af klienten, men det kan også hænge sammen med en uklar organisationslogik i forhold til dette område. En vag eller uklar organisationslogik giver måske større rum for metodefrihed og en dominerende professionslogik?

Som afslutning rejser analysen det spørgsmål, hvorvidt løsningen på *nogle* af de her fremsatte problemstillinger ligger i en mere tydelig defineret organisationslogik med

fastlagte metoder og principper for arbejdet. Analysen relaterer her til svenske erfaringer, som viser at der på trods af en forholdsvis tydelig organisationslogik stadig eksisterer et misforhold mellem organisationslogikken og udførelsen. I lighed med den svenske undersøgelse rejses derfor spørgsmålet om der ligger noget iboende i måden at tænke socialt arbejde på, som gør at det er vanskeligt at forene med en alt for snæver og formaliseret organisationslogik og formaliserede metoder og principper, som de såkaldte RNR-principper er udtryk for?

Litteraturliste

Kyvsgaard, Britta (1998): *Kriminalforsorgen i frihed – mellem omsorg, hjælp og kontrol*. Justitsministeriet.

Svensson, Kerstin & Persson, Anders (2011): *Personutredningar – organisation, profession och (risk)bedömning*. Utvecklingsenheten, Kriminalvårdens Reprocentral.

Villadsen, Kaspar (2003). Det sociale arbejde som befrielse. I Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer Nanna (red.). *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. Hans Reitzels Forlag.

Trafficking, korruption og hvidvaskning

Minna Viuhko

Trafficked persons – ideal or not-so-ideal victims?

Abstract

Human trafficking has been extensively discussed during the beginning of the 21st century. Nevertheless, and despite the criminalisation of human trafficking and the influence of the legal definitions used in the Palermo Protocol on trafficking in persons, the debate continues on exactly what is trafficking and on exactly what is exploitation related to trafficking. Also the concept of “trafficking victim” has remained somewhat vague.

In this paper, I will reflect on the concept of the “ideal victim” (Christie 1986). I will apply Christie’s notion of ideal victim to victims of human trafficking and discuss the applicability of Christie’s concept to contemporary crimes, such as human trafficking.

The paper is based on my doctoral dissertation (in progress), which analyses transnational human trafficking and related exploitation, particularly in Finland. The specific perspective of the study is that of the exploitation processes, their dynamics and the organisation of the (criminal) activities. Furthermore, the study seeks to shed light on the roles of different actors involved in exploitation, and on the characteristics of the victims of exploitation.

Introduction

Human trafficking is a complex and multi-faceted term that refers to different forms of exploitation (for the purpose of sexual exploitation or prostitution; labour exploitation or forced labour; removal of organs) of another person carried out by certain actions (recruitment, transportation etc.) and by certain means (the threat or use of force etc.) (see e.g. United Nations 2000 & 2004).

Human trafficking has been extensively discussed during the beginning of the 21st century. Nevertheless, and despite the criminalisation of human trafficking in many countries and the influence of the legal definitions used in the Palermo Protocol¹ on trafficking in persons, the debate continues on exactly what is trafficking and on exactly what is exploitation related to trafficking. Also the concept of trafficking victim has remained somewhat vague.

¹ According to the Palermo Protocol, “Trafficking in persons shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs.” (United Nations 2000, 42.) In Finland, trafficking in human beings was criminalised in 2004 and the law was drafted to a large extent along the lines set out in the Palermo Protocol.

In this paper, I will reflect on the concept of the “ideal victim” (Christie 1986). I will apply Christie’s notion of ideal victim to victims of human trafficking and discuss the applicability of Christie’s concept to contemporary crimes, such as human trafficking.

The paper presents, together with the objectives and research questions of my PhD study, some preliminary ideas regarding the theoretical concepts and perspectives relevant for my study. In practice, the paper is a short overview of a few earlier studies that have dealt with the notion of ideal victim and/or victims of human trafficking. This paper does not deal with the empirical findings of my study.

Objectives of the PhD study

My PhD study (in progress) analyses transnational *human trafficking and related exploitation*, particularly that taking place in Finland. In my study, *human trafficking* refers to different forms of trafficking for sexual exploitation (mainly prostitution-related trafficking) and trafficking for labour exploitation.² The study deals mainly with transnational human trafficking even though trafficking, in general, may be a domestic issue, with no crossing of state borders or smuggling of migrants involved. Trafficking is seen as a *process*³ that contains several different phases, actors and methods, which vary between different cases, organisations and contexts. *Human trafficking and related exploitation* refers, here, not only to the legal concept of trafficking defined in the United Nations Palermo Protocol and national legislation but also to a wider range of exploitative situations, which might include elements of human trafficking.

The specific perspective of the study is that of *the exploitation processes, of their dynamics and of the organisation of the activities*. Furthermore, the study seeks to shed light on the roles and positions of different actors involved in exploitation and on the characteristics of the victims of exploitation. Finland is examined as a country of destination for trafficking, that is, as a country where the exploitation (in prostitution, in the labour market etc.) takes place.

The *research questions* in my PhD study are as follows:

- What kind of exploitation is encountered by migrants⁴ coming to Finland legally and/or illegally (particularly in situations in which they

² Removal of organs is excluded from the study. There is no evidence of trade in human organs in Finland.

³ According to Aronowitz (2009, 9) trafficking “can be viewed as a process rather than a single offence.” Also Danziger (2006, 11) defines trafficking as “a process, a continuum of actions leading to exploitation and not just a single event such as crossing a state border illegally.” It has to be noted that different phases of the process (recruitment, transport, exploitation) are overlapping and they cannot always be separated from one another (see Viuhko & Jokinen 2009). I am interested in the entire process, and yet I focus particularly on the activities taking place in the destination country (in this case, Finland). In general, Truong (2008) suggests that human trafficking and migration should be approached as sequences in a continuum of mobility.

⁴ I use the term “migrant” here in a broad sense. It refers not only to immigrants, but also to other people with a foreign background and foreigners. Often, people who end up as victims of trafficking or exploitation are not immigrants but persons only visiting Finland from their home country (e.g. Estonian sex workers / prostitutes or construction workers).

seek to earn a living⁵) and what are the situations and circumstances of exploitation like?

- How are the transnational human trafficking processes built up and how is the activity organised?
- Who are the different actors (criminals, facilitators and legal actors) involved in the activities and what are their roles and positions in the activity?
- What kinds of means of control are used against the (potential) victims of trafficking / exploitation by the traffickers / procurers / employers?
- Who are the victims, and do they consider / identify themselves as victims?

In a nutshell, my study examines transnational human trafficking / exploitation processes; how these processes are organised and how these processes lead to exploitation (of migrants); and what are the positions of different actors involved in the processes. The research problem will be approached with qualitative research methods and different kinds of data (interviews of experts, interviews of victims, court data and police pre-trial investigation material).

In the following sections, I discuss the concept of victim, focusing on victims of human trafficking. I will introduce Nils Christie's (1986) notion of the ideal victim and reflect on how this concept fits in with (images of) trafficking victims.⁶

The concept of the (trafficking) victim

Being a victim is not an objective phenomenon. Instead, it depends on the situation and on the definitions used (Christie 1986). According to Walklate (2006, cited in Hoyle et al. 2011), victimologists have long recognised that labels such as "victim", are at least to some extent social constructions. Thus, it is important how (potential) victims are defined and categorised, and who is (and who is not) given the status of "victim". Victimological research has, however, been blamed for not sufficiently problematizing the concept of victim (see Honkatukia 2011b).

Speaking specifically about human trafficking, it is not always clear who are the victims or who obtains the "status" of victim. At least in Finland, potential victims of trafficking are often defined as victims (or subjects) of "crimes resembling human trafficking" (pandering, extortionate work discrimination or arrangement of illegal immigration) in court, but not of trafficking itself. The most important reason for the

⁵ There are at least three reasons why I do not use the term "labour market" here. Firstly, the distinction between the legal (official) and the illegal labour market is problematic in this context. For example, labour exploitation might take place in the context of official / regulated labour market, unlike prostitution. Nonetheless, in both the legal and the illegal/unregulated labour market, the intent is to earn money. Secondly, the term "work" is problematic in itself when we talk about trafficking and exploitation (as is shown, for example, by the term "sex work"). On the other hand, I do not talk about exploitation in general, but instead about exploitation in the framework of human trafficking and related phenomena; in practice, in the framework of prostitution, sexual exploitation or forced labour. Thirdly, the distinction between work and exploitation is somewhat unclear. At what stage does work become exploitation?

⁶ The PhD study deals both with victims of and offenders in human trafficking, but this paper concentrates on victims.

lack of trafficking cases in court is claimed to be problems in getting enough evidence of human trafficking.

Furthermore, victimization in human trafficking is often not as evident as it might be in “traditional crimes”. Trafficked persons might be seen “only” as prostitutes, undocumented migrants or even offenders (of pandering, for example). Danziger (2006, 11) points out that “regrettably, most trafficked persons are, in the eyes of the society, if not the law, suspect. They are illegal immigrants. They are prostitutes. They live and work on the margins of the society, often in close proximity to criminal elements.”

Furthermore, (potential) victims of trafficking do not always identify themselves as trafficking victims. There are several reasons for this. They do not want to be labelled or stigmatised as (trafficking) victims, they do not recognise this particular offence of human trafficking, they blame themselves, they are ashamed, they are not aware of their rights and/or they are scared.

Anette Brunovskis and Rebecca Surtees (2007) have studied reasons for why victims of trafficking decline assistance. The list is long: a fear of stigma (a fear of being stigmatized as a victim, prostitute, failed migrant etc.), a willingness to reject the victim identity, denial or diminishing the significance of the trafficking-related experiences, difficulties in reintegration after assistance, self-blaming, a willingness to move on with one’s life, and a willingness to distance oneself from the traumatic experiences. For some, assistance in a way confirms or makes real the trauma, and some of the victims think that “accepting trafficking-specific assistance means to accept the role and identity of trafficking victim” (ibid., 135, 143). Brunovskis and Surtees mention an interesting point: some of the victims think they will lose their agency if they accept the role or identity of trafficking victim.

It has to be noted that “victims of trafficking” is not an unequivocal category or a group of identical people. Furthermore, the acts belonging to the category of “human trafficking” are not the same. Instead, a variety of actions may be seen as trafficking. The position of a victim of trafficking for sexual exploitation differs from the position of a victim of trafficking for labour exploitation. The starting points, circumstances and conditions of the exploitative situations may vary considerably. However, a common feature of different forms of exploitation is the aim: despite the form and purpose of the exploitation (sexual / labour exploitation) the aim is to take advantage of another person.

The ideal victim

Nils Christie (1986, 18) defines the concept of *ideal victim* as “a person or a category of individuals who – when hit by a crime – most readily are given the complete and legitimate status of being a victim”. According to Christie an ideal victim is weak (e.g. a sick and/or old or a very young person), innocent and s/he is not doing anything “morally questionable”. An offender is “big and bad”, unknown and in no personal relationship to the victim. The more ideal the offender, the more ideal the victim, and vice versa. (Christie 1986.)

According to Honkatukia (2011), an ideal victim is seen as innocent, and not responsible for having been subjected to a crime. Niemi (2011) points out that an ideal victim is one who evokes our sympathy. For example, a person who has himself

or herself committed crimes, does not qualify as an ideal victim. On the contrary, such a person would be considered a non-ideal victim (see Heber 2012).

Christie (1986) also notes that real victims have not much to do with ideal ones, and most real victims are not ideal victims. In addition, the majority of offenders are not “extremely dangerous”. On the contrary, according to Christie, the majority of the offenders are “like us”. (ibid.)⁷ However, stereotypes of victims (and offenders) have an impact on attitudes towards and recognition of victims, particularly in respect of those victims who do not share the characteristics of ideal victims. For example, Copic and Simeunovic-Patic (2012) mention adult male victims as a group of unidentified trafficking victims.

An ideal trafficking victim?

The notion of ideal victim has been reflected to trafficking victims to some extent within the criminological and victimological literature (see e.g. Copic & Simeunovic-Patic 2012; Hoyle et al. 2011; Lee 2011).

An ideal trafficking victim could, for example, be an innocent woman or child who has been misled and forced into prostitution. She has been abused, and physical violence has been used against her. She has suffered a lot and she is much traumatised. She has been forced to give all the money she has “earned” by prostitution to the traffickers and the pimps. According to Hoyle et al. (2011, 315) “young girls abducted from an orphanage and trafficked into prostitution” would be ideal trafficking victims.

According to Copic and Simeunovic-Patic (2012, 271) the image of trafficking is still “something that happens to young, naïve, impoverished, helpless, and disadvantaged women with prior experience with victimization (...)”, and who have been abducted, forced, or deceived by “evil” people and trafficked for sexual exploitation.

As Christie (1986) points out, an ideal victim needs an ideal offender. Ideal trafficking offenders should use serious forms of violence in order to induce, force, and then keep the potential victims in prostitution, forced labour etc., and they should be members of organised crime groups.

However, in practice, the image of ideal trafficking victims is often far from the reality. The trafficking processes do not proceed “like in the movies” and do not often resemble “stereotypical images” of trafficking. Trafficking victims are deceived and exploited in many ways but the means of control, that the traffickers use against the victims, often include different forms of psychological pressure, threats etc., and not necessarily physical violence as such. The use of different kinds of subtle means of control makes it even more difficult to assess the severity of the acts.

It is probably more likely that trafficked persons are non-ideal victims. They might be knowingly involved in prostitution, they may have migrated voluntarily and they may even have earned some money by prostitution or forced labour. Furthermore, the traffickers and abusers might be acquaintances or relatives of the trafficked persons, and the offenders are not members of organised crime groups. However, these

⁷ In fact, Christie questions the concepts of victim and offender. Christie is critical, and underlines the importance of getting correct information on actual/real victims who often are not very ideal (see Niemi 2011).

matters should not result in the conclusion that these persons cannot be victims of trafficking.

Brunovskis and Surtees (2007) have considered who is “forced enough” to qualify as a trafficking victim. They point out that even victims themselves might think that they have not been forced or abused enough to meet the criteria of trafficking in persons. Victims are classified on the basis of free will vs. coercion, and whether or not they were knowingly involved in prostitution (ibid; Brunovskis & Surtees 2008). In addition, apparently, a person has to suffer sufficiently (physically) in order to be defined as a victim of trafficking (see Aradau 2004).

According to Roth (2011), it seems that trafficking victims have to be innocent, passive and helpless. If they have consented to prostitution, the legal system does not consider them to be credible enough. Hence, they are not regarded as victims (of trafficking). It is thought that they are responsible for being subjected to violent acts. Roth adds that all this concerns foreign women in particular. Danziger (2006, 11) remarks that trafficking is often perceived as “just one more migration issue rather than primarily a gross violation of human rights.”

Although human trafficking has been discussed, studied and debated widely during the past few years, there still exist plenty of misleading images and stereotypes concerning trafficking. The media, information campaigns etc. tend to focus on the most shocking and extreme cases of trafficking and underline aspects of violence and coercion. This information shapes the views of the general public. (Brunovskis & Surtees 2007.) Hence, the (false) “ideal-kind-of-image” of trafficked persons strengthens. And therefore, those victims whose cases do not fit the ideas about extreme cases will not be seen as victims of trafficking (see also Hoyle et al. 2011). Copic and Simeunovic-Patic (2012, 280) remind us that “a large number of victims remain ‘invisible’ and unidentified.” This results from the fact that certain “ideal victims” (e.g. impoverished and uneducated women) are more easily identified as victims of trafficking in comparison to some others (e.g. men) (ibid).

Conclusions

Being a victim of trafficking in itself involves many elements that would seem to favour the status of “ideal victim”. After all, victims of trafficking are often in a vulnerable position because they are foreigners, lack language skills and are therefore unable to survive in a strange country. Moreover, people tend to think that trafficking is a serious and horrific crime that should be combated. On the other hand, (potential) victims of trafficking, particularly those who are victimized in prostitution are blamed for their situation. Their acts are deemed “morally questionable” (cf. Christie 1986). Even though consent should be irrelevant, it all too often becomes relevant.

It seems that the amount of suffering does matter when society assesses who is a trafficking victim and who is not. Physical violence and brutal force are seen as evidence of the ideal or normative description of human trafficking (Copic and Simeunovic-Patic 2012). In practice, however, many trafficking victims are not physically forced. Instead, more subtle means of control are directed at them (see e.g. Viuhko & Jokinen 2009; Jokinen et al. 2011).

The role of the trafficking victim is ambivalent. Victims have to be at the same time weak but, nevertheless, strong enough to tell a convincing story about their

victimization. Sometimes victims of trafficking are seen primarily as offenders or e.g. as undocumented migrants, instead of as victims (see also Danziger 2006). If a person has committed crime herself or himself, s/he is not deemed to be a credible victim. Then, the person may not identify herself or himself as a victim, and hence, s/he is not given the status of victim, nor are services and benefits directed to such victims (Heber 2012). This applies to some trafficking victims: if the activity they are involved in takes place in the middle ground between legal and illegal activities, it may be difficult to be regarded as a victim.

If a person is perceived to be more an offender than a victim, s/he is not considered vulnerable. For instance, prostitutes may be placed on the bottom of a “hierarchy of victimisation” (Carrabine et al. 2004, cited in Walklate 2011). They are vulnerable, but they are denied victim status. (See Walklate 2011.) We are faced with a huge paradox: victim status is given most readily to “ideal victims” but, in fact, the majority of the victims are not so ideal (see also Christie 1986).

All in all, some of the victims, at least the victims in the most aggravated cases, may be defined as ideal ones. However, the majority of the victims do not fit the category of ideal victim. The scope of victims who might be trafficked should be widened and also those “not-so-evident” and not-so-ideal victims should be recognised as subjects to exploitation. Copic and Simeunovic-Patic (2012) also state that the concept of trafficking victims should be broadened.

Like Hoyle et al. (2011, 326) put it, “constructing notions of ideal victims within the framework that draws heavily on the language and images of slavery can have unintended and adverse consequences for those whose cases do not so readily fit our ideas about slavery and about what it means to consent or choose to migrate and what it means to be coerced.” To conclude, stereotypical images and perceptions have an impact on the identification of victims. Images of ideal victims hamper the recognition of those victims who have not been kidnapped, forced into prostitution and severely assaulted etc. Many victims of trafficking are not physically forced although they have suffered mentally and psychologically, been pressured, indebted and exploited in several ways. Furthermore, different forms of trafficking (other than prostitution) have been overlooked until recently, and they have not been recognised as trafficking.

References

- Aradau, Claudia (2004): The Perverse Politics of Four-Letter Words: Risk and Pity in the Securitisation of Human Trafficking. *Millennium: Journal of International Studies*, 33(2), 251–277.
- Aronowitz, Alexis A. (2009): *Human Trafficking, Human Misery: the Global Trade in Human Beings*. Global Crime and Justice Series, Praeger Publishers.
- Brunovskis, Anette & Surtees, Rebecca (2007): Leaving the past behind? When victims of trafficking decline assistance. Oslo: FAFO-report 2007/40.
- Brunovskis, Anette & Surtees, Rebecca (2008): Agency and Illness – the Conceptualization of Trafficking: Victims’ Choices and Behaviours in the Assistance System. *Gender, Technology and Development* 12 (1), 2008, 53–76.
- Christie, Nils (1986): The Ideal Victim. In Fattah, Ezzat A. (ed.): *From Crime Policy to Victim Policy. Reorienting the Justice System*. Basingstoke: MacMillan.
- Copic, Sanja & Simeunovic-Patic, Biljana (2012): Victims of Human Trafficking. Meeting Victims’ Needs? In Winterdyk, John, Perrin, Benjamin & Reichel, Philip (eds.): *Human Trafficking. Exploring the International Nature, Concerns and Complexities*. Boca Raton: CRC Press.
- Danziger, Richard (2006): Where are the victims of trafficking? *Forced Migration Review*, 25(2), 10–12.

- Heber, Anita (2012): *Brottslingen som brottsoffer?* In Heber, Anita, Tiby, Eva & Wikman, Sofia (red.): *Viktinologisk forskning. Brottsoffer i teori och metod.* Lund: Studentlitteratur.
- Honkatukia, Päivi (2011 a): *Uurit rikosprosessissa - Haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu.* [Victims in the criminal process – Vulnerability, services and treatment] Publications of the National Research Institute of Legal Policy 252. Helsinki.
- Honkatukia, Päivi (2011 b): *Heikoimpien asialla? Rikosten uhrien parissa työskentelevien näkemyksiä haavoittuvuudesta.* [Defending the weakest? Some perceptions of vulnerability among those working with crime victims] *Oikeus* 40(2), 199–217. Helsinki: Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry & Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys.
- Hoyle, Carolyn, Bosworth, Mary & Dempsey, Michelle (2011): *Labelling the Victims of Sex Trafficking: Exploring the Borderland between Rhetoric and Reality.* *Social & Legal Studies* 20(3), 313–329.
- Jokinen, Anniina, Ollus, Natalia & Viuhko, Minna (2011): *Work on any terms: Trafficking for Forced Labour and Exploitation of Migrant Workers in Finland.* In Jokinen, Anniina, Ollus, Natalia & Aromaa, Kauko (eds.): *Trafficking for Forced Labour and Labour Exploitation in Finland, Poland and Estonia.* Helsinki: HEUNI Report Series No. 68.
- Niemi, Johanna (2011): *Offerkunskap, offerretorik eller offrets rättigheter?* In Lernestedt, Claes & Tham, Henrik (red.): *Brottsoffret och kriminalpolitiken.* Stockholm: Norstedts juridik.
- Roth, Venla (2011): *Näkymättömät uurit: seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvän ihmiskaupan tunnistaminen.* *Lakimies* 5/2011, 975–999.
- Truong, Thanh-Dam (2008): *Human Trafficking and New Patterns of Migration. Gender, Technology and Development* 12(1): 5–8.
- United Nations (2000): *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organised Crime.*
- United Nations (2004): *Legislative Guides for the Implementation of the United Nations Convention against Transnational Organised Crime and the Protocol thereto.*
- Viuhko, Minna & Jokinen, Anniina (2009): *Human trafficking and organised crime. Trafficking for sexual exploitation and organised procuring in Finland.* Helsinki: HEUNI Publication Series No. 62.
- Walklate, Sandra (2011): *Reframing criminal victimization: Finding a place for vulnerability and resilience.* *Theoretical Criminology*, 15(2), 179–194.

Monika Sellgren Karlsson

Det korrupta Sverige? En institutionell historia om konstruktionen av ett samhällsproblem

Bakgrund¹

Under 1990-talet inleddes en period där internationella samfund som FN, Världsbanken, SIDA, OECD, EU, WTO, IMF och ICC gradvis satte kampen mot korruption allt högre upp på den prioriterade agendan. Icke-statliga globala organisationer som till exempel Transparency International och Global Witness började arbeta med att höja medvetenheten om korruption och skapa instrument för att både mäta och bekämpa fenomenet. Sedan 1990-talet har det skrivits och ratificerats en mängd konventioner, ramavtal, policydokument och uppförandekoder. Nya och mer utvidgade lagar har skapats. Straff har skärpts och kontrollinstrument inrättats. Man har arbetat för att väcka opinion och förändra attityder. Ett brett internationellt akademiskt fält har skapats där forskare från vitt skilda akademiska områden forskar om och diskuterar frågor om korruptionens definitionsproblematik, orsaker, egenskaper, skadeverkningar och mätmetoder. En årlig internationell anti-korruptionsdag har inrättats av Förenta Nationerna. Miljontals och åter miljontals kronor har investerats. Kampen mot korruption har gradvis engagerat allt fler nationer, partier, regeringar, privata företag, ideella organisationer och individer (Transparency International 2012; Sampson, 2010; Beare & Williams, 1999; Mungiu-Pippidi, 2006; Dahlström & Lapuente, 2011; Hodgkinson, 1997; m.fl). Problemformuleringen avspeglas i folkets uppfattning om allvaret av korruptionsproblemet. I EU-kommissionens stora frågeundersökning Eurobarometer från 2009 kan man utläsa att 78 procent av européerna nu ansåg att korruption var ett stort problem i deras länder (Transparency International Sverige, 2012).

Genom åren har kampen mot korruption och dess aktörer *institutionaliserats* och med ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kan kampen mot korruption betraktas som en större anti-korruptionsdiskurs (Sampson, 2010, s. 262ff; Beare & Williams, 1999; Mungiu-Pippidi, 2006). Som alla större diskurser kan den ses som ett konglomerat av inbördes kontroverser; inom forskarsamhället debatteras till exempel olika definitioner, orsaker och konsekvenser av korruption samt vilka åtgärder som är mest effektiva (Sampson, 2010). Med ett socialkonstruktionistiskt betraktelsesätt följer också tanken att de aktörer som i någon mån delar målet att bekämpa korruption lokalt, nationellt eller globalt, utför sitt arbete *inom, och fångade av,*

¹ Detta paper är delar ur ett första utkast till inledningskapitel och teorikapitel i min avhandling om konstruktionen av korruptionsproblemet i Sverige. De delar som jag har valt ut är bakgrund, syfte, kort om avgränsningar och material samt en kort genomgång av det teoretiska perspektivet institutionell teori och den metodologiska ansatsen historisk institutionell analys. Jag tar gärna emot synpunkter på samtliga dessa delar då det fortfarande är möjligt att ändra mycket.

denna större antikorrupsionsdiskurs. För den konstruktionistiskt lagda betraktaren som strävar efter att lyfta blicken och utröna diskursens skiljelinjer ger diskursens kontroverser en möjlighet att analysera diskursens gränser och de outtalade reglerna för vad som får sägas och inte; vad som har potential att kunna betraktas som sanning och vilken kunskap som utestängs (Foucault, 1993 [1970]).

En av de generellt accepterade "sanningarna" inom denna (västerländska)² anti-korrupsionsdiskurs är antagandet att korruptionen inte bara har uppmärksamats mer utan även har ökat i faktisk omfattning under de senaste 20 år då ämnet har blivit mer aktuellt (Dahlström & Lapuente, 2011, s. 10; Erlingsson, Sjölin, & Dahlström, 2008, s. 595; Hodgkinson, 1997, s. 33; Beare & Williams, 1999, s. 118). Huruvida detta stämmer är omöjligt att erhålla säker kunskap om. Att uttala sig med säkerhet om brottsutvecklingen är alltid vanskligt, och i fallet med korruption tillkommer dessutom den försvårande aspekten att det ofta handlar om ett två- eller flerpartsförfarande, det vill säga att båda eller samtliga involverade parter är inblandade i det brottsliga förfarandet och därför har ett intresse av att hålla brottet hemligt (Brå, 2007:21). Det vitt spridda antagandet att korruptionen har ökat baseras istället mestadels på de förmodade orsakerna bakom denna ökning. De främsta anledningarna som brukar tas upp är allt fler staters anpassning till marknadsliberalism med omfattande privatiseringar och avregleringar, införandet av New Public Management-reformer i offentlig sektor samt en internationaliserad ekonomi; främst i avseendet en avreglerad finanssektor men också den effekt som detta har fått i en starkt ökad internationell handel (Leijonhufvud, 2003; Argandoña, 2003; Andvig, 2002; Dahlström & Lapuente, 2011; Erlingsson, Sjölin, & Dahlström, 2008).

Vad dessa dominerande översiktliga orsaksförklaringar reflekterar är den problematik som antas uppstå när offentligt och privat möts. Sammanblandningen mellan dessa två sektorer, ideologier eller institutioner (beroende på sammanhang), uppfattas inte som legitim i västerländska demokratier (Castillo, 2009). Att åtskillnaden mellan offentligt och privat är en central del av korrupsionsproblematiken och hela förståelsen av vad som är korruption är uppenbart både i lagstiftning, forskning och offentlig debatt om korruption. Huvudtemat i mycket av den västerländska forskningen om korruption har på senare tid handlat om oron över och konsekvenserna av att denna skarpa åtskillnad är alltmer hotad, och som ett resultat fokuseras även åtgärdsförslagen på hur denna åtskillnad kan bli tydligare (t.ex. Dahlström och Lapuente, 2011, s. 10; Erlingsson, Bergh och Sjölin, 2008, s. 595). En tablå av korrupsionsforskaren Mungiu-Pippidi demonstrerar väl denna ofta återkommande uppfattning och utgångspunkt i korrupsionsforskningen (tablå 1).

² Jag återkommer till det senare, men det kan redan här vara på sin plats att förtydliga att den anti-korrupsionsdiskurs som är i fokus i denna studie är den som domineras av forskare och statliga eller icke-statliga aktörer inom de västerländska demokratierna.

Tablå 1. En typologi över korruption.

I. Regime	II. Power distribution	III. "Ownership" of the State	IV. Distribution of public goods	V. Social acceptability of corruption	VI. Public/private distinction
Patrimonialism/pure particularism	Monopoly	One or few owners	Unfair but predictable	Moderate	No
Competitive particularism	Uneven and disputed	Contested	Unfair and unpredictable	Low	Poor
Universalism	Relatively equal	Autonomous	Fair and predictable	Very low	Sharp

Källa: Mungiu-Pippidi (2006). Corruption: Diagnosis and Treatment. Journal of Democracy, vol. 17, no 3. Pp. 86-99.

Problemformulering och utgångspunkter

Min uppfattning är att merparten av den kontemporära forskningen om korruption saknar en kontextualiserad och historiserad analys av den nutida korruptionsproblematiken. De strukturer (som till exempel utgörs av institutionaliserade normer, *institutioner*, om hur samhället åstadkommer bästa möjliga styrning), som i högsta grad avgör hur vi formulerar den nutida korruptionsproblematiken, behandlas i min mening överlag som *ahistoriska, icke-normativa, funktionella* och *naturliga* (som i förgivettagna) ordningar. Ett exempel på en institutionell ordning som framstår som en av de mest centrala för att forma föreställningarna om korruption i moderna demokratier i väst är uppdelningen av samhället i en offentlig och en privat sektor där demokratins legitimitet traditionellt bygger på att dessa två institutioner hålls åtskilda. Den kapitalistiska marknaden och den byråkratiska staten är två av de mest centrala institutionerna i moderna demokratiska västerländska nationer (Friedland & Alford, 1991), och denna gränsdragning mellan offentligt och privat har länge varit ett viktigt tema i både debatt och samhällsvetenskaplig forskning (Premfors, Ehn, Haldén, & Sundström, 2003; Weintraub, 1997). I korruptionsforskningen är dock denna institutionella ordning en av flera som generellt sett behandlats som en, som nämnts ovan, ahistorisk, icke-normativ, funktionell och naturlig ordning. Merparten av korruptionsforskningen formulerar definitioner på korruption, ser orsaker, konsekvenser och åtgärder mot korruption *inom* denna institutionella ordning istället för att problematisera, kontextualisera och historisera den i syfte att förstå hur den påverkar anti-korruptionsdiskursen och dess gränser.

I syfte att komplettera korruptionsforskningen utifrån denna brist är min avsikt i denna studie att med hjälp av nyinstitutionell teori och utförandet av en historisk institutionell analys hitta nya vägar att närma sig korruptions"problemet". Innan jag kommer till syftet med studien vill jag ta upp tre viktiga utgångspunkter som ligger till grund för min forskningsfråga och som har inspirerats av de teoretiska perspektiven. En första utgångspunkt är att vi bör se formuleringen av korruptionsproblematiken som separerad från den faktiska problematiken. En andra utgångspunkt är att vi dessutom bör betrakta föreställningarna om korruption som

ett resultat av en komplex aktör-struktur process av det omgivande samhällets formella och informella normer och regler (här kallade *institutioner*). Den tredje utgångspunkten är att vi, för att till fullo förstå den rådande formuleringen av korruptionsproblematiken (till exempel att åtgärder mot korruption bör fokusera på att separera offentligt från privat) bör blicka bakåt och analysera hur de historiska processer såg ut som gjorde nuvarande ordning möjlig (Haldén, 1997). Detta bakåtblickande utgörs i studien av en historisk institutionell analys som fokuserar på att synliggöra de institutioner vi gärna tar för givna, ofta större underliggande diskurser om till exempel byråkratin som idé, den kapitalistiska ekonomin, eller idén om en nödvändig åtskillnad mellan offentligt och privat. Genom att beskriva hur dessa förgivettagna institutioner över tid har konstruerat, påverkat och begränsat föreställningarna (och därmed även praktiken) om det utvalda kunskapsobjektet, här korruption, är målet att uppnå en bättre förståelse för hur dessa föreställningar har kommit att se ut som de gör. Eller som Haldén uttrycker det, handlar institutionell historia inte om "en historia om vad som faktiskt hände formulerad som kausala samband utan ett försök att förklara hur nuvarande förhållanden formades som logiska möjlighetsrum i gårdagens termer" (1997, s. 4).

Syfte

Genom att utgå ifrån nyinstitutionell teori och utföra en historisk institutionell analys är syftet med avhandlingen att dels beskriva *föreställningar om korruption* i Sverige under 1900-talet och början av 2000-talet, dels försöka utröna *vilka institutioner*, med betydelsen institutionaliserade informella och formella normer och regler som är stabila över lång tid³, som under 1900-talet och början av 2000-talet har varit betydelsefulla för att forma föreställningarna om korruption i Sverige, samt slutligen analysera på *vilket sätt* dessa institutioner har format föreställningarna om korruption.

Avgränsningar och material

För att syftet ska bli möjligt att bryta ner till en rimlig analys för en avhandling har ett antal viktiga avgränsningar gjorts. Den första är begreppslig och har handlat om att avgränsa det mycket komplexa begreppet korruption till de två brottskategorierna mutbrott och bestickning. Detta utgör därmed en smal legalistisk definition som i denna studie fungerar direkt avgränsande på vilket material jag kan välja ut. Definitionsproblematiken bakom korruptionsbegreppet och motiven bakom mitt eget val av definition beskriver jag utförligt i avsnittet Korruptionens definitionsproblematik på sidan ---.

Vad gäller den konkreta materialinsamlingen har jag i likhet med till exempel Flyghed (1992, s. 30) valt en indelning i fyra olika statliga arenor för maktutövning och väljer att betrakta dessa som de diskursiva (institutionella) arenor som är av främst betydelse för att reglera, konstruera och institutionalisera föreställningarna kring korruption, men som även står för initierandet av de praktiska

³ Begreppet beskrivs mer utförligt på sidan 8, men några exempel på sådana institutioner som kan ha relevans för denna studie är idén om byråkrati, idén om en uppdelning mellan offentligt och privat för att säkerställa statens legitimitet, och idén om reciprocitet i gåvoekonomin.

samhällsreformer som relaterar till dessa föreställningar. Dessa arenor med dess tillhörande institutioner är lagstiftande makt (Riksdagen), verkställande makt (polis, åklagare och ämbetsmän), dömande makt (domstolarna) och styrande makt (regeringen). Vad denna avgränsning praktiskt innebär är att det material som utgör grund för analysen består av motioner, offentliga utredningar, propositioner samt domar (funderar även på remisser men har inte tagit upp det i detta paper, åsikter mottas gärna).

Motioner kan ses som uttryck för enskilda aktörers eller enskilda organisationers vilja och förhållningssätt medan en analys av offentliga utredningar ger en god möjlighet att följa utvecklingen av vissa centrala föreställningar i ett format av "auktoritativa utsagor" (Mörkenstam, 1999). Dessa auktoritativa utsagor ses som legitima i den övergripande diskursen och detta innebär att andra aktörer på den nationella arenan är tvungna att förhålla sig till dem (ibid.). Motionerna är viktiga att inkludera i analysen på grund av att de *inte* utgör auktoritativa utsagor och kan stå utanför en viss diskurs. En analys av vilka motioner som hörsammats och inkluderas i diskursen om till exempel hur det är möjligt att betrakta korruptionsbrott kan ge viktig information om diskursens gränser. Genom att analysera både motioner och offentliga utredningar blir det möjligt att följa utvecklingen av både specifika aktörsrelaterade utsagor samt mer generella auktoritativa utsagor och även förstå den *institutionaliserande*⁴ relationen dem emellan.

Detta ska dock inte missförstås som ett försök till uppdelning i en mikroinstitutionell och en makroinstitutionell analysnivå. Institutioner bör inte ses som en typ av självexisterande strukturella företeelser utan de skapas och återskapas ständigt av enskilda mänskliga aktörer i komplex social interaktion. Skillnaden mellan de auktoritativa utsagorna och de specifika intresserelaterade kan snarare sägas ge en uppfattning om institutionella konfliktlinjer och dramaturgin bakom en institutions förändring. Genom att analysera särintressens påverkan på majoritetsdiskursen blir det därmed möjligt att uppnå en teoretisk förståelse för hur såväl diskursiv/institutionell förändring och stabilitet är och blir möjlig (Zucker, 1991, s. 85).

Mörkenstam anser vidare att även propositioner är nödvändiga att inkludera i en analys av föreställningar av ett visst ämne på den politiska arenan eftersom de beskriver de idéer som kommit att ligga till grund för lagstiftningen. Mörkenstam refererar här till Rothstein, (1994): "För att hävda att en viss föreställning ligger till grund för lagstiftning – att den är dominerande – räcker därför inte att den är auktoritativ som utsaga (som SOU:erna), den måste också institutionaliseras i och genom lag" (Mörkenstam, 1999). Från propositionen är det möjligt att utläsa resultatet av det förslag som den offentliga utredningen ledde till, och detta ger därmed en ledning om hur auktoritativ en utsaga och diskurs i den offentliga utredningen faktiskt var. De motsägelser som kan upptäckas ger forskaren en möjlighet att upptäcka viktiga diskursiva kamper.

Samtidigt är det viktigt att även inkludera den praktiska tillämpningen av lagstiftningen eftersom detta kan ses som ett separat diskursivt fält; den sociala praktik som är ett resultat av den diskursiva praktiken (Mörkenstam, 1999). Fick

⁴ Med *institutionaliserande* menas den process där vissa normer som inledningsvis betraktas som utanför en viss diskurs gradvis inlemmas i den existerande diskursen och ändrar dess uttryck, eller där externa normer gradvis skapar en helt ny diskurs/institution.

lagstiftningen avsedd effekt i form av att brotten når polisen, och hur behandlas de hos åklagare och av domare? Svaren på dessa frågor säger mycket om maktförhållanden i samhället samt kan ge en viktig insikt om förekomsten av diskursiva kamper och hur korruption har förståtts och konstruerats genom historien.

För den historiska institutionella analysen har det även varit nödvändigt att göra en avgränsning av den tidsperiod som kan analyseras. Här har en preliminär insamling av data visat på tre viktiga perioder i konstruktionen av föreställningarna om korruption under 1900-talet och början av 2000-talet. Dessa är i stora drag mellan 1890 och 1930, under 1970-talet, och under 2000-talets första decennium. Det är under dessa tre perioder som viktiga diskursiva förändringar av korruptionsförståelsen inträffar i form av krav på ändringar av lagstiftningen om mutbrott och bestickning. Analysen kommer därför, med vissa mindre avvikelser, i huvudsak att fokusera på dessa tre perioder.

Nyinstitutionell teori och historisk institutionell historia⁵

Att studera institutioner har länge varit ett centralt tema i samhällsvetenskaplig forskning. En stor mängd företeelser har betecknats som institutioner, allt från "familjen, religion, ekonomi, utbildning, healing, och politiska institutioner" (The Blackwell Dictionary of Sociology [Johnson, 2000]), till handskakning, skolor, socialism, egendom, sport, bröllop, och heterosexualitet (Yancey Martin, 2004, s. 1249). Ett av de centrala rekviriten för att något ska betraktas som en institution är att det handlar om en avgränsad uppsättning regler och normer, formella eller informella, som är förhållandevis stabila över lång tid. Gåvoinstitutionen är till exempel en av de institutioner som har varit väldigt stabila genom historien. En nära relaterad institution som också tillhör en av de äldsta är idén om en nödvändig åtskillnad mellan offentligt och privat.

Stabiliteten i en institution upprätthålls genom att de sociala praktiker som institutionen är förknippad med ständigt upprepas och reproduceras (Giddens, 1984). Genom detta element av ständig reproduktion framhålls ofta institutioners både begränsande och underlättande effekt (March & Olsen, 1989). Begränsande för att väl internaliserade institutioner bestämmer vilka val vi har möjlighet att göra, och underlättande för att de tillhandahåller normer och regler som är lika och väl igenkännbara för alla. Gåvoinstitutionen reglerar till exempel när vi ska ge gåvor, när vi kan förväntas få dem, att vi ska ta bort prislappen på gåvor, hur värdefull en gåva ska vara till olika personer, hur vi förväntas reagera på gåvor och vilka det inte är lämpligt att ge gåvor till (Sjöstrand, 2001). När dessa regler inte följs är det ofta (men inte alltid, gåvoinstitutionen består av många gråzoner) uppenbart för alla att en avvikelse har skett, och resultatet kan antingen vara en sorts "social shaming" eller i värsta fall att man blir anmäld för mutbrott eller bestickning.

Mellan ekonomisk, statsvetenskaplig och sociologiskt inriktad nyinstitutionalism kan institutioner ha väsentligt olika innebörd (DiMaggio och Powell, 1991, s. 2ff). Samtliga "nyinstitutionalismer" delar dock samma strävan att, som DiMaggio och

⁵ Avsnittet som följer är ett första utkast till beskrivning av det teoretiska perspektiv som ligger till grund för studien, och mycket kortfattat även en beskrivning av historisk institutionell analys, dock utan det konkreta tillvägagångssättet.

Powell (1991, sid. 2) uttrycker det: "provide fresh answers to old questions about how social choices are shaped, mediated, and channeled by institutional arrangements." Enkelt uttryckt är det en teoribildning som strävar efter förståelse för hur institutioner skapas och förändras, vilket i ett större perspektiv visar sig som historisk förändring och utveckling (Hedlund, 2007, s. 129). För att förstå institutionell förändring är det nödvändigt att förstå hur samverkan sker mellan aktör och struktur. Strukturen ses här som de institutionella ramverk som omger individer. De främsta skillnaderna mellan olika former av nyinstitutionell teori föreligger vad gäller förståelsen av hur denna samverkan sker mellan aktör och struktur.

Det finns i stora drag tre olika typer av nyinstitutionalism som brukar diskuteras. Dessa är historisk institutionalism som är särskilt utbredd inom statsvetenskap, och som utgör den teoretiska grundvalen för denna studie, rational choice institutionalism som dominerar inom ekonomiska studier och sociologisk institutionalism (Hall & Taylor, 1996). Även om dessa inriktningar enas i vilka frågor de finner intressanta så karakteriseras till exempel rational choice och sociologisk institutionalism av två helt olika ontologiska synsätt (Hay & Wincott, 1998). Hall och Taylor (1996) beskriver dessa två skilda synsätt som "the calculus approach" och "the cultural approach". Enligt det förstnämnda synsättet, som dominerar inom rational choice varianten av nyinstitutionalism, bör människor främst ses som kalkylerande varelser som fattar rationella beslut baserade på en avvägning av den information de har fått. Aktörernas mål och preferenser är inte påverkade av institutionerna runtomkring enligt detta synsätt, men däremot påverkar institutionerna individens beteenden genom att de ger information om vilket beteende som kan antas väljas av andra aktörer. Detta sker till exempel i en marknadssituation genom att vissa lagar och normer finns som reglerar vad aktörer får och inte får göra. Institutioner är därmed viktiga enligt detta synsätt främst för att dämpa osäkerheten om vad olika aktörer väljer att göra, vilket förenklar beslutet för samtliga aktörer.

Enligt det kulturella synsättet, som råder inom sociologisk nyinstitutionalism, antas dock alla aktörer vara djupt påverkade av omgivande institutioner. Inte bara beteendet påverkas, utan även aktörernas mål och preferenser (Hall & Taylor, 1996). Giddens kompletterade förståelsen av institutioner genom att argumentera att institutioner inte kan ses som något som är separerat, externaliserat, från människor. Snarare, menar Giddens, internaliseras institutionerna i människor, och man får inte glömma att det är människor som skapar och upprätthåller institutioner genom att acceptera och delta i det "spel", de regler och procedurer, som är föreskrivna i institutioner, t.ex. giftermål, genus, religion. Institutionerna upprätthålls, omtolkas och levs genom en ständig interaktion mellan människor, och är därför *sociala* i grunden (Giddens, 1984).

Enligt Hall och Taylor (1996) kan uppfattningarna om relationen aktör-struktur inom historisk institutionalism, vilket är den metodologiska ansats som ligger till grund för denna studie, ses som en sorts mellanväg mellan dessa två olika förhållningsätt, men också att vissa historiska institutionalister väljer det kalkylerande synsättet i högre grad och andra det kulturella synsättet. I de studier där man strävat mot en syntes menar Hall och Taylor att man inte förnekar individens inklinering mot rationella och nytto-maximerande val, men man lyfter däremot fram hur de strategier som en viss institutionell ordning skapar kan bli permanenta över tid och omskapas till djupt liggande föreställningar om hur världen är och bör vara strukturerad. Dessa

föreställningar internaliseras så till den grad att de påverkar vilka *mål* aktörer anser att de har möjlighet och vilja att sätta upp (se även Thelen och Steinmo, 1992, s. 8). Denna beskrivning av historisk institutionalisms ontologiska synsätt som en sorts kompromiss mellan det kalkylerande och det kulturella synsättet anser dock Hay och Wincott (1998, s. 951f) är både missvisande och orättvis. De menar att historisk institutionalism har en egen definitiv ontologi som varken kan sägas tillhöra rational choice eller sociologisk institutionalism. I historisk institutionalism ses aktörer som strategiska, men strategierna tar plats i en institutionell kontext, och denna kontext kan ha varierande egenskaper. Man bör inte enligt Hay och Wincott i en teori om institutionella kontexter, utgå vare sig ifrån att institutioner är funktionella (som i rational choice) eller att de är dysfunktionella (som i mycket sociologisk institutionell forskning). Det är istället forskningens uppgift att undersöka olika institutionella kontexters specifika egenskaper och deras påverkan på politiska strategier (1998, s. 954).

Thelen och Steinmos (Thelen & Steinmo, 1992, s. 10) försök att beskriva synen på relationen mellan individer och deras omgivande institutionella kontext inom historisk institutionalism fångar på ett effektivt sätt det problematiska i denna relation: "The institutions that are at the center of historical institutional analyses – from party systems to the structure of economic interests such as business associations – can shape and constrain political strategies in important ways, *but they are themselves also the outcome (conscious or unintended) or deliberate political strategies, of political conflict, and of choice* (min kursivering)". Enligt dessa författare är det därför viktigt att inte bara se politiskt beteende som den beroende variabeln och makrostrukturer som den oberoende, utan att som en konkret forskningsstrategi istället undersöka hur större makrostrukturer och institutioner som till exempel klass medias genom formella institutioner, i sig bestående av aktörer. Det är genom att förankra forskningen på denna konkreta nivå som Thelen och Steinmo menar att man kan uppnå en bättre förståelse också för hur det kommer sig att samma övergripande makrosociala strukturer producerar väsentligt olika resultat inom olika länder. Bo Rothstein (1992) har till exempel visat hur organiseringen av arbetarklassen i den fackliga rörelsen under början av 1900-talet fick olika effekter vad gäller graden av facklig anslutning i en rad länder på grundval av vilken av två strategier för arbetslöshetsersättning som valdes, en obligatorisk modell eller en frivillig modell. Rothstein visar också i sin analys både hur specifika aktörer och mer formella strukturer kan ha betydelse för hur dessa val går till. Min ambition i denna studie är att se på relationen mellan aktör och struktur på just detta sätt, och det innebär en strävan efter att i den historiska analysen gå på djupet i materialet och uppmärksamma individerna i strukturen. Det är förhoppningsvis med en sådan metod som det även blir möjligt att fånga förutsättningarna för stabilitet och förändring av vissa institutioner som är av stor betydelse för förståelsen av korrupktion.

Ett av de viktigaste dragen hos institutionell historia är insikten att institutioner inte kan förstås och förklaras utan att man ser till deras historia. Berger och Luckmann utvecklade tidigt förståelsen av begreppet institutioner genom att betona deras historicitet: "Institutions always have a history, of which they are the products" (1966:54). Historien ses här som något betydligt mer än händelser i det förflutna. För att försöka förstå uppkomsten eller förändringen av en viss institution strävar institutionella historiker efter att analysera processer över en ansevärd tid. Genom att undersöka vissa institutionella drag i historien kan forskare visa att institutioner som

antas vara universella (och sådana är ofta västerländskt normativa) i själva verket bara uppstod på ett visst sätt på vissa platser under vissa förhållanden (Pierson & Skocpol, 2002, s. 6). Genom att använda mig av institutionell historia i denna studie hoppas jag kunna sätta föreställningarna om korruption och deras förändring över tid, i ett historiskt institutionellt sammanhang som kan få förståelsen av dessa föreställningar att så att säga ”lyfta” och dekonstrueras. Som jag redan har beskrivit har till exempel den för närvarande mest aktuella förståelsen av korruptionsproblemet att göra med det som man ser som en problematisk sammanblandning av idealen från det offentliga och från det privata. Lösningarna på problemet förs i denna forskning fram *inom* den institutionella ram som omger förståelsen av problemet, nämligen att finna sätt att separera det offentliga från det privata. Genom en historisk institutionell analys ges istället möjligheten att lyfta hela analysen och betrakta de institutionella ramverk som över tid har omgett korruptionsproblemet och förståelsen av korruption från en högre nivå. Beskrivningar och analyser strävar på så sätt att komma *utifrån* de institutionella ramverken. Kanske det är så att vår nutid karakteriseras av sådana förändringar av det institutionella ramverk som förespråkar en strikt separation av offentliga och privata ideal att detta inte längre kan vara lösningen?

Det finns också en vilja att teoretisera kring orsakseffekter i ett historiskt perspektiv (ibid., s. 6). Detta hör samman med nyinstitutionalismens allmänna intresse av att förstå institutioners uppkomst och förändring, historisk utveckling och som en konsekvens av detta, i vissa fall och av vissa teoretiker en strävan efter att använda denna kunskap i konkreta samhällsförbättrande projekt. Återigen kan en analys av Bo Rothstein tjäna som exempel. I en studie av hur Sverige gick från en partikularistisk till en universalistisk styrning och hur detta påverkade förekomsten av korruption i Sverige, försöker Rothstein att teoretiskt förstå hur denna förändring gick till. Han kritiserar de mängder av försök att bekämpa korruption i länder med hög endemisk korruption som nöjer sig med att undersöka och beskriva vilka institutioner som finns i länder med låg nivå av korruption för att sedan försöka överföra dessa institutioner till länder med hög nivå av korruption. Han menar att dessa försök förbise det som är grundläggande i institutionell teori: att institutioner utvecklas på olika sätt i olika länder på grund av att grundförutsättningarna för att institutionerna ska ta sig vissa former skiljer sig dramatiskt. I själva verket kan införandet av vissa institutioner, som till exempel det svenska ombudsmannaämbetet, till andra länder där inga sådana traditioner funnits, förvärra korruptionen. Rothstein menar att man måste undersöka de konkreta mekanismer, strukturer och kanske aktörer som gjorde att vissa ideal fick den aktuella form som de antog i Sverige. Denna kunskap kan sedan i bästa fall användas för att förstå vad som krävs för att en överföring av dessa institutioner ska lyckas i andra länder, menar Rothstein (2007).

Den teori som Rothstein ger uttryck för kallas path dependence och är en av de mest inflytelserika inom historisk institutionalism. Den formulerar på många sätt kärnan i uppfattningen om institutionell förändring eller stabilitet. Som teori förkastar path dependence tanken på att samma operativa krafter kommer att leda till samma resultat överallt. Istället tror man att effekten av sådana krafter medieras av kontextuella faktorer i varje given situation, som ofta är ärvda från historien. Dessa kontextuella faktorer utgörs av olika institutionella arrangemang och logiker som ibland möts i så kallade ”critical junctures”. Sådana möten, menar forskare inom institutionell historia, triggar ofta en typ av återskapande mekanismer som förstärker

förekomsten av ett visst mönster. Forskare har visat att institutioner kan vara mycket känsliga för störningar i ett tidigt skede, men "once actors have ventured far down a particular path, however, they are likely to find it very difficult to reverse course. Political alternatives that were once quite plausible may become irretrievably lost." (Pierson & Skocpol, 2002, s. 6).

Teorin om path dependence och critical junctures innebär att forskare inom institutionell historia ofta ägnar betydande tid åt att studera hur institutioner skapar olika "vägar", hur de strukturerar ett lands svar på nya utmaningar som till exempel korruptionsproblemet. Man förkastar synen på institutioner som effektiva och betonar snarare att de kan få oväntade konsekvenser, till exempel genom att ett plötsligt förändrat politiskt landskap i ett land kan förändra den "väg" som samma institution banade i ett annat land vid samma tid (Hall & Taylor, 1996). Detta innebär att händelser som sker under och efter sådana kritiska perioder blir viktiga att studera. De temporala aspekterna av detta förstärker ytterligare vikten av att undersöka institutionell förändring genom historien och att dessutom välja ett sådant material som tillåter en relativt detaljerad inblick i hur resonemang förändras eller förblir stabila. I offentliga utredningar är det till exempel vanligt att begrepp och beskrivningar plockas i sin helhet från föregående offentliga utredning i samma fråga. Teorin bidrar till en förståelse av den inneboende "stickiness" som finns hos institutioner där dessa självåterskapande processer är i verkan.

Nyinstitutionell teori har däremot också utvecklats mot en betoning av att även om institutioner är förhållandevis stabila över tid, sker det också en ständig förändring. Nya sociala praktiker inom institutioner modifierar eller ersätter helt gamla (Connell, 1987). Äktenskapsinstitutionen har till exempel förändrats genom att inkludera borgerliga giftermål och giftermål mellan människor av samma kön. Institutioners ömsesidiga beroende betyder också att förändringar i en institution oftast leder till förändringar i andra institutioner. Vissa institutioner försvinner helt, t.ex. slaveri, medan andra uppstår, t.ex. massmedia. Denna syn på institutioner innebär att man vid en institutionell analys av en viss institution alltid måste ta hänsyn till angränsande institutioner också (Yancey Martin, 2004).

Nyinstitutionella teoretiker är generellt eniga om att ingen institution kan ses som isolerad från andra institutioner i samhället. Alla institutioner har beröringspunkter och en viss nivå av sammanblandning, ofta extensiv (Roscigno, 2000). Förändringar i en institution påverkar uppsättningen av normer och regler i en eller flera andra. Som exempel nämner sociologen Yancey Martin (2004) att förändringarna av institutonen genus i samband med utvecklingen av feministrörelsen påverkade en mängd andra institutioner, t.ex. religionen, militären och familjen. Samtliga institutioner har också en särskild bindning till staten. Särskilt i västerländska samhällen är alla institutioner sammanlänkade till staten på så sätt att de är föremål för statlig reglering och maktutövning (March och Olsen, 1984). Staten utövar sin makt över institutioner genom att de kodifierar vissa sociala praktiker till lagstiftning och upprätthåller dem genom användandet av maktmedel som polis, militär, domstolar och genom den informella makten att skapa auktoritativa utsagor om hur samhället bör vara uppbyggt (Yancey Martin, 2004, s. 1258). Genom att analysera det material som skapas i de fyra statliga arenor för maktutövning som nämndes tidigare är målet att visa på denna bindning till statliga maktspekter samt den komplexa verkan mellan aktör och struktur som över tid har bidragit till olika föreställningar om korruption i Sverige.

Litteraturförteckning

- Andvig, J. (2002). *Remarks on Private-to-Private corruption*. Oslo: Norwegian Institute of International Affairs.
- Andvig, J., & Fjeldstad, O.-H. (2001). *Corruption. A Review of Contemporary Research. Rapport 2001:7*. Chr. Michelsen Institute.
- Argandoña, A. (2003). Private-to-Private Corruption. *Journal of Business Ethics*, 47, ss. 253-267.
- Bauhr, M., Nasiritousi, N., Oscarsson, H., & Persson, A. (2010). *Perceptions of Corruption in Sweden. QoG working paper series 2010:8*. Göteborg: The Quality of Government Institute.
- Beare, M. E., & Williams, J. W. (1999). The business of bribery: Globalization, economic liberalization, and the "problem" of corruption. 32, 115-146.
- Brå 2007:21. (2007). *Korruptionens struktur i Sverige*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Castillo, D. (2009). *Statens förändrade gränser. En studie om sponsring, korruption och relationen till marknaden*. Stockholm: Sociologiska institutionen vid Stockholms universitet.
- Dahlström, C., & Lapuente, V. (2011). *Myths of corruption prevention. What is (not) good with a Weberian Bureaucracy? QoG working paper series 2011:14*. Göteborg: The Quality of Government Institute.
- DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1991). Introduction. i P. J. DiMaggio, & W. W. Powell, *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (ss. 1-40). Chicago: The University of Chicago Press.
- Eigen, P. (2009). How to expose the corrupt. *TedTalks*. Berlin: http://www.ted.com/talks/lang/en/peter_eigen_how_to_expose_the_corrupt.html.
- Erlingsson, G. Ó., Sjölin, M., & Dahlström, C. (2008). Public Corruption in Swedish Municipalities: Trouble Looming on the Horizon. *Local Government Studies*, 34, ss. 595-608.
- Flyghed, J. (1992). *Rättsstat i kris*. Stockholm: Federativs förlag.
- Foucault, M. (1993 [1970]). Diskursens ordning: Installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970. Stockholm: Stehag: B. Östlings bokförlag. Symposion.
- Friedland, R., & Alford, R. R. (1991). Bringing Society Back In: Symbols, Practices, and Institutional Contradictions. i P. J. DiMaggio, & W. W. Powell, *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (ss. 233-261). Chicago: The University of Chicago Press.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Haldén, E. (1997). *Den föreställda förvaltningen. En institutionell historia om central skolförvaltning*. Stockholm: Stockholms universitet, statsvetenskapliga institutionen.
- Hall, P. A., & Taylor, R. C. (1996). Political Science and the Three New Institutionalisms. *Political Studies*, XLIV, ss. 936-957.
- Hay, C., & Wincott, D. (1998). Structure, Agency and Historical Institutionalism. *Political Studies*, XLVI, ss. 951-957.
- Hedlund, S. (2007). *Institutionell teori. Ekonomiska aktörer, spelregler och samhällsnormer*. Lund: Studentlitteratur.
- Heine, G., Huber, B., & Rose, T. O. (2003). *Private Commercial Bribery*. Freiburg: Max-Planck Institute och ICC.
- Hodgkinson, P. (Februari 1997). The Sociology of Corruption - Some Themes and Issues. *Sociology*, 31(1), ss. 17-35.
- Internationella handelskammaren, ICC. (2006). *Memorandum to the OECD Working Group on Bribery in International Business Transactions*. Paris: International Chamber of Commerce.
- Johnston, M. (1996). The search for definitions: the vitality of politics and the issue of corruption. *International Social Science Journal*, 321-335.
- Leijonhufvud, M. (2003). Sweden. i G. Heine, B. Huber, & T. O. Rose, *Private Commercial Bribery* (ss. 401-432). Freiburg: Max-Planck Institute och ICC.
- March, J. G., & Olsen, J. P. (1989). *Rediscovering Institutions. The Organizational Basis of Politics*. New York: The Free Press.
- Mauss, M. (2002 [1950]). *The Gift*.
- Mörkenstam, U. (1999). *Om "Lapparnes privilegier". Föreläsningar om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*. Stockholm: Stockholms universitet, statsvetenskapliga institutionen.

- Moroff, H., & Schmidt-Pfister, D. (2010). Anti-corruption movements, mechanisms, and machines - an introduction. *Global Crime*, 11(2), 89-98.
- Moroff, H., & Schmidt-Pfister, D. (2010). Anti-corruption movements, mechanisms, and machines - an introduction. *Global Crime*, 11(2), ss. 89-98.
- Mungiu-Pippidi, A. (2006). Corruption: diagnosis and treatment.
- Noonan. (1984). *Bribes*.
- Pierson, P., & Skocpol, T. (2002). Historical Institutionalism in Contemporary Political Science. i I. Katznelson, & H. V. Milner, *Political Science: State of the Discipline*. (ss. 693-721). New York: W.W. Norton.
- Premfors, R., Ehn, P., Haldén, E., & Sundström, G. (2003). *Demokrati och byråkrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Pressrelease Göteborgs universitet. (2011-12-07). *QoG-institutet vid Göteborgs universitet blir centrum för stort EU-projekt om korruption*. Göteborg: Göteborgs universitet, Miriam Liberman. Forskningsinformatör.
- Rothstein, B. (1992). Labor-market institutions and working-class strength. i S. Steinmo, K. Thelen, & F. Longstreth, *Structuring Politics. Historical Institutionalism in Comparative Analysis* (ss. 33-56). Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, B. (2007). *Anti-Corruption - A Big Bang Theory*. QoG working paper series 2007:3. Göteborg: Quality of Government Institute.
- Sampson, S. (2010). The anti-corruption industry: from movement to institution. *Global Crime*, 11(2), 261-278.
- Sissener, T. K. (2001). *Anthropological perspectives on corruption*. CMI working papers 2001:5. Chr. Michelsen Institute.
- Sjölin, M. (2010). Vad är korruption? Om korruption och offentlig etik. i S. Red. Andersson, A. Bergh, G. Erlingsson, & M. Sjölin, *Korruption, maktmissbruk och legitimitet* (ss. 31-59). Norstedts.
- Sjöstrand, G. (2001). Gåvoekonomin i det moderna samhället. *Sociologisk forskning*, 2, ss. 44-66.
- SOU 1974:37. (1974). *Mut- och bestickningsansvaret*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 2010:38. (2010). *Mutbrott*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Taro Lennerfors, T. (2008). *The Vicissitudes of Corruption: degeneration, transgression, jouissance*. Arvinus Förlag.
- Teorell, J. (2010). Att mäta korruption. i S. Red. Andersson, A. Bergh, G. Erlingsson, & M. Sjölin, *Korruption, maktmissbruk och legitimitet* (ss. 60-82). Norstedts.
- Thelen, K., & Steinmo, S. (1992). Historical institutionalism in comparative politics. i S. Steinmo, K. Thelen, & F. Longstreth, *Structuring Politics. Historical Institutionalism in Comparative Politics*. (ss. 1-32). Cambridge: Cambridge University Press.
- Torsello, D. (2011). *The ethnography of corruption: research themes in political anthropology*. QoG working paper series 2011:2. Göteborg: The Quality of Government Institute.
- Transparency International Sverige. (2012). *Motståndskraft, oberoende, integritet - Kan det svenska samhället stå emot korruption?* Stockholm: Transparency International Sverige.
- Världsbanken. (2011). *Helping Countries Combat Corruption*. The World Bank Group.
- Weintraub, J. (1997). The Theory and Politics of the Public/Private distinction. i J. Red. Weintraub, & K. Kumar, *Public and Private in Thought and Practice* (ss. 1-42). Chicago: The University of Chicago Press.
- Wikman, S. (2012). *Våld i arbetslivet. Utveckling, uppmärksamhet och åtgärder*. Stockholm: Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet.
- Wolfensohn, D. J. (1996). People and Development. Annual Meetings Address by James D. Wolfensohn. October 1, 1996. The World Bank Group.
- Yancey Martin, P. (2004). Gender As Social Institution. *Social Forces*, 84(4), ss. 1249-1273.
- Zimring, F. E., & Johnson, D. T. (2005). On the Comparative Study of Corruption. *British Journal of Criminology*, 793-809.
- Zucker, L. G. (1991). The Role of Institutionalization in Cultural Persistence. i P. J. DiMaggio, & W. W. Powell, *The New Institutionalism in Organizational Analysis* (ss. 83-107). Chicago: The University of Chicago Press.

Ellen Kittelsbye

Hvitvasking i Norge – modi og rapporteringsrutiner

Med analysen ønsker ØKOKRIM å gi en oversikt over ulike modus for hvitvaskingsaktivitet kjent i Norge eller utlandet. I tillegg er det gjennomført en kartlegging av hvem som sender rapporter om mistenkelige transaksjoner jfr. hvitvaskingsloven og hvem det blir rapportert om.

Hvitvasking er en kriminalitetsform der det ofte ikke er noe synlig offer for handlingen, noe som fører til at det i stor grad er politiet eller kontrollmyndigheter som anmelder aktuelle forhold. I 2010 utgjorde heleri og hvitvaskingsanmeldelser 1,1 prosent av det totale antallet anmeldelser. Fortjeneste er målet for svært mange kriminelle handlinger, så et så lavt forholdstall indikerer at heleri og hvitvasking i liten grad blir prioritert. Dette kan ses som et paradoks, siden fokus på heleri og hvitvasking er en naturlig inngang for at gjennomføre inndragning av utbytte fra straffbare handlinger, noe som er prioritert for politi og påtalemyndighet.¹

Hvitvaskingsprosessen foregår i tre steg – plassering, fordekking og integrering. Det er lettest å oppdage aktiviteten i plasseringsfasen, og hvitvaskingsregimet synes også i stor grad å være innrettet mot å fange opp mistenkelige transaksjoner i denne fasen. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom mange rapporter om kontanthåndtering og vekslinger. En mer profesjonell hvitvaskingsaktivitet fordrer imidlertid også fordekking og eventuelt integrering av utbyttet. Disse fasene av prosessen er langt vanskeligere å oppdage, siden utbyttet da er plassert i/har vært gjennom formelle strukturer og dermed får et skinn av legitimitet.

Hvitvasking synes i stor grad å gjennomføres av de samme personene som begår primærlovbruddene, og mye av fortjenesten ser ut til å benyttes til økt privat forbruk.² Mange aktører er relativt lite avanserte med hensyn til hvitvaskingsmetoder, men noen er meget profesjonelle og godt organiserte. Det er gjerne de samme profesjonaliseringsfaktorene som går igjen, og det er blant annet å benytte:

- Utro tjenere for å skjule/gi informasjon og/eller tillatelser på uriktig grunnlag.
- Profesjonelle rådgivere/hjelpere, som advokater, revisorer, takstmenn eller andre tjenestetilbydere, som gir et skinn av legitimitet. Hjelperne benyttes til mange ulike oppgaver, men gjengangere er blant annet råd

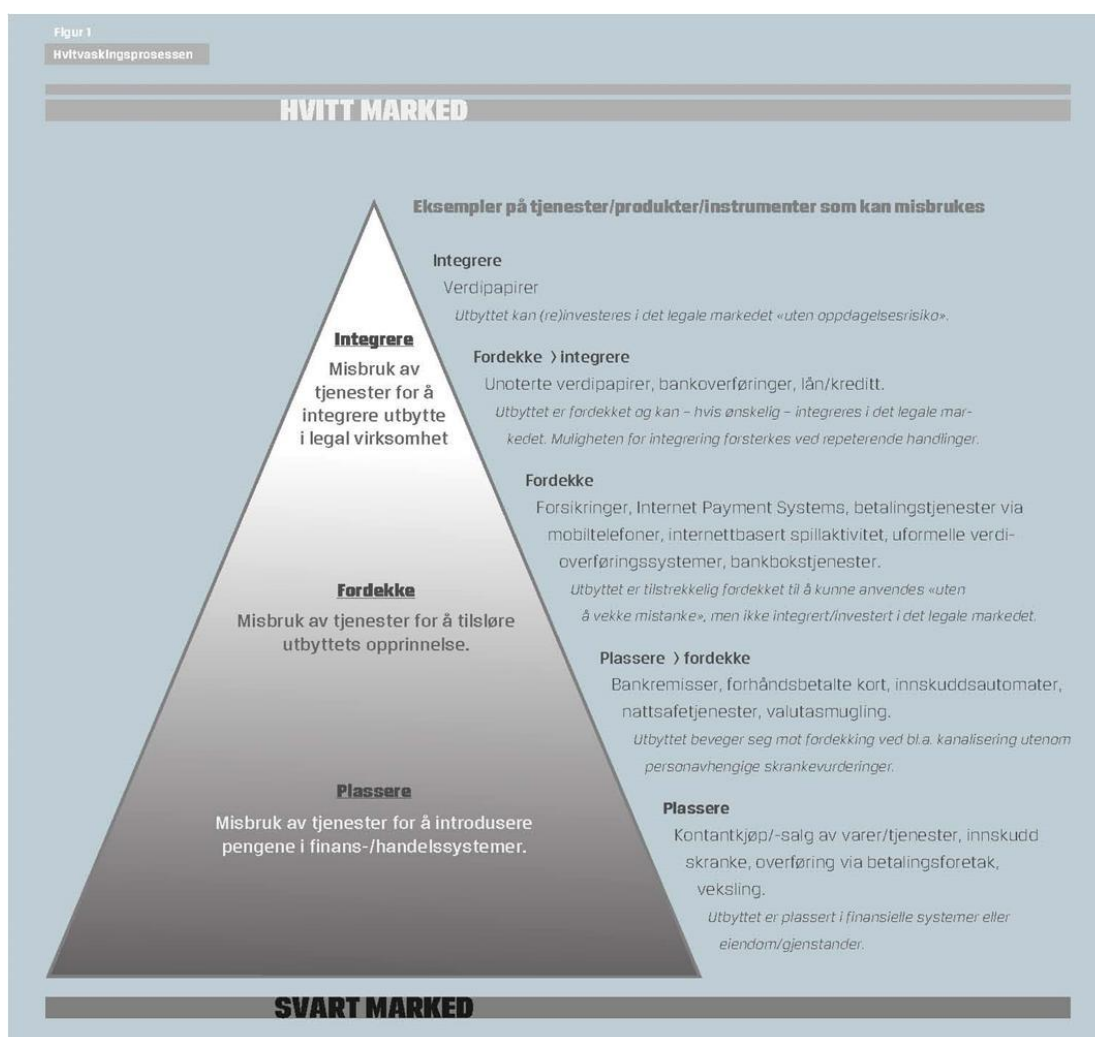
¹ Riksadvokaten; *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2011 – politiet og statsadvokatene*. Rundskriv nr. 1/2011, Oslo 12.01.11.

² ØKOKRIM; *Trusselvurdering av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet 2011-2012*. Desember 2010.

for opprettelse av selskapsstrukturer, råd om plassering av penger og/eller tilsløring av midlenes opprinnelse gjennom klientkonti.

- Falske dokumenter, som identitetspapirer, takstpapirer, lønsslipper og ulike former for fakturaer.
- Ulike dekkelskaper og/eller selskapsstrukturer, gjerne med internasjonale forgreininger, for å plassere eller tilsløre midlenes opprinnelse. Land med stor grad av sekrethese foretrekkes, og bruken av "tax havens" synes å være tiltagende med internasjonaliseringen og teknologiutviklingen.

Modusbeskrivelsene i rapporten er strukturert etter generelle tjenester - kjøp/salg, innskudd/uttak, overføringer, vekslinger, lån/kreditt og annet - som kan misbrukes til hvitvasking. Det er en rekke virksomheter som tilbyr tjenestene gjennom mange ulike instrumenter. Kombinasjonen av tjenester og instrumenter fører til at hvitvasking kan gjennomføres på svært mange måter, i alle de tre fasene av hvitvaskingsprosessen. Atskillige modus beskrives i rapporten, og mange av dem er kjent fra tidligere. Det beskrives imidlertid også modus som vi foreløpig ikke har så mye informasjon om i Norge.

Kartleggingen av hvem som sender rapporter om mistenkelige transaksjoner og hvem det blir rapportert om er foretatt med utgangspunkt i informasjon fra rapporter om

mistenkelige transaksjoner (MT-rapporter) innsendt ØKOKRIM av rapporteringspliktige i hvitvaskingslovens § 4. Det må tas metodiske forbehold om at datagrunnlaget kan være noe skjevt, siden det kun speiler det de rapporteringspliktige oppdager når de fatter mistanke til en transaksjon. Det kan synes som om mistanken i stor grad opparbeides gjennom avvikende kundeatferd, noe kan medføre at profesjonelle aktører er vanskeligere å oppdage. Det betyr ikke at de innsendte rapportene ikke skjuler reelle mistanker, det er snarere et spørsmål om hvilke aktører som ikke blir oppdaget.

Ut fra datamaterialet kan det synes som om personer som begår hvitvaskingsaktivitet kjennetegnes ved at de hovedsakelig er menn mellom 30 og 50 år, de er ikke rapportert for hvitvasking tidligere og over halvparten er ukjent for politiet for øvrig. Det er flere personer som er bosatt i Oslo og Akershus som blir rapportert, enn i landet for øvrig, sett opp mot folkemengde i de ulike fylkene. Det samme gjelder for rapporterte organisasjoner i forhold til registrerte foretak i fylkene.

Det er et klart sammenfall mellom antall registrerte foretak i et fylke og antallet rapporteringspliktige som sender informasjon om mistenkelige transaksjoner. Oslo er det fylket med flest rapporteringspliktige som sender rapporter. Banker og virksomheter for betalingsformidling står for over 90 prosent av alle innsendte rapporter om mistenkelige transaksjoner. Sett i forhold til antall registrerte foretak er det kun en prosent av advokater, to prosent av regnskapsførere og ti prosent av revisorer som har sendt informasjon i løpet av perioden 2006-2010. Ser vi på grunnlaget for mistanken for rapportene som sendes inn, så er det kodene "kontante transaksjoner" og "vekslinger" som dominerer. Disse kodene benyttes i stor grad av bankene, virksomheter som driver betalingsformidling og forhandlere av gjenstander. Regnskapsførere, revisorer, advokater, forsikringsselskap, meglere og verdipapirforetak leverer langt færre rapporter, men bruker stort sett hele spekteret av grunnlagskoder for å begrunne mistankene.

Se hele *Trendrapport hvitvasking 2011* på www.hvitvasking.no

Trendrapport hvitvasking 2011 utarbeidet av ØKOKRIM danner grunnlaget for presentasjonen. Rapporten er tilgjengelig i sin helhet på [www.hvitvasking.no /Artikler/Trendrapport_hvitvasking_2011/](http://www.hvitvasking.no/Artikler/Trendrapport_hvitvasking_2011/)

Kriminalitet og risikofaktorer

Manne Gerell

The Small Does Matter: Neighborhoods and spatial distribution of physical disorder

Abstract

Many studies make use of the neighborhood concept to capture social environments of importance to disorder. In practice neighborhood is often operationally defined by administrative units of geography. In a case study of four Swedish neighborhoods questions regarding geographical units of analysis have been studied by examining physical disorder. The neighborhoods have been divided into smaller parts, micro-neighborhoods, based on the physical design and structure of the built environment. The aim of the study is to explore whether micro-neighborhoods are meaningful geographical units of analysis for physical disorder. Spatial distribution of disorder has been analyzed using coordinate-based data over arson from the Swedish rescue services and from a Systematic Social Observation, SSO. Large intra-neighborhood differences between micro-neighborhoods in the same neighborhood are revealed when aggregating the data. Employing a density analysis it is controlled whether the micro-neighborhood differences reflect actual spatial distribution of disorder. Results point toward micro-neighborhoods as being more meaningful than neighborhoods in understanding the spatial distribution of disorder in the studied neighborhoods.

Introduction

The issue of geographical criminology has received a lot of attention both in science and politics (Liu & Eck 2008; Brantingham & Brantingham 1995; Sherman 1995; Sherman et al 1989; Sampson 2011), yet theories of crime are only beginning to critically examine the geographical units of analysis and their application (Weisburd et al 2009a: 22). In spite of a recent growth in studies on micro-places (Weisburd et al 2011; Weisburd et al 2004; Braga et al 2010; Sherman 1995) the concept of neighborhood (or community) remains important to geographical criminology (i.e, Sampson 2011; Wikström et al 2012; Sampson & Wikström 2008). Most neighborhood based studies make use of pre-defined administrative geographical units to operationally define the concept (Weisburd et al 2009b: 16; Mellgren 2011). There is some agreement that there may be issues connected to the use of administrative geographical units of analysis due to heterogeneity or size and some research to support such a position (Taylor 1997; St Jean 2007; Weisburd et al 2009b). Much research taking smaller geographical units of analysis into account is based in the US or the UK (ie, Taylor 1997; Sampson & Raudenbusch 1999; Sampson 2011; Chainey & Desyllas 2008) and depart from small geography concepts such as street segment, street block or block group. Street based concepts make little sense in some Swedish or, to a lesser extent, European contexts where many residential neighborhoods are constructed to be car-free and thus street free. In this paper a case study of four Swedish neighborhoods in the city of Malmö is used to highlight some of the issues that may arise from the use of administratively defined neighborhoods

in multi-family housing. The original aim of the research project was to analyze inter-neighborhood differences in disorder and social capital, including collective efficacy, in order to get an increased understanding of the social mechanisms at work on the neighborhood level in residential neighborhoods. Early research results suggested that social mechanisms would be better understood if including an intra-neighborhood perspective.¹ The hypothesis to be examined in this paper is thus whether intra-neighborhood boundaries in the studied neighborhoods are meaningful to understand the spatial distribution of physical disorder. The need for small area geographical units in understanding social environment and crime has been stressed in recent research (Oberwittler & Wikström 2009). Neighborhood level theories have been applied to small scale geographical units of analysis, micro-places or micro-neighborhoods (Weisburd et al 2011; St Jean 2007). Similarly to Taylor (1997) it will in this paper be argued that the neighborhoods studied show some degree of internal heterogeneity which is reflected in intra-neighborhood spatial distribution of physical disorder. Arson and the wider issue of physical disorder was chosen as dependent variable due to its visibility and prevalence in the everyday life of people and due to its close connection to residential neighborhoods in comparison with much crime data which is heavily tied to central areas of the city in Malmö (data not shown; Sampson & Raudenbusch 2001; see also Chainey & Desyllas 2008).

Geographic criminology and the concept of neighborhood

What a neighborhood is, how to define it and what it captures are issues that have been discussed since the 1920's (Weisburd et al 2009b: 13). At its simplest form an early definition of the concept was "a small homogeneously geographical part of the city" (Park & Burgess 1925/1967: 190). In a more modern form Sampson (2011) discusses neighborhoods as socially constructed spatial units of organization that are nested within larger units of organization, and defines the concept as "a geographic section of a larger community or region (e.g., city) that usually contains residents or institutions and has socially distinctive characteristics" (ibid 56). Ideally then it should have some degree of homogeneity and/or reflect social boundaries. In many neighborhood-based studies the operational definition of neighborhood rest on administratively defined geographical units (For examples see Weisburd et al 2009b: 16; Mellgren 2011). Internal homogeneity and social boundaries are however not always reflected by administratively defined geographical units as was noted in the 1930s and still holding true. Although this is often recognized as problematic by social scientists the practice remains due to (in-) availability of data (Groff et al 2009; for a Swedish example see Brännström 2008: 477).

In Sweden most studies of neighborhoods make use of geographical units, SAMS-areas², with on average 1000 residents as defined by Statistics Sweden or city quarters ("delområde") as defined by the municipality. Some city quarters are made up of parks (see for instance the park area between Holma and Kroksbäck on maps in this paper, which makes up the city quarter of Kroksbäcksparken), industrial complexes or similar. For the city of Malmö the average number of residents in a city quarter with over 500 residents was just below 3000 in the year 2008 (Malmö stad 2008).

¹ Findings from key informant interviews not referenced in this paper.

² Small Area Market Statistics.

Neighborhood difference, disorder and crime

Neighborhood difference in demographic structure, levels of concentrated disadvantage and residential stability have been shown to co-vary with crime and disorder (Sampson & Wikström 2008; Sampson 2011; Shaw & McKay 1942). Disorder, often but not always constituting a crime or offense, can be divided into social disorder, with public drinking, loitering, panhandling, and physical disorder such as vandalism and graffiti (Skogan 1986; Sampson & Raudenbusch 1999; Ross & Jang 2000). A key difference between disorder and (more serious) crime is the prevalence, disorder being something almost anyone can be expected to have first-hand experience of (Skogan 1986). Disorder and crime are related, although whether there is an effect on crime from disorder (Wilson & Kelling 1982) or whether they both are related to other factors is disputed (Sampson & Raudenbusch 1999). It appears plausible that crime and disorder can be considered similar outcomes of social mechanisms tied to disadvantage or other social processes at the structural level (Sampson & Raudenbusch 2001). In an ethnographic study from Chicago levels of crime was shown to have a very weak association to physical disorder, but both crime and disorder did show intra-neighborhood variation based, in part, on the presence of crime-inducing environments, *ecological disadvantages* (St Jean 2007). Among such ecological disadvantages are neighborhood reputation, location and types of commercial activities within parts of the neighborhood, micro-neighborhoods, that would attract offenders to the location (St Jean 2007: 207-208). Ecological disadvantage brings another perspective into the discussion, the activities of people living in or visiting the neighborhood. Opportunity theory in the form of routine activities or situational action theory underlines the importance of both time and space in ordering the activities of people and how the resulting routines impact on the spatial distribution of crime (Cohen & Felson 1979; Wikström et al 2012). Recent research has showed the importance of routine activities on juvenile crime (Wikström et al 2012; Weisburd et al 2009c). The guardianship dimension of routine activity theory is to a large extent made up of the informal controls upheld by residents in a neighborhood (Felson 1998). How people go about their daily lives has an impact not just on criminal opportunities, but also on opportunities for social organization (Taylor 1997). If opportunities for social organization differ within a neighborhood then levels of disorder could be expected to differ as well.

The neighborhoods

Although socio-economic segregation is lower in Sweden than in many other countries it is an important topic for debate both politically and scientifically. Concentrated disadvantage is commonly located to large scale housing built during the late 60's and early 70's in the so called "million program" during which a million new homes were built in Sweden. In this study the multi-family housing areas³ of the four neighborhoods Södertorp, Bellevuegården, Holma and Kroksbäck are studied. The neighborhoods are similar in their geographical location, clustered in the

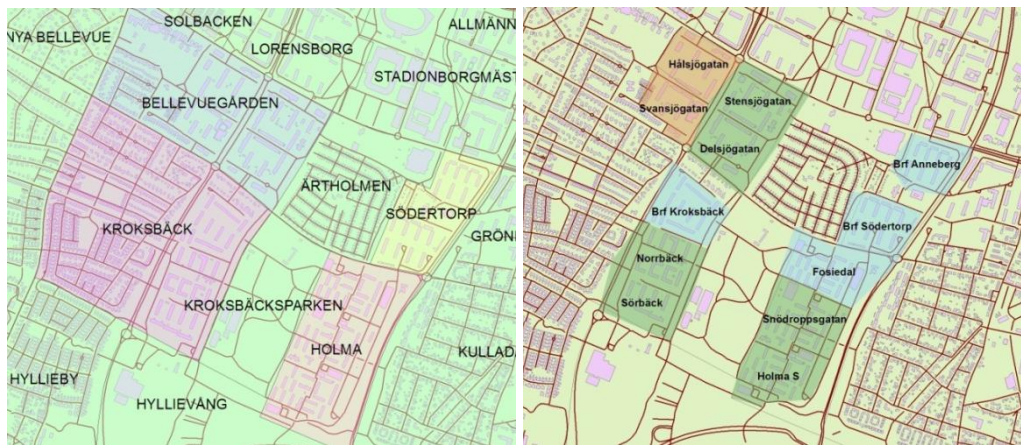
³ Bellevuegården neighborhood in addition to the multi-family housing has an area with 102 small houses and two large retirement homes with a total of 419 apartments that were excluded due to the focus on multi-family housing. Kroksbäck neighborhood in addition has a large small house area with 625 small houses that was excluded. In this paper when referring to neighborhoods Bellevuegården and Kroksbäck we will unless otherwise stated mean the multi-family, non-retirement home areas of the neighborhoods.

southern part of Malmö and in their residential character, with few commercial spaces within them. They can thus be considered fairly equal in terms of *ecological disadvantages* based on physical structure. The multi-family housing was all built during the million program and have been designed to be free of cars, with entryways leading to parking lots outside of the residential spaces in the neighborhood. This is a significant characteristic in comparison with much of the neighborhood research in the US where streets and street blocks are common concepts which have little meaning in a context of car-free environments. Within and around the neighborhoods there are large green spaces, with parks, play grounds and places related to sports.

Södertorp is the smallest neighborhood with 1200 inhabitants divided on two tenant-ownership apartment areas. It also has the oldest population and the highest SES. Bellevuegården with over 3000 residents comprises only rental apartments divided into a privately owned and managed part and a public housing part. It has a lower SES and a younger population than Södertorp. Holma and Kroksbäck neighborhoods both have a tenant-ownership apartment area in the north comprising roughly one third of the respective neighborhoods with the other two thirds made up of public housing. They are of similar size with around 3000 residents and have a large share of residents with foreign background, a low SES and a high share of youth. They are also what can be described as stigmatized neighborhoods, with a long history of negative media reports and a reputation based on poverty, crime and disorder.

Boundaries between different property managers and streets within neighborhoods will be used to divide the neighborhoods into smaller, more homogenous and more socially meaningful geographical units of analysis. These smaller units resemble how blocks were conceptualized as micro neighborhoods in a study from Chicago that made use of a similar methodology and will thus be considered micro-neighborhoods (St Jean 2007). Originally these micro-neighborhoods were identified through key informant interviews and defined as socially more meaningful than the neighborhoods as a whole. They are however easily discernible without knowledge of the neighborhoods or the social mechanisms within them. Streets or large pedestrian walkways form the boundaries, and streets or street numbers are divided accordingly. Micro-neighborhoods consist of about 400-600 apartments with a street leading to a shared parking lot and in most cases a bus stop. The physical structure is constructed around these spaces impacting on how residents move about in their daily life. Discussions in focus groups and key informant interviews also identify micro-neighborhoods as meaningful. Residents tend to arrive by roads and walkways directly into their own micro-neighborhood with little interaction in other micro-neighborhoods. In addition some social meaning can be attributed to micro-neighborhood specific organizations, with twelve different tenant associations present in the twelve micro-neighborhoods. Most of the tenant associations have some social activities that are directed towards residents of the micro-neighborhood, for instance barbeque-parties, boule-nights or sight-seeing trips. Residents often refer to micro-neighborhoods, ie streets, rather than neighborhoods when discussing their area of residence. There are three micro-neighborhoods each in Kroksbäck (South-west part of the map) and Holma (South-east part of the map), four in Bellevuegården (North-west part of the map) and two in Södertorp (North-east part of the map). Four of the micro-neighborhoods are made up of one tenant-ownership association each and the other eight each comprise about half of the rental apartments for a property owner in the neighborhood.

Map 1. Left: Neighborhoods. Coloured neighborhoods in this study. Right: Studied parts of the neighborhoods and micro-neighborhoods with property owner. Green – Public housing. Orange – Private rental housing. Blue – tenant-ownership housing.

Research design and data

Data on physical disorder will be aggregated to the micro-neighborhood level to examine whether intra-neighborhood boundaries also reflect differences in spatial distribution of disorder. Analysis is performed both for the micro-neighborhoods as a whole and for the residential spaces within them. Residential spaces have been constructed by drawing a line from house to house, capturing the houses and spaces facing the street doors of each house. The results are controlled by performing an analysis on the spatial distribution of disorder without the use of pre-defined geographical units of analysis. Using density based methods differences can be shown between neighborhoods, between areas within neighborhoods and between micro places. Comparing the results of density based analysis and aggregated measures gives an insight into the meaningfulness of the intra-neighborhood boundaries used in this paper.

The data on physical disorder draws on two data sources. Data from the Swedish rescue services over arson, as defined by the rescue service, in the years of 2007-2011 with coordinates for each incident was an initial data source. The arsons are divided into arson on/in a building and arson not on/in a building, typically cars, garbage or a variety of garbage containers. In the city of Malmö both disorder and crime are differentially distributed in the city. Reported crimes tend to be located to the central parts of the city rather than to the peripheral residential neighborhoods. Physical disorder in the form of out-doors arson as recorded by the rescue service is however clustered to low SES residential neighborhoods. In order to get a better understanding of physical disorder in the neighborhoods a systematic social observation (SSO) of disorder was performed using a mobile phone to photographically document objects with signs of physical disorder using gps-coordinates. Departing from Raudenbusch & Sampson (1999) a set of principles to guide the observations was formulated. The spaces to be observed were restricted to public and semi-public spaces so that no permissions were needed to perform the observations. This includes the entire out door environments of the neighborhoods except preschool daycare centers and some cases of private gardens. In both these cases the fences or walls facing the street or walkway were considered public, so graffiti on a fence or wall would be registered. Physical disorder was divided into

graffiti, vandalism and litter. For litter only litter that was perceived to signal real disorder was documented. Either through excessive littering consisting of at least three clearly visible examples of litter within a 3x3 meter area or litter with a signal value such as broken glass which both signal that something got broken and some degree of danger, or alcohol containers signaling public drinking.⁴ Walking by foot a researcher covered all pathways, streets and other spaces with built structures. Open green areas such as parks and football fields were not covered except if there was a pathway or similar going through it. Each object with an incidence of physical disorder was photographed with an ordinary phone. The photographs were automatically coded with a GPS-location, with a typical error of around 10 meters but in some instances higher, up to 20 meters should be consider within the margin of error. Each photo was tagged with information on which neighborhood it was from, type of place, type of object and what kind(s) of physical disorder it depicted. The database with gps-coordinates was then exported to ARCGis for geographical analysis. Two separate rounds of observations were performed, one in July-August and one in November-December 2011. The first round of observations recorded a total of 427 objects with markers of physical disorder and the second round of observations recorded 1085 objects. A small part of the increase, estimated at less than 5% of the difference, can be explained by greenery covering some objects during the summer months but not during the winter. There is no evidence explaining the remaining increase, although social workers and rescue service workers in the area suggest that levels of disorder generally are lower in the summer months due to a higher outdoor presence of adults and youth spending more time in locations outside of their own neighborhood. Both observations were highly clustered, with z-scores for average nearest neighbor of -25.44 and -40.13 respectively, indicating a significant cluster effect⁵. Combining the two observations yield a magnified z-score of -48.22 and the clustering of the two rounds of observations is similar. Since the clustering shows similar tendencies the combined data has been used in this paper. Out of the total 1512 objects with physical disorder recorded 1262 are within the boundaries of micro-neighborhoods with the remaining 250 observations mainly located to park areas outside of the micro-neighborhoods.

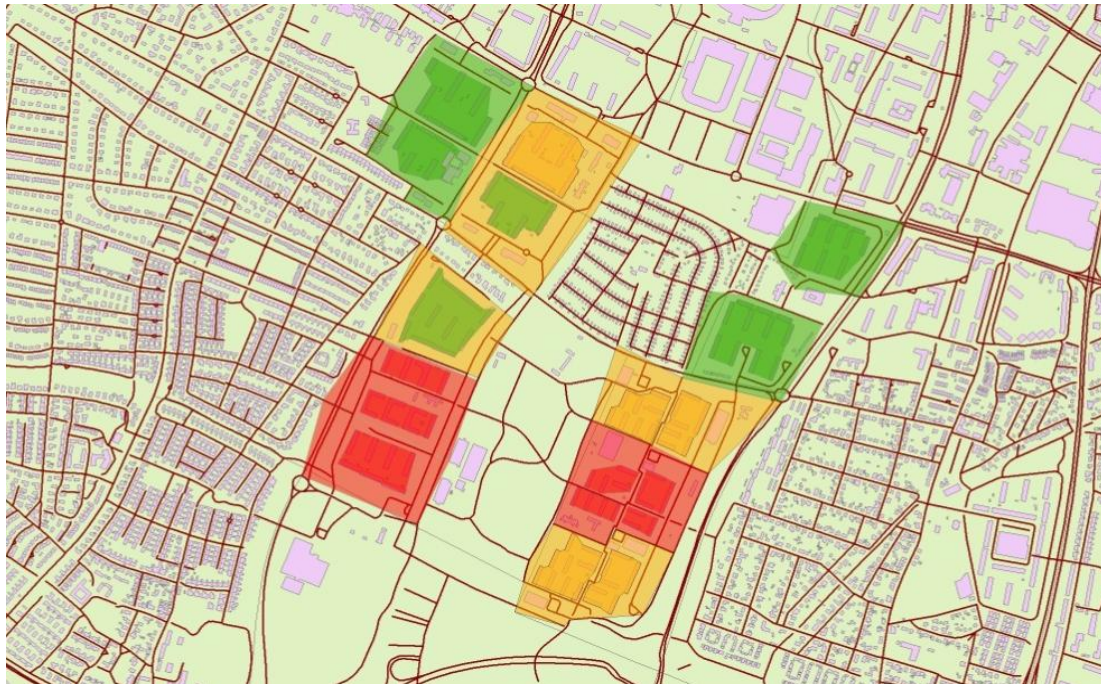
Results

Large intra-neighborhood differences appear when aggregating the data from the SSO to the twelve micro-neighborhoods, both for residential spaces and for the micro-neighborhoods as a whole.

⁴ Other categories originally included were signs of drugs and condoms, no such observations were made however. In addition only one observation of an alcohol related container was made.

⁵ P-value of 0.000000

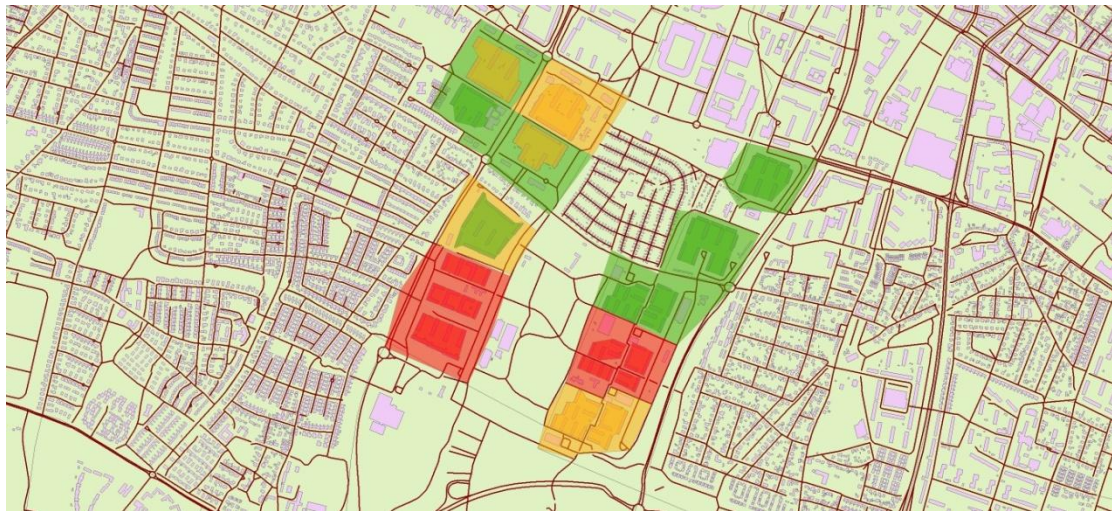
Map 2. Aggregated SSO-measures of disorder for micro-neighborhoods and residential spaces in micro-neighborhoods. Green -52 (-32) – Orange 53-145 (33-87) – Red 146 – 241 (88-125).

The neighborhoods of Holma and Kroksbäck have similar levels of observed disorder, while Bellevuegården has somewhat lower levels and Södertorp much lower levels. Södertorp is smaller, about half the area and less than half of the population of the other three neighborhoods, but even expressed as observations/capita or observations/acre Södertorp has a far lower level of observed physical disorder (not shown). Södertorp also has the smallest degree of intra-neighborhood difference. In Bellevuegården the two public housing areas have higher levels of disorder than the two private rental housing areas. In both Kroksbäck and Holma the lowest levels of observed disorder are found in the northern area with tenant-ownership apartments and the highest levels in the central area. In sum micro-neighborhoods with public housing have higher levels than micro-neighborhoods within the same neighborhood which has private housing (tenant-ownership or rental). Differences between neighboring micro-neighborhoods with the same property owner are less pronounced yet present.

Performing the same geographical analysis on data over arson 2007-2011 yields a similar map (Map 3).

Map 3. Aggregated arson as documented by the rescue services 2007-2011 for micro-neighborhoods and residential spaces in micro-neighborhoods. Green 0-8 (0-3) – Orange 9-20 (4-9) – Red 21-54 (10-31)

The main difference is in the Fosiedal micro-neighborhood which showed medium-high levels of SSO disorder but low levels of arson. The general picture as regards to intra-neighborhood spatial distribution of disorder remains the same with Södertorp recording little intra-neighborhood difference, Bellevuegården some difference and both Holma and Kroksbäck neighborhoods recording high levels of intra-neighborhood difference. Whether intra-neighborhood difference between micro-neighborhoods depends on the boundaries identified was examined by comparing boundaries with density maps as shown on Map 4. This allows analysis on patterns of disorder without pre-defined geographical units of analysis. The map shows that clustering of SSO disorder match the micro-neighborhood boundaries well. All 3rd and 4th quartile density places fall within the margin of error for measurement of the boundaries drawn.⁶

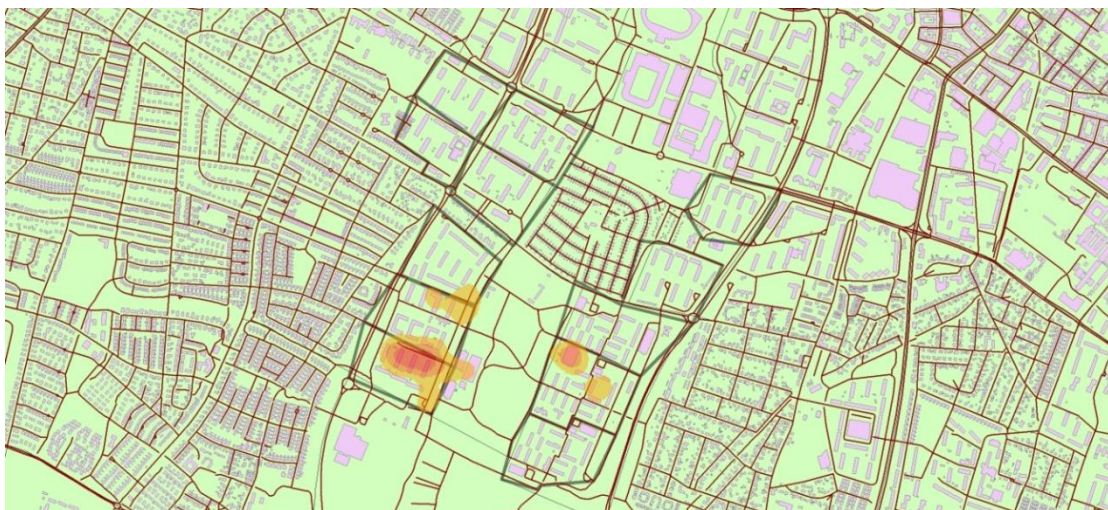
⁶ Manual control of the data shows that the 4th quartile hotspot located in part within the Fosiedal neighborhood is completely located within the public housing micro-neighborhood of Snödrottsgatan, with a measurement error accounting for the part that appear to be located within the Fosiedal micro-neighborhood.

Map 4. Density of SSO in quartiles. First quartile not shown. Darker colour = higher density.

Performing a four quartile density analysis of arson in the five years of 2007-2011 we receive results that are very similar (Map 5). All high density areas are situated in Snödroppsgatan, Sörbäck and Norrbäck micro-neighborhoods, with Sörbäck showing the only 4th quartile density, Snödroppsgatan registering a 3rd quartile density hotspot around the Holma school and 2nd quartile density in addition found in Norrbäck. Some of the 2nd quartile density disorder is registered within Brf Kroksbäck as well, but mainly within the measurement margin of error. The similarities between the five years of arson and the SSO of physical disorder from 2011 may suggest that the operationalization of arson and vandalism/graffiti as disorder is valid in the four studied neighborhoods.

Map 5 Density of arson 2007-2011 in quartiles, 100m radius. First quartile not shown. Darker colour = higher density.

Concluding remarks

The use of data aggregated to neighborhoods has proven useful to gain understanding of the spatial distribution of crime in cities. Neighborhood theories are often operationally defined through the use of administrative geographical units. This study has shown that in four studied neighborhoods intra-neighborhood boundaries

between smaller geographical units of analysis reflect intra-neighborhood spatial distribution of disorder. Although no generalizations are possible from a case study of four neighborhoods this points to a need for reflection over the choice of geographical units of analysis.

Acknowledgements

This paper is part of the project “Fire, vandalism, neighborhood and social capital”, funded by Länsförsäkringsforskningsfond and led by Professor Per-Olof Hallin of the Urban studies department at Malmö university.

References

- Braga, AA, Papachristor, AV & Hureau, DM. (2010). The Concentration and Stability of Gun Violence at Micro Places in Boston, 1980-2008. *Journal of Quantitative Criminology* Vol. 26, Number 1 (2010), 33-53.
- Brantingham, P. & Brantingham, P. (1995). Criminality and place: Crime generators and crime attractors. *European journal on Criminal policy and research*, Vol 3., Number 3 (1995), 5-26.
- Brännström, L. (2008). Making their mark: The effects of neighborhood and Upper secondary School on Educational Achievement, *European sociological review*, Vol 24, Issue 4, pp 463-478.
- Chainey, S. & Desyllas, J. (2008). Modelling Pedestrian Movement to Measure On-Street Crime Risk. *Artificial Crime Analysis Systems: Using Computer Simulations and Geographic Information Systems*. IGI Global, 2008. 71-91.
- Cohen, LE & Felson, M. (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach”, *American Sociological Review* Vol. 44, No. 4, Aug., 1979 Pages 588-608.
- Felson, M. (1998). *Crime and everyday life*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Groff, E; Weisburd, D & Morris, NA. (2009). Where the Action Is at Places: Examining Spatio-Temporal Patterns of Juvenile Crime at Places Using Trajectory Analysis and Gis, in Weisburd, Bernasco & Bruinsma (eds). (2009). *Putting crime in its place: Units of analysis in geographic criminology*, 35-59, Springer, New York.
- Malmö stad, (2008). *Områdesfakta för Malmö 2008*, www.malmo.se
- Mellgren, C. (2011). *What's neighborhood got to do with it? The influence of neighbourhood context on crime and reactions to crime*”, Malmö university Health and Society doctoral dissertation 2011: 4, Holmbergs, Malmö.
- Oberwittler, D & Wikström, POH. (2009). Why small is better, in Weisburd, Bernasco & Bruinsma (eds) (2009), “*Putting crime in its place: Units of analysis in geographic criminology*”, pp 35-59, Springer, New York.
- Park, RE. & Burgess, EW. (1925/1967). *The City*. University of Chicago Press, Chicago.
- Raudenbush, S. W. and Sampson, R. J. (1999), *Ecometrics: Toward a Science of Assessing Ecological Settings, With Application to the Systematic Social Observation of Neighborhoods*. *Sociological Methodology*, 29: 1–41. doi: 10.1111/0081-1750.00059
- Ross, CE & Jang, SJ. (2000). Neighborhood Disorder, Fear and Mistrust: The buffering role of Social ties with Neighbors. *American Journal of Community Psychology*, Vol. 28, No. 4.
- Skogan, WG. (1986). Fear of Crime and Neighborhood Change. *Crime and Justice* , Vol. 8, Communities and Crime (1986), pp. 203-229, University of Chicago Press.
- Sampson, RJ. (2011). *Great American City: Chicaco and the enduring neighborhood effect*, Chicago university press, Chicaco.
- Sampson, RJ & Raudenbusch, SW. (2001). *Disorder in urban neighborhoods: Does it lead to crime?* Research in Brief. Washington DC: National Institute of Justice.
- Sampson, RJ & Raudenbusch, SW. (1999). Systematic social observation of public spaces: A new look at disorder in urban neighborhoods, *American journal of sociology* 105:603-51.
- Sampson RJ, Raudenbusch, SW, Earls, F. (1997). Neighborhoods and crime: A multilevel study of collective efficacy, *Science* 277:918-24.

- Sampson RJ & Wikström POH, (2008). The social order of violence in Chicago and Stockholm Neighborhoods: A comparative inquiry, in Kalyvas, NI; Shapiro, I & Masoud, T (eds), *Order, Conflict and Violence*, Cambridge university press, New York.
- Shaw, C R & McKay, H D. (1942). *Juvenile delinquency and urban areas*”, Chicago university press, Chicago.
- Sherman, LW., Gartin, P., & Buerger, M. E. (1989). Hot spots of predatory crime: Routine activities and the criminology of place. *Criminology*, 27 (1), 27-55.
- Sherman, Lawrence. (1995). Hot spots of crime and criminal careers of places. In *Crime and Place: Crime Prevention Studies 4*, eds. John Eck and David Weisburd. Monsey, NY: Willow Tree Press.
- St Jean, PKB. (2007), *Pockets of crime: Broken windows, collective efficacy and the criminal point of view*, University of Chicago press, Chicago.
- Taylor, RB. (1988). *Human territorial functioning*, Cambridge, England: Cambridge university press
- Taylor, RB. (1997). Social order and disorder on street blocks and neighborhoods: Ecology, microecology, and the systemic model of social disorganization, *Journal of research in Crime and Delinquency* 34, 113-155.
- Weisburd, D; Bushway, S; Lum, C & Yang, SM. (2004). Trajectories of Crime at Places: A Longitudinal Study of Street Segments in the City of Seattle, *Criminology* Vol 42, Issue 2 283-322.
- Weisburd, D; Wyckoff, LA; Ready, J; Eck, JE; Hinkle, JC & Gajewski, F. (2006) Does Crime Just Move Around the Corner? A controlled study of spatial displacement and diffusion of crime and control benefits, *Journal of Criminology* vol. 44, no 3, 549–592.
- Weisburd, D; Bernasco, W; Bruinsma, GJN (Eds), (2009a). *Putting crime in its Place: Units of analysis in Geographic criminology*, Springer, New York.
- Weisburd, D; Bruinsma, GJN & Bernasco, W. (2009b). Units of analysis in geographic criminology: Historical development, critical issues, and open questions. In Weisburd, D; Bernasco, W; Bruinsma, GJN (Eds), (2009), *Putting crime in its Place: Units of analysis in Geographic criminology* p3-31, Springer, New York.
- Weisburd, D; Morris, NA & Groff, ER, (2009c). Hot spots of juvenile crime: A longitudinal study of arrest incidents at street segments in Seattle, Washington, *Journal of Quantitative Criminology* vol. 25, Springer, New York.
- Weisburd, D; Groff, ER & Yang, SM. (2011). *Understanding Developmental Crime Trajectories at Places: Social Disorganization and Opportunity Perspectives at Micro Units of Geography*, Report to National Institute of Justice Award number 2005-IJ-CX-0006.
- Wells, W; Schafer, JA; Varano, SP & Bynum, TS. (2006). Neighborhood residents Production of Order: The Effects of Collective Efficacy on Responses to Neighborhood Problems, *Crime and delinquency* 2006 52: 523-550, Sage Publications.
- Wikström, POH & Svensson, R. (2008). Why are English Youths more violent than Swedish Youths? A comparative study of the role of crime propensity, life styles and their interactions in two cities, *European Journal of Criminology* 2008; 5; 309.
- Wikström, POH, Oberwittler, D, Treiber, K & Hardie, B. (2012) *Breaking rules: The social and situational dynamics of young people’s urban crime*. Oxford: Oxford university press.
- Wilson, JQ. & Kelling, GL. (1982). The police and neighborhood safety: Broken windows, *The atlantic Monthly*, March 1982, pp. 29-38.

Janne Kivivuori, Henrik Linderborg, Sasu Tyni & Mikko Aaltonen

The Robustness of Self-Control as a Predictor of Recidivism

Prior survey-based analysis (Kivivuori & Linderborg 2010) suggested that having many siblings, high parental supervision during youth, years spent in a nuclear family during childhood and adolescence, and having a child (aged 6-12) were associated with reduced likelihood of estimated re-offending. Feeling remorse for past offences was also related reduced SARP. In contrast, negative life events (such as divorce, loss of job and mental health problems) increased the projected likelihood of relapse to crime. Self-control and prior youth offending were also robustly related to SARP. The lower the self-control, the more likely the prisoner projected offences to post-release future. When self-control was added, the link between social ties and SARP was reduced but did not vanish; social causation appeared to be robust.

In this replication, we used the same dataset as in the prior analysis, but we additionally utilised data on post-release recorded recidivism (RR). We thus moved from cross-sectional to longitudinal design. The main finding was that self-control emerged as a robust predictor of subsequent criminal behaviour while general social adjustment related variables no longer predicted RR. This finding is consistent with the self-control theory of crime (Gottfredson & Hirschi 1990) and suggests that self-control is a particularly relevant predictor of recidivism. At the same time, general social adjustment related variables were not related to longitudinally measured relapse to crime. This appears to suggest that in the current population, self-control may be more relevant than social adjustment as a predictor of recidivism. On the other hand, there were still two variables which emerged as promising predictors of recidivism: having been in the army as a conscript, and visits by family members in the prison. Both tap to people's ties to social institutions and are thus consistent with social control theory.

Anita Heber

Brottslingen och brottsoffret i kriminalpolitiska motioner

Inledning

I stora delar av västvärlden har kriminalpolitiken blivit en politisk prioritet. Brott och straff är ett känsloladdat ämne som berör många människor och den kriminalpolitik som partierna driver kan vara avgörande för partiernas misslyckande eller framgång (Garland & Sparks, 2000). Politisering och populism har förändrat de kriminalpolitiska förslagen till att bli allt mer kortsiktiga och känslomässiga (Garland, 2001). Samhället styrs i allt större utsträckning av vad Jareborg (1995) kallar en offensiv straffrätt istället för att försöka rikta in sig på vad Balvig (1999) menar är viktigast, nämligen att främja det goda och sätta gränser för det onda.

Syftet med denna studie är att analysera svenska, kriminalpolitiska framställningar av brottsoffer och brottslingar för att se hur brottslingar och brottsoffer beskrivs. Utgångspunkten i denna artikel är flera motsatsförhållanden av begrepp och/eller inriktningar som jag har fångat upp från teoretiska beskrivningar och analyser av kriminalpolitik. Dessa är I. Brottsoffret mot Brottslingen, II. Vi mot Dem, samt III. Statens ansvar mot Allas ansvar. Motsättningarna utgör den teoretiska delen av artikeln och presenteras nedan. Den slutliga artikeln, som också innehåller empiri, analys och diskussion kommer att publiceras i en kommande, vetenskaplig artikel.

Del I. Brottslingen mot Brottsoffret

Inom kriminalpolitiken ställs brottsoffret allt oftare mot brottslingen och beskrivs utifrån motsatta egenskaper, upplevelser och behov (Tham, 2006; Tham, Rönneling & Rytterbro, 2011). Hur brottsoffret kontrasteras mot brottslingen har kanske tydligast beskrivits av Christie (1986) utifrån begreppen det ideala brottsoffret och den ideala gärningsmannen. Ett äkta, oskyldigt offer, ett idealiskt offer får lättare samhällets sympatier. Förutom att vara lagom svag och tillräckligt respektabel måste hon också bete sig på ett sätt som omgivningen förväntar sig av ett brottsoffer. Miers (1990) menar att den sociala rollen som brottsoffer inrymmer karaktärsdrag som att brottsoffret ska uppskatta omgivningens sympatier, göra allt för att undvika ytterligare viktimisering och endast uttrycka känslor som ilska och hämnd i lagom doser. Innan utsattheten ska brottsoffret dessutom ha varit tillräckligt försiktig, tagit ansvar för sin tillvaro och inte utsatt sig själv för risker (*the prudent citizen*, Garland, 2001). Om brottsoffret inte lever upp till dessa förväntningar minskar omgivningens sympatier för henne men också möjligheterna att till exempel få brottsskadeersättning (Miers 1990). Ett brottsoffer som lever upp till den förväntade offerrollen är däremot ett offer som också har förtjänat samhällets uppmärksamhet, *deserving victim* (Goodey, 2005).

Brottsoffren framstår således som en grupp personer med likadana egenskaper och behov. Detta är tydligt i den svenska kriminalpolitiken där det mest distinkta brottsoffret är en kvinna som blir utsatt för våld i hemmet av en närstående man (Tham, Rönneling & Rytterbro, 2011). Enskilda personer som utsätts för brott, grupperas i kategorin brottsoffer, vilket ersätts med den sociala rollen som brottsoffer (Lernestedt, 2012). Personer som i den kriminalpolitiska debatten kallas för brottsoffer är således social konstruktioner av ett korrekt offerskap med mycket symboliska drag (Lernestedt, 2012; Goodey, 2005). Med hänvisningar till detta delvis konstruerade brottsoffer framförs kriminalpolitiska förslag om hårdare tag, straffskärpningar och ökad skadeståndsskyldighet (Lernestedt, 2012). För att tydliggöra vad som ingår respektive inte ingår i brottsofferrollen, kan det korrekta brottsofferskapet ställas mot det som inte accepteras: det icke-idealiska brottsoffret eller *non-deserving victim* (jfr Goodey, 2005; Christie, 1986). På detta vis separeras äkta offer från dem som inte förtjänar att uppmärksammas (Stanko, 2000). Det äkta brottsoffrets motsats utgörs av brottslingen.

Den symboliske, idealiske brottslingen demoniseras, beskrivs med motvilja och som ett hot mot samhället (Melossi, 2000). Han framställs som stor, stark, ond och främmande; vilket innebär att han förtjänar omgivningens antipatier (Christie, 1986). Brottslingen är en person som inte tillhör samhället och inte kan anpassa sig. Endast unga brottslingar är möjliga att återintegrera, andra brottslingar kan bara utslutas och straffas (Andersson, 2002, Garland, 1996). I svenska, kriminalpolitiska beskrivningar är brottslingar många gånger "ett anonymt kollektiv"; det är brottsligheten snarare än brottslingen som agerar (Andersson 2002:153).

De sociala rollerna brottsoffer och brottslingar används som motsatser inom kriminalpolitiken. Trots detta påminner konstruktionerna av rollerna om varandra, i och med stereotypiseringarna och de anonyma och homogena grupperingarna. Oavsett vilken roll som står i fokus, brottsoffret eller brottslingen, kan de också användas med samma syfte: att föra fram kriminalpolitiska krav och argument för hårdare straff. De negativa beskrivningarna av den sociala rollen som brottsling kan givetvis vara skadlig för den enskilde gärningspersonen (jfr stämplingsteorin; Braithwaite, 1989; Becker, 1997). Men även de stereotypa och ensidiga bilderna av brottsoffer kan medföra negativa konsekvenser för brottsoffret. Bland annat är brottsofferrollen väldigt begränsande kring hur ett brottsoffer förväntas agera och reagera. Det är något som har uppmärksamrats allt mer på senare tid, kanske allra tydligast av van Dijk (2009) som uppmanar oss till att "befria offret" från den negativa stämpeln som tvingar in offret i en passiv och begränsad roll.

Del II. Vi mot Dem

Motsättningen mellan brottslingen och brottsoffret kan också kopplas till motsättningen mellan "vi och dem". "Dem" utgörs av brottslingarna som ställs mot ett "vi", vilka främst är de laglydiga medborgarna men det kan också inkludera brottsoffren, vilket jag återkommer till nedan.

Alla samhällen har ett behov av att urskilja "den andre"; de personer som inte passar in, menar Bauman (1997). Det finns en tendens i dagens samhälle att olikheter hos andra ses som tecken på farlighet. Utifrån detta delas människor in i "vi och dem", alltså personer som är ofarliga respektive farliga (Lianos & Douglas, 2000).

Brottslingar framstår som en farlig och avgränsad grupp som starkt skiljer sig från oss (Garland, 1996). Inom kriminalpolitiken beskrivs brottslingarna som att de inte tillhör samhället utan tvärtom är ett hot mot det (Andersson 2002). Christie (1986b) framhåller hur den sociala konstruktionen av brottslingar kan ses som en passande fiende som vi gemensamt kan enas mot. Särskilt narkotikabrottslingar kan inta rollen som "den goda fienden" (Christie & Bruun, 1985).

Brottslingen är således den moderne "främlingen", i bemärkelsen den okände, som vi vill distansiera oss från eftersom sådana personer ger upphov till en oro och osäkerhet hos oss själva (Riggins, 1997). Vi kanaliserar vår oro på främlingen och genom de ständiga konstruktionerna av "dem" kan vår oro hanteras och ordningen återställas (Bauman 1997). Brottslingens egenskaper och beteenden definieras som en motsättning till våra egna (Lernestedt, 2012). Genom att prata om de andra kan vi således också framhålla oss själva (Riggins, 1997).

Främlingar bemöts med exklusion snarare än assimilation eftersom det senare skulle innebära att vi erkänner likheterna mellan oss och dem. För brottslingar, som anses inneha fasta, negativa karaktärsdrag och vara oföränderliga, återstår endast en uteslutning från samhället (Bauman, 1997). Fängelsestraffet kan betraktas som den mest radikala sortens exklusion. Genom fängelsestraffet låses brottslingen också in i rollen som "den andre" och tillskrivs samtidigt ett stort ansvar för sin egen situation (Bauman, 2000). En exkluderande kriminalpolitik härstammar således från "*the logic of polarization*"; från uppdelningen av vi och dem (Bauman, 1997:34).

Rädslan för den andre uttrycks i en retorik där hierarkier är framträdande (O'Barr 1994 i Riggins 1997:7). Mot "dem" ställs ett överordnat "vi" i den kriminalpolitiska retoriken. Politiken utformas för den laglydige medborgaren samtidigt som straffsystemet legitimeras av brottsoffrets existens (Andersson, 2002). Många gånger ingår därför brottsoffret i kategoriseringen av "vi" samtidigt som alla laglydiga människor ses som potentiella brottsoffer. "Vi" kan därför vara synonymt med "brottsoffer", trots att den faktiska utsattheten saknas (Stanko, 2000). Brottsofferskapet är ofta så diffust att alla (laglydiga medborgare) kan kräva en offerstatus (Boutellier, 2004).

I takt med brottsofferrörelsens framväxt i Sverige har också allt fler inkluderats i den sociala konstruktionen "brottsoffer". Exempelvis har offerlösa brott omdefinierats till att samhället anses vara ett brottsoffer och brotten drabbar således alla (Tham, 2001, Träskman, 2012). Även vittnen till brott och anhöriga till brottsoffer betraktas numer som brottsoffer i sin egen rätt (Lernestedt, 2012). Vanliga människor som upplever en oro för brottsligheten inkluderas också i gruppen brottsoffer (Tham, 2001). Vi är således alla brottsoffer. Detta får som följd att "alla är för och ingen är emot brottsoffret" (Tham, 2006:156). Brottsoffret fungerar enande ("vi") på samma sätt som exkluderingen av brottslingen ("dem") enar oss mot dem. Trots att den sociala brottsofferrollen är så avgränsad och begränsande kan allt fler inkluderas i den och således indirekt stärka polariseringen mellan vi mot dem.

Del III. Statens ansvar mot Allas ansvar

Utifrån en analys av den brittiska kriminalpolitiken pekar Garland (1996) ut två parallella men motsatta utvecklingar: *criminology of the other* och *criminology of the self*. Den första utvecklingen inkluderar en beskrivning av brottslingarna som onda, ett framhållande av den grova våldsbrottsligheten, lösningar som

kriminaliseringar, hårdare straff eller fler poliser. Den innehåller också ett fasthållande vid att staten är ansvarig och inte har tappat kontrollen över brottsligheten. Detta kan kopplas till kontrollteorin inom kriminologin (Melossi, 2000). Garland's (1996) andra beskrivning av *criminology of the self* fokuserar på brottslingar som rationella, vardagsbrottsligheten lyfts fram och beskrivs utifrån allmänhetens perspektiv. Lösningen som lyfts fram inom denna inriktning är att förlägga ansvaret att inte utsättas för brott på medborgarna i civilsamhället (Garland 1996, Andersson 2002). Kriminologiskt har detta kopplingar till rutinaktivitetsteorin (Melossi, 2000). I dessa två, kriminalpolitiska diskurser ställs således statens ansvar för brottsligheten mot allas ansvar.

De två diskurserna återfinns även i svensk kriminalpolitik. Gärningsmannabeskrivningen skiljer sig emellertid och innefattar snarare en frånvarande brottsling respektive en ungdom som kan förändras, enligt Andersson (2002). Däremot återfinns de parallella beskrivningarna av vardagsbrottsligheten och den grova brottsligheten. Ansvaret för brottsligheten framstår dock som tydligt uppdelat mellan vänster- och högerblocken. Socialdemokraterna, till vänster, vill hålla fast vid ansvaret för brottsligheten medan moderaterna, till höger, oftare förlägger ansvaret på medborgaren; kanske allra tydligast i det brottsförebyggande programmet *Allas vårt ansvar* (DsJu 1996:59; Andersson 2002).

Även om den huvudsakliga ansvarsuppdelningen i de två diskurserna ligger på staten och allas vårt ansvar, inkluderas även brottslingar och brottsoffer i denna process. Statens ansvar verkar ligga i att ta ansvar för konsekvenserna av brotten, inte för brottens orsaker (Garland, 2001; 1996; Andersson 2002). Staten ska inte längre förstå orsakerna till brottsligheten utan istället straffa brottslingarna (Garland & Sparks, 2000). Individerna bär däremot ansvar för att brotten överhuvudtaget inte ska ske. Den försiktige medborgaren, *the prudent citizen* (Garland, 2001) har fått ett större ansvar för att inte utsättas för brott, de som ändå utsätts anses ha varit oförsiktiga (Goodey, 2005:23). På detta vis risker vi en återgång till ett samhälle där brottsoffret skambeläggs (Stanko, 2000). Likaså anses brottslingen kunna välja om han vill begå brott eller inte och utifrån detta beslut kan han klandras och exkluderas (jfr *the responsible offender*, Boutellier, 2004). Detta har fått konsekvenser i den svenska straffrätten där "den brottsliga viljan" hos brottslingen har fått större betydelse (Lernestedt, 2012:417). Statens ansvar omfattar således konsekvenserna av brotten medan alla; brottsoffer, brottslingar och vanliga medborgare, bär ansvar för att brottsligheten inte ska ske.

Referenser

- Andersson, R. (2002). *Kriminalpolitikens väsen*. Doktorsavhandling. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet: Stockholm.
- Bauman, Z. (2000). *Globalisering*. Sverige: Studentlitteratur.
- Bauman, Z. (1997). *Postmodernity and its discontents*. Cambridge: Polity Press.
- Becker, H. (1997). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York: Free Press.
- Braithwaite, J. (1993). Shame and modernity. *British Journal of Criminology*, 33, 1-18.
- Boutellier, H. (2004). *The safety utopia. Contemporary discontent and desire as to crime and punishment*. Nederländerna: Kluwer Academic Publishers.
- Christie, N. (1986). *The ideal victim*. In E. Fattah (Ed.), *From crime policy to victim policy. Reorienting the justice system* (pp. 17-30). London: MacMillan.
- Christie, C. & Bruun, K. (1985). *Den gode fiende: narkotikapolitikk i Norden*. Oslo: Univ.-forl.

- van Dijk, J. (2009). Free the Victim: A Critique of the Western Conception of Victimhood. *International Review of Victimology*, 16 (1): 1-33.
- DsJu 1996:59 (1996). Allas vårt ansvar. *Ett nationellt brottsförebyggande program*. Stockholm: Norstedts tryckeri AB.
- Garland, D. (2001). *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*. Guildford and King's Lynn: Oxford University Press.
- Garland, D. & Sparks, R. (2000). Criminology, Social Theory, and the Challenge of Our Times. I: *Criminology and Social Theory*, Garland, D. & Sparks, R. (red.) s. 1-23. Oxford: Oxford University Press.
- Garland, D. (1996). The Limits of the Sovereign State. *The British Journal of Criminology*, 36 (4): 445-471.
- Goodey, J. (2005). *Victims and victimology. Research, policy and practice*. Dorchester: Pearson Education Limited.
- Jareborg, N. (1995). Vilken sorts straffrätt vill vi ha? I: *Varning för straff*. D. Victor (red.) s. 19-37. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Lernestedt, C. (2012). Brottsofferskepnader. I: *Brottsoffret och kriminalpolitiken*. C. Lernestedt & H. Tham (red.) s. 405-441. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Lianos, M. & Douglas, M. (2000). Dangerization and the end of deviance: the institutional environment. I: *Criminology and Social Theory*, Garland, D. & Sparks, R. (red.) s. 103-127. Oxford: Oxford University Press.
- Melossi, D. (2000). Changing representations of the Criminal. *British Journal of Criminology*, 40: 296-320.
- Miers, D. (1990). Positivist Victimology: A critique part 2: Critical Victimology. *International Review of Victimology*, 1: 219-230.
- Riggins, S. (1997). The Rhetoric of Othering. I: *The Language and Politics of Exclusion. Others in Discourse*. S. Riggins (red.) s. 1-30. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Stanko, E. (2000). Victims R us. I: *Crime, risk and insecurity*. T. Hope & R. Sparks (red.) s. 13-31. London: Routledge.
- Tham, H., Rönneling, A. & Rytterbro, L-L. (2011). The emergence of the crime victim: Sweden in a Scandinavian context. I: *Crime and Justice in Scandinavia*. M. Tonry & T. Lappi-Seppälä (red.) s. 555-611. Chicago: University of Chicago Press.
- Tham, H. (2006). Brottsoffret, kriminalpolitiken och kriminologin. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 93 (2): 147-159.
- Tham, H. (2001). Brottsoffrets uppkomst och framtid. I: Åkerström, M. & Sahlin, I. (red.) *Det motspänstiga offret*. s. 27-45. Lund: Studentlitteratur.
- Träskman, P.O. (2012). Brottsoffret och brottmålsrättegången. I: *Brottsoffret och kriminalpolitiken*. C. Lernestedt & H. Tham (red.) s.299-311. Stockholm: Norstedts Juridik.

Isabel Schoultz

Using the concepts of denials and neutralizations to understand Swedish state official's accounts

Abstract

Sweden is one of the most encompassing welfare states in the world and is for the most part widely regarded as a leading nation in the area of human rights. The good reputation is maintained by means of a good self-portrait, not at least when it comes to refugee policies often describes as generous, human and correct. In contrast, the process of asylum claims have been criticized for, among other things, long and inhuman processing-times, the construction of the dishonest and 'bogus' asylum seeker and deportation of asylum seekers to countries where they risk their life or torture. The critic paints another or at least a complementary picture than the self-portrait of the generous humane welfare-state. This paper explores the if and how Stanley Cohen's (2009) concepts of denials, neutralizations and partial acknowledgment is useable for the understanding of state official's accounts to complaints regarding the process of seeking asylum and residence permit. Examples will be presented from judgments from the Parliamentary Ombudsman, the Chancellor of Justice or the European Court of Human Rights.

Introduction

Sweden is one of the most encompassing welfare states in the world (Rothstein, Samanni, & Teorell, 2011) and has been perceived internationally as a leading nation in the area of human rights (Silander, 2007). In addition the self- portrait when it comes to refugee policies which are shaped by media, politicians, state officials and some scholars has for many years been presenting the state as generous, humane and maintaining legal certainty (Johansson, 2008; Schierup, 2006). This self- portrait seems relatively unaffected by how refugee policies have been working in practice (Johansson, 2008). However, in combination with research on negative experiences from asylum-seekers waiting for a decision (Brekke, 2004; Rosengren, 2009), the inhuman conditions within the detention centres (Khosravi, 2009) and the process of credibility assessments (Noll, 2005) where the asylum seeker often is portrayed as "bogus" and "fraudulent", paints another or at least a complementary picture than the self-portrait of the generous and humane welfare-state.

Taking the perspective of the state obligations and violations of human rights, a relevant question to ask is how a deviant practice can continue at the same time as the state and it's agencies are upholding the self-portrait of being decent and humane? One way of looking at this is as a form of normalization of organizational deviance. Deviance may be normalized in an organizational setting when the deviant act is defined as normal and acceptable because they fit with the cultural norms of the organization (Vaughan, 1997). For leaders of organizations, it may also be effective to

try to convince the general public that the event was not a sign of organizational deviance but instead as evidence of “rotten apples” within the organization (Gottschalk, 2011). For that reason, I find it most important to avoid the individualized line of thinking and take an organizational approach (Michalowski, 2010; Vaughan, forthcoming).

The normalization of organizational deviance can also help us understand how certain behaviors or decisions violating outside norms or laws can be understood as normal and justifiable within the organization. Denials and neutralizations, developed by Cohen (1996, 2009) with inspiration from Sykes and Matza’s (1957) techniques of neutralizations, can be understood as other techniques used to justify state practice.

The aim of this paper is to explore some aspects of the accounts used by state representatives in judgments from the Parliamentary Ombudsman, Chancellor of Justice or European Court of Human Rights in issues relating to asylum-seekers and other’s applying for residence permits.¹ Scott and Lyman (1968, p. 46) describe accounts as “a linguistic device employed whenever an action is subjected to evaluative inquiry”. The paper explores the value of Cohen’s (2009) concepts of denials and partial acknowledgment when it comes to understanding state official’s use of accounts to respond to the complaints. Putting the framework in a different environment, in this case the well-developed democratic state and its bureaucracy, compared to the studies of Cohen allow the approach to be expanded. It is expected to find more finely drawn explanations and less obvious denials by representatives of a democratic state than when it comes to more conflicting states with gross violations of human rights (Cohen, 2001; Welch, 2003).

Denials and neutralizations

Offender’s denials belong to a wider category of speech acts known as accounts (Cohen, 2001). Sykes and Matza (1957) explored accounts used by ordinary delinquents to neutralize the moral bind of the law and calling them *techniques of neutralizations*. In this way, conventional values remain significant, even when violated. Cohen developed Sykes’s and Matza’s classification of neutralizations by applying them to a different context, namely political actors engaged in gross human rights violations. He shows that while the accounts look very similar, other words are used. Accounts are adopted because of their public acceptability which work both before the act by making it possible and after to protect political actors from self-blame and blame by others (Cohen, 2001). The official denial is distinguished both from the personal denials and the cultural denial where Cohen’s does his major contribution (Cohen, 2001).

Cohen (2009, p. 105f) identifies three forms of content of denials: literal, interpretative and implicatory. When the fact or knowledge of the fact is denied, (“It

¹ The United Nations Convention Relating to the Status of Refugees defines who is a refugee and therefore granted asylum. The term asylum seeker describes someone who has applied for protection as a refugee and is waiting for a decision on the application. Cases relating to the applying of residence permit are also included, which consist of reasons, such as asylum, work, studies, or a connection to a close relative residing in Sweden. Complaints of the process of applying for residence permit for asylum reasons or close relatives are the most common cases in this study.

did not happen” or “It is not true”) he calls it literal denial. The interpretative (“It is not what it looks like”) and implicatory denials (denying or minimizing the implications) are connected to the five techniques of neutralizations suggested by Sykes and Matza. Cohen (1996, 2009) also adds two accounts which are specifically applicable to political perpetrators.

The technique of *denial of injury* allows an acceptance of the fact that something happened but disregards or minimizes the effect. As Cohen acknowledges, gross political atrocities do not easily allow for these forms of denials. As such, they may be more common when it comes to less visible violations of human rights as many of the Swedish cases. This approach is achievable with reinterpretations and euphemisms of the incidents, using labels and terms that deny or misrepresent the injury. It can also be done by using language of legalism such as “it doesn’t fit the legal definition of torture” (Cohen, 1996, p. 526f).

The category of accounts called *denial of victims* helps neutralize the accusations by pointing the finger at the victim and maintains that the victim is the original wrongdoer. He also argues that unlike the accounts from individual actors, denials of victim in political atrocities are more ideologically rooted in historical narratives about the other. The type of literal dehumanization with ideological motives as Cohen (2009) refers to, is perhaps not expected in the accounts from the Swedish state officials although other forms of denials of victims may appear.

Denials of responsibility function as a way of neutralizing intent and responsibility. Cohen (2009, p. 60) refers to the simplest form of denial of responsibility as “I didn’t mean to do it”. When it comes to atrocities, he identifies four types of accounts used as forms of denial of responsibility: obedience to authority, conformity (“I was just doing what everyone else was doing”), necessity (“We had to do it”) self-defense (“It had to be done”) and splitting (“my job is not me”).

Condemnation of the condemners is a form of questioning of the critic’s right to criticize while trying to deflect attention to the motives and character of their critics (Cohen, 2009, p. 98). For example, this can include condemnation of for example local human rights organizations, international organizations, media and those who go public with accusations (Cohen, 1996; White, 2010).

When using the rhetoric of the importance of upholding state security or referring to righteousness, Cohen (2009) calls these justifications for *appeal to higher loyalty*. The rhetoric of nationalism as well as appeals to the army, ideology or state security are Cohen’s examples of how appeals to higher loyalties can be used as neutralizations of gross human rights violations.

When Cohen (2009, p. 78f) describes *denial of knowledge* he refers to public denial of open secrets and individual assertion of virtual blindness. Accounts such as “We didn’t know what was going on” have been used by actors and bystanders when it comes to genocide. The denial of knowledge could be expected to be more subtle and less literal within the Swedish context.

The category of statements Cohen (2009, p. 98f) defines as *moral indifference* is not neutralization but rather strong repudiations of moral codes. As with pure ideological crimes, neutralizations are not needed. We could expect to see less of this type of account in the judgment studied here.

Outline of an analysis of official accounts

The documents analyzed are judgments for which the Swedish state and its agencies have been judged to be responsible by the Parliamentary Ombudsman, the Chancellor of Justice or the European Court of Human Rights relating to the process of seeking asylum and residence permit. These judgments contain a summary of the original complaint, the response by the state officials as well as the final judgment by the control mechanisms. The cases are complaints in which these control bodies have either issued a reprimand or have resolved the complaint by ordering the Swedish state to pay compensation for damages between the years 2000-2010. The analysis was performed on a total of 114 cases mainly coming from the Parliamentary Ombudsman with fewer cases from the Chancellor of Justice and the European Court of Human Rights. The complaints concern a range of decisions by the Migration Board, the attitude towards the applicants and procedural issues during the process of seeking asylum and residence permit, as well as decisions on and enforcement of deportations. The paper will not present the analysis in full range but will instead give some examples of how certain accounts could be understood from the concepts developed by Cohen (2009).

The documents are analyzed using qualitative content analysis designed to capture how the accounts are used by state representatives when they are responding to complaints. A method suggested as an appropriate method for the analysis of official documents (Prior, 2003). The qualitative content analysis enables, through a systematic process of coding and identification of patterns and themes, a subjective interpretation of the content in a text (Hsiu-Fang & Shannon, 2005). The cases have been read several times and coded qualitatively with the help of the software NVivo. Cohen's concepts relating to denials and neutralizations serve as a framework for the coding of the accounts. In that sense, the coding is fixed to the type of accounts suggested by Cohen (2009) although they will be further refined and extended in the new context. I am applying a constructivist approach to the accounts, where incidents are formed while they are defined by different actors. With this view, an incident is neither misconduct nor a harmless mistake until it is defined as either of them or something else. The process of defining or labeling an incident is understood as a process of power-relations, of placing responsibility and as a struggle to avoid moral censure.

Examples of state official's accounts in line with denials and neutralizations

Cohen's (2009, p. 76) work is suitable as a frame for analyzing official reactions by governments to allegations about human rights violations. Although, as already been pointed out the context and the accusations from the Swedish state officials are different than those gross human rights violations described by Cohen such as genocide and crimes against humanity. Whether the theoretical concepts are still valuable for the understanding of Swedish state officials' responses will be explored here. I will present a few examples of how the state official's accounts could be interpreted.

Cohen (1996, 2009) divides denials in three main categories: literal denials, interpretative denials and implicatory denials. The discussion on denials and neutralizations used in the statements from the Swedish state officials are presented

in the same categories. All quotes will be presented in the original language. Thus, most quotes except for those from the European Court will be in Swedish.

Literal denials

Cohen (1996) argues that countries that are proud of their democratic label and value their international image, cannot easily use literal denials, making interpretative and implicatory denials more common. In line with that conclusion, only a few of the statements from the Swedish officials can in anyway be interpreted as literal denials. None of the cases contain a statement in line with: “nothing happened”, but details in the accusation are sometimes denied or the state officials deny that none of that taken place was wrong in any way. Consider the following case where representatives of the state argue that there could be no justification for the claims of inhuman treatment of an asylum-seeker since there was no reason for that kind of handling of the case:

Förvaret har ingen anledning att tvinga den intagne eller att lura honom att skriva under ett dokument han inte förstår. Ett av de grundläggande kraven när det gäller förvarets verkställighetsarbete är att det sker i samförstånd med den intagne i annat fall lämnas ärendet över till polisen för verkställighet. JO 2532-2000

The quote implies that the accusations about forcing an asylum seeker to sign documents that facilitated the deportation are not correct insisting instead it was done voluntarily. Khosravi (2009) questions the part of the deportation process where the asylum seeker is encouraged to co-operate, especially since it makes the asylum-seeker responsible for their own deportation or detention (since non co-operation might result in detention).

Interpretative denials

The interpretative denials acknowledge that something did happen, but the meaning of it is denied, contested or minimized (Cohen, 2009). White gives us comprehensible examples of this semantic framework within the officials discourse where “ ‘citizens’ become ‘suspected terrorists’ and ‘interrogations’ become ‘interviews’ ”(White, 2010, p. 8). Within the interpretative denials two main forms of accounts is discussed – the denial of injury and the denial of responsibility. I will give examples on how the accounts from the Swedish state officials could be interpreted using these concepts.

The technique of *denial of injury* allows an acceptance of the fact that something happened but disregards or minimizes the effect. This approach is achievable with reinterpretations and euphemisms of the incidents using labels and terms that deny or misrepresent the injury. The statements by the Swedish state officials that can be interpreted as forms of denial of injury enable different aspects of this technique. One of these arguments is about lack of harm caused. The following quote regarding an appeal against deportation order illustrates how harm could not be caused since the issue was resolved:

Det är beklagligt att familjen har fått en tvetydig bild av sitt ärende men de har sannolikt inte lidit någon större skada då misstaget omedelbart åtgärdats samt

familjen fått möjlighet att överklaga avvisningsbeslutet till Utlänningsnämnden. JO 1447-2001

When it comes to gross atrocities such as massacres and disappearances it is harder to deny the injury (Cohen, 2009, p. 95). Less visible injury as bureaucratic procrastination may then make this type of denial easier.

There are also several statements from the Swedish state officials that could be interpreted as a form of *denial of responsibility*, where the incident is not denied but the acts are motivated and justified. Cohen (2009, p. 60) refers to the simplest form of denial of responsibility as “I didn’t mean to do it”. When it comes to atrocities, he identifies four types of accounts used as forms of denial of responsibility: obedience to authority, conformity (“I was just doing what everyone else was doing”), necessity (“We had to do it”) and splitting (by attributing the actions to another part of the self). Accounts in line with “We were only doing our job”, “It was done in the best possible way” and “It wasn’t our fault” could be understood as a more subtle and less explicit form of obedience to authority and necessity. An example of accounts that could be interpreted as a form of denial of responsibility is the following quote regarding a deportation to Afghanistan. The statements include a detailed description of the deportation and how the officials completed their mission in the best possible way:

Polismyndigheten gör bedömningen att planering och genomförande av verkställigheten har skett på ett korrekt sätt och med erfaren personal. Polispersonalen har utfört tjänsteåtgärden på ett så humant sätt som möjligt med hänsyn till omständigheterna. JO 1341-2008

Perhaps it is easier to argue this way when it comes to these types of violations rather than the atrocities Cohen is referring to. There might be better possibilities to convince the audience that this is included and should be part of the state official’s duties.

Implicatory denials

Different forms of justifications, excuses and neutralizations for the incidents are what Cohen (2009) describes as implicatory denials. These forms of denials are more or less openly stated. Included are denial of victims, denial of knowledge, condemnation of the condemners and appeal to higher loyalties. I will also briefly discuss what Cohen (2009) refers to as moral indifference even though it is not actually a form of neutralizations.

Within the category of accounts called *denial of victim* Cohen gives examples of how victims become dehumanized, patronized or ignored through distancing. Cohen (2009, p. 96) argues that unlike the accounts from individual actors, denial of victims in political atrocities are more ideologically rooted in historical narratives about *the other*. I will give examples of accounts that could be interpreted as a more subtle denial of victims. When state officials point at the victims own responsibility for the incident it is often done by complaining about how the asylum-seeker behaved using negative words to describe the person: “aggressive” (JO 1341-2008), “störande” (JO 1341-2008), “särskilt krävande” (JO 5436-2009) or how she/he behaved in certain ways: “vägrat att medverka” (JK 6229-06-2; JO 4023-2007), “förhållade” (JO 1341-2008), “hindra verkställighet” (JO 1684-2001) “uppförde sig allmänt illa” (JO 21-

2006) and had a “obalanserade uppträdande” (JO 1341-2008). White (2010, p. 12) reflects on the same issues in her analysis of the official discourse regarding the detainees participating in the conflict of Northern Ireland: “The greater the distance from perceived ‘innocence’ and ‘passivity’ the easier it becomes for the denial of detainees’ victimhood.”

When Cohen (2009, p. 78f) describes *denial of knowledge* he exemplifies discourse from the genocide in Nazi Germany such as public denial of open secrets and individual assertions of virtual blindness. The type of accounts from Swedish officials regarding less serious accusations than those Cohen describes, include less literal denial of knowledge. One type of account that could be interpreted as a denial of knowledge are references to “memory loss” either from those who took part of the reported incident or from higher officials claiming there is no way to get knowledge of what happened since those who were supposed to know do not remember or no longer work for the agency.

Condemnation of the condemners is a form of questioning of the critic’s right to criticize (Cohen, 2009, p. 98). I separate between condemnations of the controls and condemnations of the victims. One of the few examples within the statements from Swedish state officials comes from a judgment in the European Court the state representative expressing the lack of support for the judgment from UNHCR, which is the UN refugee agency.

As to the submitted letter of 2 October 2008 from the Regional Office for the Baltic and Nordic countries of the UNHCR, the Government contended that it had little value as evidence since apparently the author has no personal knowledge of the applicant and the letter rather gave the UNHCR's views on the need for protection of Afghan female asylum seekers in general. CASE OF N. v. SWEDEN

The quote could be interpreted as a reducing of the value of the evidence in support for the accusation on human rights violations and in that sense a condemnation of the condemner. On the other hand, the lack of accounts that I understand as condemnation of the condemners can perhaps be interpreted as a support for the control of the state or at least an avoidance of expressing open criticism.

When using the rhetoric of the importance of upholding state security or referring to righteousness, Cohen (2009) calls these justifications for *appeal to higher loyalties*. Kauzlarich, Matthews & Miller (2001) argue in the same regard that neutralizations of suffering and harm are often done within the context of “entitlement”. Some of these types of responses (“we had to do it”) have already been discussed under “denial of responsibility”. Apart from that, I can identify relatively few expressions of appeal to higher loyalties within the state official’s statements. Since Cohen (1996) calls appeals to higher loyalties the most radical form of justification, it might not be surprising that these accounts are less recognizable within the discourse of Swedish state officials than other forms of denials. Instead of questioning universal values with reference to security, ideology, religion or similar, Swedish state officials seems eager to show support for conventions on human rights.

The category of statements Cohen (2009, p. 98f) defines as *moral indifference* is not neutralization but rather strong repudiations of moral codes. In the statements of Swedish officials none could be viewed as either radical or consistent repudiation of

universal standards. There are however a few examples of minor repudiations of agreed moral codes, for example in the cases about a police search of a mission house where asylum seekers were suspected to be. The moral agreement on the church premises as protected from this type of police intervention is questioned because the police search was performed in a mission house and not a church.

Som framgår av polismyndighetens yttrande var det oklart vilken status det gamla missionshus hade där husrannsakan gjordes. Husrannsakan ägde också rum i en bostadsdel och således inte i någon lokal med religiös betydelse. Rikspolisstyrelsen finner därför att polismyndigheten inte kan klandras i detta hänseende. JO 795-2002

The lack of statements that could be interpreted as moral indifference could be understood as a general acknowledgment of conventional moral codes, at least the importance of an appearance in line with agreed upon principle of human rights. This gives me reason to further discuss the use of Cohen's concept of denial and neutralization by state officials in the context of well-developed democratic state.

Concluding discussion

The paper has presented several examples of how accounts by state officials could be interpreted with the help from Cohen's (2009) framework of denials and neutralizations. However, it must be noted that even if the cases include accounts that could be understood from this framework, the examples differ a lot from the context Cohen is describing. Also, there is other form of accounts that would benefit from a complementing perspective. Thus, apart from the official denials and neutralizations recognized here another type of response may be relevant for the cases studied, namely acknowledgment of criticism. Cohen (2009, p. 113f) argues that democratic countries have to go some way in the direction of acknowledgements of accusations of violations of human rights to maintain their image. On the other hand, many statements do not add up to full acknowledgments, but are rather partial. Except for pointing out three types of partial acknowledgements (self-correction, spatial isolation and temporal containment) Cohen does not develop these types of accounts much. Since the statements analyzed here are presented by state officials within a well-developed democracy with a good reputation when it comes to human rights, it could also open up for a deepened understanding of the function of acknowledgments.

Finally, I will discuss how the analysis of accounts from the perspective of denials and neutralizations could be complemented with an understanding of how acknowledgements are used. For example, different forms of self-corrections can be identified such as: making an apology, referring to the incident as a mistake, referring to circumstances out of their control and acknowledgment of some issues while denying others. There are also examples of temporal containment when referring to the new routines in place to prevent the incident from happening again or pointing at specific circumstances during a certain period that caused the incidents. The statements also contain acknowledgements of the accusations by referring to it as an isolated incident by referring uniqueness in the situation. I am suggesting that a developed analysis of accounts from the perspective of partial acknowledgements would deepen the understanding of the state official's responses to accusations within well-developed democracies. Also, it could expand the understanding of the concept

of partial acknowledgements as well. The brief analysis of acknowledgments within these official documents indicated that the use of self-blame might also be interpreted as a way of avoiding moral censure. For example, by using apologies and at the same time placing the responsibility on low level officials, referring to the incident as a mistake or out of their control and by acknowledging some issues in the complaint while denying others, the partial acknowledgments could be put in another light. Perhaps the acknowledgements could be understood as another form of neutralizations, in an attempt to maintenance the image of the “good” state.

Further, within the statements that could be understood as acknowledgments there are several accounts assuring that the allegations are taken seriously as well as a clarification on what a good work the agency/state does. This might be understood as how organizational failures can be turned into pride over an effective and human organization (Wettergren, 2010). These types of statements are sometimes accompanied with others reassuring the importance of the scrutiny of the state. Parallels can be drawn to Hagelund’s (2003) expression about the “importance of being decent”, where even strict immigration control could be framed in terms of humanitarianism, justice, equality and decency. The upholding of decency is also done by referring to convention on human rights or national regulations on protection of individual’s rights. The emphasizing of the importance of human rights and a dignified treatment of asylum-seekers may function as maintenance of the self-image regardless of accusations of violations of human rights.

Cases cited

The Europeans Court of Human Rights, CASE OF N. v. SWEDEN
The Chancellor of Justice (Justitiekanslern – JK), 6229-06-2
The Parliamentary Ombudsman (Riksdagens ombudsman - JO), 21-2006
The Parliamentary Ombudsman (Riksdagens ombudsman - JO), 795-2002
The Parliamentary Ombudsman (Riksdagens ombudsman - JO), 1341-2008
The Parliamentary Ombudsman (Riksdagens ombudsman - JO), 1447-2001
The Parliamentary Ombudsman (Riksdagens ombudsman - JO), 1684-2001
The Parliamentary Ombudsman (Riksdagens ombudsman - JO), 2532-2000
The Parliamentary Ombudsman (Riksdagens ombudsman - JO), 4023-2007
The Parliamentary Ombudsman (Riksdagens ombudsman - JO), 5436-2009

References

Aas, K. F. (2007). *Globalization & crime*. London: Sage.

Abiri, E. (2000). *The securitisation of migration: towards an understanding of migration policy changes in the 1990s : the case of Sweden*. Göteborgs universitet, Göteborg.

Barker, V. (2012). Global Mobility and Penal Order: Criminalizing Migration, A View from Europe. *Sociology Compass*, 6 (2), 113–121.

Bosworth, M., & Guild, M. (2008). Governing through Migration Control. Security and Citizenship in Britain.

Brekke, J.-P. (2004). While we are waiting. Uncertainty and empowerment among asylum-seekers in Sweden *Report 2004:10*. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning.

Cohen, S. (1996). Government responses to human rights reports: Claims, Denials, and Counterclaims. *Human Rights Quarterly*, 18 (3), 517-543.

Cohen, S. (2009). *States of denial. Knowing about atrocities and suffering*. Cambridge: Polity Press.

- Eurostat. (2011). *Asylum applicants and first instance decisions on asylum applications in 2010*. Retrieved from http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-QA-11-005/EN/KS-QA-11-005-EN.PDF.
- Fekete, L. (2005). The deportation machine: Europe, asylum and human rights. *Race Class*, 47 (1), 64-78.
- Green, P., & Grewcock, M. (2002). The War against Illegal Immigration: State Crime and the Construction of a European Identity. *Current Issues in Criminal Justice*, 14 (1).
- Hagelund, A. (2003). *The importance of being decent: political discourse on immigration in Norway 1970-2002*. Oslo: Unipax.
- Hsiu-Fang, H., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15 (9).
- Johansson, C. (2008). Svenska flyktingpolitiska visioner. Självbild eller verklighet? *Sverigebilder. Det nationellas betydelse i politik och vardag* (pp. 113-129). Stockholm: Institutet för Framtidsstudier.
- Kauzlarich, D., Matthews, R., A., & Miller, W., J. (2001). Toward a Victimology of State Crime. *Critical Criminology*, 10 (3), 173-194.
- Khosravi, S. (2009). Sweden: detention and deportation of asylum seekers. *Race & Class*, 50 (4), 38-56.
- Noll, G. (2005). Salvation by the grace of state? Explaining credibility assessment in the asylum procedure. In G. Noll (Ed.), *Proof, evidentiary assessment and credibility in asylum procedures*. Leiden: Martinus Nijhoff.
- Prior, L. (2003). *Using Documents in Social Research. Introducing Qualitative Methods*. London: Sage.
- Rosengren, A. (2009). *Vinna eller försvinna: om flykt, asyl och hjälpare*. Stockholm: Carlsson.
- Rothstein, B., Samanni, M., & Teorell, J. (2011). Explaining the Welfare State: Power Resources vs. Quality of Government. *European Political Science Review*, 3 (2), 1-28.
- Schierup, C.-U. (2006). 'Paradise Lost'? In C.-U. Schierup, P. Hansen & S. Castles (Eds.), *Migration, citizenship, and the European welfare state : a European dilemma*. Oxford: Oxford University Press.
- Scott, M. B., & Lyman, S. M. (1968). Accounts. *American Sociological Review*, 33 (1), 46-62.
- Silander, D. (2007). Tillståndet för mänskliga rättigheter i Sverige. In A. Staaf & L. Zanderi (Eds.), *Mänskliga rättigheter i svensk belysning* (pp. 72-87). Malmö: Liber.
- Sykes, G. M., & Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22 (6), 664-670.
- White, L. (2010). Discourse, denial and dehumanisation: former detainees' experiences of narrating state violence in Northern Ireland. *Papers from the British Criminology Conference*. (10), 3-18.

Vold i hjemmet

Ingólfur V. Gíslason

Domestic violence in Iceland

Abstract

Domestic violence has slowly been moving up on the political agenda in Iceland as a social problem and a health problem. In 2006 the government adopted a plan of action to reduce the extent and harm of this violence. Among the items in this plan was a quantitative survey on the prevalence and nature of the problem. That study confirmed the result of prior studies namely that up to 2% of Icelandic women experience some sort of violence from their partner or former partner every year. Another item was qualitative studies among professional groups likely to come into contact with victims of domestic violence. It emerged that the problem rarely surfaces within that setting and that the professionals complain about lack of knowledge and lack of resources. In this paper I discuss some of the findings from these studies and what they indicate as the way most likely to make the problem even more visible and provide help for those subject to violence in close relationships.

A social problem

Domestic violence first surfaced in Iceland as a social, rather than an individual, problem in the seventies as part of the general movement for increased rights and possibilities for women. The women's movement at that time quickly saw that men's violence against women, perhaps particularly in close relationships, was a major hinder for women's possibilities to lead a life on equal footing with men. Therefore the task was twofold. On the one hand to raise awareness about the problem and initiate changes in laws and practices so that perpetrators could be brought to justice. On the other to help women get out of violent or abusive relationships and assist them to overcome the trauma and to lead a life of their own choice.

The eighties saw the establishment of the first women's shelter (1982) and a centre for incest survivors (1990). Both were the result of grassroots movements among women and are still run on that basis even though both receive the lion's share of their finances from the state and some municipalities. In 1998 a psychological treatment centre for violent men was established with financial backing from the state, the Red Cross and other interested parties. It had to close down in 2001 due to lack of funding but was re-established in 2006 not least due to pressure from the women's movements. It is now fully funded by the ministry of welfare. So even though these three resources are different in scope and origin, all are mainly funded by the state and the municipalities (Gíslason 2008).

Domestic violence as such is not treated separately in Icelandic law. It is thought to be covered in the violence section of the General Penal Code originally from 1940. But precisely because it is under that general heading makes it difficult to use the registration of the police to estimate the extent of the violence. Cases are filed according to the paragraph

of the General Penal Code that it is supposed to fit into and since they cover both violence in general and violence in close relationships it calls for a lot of extra work to try to separate cases of domestic violence from other violence.

There are several indications that the issue of domestic violence has been moving up on the political and social agenda in this century. For one thing the Icelandic parliament, Alþingi, passed a law on restraining order in 2008 and another in 2011, which allows for the removal of a violent person from his or her home. In 2005 the National Commissioner of the Icelandic Police issued policy procedure concerning domestic violence that laid out how the police should react and aid in these cases and how they should be registered. The aim was on the one hand to move the issue up on the agenda and on the other to try to harmonize the recording to make it easier to use it for purposes of research (Ríkislögreglustjóri 2005). Here it was stated that even though cases were still filed under the different clauses of the General Penal Code, cases of domestic violence should now also get that label. Unfortunately though, it appears that the labelling is still so diffuse that the intention of the new police procedure has not been fulfilled (Bergsdóttir, Guðbjörg & Rannveig Þórisdóttir 2010).

In 2003 a governmental committee on men's violence against women in close relationships was established. It brought together representatives from the ministry of social affairs, the ministry of health, the ministry of justice, the ministry of education and The Association of Local Authorities in Iceland. Later a representative from the Centre for Gender Equality was added to the committee. The committee initiated several projects such as the publishing of books on domestic violence which are intended for professional groups that are particularly likely to come across victims of domestic violence such as the health service, midwives, the police and the social service.

The committee also wrote a plan for action against domestic violence and violence against children that was adopted by the government in 2006 and carried out in the years 2006 to 2011. It was the basis for a number of projects and initiatives in that area.

The plan of action

The plan was wide in its scope addressing issues from a guidance booklet for sleep-deprived parents of young children to an educational drive for the professional groups most likely to come into contact with victims of domestic violence and abuse. The plan has now run its course and many of the projects never materialized. But there were some that were carried out and among them was a prevalence study and studies on a number of the professional groups which prior studies have shown that victims seek to for help or guidance even though the victims do not always expressively state that violence is a root cause of their social or financial troubles.

Prevalence studies

There have been three large quantitative surveys on domestic violence in Iceland, in 1996 (Dóms- og kirkjumálaráðuneytið 1997), 2005 (Gíslason, Ingólfur 2008) and the one in 2008 as part of the plan of action (Karlsdóttir, Elísabet & Ásdís A. Arnalds 2010). The main results are fairly similar, showing that between 0.5% and 2% of Icelandic women have experienced violence from a spouse or former spouse sometime in the 12 months preceding the study. Around 0.7% of the women in the survey in 1996 had experienced what can be labelled serious violence. The studies are

not strictly comparable but generally speaking they show little changes in the extent of domestic violence, its effects or the extent to which women seek help.

In the survey in 2008 women were interviewed through telephone calls. Three thousand women, randomly chosen among all Icelandic women aged 18 to 80 were phoned. The survey was based on The International Violence against Women Survey (IVAWS). The response rate was 73%.

Around 2% of the women said that they had experienced violence in a close relationship at least once in the last 12 months and 21% that it had happened at least once in their lifetime.

Although the main result is that violence against women in closer relationships is proportionally very similar in 2008 as it was in 1996 there are indications that some aspects have moved in a right direction. So for example there were fewer women in 2008 than in 1996 that had resorted to alcohol and drugs to cope with their experience. In 1996 22% of the women had used alcohol for this purpose and 20% had used drugs. In 2008 14% had used either alcohol or drugs. This might be an indication that either the violence is not as serious as it was or that increased knowledge in general or on solutions in particular have reduced the need that women may have felt to cope in this way.

It is also noteworthy that both in the 1996 and the 2008 surveys more women said that the violence had been in a former relationship than in the current one. In 2008 13% of the women had experienced violence at the hands of a prior partner and 4.3% from the current one. Though other interpretations are possible, this indicates that Icelandic women leave abusive relationships. In the same way, relatively few women report violence both in a prior relationship and the current one which also indicates that having once experienced violence from a partner they avoid violent and abusive relationships.

Only the first of these studies included men and 0.8% of the men said that they had been the victims of domestic violence in the past 12 months, 0.3% were the victims of serious domestic violence. One of the points in the action plan from 2006 was to study men who are victims of domestic violence. It is illustrative of the lack of interest in this aspect of violence in close relationship that nothing was done to carry out that research.

Qualitative studies

In order to gain a better understanding of what was needed in order to provide better help for victims of violence in close relationships and ways to increase awareness, qualitative studies were carried out among four professional groups and one semi-professional. The professional groups were social workers (within the social service and child protection), headmasters in primary schools, nurses and doctors in primary wards and hospitals and the police. The semi-professionals worked (often voluntarily) within associations that had as their primary focus to assist women who had been the victims of violence and associations that had that as one of their tasks. Though the focus of the studies shifted slightly between groups there were always four main questions that the studies were meant to answer: 1. How are cases of violence against women in close relationships recorded, i.e. is it possible to use the records as a basis for an estimation of the prevalence of violence and an assessment of the development? 2. Who are the main partners for each group in helping women? 3. What is the general feeling regarding the development of this type of violence? Is it

increasing, decreasing or stable? 4. What is needed in order for the group to be better equipped to assist women who are in, or have been in, violent relationships?

Beginning with the social workers (Haugen 2009) the main results were that the recording of domestic violence was not co-ordinated, records were difficult to find and could not form the basis for an estimation of the development of the problem. The general feeling was, however, that psychological violence against women had increased in the last years. The main partner appeared to be the women's shelter although the police and pre-school teachers were also mentioned. It was felt that there was need for increased education in the field, both for the social workers and also for other groups who came in touch with the victims such as the police and nurses. Increased co-operation was felt to be necessary and a guidance list for what to look for if one suspected that a women was living in a violent relationship, what questions to ask and what steps could be taken to help.

Secondly we look at the study among headmasters in primary schools (Sederholm 2009). It emerged that headmasters knew little about the extent of domestic violence in the homes of their pupils and had therefore no idea about the extent of the problem or the development. The role of the school in this matter is very unclear as are the roles of those who work in the schools. There is a real need for increased discussions about the problem within the schools but also for education, particularly on how to spot what could be signs that a child lives in a family where violence is used. If the problem surfaces then it is reported to the Child Protection Services, as is required by law, and also to the local social service.

Thirdly there was the study on the health care service (Gíslason 2010). Recording appeared to be mainly up to the individual nurse or doctor and so cannot provide ground for an estimation of the size of the problem nor the development. Those spoken to could recall very few cases, years could pass without anything of that kind surfacing so there was no basis for an estimation of the development. There are also no defined ways to deal with the problem when or if it surfaces and no attempt is generally made to find out if the problem exists. Screening exists in two special units but there have been discussions in other units about the feasibility of a general screening. This was thought to be a good thing but the main barriers were lack of time, lack of knowledge about symptoms, a feeling of unease and lack of resources to help women in this situation. The feeling was that it made little sense to uncover such a problem if there were little or no help to be offered. However, there was general consensus that screening in the health care centres should become a standard procedure so that questions about violence were routine questions in the same way as questions about smoking and the use of alcohol. This was thought to be particularly important in maternity care.

There was a strong wish for education, both while actually in the universities and in re-education programs, particularly because the problem so seldom surfaces that what has been learnt is easily forgotten. Finally, the need for increased co-operation among many professional groups as well as the women's movements was mentioned and a centre of some sorts that could act as a guide for the health care workers as well as other professional groups was suggested.

Finally, for the professional groups, there was the study among the police (Gíslason 2010a). The registration done by the police in general combines in one category, domestic violence and incidences of violence between people that are connected in

many other ways. It can therefore not, without considerable work, be used to find the number of instances where a male spouse is violent towards the women. The police regard the reluctance of victims to testify to be their main problem in this field coupled with frustration when they have to go again and again to the same address to separate the same people. The police also feel that, generally speaking, it has the resources it needs to tackle the problem as far as their realm is considered. They feel, however, that there are other instances needed to provide a more lasting help such as the social service and psychological help that could strengthen the woman, make them capable of leaving a violent relationship and perhaps even testify in court. The police do not have a formal co-operation with other instances in the field and the need for such a co-operation was often stressed. It was stated that there were clear limits to what the police could do and that co-operation with the social service, the health care, the women's shelter and the psychological treatment offered perpetrators could doubtlessly help a lot.

Training and education in the Police academy has violence in close relationships on its agenda with, among others, women from the shelter and the incest centre giving lectures. The police was particularly worried about the situation of foreign women who often do not speak the language and can be very isolated socially.

Here it can be added that according to results of the 2008 prevalence survey almost 33% of the women who had experienced violence in a close relationship thought that the last occasion had been punishable by law. However, only 13.1% had actually reported the case to the police. The women who had sought help from the police were asked how pleased they were with the help they received. Over 65% said that they were pleased or very pleased.

For all the groups there was a difference in responses between those in the capital area and those outside it. Generally it was felt that there was a real problem attached to the small communities in that all the inhabitants know each other and are more or less forced to associate. Women can therefore experience it as difficult to seek help from the local health care or social service since they and the people working there may be neighbours or friends and they find it embarrassing to speak about their experience of violence even though they don't doubt the integrity of the staff. Interestingly, the police thought that the small local community could be an access. The idea may be that since the police have the authority to intervene into people's lives without their consent it can help to know them personally in order to be able to better assess the situation at hand. Other professionals, on the other hand, mentioned that there was a strong culture of silence in many of these small communities so that violence and abuse, both of women and children, could go on for years without anyone doing anything about it.

As for the associations that focus primarily or at least to a high degree on helping women, they naturally provided a somewhat different perspective. All in all representatives of 11 associations were interviewed (Sederholm 2010). There was a general consensus that older women, disabled women and foreign women were particularly vulnerable groups that had not received the attention they needed. There was also a call for increased service outside the capital area as well as increased possibilities for interpretation in the case of foreign women. And the associations echoed the concerns of the professional groups regarding education and knowledge. It was stated that when there was knowledge among the professionals much better service was provided. This seemed to be particularly so within the health service.

Conclusions

So, to sum up these studies, the main problems identified were on the one hand that registration of cases is such that it cannot form the basis for estimation about the size of the problem, if it is in- or decreasing or if there are particular groups that are in more danger than others. There is also a serious lack of knowledge of the problem among these professional groups, perhaps excluding the police. But there is also a very clear and stated wish to do better and a general call for re-education in the field. Similarly, all the groups were of the opinion that more, and closer, co-operation was needed among those involved so that women could be given a coordinated assistance to break out of an abusive relationship and start afresh. For that purpose some kind of central agency was called for that could guide whoever discovered a woman in need of help and assistance due to violence.

As for the future it doesn't seem likely that violence against women will be much reduced as incidences in the near future. What is mainly needed is the following: 1. To do what can be done to keep incidences from escalating and becoming a tool for control. Awareness raising among the population as a whole and escape possibilities for women seem to be the best way to accomplish that. 2. An increased effort to find and assist women who are or have been in a violent and abusive relationship. Screening in the health care service and in the social service is the way there. 3. Increased education and re-education for professional groups both on signs that a woman may be in a violent relationship and on how to approach those women, particularly if screening is not on the agenda. 4. Take seriously the results showing that there are men who are the victims in violent relationships and seek ways to help them.

References

- Bergsdóttir, Guðbjörg S. and Rannveig Þórisdóttir (2010): *Heimilisofbeldi. Ágreiningur og ofbeldi milli skyldra og tengdra eins og það birtist í gögnum lögreglu*. Ríkislögreglustjórinn and lögreglustjórinn á höfuðborgarsvæðinu.
- Dóms- og kirkjumálaráðuneytið (1997): *Skýrsla dómsmálaráðherra um orsakir, umfang og afleiðingar heimilisofbeldis og annars ofbeldis gegn konum og börnum*.
- Gíslason, Ingólfur V. (2008). *Ofbeldi í nánum samböndum. Orsakir · afleiðingar · úrræði*. Félags- og tryggingamálaráðuneytið.
- Gíslason, Ingólfur V. (2010). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum. Viðbrögð heilbrigðisþjónustunnar*. Háskóli Íslands. Rannsóknasetur í barna- og fjölskylduvernd.
- Gíslason, Ingólfur V. (2010a). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum. Lögreglan*. Háskóli Íslands. Rannsóknasetur í barna- og fjölskylduvernd.
- Haugen, Anni G. (2009). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum. Viðbrögð félagsþjónustu og barnaverndar*. Háskóli Íslands. Rannsóknasetur í barna- og fjölskylduvernd.
- Karlsdóttir, Elísabet & Ásdís A. Arnalds (2010). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum Reynsla kvenna á aldrinum 18-80 ára á Íslandi*. Háskóli Íslands. Rannsóknasetur í barna- og fjölskylduvernd.
- Ríkislögreglustjóri (2005): Verklagsreglur um meðferð og skráningu heimilisofbeldismála. Downloaded 12th November 2006 from http://www.logreglan.is/upload/files/Heimilisofbeldi_verklagsreglur.pdf
- Sederholm, Guðrún Helga (2009). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum. Viðbrögð skólustjóra 10 grunnskóla*. Háskóli Íslands. Rannsóknasetur í barna- og fjölskylduvernd.
- Sederholm, Guðrún Helga (2010). *Rannsókn á ofbeldi gegn konum. Þjónusta 11 félagasamtaka*. Háskóli Íslands. Rannsóknasetur í barna- og fjölskylduvernd.

Bjarney Krístrún Haraldsdóttir & Jón Gunnar Bernburg

Domestic violence in Reykjavik metropolitan area by school districts and their social composition

Abstract

Icelandic studies on domestic violence have given a valuable insight into the nature and seriousness of the violence. Studies have so far been based on questionnaire surveys or data from medical or police records. Each of these three different ways of collecting data have their advantages and disadvantages but by using several databases simultaneously, it is possible to formulate effective measures of the relationship between the characteristics of neighbourhoods and domestic violence. This study uses multilevel data from the police, data from Statistics Iceland and the survey questionnaire, *Young People 2006*, to measure the rate of domestic violence within school districts and present a comparison in light of social factors. The complete database is based on 43 school districts (unit of analysis). The measure of domestic violence is not defined by its seriousness but rather the frequency. The study explores the relationship between social structure (median income, rates of single parents, rates of foreign people) in school districts and domestic violence. The findings show that the concentration of household poverty in the school-community has a significant effect on domestic violence. The study explores whether the social networking is responsible for this relationship between income and domestic violence and whether the relationship is contingent on factors such as residential stability and cultural heterogeneity.

Introduction and previous research

Research on domestic violence has increased dramatically over the past 30 years. The findings on domestic violence have identified complicated sets of individual-, household-, and societal level associated with its occurrence (Brown, 2002). Most of the previous research have mainly focused on individual factors such as race, age, gender, marital issues and substance use, to explain domestic violence (Ólafsdóttir, Júlíusdóttir & Benediktsdóttir, 1982; Karlsson, 1982; Miles-Doan, 1998; Cunradi, Caetano & Schafer, 2002; Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano, 2002:98; Bergsdóttir & Þórisdóttir, 2010) and has largely ignored the significance of macro-level elements such as impoverishment, residential mobility, ethnic or racial heterogeneity, single parent households on domestic violence or as Shaw and McKay (1942) called it *concentrated disadvantage*. It is important to study domestic violence from both individual-level and community-level, so we can understand more fully the significance of how the concentrated disadvantage within the community effects domestic violence.

Various studies on violence and crime have taken contextual effect into account while researching the effect of neighbourhood characteristics on individual-level behaviour (Hipp, Tite & Boggess, 2009; Xie & McDowall, 2008; Bernburg & Thorlindsson, 2007; Lauritsen, 2001). These studies are based on the social disorganization theory and have provided evidence that macro-level factors do impact forms of violence and victimization. Social disorganisation theory builds on macro perspectives of society

and assumes that there are certain elements in the social structure that may effect the frequency of general crime, for example juvenile crimes and domestic violence (Shaw & Mckay, 1942; Sampson & Groves, 1989).

Further research (Wright & Benson, 2010, 2011; Benson & Fox, 2002; Browning, 2002; Benson, Fox, DeMaris, & Van Wyk, 2003) has also provided evidence which indicates that this theory is also applicable to understanding domestic violence. Yet, there is uncertainty about which contextual factors are relevant to domestic violence, considering the lack of research on the effect of neighbourhood/macro-level on domestic violence.

In this research, when concentrated disadvantage is high, it means that some urban neighbourhoods are characterised with low socioeconomic status, high rates of single parents, high rates of foreign people and frequent residential moves. These factors are thought to be risk factors for domestic violence

The current study addresses this limitation by examining the core concepts of social disorganization theory and assessing the empirical relationship between macro-level features and domestic violence. The main purpose of this study is to answer these questions:

- Does social composition of urban neighbourhoods affect domestic violence?
- Do neighbourhood social networks, parents participation in school and social cohesion reduce the likelihood of domestic violence?

Methods

The Icelandic research setting is exceptionally well-suited to examine the effect of neighbourhood context on domestic violence (Bernburg & Thorlindsson, 2009). Neighbourhood boundaries are defined by using public schools. In Iceland public school attendance and neighbourhood residence are tightly coupled during childhood and adolescence. Children and adolescents are selected into the schools based on neighbourhood residence, regardless of their backgrounds.

The current analysis used three data sources combined into a single dataset: police data, registered data, and survey data. The data were linked on the school district level, based on precise categorization of all street addresses in the metropolitan area. The unit of analysis is thus the school neighborhood, a total of 43 school districts in the Reykjavík metropolitan area. The use of three databases increases the reliability of the data especially when it is taken into account that each dataset has weaknesses and strengths (Valdimarsdóttir, Bernburg & Thorisdóttir, 2008). This also enables us to examine if there is any bias associated with the data.

Measurement of neighborhood domestic violence

We use two separate measures of domestic violence: police data and self-report data. First, information from the Metropolitan police were obtained about the location of instances of physical and/or emotional violence during the period 2006-2007, aggregated by the school district. To be able to base the results on a higher number of instances, two years were used instead of one year. The measure indicates the frequency of instances per 10.000 according to registered data.

Often police data is said to provide biased results in criminological research (see Sampson & Groves, 1989). Although our police data is “official” data, it is not based on police definitions of, or reactions to, crime but rather on citizens reports to the police. Thus, if these official measures are biased, they are probably not biased due to *official* responses to crime but rather due to *citizen* responses to crime or reporting incidence. To the extent that the crime measures used here do not reflect true crime rates, they at least reflect the residents desire for police to bring order (Warner & Pierce, 1993).

Second, to be able to examine potential police bias and to increase the validity of our estimation, we also use a self-report measure from a youth survey, aggregated to the school level. The survey sample consisted of all students born in 1990 and 1991 (15 and 16 years old), attending the compulsory ninth and tenth grade of the secondary school (see Bernburg, Thorlindsson & Sigfúsdóttir, 2009). Anonymous questionnaires were handed to all students present in class on the same day in March 2006. Valid questionnaires were obtained from about 84 percent of the population of the two groups. We use survey data from the 43 schools that are located within the metropolitan area, a total of 3,790 respondents. The average number of respondents in each school-neighbourhood was about 88 (standard deviation = 55). The largest school had 286 and the smallest had 22 respondents.

Respondents were asked if they had witnessed physical violence where adults were involved. The answers ranged from 1 to 4; "Yes, in the last 30 days"; "Yes, in the last 12 months"; "Yes, more than 12 months ago" and "No". Those who had witnessed physical violence between adults were coded "1" and "0" if not. The answers were aggregated to the school neighborhood level to indicate the proportion of youths in the neighborhood who report having witnessed physical violence involving an adult. Table 1 shows that this proportion ranges between zero and .06 (a six percent witnessing rate).

Measurement of neighborhood structural characteristics

Measures of neighbourhood structural characteristics were obtained from Statistics Iceland (<http://www.statice.is>), a governmental organization that collects registered data about income (based on actual tax records) and social demographic characteristics of all persons in Iceland by address and family type (based on the National Registry). All of these measures are based on households with children under the age of 18. As shown in Table 1, the *proportion of single parents* in the neighborhoods ranges between .16 and .55 (16 to 55 percent), and the neighborhood proportion of *foreign parents* ranges between 0 and .12 (zero to 12 percent). *Residential mobility* was measured by calculating the number of parents in the year of 2005 which lived in the same neighbourhood five years earlier (in the year of 2000), divided by the total number of parents. As this measure was skewed to the right, natural logarithm transformation was used.

The neighborhood's *median income* is based on actual tax records for the Icelandic population in the year 2005 and is again based on households within the geographical boundary of the school-neighbourhood (again, a household is defined as any parental unit that is registered as a guardian of a child, 0-18 years old). The measure is positively skewed, and hence transformed using the natural logarithm of the original values. Average median income per household in school districts was 4.732.465 Icelandic kr. (standard deviation = 593.093).

When there is high correlation among independent variables, there is a risk of multicollinearity. Since there is high correlation among the variables *percentage of single parents*, *percentage of foreign parents*, and *median income*, we used factor scores and combined them into a single index that we label *concentrated disadvantage* (Raudenbush & Sampson, 1997:5). Higher values on the *concentrated disadvantage* index stand for neighbourhoods with lower median incomes and higher percentages of single and foreign parents.

Measurement of neighborhood networks and cohesion

Three measures from the youth survey were aggregated to the school level to measure neighborhood social networks and cohesion. *Social network among neighbours* is an aggregated index comprising average scores on six Likert scales: "My parents have friends living in our neighbourhood"; "My parents know many of our neighbours by name"; "My parents sometimes visit some of our neighbours"; "neighbours sometimes visit my parents"; "we sometimes borrow things from our neighbours". The answers range from "strongly disagree" to "strongly agree". The scores were standardized (1,03) and averaged (2,54). (Chronbach's alpha = 0,895), and aggregated to the neighborhood level by using school means.

Social closure. In the survey, the teenagers were asked to agree or disagree with four statements: "My parents know my friends parents"; "My parents often talk to my friends parents"; "My parents and my friends meet up and talk to each other" and "My parents know my friends". An index for social closure was created by averaging the answer scores to the four questions, and then the index was aggregated to the school level.

Parents participation in school activities. To estimate parents involvement in school activities, the respondents were asked whether their parents participated in the school activities in their school. Once more, the answers, ranging from "1" (never) to "5" (almost always), were aggregated to the school level.

Table 1. Descriptive analyses for neighbourhood structural compositional and domestic violence.

	Scale	Minimum value	Maximum value	Medium	Mean	Standard deviation
Statistics Iceland						
Proportion of single parents		,16	,55	0,280	,2877	,08392
Proportion of foreign parents		,00	,12	0,026	,0318	,02392
Median income		3198,73	6163,96	4763,870	4732,4651	593,093
Concentrated disadvantage		-1,530	3,359	-0,170	0	1,0
Residential mobility		,00	,69	0,513	,4873	,14638
Lnresidential mobility		,31	1,00	0,489	,5127	,14638
Questionary Young people 2006						
Witnessing physical violence(dependent variable)		,00	,06	,02	,0203	,01597
Social network among neighbors	1-5	3,07	3,95	2,579	3,4582	,21976
Social closure	1-4	2,36	2,92	2,42	2,5842	,12130
Parent participation in school activity	1-5	1,86	2,94	2,37	2,3933	,27257
Metropolitan police						
Emotional violence (dependent variable)		,05	,81	,27	,2963	,16664
Physical violence (dependent variable)		,03	,83	,27	,3103	,18479

Table 1 shows the descriptive statistics for all the variables used in the study. The findings indicate a good deal of heterogeneity in the social composition of the

neighborhoods. Thus, for example, the lowest percent of single parents in a school district is 16 percent whereas the highest is 55 percent. The average number of single parents is approximately 29 percent. Furthermore, the median income varies from one school district to another. The lowest income is approximately around three million Icelandic kr. and highest is approximately around six million Icelandic kr. The average median income is about 4.7 million.

In school districts where concentrated disadvantage is less prevalent, the frequency of emotional violence is low (5 instances per 10.000), whereas frequency of emotional violence is higher in neighborhoods where concentrated disadvantage is more prevalent (81 instances per 10.000). The same applies for physical violence, the lowest frequency in school district is 3 instances per 10.000 where concentrated disadvantage is less prevalent. The highest frequency of physical violence is 83 instances per 10.000 where concentrated disadvantage is more prevalent. There is a great variance in distribution of domestic violence between school districts.

Regression results

In the beginning of the analysis we examined the effects of the combined variable, concentrated disadvantage, on physical violence, emotional violence, and witnessing adult violence. The hypotheses were:

1. Does social composition (rates of single parents, rates of foreign people and income) of urban neighbourhoods effect domestic violence?
2. Do neighbourhood social network, parents participation in school activities and network among family and friends reduce the likelihood of domestic violence?

Table 2 shows the standardized coefficients and unstandardized coefficients from the regression of domestic violence. Results show that concentrated disadvantage has significant effects on the rate of physical violence ($b = ,115^{**}$) and emotional violence ($b = ,089^{**}$), as well as on the neighborhood proportion of youths witnessing adult physical violence ($b = ,019^{**}$). In other words, domestic violence tends to be more prevalent in school districts where concentrated disadvantage is higher, and this result does not seem to be dependent on the source of data used to measure the level of domestic violence. Residential mobility has a significantly positive affect the rate of emotional violence ($b = ,302^*$), but does not have a significant effect on physical violence. Residential mobility affects the proportion witnessing adult physical violence ($b = -,066^+$), but in the opposite direction that we would have predicted. For emotional violence, the findings are in line with the predictions made by social disorganization theory. Neighbourhoods with higher rates of instability have higher rates of emotional violence.

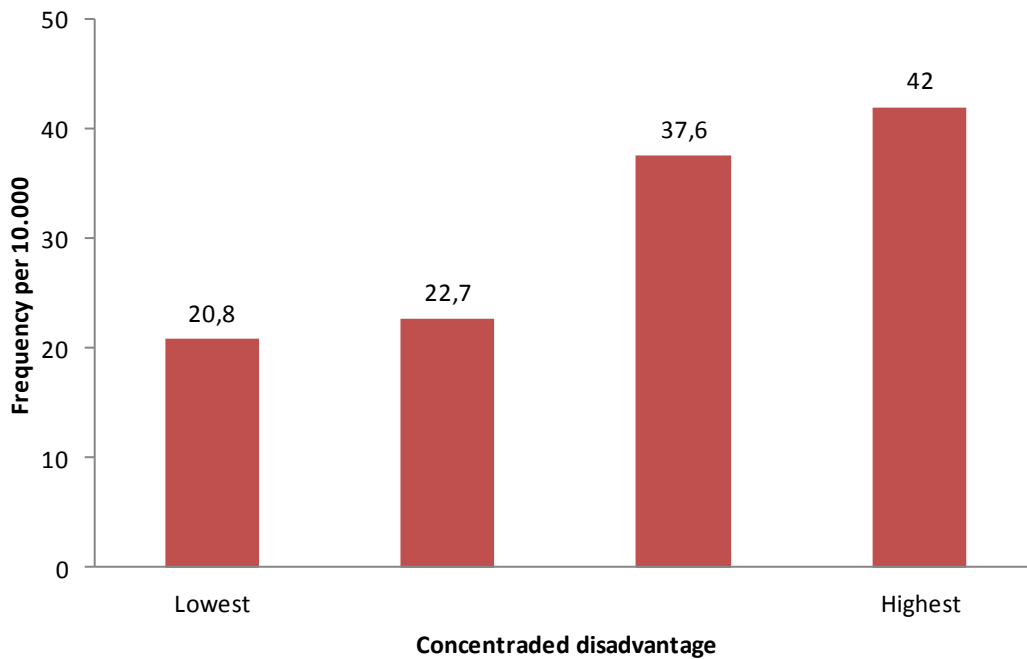
In models 2, 3 and 4, the social network variables are added to the equation, one at a time. In contrast to prior neighborhood research on violence and crime (Sampson & Groves, 1989), these variables turn out to have no significant, negative effects on domestic violence. The results thus do not support the emphasis found in social disorganization theory on such factors. We find no evidence indicating that neighborhood social networks reduce the level of neighborhood domestic violence.

Table 2. Linear regression of the indicators of domestic violence on the neighborhood structural characteristics and the social network indicators (N = 43)

	Physical violence				Emotional violence				Witnessing physical violence			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Concentrated disadvantage												
b	,115**	,109**	,110**	,100**	,089**	,088**	,082**	,098**	,019**	,018**	,017**	,020**
(β)	(,621)	(,588)	(,595)	(,542)	(,533)	(,527)	(,493)	(,588)	(,500)	(,489)	(,446)	(,534)
LnResidential mobility												
b	-,037	-,074	-,031	-,057	,302*	,296 ⁺	,310**	,315*	-,066 ⁺	-,068 ⁺	-,063 ⁺	-,064 ⁺
(β)	(-,029)	(-,059)	(-,024)	(-,045)	(,265)	(,260)	(,273)	(,277)	(-,255)	(-,265)	(-,245)	(-,248)
Social closure												
b		-,249				-,043				-,017		
(β)		(,163)				(-,031)				(-,055)		
Parents participation in school activities												
b			-,065				-,091				-,028	
(β)			(-,097)				(-,148)				(-,201)	
Social network among neighbors												
b				-,154				-,097				,013 ⁺
(β)				(-,183)				(,127)				(-,248)
Constant	0,33	0,99	0,48	0,87	0,14	0,26	0,35	-,199	0,098	0,14	0,16	0,05
R	0,621	0,64	0,628	0,642	0,602	0,603	0,619	0,613	0,555	0,558	0,588	0,560
R ²	0,354	0,364	0,347	0,367	0,363	0,315	0,336	0,328	0,274	0,258	0,274	0,260
F value	12,531**	9,027**	8,446**	9,118**	11,379**	7,425**	8,070**	7,823**	8,908**	5,866**	6,857**	5,924**

**p < 0.01; * p < 0.05; + p < 0.10 (two tailed)

The regression results indicate a strong impact of concentrated disadvantage on the neighborhood rate of domestic violence. In Figure 1 and 2 we further illustrate this relationship. In the figures, we have divided the neighborhoods into quartiles based on the level of concentrated disadvantage. Thus, Figure 1 shows that neighbourhoods that are low in concentrated disadvantage are also low in frequency of physical violence or approximately 21 instances per 10.000. Reporting increases in school districts with medium concentrated disadvantage. In school districts that are highly disadvantaged, physical violence jumps to 42 instances per 10.000. These results strongly support theoretical predictions of social disorganization, that the likelihood of physical violence significantly increases in more highly disadvantaged school districts. In relative terms, the likelihood of physical violence more than doubles from

well to do school districts to highly disadvantaged neighbourhoods (figure 1).

Figure 1. Neighbourhood types by frequency of physical violence per 10.000.

The results show that concentrated disadvantage effects the frequency of physical violence. As the concentrated disadvantage increases so does physical violence. We have to keep in mind that even though the results indicate low frequency of physical violence, it doesn't necessary mean that there aren't victims of domestic violence.

In figure 2 it is interesting to see how little difference there is between the second and the third neighbourhood clusters when it comes to emotional violence. There is increased frequency of emotional violence between the last two clusters. Concentrated disadvantage is notably higher in the last neighbourhood cluster.

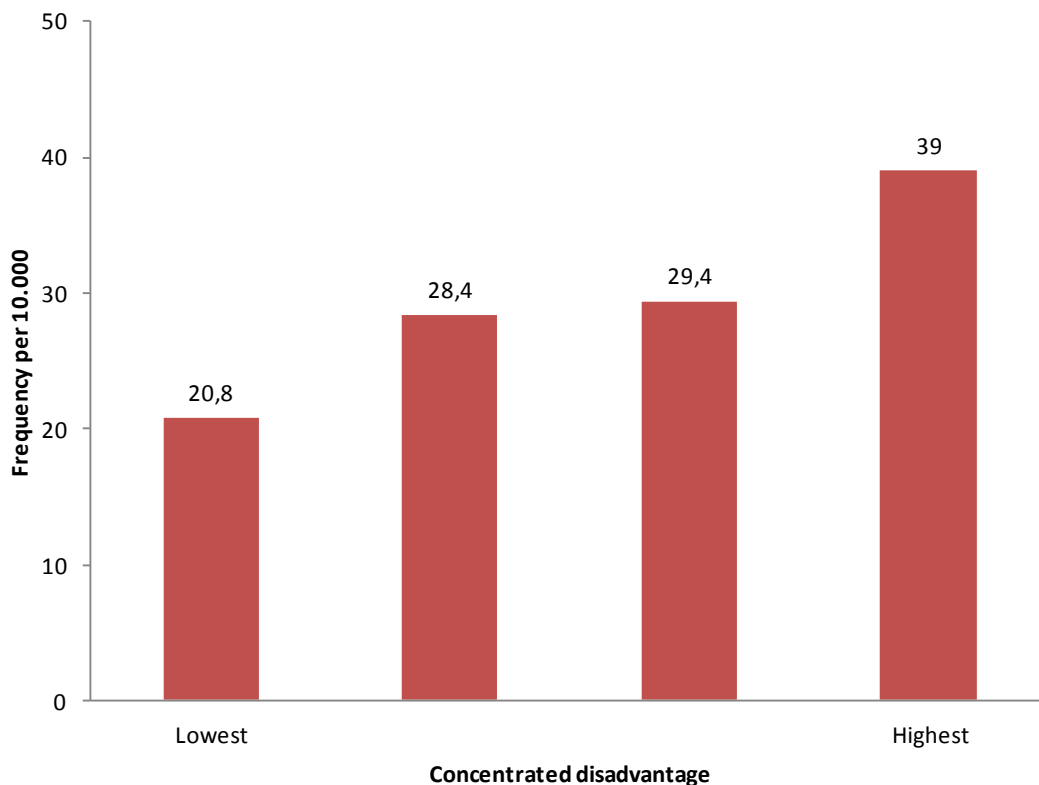

Figure 2. Neighbourhood types by frequency of emotional violence per 10.000

Conclusions

This study, which is the first of its kind in Iceland, shows a strong association between neighbourhood structural composition and neighborhood level of domestic violence. Our index of neighborhood concentrated disadvantage thus has a significant and strong effect on three separate indicators of domestic violence, consistent with our predictions. Neighbourhoods characterized by low socioeconomic status, high levels of foreign parents and high levels of single parents tend to have higher rates of domestic violence. Supporting the validity of this key finding, we find this effect by using police data to measure domestic violence as well as by using aggregated survey data to measure adult violence. However, the effects of neighborhood structural composition is not mediated through measures of neighborhood social networks.

The findings indicate that research on domestic violence should not be limited to individual-level analysis. To achieve more knowledge about the risk factors of domestic violence, it is important to continue research on neighbourhood level.

References

- Benson, M. L. & Fox, G. L. (2002). Economic Distress, Community Context and Intimate Violence: An Application and Extension of Social disorganization theory. *U.S. Department of Justice*.
- Bergsdóttir, G & Thorisdóttir, R. (2010). *Heimilisofbeldi: Ágreiningur og ofbeldi milli skyldra og tengdra eins og það birtist í gögnum lögreglu*. Ríkislögreglustjórnin og Lögreglustjórnin á Höfuðborgarsvæðinu.
- Bernburg, J.G., Thorlindsson, Þ., & Sigfúsdóttir, I.D. (2009). Relative deprivation and adolescent outcomes in Iceland: A multilevel test. *Social Forces*, 87 (3), 1223-1250.
- Bernburg, J.G. & Thorlindsson, Þ. (2007). Community Structure and Adolescent Delinquency in Iceland: A Contextual Analysis. *Criminology*, 45, 415-444.
- Brown, R. M. (2002). The development of family violence as a field of study and contributors to family and community violence among low-income fathers. *Aggression and Violent behaviour*, 7, 499-511.

- Browning, C. R. (2002). The span of collective efficacy: Extending social disorganization theory to partner violence. *Journal of Marriage and Family*, 64, 833-850.
- Cunradi, C. B., Caetano, R. & Schafer, J. (2002). Socioeconomic predictors of intimate partner violence among White, Black, and Hispanic couples in the U.S. *Journal of Family Violence*, 17 (4), 377-389.
- Ólafsdóttir, H., Júlíusdóttir, S. & Benediktsdóttir, Þ. (1982). Ofbeldi í íslenskum fjölskyldum. *Geðvernd*, 17, 7-31.
- Hipp, J. R., Tita, G. E., & Boggess, L. N. (2009). Intergroup and intragroup violence: Is violence crime an expression of group conflict or social disorganization? *Criminology*, 47, 521-564.
- Lauritsen, J. L. (2001). The social ecology of violent victimization: Individual and contextual effects in the NCVS. *Journal of Quantitative Criminology*, 17, 3-32.
- Miles-Doan, R. (1998). Violence between spouses and intimates: Does neighborhood context matter. *Social Forces* (77) 623-645.
- Karlsson, K. (1982). *Jafnréttiskönnun í Reykjavík 1980-1981*. Reykjavík: Jafnréttisnefnd Reykjavíkurborgar og Háskóli Íslands.
- Krug, E.G. Dahlberg, L.L., Mercy, J. A., Zwi, A. B. & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. WHO Geneva 2002.
- Raudenbush, S. W. & Sampson, R. J. (1997). *Ecometrics: Toward a science of assessing ecological settings, with application to the systematic social observation of neighborhoods*. Revision of a paper presented at the annual meeting of the American Society of Criminology, San Diego, 1997.
- Reisig, M. D. & Cancino, J. M. (2004). Incivilities in Nonmetropolitan Communities: The Effect of Structural Constraints, Social Conditions, and Crime. *Journal of Criminal Justice*, 32, p. 15.
- Sampson, R.J. & Grove, W. (1989). Community Structure and Crime: Testing Social disorganization Theory. *American Journal of Sociology*, 94, p.774.
- Shaw, C. R. & McKay, H. D. (1942/2006). Juvenile Delinquency and Urban Areas: A Study of Rates of Delinquency Characteristics of Local Communities in American Cities in Piers Beirne (editor), *The Chicago School of Criminology 1914-1945*. University of Chicago (Routledge): Abingdon. New York.
- Valdimarsdóttir, M., Bernburg, J.G. & Thorisdóttir, R. (2008). Mælingar á afbrotum unglunga. Pp. 305-316 in Gunnar Þór Jóhannesson og Helga Björnsdóttir (eds), *Rannsóknir í félagsvísindum IX*. Reykjavík: Félagsvísindastofnun Háskóla Íslands.
- Warner, B.D. & Rountree, P.W. (1997). Local Social Ties in a Community and Crime Model: Questioning the Systemic Nature of Informal Social Control. *Social Problems*, 44, 520-536.
- Wright, E. M. & Benson, M. L. (2010). Immigration and intimate partner violence: Exploring the immigrant paradox. *Social Problems*, 57, 480-503.
- Wright, E. M. & Benson, M. L. (2011). Clarifying the effects of neighbourhood disadvantage and collective efficacy on violence „behind closed doors“. *Justice Quarterly*, 28, 775-798.
- Thorlindsson, Þ. & Bernburg, J.G. (2009). Community structural instability, anomie, imitation, and adolescent suicidal behavior. *Journal of Adolescence*, 32, 233-245.
- Xie, M., & McDowall, D. (2008). The effects of residential turnover on household victimization. *Criminology*, 46, 539-575.

Kriminalitetsdata, sikkerhed og politiets effektivitet

Jerzy Sarnecki

***Police performance management and efficiency:
Summary and conclusions***^{*}

This report presents proposals concerning the management of policing, with the aim of increasing cost effectiveness. The proposals are based on a review of various documents concerning the objectives of police activities and the achievement of those objectives, and also on a review of international research into cost-effective policing. As part of the project, background papers on efficient police operation were commissioned from a number of Swedish and international researchers. This report is partly based on these background papers.

The report observes that interest in measuring the effects of police operations, particularly using quantitative indicators, has grown substantially in recent years. This is a positive development since assessments of public sector services are an important but neglected area. Such systematic analyses of tactics are a necessary instrument to operate successful and effective departments. In short, well executed assessments are essential for establishing relevant priorities, utilising and disseminating experience in different ways of operating, and developing and improving police activity.

The demand for goods produced in the public sector is always greater than the supply of resources. Police on the local and central levels need systematic knowledge on the extent of crime in order to establish priorities and make decisions on how resources should be allocated. Such knowledge must be based on various indicators that allow for data triangulation. It is, therefore, also necessary to use statistics based on crimes recorded by the police, as well as crime data from other sources. Also, by means of method triangulation, developments in different types of crime can be analyzed over time.

Carrying out such measurements and subjecting them to proper analysis requires skills that are largely lacking within police departments today.

Activities must be assessed using appropriate methods of measurement that address relevant questions. It is most likely that pointless measurements will meet with strong and justified opposition within the organisation. The regular evaluation of the efficiency of various branches of the public sector is also a matter of democracy, since citizens have a right to know how their tax money is being spent.

This report is critical of certain objectives laid down for police tactics on central, as well as local, levels. It also questions some of the methods used to review the extent to which some of these objectives had been attained. Particular criticism is directed towards the use of the number of crimes reported to police as an indicator of how successful police are in their primary task, i.e. preventing crime. The main problem with using such measurements is that they are often poor indicators of the crime rate,

^{*} This report was originally written for The Expert Group on Public Economics (ESO).

as well as its fluctuations over time. Moreover, it is generally hard to establish a causal connection between variations in crime rates and changes in policing tactics. The crime rate is also affected by many factors unrelated to policing. It is therefore impossible to assess the extent to which policing affects the crime rate, unless all these other factors are kept constant. Furthermore, the use of new policing methods and extra operations in a particular area are often preceded by an increase in crime in that area. When assessing new methods and operations in relation to a drop in crime, it is thus important to differentiate between the effects of police operations and a naturally occurring regression to the mean, i.e. a return to a more normal crime rate that would have occurred regardless of police activities.

The report also criticizes a number of other quantitative objectives for the police, such as the number of breathalyser tests that should be carried out annually by each department. These breathalyser tests are administered in order to prevent drunk driving offences and, by extension, reduce the number of injuries and fatalities on the road. The administration of breathalyser tests should thus be regarded as a means, rather than an end. There could be other, more effective and less costly methods of achieving these very same objectives. The fact that the number of breathalyser tests for each police department is decided at the central level may, in practice, reduce the efficiency of policies that were instituted in order to save human lives. Mechanically sticking to the same crime prevention method in spite of variations in local conditions may lead to reduced efficiency, a waste of resources and, in the worst case, cheating.

Other measures of effectiveness, such as crime clearance rates, can be used to assess the efficiency of police investigation processes. However, these measures should be used in an appropriate way – preferably in combination with other measures – and users ought to be aware of the problems associated with them. The same is true of surveys related to perceptions of safety, as well as public satisfaction with police services. The report also proposes a number of methods for gauging the performance of individual police officers and units in terms of operational objectives.

Generally, the report suggests that the police should base their activities on science, and tried and tested experience to a much greater extent than in the past. Considerably better knowledge should be gained of international criminological research, particularly research on effective policing methods. Another key issue in this context is the introduction of a higher education program for police officers, which would, among other things, smooth the link between police activities and research. Police officers who receive higher education at an institution with research links should also, later in their working lives, be better able to interpret research results and thus use them to develop their work.

The report also proposes that all new operations within the police service, whether they involve crime prevention, criminal investigation or services provided to the public, should be systematically evaluated before being implemented on a large scale. This includes everything from organizational changes and changes in daily operations to the introduction of new technology. Evaluations should preferably be in the form of randomized experiments, but if this is not possible, other methods should be used, even if they give less reliable results. New operations and tactics used at the local and central levels, and evaluations of these should be documented and accessible through a searchable database, so that knowledge gained from them can be utilized by others. This is something that is noticeably lacking in the Swedish Police Service's current

organisation. This deficiency means that resources are wasted, as past experience is not utilised. It is vital that a structure that compiles results from different experiments in police operations is created. Such a structure should be amended continuously as new knowledge is added. For the proposed changes to be possible, police must change their attitude towards research, and researchers must change their view on cooperating with the police. Certain organizational and perhaps even legislative changes are also needed. However, it is a fundamental prerequisite that appropriate funds are earmarked for such activities so that they can only be used for research and evaluation.

There is currently extensive and rapidly growing international knowledge of both cost-effective and inefficient policing methods. An example of this is the new research findings on the effects of policing at 'hot spots', awarded the 2010 Stockholm Prize in Criminology, which indicate that there are strong crime control effects of reorganizing police patrols. The application and systematic development of this knowledge within the police community could help bring about the attainment of set goals, while remaining within the existing budget. However, it is not possible to transfer foreign experience directly into Swedish conditions. It is therefore necessary to first systematically test how different tactics work in Swedish conditions before implementing any permanent changes.

Experience has shown that major police reforms that are not based on well-established knowledge generally yield negative results.

Petri Danielsson

The anatomy of a safety crime – empirical and theoretical perspectives to crimes against worker safety

Abstract

Safety crimes have attracted a fair amount of theorising but little empirical research besides case-studies. In this paper, the empirical characteristics of safety crimes are studied through Finnish district courts data (n=113), providing quantitative information on the acts that constitute crimes against worker safety. Results suggest that safety crimes are crimes that take place mostly in industrial settings, either in manufacturing or construction, but both sectors have distinctive characteristics of their own. By their 'industrial' nature, safety crimes usually involve bodily injuries through contact with the machinery or due to a fall from a height, while some involve a form of mental abuse. Most persons found guilty of safety crimes were middle-aged men, who often held a managerial position at the firm. It is suggested that the regulation of workplace health and safety is best understood in relation to the prevention of occupational injuries as well as ideas and ideologies concerning the liabilities on workplace safety. Theoretically, it is suggested that neutralisation theory might have explanatory power in explaining the 'causes' of safety crimes.

Introduction

This paper examines a form of criminality, the violations of health and safety regulations, known as safety crimes or safety offences, as a category of crime. In recent years, safety crimes have attracted a growing, yet marginal interest in criminological research. Research on safety crimes, some involving customers, local people and employees, has accumulated on case studies covering issues such as UK construction sector, the chemical leak at the Bhopal chemical plant in India, the sinking of the sea ferry *The Herald of Free Enterprise* in the English Channel and the explosion of the Piper Alpha oil production platform in the British North Sea (Tombs & Whyte 2007, 10–32). In addition, safety crimes have been theorised under the umbrella of organisational criminality, often accompanied with crimes such as crimes against the environment, public and consumers (Snider 2000, 172). Thus, most research as well as theorising on safety crimes has been interwoven with a perspective that would be best characterised under the label of 'critical criminology'.

Despite the interest on the subject, there exists little research on the subject in terms of quantitative or 'total' data. This is due to a widely shared sentiment that safety crimes are notoriously hard to study, the available data does not warrant in-depth studies and there exists little interest on the subject in mainstream criminology (see Tombs & Whyte 2007). Thus, most empirical research on the subject has been focused on detailed case studies of some well known cases of crimes against health

and safety at work. This approach, while certainly has merit, also has its flaws, especially in the sense that it strengthens the dominant view of safety crimes as something scandalous, perfectly executed, or driven by pure profit motive, while leaving little room for generalisations and the 'core nature' of the phenomenon. In essence, the argument here is that previous research has not captured the essence of safety crimes, but has instead focused on the most visible 'wrong-doings' associated with corporate misconduct. While not totally incorrect, this has, in my view, shifted the attention away from the everyday-aspect of safety violations. Again, while systematic and calculated misconduct is most certainly an important public issue, this view neglects the everyday-misconducts that are both more regular and more pervasive than most case studies would warrant.

This paper aims to overcome the deficiencies of earlier research by focusing on data formed in the context of the Finnish legal system. In addition, this paper aims to show why the issue of regulation is best understood in the context of the prevention of occupational accidents. Specifically, this paper addresses three related issues. First, what kind of crimes are safety crimes in the light of empirical data, especially in relation to the characteristics of the crimes and the persons convicted. Second, how is the knowledge on the causes of occupational injuries constructed and how has this knowledge been formed over time. And third, how does this knowledge and its changing form affect the ways in which occupational health is regulated and how this regulation is implemented.

Safety crimes in context

In order to understand contemporary debates about the regulation of safety crimes, or, for that matter, the prevention of occupational injuries, it is absolutely crucial to understand the controversies that have been central in the evolution of health and safety regulation. The need to regulate workplace safety arose in direct response to the changing nature of industrial production, which, starting in the 19th century Britain, was caused by advent of the Industrial Revolution. As the production techniques, materials and knowledge evolved, the production process itself became more mechanized and the machinery grew in size and power, the industrial labour became more vulnerable to the hazards caused by the production process itself. In response to the increasing hazards of industrial production, the British government passed a series of laws to tackle both the immanent economic costs of injuries as well as the public outrage, fired up by newspaper headlines about the horrific conditions some children and women had to work in. (Hopkins 2000, 36.)

Similar developments took place in the Nordic countries almost a century later, with the advent of industrialisation in the north. In Finland, the first law regulating health and safety at work was enacted in 1889, followed by a law in 1895 that regulated the compensation paid to the parties suffering economic damage due to occupational injuries (both the employer and the employed). These laws laid the foundation for the regulatory structure for health and safety measures, in the form of an inspectorate specializing in occupational safety and workplace hygiene. The laws gave the inspectors the power to bring the case to the prosecutor in case the employer disregarded the relevant safety measures and ignored the advice or notice given by the regulating officials. Yet, although inspectors were vested with the said power, these measures were not encouraged, as the inspectors were supposed to carry their duties mostly by advising the employers and sharing relevant information, not by

acting as a 'police force' in the field of occupational health and safety. For example, inspections carried out without a warning or without the presence of the owner of the factory, were considered 'outrageous'. (Kettunen 1994, 60–65.)

Although the existing health and safety laws made criminal prosecution possible, there was no dedicated section for safety offences in the Finnish Criminal Code. Rather, the regulation of work safety was defined in work health and safety laws rather than criminal code, resembling regulation in other regulatory spheres, most notably Britain (Tombs & Whyte 2007). This differentiation, according to Tombs and Whyte, has caused health and safety crimes to be treated as a 'class two offence', something which is not a crime, but rather a regulatory violation. In Finland, for example, section 49 of the Occupational Safety and Health Act from 1958 stated that the employer or their representative who on purpose or through carelessness neglected the duties stated in the law, was to be sentenced to either a fine or prison for up to six months, unless law prescribed a more severe punishment somewhere else (as in the case of negligent manslaughter). Thus, safety crimes were *de jure* criminalized, but were not an inherent part of the penal system, nor were they considered as crimes *per se* at the level of the legal system.

In Finland, however, the regulatory approach to safety crimes started to change in the 70's, when a committee dedicated to employment offences, appointed by the Ministry of Justice, released its proposal to include a dedicated chapter to employment offences in the Criminal Code, with one section specifically dedicated to work safety offences (Komiteanmietintö 1973:70). In the report, the committee stated that in the changing environment of work and labour, tougher regulatory measures to protect the health and safety of the workers against economic interests were required. In addition, the committee proposed the adoption of corporate criminal liability in the form of corporate fine, which was deemed necessary because of the evolution of new forms of corporate structures and the immanent economic motives of corporations. Although the proposal did not have an immediate impact, it finally materialised in 1995, when, with the renewal of the Criminal Code, chapter 47 on 'employment offences' was added to the Finnish Criminal Code.

In the current legal framework, a work safety offence refers to act where an employer, or representative, intentionally or negligently violates work safety regulations, causes a defect or fault that is contrary to work safety regulations, makes possible the continuation of a situation contrary to work safety regulations by neglecting to monitor compliance with them, or by neglecting to provide for the financial, organisational or other prerequisites for work safety. (The Criminal Code of Finland 39/1889, Ch. 47, Section 1). In section 7 of the chapter, the liability on the offence is stated to be allocated to an employer, their representative or the person whose sphere of responsibility the act or negligence belongs to. In allocating the liability, consideration is given to the position of said person, the nature and extent of his or her duties and competence and also otherwise his or her participation in the origin and continuation of the situation that is contrary to law. In addition, the provisions on corporate criminal liability have been applicable to work safety offences since the amendment of the law in 2003.

There are at least three points that are of utmost importance here. First, the liability for said offences is independent of intention or 'knowing mind', as the failure to carry out the duties and responsibilities stated in the Work Safety Act from 2002 forms itself a basis for criminal prosecution. Thus, safety crimes, understood as criminal

behaviour, are characterised by both action and *inaction*, as well as intention and unintention. Second, in the Criminal Code, a harm or injury is not a prerequisite for criminal prosecution. This means that a sheer defect or fault contrary to safety regulations, whether causally related to harm or even when no harm has been observed, is understood as criminal *per se*. And third, liability is bound to hierarchies or roles within the organisational structure, referring to persons who by the nature of their position, either manager, supervisor or the person otherwise responsible of the machinery or working conditions, have a crucial role in defining the safety culture, working methods and work pace at the workplace.

In a criminological context, often in line with the above legal definitions, safety crimes are usually classified as employment offences, organisational crimes, crimes against public, social crimes, and crimes against safety at work (Friedrichs 1996, 5; Slapper & Tombs 1999, 43-47; Snider 2000, 172). As such, safety crimes are often discussed in the framework laid out by Edwin Sutherland in his writings on white collar crime, defined by Sutherland as 'a crime committed by a person of respectability and high social status in the course of his occupation (Sutherland 1940, 7). While the deficiencies of the concept are apparent and widely discussed (See Geis 2002, 16-17), it has served as a focal starting point for a field or research that focuses on the 'crimes of the powerful' and corporate or organisational crime. Safety crimes, in particular, are often viewed as a sub-category of corporate crime, being economic by nature (as a part of legitimate business activity and the production of goods), as well as social crimes, where the victims of the said crimes are the employees of the organisation (Slapper & Tombs 1999, 43-47; Snider 2000, 172).

In addition, there is a widely shared sentiment among scholars of corporate crime that corporate criminality is in essence a form of organisational behaviour, and therefore is in many respects different from conventional street criminality (Braithwaite 1985; Coleman 1987). Organisational crimes, in contrast to conventional criminality, are defined by the organisational context, which assigns people roles and duties that they ought to carry out in their everyday routine behaviour (Box 1983; Goffman 1959, 83-89). Indeed, previous research has shown that organisational context is a major factor in whether people are prone to committing certain organisational crimes, even though they would hardly commit a crime in and of itself (Paternoster & Simpson 1996; see Kelman & Hamilton 1989). These findings have been corroborated by research showing that those ready to commit organisational offences are typically people who are in many respect committed to the values of the organisation (Piquero, Exum & Simpson 2005; Piquero, Schaefer & Langdon 2010). However, it remains unclear how well these studies fit the profile of safety crimes, not least because safety crimes, with some notable exceptions, are often not deliberate acts but rather omissions that are 'produced' in an organisational context (Tombs & Whyte 2007, 3).

Empirical characteristics of safety crimes

The empirical data for this study was collected from the database on first instance court decisions in Finland, involving the application of chapter 47 section 1 of the Penal Code, 'safety offence'. The data was collected on all such cases that were executable in 2008, thus involving some cases that had been tried in district courts well before 2008 and having gone through an appealing process in higher court instances. The main characteristics of each case, such as possible injuries, detected defects, place of injury, mechanism of injuries and the organisational position of the

defendant were given numeric values to arrive at a more quantified form of data. At the same time, data on different discourse or techniques of neutralisation, meaning the claims the defendant made in order to show his innocence, was gathered in written form. The total data (from this point onwards referred to as the study data) was formed of 113 court cases involving 186 persons convicted of a safety crime. In addition, data on the demographic characteristics of convicted persons was acquired from the Statistics Finland database from years between 2005 and 2009. In this paper, no statistical test were carried out, but analysis on the factors related to sentencing practices has been done elsewhere¹.

Place of crime and mechanisms of injuries

Safety crimes are by definition crimes that take place in the context of a workplace, either in a 'static' environments, such as buildings or construction sites, or 'dynamic' environments, as in occupations that require constant travelling. It should also be noted that the time of the offence, 'the occurrence of the crime', is often quite arbitrary, as safety crimes are often a product of a continuing process, where a defect or fault, such as missing safety equipment, is a product of complex relations, actions and inactions evolving through a long period of time rather than in a single moment (See Tombs & Whyte 2007, 4). Therefore it is important to understand the distinction between the defect *per se* and the *detection* of a defect. As it turns out, a rather typical narrative in the court cases involves a witness stating that defects or faults have indeed been both prevalent and part of a normal everyday practice, but have previously caused little or no injury to anyone. The detection of a problem, on the other hand, usually occurs only when the harm has already happened (Alvesalo & Jauhiainen 2006). This of course is no different from the problem of unrecorded hidden crime, but serves as a reminder that the defects, and thus crimes, have often been present for some time before an accident triggers the investigatory process. In the official statistics, however, the date of the accident is marked as the day the crime was committed.

Table 1. Place of occurrence, safety crimes tried in the first court instances in 2008 (n & %).

ICECI CA	Place of occurrence	n	%
8.3	Factory or plant	57	50,4
8.1	Building unnder construction	41	36,3
11.3	Office building	3	2,7
11.1	Shop, store	2	1,8
1	Home (private)	1	0,9
4.1	School	1	0,9
7.3	Public transport area	1	0,9
8.2	Demolition site	1	0,9
8.6	Shipyard	1	0,9
8.7	Power station	1	0,9
9.1	Area for growing crops	1	0,9
11.4	Hotel	1	0,9
99	Unspecified	2	1,8
Total		113	100,0

¹ The analysis is included in the forthcoming masters thesis by the author.

Safety crimes, as detected, typically take place in industrial surroundings (table 1). In the study data, 50 % (n=57) of the offences took place at a factory or plant, ranging from metal workshops to bakeries, 36 % (n=41) of offences took place at construction sites, and the rest in diverse places such as dockyards, demolition sites and commercial buildings, such as in small shops. This corresponds with the distribution of offences between different sectors of industry. When each company or corporation involved in the offences was classified according to Standard Industrial Classification (TOL 2008 -classification, courtesy of Statistics Finland), the main industries involved in the offences were manufacturing (44 %, n=50), construction (23 %, n=26), wholesale and retail trade (5 %, n=6), and transportation and storage (4 %, n=5). In 9 percent of cases the industry was unknown or there was none, which indicates that these companies were either very small scale or that the employer/employee -relationship was based on a temporary contract between private persons in small-scale tasks, often involving renovation or construction of a cottage.

The high prevalence of safety crimes in both construction and manufacturing is therefore largely explained by two factors: first, occupational injuries are most frequent in these industries, and second, most detected and prosecuted safety crimes have caused either an injury or have resulted in a death (none of which, as noted earlier, is a prerequisite for prosecution). Thus, these industries have a unique 'opportunity structure' for safety crimes since they are riskier to the worker in terms of physical hazards. Three of the riskiest industries, in terms of occupational injuries, have typically been construction, transportation and storage and manufacturing, where the accidents at work per one million working hours are most frequent (Statistics Finland 2009a). However, it should be noted that in the study data, manufacturing was the single largest industry in the offending category, while in regard to occupational injuries, construction has typically been almost twice as risky. This suggest that in the manufacturing industry the liabilities or defects are either easier to recognise (and thus prosecute), the regulation more strict, surveillance more effective or the industry more prone to break safety regulations². While no conclusive answer will be offered here, it is likely that the first explanation has most clout in the interpretation of this observation.

Due to the 'industrial' nature of the crimes, the incidents frequently involved a bodily injury to the worker. As high as 8 percent (n=9) of the cases resulted in death of the worker, while 79 percent (n=89) resulted in bodily injury, usually requiring hospital care. Most frequent injuries were relatively serious, resulting in bone breakages, severe nerve or skin damage and wounds. Bones most often injured were lower-body bones in legs, thighs and feet, finger bones and bones in the forearms, upper arms, shoulder areas and collar-bones. Five cases involved harassment or bullying, while only ten cases resulted in no injury. The latter cases were typically incidents involving mishandling of explosives, in either storing them or neglecting to carry out proper safety measures, which in one case resulted in a football-sized rock landing next to a bystander. A majority of the offences were due to a contact with the machinery, falling, hit by a falling object or crushing between objects. As such, safety crimes could be viewed as extremely harmful acts or acts of omission, justifying, with some

² In addition, Alvesalo and Jauhiainen (2006) found that in 2003, manufacturing comprised of 35 % of cases investigated by the police, while construction comprised 29 %. If we hypothesise that this proportion would stay fairly similar over the time-span of five years, this would mean that cases are indeed more often successfully prosecuted in the case of manufacturing industry.

caution, the debate over the concept of 'violence' in the field of occupational injuries (Tombs 2007). Though, as previous research on the subject has shown, safety crimes are rarely thought of as violent crimes, or not crimes at all, but are rather perceived as mere accidents even by the police who investigate such offences (Alvesalo & Whyte 2007).

Table 2. The defect or fault by place of occurrence, safety crimes tried in the first court instances in 2008 (n & %).

<i>Defect or fault</i>	<i>Place of occurrence</i>				<i>Total</i>	
	<i>Construc- tion site</i>	<i>Factory/ industrial</i>	<i>Commer- cial</i>	<i>Unspeci- fied</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Insufficient machine safety equipment	5	26	1		32	28,3
Insufficient supervision of work	9	21		1	31	27,4
Insufficient fall safety equipment	13	3		1	17	15,0
Incorrectly organised route	7	2			9	8,0
Neglect of plan or notification	7	1			8	7,1
Emotional abuse		1	4		5	4,4
Dysfunctional or incorrect machinery		5			5	4,4
Insufficient personal safety equipment	1	1			2	1,8
Insufficient organising of work		2			2	1,8
Unspecified	1		1		2	1,8
Total	43	62	6	2	113	100,0

The defect or faults that were viewed by the district courts as the main defects or faults, are presented in table 2 by the place of occurrence, classified to construction site (including one private home), factory or industrial site and commercial area. Four of the most common main defects or faults were insufficient machine safety equipment (28 %), insufficient supervision of work (27 %), insufficient fall safety equipment (15 %) and incorrectly organised route (8 %). The first one denotes strictly to situations where a piece of safety equipment that should by current safety regulation be attached to the machine one way or the other, but has been removed, disabled or has never been attached. Reasons for this action include either enhanced speed of the work process when the safety equipment is not in the way, or intentional or unintentional neglect of the required safety equipment. As is evident from the table, this was most often met in factories, but also at construction sites. Similarly, all cases involving dysfunctional or incorrect machinery, meaning that work was done on a machine that was not suitable for the work it was being operated with, were met in factories.

The second defect, however, was a bit more vague by it's nature. Insufficient supervision of work, in essence, denotes to situations where the employee acted incorrectly in terms of safety regulations. However, these were considered defects on the part of the employer or supervisor if the incorrect method had been due to insufficient guiding or introduction to the methods at hand, if the incorrect methods had been prevalent but the employer had not acted on the issue, or if the employer or supervisor had not done his duty to supervise the work done under his control. In effect, while the imminent cause been the worker him- or herself employing faulty methods, the guilt fallen on the supervisor if he had not carried out his duties to prevent such methods from taking place in the first place, or similarly, had not

prevented such methods when had knowledge of them. In the study data, this was most often met in factory surroundings, but also at construction sites.

Falling as a cause for an injury usually occurred due to two defects: insufficient fall protection or incorrectly organised route or pathway, which usually meant using ladders as a standard route at the site, or by attaching the ladders poorly in place, thus causing a fall when the ladder suddenly fell over. As is evident, these were defects most frequently associated with construction, but also in factories or industrial plants. Similarly, most defects concerning neglect to file a notification or to carry out required documentation were associated with construction work. The presentation of non-industrial commercial areas in the data is caused by cases that involve emotional abuse at the workplace, including such acts as sexual harassment, bullying or other emotional abuse.

It is clear from the above description, that the bulk of safety offences were closely related to manufacturing and construction, both having their unique characteristics in terms of safety crimes. In factories, most offences were related to the defects in the machinery, to incorrect ways that the machines are being operated or to machines used for purposes they were not intended to. In construction, however, most defects were related to work at heights or to incorrectly organised routes, which caused the employee to fall. However, insufficient machine safety was relatively prevalent also in construction. Other sectors, most notably commercial sector, were present solely because the definition of safety crimes includes forms of psychological abuse.

Who is the criminal?³

Now, suppose this paper was about a crime most would consider conventional street crime. The analysis would begin by noting that most of the offenders were of relatively young age, half of them unemployed or persons with a low socioeconomic status. In that sense, economic crimes, safety crimes included, tend to be different (for different views, see Hirschi & Gottfredsson 1987; Hirschi & Gottfredsson 1989). Characteristics of those convicted of safety crimes in Finland between years 2005 and 2009 are presented in table three. Here, it is evident that persons guilty of a safety offence are notably older than in other types of crime. Over the five year-period, almost 90 percent of those convicted were between 30 to 59 years of age, with each ten year-group occupying a similar, under 30 percent share of the total. Besides rather old age, those convicted of a safety offences are predominantly men, and usually Finnish nationals. According to Statistics Finland, between years 2005 and 2009 only 3 percent (n=26) of those convicted of a safety offence were women, and only 1 percent other nationals than Finnish.

³ The following title was applied by Paul Tappan in his critique of Sutherlands concept of white collar crime, see Tappan 1947.

Table 3. Persons convicted of safety offences in district courts
by gender, nationality and age-group in 2005-2009 (n & %).

Variable	Year					Total %
	2005 %	2006 %	2007 %	2008 %	2009 %	
Gender						
Man	96,4	96,5	96,7	98,9	95,9	96,9
Woman	3,6	2,8	3,3	1,1	4,1	3,0
Nationality						
Finnish	100,0	97,9	98,9	98,4	99,0	98,9
Other	-	2,1	1,1	1,6	1,0	1,1
Age (years)						
-29	4,1	3,5	6,6	10,6	8,7	7,0
30-39	30,2	30,6	24,9	29,8	26,2	28,2
40-49	27,8	34,0	29,8	23,9	33,3	29,6
50-59	34,9	27,1	33,7	28,7	24,1	29,6
60-69	3,0	3,5	4,4	6,4	7,7	5,1
70-79	-	0,7	0,6	-	-	0,2
80+	-	-	-	0,5	-	0,1
Total %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
n	169	144	181	188	195	877

Source: Statistics Finland.

What these numbers reveal is that there is an unique 'opportunity structure' in safety crimes, not only in terms of industrial production as described earlier, but also in the sense that to be able to commit such an offence, one is required to have an occupation and an established position within the organisational setting where these crimes take place. This position, on the other hand, is in all likelihood a result of education, experience and 'climbing the ladder' in the workplace hierarchy: hence, the offenders tend to be older than in more conventional crimes. Importantly, however, the age distribution in safety crimes is not completely unique, but has similarities to other economic crimes, such as fraud⁴. The dominance of men in safety crimes largely reflects the fact that safety crimes are more prevalent in manufacturing industries, especially construction, metal and sawmill industries, which are male-dominated at all levels of workplace hierarchy (Statistics Finland 2009b). However, the ratio is fairly large, even considering the uneven gender distribution in the said industries.

The offenders in the study data were all in positions that bore them liability in issues concerning workplace safety (table 4). In line with liabilities laid out in the Criminal Code, all but one person among the convicted had a position that required supervision of either employees, workplace safety or both. 41 percent were classified as managers, either chief executives, operations managers or managers of small enterprises, while 42 percent were classified as technicians or other supervisors, i.e. middle management, directly responsible for the immediate workplace safety under their supervision. The rest were either unspecified or independent employers. However, it should be noted that, at least in the study data, a high-level managerial position could not be equated with a popular image of 'offender in suit', since many of

⁴ Calculated from the Statistics Finland database.

the offences took place in a context of small businesses, with the 'CEO' actually participating in the actual production process, employing just few workers beside him- or herself.

Table 4. Persons convicted of safety offences, safety offences tried in the district courts in 2008, by gender and organisational position (n and %).

<i>Variable</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Gender		
Man	182	97,8
Woman	4	2,2
Organisational position		
CEO, manager	77	41,4
Professional	6	3,2
Technician, associate professional	78	41,9
Worker	1	0,5
Other representative of the employer	7	3,8
Unspecified employer	7	3,8
Unknown	10	5,4
Total	186	100,0

Naming and blaming: The debate over responsibility

In 1948, Leo Noro, a Finnish doctor and an occupational health specialist, described the causes of occupational injuries with following words: 'We often speak that this or that machine was responsible for the occupational injury. However, in most cases that does not hold true, since, in the end, the person in question is often responsible for the accident himself.' (Noro 1948, 86.)⁵

In these words Noro, who was to become the head of the Finnish Institute of Occupational Health in Finland in 1950, epitomized much of the most crucial issues surrounding the regulation of occupational health and workplace safety – namely the issues of liability, fault and guilt in the prevention and regulation of occupational injuries. In essence, whether the liability on occupational injuries should be located at the employer or the worker himself.

While 'blaming the victim' seems to belong to pastime on most crimes, this is certainly not true in safety crimes (and some would say in sexual crimes, for example). Blaming the worker for his or her ills is of course not a 21st century phenomenon, but has its roots in the wider debate over the right and most efficient to prevent occupational injuries. Of particular importance is the so called 'Safety First' - paradigm⁶, which was developed in the U.S. manufacturing industry at the beginning of 20th century. The idea of Safety First was developed as a part of a larger project of scientific management, an attempt to rationalise and remove unnecessary obstacles from the process of industrial production. In the advent of new powerful, mechanical machines, new technology and new chemicals, it had become clear to any forward-thinking industrialist that the risks facing the labour had become both enormous and

⁵ Translation from Finnish to English by author.

⁶ The name of the paradigm comes from a slogan 'Safety First, Quality Second, Cost Third'.

acute, not only causing injuries but also hindering the pace of production and undermining efficiency. (Suikkanen 1983, 46–47, 53.)

The peculiarity of Safety First, its essence to say the least, was in the way that the reformers saw the origins of accidents and how their prevention should be organised. The central slogan of the movement was that as much as 80 percent of occupational injuries were caused by workers behaving recklessly: therefore, the right way to tackle accidents was to educate and discipline the workforce to avoid risk-taking and improper working methods. (Kettunen 1994, 99.) As an invention of American industrial origin, the paradigm was openly hostile to both government intervention and workplace democracy, meaning that the programs that were built to prevent accidents were strictly local at the workplace level, and the safety committees, where the workers had representation, had to be organised in a way that put the employer in charge. Labour representatives in the committees were often hand-picked by the employers to ensure that only workers who were deemed trustworthy were allowed to participate. (Suikkanen 1983, 46–48.)

The concept of accident-prone worker was developed in a series of reports published at the beginning of 20th century (Greenwood & Woods 1919; Newbold 1926), which confirmed to the advocates of Safety First the central pillar of their thesis: accidents were largely a result of recklessness by workers, and certain kinds of workers in particular, who lacked the mental or physiological capabilities to do work safely. Thus, the prevention of occupational accidents was not about improving the working conditions but improving the deficiencies of the rational worker, and selecting 'the right man for the right job' by a series of psychological evaluations (Kettunen 1994, 376). But while Safety First was a paradigm for the beginning of the 20th century, some commentators, most notably the Finnish sociologist Asko Suikkanen, have argued that the idea behind Safety First, the accident-prone worker and the local prevention of accidents, did not diminish, but formed an 'evolutionary strand' of the quest against occupational accidents (Suikkanen 1983). Indeed, some researchers have noted that the language of Safety First is ever-present in the talk on occupational injuries, where the workers are portrayed as incompetent, lazy, apathetic, inattentive, careless and reckless. This strategy, according to Tombs and Whyte, masks the reality where much of the 'accidents' could have been prevented by means of following appropriate safety measures (Tombs & Whyte 2007, 76). In a larger political context, Tombs and Whyte have argued that the acceptance of the claim that workers are responsible for the injuries themselves has important implications for the regulation, since if the workers, rather than the company and its management, are in most part responsible for the harms caused by occupational injuries, the companies can effectively be left self-regulated, instead of governmental regulation (Ibid., 79).

Narratives of neutralisation

The narrative of blame is particularly interesting here, since these 'techniques of neutralisation' were immensely prevalent in the court documents. Here, I am referring to the typology developed by Sykes and Matza, which is a set of different narrative techniques that offenders use to neutralize their criminal behaviour. The five elements in their typology, which also form the basis of the typology applied in this paper, includes the denial of the responsibility, the denial of injury, the denial of the victim, the condemnation of the condemners, and appealing to higher loyalties

(Sykes & Matza 1957). While the latter was not explicitly present in the documents, four of the former were both clearly present and well articulated by the defendants.

The denial of responsibility was by far the most common technique and also often the main argument of the defence. This can be further cut into four categories: the unpredictability of the incident, shifting of liability for the incident, high workload of the defendant and the normality of the way the work has been carried out. The first category refers to the offenders claiming that no safety measure could have prevented the incident, and therefore any measures that the defendant took would not have prevented the accident from happening. This question is of course highly technical, since it is up to the court and the witnesses to deem whether correct safety measures would have prevented the accident. However, it is worth noting that following the Criminal Code, it is irrelevant whether this particular incident could have been prevented, since fault, neglect or defect by itself form a basis for criminal prosecution. The second category refers to the defendants shifting the liability from him- or herself to a third party. This happened by claiming that the defendant was not in a position to be responsible for the said fault, because he was either too low or high in the hierarchy or worked in an another 'sector' at the workplace (and thus physically removed from the actual incident). Particularly interesting here is the tendency by the managers of bigger corporations to claim that they had no way of controlling the safety measures taken in the field of production. The third category refers to the defendant claiming that because of the huge workload, he had no means to do his job properly, especially in regard to supervising safety measures. Here it should be noted that if that was indeed the case, according to the Criminal Code it would be his supervisor who would be liable, for not providing the means to carry out safety measures (See also Alvesalo & Jauhiainen 2006). And finally, the fourth category refers to the claim that the improper way of work has indeed been a norm, and has not previously caused any harm. This claim is often backed by an argument that such dangers were not thought to exist, since no harm had ever come before.

The second technique identified by Sykes and Matza is the denial of injury, which refers specifically to situations where the person in accused does not feel his behaviour did any harm, therefore hazing the causal link between the act and the harm caused. This is an argument that was used less in the study data, and even less when there was an actual injury, as there quite often was. However, it was very common for the defendants (or, for that matter, the investigating police) to argue that there was no causal relationship between the harm and their action. Thus, the offenders claimed that their actions or inactions were by any standard relatively harmless, and could not have causally caused the injury at hand. When injuries did not occur – a rare case in the data – the defendants often resorted to a claim that they did not seek any financial gain by not abiding with the safety regulations.

By far the most interesting technique of neutralisations is the denial of the victim, which bears close resemblance to the central themes of the Safety First-paradigm, especially in the sense that it sets the liability to the shoulders of the victim. The arguments made in this category were not particularly diverse, but were focused on the incorrect procedures made on part of the worker. Central themes that were present included the worker acting against instructions, worker acting recklessly, worker acting in a way that supervisor could not have foreseen it or that the worker should have understood to stay out of the harms way. Another, rather distinct argument was made when the employee was perceived to be particularly skilled or

experienced, when the employers usually stated that an expert knows how to do his job, which caused the manager to see it as inappropriate to advise the worker to take better care of the required safety measures. Generally speaking courts seem to give serious consideration for the neglect or incorrect methods on the part of the worker, but since the data does not include cases that have been rejected at some part of the process, it is difficult to estimate how prevalent is a scenario where the case has been dropped because the worker has himself contributed to the harm. However, previous research has suggested that expert opinion on the part of a health and safety inspector is often an important condition for the case to proceed from police investigation to the prosecutor and to the district courts (Alvesalo & Jauhiainen 2006). Thus, it is unlikely that such borderline cases enter the legal process frequently. However, it should be noted that in the district courts the ratio of rejected to successfully prosecuted cases has been around 1 to 4 in recent years.

The fourth technique of neutralisation refers to the offenders condemning the condemners, that is, shifting the focus from him- or herself towards those who disapprove the actions. While this argument was not very prevalent in the court documents, there was an interesting twist that some defendants use in their favour, involving the work of the health and safety inspectors. In couple of cases the defendants claimed that the machinery which was found defect, or at least the workplace itself, had been inspected by the health and safety officials who had not previously noted any faults in the safety arrangements. Thus, the defendants asked, with a good reason for sure, that if the inspectors could not spot the defects, how could they themselves have noticed them? In addition, some claimed that the machinery had been approved safe by the manufacturer (though often some decades ago), and therefore the thought that the machinery would be defect or not up to the standards had not crossed their mind.

My tentative suggestion, in regard to these techniques, is that they are not mere post hoc rationalisations, but have independent, explanatory power. As Sykes and Matza point out, much of criminal behaviour is, in their view, based on 'what is essentially an unrecognised extension of defences to crimes, in the form of justifications that are seen valid by the delinquent but not by the legal system or society at large' (Sykes & Matza 1957, 666). To extend this hypothesis to 'safety criminality' is to state that the neutralisations above serve as a proxy for the 'inner world-view' of the persons in question, defining an understanding of how the world of work and industrial production works. Thus, when a person makes a claim that he was not responsible for the safety of the worker, it is likely that this is how he actually viewed his responsibility on the issue. Hence, he does not think he was committing a crime, nor was he in all probability aware of all the responsibilities laid out by health and safety regulation, and therefore committed an act (crime) 'he saw valid but not the legal system'. One should, however, be fairly cautious in expanding this argument on the basis of the court documents.

Conclusions

In this paper, I have sought to emphasise several characteristics which are relevant in order to understand the nature and extent of safety crimes. First, safety crimes are, if not exactly white collar crimes, crimes committed by middle-aged native men, who hold a managerial position in small to medium-sized firms operating in either manufacturing or construction. This feature, of course, stems from the fact the Penal

Code is quite strict in its meaning on how the liabilities ought to be allocated and how a safety offence is defined. Yet, this note serves as a reminder that it is unlikely that standard criminological theories, which otherwise have explanatory power, such as self-control and life-course theories, could be applied to safety crimes as such. Instead, one needs a theory that takes into account both the 'inner meanings' of work and the process of industrial production, as well as the larger organisational context that shapes the decisions and actions of an individual (see Braithwaite 1985). Thus, safety crimes are closely associated with the status-hierarchy of the workplace and the liabilities that are accompanied with these hierarchies, and in most part failures to provide a level of safety measures required by law from the part of acting managers or directors. However, the blame quite often seems to fall to supervisors rather low in the hierarchy, as measured by the position of those convicted of a crime

Second, safety crimes are by their nature associated with industrial mode of production, especially manufacturing and construction. In essence, safety crimes are endemic to the industrial mode of production, especially to industries that are riskier in terms of occupational injuries. Therefore safety crimes, in the official statistics at least, are much more prevalent in manufacturing industries and construction, which are also the riskiest industrial sectors in terms of occupational injuries per hours worked. However, the characteristics differ between different sectors of industry: in manufacturing, the crimes are often associated with the safety of the machinery or insufficient instructions, while crimes in the construction sector are usually associated with work in heights. Service sector, on the other hand, is present because of psychological abuse. My tentative argument is that the prevalence of safety crimes (in official statistics) between different sectors in a given time is associated with the relative 'riskiness' of a given sector, but the organisational construction of the sector, especially its 'mode of organisation', might affect the work of the inspectors and police, as organisations with a more structured organisation make the liabilities easier to recognise.

Third, most safety crimes are indeed severe occupational 'injuries' rather than 'hypothetical risks', and in many ways harm that could have been prevented by correcting the defect. In the majority of cases the victims suffered severe trauma that led in some cases to sustained or permanent physical disability. Although the Criminal Code is quite clear in that prosecution does not require an injury to happen, the attention of regulators or police is activated only when an incident actually takes place. In addition, health and safety inspectors might prefer issuing warnings or notices when they come across fault or defect that has not lead to an injury, rather than resorting to criminal process. Thus, the current regulation at the level of criminal law - in action, though not in theory - is in large part more about making amends than about deterring the harm.

Fourth, safety crimes as a category of crime are best understood in the context of regulation related to work and workplace safety. As I have presented, safety crime as a category of crime is a distinct concept that has evolved in relation to ideas and ideologies of work, economic sphere and public policy. During the 19th and 20th centuries, when health and safety regulation evolved, governments in much of the developed world created regulatory tools to tackle the problems associated with technological progress and industrialisation. There were both pragmatic and ideological reasons for this development, as politicians, industrialists and workers unions tried to find ways to tackle the problem of occupational hazards, but often

from different perspectives. Thus, the evolution of health and safety regulation has always reflected concerns over social, political as well as economic issues. It is for this reason that safety crimes, as a legal category, cannot be separated from the context of wider social processes.

With the research on the mechanism of the corporate and organisational criminality slowly piling up, it remains an open question to which extent do these theories and findings apply to safety crimes as crimes of omission and of neglect. My tentative argument is that neutralisation theory might have both theoretical as well as empirical value in explaining safety crimes (see Coleman 1987), but the idea needs further research. A rather novel approach has been suggested by Alvesalo et al. who argued in favour of a *situational crime prevention* to prevent corporate as well as safety crimes (Alvesalo, Tombs & Virta 2006). The idea that in order to prevent safety crimes, and occupational injuries, we ought to develop a crime prevention paradigm that focuses on the acts rather than actors, makes much sense in regard to safety crimes. In essence, safety crimes are in many ways paradigmatic examples of routine activities, which form the stepping stone of the situational crime prevention paradigm (Cohen & Felson 1979). The spatial element of safety crimes, along with routinely organised mode of production and a dedicated regulatory force - health and safety inspectorate - makes safety crimes highly suitable for interventions resembling street crime prevention strategies.

However, safety crimes differ in some very important ways from conventional street crimes, which in reality makes the adoption of such strategies both unlikely and highly contested. In short, any intervention in economic activity has become increasingly infeasible as the ethos of deregulation remains the hegemonic paradigm in the sphere of public policy. Thus, regulatory policies in much of the developed world have typically emphasised self-regulation, economic efficiency and entrepreneurial freedom rather than ideas based on social justice or the rights of labour (Harvey 2005). This has caused some scholars to argue that we are effectively witnessing a *de facto* degradation of health and safety policies, 'a deadly consensus', as the regulatory power and resources of the inspectors have been cut down, while the idea of self-regulation has gained the upper hand (Snider 2000; Tombs & Whyte 2009). Therefore, an open discussion on the mechanisms and 'reality' of safety crimes remains a vital aspect of tackling both occupational injuries as well crimes against worker safety.

References

- Alvesalo, Anne ja Jauhiainen, Kirsi (2006). Työturvallisuustapaukset poliisissa. In Alvesalo, Anne ja Nuutila, Ari-Matti (eds.) Rangaistava työn turvattomuus, 6–104. Espoo: Poliisiammattikorkeakoulu.
- Alvesalo, Anne, Tombs, Steve, Virta, Erja and Whyte, Dave (2006). Re-imagining crime prevention: Controlling corporate crime? *Crime, Law & Social Change*, 45, 1–25.
- Alvesalo Anne & Whyte, Dave (2007). Eyes Wide Shut: The Police Investigation of Safety Crimes. *Crime Law and Social Change*, 48(1-2), 57–72.
- Braithwaite, John (1985). Criminological Theory and Organizational Crime. *Justice Quarterly*, 6(3), 333–358.
- Box, Steven (1983). *Power, Crime & Mystification*. London: Tavistock.
- Cohen, Lawrence E. & Felson, Marcus (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review*, 44, 588–608.

- Coleman, James W. (1987). Toward an Integrated Theory of White-collar Crime. *American Journal of Sociology*, 93(2), 406–439.
- Friedrichs, David O. (1996). *Trusted Criminals. White Collar Crime in Contemporary Society*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Geis, Gilbert (2002). White-Collar Crime: What Is It? In Schichor, David, Gaines, Larry & Ball, Richard (eds.) *Readings in White-Collar Crime*, 7–26. Illinois: Waveland Press.
- Goffman, Erving (1969). *The Presentation of Self in Everday Life*. London: Penguin Books.
- Greenwood, Major & Woods, Hilda M. (1919). The incidence of industrial accidents upon individuals with specific reference to multiple accidents. Industrial Fatigue Research Board, Medical Research Committee, Report No. 4. London: Her Britannic Majesty's Stationary Office.
- Harvey, David (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Hirschi, Travis and Gottfredson, Michael (1987). Causes of White-Collar Crime. *Criminology*, 25(4), 949–974.
- Hirschi, Travis and Gottfredson, Michael (1989). The Significance of White-Collar Crime for a General Theory of Crime. *Criminology*, 27(2), 359–371.
- Hopkins, Eric (2000). *Industrialisation and Society. A Social history, 1830–1951*. London: Routledge.
- Kelman, Herbert C. & Hamilton, V. Lee (1989). *Crimes of Obedience*. New Haven and London: Yale University Press.
- Kettunen, Pauli (1994). Suojelu, suoritus, subjekti. Työsuojelu teollistuvan Suomen yhteiskunnallisissa ajattelu- ja toimintatavoissa. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Komiteanmietintö 1973: 70. Työrikoskomitean mietintö I.
- Newbold, E.M. (1926). A contribution to the study of human factor in the causation of accidents. Report No. 34. London: Industrial Health Research Board.
- Paternoster, Raymond & Simpson, Sally (1996). Sanction Threats and Appeals to Morality: Testing a Rational Choice Model of Corporate Crime. *Law & Society Review*, 30(3), 549–583.
- Piquero, Leeper Nicole, Exum, M. Lyn & Simpson, Sally S. (2005). Integrating the Desire-for-Control and Rational Choice in a Corporate Crime Context. *Justice Quarterly*, 22(2), 252–280.
- Piquero, Nicole Leeper, Schoepfer, Andrea & Langton, Lynn (2010). Completely Out of Control or the Desire to Be in Complete Control? How Low Self-Control and the Desire for Control Relate to Corporate Offending. *Crime & Delinquency*, 56(4), 627–647.
- Shapiro, Susan (1990). Collaring the Crime, Not the Criminal: Reconsidering the Concept of White-Collar Crime. *American Sociological Review*, 55, 346–365.
- Slapper, Gary and Tombs, Steve (1999). *Corporate Crime*. Essex: Pearson Education Ltd.
- Snider, Laureen (2000). The Sociology of Corporate Crime: An Obituary: (Or: Whose Knowledge Claims Have Legs?) *Theoretical Criminology*, 4(2), 169–206.
- Statistics Finland (2009a). Official Statistics of Finland (OSF): Occupational accident statistics [e-publication]. ISSN=1797-9544. 2009, Wage and salary earners' accidents at work. Helsinki: Statistics Finland. http://www.stat.fi/til/ttap/2009/ttap_2009_2011-11-30_kat_001_en.html (accessed 8.1.2012).
- Statistics Finland (2009b). Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-5528. Ammatti ja sosioekonominen asema 2009. Helsinki: Tilastokeskus. http://tilastokeskus.fi/til/tyokay/2009/04/tyokay_2009_04_2011-11-28_tie_001_fi.html?ad=notify (accessed 18.4.2012).
- Suikkanen, Asko (1983). Työsuojelu ja vallankäyttö. ”Safety First” työsuojelun genesiksenä. Turun yliopisto: Sosiaalipolitiikan julkaisuja. Sarja A:8 – 1983.
- Sutherland, Edwin (1940). White-Collar Criminality. *American Sociological Review*, 5, 1–12.
- Sykes, Graham M. & Matza, David (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664–674.
- Tappan, Paul (1947). Who Is the Criminal? *American Sociological Review*, 12, 96–102.
- Tombs, Steve (2007). 'Violence', Safety Crimes & Criminology. *British Journal of Criminology*, 47, 531–550.
- Tombs, Steve & Whyte, Dave (2007). *Safety Crimes*. London: Willan Publishing.

Tombs, Steve & Whyte, David (2009). A Deadly Consensus. Worker Safety and Regulatory Degradation under Lew Labour. *British Journal of Criminology*, 50, 46–65.

David W.M. Sorensen¹

Exploring the unprecedented rise in Danish burglary

Abstract

After 18 years of relative stability, the number of residential burglaries reported to Danish police suddenly shot up by 65% between 2005 and 2009. As of 2011, burglary rates remained 30% higher than the 18-year average prior to the increase. Little solid evidence exists as to why residential burglary increased so dramatically. This paper explores four sets of possible explanations for the increase, namely: Changes in public reporting, police recording and insurance practices; changes in population age, drug use and economic recession; increasing crime tourism; and impediments policing caused by the National Police Reform of 2007. While some or all of these factors may have contributed to the overall rise, none of them come close to explaining it on their own. This absence of evidence is especially interesting in light of widespread assumptions in the media and among some police about foreign burglary gangs as the “clear and obvious” cause of the increase. The current paper concludes that crime tourists are likely to have contributed to less than 14% of the overall 65% increase in burglary between 2005 and 2009. Data are based on 234,745 residential burglaries reported to Danish police during the six-year period 2005-2010, plus data on long term crime trends (1990-2010) and other social indicators.

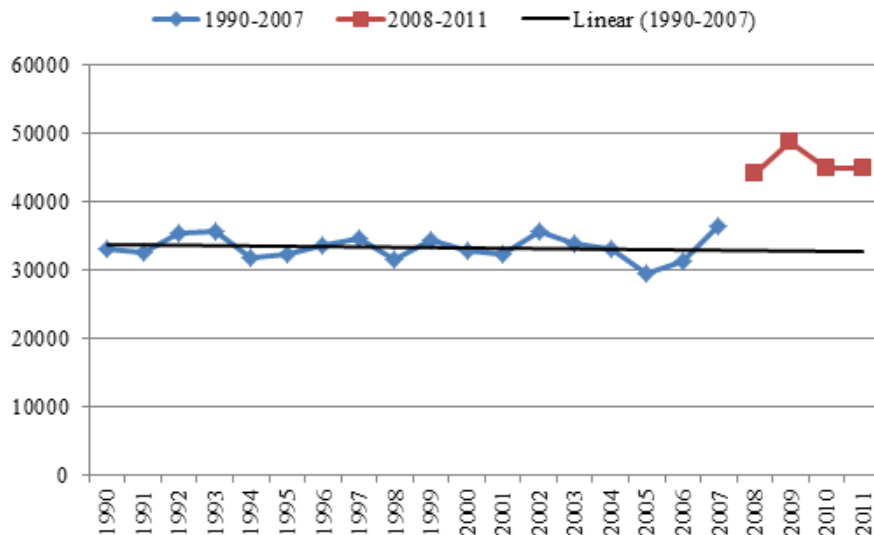
During the 18-year period 1990 to 2007, the number of reported residential burglaries (*indbrud i beboelse*) was very stable.² This changed in 2008 to 2010, when burglary increased by 30% (averaged over these three years) as compared to the previous 18-year average (Figure 1). Seen in its most extreme light, the number of reported burglaries in 2009 was 65.3% higher than in 2005. Little solid evidence exists as to *why* residential burglary increased so dramatically in 2008 and 2009 and remains so high in 2011. The current paper examines this question using POLSAS data on 234,745 residential burglaries reported in Denmark during the six-year period 2005-2010, plus data on long term crime trends (1990-2010) and other social indicators.³

¹ Senior Researcher, Department of Sociology, University of Copenhagen. This article is based on a longer report titled *Rounding up Suspects in the Rise of Danish Burglary* available electronically from the websites of the Danish Crime Prevention Council (www.dkr.dk) and Ministry of Justice (www.jm.dk).

² The term “residential burglary” (*indbrud i beboelse*) is used here to include attempted and completed burglaries in the residential interiors of stand-alone houses, apartments, farmhouses and rented rooms. It does *not* include burglaries in cellars, lofts, garages or sheds that might be associated with these properties.

³ The POLSAS database, which was designed by the Danish National Police for case tracking and operational investigation, contains a rich collection of information on all reported crimes in Denmark (e.g., type of crime; location/address; date/time; items stolen; etc.), as well as on criminal suspects (age; gender; residency status; court decisions; etc.). I gratefully acknowledge the assistance of Detective Chief Inspector Ole L. Jacobsen of the GIS Office, National Center of Investigative Support, National

The paper begins with a description of burglary in Denmark. This is followed by a comparison of burglary versus overall property crime trends in order to see whether the burglary increase is unique or simply part of a broader increase in Danish property crime. After this, domestic burglary trends are compared to international trends to determine whether the Danish increase is part of a broader Nordic/European phenomenon. Finally, the paper looks at a series of possible explanations - including changes in reporting levels, age demographics, drug use, economic factors, crime tourism, and police performance – and considers their relevance for the increase.

N=781,374. Raw data are in Appendix Table A1.
Source: Statistics Denmark

Figure 1. Number of residential burglaries, Denmark 1990-2011

Burglary in Denmark

Comparative international statistics place Denmark very high on the list of countries plagued by burglary even before the current rise began. The most recent International Crime Victim Survey (ICVS) on burglaries internationally indicates that Denmark ranks surprisingly high on an international scale. In 2004/5, 2.7% of Danish survey respondents reported having experienced a burglary in their home at some point during the previous year (van Dijk et al. 2007: 65). England was the only European country surpassing Denmark in this regard. Official police statistics on reported crimes paint the same picture. While generally considered inferior to survey data for international comparative purposes, police statistics ranked Denmark number one in Europe for rates of reported burglary (per 100,000 population) in 2003-6 (Aebi et al, 2010, p.52).

In 2010, 44,788 residential burglaries were reported to Danish police. This amounted to 9.5% of all reported penal code offenses that year. Residential burglary is therefore a major volume crime, whose total proportion of all crime is surpassed only by bicycle

Commissioner's Office. Ole extracted the POLMAP data used in this report for me on 13 January 2011, and has generously given many hours of his time to explain its content.

theft (15.2%) and general theft (27.5%) (Statistics Denmark).⁴ More than two-thirds of all residential burglaries occurred in stand-alone houses (*villaer*) – an overrepresentation given the fact that stand-alone houses accounted for only 55% of all Danish residences in 2010. Not surprising, the greatest number of burglaries occurred in the Greater Copenhagen Area (*Region Hovedstaden*), though rates of burglary were surprisingly similar across regions when residential density is taken into consideration. Only 7.5% of the total cases resulted in charges against one or more suspects. Persons charged were overwhelmingly young and male. Insurance companies paid out almost one billion kroner (946,569,000 kr.) in burglary claims at an average of 23,043 kroner per claim (Forsikring & Pension 2011). Just under half of all burglaries involved the theft of computer equipment, jewelry and/or cash money. Meanwhile, nothing was stolen in the 13.5% of all residential burglaries that were classified as attempts in 2010.

Political reactions to the rise in burglary

The rise in burglary in 2008/9 generated tremendous media coverage and alarmed politicians, law enforcement and the insurance industry. In March 2010, the Danish Crime Prevention Council (*Det Kriminalpræventive Råd*) held its annual conference naming residential burglary as its theme. Police officials, criminologists, politicians and journalists, as well as others, were gathered there to discuss the rise in burglary, but no conclusions were reached regarding its cause. Less than a week later, on March 24, 2010, the Ministry of Justice issued a new “Burglary Package” (*Indbrudspakke*). This Burglary Package identified residential burglary as a top priority area for crime prevention in Denmark and outlined four broad avenues for action: target hardening; targeted policing; targeting of known burglars; and a crackdown on the sale of stolen property. It also established a special Burglary Task Force (*Indbrudsstab*) consisting of regional commissioners from the National Police (*Rigspolitiet*) to monitor trends and operational approaches to burglary. Theories concerning the possible influx of organized burglary gangs from outside Denmark have been the bases for two recent legal-political developments. The first is L209, a May 2011 proposal to double the length of prison sentences for home invasion robberies and increase sentences for organized burglary by 33% (Justitsministeriet 2011). The second is the controversial July 2011 decision to increase customs controls along the Danish border – though this decision was ultimately rescinded following the election of a new government in November 2011. Despite this flurry of activity, little if any solid evidence exists as to *why* residential burglary increased so dramatically in 2008 and 2009, and why it remains nearly so high in 2011.

Trends

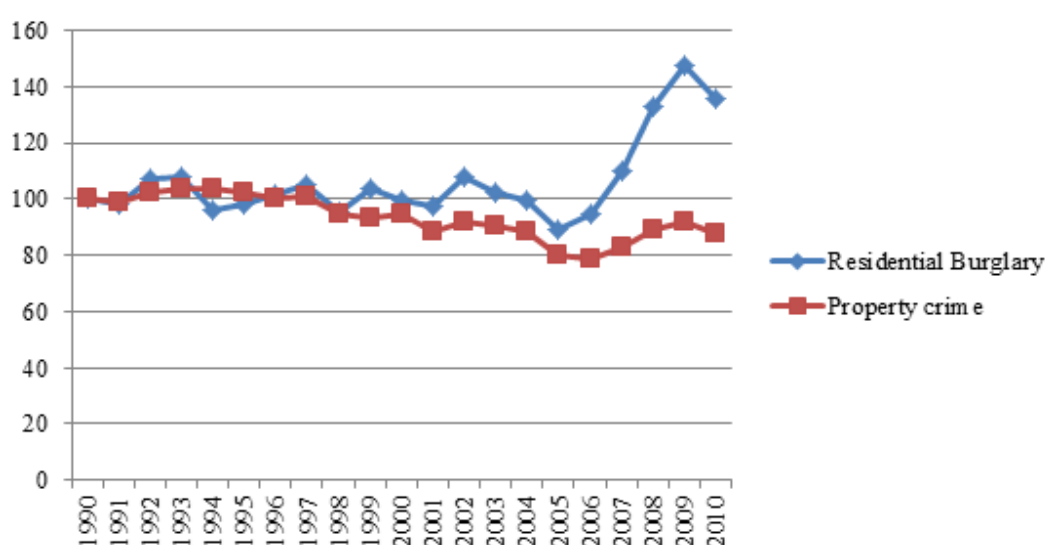
This section compares the rise in burglary to trends in overall property crime in order to see whether the burglary increase is unique or simply part of a broader increase in property crime. After this, trends in Danish burglary are compared to burglary trends in the EU and in other Nordic countries to see if Denmark’s increase may simply be

⁴ In 2010, there were 71,736 thefts/use thefts of bicycles, and 129,410 “other thefts” – the latter of which is all thefts other than shoplifting and those directed against motor vehicles and bicycles. Combined, these two categories accounted for 42.7% of the 471,088 reported offenses against the penal code. Residential burglary accounted for 9.5% of all reported penal code offenses. The magnitude of this is underscored by the fact that all violent crime comprised only 3.8% of total penal code offenses, i.e., less than half the proportion of residential burglary.

part of a wider EU/Nordic phenomenon. This helps in determining whether the cause of the Danish increase should be sought within or outside Denmark's borders.

Trends in residential burglary versus overall property crime

Figure 2 shows indexed change in residential burglary as compared to overall property crime during the long term period 1990-2010 (for raw data, see Sorensen 2011, Appendix Table A1). The two trends almost overlap from 1990 until 1998, after which they separate slightly but follow each other fairly closely until a 2006. Suddenly, the two diverge in 2006, after which residential burglary skyrockets. At the peak for residential burglary in 2009, it had risen 47.4% above the index (1990=100) level while overall property crime (9.5% of which is itself comprised of residential burglary) had dropped 7.7% below the 1990 level. Residential burglary thus clearly stands out as following a very different pattern from overall property crime.

Source: Statistics Denmark

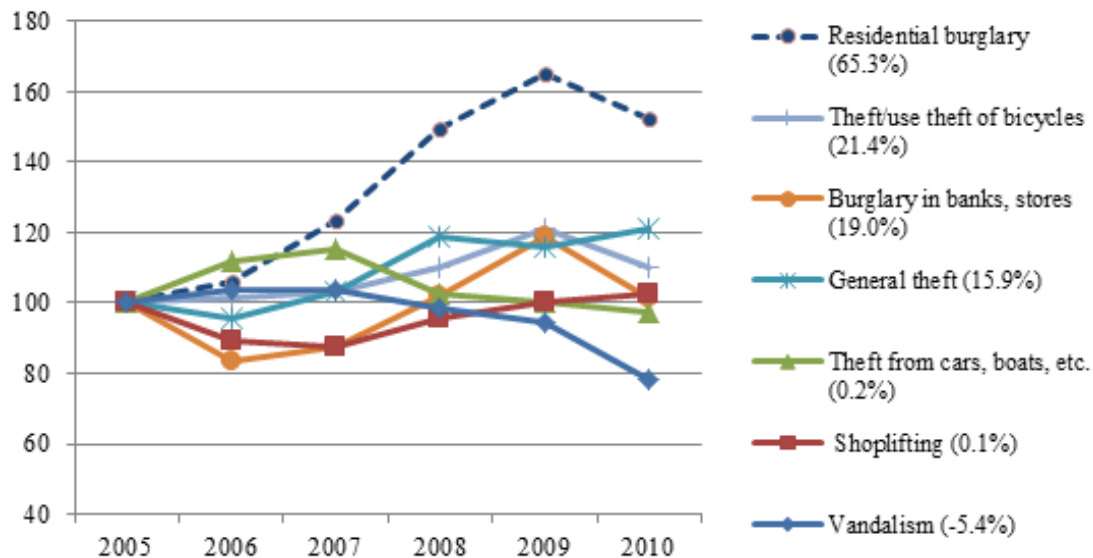
Figure 2. Indexed trends in residential burglary and overall property crime, 1990-2010

A look at trends in the specific types of crime that comprised overall property crime might help us to understand its divergence from residential burglary. Figure 3 shows indexed trends in the seven most frequent forms of property crime which collectively comprised 84.5% of all reported property crime in 2010 (for raw data, see Sorensen 2011, Appendix Table A4). General theft is the biggest crime category routinely reported by Statistics Denmark. This category comprises 29.2% of all property crime. The second biggest category is theft/use theft of bicycles, which comprises 16.2% of all property crime. Thus, these two categories alone account for almost half of all property crime (and by extension, almost half of all crime).⁵ The remaining five crime categories in Figure 3 each account for between 4.7% (shoplifting) and 10.1% (residential burglary) of all property crime. The percent rise (2005-9) in each crime category is given next to its name in the figure. While it is difficult to discern the

⁵ Interestingly, despite some ups and downs, general theft has risen on average since 1990 while theft/use theft of bicycles has generally fallen. Yet when these two mega categories of reported crime are combined in a single trend line, that combined trend appears flat (neither rising nor falling). This is due to the fact that the two opposing trends cancel each other out. Meanwhile, these two trends collectively account for almost half of what we call "the crime rate." This goes to show the importance of disaggregating crime data.

different trends in the figure, one thing is clear: The 65.3% increase in residential burglary stands way above the rest – the next biggest increase being 21.4% for theft/use theft of bicycles.

In sum, between 2005 and 2009, residential burglary rose 65.3% while overall property crime (including burglary) rose only 15.3%. The clear message here is that the trend in residential burglary is unique. Overall property crime rose during this period, but residential burglary rose more than four times as much. Something unique was driving the rise in residential burglary.

Source: Statistics Denmark

Figure 3. Indexed trends in “volume” property crime, 2005-2010

Does the Danish burglary rise reflect an international phenomenon?

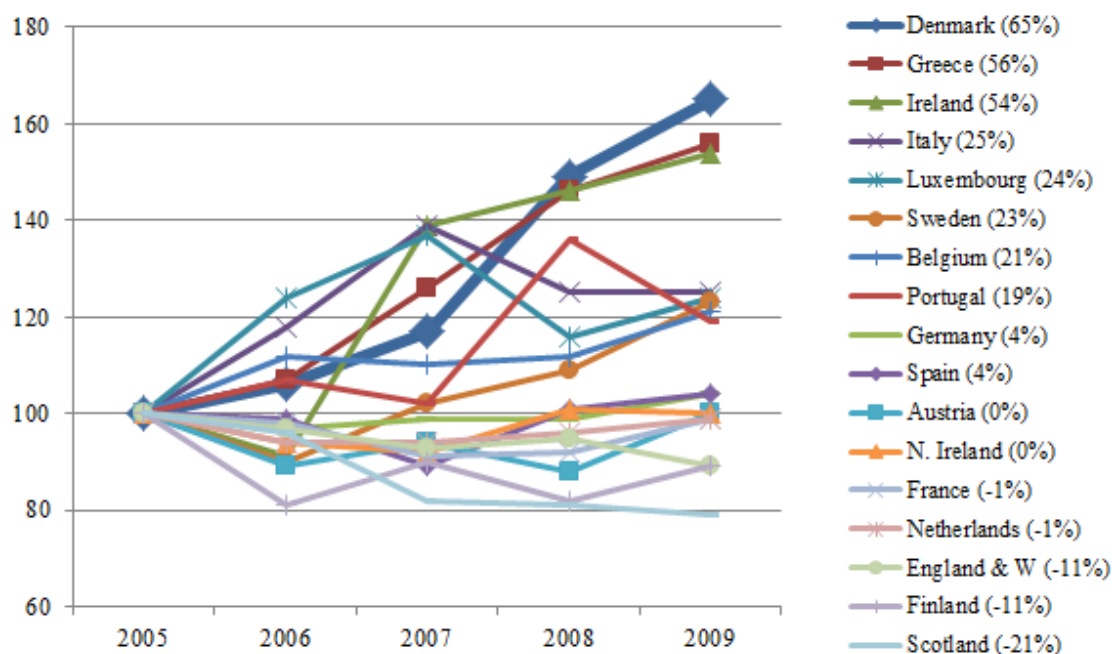
Identifying the cause(s) of the Danish rise would be easier if we knew whether those causes are likely to originate within or outside Denmark. We can test this by looking at burglary trends in other nearby Nordic and European countries. If we see similar increases elsewhere, this would suggest that we look for causes on a cross-Nordic, European or international level. If, on the other hand, the increase appears unique to Denmark, we can focus our search for causes within Danish borders. This section begins with an examination of European trends, after which it focuses in on our closest Nordic neighbors.

EU trends

Figure 4 shows the relative (indexed) change in burglary in EU15 countries during the period 2005-2009.⁶ The percent rise based on 2005/2009 differences is given next to each country’s name in the right hand side of the figure. Here we can see that Denmark’s increase (65%) was the largest of any country, and only Greece (56%) and Ireland (54%) had increases anywhere near as big. Italy had the fourth biggest increase at 25%. Contrary to Denmark, all of these other countries were especially hard hit by the economic recession of the late 2000s. It is, however, unclear why

⁶ As of April 2010, 2009 is the latest year for which data are available from Eurostat.

Denmark lies among these countries - indeed, leads them - when it comes to increases in burglary. The potential economic link is weakened when one considers that there were other countries hit far harder by the economic crisis that experienced no rise in burglary, e.g., Spain. It is also notable that apart from Sweden (23%), the countries geographically closest to Denmark exhibit either stability (Germany 4%) or decline (Finland -11%) in residential break-ins.

Source: EuroStat

Figure 4. Indexed trends in EU15 countries, 2005-2008

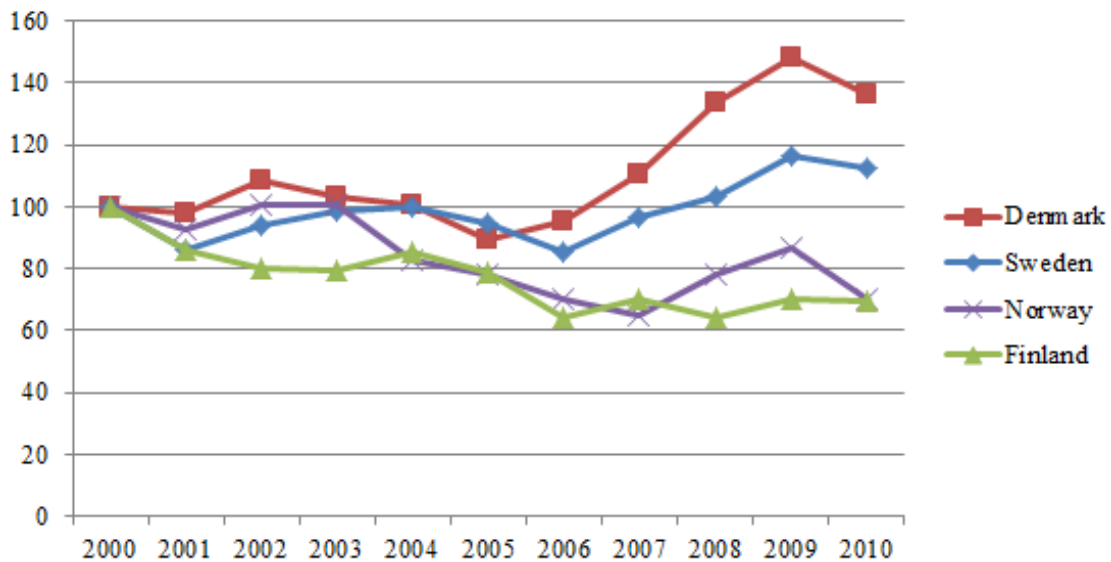
The trends shown in Figure 4 are certainly messy, and it is hard to discern any particular pattern in the jumble of criss-crossing lines. For our purposes, however, this mess is instructive, since it demonstrates the absence of any clear EU-wide increase in burglary rates. There is therefore no evidence that the cause of the Danish rise in burglary reflects a wider cohesive phenomenon on an EU level.

Nordic trends

A Nordic comparison is particularly instructive because of geographic proximity and cultural similarity. Furthermore, since these Nordic countries share similar insurance and police practices, the public's likelihood of reporting burglary is probably more similar between them as compared to some other European locales.

Figure 5 shows indexed trends in residential burglary for four Nordic countries during the years 2000-2010. The increase in burglary is clearly biggest in Denmark, though there is a smaller increase in Sweden, and a very small increase toward the end of the series for Norway.⁷ It is interesting to note that Figure 5 shows the upswing in burglary beginning in Denmark in 2006, in Sweden in 2007 and in Norway in 2008. This pattern could suggest a force moving across these countries reaching a little bit farther north each year.

⁷ The raw data for Figure 2.9, and the penal code definitions upon which it is based, are provided in Appendix Tables A5 and A6.

Source: National statistical archives (2000-10)

Figure 5. Indexed trend in burglaries by Nordic country, 2000-2010

If we use figures from Appendix I to calculate short term indexed increases for our specific period of interest (2005-2009), then we can quantify them as follows: Denmark (65.3%); Sweden (22.9%); Norway (11.0%); and Finland (-10.8%). The period is therefore characterized by a rise in Denmark, Sweden and Norway, and a drop in Finland.

Conclusion

The rise in residential burglary in Denmark was far bigger than increases in overall Danish property crime during the same period. This suggests that at least part of the rise in Danish burglary is likely to be driven by factors other than those that caused the much more modest rise in Danish property crime overall. Many of the countries worst hit by the economic recession in 2008 (though this does not include Denmark) experienced unusually sharp increases in burglary. Nonetheless, there is no evidence of a widespread European rise in burglary, though there has been an increase in Sweden that may well have overlapping causes with the increase in Denmark. A minor increase in Norway during the period 2005-2009 could be part of the same phenomenon or might be random fluctuation. The fact that burglary rates dropped in 2010 in all three Nordic countries suggests the possibility of a common cause. Alternatively, these contemporaneous declines may simply reflect overlap in the timing of Nordic law enforcement efforts to combat burglary. One thing is clear: The rise in Denmark is unique in terms of magnitude. Therefore, if there is some common connection between burglary trends in the North, there must still be additional factors within Denmark that are aggravating the Danish situation. In other words, the Danish increase in burglary is likely to have causes both within and outside Denmark.

Explanations

The paper now examines whether any of the following factors may have contributed to the rise in Danish burglary:

- Changes in public reporting tendencies and police recording practices
- Population age, drug use and economic recession

- Crime tourism
- The Police Reform of 2007

The first two explanations are discussed only briefly. More information on these can be found in Sorensen (2011).

Reporting and recording

The paper finds no evidence of increased reporting tendencies other than the fact that victim loss per burglary has increased, which all else equal should increase the likelihood of reporting. There have been no changes in the way that police define, count or record burglaries, and no changes in the ease with which burglary can be reported to police. Nor have there been any changes in the insurance industry in regard to the average deductible (i.e., *selvrisiko*) or the requirement that burglaries be reported to police in order to qualify for insurance reimbursement (Westergaard 2011). There is, therefore, no reason to believe that the increase in reported burglary stems from a simple change in the way in which it is reported by the public or recorded by police.

Age, drugs and economy

There has been a small increase in the proportion of the Danish population in the peak crime ages (16-25), as well as increases in the use of cocaine and amphetamines. These increases have, however, been minimal in comparison to the extraordinary increase in residential burglary. The economic crisis of 2008/9 increased unemployment, which created financial hardship especially for young adults. Yet it must be noted that while Denmark experienced the biggest increase in burglary in the EU15, the financial hardships experienced in connection with the crisis were far less serious than elsewhere. It is therefore difficult to draw a direct connection between the 2008/9 economic crisis and the rise in burglary. In conclusion, while changes in age demographics, drug use and the economy may have contributed to the increase in burglary, none are likely to have caused it on their own.

Crime tourism

It is well-established that a certain number of burglaries are committed by crime tourists, i.e., persons who come to Denmark from other countries for the purpose of committing crime. According to police, the number of burglaries committed by crime tourists is rising, and this opinion is shared by Swedish and Norwegian police (Rikspolisstyrelsen 2011; US State Department 2011). Some police personnel in Denmark go so far as to suggest that the increase in crime tourism can explain the entire burglary increase (e.g., Christiansen 2009). These crime tourists, who frequently seem to work in groups, are described as “highly mobile,” “organized,” often “Eastern Europeans” who cross borders for the purpose of committing a series of crimes in a short period and then leave before police have a chance to identify and apprehend them. The Schengen Agreement, which implemented unrestricted borders for much of Eastern Europe on December 21, 2007, is often cited as an aggravating factor in this regard.⁸ The increase in customs controls along the Danish border

⁸ The Schengen Area, within which people can move freely without regular impediment by border controls, was established in 1995. The Schengen Area now affects 400 million people in 25 European countries covering a total area of 4,312,099 square kilometers. Dates of

during the summer of 2011 was largely undertaken for the purpose of suppressing crime tourism.

This section of the paper explores the role of crime tourism in the rise of burglary by examining increases in the proportion of burglaries in which crime tourists are charged. Despite significant increases in this proportion over time, the section concludes that the overall number of crime tourists identified in cleared burglary cases is far too low to have singlehandedly caused the burglary increase. This conclusion is, however, based on the assumption that persons cited in cleared cases are representative of those who commit burglary - at least in terms of residency status - which may or may not be the case.

The paper begins by making a basic distinction between crime tourists and Danish residents.

- *Crime tourists* refer to persons residing in Denmark temporarily as tourists, guest workers or refugees. For purposes of this study, “crime tourists” are operationally defined as persons who (a) lack a valid CPR number and (b) have citizenship outside Denmark.⁹
- *Residents* refer to persons who have temporary or permanent residency in Denmark as indicated by a valid CPR number, regardless of citizenship. Persons in this group are overwhelmingly Danish citizens, but can also be resident aliens from other countries. Persons in this group live in Denmark and do so legally.

Table 1 makes a distinction between burglary cases in which all charged offenders are Danish “residents” versus those in which one or more of the offenders charged are crime “tourists.” Within Table 1, Column 2 shows total reported burglary cases regardless of whether anyone was charged. Column 3 shows the number of cases resulting in charges. This is broken down into cases where all persons charged were residents versus where one or more persons charged were tourists. Column 4 depicts the distribution shown in Column 3 as a percentage. Finally, Column 5 provides an estimate of the total resident/tourist distribution of cases for all reported burglaries (regardless of whether a suspect was identified and/or charged).

national implementation (when borders were actually opened) were: 1995 (Belgium, France, Germany, Luxembourg, Netherlands, Portugal, Spain); 1997 (Austria, Italy); 2000 (Greece); 2001 (Denmark, Finland, Iceland, Norway, Sweden); 2007 (Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Malta, Poland, Slovakia, Slovenia); 2008 (Switzerland); 2011 (Lichtenstein). Prospective members include Bulgaria, Romania, Croatia and Cyprus, the first two of which are scheduled for entry no earlier than September 2012 (Wikipedia 2012c).

⁹ When arrested, persons lacking a valid CPR (central person register) number are given a replacement number (*erstatningsnummer*). The presence of such a replacement number, in addition to foreign citizenship, are the two criteria used to define crime tourists in this report.

Table 1. Estimated distribution of all reported cases by residency status

1.	2.	3.			4.		5.	
Year	Total Reported Cases	Total Cleared Cases			Distribution of Cleared Cases		Estimated Distribution of All Reported Cases	
		Residents	Tourists	Total	Residents	Tourists	Residents	Tourists
2005	29.536	2.223	47	2.270	97,9%	2,1%	28.924	612
2006	31.216	2.145	76	2.221	96,6%	3,4%	30.148	1.068
2007	36.326	2.043	95	2.138	95,6%	4,4%	34.712	1.614
2008	44.028	2.533	154	2.687	94,3%	5,7%	41.505	2.523
2009	48.812	2.760	197	2.957	93,3%	6,7%	45.560	3.252
2010	44.827	2.635	342	2.977	88,5%	11,5%	39.677	5.150

Source: POLSAS

We know that there was a 65% increase in reported burglary cases between 2005 and the peak in 2009. The primary question at hand is how much of this increase is accounted for by an increase in cases committed by crime tourists. We can answer this question via the following calculations:

There were 19,276 (i.e., 65.3%) more cases in 2009 than in 2005. 16,636 (86.3%) of these additional cases were committed by Danish residents, while 2,640 (13.7%) were committed by one or more crime tourists. Thus, if we can assume that the residency breakdown of all offenders is similar to that of charged offenders, then crime tourism would appear to account for only 13.7% of the 65% increase in burglary between 2005 and 2009. If we consider the rise between 2005 and 2010, the apparent contribution of tourists to the increase rises to 29.3%.¹⁰

Figure 6 provides additional evidence against the notion that crime tourists have caused the increase in burglary. It does so by graphically displaying the estimated distributions from Column 5 in the previous table. Looking at this figure, it is hard to imagine that the increase in crime tourism can explain a significant proportion of the increase in burglary. The role of crime tourists is simply too limited.

¹⁰ It is odd that the proportion of tourists cited in connection with burglary should have increased so much in 2010 – precisely at the same time that overall burglary was declining. The 2010 data regarding charged (*sigtet*) suspects *may* be less reliable than that from 2009 and earlier years due to the fact that POLSAS is a “living” database and all of the data for this paper were accessed in January 13, 2011 – less than two weeks after the last suspect was charged in 2010.

Source: POLSAS

Figure 6. Estimated number of cases committed by residents and by one or more crime tourists based on their distribution in cleared cases

The question remains, of course, as to whether the proportion of crime tourists cited in connection with cleared cases accurately represents their actual involvement in all cases. If, for example, crime tourists were particularly good at evading arrest, then they would be underestimated in the current analysis. Were this the case, they might have more to do with the burglary increase than the current analysis suggests.

Unfortunately, we have no means of knowing whether crime tourists are better or worse than resident Danes at avoiding detection. It is therefore impossible to say whether their proportional representation in citation statistics is representative of their involvement in burglary overall. On the one hand, crime tourists typically have the advantage of being previously unknown to police, which means they are unlikely to be caught via physical evidence (e.g., finger prints, DNA) or *modus operandi*. Furthermore, they are unlikely to be rounded up as one of the “usual suspects” and may have left the country before a police investigation is even begun. On the other hand, being a tourist certainly has its disadvantages. Some crime tourists may have physical features and/or modes of dress or speech that cause them to stand out in Danish locales. Their lack of geographical and cultural knowledge may limit their ability to navigate Danish society unnoticed, as might the foreign number plates on their cars. Recent changes in police’ priorities and tactics further increase their risk of detection. The growth of crime tourism in the official statistics is almost surely at least partially attributable to this change in police focus. When it comes to avoiding police detection then, there are both advantages and disadvantages to being a tourist.

In conclusion, the proportion of burglaries involving crime tourists has increased and this increase is likely to have contributed to the overall increase in burglary. Based on available data, however, the increase in crime tourism can explain only a fraction (13.7%) of the increase in burglary that occurred between 2005 and 2009.

The National Police Reform of 2007

An earlier section documented Nordic increases in burglary both in Sweden and, to a far lesser extent, Norway. Yet increases there have been minor compared to those seen in Denmark. It therefore seems likely that there are additional causes *within*

Denmark that have aggravated, or otherwise failed to contain, the broader causes affecting Scandinavia more generally. Given the timing of the increase in burglary, the National Police Reform of 2007 is an obvious suspect.¹¹

It is no secret that the Police reform got off to a rocky start. Regardless of whether one consults government or university reports, or simply talks to police officers themselves, the initial years of the Police Reform are described as disorienting and problematic.

A 2009 report by the Auditor General’s Office (*Rigsrevisionen*) described the effects of the Reform on important criminal justice indicators during the period 2006-2008 as follows: A 9% rise in overall reported crime (excluding traffic) coupled with an 11% decline in the number of charges filed and a 14% decline in the number of reported crimes resulting in a convictions (*Rigsrevisionen* 2009: 26-32).¹²

These results are no surprise to police officers, many of whom feel that the police’s ability to investigate and solve crimes was seriously hampered by the centralization process. For one, they say it took officers out of local areas where they had worked for years and were well familiar with the “usual suspects.” Furthermore, the Reform broke up smooth-running investigation teams since personnel were reallocated, or chose to be reallocated, to different districts where they had to establish new partners and workplace rhythms. Some especially experienced officers who didn’t feel like moving were simply lost to early retirement. These issues, coupled with the massive preparations that surround a workplace change of this magnitude, seem likely to have had a negative effect on the police’s ability to solve crime not only after, but also during the year leading up to the January 1, 2007 implementation of the Reform.

The clearance rate for residential burglary and overall crime are shown in Table 2. In general, clearance rates for burglary tend to be about half of those for overall crime.¹³

Table 2. Clearance rates for residential burglary and overall crime, 2000-2010

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Burglary	9.4%	8.9%	8.4%	8.5%	8.6%	8.1%	6.8%	6.5%	6.4%	6.3%	7.5%
All crime	18.9%	18.5%	17.7%	18.1%	18.7%	18.6%	17.7%	16.4%	14.7%	14.6%	16.6%

Source: Statistics Denmark

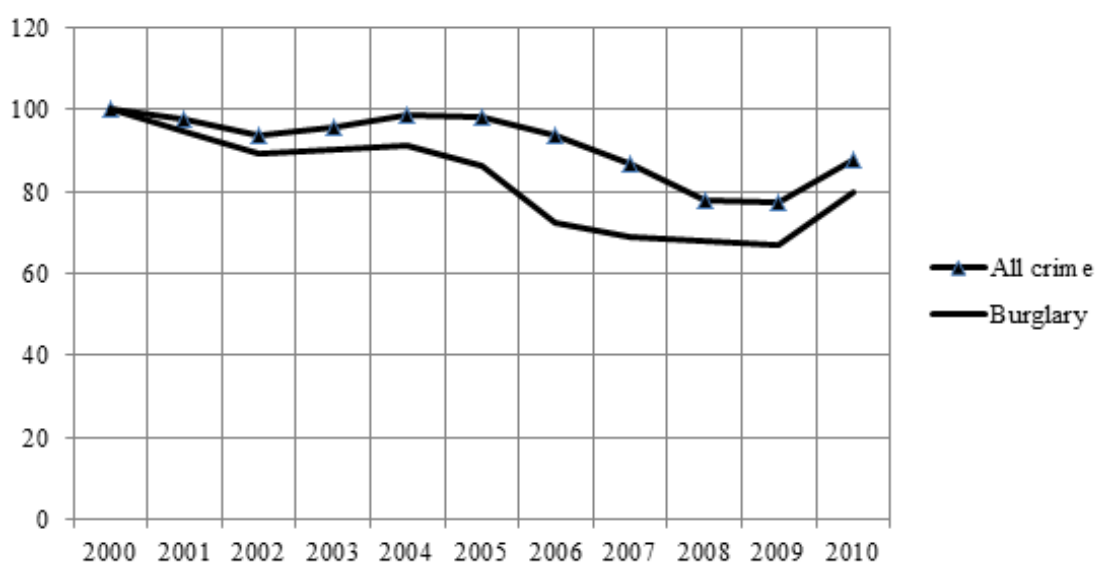
The data in Table 2 are shown in visual, indexed form in Figure 7. The indexed format allows one to directly compare clearance trends in both categories. Here one can see that clearance rates for overall crime had already begun to decline in 2006, the year prior to the official implementation of the Reform. This makes sense, since the year leading up to the official implementation may, in fact, have been the most

¹¹ A major reform of the National Police, effective January 1, 2007, reduced the number of police districts from 54 to 12, centralizing police activity and taking manpower out of less urban areas.

¹² On the positive side, there was a significant decrease in average response time (*Rigsrevisionen* 2009: 30-31).

¹³ Clearance rates for burglary shown here come from Statistics Denmark and differ very slightly from those based on POLSAS data described in earlier sections. Data are used from Statistics Denmark here for two reasons: First, they go back to 2000, while POLSAS burglary data available for this analysis only go back to 2005. Second, no POLSAS data are available for this analysis on clearance rates for all crime.

disorienting for those maneuvering towards a new system. These rates continued to decline through 2008, stabilized, and then rose in 2010. Clearance rates for burglary had already begun to drop somewhat in 2005, and plunged severely in 2006. The drop in clearance for burglary in 2006 was far more severe than that for overall crime. This may be due to the fact that clearance rates for crimes like burglary, robbery and motor vehicle theft – which are heavily investigated – are likely to be more affected by a disruption in police work than clearance rates for bicycle and general thefts – which comprise a large proportion of overall property crime. After a fall of 19% between 2004 and 2006, clearance rates for burglary nearly stabilized from 2007 through 2009, and ultimately rose with clearance for overall crime in 2010.

Source: Statistics Denmark

Figure 7. Clearance rates for overall crime and residential burglary, 2000-2010

In theory, the decline in clearance rates could lead to an increase in burglary via its effects on deterrence (*afskrækkelse*) or incapacitation. Deterrence, however, seems an unlikely candidate. This is because burglars would have to actually notice that the chance of being caught had significantly decreased and on that basis actively choose to engage in crimes they otherwise would have avoided. While the decline in clearance was significant from a statistical standpoint, i.e., 19% between 2004 and 2006, the risk of apprehension was already so low before the drop that burglars would be unlikely to notice, let alone respond to, the additional decline.

The 19% drop in clearance is, however, likely to have had an effect on burglary via its negative implications for the apprehension and incapacitation of active burglars. POLSAS data indicate that the average apprehended burglar is charged with 2.2 burglaries per year. This figure is, however, somewhat higher for crime tourists (2.8 per year) (Sorensen 2011: Table 3.14), who account for a small (based on cleared cases), but increasing proportion of all burglaries in Denmark. The average number of charges *filed* per burglar is without doubt a gross underestimate of the average number of burglaries *actually committed* per burglar. Some burglars can be extremely prolific. The 19% drop in clearance – which was sustained until clearance began to rise again in 2010 – is therefore likely to have contributed somewhat to the increase in burglary during its peak in 2008 and 2009.

Conclusion

This paper describes the tremendous increase in residential burglary that occurred in Denmark between 2005 and 2009. It demonstrates that the increase in Danish burglary was unique both in comparison to trends in other Danish property crime and in comparison to trends in burglary in other Nordic and EU countries. The overall conclusion of the trend analyses is that the increase in Danish burglary is likely to have had multiple causes emanating from both within and outside Denmark. The search for explanations proves a greater challenge. Changes in public reporting, police recording and insurance practices are soundly rejected as causes of the burglary increase. While changes in age demography, drug use and economic recession may have provided fertile grounds for the increase, none of them seem likely and/or capable to have caused it on their own. The influx of crime tourism and distractions caused by the National Police Reform probably had the most influence amongst the factors considered here. This said, however, even the evidence for their involvement is not especially compelling.

Data just in for the first quarter of 2012 indicate absolute stability in the number of burglaries as compared to the same period in 2011 (Statistics Denmark 2012, Table STRAF 11). The high rate of burglary discussed in this report therefore continues unabated, and its cause, unfortunately, remains a mystery.

References

- Aebi, Marcelo F., Bruno Aubusson de Cavarlay, Gordon Barclay, Beata Gruszczynska, Stefan Harrendorf, Markku Heiskanen, Vasilika Hysi, Véronique Jaquier, Jörg-Martin Jehle, Martin Killias, Olena Shostko, Paul Smit, and Rannveig Þórisdóttir (2010). *The European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010*. Den Haag: Dutch Ministry of Justice WODC.
- Christiansen, Bent (2009). Østeuropæiske bander bag mange indbrud og tyverier (Eastern European gangs behind many burglaries and thefts). *JV News* 04 February 2009. Accessed February 22, 2011 at www.jv.dk/artikel/599373.
- Rigsrevisionen (2009). Beretning til Statsrevisorerne om politireform (Report to the Public Accounts Committee on the Police Reform). Copenhagen: Folketinget.
- Rikspolisstyrelsen (2011). Nationell satsning mot mängd- och seriebrottslighet (National effort against crime volume and series). Swedish National Police. Accessed July 4, 2011 at <http://www.polisen.se/Gotlandslan/Aktuellt/Nyheter/Gemensam/2011/april-juni/Nationell-satsning-mot-mangd--och-seriebrottslighet/>
- Sorensen, David W.M. (2011). Rounding up Suspects in the Rise of Danish Burglary. Copenhagen: Danish Crime Prevention Council and Ministry of Justice. Available in pdf format at: <http://www.dkr.dk/rounding-suspects-rise-danish-burglary>
- Statistics Denmark. Online at: www.dst.dk
- van Dijk, Jan, John van Kesteren, and Paul Smit. (2008). *Criminal Victimization in International Perspective: Key Findings from the 2004/2005 ICVS and EU ICS*. Den Haag: WODC.
- US State Department (2011). Norway 2011 Crime and Safety Report. 10 May 2011. US State Department. Accessed on July 4, 2011 at <https://www.osac.gov/Pages/ContentReportDetails.aspx?cid=10985>
- Westergaard, Tenna 2011. Private email communication with Tenna Westergaard, Consultant (konsulent), Forsikring & Pension, July 6-7, 2011.
- van Kesteren, John, Pat Mayhew, and Paul Nieuwebeerta (2000). *Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries: Key-findings from the 2000 International Crime Victims Survey*. Ministry of Justice: Den Hague.
- Wikipedia (2012). Schengen Area. Accessed April 20, 2012 at: http://en.wikipedia.org/wiki/Schengen_Area

Appendix

Table A1. Residential burglaries reported to police, by Nordic country (1990-2010)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Sweden	22446	22056	21550	20237	17670	16701	16835	18359	17536	16834
Denmark	33025	32453	35484	35562	31864	32363	33502	34648	31463	34311
Finland	10616	12412	12255	13194	12829	11512	10311	10436	10291	9763
Norway	NA	NA	NA	18663	17329	18382	18054	15976	14128	11821

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Sweden	17581	15169	16562	17344	17573	16654	15005	16936	18176	20463	19774
Denmark	32846	32274	35557	33879	32956	29439	31204	36342	43974	48670	44788
Finland	9264	7957	7406	7373	7901	7281	5923	6532	5978	6497	6453
Norway	10402	9641	10482	10475	8613	8136	7268	6777	8125	9035	7284

Source: Eurostat and individual national statistical archives.

Note: The long term trend data shown here for Denmark differ very slightly from Danish burglary figures drawn from the POLSAS database and cited throughout the body of this report.

Table A2. Definitions of residential burglaries reported to Eurostat in four Nordic countries

- Denmark (household burglary/indbrud i beboelse): Completed and attempted burglaries in villas, apartments, farmhouses and rooms.
- Sweden (household burglary/inbrottsstöld i bostad): Completed and attempted burglaries in villas and apartments (presumably also including farmhouses and rooms).
- Finland (burglary of dwellings/asunto-murrot): Completed and attempted burglaries in villas, apartments, farmhouses and rooms, plus summer residences.
- Norway (aggravated larceny from a dwelling/grov tyveri fra leilighet, bolighus og hytte): Completed thefts in villas, apartments, (presumably including farmhouses and rooms), plus summer cottages (hytte). Inclusion requires high monetary loss due to damage during forcible entry, value of stolen items, or both.

Source: National archives

Straf og andre sanktioner

Forvaring i Danmark og Norge – en komparativ studie

1 Indledning

I de senere årene har vi sett en fremvekst av komparative kriminologiske studier, ikke minst innenfor den anglosaksiske “forskningsverdenen”. Når disse studiene innlemmer våre land (Danmark, Norge – eller Sverige, Finland og Island for den del) blir ofte landene sett på som en helhet og betegnet som “Scandinavia”.¹ Når studiene presenteres, blir de skandinaviske/nordiske landene ofte fremstilt som “beacons of tolerance” på grunn av lave fangetall, liberalt straffenivå og human fangebehandling.² Men, som vår erfaring tilsier, og som også Nelken poengterer: “such places [Scandinavian countries] are much more complicated when taken in their own terms and not only treated as exemplars of leniency”.³ Vår studie omhandler de mindre “lenient” delene av rettssystemene i Danmark og Norge. Grønlandsk forvaring vil i visse henseender også blive inndraget. Dessuten beveger vi oss i denne studien inn på et komplekst og vanskelig område i straffelovgivningen, nærmere bestemt grenselandet mellom kriminalomsorg og psykiatri. Lovgivning, rettspraksis og praksis hos kriminalomsorgen og påtalemyndigheten har en del likheter og forskjeller – noen av prinsipiell art – som vår studie fokuserer på. Å finne frem til måter å forstå disse likheter og forskjellene på er et viktig formål med studien.

I denne presentasjonen vil vi først give en summarisk beskrivelse af forvaringsinstituttets historie, indhold og anvendelse i Norge og Danmark . Dernæst vil vi kort beskrive, hvilke aspekter ved forvaringen – ligheder og forskelle i de to lande – som vi foreløbig planlægger at analysere nærmere.⁴

2 Forvaring i Norge

Forvaring, slik vi i dag kjenner den i Norge, ble innført 1. januar 2002 som én av tre særreaksjoner – tvungent psykisk helsevern, tvungen omsorg og forvaring – etter en

¹ “Scandinavia” i engelskspråklig terminologi referer som oftest til det vi forstår som Norden, altså Danmark, Sverige, Norge, Finland og Island. Færøyene, Grønland og Åland regnes også som tilhørende Norden. I følge Wikipedia er “Skandinavia en geografisk region som utgjøres av landene Danmark, Norge og Sverige. Den kollektive betegnelsen Skandinavia reflekterer den kulturelle likheten og de sterke historiske og sosiale bånd som knytter disse landene sammen til tross for deres politiske selvstendighet. I Skandinavia snakkes det skandinaviske språk” (<http://no.wikipedia.org/wiki/Skandinavia>).

² Se f.eks.: David Nelken: *Comparative criminal justice: Making sense of difference*, Sage, 2010; John Pratt: “Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. Part I: The Nature and Roots of Scandinavian Exceptionalism”, *The British Journal of Criminology*, 2008a, 48:2, pp. 119-137; John Pratt: “Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. Part II: Does Scandinavian exceptionalism have a future?”, *The British Journal of Criminology*, (2008b), 48:3, pp. 275-292.

³ D. Nelken 2010 s. 29.

⁴ Som leseren vil opdage, er artikkelen skrevet på skandinavisk. Vi har vi valgt at lade vore bidrag til teksten indgå på vore respektive originalsprog. Blandingen af norsk og dansk bør efter vores opfattelse ikke kunne forvirre eller forstyrre leseren afgørende. En ”oversættelse” ville forekomme os kunstigt og ganske unødvendigt.

reform av sikringsinstituttet. Forvaring som en tidsubestemt reaksjon er imidlertid ikke ny, den har eksistert i lovverket siden innføring av gjeldende straffelov i 1902⁵. Etter en revidering i 1929, ble forvaring benyttet i forholdsvis stor grad overfor tilregnelige lovbrutere med tilbakefallsfare, men etter et opprør blant fangene i Akershus Landsfengsel i 1932, falt bruken dramatisk fordi man mente at forholdsvis lite alvorlige lovbrudd (som for eksempel grovt tyveri) ble møtt med en uforholdsmessige sterk reaksjon. Denne forvaringsbestemmelsen var ikke i bruk etter 1963, men ble først opphevet når den nye loven om særreaksjonene trådte i kraft.

Reformen av sikringsinstituttet har vært lang og kronglete. Den første utredningen forelå i 1974⁶, men pga. omfattende debatt og kritikk valgte man ikke å gå videre med forslaget om innføring av nye særreaksjoner. Behovet for å ha en forvaringsordning ble konstatert etter opphevelsen av livstidsstraffen i 1981⁷, og en ny utredning forelå i 1990⁸. På bakgrunn av denne ble det utarbeidet lovforslag om nye særreaksjoner.⁹

Ved opphevingen av sikringsinstituttet forsvant også det betegnelsen ”mangelfullt utviklede eller varige svekkede sjelsevner” som kriterier for å bli idømt sikring. En viktig prinsipiell forskjell som ble innført ved særreaksjonssystemet, var at utilregnelig straffedømte ikke lenger skulle være kriminalomsorgens ansvar, slik de var under sikringsinstituttet. Utilregnelige straffedømte, dvs. lovbrutere som blir funnet psykotisk eller bevisstløs på handlingstiden, eller psykisk utviklingshemmet i stor grad (jf straffeloven § 44, jf. psykisk helsevernloven § 5-6 første ledd¹⁰), dømmes til henholdsvis tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg og tas hånd om av det psykiske helsevern. Forvaring idømmes lovbrutere som blir funnet tilregnelige. Mens tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg ikke regnes som straff, ble forvaring ved ikrafttredelsen av særreaksjonssystemet både regnet som særreaksjon og straff. Begrunnelsen for dette var likhetstrekkene mellom fengselsstraff og forvaring og at de som ble dømt til forvaring, ville oppleve reaksjonen som straff.¹¹ I ny straffelov fra 2005, men som ennå ikke er trådt i kraft, utelukkes forvaring fra særreaksjonsbegrepet, dvs. den blir kun å regne som straff.¹²

2.1 Betingelserne for dom til forvaring

Forvaring reguleres i straffeloven §§39 c-h. Vilkåret for å bli idømt forvaring er at lovbruteren finnes skyldig i å ha begått – eller forsøkt å begå – en *alvorlig forbrytelse*. Dette dreier seg om enten voldsforbrytelse, seksualforbrytelse, frihetsberøvelse, ildspåsettelse eller en annen alvorlig forbrytelse som har krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatt disse rettsgodene for fare. I tillegg må det

⁵ Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven, strl.) 22.5.1902.

⁶ NOU 1974: 17 *Strafferettslig utilregnelighet og strafferettslige særreaksjoner*.

⁷ NOU 1983: 57 *Straffelovgivning under omforming* s. 198 første spalte.

⁸ NOU 1990: 5 *Strafferettslig utilregnelighetsregler og særreaksjoner*.

⁹ Ot.prp. nr. 87 (1993-94) *Om lov om endringer i straffeloven m v (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner)*; Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) *Om lov om endringer i straffeloven og i enkelte andre lover (endring og ikraftsetting av strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner samt endringer i straffeloven §§ 238 og 239)*.

¹⁰ Lov 2.7.1999 om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (psykisk helsevernloven).

¹¹ NOU 1974: 17 s. 150 ; NOU 1990: 5 s. 17.

¹² Straffeloven (strl.) lov 20.5.2005 om straff kapittel 7 §§ 40-47 (ikke i kraft). Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) *Om lov om straff (straffeloven)* s. 274.

antas å være en *nærliggende fare* for at lovbrøyteren på nytt vil begå en slik forbrytelse (jf. straffeloven § 39 c nr. 1). Forvaring kan også idømmes for *mindre alvorlige forbrytelser* av samme art, men da må lovbrøyteren tidligere ha begått eller forsøkt å begå en lignende forbrytelse, og det må antas å være en sammenheng mellom den nåværende og den tidligere begåtte forbrytelsen. Ved mindre alvorlige forbrytelser må gjentakelsesfaren være *særlig nærliggende* (jf. straffeloven § 39 c nr. 2). For å kunne idømme forvaring må gjentakelsesfaren være *kvalifisert* og på domstidspunktet fremstå som *reell*.¹³ Grunnvilkåret for dom på forvaring er imidlertid at tidsbestemt straff ikke anses å være tilstrekkelig for å *verne samfunnet* (jf. straffeloven § 39 c første ledd første punktum).

Straffeloven § 39 c nr. 1 tredje punktum sier at ved vurderingen av gjentakelsesfare skal det legges vekt på den begåtte forbrytelsen eller forsøket, sammenholdt særlig med lovbrøyterens atferd og sosiale og personlige funksjonsevne. I følge strl. § 39 d skal det før dom på forvaring avsies foretas personundersøkelse av den siktede. Personundersøkelser foretas i all hovedsak av friomsorgen/kriminalomsorg i frihet. Retten kan imidlertid i stedet beslutte at den siktede skal underkastes rettspsykiatrisk undersøkelse (jf. straffeprosessloven § 165¹⁴). I kun ti prosent av alle sakene som fører til en forvaringsdom, foreligger det en personundersøkelse utarbeidet av kriminalomsorgen (jf. straffeprosessloven § 163). I disse sakene foreligger det ofte én eller flere rettspsykiatriske sakkyndigevurderinger fra tidligere domfellelser, som retten forholder seg til. I forarbeidene la man til grunn at en "tilbakefallsforbryter til voldskriminalitet vil være en karakteravvikler"¹⁵, og undersøkelser viser at forvaringsdømte som regel er diagnostisert med en eller flere diagnoser.¹⁶

En forvaringsdom er tidsbestemt, men ved avsigelse av en forvaringsdom skal retten utmåle en tidsramme som vanligvis ikke bør overstige 15 år, og som ikke kan overstige 21 år. I tillegg bør retten ilegge en minstetid som ikke må overskride ti år (jf. straffeloven § 39 e andre ledd). Minstetiden skal sikre at den forvaringsdømte ikke blir løslatt for tidlig av hensyn til den allmenne rettsoppfatning.¹⁷

2.2 Faktisk bruk af forvaring

På litt over ti år (1.1.2002-2.4.2012) er det registrert 192 dommer på forvaring i kriminalomsorgen. Om man ser bort fra konverteringsdommene (omgjøringsdommer fra sikring til forvaring, som det var 48 av i perioden 2002-2006) er det i løpet av denne tiårsperioden avsagt mellom åtte og 19

¹³ Jf. Ot.prp. nr. 87 (1993-94) *Om lov om endringer i straffeloven m v (strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner)* s.111 andre spalte og Rt. 2002 s. 889 (s. 892). Se også Rt. 2004 s. 1952 og Rt. 2006 s. 1033.

¹⁴ Lov om rettergang i straffesaker (Straffeprosessloven, strpl.) 22.5.1981.

¹⁵ NOU: 1990 5 s. 110 andre spalte.

¹⁶ Rapport fra utredningsgruppe oppnevnt av Justis- og politidepartementet 18. mai 2006 "Etterkontroll av reglene om strafferettslig utilregnelighet, strafferettslige særreaksjoner og forvaring", 2008; Benedicte C. Westin: *Forvaring på Ila 2002-2010: En oversikt over innholdet i forvaringen på Ila samt trekk ved forvaringsdømte, Ila fengsel og forvaringsanstalt*, 2011.

¹⁷ NOU 1990: 5 s. 118 første og andre spalte; NOU 1974: 17 s. 97 første spalte.

forvaringsdommer i året¹⁸. I gjennomsnitt er det avsagt vel 14 forvaringsdommer i året.

Nærmere halvparten av forvaringsdommene er idømt for seksualforbrytelser (46 %), mens 25 % er for drap eller drapsforsøk. Ellers er forvaring idømt for legemsbeskadigelse (10 %), ran (6,5 %), brannstiftelse (6 %) eller lovbrudd som skadeverk, trusler og frihetsberøvelse (6,5 %).

2.3 Fuldbyrkelse af forvaring

Forvaring utholdes i fengsel, fortrinnsvis i forvaringsanstalter. Ifølge forvaringsforskriften § 6 skal forvaring påbegynnes i avdeling som er tilrettelagt for domfelte med særlige behov.¹⁹ Ila fengsel ble opprettet som forvaringsanstalt da den nye forvaringsbestemmelsen trådte i kraft 1. januar 2002. Bredtveit fengsel ble etter hvert opprettet som forvaringsanstalt for kvinner. Tidligere var begge disse fengslene sikringsanstalter. I 2008 ble det også etablert en forvaringsavdeling i Trondheim fengsel. Alle disse tre fengslene kategoriseres som fengsler med høyt sikkerhetsnivå (lukket fengsel), men både Bredtveit og Trondheim fengsel har åpne avdelinger (lavere sikkerhetsnivå). I tillegg finnes det noen forvaringsdømte som gjennomfører forvaring i andre fengsler med både høyt og lavere sikkerhetsnivå. Den 2. april 2012 satt det 84 forvaringsdømte i fengsel, hvorav fire på åpne avdelinger.

I forarbeidene settes det krav til innholdet i forvaringen: Forvaring skal ha et annet innhold enn straff i vanlig forstand, innholdet skal tilpasses de forvaringsdømtes særlige behov, det skal være tverrfaglig bemanning, og det skal være tettere bemanning.²⁰ Med knappe ressurser er det imidlertid vanskelig å oppfylle kravene, spesielt at bemanningen skal være tettere (større bemanningsfaktor).

I norsk kriminalomsorg har man et skarpt skille mellom straff og behandling. Det er ingen tilsatte i kriminalomsorgen som utfører behandling, den forestås av det offentlige helsevesen eller private behandlingstilbud. Det offentlige helsevesenets engasjement i kriminalomsorgen er en såkalt *importert tjeneste*, der legene og sykepleierne er tilsatt i den kommunale helsetjenesten. Legene kan henvise til behandling i spesialisthelsetjenesten. De forvaringsdømte mottar behandling enten i fengselet, eller de drar ut til behandling enten sammen med tjenestemenn/kvinner (fremstilling) eller på egen hånd (permisjoner). Det aller meste av behandlinger foregår i form av samtalerapi. Kjønnsdriftsdepdende medisinsk behandling av forvaringsdømte forekommer svært skjeldent. Da forvaringsbestemmelsen trådte i kraft, ble det for første gang på 30 år tilsatt psykologer/psykiater i kriminalomsorgen. Disse behandler ikke, men foretar risikovurderinger av forvaringsdømte.

2.4 Permisjoner og utslusning

Forvaringsdømte kan innvilges permisjon i den utstrekning sikkerhetsmessige hensyn og hensynet til den alminnelige rettsoppfatning ikke er til hinder for det,

¹⁸ Merk at 2011 tallene ikke er fullstendige. Per 4.2.12 er det registrert 17 dommer på forvaring avsagt i 2011.

¹⁹ Forskrift om gjennomføring av særreaksjonen forvaring 5.3.2004, med hjemmel i lov av 22. mai 1902 nr. 10 Alminnelig borgerlig Straffelov § 39, bokstav h og lov av 18. mai 2001 nr. 21 om gjennomføring av straff § 5.

²⁰ Jf forvaringsforskriftens § 3. Se NOU 1990: 5 s. 111 første spalte; Ot.prp. nr. 87 (1993-94) s. 79 andre spalte; Ot.prp. nr. 46 (2000-2001) s. 41 andre spalte, s. 43 første spalte.

jamfør forvaringsforskriftens § 11. Hvis minstetid ikke er fastsatt kan permisjoner innvilges når en del av straffen er gjennomført og når det etter en individuell vurdering anses som hensiktsmessig som et ledd i en planlagt progresjon mot løslatelse. Frigang (utgang til jobb eller skole på dagtid) kan også innvilges hvis det er sikkerhetsmessig forsvarlig, men ikke før mot slutten av soningstiden eller når 2/3 av minstetiden er sonet. Vedrørende permisjon prøveløslates/løslates én av fire forvaringsdømte uten å ha gjennomført noen permisjoner. Flere av de som har gjennomført permisjoner har kun hatt kortere permisjoner fra noen timer opptil ett døgns varighet.²¹

Ifølge forvaringsforskriften § 9 andre ledd (jf. straffegjennomføringsloven § 15²²) kan forvaringsdømte heller ikke overføres til fengsel med lavere sikkerhetsnivå før 2/3 av minstetiden er sonet. Slik overføring kan ikke skje hvis sikkerhetsmessige hensyn eller hensynet til den alminnelige rettsoppfatning taler imot (jf. straffegjennomføringsloven § 2). I og med at fengsler med lavere sikkerhetsnivå stiller som krav at innsatte skal ha gjennomført permisjoner før man kan bli overført, betyr dette i praksis at det ikke er mulig å overføre forvaringsdømte til fengsler med lavere sikkerhetsnivå på tidspunktet når 2/3 av minstetiden er gjennomført. Flere fengsler og avdelinger med lavere sikkerhetsnivå virker å kvie seg for å ta imot forvaringsdømte, fordi de mener de ikke innehar ressurser og den nødvendige kompetanse til å innfri de krav som følger for å kunne tilrettelegge for forvaringsdømte.²³ Fordi forvaringsdømte etter hvert vet at det er vanskelig å få plass i enheter med lavere sikkerhetsnivå, lar de også ofte være å søke, for å skåne seg selv mot opplevelsen av skuffelse og motgang som slike avslag kan medføre. Det skal sies at etter 2008 ser det ut til at det har blitt litt lettere å få overført forvaringsdømte til fengsler med lavere sikkerhetsnivå.²⁴ Forvaringsdømte kan også overføres til overgangsbolig når en del av straffen er gjennomført (jf. straffegjennomføringsloven § 15 tredje ledd), og de kan også overføres til institusjon etter straffegjennomføringsloven § 12 (jf. forvaringsforskriften § 10).

Kun syv forvaringsdømte har blitt løslatt fra fengsel/avdeling med lavere sikkerhetsnivå, fra avdelinger med særskilte opplegg og oppfølging utover løslatelsestidspunktet (f.eks. rus) eller fra overgangsboliger. Dette betyr at de aller fleste forvaringsdømte løslates fra fengsler med høyt sikkerhetsnivå. Denne praksisen følger ikke intensjonene hverken i forvaringsforskriften § 3 andre ledd og straffegjennomføringsloven § 3 fjerde ledd om gradvis tilbakeføring til samfunnet.

2.5 Løslatelse eller forlængelse

Minstetiden regulerer når den forvaringsdømte kan bli vurdert for prøveløslatelse. Hvis retten ikke setter en minstetid, kan prøveløslatelse vurderes ett år etter at dommen er rettskraftig. Både domfelte og kriminalomsorgen (lokalt nivå, dvs. fengselet der den forvaringsdømte gjennomfører straffen) kan begjære løslatelse på

²¹ Dette inkluderer også såkalte korttidspermisjoner hvor den forvaringsdømte for eksempel drar til behandling på egen hånd. Disse permisjonene går ikke utover den ordinære permisjonskvoten som ordinært er på 18 døgn i året, jamfør forvaringsforskriften § 3.30.

²² Straffegjennomføringsloven (strgjfl.) lov 18.5.2001 om gjennomføring av straff mv.

²³ Dette er i første rekke kravene om innholdet i straffegjennomføringen. I tillegg handler det om usikkerhet om dokumentasjon for å kunne underbygge innstillinger om prøveløslatelse.

²⁴ B. Westin 2011.

prøve. Hvis påtalemyndigheten samtykker i prøveløslatelsen, kan kriminalomsorgen (regionalt nivå) beslutte løslatelsen. Hvis påtalemyndigheten ikke samtykker, og også hvis kriminalomsorgen ikke samtykker til tross for påtalemyndighetens samtykke (jf. forvaringsforskriften § 16), skal påtalemyndigheten fremme saken for tingretten som avgjør den ved dom. Hvis den forvaringsdømte får avslag i retten, kan han eller hun ikke begjære seg løslatt på nytt før ett år etter rettskraftig dom foreligger. Stort sett sitter forvaringsdømte i forvaring ganske lenge utover minstetiden, i gjennomsnitt vel ett år og ni måneder.

Prøvetiden kan ikke strekke seg utover tidsrammen for forvaringen (jf. forvaringsforskriften § 15). Ganske ofte ser man at påtalemyndigheten gjerne vil ha lengre prøvetid enn det tidsrammen tilsier, og selv om både påtalemyndigheten og kriminalomsorgen samtykker i løslatelsen, bringes saken inn for retten med begjæring om utvidelse av tidsrammen. På samme måte bringes saken inn for retten for å få satt vilkår som kriminalomsorgen ikke kan fastsette, for eksempel opphold i institusjon utover ettårsfristen (jf. straffeloven § 39 g).²⁵

De fleste forvaringsdømte løslattes av retten, og det skjer forholdsvis ofte at retten prøveløslater selv om påtalemyndigheten og/eller kriminalomsorgen går imot løslatelse. Dette er fordi retten ikke finner tilbakefallsfaren til ny alvorlig kriminalitet (særlig) nærliggende.

Ved prøveløslatelse får de forvaringsdømte oppfølging av friomsorgen. Dette skjer stort sett ved ukentlig kontakt. Per 2. april 2012 var 30 personer løslatt fra forvaring, der 17 hadde vilkår om institusjonsopphold utover ett år. Disse følges også opp av friomsorgen, og noen av de som løslates med dette vilkåret er omgitt av strenge sikkerhetstiltak.

Hvis påtalemyndigheten ikke finner det forsvarlig å løslate den forvaringsdømte ved tidsrammens utløp, kan saken bringes inn for retten senest tre måneder før tidsrammen utløper. Retten kan forlenge en forvaringsdom med inntil fem år om gangen (jf. straffeloven § 39 e første ledd). Rettspraksis har utviklet seg i retning av ren straffutmåling i forvaringssakene, der tidsrammen settes tilnærmet lik alternativ fengselsstraff, og minstetiden settes til når prøveløslatelse ville kunne have funnet sted, dvs. 2/3 alternativ fengselsstraff. Ofte skjerpes beviskravene til gjentakelsesfaren dess nærmere man kommer tidsrammens utløp, og det virker som retten er tilbakeholden med å utvide tidsrammen for da vil den forvaringsdømte "sone for ugjort gjerning". Likevel, de fleste forlengelser av tidsrammen skjer i forbindelse med prøveløslatelse der tidsrammen utvides for å få en hensiktsmessig lengde på prøvetiden. I noen tilfeller har også retten utvidet tidsrammen slik at prøveløslatelsen har vart i mer enn fem år, noe den ikke skal gjøre i følge straffeloven § 39 f første ledd.

²⁵ Retten kan ved prøveløslatelse fra forvaring sette vilkår som ved betinget dom (jf. strl. § 53 nr. 2 til 5). Retten kan også sette vilkår om at den domfelte skal følges opp av kriminalomsorgen. Når kriminalomsorgen løslater på prøve kan det settes vilkår som nevnt i strl. § 53 nr. 2, nr. 3 bokstav a-g, nr. 4 og nr. 5. Det kan (forvaringsforskriften § 15 sier "skal") også settes som vilkår at den domfelte skal ha oppfølging av kriminalomsorgen.

3 Forvaring i Danmark

Forvaring blev i den nuværende form indført i dansk ret i 1973 som led i en omfattende reform af straffelovens sanktionssystem.²⁶ Indtil da havde straffeloven siden sin ikrafttræden i 1933 opereret med to former for forvaring – psykopatforvaring og sikkerhedsforvaring.

Psykopatforvaring – fra omkring 1960 blot kaldet forvaring – var en af de foranstaltninger, som kunne anvendes over for personer, som af domstolene ansås som uegnede til påvirkning gennem straf, idet de ved den strafbare handling foretog sig i en ”ved mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af sjælsevernerne, herunder seksuel abnormitet, betinget varigere tilstand”, der ikke kunne karakteriseres som sindssygdom eller åndssvaghed i højere grad.²⁷ Foranstaltningen kunne kun ophæves ved en ny domstolsbeslutning.

Sikkerhedsforvaring tog navnlig sigte på uskadelliggørelse af mere professionelt prægede forbrydere, der frembød virkelig fare for samfundets sikkerhed. Hvis det efter 20 års forløb fandtes betænkeligt at løslade den dømte, kunne vedkommende landsret ved kendelse bestemme, at han skulle blive i anstalten, og spørgsmålet om løsladelse skulle herefter på ny hvert 5. år forelægges retten til afgørelse.²⁸ Løsladelse inden udløbet af de 20 år fandt sted på prøve. Sikkerhedsforvaring blev i overvejende grad anvendt over for professionelle berigelseskriminelle.

Ved reformen i 1973 blev (psykopat)forvaring og sikkerhedsforvaring sammen med flere andre helt eller delvis tidsbestemte strafferetlige særforanstaltninger afskaffet. Forinden var sikkerhedsforvaring i praksis stort set gået af brug. Samtidig med afskaffelsen af de hidtidige former for forvaring indførte man den nu eksisterende tidsbestemte foranstaltning for farlige personer og genbrugte hertil betegnelsen *forvaring*.

3.1 Betingelserne for dom til forvaring

I Danmark forudsætter en dom til forvaring efter straffelovens § 70, at tre krav skal være opfyldt:

1. Den tiltalte skal findes skyldig i drab, røveri, alvorlig voldsforbrydelse, alvorligere trusler eller brandstiftelse eller i forsøg på en af de nævnte forbrydelser (*kriminalitetskravet*).
2. Den tiltalte skal antages at frembyde nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed. Denne antagelse skal baseres på karakteren af det begåede forhold og oplysningerne om gerningsmandens person, herunder navnlig om tidligere kriminalitet (*farlighedskravet*).
3. Anvendelse af forvaring i stedet for fængsel skal findes påkrævet for at forebygge denne fare (*nødvendighedskravet*).

Hvis en person findes skyldig i voldtægt eller anden alvorlig sædelighedsforbrydelse, kan forvaring også idømmes. I disse tilfælde er betingelserne en anelse lempeligere,

²⁶ Lov nr. 320 af 13.06.1973 om ændring af borgerlig straffelov, af lov om ikrafttræden af borgerlig straffelov m.m. og af lov om rettens pleje.

²⁷ Jf. straffelovens § 70, som den var formuleret før 1973-reformen (oprindelig § 17, stk. 2).

²⁸ Straffelovens (dagældende) §§ 65-66.

idet faren skal være ”væsentlig”, hvilket ifølge forarbejderne er et bredere begreb end ”nærliggende”, og idet der – ved udeladelse af ordet ”navnlig” – skal lægges mindre vægt på tidligere kriminalitet.²⁹ Denne særbestemmelse blev indføjet i 1997 som led i en samlet reform med sigte på en forstærket indsats mod seksualforbrydelser.

I forarbejderne til 1973-reformen nævnes, at der i bestemmelsen ikke er optaget nogen psykiatrisk karakteristik af lovovertræderen, men at det dog må antages, at forvaring i det væsentlige vil finde anvendelse over for personer, som er præget af udtalte karaktermæssige afvigelser.³⁰

Forvaring er i den danske straffelov betegnet som en ”foranstaltning” og ikke som en ”straf”. Sondringen mellem foranstaltning og straf er dog – når det gælder forvaring – ret teoretisk, og reelt ligger det nærmest at opfatte forvaring som en tidsubestemt straf.³¹ Som det vil blive beskrevet nedenfor i afsnittet om udslusning, kan hensynet til forholdet mellem den pådømte forbrydelse og foranstaltningens varighed (proportionalitetshensyn) spille en vis rolle ved overvejelserne om udslusning.

3.2 Faktisk brug af forvaring

Antallet af forvaringsdomme har i en årrække ligget ret konstant på 2-3 domme årligt. Den 4. april 2012 var i alt 49 forvaringsdømte under afsoning i Danmark. Heraf hørte 36 forvarede under Anstalten ved Herstedvester (27 i lukket afdeling, en i åben afdeling og otte udstationerede mv.), mens de resterende 13 forvarede afsonede på lukkede afdelinger i andre fængsler.

3.3 Fuldbydelse af forvaring

Forvaring kan i princippet afsones i ethvert fængsel, men det er dog den altovervejende hovedregel, at forvaringsdømte placeres i Anstalten ved Herstedvester, jf. straffuldbydelseslovens § 105. Modsat i Norge har danske fængsler ansat eget helsepersonale, og i Herstedvester, som er det eneste fængsel med speciale i psykiatrisk og psykologisk behandling, er der ansat fire psykiatriske overlæger, ti psykologer, syv sygeplejersker og to somatiske læger til – i nært tværfagligt samarbejde med anstaltens socialfaglige medarbejdere, fængselsbetjente og værkemestre – at varetage behandlings- og udredningsopgaver vedrørende anstaltens maksimalt 153 indsatte.³²

De forvaringsdømte er i dagligdagen blandet med fængselsdømte og er undergivet de samme regler.³³ Der findes ikke i danske fængsler separate forvaringsafdelinger.

3.4 Udslusning

En dansk dom til forvaring indeholder ikke som i Norge bestemmelser om mindste- og længstetider for foranstaltningens varighed. Det påhviler anklagemyndigheden at

²⁹ Se lovforslag nr. 12/1996-97, bemærkninger til nr. 8 og 9, hvor det bl.a. hedder, at en ”væsentlig fare” ikke altid vil være ”nærliggende”, mens en ”nærliggende fare” altid forudsættes at være ”væsentlig”.

³⁰ Straffelovrådets betænkning nr. 667/1972 om de strafferetlige særforanstaltninger, s. 76f., og lovforslag nr. 128/1972-73. Almindelige bemærkninger, afsnit A 2).

³¹ Knud Waaben: *Strafferettens almindelige del II, Sanktionslæren*, 5. udgave, 2001 s. 143; Gorm Toftegaard Nielsen: *Strafferet 2, Sanktionerne*, Christian Ejlers' Forlag, 2002 s. 32.

³² Opgjort ultimo februar 2012.

³³ Straffuldbydelseslovens § 105.

påse, at forvaring ikke opretholdes i længere tid og i videre omfang end nødvendigt, jf. straffelovens § 72, stk. 1. Det er retten, som afgør, om en forvaret skal prøveudskrives eller endeligt udskrives fra forvaring. I forbindelse med prøveudskrivning fastsættes ingen prøvetid. Også i denne friere fase er tidsubstemtheden således absolut, og for visse forvarede, bl.a. sådanne, som har vilkår om kønsdriftdæmpende medicinsk behandling, kan prøveperioden blive ganske langvarig og i nogle tilfælde livsvarig.

Efter retspraksis vil prøveudskrivning næsten altid forudsætte, at den forvarede forinden har gennemgået et udslusningsforløb, som typisk kan omfatte udgang, frigang, udstationering og eventuelt overførsel til åben fængselsafdeling eller såkaldt § 78-placering.

3.4.1 Udgang (permission)

Forvaringsdømte er omfattet af de samme regler om udgang, som gælder for fængselsdømte.³⁴ For en forvaringsdømt indledes med enkeltstående ledsagede udgange, hvis antal og hyppighed gradvis forøges, og når det skønnes forsvarligt, kan der gives uledsaget udgang, først af nogle timers varighed og senere med overnatning. Slutstadiet for denne form for udgang indebærer ret til to døgn udgang (fra fredag eftermiddag til søndag aften) for hver tre ugers periode.

Det er fængslets pligt at tage spørgsmålet om udgang op til overvejelse, når en forvaringsdømt har været anbragt i forvaring i 2 år. I de fleste sager går der dog 4-5 år, inden et (ledsaget) udgangsforløb påbegyndes, og 8-10 år, før den indsatte får sin første udgangstilladelse uden ledsagelse. I nogle tilfælde kan det være betydelig længere, inden et udgangsforløb etableres.

3.4.2 Åben afsoning (udstationering på fængselsvilkår)

Næste skridt i et udslusningsforløb er overførsel til åben fængselsafdeling. Dette sker dog kun yderst sjældent og i de fleste tilfælde kun til Herstedvesters egne åbne fængselsafdeling (Holsbjergvej). I stedet vil der i almindelighed ske udstationering til en af Kriminalforsorgens pensioner ”på fængselsvilkår”, hvilket indebærer, at den indsatte er frihedsberøvet i samme grad som under ophold (eventuelt med frigang) i et fængsel, og det kan derfor være lidt misvisende at tale om ”udstationering”, som formelt er en form for udgang.³⁵

3.4.3 Udstationering på pensionsvilkår

I en senere fase kan fængselsvilkårene erstattes af ”pensionsvilkår”, som indebærer, at den forvarede skal overnatte på pensionen, men i øvrigt har han normalt inden for ganske frie rammer lov til at færdes ude i samfundet i fritiden.

3.4.4 Udstationering til eget hjem

I nogle tilfælde – typisk som sidste led i et meget langvarigt forløb – vil der kunne ske udstationering til eget hjem. En sådan udstationering kan minde om en foranstaltningsændring (prøveudskrivning), men den foretrækkes i nogle tilfælde af

³⁴ Straffuldbyrdelseslovens § 105, jf. §§ 46-50 og bekendtgørelse af 29.03.2012 om udgang til indsatte, der udstår fængselsstraf eller forvaring i kriminalforsorgens institutioner (udgangsbekendtgørelsen).

³⁵ Udstationering er hjemlet i kapitel 11 i udgangsbekendtgørelsen.

myndighederne som en mere smidig ordning, fordi den kan iværksættes administrativt, og fordi den forvarede i tilfælde af vilkårsovertrædelse umiddelbart vil kunne tilbageføres administrativt til fængslet uden rettens medvirken.

3.4.5 Prøveudskrivning

Det påhviler anklagemyndigheden at påse, at forvaring ikke opretholdes i længere tid og i videre omfang end nødvendigt, jf. straffelovens § 72. Det er retten, som ved kendelse afgør, om foranstaltningen skal ændres i form af prøveudskrivning. Der er ikke noget lovkrav om, at en forvaret skal udskrives på prøve. I princippet kunne retten endeligt ophæve foranstaltningen uden forudgående prøveudskrivning, men dette forekommer ikke i praksis. Der er god mening i at løsne kontrollen med den dømte ganske gradvist ved – i forlængelse af de allerede gennemførte udslusningstrin – at udskrive ham på prøve på nærmere fastsatte vilkår, som skal tjene til at stabilisere hans sociale forhold og forebygge recidiv, fx ved vilkår om fortsat psykiatrisk eller sexologisk behandling.

Anklagemyndigheden forelægger sagen for retten, hvilket også skal ske, hvis den forvarede selv, hans bistandsværg, fængslets ledelse eller Kriminalforsorgens tilsynsafdeling anmoder om det. Tages en anmodning fra den dømte eller fra bistandsværgeren ikke til følge, kan en ny anmodning ikke fremsættes, før der er forløbet et halvt år fra kendelsens afsigelse.³⁶

Efter tre års anbringelse i forvaring, skal fængslet årligt vurdere, om det er aktuelt at rejse sag om prøveudskrivning.³⁷ Fængslets årlige vurdering skal baseres på en psykiatrisk udtalelse, og hvis fængslet anmoder anklagemyndigheden om at få sagen bragt for retten, skal der medfølge en psykiatrisk speciallægeerklæring.³⁸

De materielle betingelser for prøveudskrivning kan belyses ved følgende citat fra en Højesteretsdom fra 1980:

*”Under hensyn til den særdeles alvorlige beskaffenhed af domfældtes kriminalitet og til de foreliggende oplysninger om hans personlige forhold, herunder retslægerådets erklæring (...), findes der ikke at være sikkert grundlag for at antage, at han ikke længere frembyder nærliggende fare for retssikkerheden. Det findes derfor ikke forsvarligt allerede nu at prøveudskrive domfældte, hvis frihedsberøvelse ikke har varet uforholdsmæssigt længe, og anklagemyndighedens påstand vil derfor være at tage til følge.”*³⁹

Den forvarede skal således prøveudskrives, når farligheden ikke længere vurderes som *nærliggende*. Der stilles strenge krav til *grundlaget* for en sådan vurdering (”sikkert grundlag”). Med formuleringen: ”Det findes derfor ikke forsvarligt allerede nu at prøveudskrive domfældte, hvis frihedsberøvelse ikke har varet

³⁶ Straffelovens § 72.

³⁷ Bekendtgørelse nr. 355 af 12.04.2012 om behandlingen af sager om prøveudskrivning af forvaringsdømte (prøveudskrivningsbekendtgørelsen) § 2.

³⁸ Udskrivningsbekendtgørelsens § 3. Der stilles strengere krav til en erklæring end til en udtalelse. Retslægerådet har i dets årsberetning for 1994 (s. 107) opstillet detaljerede krav til en lægelig erklæring og har mere specifikt udarbejdet en vejledning om udfærdigelse af retspsykiatriske erklæringer vedrørende ændring/ophævelse af en idømt særforanstaltning. Se vejledningen på rådets hjemmeside: www.retslaegeraadet.dk.

³⁹ UfR 1980.877H.

uforholdsmæssigt længe” har Højesteret dog antydnet, at prøveudskrivning på trods af en usikker farevurdering kan komme på tale, hvis frihedsberøvelsen har været uforholdsmæssigt længe. Domstolene synes dog i praksis at være meget tilbageholdende med at lægge proportionalitetshensyn til grund for afgørelser om prøveudskrivning.⁴⁰

Der vil normalt være knyttet en række vilkår til prøveudskrivningen, herunder vilkår om, at der under nærmere angivne betingelser administrativt kan ske genindsættelse i fængslet. Det vil endvidere normalt være bestemt, at spørgsmålet om genindsættelsens opretholdelse i givet fald skal indbringes for retten senest en uge efter tilbageførslen.

3.4.6 Beslutningsprocessen

Ser man bort fra prøveudskrivning, som besluttet af retten, er det Justitsministeriet (Direktoratet for Kriminalforsorgen), som efter indstilling fra vedkommende fængsel – og typisk efter høring af Rigsadvokaten – afgør sager om udgang, udstationering mv.⁴¹

Straffelovens § 72 pålægger anklagemyndigheden at påse, at forvaring ikke opretholdes i længere tid og i videre omfang end nødvendigt. Rigsadvokaten er derfor ikke blot høringsmyndighed, men har en selvstændig interesse i at følge med i fuldbyrdelsens forløb. Rigsadvokaten gennemgår årligt samtlige forvaringssager og indhenter i fornødent omfang oplysninger om status for afsoningsforløbet. Der er på denne baggrund et tæt samarbejde mellem Anstalten ved Herstedvester, Direktoratet for Kriminalforsorgen og Rigsadvokaten om lempelser i afsoningsforløbet for forvarede. Det er Direktoratet for Kriminalforsorgens kompetence at træffe afgørelse om udgang mv., men som altovervejende hovedregel sker dette kun, hvis der er enighed herom mellem direktoratet og anklagemyndigheden.⁴² Anklagemyndigheden har således en betydelig indflydelse på forløbet af udslusningen i alle dens faser.

3.5 Endelig ophævelse

Som tidligere nævnt fastsættes der ikke nogen prøvetid ved prøveudskrivning fra forvaring. Endelig udskrivning – dvs. ophævelse af foranstaltningen – sker normalt, efter at den forvarede har været prøveudskrevet i en årrække, og dette forløb har været problemfrit. I sagen TFK 2000.531 V blev foranstaltningen endelig ophævet ni år efter prøveudskrivningen. Der er dog også eksempler på, at retten har afvist

⁴⁰ Se fx UfR 2000.1419V. Til belysning af spørgsmålet om proportionalitet kan det om den konkrete sag oplyses, at der i sin tid i Højesteret var dissens for udmåling af fængsel i 3 år i stedet for forvaring, og at den dømte nu havde været frihedsberøvet i 10 år, men retten henviste til, at det ikke i straffelovens § 72 er bestemt – og det fremgår ikke af bestemmelsens forarbejder – at proportionalitetshensyn skal være afgørende for, om foranstaltninger efter straffelovens § 70 om forvaring, skal ændres eller ophæves. Oplyst i *Anklagemyndighedens Årsberetning 2003-04*, s. 119. Se tilsvarende TFK2000.349, som blev stadfæstet ved Højesterets anke- og kæremålsudvalgs kendelse af 13. december 2000 (sag 300/2000). Rigsadvokaten har gennemgået retspraksis i perioden 1996-2005 i *Anklagemyndighedens Årsberetning 2003-04*, s. 115ff.

⁴¹ Jf. § 19 i udgangsbekendtgørelsen.

⁴² Se nærmere om dette samarbejde i *Anklagemyndighedens Årsberetning 2003-04*, s. 109f.

endelig ophævelse af forvaringen efter tilsvarende langvarige prøveperioder, og i nogle tilfælde bliver foranstaltningen livsvarig.⁴³

4 Komparativ analyse

Vi er foreløbig indstillet på at analysere forskelle og ligheder mellem den norske og den danske (med skelen også til den grønlandske) udgave af forvaring ud fra de nedennævnte vinkler.

4.1 Historiske sammenfall

Det er interessant at lovrevisjoner og-ændringer vedrørende forvaring ser ut til å falle på samme tidspunkt i historien. I slutten av 1920-tallet fikk man en revisjon av sikrings og forvaringsbestemmelsen i Norge, og begynnelsen av 1930-tallet fikk en ny straffelov i Danmark hvor forvaring ble innført. Likeledes fikk man på begynnelsen av 1970-tallet en revisjon av forvaringsbestemmelsen i Danmark, mens man i Norge fikk en utredning, der man ikke valgte å utarbeide et lovforslag pga. omfattende kritikk. Også på slutten av 1990-tallet og begynnelsen av 2000-tallet fikk man revisjoner i begge land. I 1997 endret man lovbestemmelsen i Danmark vedrørende seksualforbrytelser, og sammen år ble også forvaringsbestemmelsen i straffeloven for første gang vedtatt i Norge. Med endringer trådte den i kraft i 2002. Sammenfallet av tidpunkt for revisjoner er neppe tilfeldig, og har nok en sammenheng med paralleller både i samfunnsutviklingen og i det kriminalpolitiske klima i begge land. Vi finner også eksempler på parallelle diskurser i begge land, slik som bruken av de juridiske konstruerte terminologiene "mangelfullt utviklede eller varige svekkede sjelsevner" i Norge og "ved mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af sjelsevnerne" i Danmark. Ingen av landene benytter denne terminologien lenger, da det er en medisinsk terminologi som benyttes.

4.2 Krav/vilkår

Selv om lovtekstene er forskjellige i Danmark og Norge er de innholdsmessig ganske like. De inneholder de de samme krav eller vilkår for idømmelse av forvaring: *Kriminalitetskravet* innebærer at det skal foreligge et lovbrudd som har krenket fundamentale rettsgoder, *farlighetskravet* innebærer at det skal antas å være en betydelig risiko for at rettsgodene på nytt kan bli krenket, og *nødvendighetskravet* tilsier at det er nødvendig å verne samfunnet for denne fare. Mens den danske bestemmelsen er uttømmende på kriminalitetskravet, åpner den norske bestemmelsen opp for andre forbrytelser enn de som er nevnt i lovteksten, jf. opsamlingskriteriet: "eller en annen alvorlig forbrytelse som har krenket andres liv, helse eller frihet, eller utsatt disse rettsgodene for fare". Både den norske og danske forvaringsbestemmelsen omfatter alvorlige lovbrudd, men den norske omfatter også mindre alvorlige lovbrudd. Begrepet "nærliggende fare" benyttes for å konkretisere farlighetskravet i begge land, men mens kravet skjerpes i Norge ved mindre alvorlige forbrytelser, lempes kravet i med tanke på seksualforbrytelser i Danmark.

I begge land forutsatte man at hele eller deler av de forvarede ville være "karakteravvikere", og dette vil man kanskje si kan leses ut i fra vurderingene som psykiatere og psykologer gjør av de forvarede. "Karakteravviket" blir som regel koblet opp mot

⁴³ Se fx Højesterets kendelse af 2. november 2005 (sag nr. 193/2005) refereret i *Anklagemyndighedens Årsberetning 2003-04*, s. 122.

farlighetskriteriet der risikovurderinger inngår i bedømmelsen av graden av tilbakefallsfare.

4.3 Flere forvaringsdomme i Norge

Ut fra redegjørelsen foran ser vi at det avses atskillig flere forvaringsdommer per år i Norge enn i Danmark. Vi tror dog ikke på, at det er flere “karakteravvikere” og farlige personer i Norge enn i Danmark, og vi vil derfor lete etter forklaringer på denne markante forskjell i lovteksten og i retspraksis. Umiddelbart finder vi det mest relevant at se på forvaring i forhold til maksimal fengselsstraff som er 21 år i Norge og i forhold til livstidsstraffen i Danmark.

I Norge regnes forvaring som “lovens strengeste straff”, altså den mest alvorlige straff man kan få, spesielt i de tilfellene der tidsrammen settes til 21 år og minstetiden til 10 år, men i Danmark synes man at anse fængsel i 12-14 år samt på livstid for at være strengere sanktioner end forvaring. Anlægger man i de to lande forskjellige synsvinkler og forskjellige målestokke, når man vurderer tilbakefallsrisikoen og betydningen af pønale hensyn?

4.4 Helsetjeneste – import kontra selvforsyning

Hvilken betydning har det for fuldbyrnelsen af forvaring og for vurderingerne, som lægges til grund for tilbagefallsrisikoen ved overvejelser om prøveløslatelse/-udskrivning, at helsetjenesten, navnlig den psykologiske og psykiatriske virksomhed – varetages på så vidt forskjellig vis, som det er tilfældet? Hvad betyder det eksempelvis, at behandling og risikovurderinger varetages af de samme personer i Danmark, mens disse to opgaver er skarpt adskilte i Norge. Det er interessante spørgsmål, som vi vil forsøge at belyse.

4.5 Pønale hensyn

I både Norge og Danmark er sigtet med forvaring at beskytte samfundet mod personer, der frembyder væsentlig eller nærliggende fare for at begå nærmere bestemte alvorlige forbrydelser. I Norge betegnes forvaring officielt som en ”straf”, mens forvaring i Danmark kaldes en ”foranstaltning”, som principielt har forebyggende og ikke straffende karakter. Forskellen i terminologien har dog næppe i sig selv nogen større betydning. Selv om man i Danmark taler om en foranstaltning, er ingen i tvivl om, at der også ligger en god portion pønale undertoner bag en forvaringsdom.

Mere interessant er det, at man i Norge opererer med en mindstetid, som retten efter loven ”bør” fastsætte, mens dette ikke er tilfældet i Danmark, hvor en forvaringsdømt rent teoretisk kan udskrives, eventuelt på prøve, efter ganske kort tids afsoning, hvis der allerede på dette tidspunkt er sikkert grundlag for at antage, at den forvarede ikke længere frembyder væsentlig eller nærliggende fare. I Danmark har Rigsadvokaten som beskrevet ovenfor væsentlig indflydelse på fuldbyrningsforløbet i forvaringssager, og han oplever sig uden tvivl som den instans, der i disse sager særlig skal stå vagt om hensynet til retshåndhævelsen/retsfølelsen, som i denne henseende nærmest må være synonym med pønale hensyn.

Vi vil interessere os for disse forskelle på håndteringen af de pønale hensyn i forvaringssager i norsk og dansk ret. Vi vil navnlig se på, hvilken betydning har forskellene for den dømte, bl.a. i retssikkerhedsmæssig betydning.

4.6 Ingen fastsat prøvetid i Danmark

I Norge skal løslatelse før forvaringstidens udløb (opnådd tidsramme) skje på prøve med prøvetid fra ett til fem år. Prøvetiden kan ikke strekke seg utover tidsrammen for forvaringen. I Danmark fastsættes ingen prøvetid ved prøveudskrivning. Tidsbestemtheden ophører ikke ved prøveudskrivningen. I praksis kan prøvetiden for nogle personer blive ganske langvarig. Det gælder især i tilfælde, hvor der til udskrivningen er knyttet vilkår om (fortsat) behandling med kønsdriftdæmpende medicin (populært kaldet medicinsk kastration). Enkelte bliver fastholdt i foranstaltningen i resten af livet.

I grønlandsk ret gælder som i Norge, at prøvetiden ved prøveløsladelse ikke kan overstige fem år.

Vi finder det interessant at undersøge, hvad denne forskel betyder i praksis. Er det en fordel for de indsatte i Norge og Grønland, at de kun kan fastholdes i forvaring i højst fem år efter løsladelsen, eller er konsekvensen af fem års-grænsen, at myndighederne er tilbøjelige til at fastholde dem i anstalt i længere tid, fordi det ikke med den fornødne grad af sikkerhed kan forudsiges, at den forvarede ikke vil frembyde væsentlig fare fem år efter løsladelsen, når han ikke længere vil være bundet af de fastsatte vilkår?

Tanja Tambour Jørgensen

Afsoning i hjemmet - En effektevaluering af fodlænkeordningen

Abstract

Electronic monitoring (EM) was first introduced in Denmark in 2005. This act made it possible for traffic offenders to serve a sentence of no more than three months at home. In 2006, the act was extended to include offenders under the age of 25 with sentences of no more than three months. This paper reports the findings of an analysis of EM's impact on reoffending. To examine whether EM is an effective means to reduce recidivism, the risk of recidivism for offenders serving a sentence with EM is compared to the risk of recidivism for a similar group of offenders serving their sentence in prison. The analysis shows no significant effect of EM for the traffic offenders. However, EM significantly reduces the risk of reoffending for the young offenders.

To gain knowledge of the offenders' experience of serving a sentence with EM, this paper furthermore reports on a survey and interviews with offenders serving their sentence with EM. These studies find that the most positive aspects of EM seems to be the possibility of keeping a job and staying with one's family while serving the sentence. However, the studies also find that EM involves a punitive element. The offenders are restricted by a strict schedule of their everyday activities. Even though they are able to go to work every day, they are not able to attend their usual activities in their spare time. Further, they are not able to decide when they want to stay at home and what they can do in their own home. Thus, their own home is turned into a prison during the time they are serving the sentence.

Indledning

Denne undersøgelse omhandler afsoning med elektronisk fodlænke i hjemmet - mere specifikt belyses i det følgende spørgsmålet om fodlænkeordningens eventuelle kriminalpræventive effekt. Det vil ske gennem en analyse af, hvorvidt der er en forskel i recidivrisikoen mellem domfældte, der har afsonet deres dom med elektronisk fodlænke, og en tilsvarende gruppe af domfældte, der har afsonet dommen i et fængsel. Effektmålingen suppleres med en spørgeskemaundersøgelse og en interviewundersøgelse. Formålet hermed er at give en indsigt i afsonernes oplevelse af at afsones en straf med elektronisk fodlænke i hjemmet.

Lovgivningen

Lov om fuldbyrdelse af straf på bopælen under intensiv overvågning og kontrol blev vedtaget 24. maj 2005.¹ Loven gav færdselslovsovertrædere med ubetingede straffe

¹ Lov nr. 367 af 24.maj 2005.

på indtil tre måneder mulighed for at afsone på bopælen under intensiv overvågning og kontrol frem for i fængsel eller arresthus. Under fuldbyrdelsen skal den dømte bære en sender om anklen, en såkaldt elektronisk fodlænke.

Ordnningen blev den 21. april 2006 udvidet til at omfatte unge, der var under 25 år på gerningstidspunktet.² Ordningen omfatter herefter både unge, der ikke er fyldt 25 år på gerningstidspunktet, samt de færdselslovsovertrædere, hvis dom også inkluderer andre forhold end færdselslovsovertrædelser.³ Rammen for ordningen er fortsat en dom på højst tre måneders ubetinget fængsel. Igen i 2008 blev der vedtaget en lov, som udvidede fodlænkeordningen, idet alderskravet blev fjernet.⁴ Denne lovændring trådte i kraft 1. juli 2008. Senest er fodlænkeordningen blevet udvidet til at omfatte ubetingede domme på indtil 5 måneder. Denne lovændring trådte i kraft 1. juli 2010.⁵

Ordnningens betingelser, vilkår og procedurer

Fodlænkeordningen er en frivillig ordning. Som udgangspunkt får alle, som opfylder ovenstående formelle betingelser, tilbud om at afsone i hjemmet. Det er op til den enkelte dømte at sende en ansøgning om afsoning i hjemmet til Kriminalforsorgen. Dernæst vurderer Kriminalforsorgen, om ansøgeren opfylder de øvrige betingelser for at få tilladelse til at afsone med elektronisk fodlænke.

Det er for det første en betingelse, at afsoneren har en passende bolig, og at boligforholdene rent praktisk tillader, at strafudståelsen kan finde sted under overvågning og kontrol. Det er for det andet en betingelse, at afsoneren har beskæftigelse i form af uddannelse, arbejde eller lignende i minimum 20 timer per uge. Er den dømte uden beskæftigelse, kan aktivering på et af Kriminalforsorgens godkendte samfundstjenestesteder opfylde beskæftigelseskravet. En tredje betingelse for en tilladelse til strafudståelse på bopælen er, at tidligere hjemmeafsonere ikke i et tidsrum af to år forud for idømmelsen af den straf, som ansøgningen vedrører, er idømt højere straf end bøde. Tilladelse til hjemmeafsoning betinges endvidere af, at personer over 18 år med samme bopæl som den dømte giver samtykke til, at straffen kan udstås på den fælles bopæl.

I forbindelse med fodlænkeordningen er der etableret otte regionale afdelinger, de såkaldte Intensiv Overvågningsafdelinger (IO-afdelinger), som alle er tilknyttet en afdeling af den frie Kriminalforsorg. Det er IO-afdelingerne, der er ansvarlige for gennemførelsen af afsoning på bopælen, og som udarbejder egnethedsvurderinger og aktivitetsskemaer for afsoningen samt udfører uanmeldte besøg i hjemmet.

Ud over betingelserne for at få tilladelse til at afsone i hjemmet er der i loven fastsat en række vilkår for selve afsoningen. Disse vilkår skal accepteres og overholdes af den dømte. Som vilkår fastsættes, at der ikke må begås strafbare forhold under afsoningen. Den dømte skal desuden overholde et aktivitetsskema, hvor tilsynsmyndigheden fastsætter de tidsrum, inden for hvilke den dømte skal opholde sig på sin bopæl, sit arbejde eller sin uddannelsesinstitution, og hvornår den dømte

² Lov nr. 304 af 19. april 2006.

³ Lov nr. 304 af 19. april 2006.

⁴ Lov nr. 496 af 17. juni 2008. Personer, der er idømt fængselsstraf i indtil 14 dage for overtrædelse af lovgivningen om våben og eksplosivstoffer, gives dog ikke mulighed for afsoning i hjemmet (Lov nr. 500 af 17. juni 2008).

⁵ Lov nr. 712 af 25. juni 2010.

skal deltage i undervisning. Det bliver ligeledes fastsat, hvornår den dømte kan forlade bopælen for at købe ind, vaske tøj og lignende.⁶ Afsoneren skal forlade bopælen og være tilbage igen tidligst fem minutter før og senest fem minutter efter det præcise tidspunkt, der er fastlagt. Det er videre et vilkår, at den dømte deltager i et undervisningsforløb hos Kriminalforsorgen. Undervisningen vedrører bl.a. spørgsmål som vold og misbrug og har til formål at forbedre den dømtes muligheder for at leve en kriminalitetsfri tilværelse. Endvidere stilles der krav om, at den dømte ikke bruger rusmidler under afviklingen af dommen. Endelig skal den dømte acceptere uanmeldte kontrolbesøg på bopælen og opkald per telefon og skal holde tilsynsmyndigheden underrettet om forhold af betydning for straffuldbyrdsen på bopælen. Andre vilkår kan fastsættes, hvis det vurderes nødvendigt og hensigtsmæssigt. Hvis disse vilkår overtrædes, indberettes forholdet til Direktoratet for Kriminalforsorgen. Direktoratet har kompetencen til at tilbagekalde tilladelsen til afsoning i hjemmet, og afsoneren vil i sådanne tilfælde blive overført til fortsat afsoning i et fængsel eller et arresthus.

Eksperimental- og kontrolgruppe

For at kunne undersøge spørgsmålet om effekten af afsoning i hjemmet er det nødvendigt at kunne beregne og vurdere, hvordan det ville være gået fodlænkeafsonerne, hvis de i stedet havde afsonet straffen i et fængsel. Dette sker ved at sammenligne med nogen, der har afsonet en straf i et fængsel, og kræver, at de to grupper, der således sammenlignes, ikke adskiller sig fra hinanden på andre væsentlige faktorer end afsoningsformen.

I det følgende anvendes et kvasi-eksperimentelt design, hvor eksperimental- og kontrolgruppen ikke er tilfældigt udvalgt, men er søgt konstrueret på en måde, så de må forventes at være sammenlignelige med hensyn til risikoen for tilbagefald til ny kriminalitet.

I denne undersøgelse består eksperimentalgruppen af de domfældte, der i perioden 1. august 2006 til 31. juli 2007 har modtaget et informationsbrev fra Kriminalforsorgen om muligheden for at ansøge om afsoning i hjemmet. Det betyder imidlertid, at eksperimentalgruppen ikke består af alle dem, der i dag kan afsones i hjemmet, men alene færdselslovsovertrædere samt domfældte, som ikke var fyldt 25 år på gerningstidspunktet, begge med en dom på maksimum 3 måneders fængsel.

Det er ikke alle dem, som modtager informationsbrevet fra Kriminalforsorgen, der ender med at afsones i hjemmet.⁷ For at en eventuel forskel i recidivrisikoen mellem eksperimental- og kontrolgruppe ikke vil kunne tilskrives en forskel i motivationen blandt personerne i de to grupper er det besluttet at lade alle dem, der modtager

⁶ Indkøb, tøjvask mv. må maksimalt udgøre fire timer ugentligt. På dage, hvor der ikke er fastlagt aktiviteter i form af arbejde m.v., er der mulighed for, at afsoneren kan opholde sig uden for hjemmet. I den første måned af afsoningen kan dette ske i to timer to dage om ugen, i anden måned tre timer to dage om ugen, i tredje og fjerde måned seks timer to dage om ugen og i femte måned otte timer to dage om ugen. Tidspunkter for disse frie aktiviteter er også sat ind i aktivitetskemaet.

⁷ Den forløbsundersøgelse, Justitsministeriets Forskningskontor har gennemført, viser, at af dem, der modtager informationsbrevet om muligheden for at afsones i hjemmet, er det 33 pct., der ikke ansøger herom, mens 25 pct. af dem, der ansøger, senere får afslag af Kriminalforsorgen, fordi de ikke opfylder betingelserne med hensyn til boligforhold, motivation mv. (Sorensen, David & Britta Kyvsgaard 2009: 'Afsoning i hjemmet. En forløbsanalyse af fodlænkeordningen').

informationsbrevet fra Kriminalforsorgen indgå i eksperimentalgruppen.⁸ Dette indebærer dog også, at eksperimentalgruppen ikke kun består af personer, der har afsonet straffen i hjemmet, men også af dem, som opfylder kriminalitets- og strafbetingelserne herfor, men som enten ikke har ansøgt herom eller har fået afslag på grund af personlige forhold m.v., og som derfor reelt har afsonet straffen i et fængsel. 47 pct. af de færdselslovsovertrædere, der indgår i eksperimentalgruppen, har reelt afsonet deres straf i hjemmet, mens det drejer sig om 56 pct. af de unge under 25 år. Dette indebærer, at den eventuelle kriminalpræventive effekt af afsoning i hjemmet i forhold til et fængsel skal være ganske stor, for at den vil kunne påvises statistisk, idet effekten alene vil gøre sig gældende for cirka halvdelen af eksperimentalgruppen.

Kontrolgruppen er udvalgt blandt personer, der er idømt en straf, inden fodlænkeordningen blev indført. Konkret drejer det sig om dømte fra perioden 1. marts 2004 til d. 28. februar 2005. Fra denne periode er der valgt personer, der opfylder samme kriterier som eksperimentalgruppen angående kriminalitetens art, alder på gerningstidspunktet og straffens art og længde. Kontrolgruppen består derfor også udelukkende af færdselslovsovertrædere, der er idømt en straf på maksimum 3 måneder, samt øvrige domfældte med en tilsvarende maksimal strafflængde, men som var ikke fyldt 25 år på gerningstidspunktet. Ved konstruktionen af kontrolgruppen er der videre taget højde for, at uafsonede domme og verserende sager kan bevirke, at en person ikke får tilladelse til at afsoner i hjemmet.

Data og metode

For at klarlægge, hvorvidt der er en forskel i recidivet mellem eksperimental- og kontrolgruppen, efter der er kontrolleret for andre forskelle mellem de to grupper af domfældte, anvendes regressionsanalyser. Det kan dermed undersøges, hvorvidt selve afsoningsformen har en selvstændig betydning for recidivrisikoen. I nærværende evaluering muliggør regressionsanalyser at kontrollere for forskelle i forhold til tidligere og nuværende kriminalitet, omfang og art af tidligere straffe, debutalder samt demografiske forhold som alder og køn.

Data til brug for disse analyser kommer dels fra Kriminalforsorgens klientsystem, dels fra Kriminalregisteret. Recidiv er defineret som lovovertrædelser, der fører til en fældende afgørelse i observationsperioden. Både gerningsdato og domsdato skal ligge inden for den toårige observationsperiode. Fældende afgørelser er ubetingede domme, betingede domme, foranstaltningsdomme, bøder og tiltalefrafald.

Fastsættelse af observationsperiodens starttidspunkt er for kontrolgruppen, der har afsonet i et fængsel, uproblematisk og selvsagt, idet det vil være løsladelsesdatoen. For dem, der afsoner i hjemmet, er der ikke i samme grad tale om en fuldstændig inkapacitering under strafafsoningen, men hjemmeafsonerne er dog underlagt en væsentlig kontrol og overvågning. Derfor er det valgt at starte observationsperioden ved afsoningens afslutning.⁹

⁸ De, der har fået afslag på en ansøgning om at afsoner i hjemmet grundet uafsonede domme og verserende sager, er dog ikke inkluderet, jf. senere.

⁹ Som det fremgår af den omtalte forløbsundersøgelse, er det en overordentlig ringe del af hjemmeafsonerne, der begår ny kriminalitet under afsoningen.

Beskrivelse af undersøgelsesgrupperne

For at få et indtryk af, om der er forskelle mellem eksperimental- og kontrolgruppen, som kan tænkes at påvirke recidivrisikoen, sammenlignes disse to grupper med hensyn til omfang og art af tidligere straffe samt arten af den nuværende kriminalitet og længden af den nuværende dom. Endvidere inddrages gruppernes alders- og kønsfordeling i sammenligningen.

Tabel 1. Beskrivende mål for eksperimental- og kontrolgruppe

	Færdselslov		Unge under 25 år	
	Eksperimental	Kontrol	Eksperimental	Kontrol
Andel mænd	0,96	0,97	0,98	0,96
Alder ved observationsperiodens start	40,98	42,42	21,13	21,57
Straflængde	31,45	29,25	47,96	47,63
Indeksdom for vold	-	-	0,65	0,61
Debutalder	26,65	28,06	17,80	18,34
Antal tidligere domme	6,54	5,91	3,45	2,89
Debutkriminalitet vold	0,10	0,09	0,31	0,33
Debutkriminalitet ejendomsforbrydelser	0,29	0,26	0,43	0,45
Debutkriminalitet færdsel	0,57	0,62	0,10	0,10
Recidiveret	0,36	0,37	0,58	0,60
I alt (N)	1206	626	892	949

Som det fremgår af tabel 1, består populationen primært af mænd. Blandt færdselslovsovertræderne er der en tendens til, at domfældte i eksperimentalgruppen generelt er lidt yngre ved observationsperiodens start, end tilfældet er for domfældte i kontrolgruppen. Det samme gør sig gældende for de unge under 25 år. Forskellen er signifikant for begge populationer.

Af tabel 1 fremgår desuden, at der kun er små og insignifikante forskelle mellem eksperimental- og kontrolgruppen med hensyn til længden af indeksdommen for de unge under 25 år. Indeksdommen er den dom, der ligger til grund for, at sagen tilhører en af de to grupper. For færdselslovsovertræderne er der derimod en signifikant forskel mellem eksperimental- og kontrolgruppens straffelængder. Angående arten af den kriminalitet, der ligger bag indeksdommen for de unge under 25 år, er størstedelen af både eksperimental- og kontrolgruppen dømt for voldsforbrydelser. Den lille forskel mellem grupperne er ikke statistisk signifikant.

Tidspunktet for kriminel debut er belyst ved alderen på tidspunktet for første strafferetlige afgørelse. Både blandt færdselslovsovertræderne og de unge under 25 år er eksperimentalgruppen signifikant yngre end kontrolgruppen ved den kriminelle debut. Ses der på antallet af tidligere domme, gælder for begge populationer, at eksperimentalgruppen har lidt flere tidligere domme end kontrolgruppen. Forskellen er signifikant for begge populationer. Debutkriminalitetens art er for de unge under 25 år typisk volds- eller ejendomsforbrydelser, både hvad angår eksperimental- og kontrolgruppen. For færdselslovsovertræderne angår debutkriminaliteten ikke overraskende især overtrædelser af færdselsloven. I ingen af tilfældene er der signifikante forskelle mellem eksperimental- og kontrolgruppe.

Slutteligt fremgår af tabel 1, at recidivprocenterne næsten er identiske for eksperimental- og kontrolgruppen for færdselslovsovertrædere. For de unge under 25 år er der en mindre og ikke statistisk signifikant forskel, idet 60 pct. af kontrolgruppen recidiverer i observationsperioden mod 58 pct. af eksperimentalgruppen.

Effekten af afsoningsformen

I den følgende analyse er populationen opdelt i henholdsvis færdselslovsovertrædere og de domfældte, som var under 25 år på gerningstidspunktet. For hver population er der gennemført en binær logistisk regressionsanalyse for at vurdere, om afsoningsformen har betydning for, hvorvidt domfældte overhovedet *recidiverer*. I begge analyser er der foretaget en baglæns modelsøgning, hvor variablene trinvis ekskluderes, hvis de ikke bidrager til at forklare udfaldet.

Færdselslovsovertrædere

For populationen af færdselslovsovertrædere indgår følgende variabler i regressionsanalysen:

- Afsoningsformen, dvs. om dommen er afsonet med fodlænke¹⁰ eller i fængsel (henholdsvis eksperimental- eller kontrolgruppe)
- Køn
- Alder ved observationsperiodens start
- Alder ved kriminel debut
- Gerningstypen ved debutdommen (berigelseskriminalitet, færdselslovsovertrædelser eller øvrig kriminalitet)
- Antal tidligere domme/fældende strafferetlige afgørelser
- Tidligere er idømt en eller flere ubetingede domme: ja/nej
- Antal tidligere betingede frihedsstraffe idømt for færdselslovsovertrædelser
- Antal tidligere ubetingede frihedsstraffe idømt for færdselslovsovertrædelser

Af tabel 2 fremgår resultaterne af analysen. Som det væsentligste viser tabellen, at der ikke er signifikant forskel i recidivrisikoen mellem eksperimental- og kontrolgruppen, efter der er kontrolleret for øvrige forskelle mellem de to grupper. Der er dog tale om en tendens, idet sandsynligheden for, at domfældte, der afsoner eller kunne afsones med fodlænke, har lavere recidivrisiko, er på 92 pct. Men ved brug af den alment accepterede signifikansgrænse på 95 pct. kan der altså ikke med sikkerhed konkluderes, at det har en større præventiv effekt at afsones med fodlænke. Det skal også understreges, at det under alle omstændigheder er vanskeligt at tolke effekten af afsoningsformen for færdselslovsovertrædernes vedkommende, da en lovændring i 2005 angående skærpelse af straffen for spirituskørsel og kørsel i frakendelsestiden indebærer, at afgrænsningen af sammenlignelige eksperimental- og kontrolgrupper er forbundet med nogen usikkerhed.

¹⁰ Eller kunne have været det, hvis vedkommende havde ansøgt og/eller fået tilladelse hertil.

Tabel 2. Generelt recidiv for færdselslovovertræderne.

	B	Sig.	Exp(B)	95 % konfidensinterval for Exp(B)	
				Nedre	Øvre
Kontrolgruppe			1		
Eksperimentalgruppe	-0,195	0,076	0,823	0,664	1,020
Alder ved observationsperiodens start	-0,052	0,000	0,949	0,940	0,959
Antal tidligere domme	0,094	0,000	1,098	1,074	1,123
Debutdom ikke færdselslovovertrædelse			1		
Debutdom færdselslovovertrædelse	-0,261	0,023	0,770	1,074	1,123
Konstant	1,205	0,000	3,337		

Tabellen viser i øvrigt, at tre andre forhold har betydning for, om domfældte recidiverer eller ej. Jo yngre domfældte var ved observationsperiodens start, desto større er risikoen for at vedkommende recidiverer inden for en toårs periode. I forhold til tidligere kriminalitet viser analysen, at jo flere tidligere domme, personen har, desto større er risikoen for, at vedkommende recidiverer. Ydermere fremgår det af tabellen, at domfældte, hvis kriminelle debut var en færdselslovovertrædelse, har lavere risiko for at recidivere end domfældte, hvis kriminelle debut ikke var en færdselslovovertrædelse. Alle tre forhold er indikatorer på eller relateret til kriminel belastning.

De unge under 25 år

For de unge som var under 25 år på gerningstidspunktet, indgår følgende variabler i startmodellen:

- Afsoningsformen, dvs. om dommen er afsonet med fodlænke¹¹ eller i fængsel/arresthus (henholdsvis eksperimental- eller kontrolgruppe)
- Køn
- Alder ved observationsperiodens start
- Alder ved kriminel debut
- Gerningstypen ved debutdommen (berigelseskriminalitet, færdselslovovertrædelser eller øvrig kriminalitet)
- Gerningstypen for indeksdommen (berigelseskriminalitet eller øvrig kriminalitet)
- Antal tidligere domme/fældende strafferetlige afgørelser
- Tidligere er idømt en eller flere ubetingede domme: ja/nej

Af tabel 3 ses først og fremmest, at der er en signifikant forskel i recidivrisikoen mellem de unge, der afsoner eller kunne afsones med elektronisk fodlænke, og dem, der afsoner i fængsel eller arresthus.¹² De unge, som har afsonet med fodlænke eller

¹¹ Eller kunne have været det, hvis vedkommende havde ansøgt og/eller fået tilladelse hertil.

¹² Resultatet i tabel 3 er baseret på en Cox regression. Forinden denne analyse er gennemført en logistisk regressionsanalyse. Resultatet af denne er ikke inkluderet, idet det ikke afviger markant fra Cox regressionen.

kunne have gjort det, har lavere risiko for at recidivere end de unge, der har afsonet i fængsel. Inden for den toårige observationsperiode er det 15 pct. færre af de unge i eksperimentalgruppen end af de unge i kontrolgruppen, der har recidiveret.

Tre andre variabler har desuden betydning for recidivrisikoen: Køn, alder og kriminel belastning. Mænd, yngre og kriminelt belastede har større risiko for at recidivere end kvinder, ældre og ikke kriminelt belastede personer.

Tabel 3. Generelt recidiv for de unge under 25 år.

	B	Sig.	Exp(B)	95 % konfidensinterval for Exp(B)	
				Nedre	Øvre
Kontrolgruppe			1		
Eksperimentalgruppe	-0,164	0,008	0,849	0,752	0,958
Mand			1		
Kvinde	-0,608	0,007	0,545	0,349	0,850
15-19 år ved obs.periodens start			1		
20-21 år ved obs.periodens start	-0,270	0,001	0,763	0,650	0,896
22-23 år ved obs.periodens start	-0,507	0,000	0,602	0,505	0,718
24 år eller over ved obs.periodens start	-0,456	0,000	0,634	0,532	0,755
Ingen tidligere domme			1		
1 tidligere dom	,385	,001	1,470	1,160	1,863
2-3 tidligere domme	,634	,000	1,885	1,520	2,337
4-5 tidligere domme	1,086	,000	2,961	2,351	3,730
Over 5 tidligere domme	1,358	,000	3,889	3,086	4,901

Helt forventeligt opnås samme resultat, hvis der alene ses på den del af eksperimentalgruppen, der reelt afsoner med fodlænke. Desuden opnås samme resultat, uanset om observationsperioden for eksperimentalgruppen regnes fra afsoningens påbegyndelse eller afslutning. Vigtigere er, at også samme resultat opnås, når der fokuseres på recidivets grovhed, dvs. recidiv til en ubetinget dom.

Spørgeskema- og interviewundersøgelse

Undersøgelsens anden datakilde er en spørgeskemaundersøgelse vedrørende domfældte, som afsoner i hjemmet. Formålet med denne del er at belyse, hvordan afsonerne oplever en afsoning med elektronisk fodlænke. Spørgeskemaet indeholder primært spørgsmål om afsonernes hverdag under afsoningen, herunder deres oplevelse af de vilkår og den kontrol, der er knyttet til en afsoning i hjemmet, samt deres sociale liv under afsoningen.

Spørgeskemaet er sendt til de otte IO-afdelinger den 10. november 2010, og samtidig er medarbejderne anmodet om at udlevere skemaet til samtlige afsonere, der afslutter deres afsoning senest 1. april 2011. Spørgeskemaundersøgelsen vedrører således ikke den samme population som effektmålingen. Personalet i de otte IO-afdelinger er blevet opfordret til at uddele skemaet til afsonerne i slutningen af deres

afsoning med henblik på bedst muligt at få belyst erfaringerne med fodlænken. Der er sammen med skemaet udleveret en frankeret svarkuvert, således at det udfyldte skema kan returneres direkte til Justitsministeriets Forskningskontor. Der er modtaget i alt 226 udfyldte spørgeskemaer.

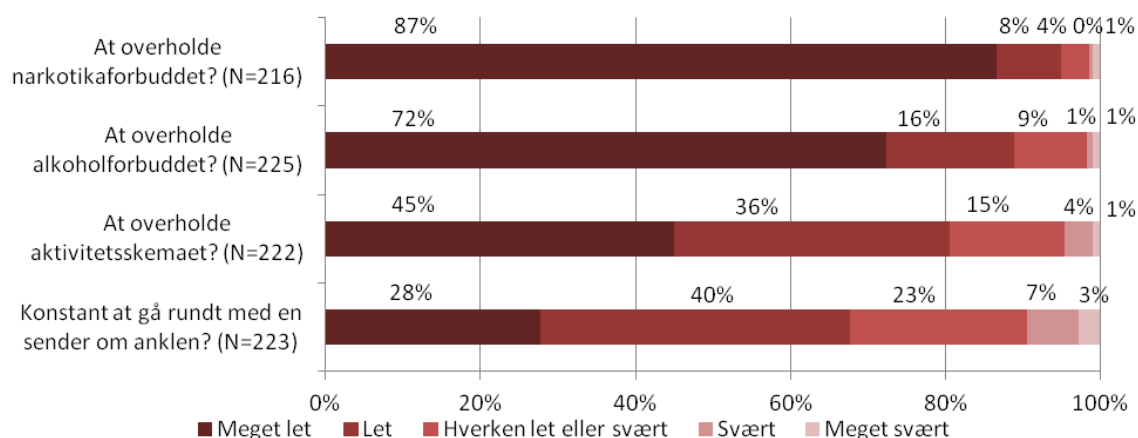
Der er ikke præcis kendskab til, hvor mange domfældte der reelt er anmodet om at udfylde et spørgeskema, men 667 personer har afsluttet en afsoning i perioden. Det betyder, at svarprocenten er på mindst 34 pct. Respondenterne er sammenlignet med alle, der har afsluttet en afsoning i perioden, og må anses for at være repræsentative aldersmæssigt set, men er ikke repræsentative i forhold til fordelingen på længden af den afsonede straf. Afsonere med korte straffe på op til 15 dage og afsonere med straffe på over 60 dage er underrepræsenteret blandt respondenterne.

Der er ydermere gennemført 14 interview med hjemmeafsonere i hele Danmark i perioden december 2010 til marts 2011. Ydermere er der gennemført interview med én medarbejder i fire afdelinger og med to medarbejdere i andre fire afdelinger. Interviewundersøgelsen har til formål at give et dybere indblik i, hvordan en afsoning med elektronisk fodlænke opleves. Rekrutteringen af interviewpersoner blandt afsonerne er foregået gennem medarbejderne i IO-afdelingerne. Alle afdelinger er blevet opfordret til at finde interviewpersoner, som har haft fodlænken på et vist stykke tid, således at de har haft nogle erfaringer at fortælle om i interviewet. Desuden er det søgt at opnå en vis variation i forhold til interviewpersonernes alder, deres boligforhold samt deres beskæftigelse. Deltagelse i interviewene er frivillig, hvorfor de afsonere, der er blevet adspurgt om deltagelse, har haft mulighed for at afslå. Deltagernes identitet er anonymiseret i rapporten.

Vilkår knyttet til afsoning med elektronisk fodlænke

Af figur 1 fremgår det, at det overordnet set ikke synes at være vanskeligt for afsonerne at overholde tiderne i aktivitetskemaet, alkohol- og narkotikaforbuddet eller at bære senderen om anklen. Der er dog store forskelle på, hvor stor en andel af respondenterne der synes, det har været meget let at overholde de forskellige vilkår.

Figur 1. Hvor let eller svært har det været at gøre følgende, mens du har afsonet med elektronisk fodlænke?

Især narkotikaforbuddet har været meget let at overholde for langt de fleste afsonere. Det skal nok ses på baggrund af, at det antagelig er en ringe del af hjemmeafsonere, der overhovedet anvendte narkotika inden afsoningen. Andelen, der har oplevet alkoholforbuddet som meget let at overholde, er en anelse mindre, men det drejer sig

dog alligevel om knap tre fjerdedele. Heller ikke de meget snævre tidsgrænser, aktivitetsskemaet fastsætter, ser ud til at have voldt afsonerne store problemer. Sammenlagt tyder undersøgelsen på, at vilkårene knyttet til en afsoning i hjemmet generelt sjældent opfattes som vanskelige at overholde.

I interviewene nuanceres denne opfattelse dog - i særdeleshed opfattelsen af aktivitetsskemaet som uproblematisk. Flere afsonere beskriver, hvordan de oplever det som et psykisk pres, at deres tid er sat ind i et skema, som de selv skal sørge for at overholde. De har vanskeligt ved at slappe af, fordi de konstant skal være opmærksomme på at overholde aktivitetsskemaet, og oplever det som stressende hele tiden at skulle følge med i, hvad klokken er. Især når de skal ud ad døren og på arbejde, opleves det som stressende at skulle af sted på et bestemt tidspunkt. Flere afsonere beskriver, hvordan de sidder og er klar til at tage af sted før tid af frygt for ikke at overholde tiden. En af de interviewede fortæller desuden, hvordan han kan have vanskeligt ved at sove om natten, når han skal tidligt på arbejde om morgenen:

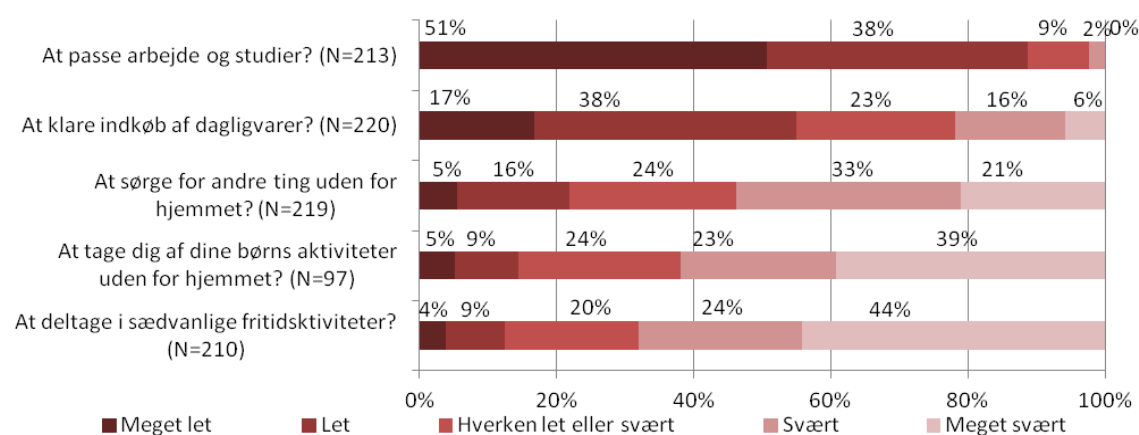
”Og jeg ved ikke, om man har det i hovedet, eller man har det i tankerne, eller hvad man har. Men du er vågen rigtig mange gange i løbet af sådan en nat. Nej, hvor er du vågen mange gange.”

Samlet set giver spørgeskemaundersøgelsen dermed et billede af, at en afsoning med fodlænke ikke opleves som hverken videre besværlig eller ubehagelig, hvilket dog nuanceres noget i de kvalitative interviews. Flere interviewpersoner beskriver, hvordan det i begyndelsen af afsoningen var vanskeligt at overholde skemaet, få uanmeldte besøg mv., samt at der var ubehag forbundet herved. Dette har de imidlertid vænnet sig til i løbet af afsoningen. Da respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen har udfyldt skemaet i slutningen af deres afsoning, må det antages, at deres svar også til dels afspejler, at der har fundet en tilvænning sted.

Hverdagen under afsoning med elektronisk fodlænke

En væsentlig fordel ved at afsonere med elektronisk fodlænke frem for i et fængsel er, at afsonerne har mulighed for at bibeholde en række centrale dele af deres normale hverdag. Hvordan afsonerne oplever mulighederne for at opretholde og udøve de forskellige gøremål og funktioner, deres normale hverdag består af, skal belyses i det følgende.

Figur 2. Hvor let eller svært har det været at gøre følgende, mens du har afsonet med elektronisk fodlænke?

At passe arbejde eller studier under afsoningen er det, som den største andel af afsonerne har haft let ved, jf. figur 2. I forhold til at kunne foretage indkøb af dagligvarer og andre praktiske gøremål uden for hjemmet tegner der sig et mindre entydigt billede. Med hensyn til indkøb synes godt halvdelen, at det har været enkelt nok, mens knap en fjerdedel synes, at det hverken har været let eller svært. Den resterende femtedel oplyser imidlertid, at de har haft svært eller meget svært ved at klare indkøb af dagligvarer. Med hensyn til andre gøremål uden for hjemmet er andelen, der har haft svært eller meget svært hermed, noget større, nemlig på 54 pct. Også hvad angår mulighederne for at tage sig af eventuelle børns aktiviteter uden for hjemmet og for selv at deltage i de sædvanlige fritidsaktiviteter, viser undersøgelsen, at det for en meget stor del af hjemmeafsonerne er forbundet med vanskeligheder. Det er således omkring to tredjedele, der finder, at det er svært.

Spørgeskemaundersøgelsen viser altså, at hjemmeafsoningen ikke i synderlig grad besværliggør pasning af arbejde og studier, men at mange andre gøremål uden for hjemmet, der heller ikke i samme grad almindeligvis er skemalagte, bliver besværliggjorte.

Adspurgt om, hvad der er det bedste ved at afsonere med elektronisk fodlænke, nævner langt hovedparten af respondenterne i spørgeskemaundersøgelsen og interviewpersonerne, at det er nogenlunde at kunne bibeholde en normal hverdag. De kan passe deres arbejde eller studier og være hjemme med familien. På den anden side påpeges også, at der er sket væsentlige ændringer i afsonernes dagligdag i forbindelse med afsoningen. De, der normalt tilbringer meget af deres fritid i hjemmet – typisk dem med egen familie – får ændret mindst på deres daglige rytme, mens de, der normalt mest er uden for hjemmet i fritiden, deltager i fritidsaktiviteter, besøger venner mv., må foretage drastiske ændringer i deres hverdag. På den måde oplever nogle afsonere – især de unge – en væsentlig indskrænkning i deres hverdag og bevægelsesfrihed. For nogle er det frustrerende og svært at håndtere pludselig at være begrænset til at holde sig inden for hjemmets fire vægge i den meste fritid. Flere angiver desuden, at fritiden dermed ændrer karakter. For også fritiden er skemalagt og derfor ikke egentlig fri.

”Man tænker sgu over det, når man sidder derhjemme, og man ikke lige har de samme muligheder, når man har fri. Man kan ikke bare lige tage op til en kammerat eller tage ud og spille noget fodbold eller tage op i svømmehallen, eller hvad man nu har lyst til. Så det er jo en form for frihedsberøvelse, kan man kalde det.”

Undersøgelsen peger således på, at det vanskeligste ved afsoning i hjemmet er aktivitetsmuligheder uden for den fastlagt arbejdstid. Det er i fritiden, hjemmet kan blive et fængsel, fordi der er afsat begrænset tid til udendørs aktiviteter, og fordi de spontane handlinger og beslutninger om gøremål og aktiviteter uden for hjemmet, som en normal hverdag omfatter, ikke er tilladt under afsoningen i hjemmet.

Ydermere er afsonernes bevægelsesfrihed noget mere begrænset under afsoningen end i deres sædvanlige hverdag. En meget stor del af fritiden skal de tilbringe i hjemmet, hvilket begrænser mulighederne for at have et socialt og udadvendt liv. Samtidig kan det for nogle være vanskeligt at vænne sig til, at deres eget hjem bliver til et fængsel. Hjemmet bliver et sted, hvor afsonerne ikke længere har den fulde kontrol. Der er opsat regler for, hvornår de må og ikke må opholde sig der, samtidig med at der er regler for, hvad de må foretage sig, når de opholder sig der.

”Selvfølgelig er der det med de tider, jeg skal overholde. Og det var meget svært i starten. Meget svært. Specielt når jeg skulle på arbejde. At man skulle være ude af ens eget hjem på et bestemt tidspunkt! Og man måtte ikke komme hjem, før klokken var det og det. Det skulle jeg lige vænne mig til.”

Selv om de fysiske rammer under afsoningen er de samme, som afsonerne er vant til, så betyder det altså ikke, at det liv, de lever under afsoningen, er frit på samme måde som i deres normale hverdag.

Opsamling og diskussion

Undersøgelsen peger for det første på, at en afsoning i hjemmet ikke er forbundet med en signifikant lavere risiko for ny kriminalitet, for så vidt angår færdselslovsovertrædere. Der er ganske vist en tendens til mindre recidiv blandt de færdselslovsovertrædere, der har afsonet i hjemmet, men altså ikke en klar, signifikant mindskning af recidivet. Dertil kommer, at lovændringer på færdselslovsområdet under alle omstændigheder gør tolkning af undersøgelsens resultat for denne gruppe usikker.

For de unge under 25 år viser undersøgelsen derimod, at en afsoning i hjemmet mindsker recidivrisikoen. Evalueringen påviser en effekt 15 pct.'s reduktion i recidivrisikoen. Dette kan på den ene side opfattes som et minimumsmål, idet effektevalueringen af metodemæssige grunde inkluderer en stor gruppe, der reelt ikke har afsonet deres straf i hjemmet, men i et fængsel. På den anden side er der i undersøgelsen ikke taget højde for retsreformen i 2007. Denne bevirker, at antallet af afgørelser mindskes i de efterfølgende år, hvilket kan betyde, at den fundne effekt ikke er en reel effekt, men snarere et udtryk for at eksperimentalgruppens observationsperiode ligger efter retsreformen. Undersøgelsen kunne derfor med fordel gentages på nyere data, hvor der tages højde for retsreformen. Dermed vil undersøgelsen også inkludere en bredere population end blot de unge under 25 år og færdselslovsovertræderne, idet ordningen blev udvidet til at gælde alle med domme på indtil tre måneders fængsel i 2008.

På trods af usikkerheden vedrørende resultaterne, kan det alligevel overvejes, hvad det kan skyldes, at en afsoning i hjemmet for de unge er forbundet med en mindre recidivrisiko end en afsoning i et fængsel. Dette kan principielt tænkes at bero på enten en positiv effekt af afsoning i hjemmet eller undgåelse af en negativ effekt ved afsoning i et fængsel. Meget kan tale for, at det i særlig grad er det sidste, der bevirker, at man finder en mindsket recidivrisiko ved afsoning i hjemmet. Afsoningen i hjemmet er således kun i ret begrænset omfang forbundet med tiltag af resocialiserende karakter. I modsætning til en afsoning i hjemmet kan en afsoning i et fængsel indebære tab af indkomst og arbejde samt familiære vanskeligheder, hvilket kan øge risikoen for ny kriminalitet.¹³ Endvidere er der risiko for en gensidig negativ påvirkning i et fængsel.¹⁴ Spørgeskema- og interviewundersøgelsen tyder desuden på, at det især er muligheden for at passe arbejde eller uddannelse samt at være hjemme ved familien, der opfattes som de positive aspekter ved afsoning i hjemmet i forhold til afsoning i et fængsel.

¹³ Tranæs, Torben og Lars Pico Geersen 2008: 'Forbryderen og samfundet. Livsvilkår og uformel straf.' Rockwool Fondens Forskningsenhed. Gyldendal.

¹⁴ Minke, Linda Kjær 2010: 'Fængslets indre liv – med særlig fokus på fængselskultur og prisonisering blandt indsatte.' Københavns Universitet.

Aune Flinck, Saija Sambou & Erika Uotila

Mediation in Intimate relationship violence – implications and challenges

DRAFT

Abstract

Mediation of intimate relationship violence (IRV) is currently discussed and criticized in Nordic countries. Victim-offender-mediation is a method of restorative justice emphasizing the needs of the victim. Opinions on the suitability of the application of victim-offender-mediation cases vary, and Finland is an exceptional Nordic country in IRV mediation. Opportunities for mediation of IRV are arranged in Finland but there are certain requirements which have to be first assessed and fulfilled.

The study aims at finding answers to concerns presented to Finland by the Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW). The Committee has expressed their concern that the mediation procedure in IRV cases may lead to the re-victimization of women who have suffered violence. CEDAW has also presented concerns whether the mediation procedure is carried out in a manner that respects and promotes human rights of women and whether mediation enables the perpetrator to avoid prosecution. The mediation procedure and legislation in Finland will be described, then research questions presented and preliminary results and challenges described. The paper presents preliminary data based on training-program exercises, on interviews of mediators as well as on observations on follow-up of training program sessions.

Legislation in Finland

In Finland the Act on Mediation in Criminal and Certain Civil Cases (1015/2005) entered into force on 1st January 2006. The goal of the Act was to extend mediation in criminal cases to cover the entire country.

Mediation has from the very beginning been closely related to social work, prevention of exclusion and, in particular, child welfare. Thus the main responsibility for nationwide development of mediation services, the general supervision, management and monitoring of mediation services falls within the sphere of the Ministry of Social Affairs and Health.

In principle, any type of crime can be dealt with through mediation regardless of the category of the crime. Crimes are dealt with if they are deemed suitable for mediation, taking into account the nature and method of the offence, the relationship between the suspect and the victim, and other issues related to the crime as a whole.

Mediation offices finally assess whether individual cases are suitable for mediation. Before deciding to start mediation, the mediation office must ensure that the conditions for mediation are fulfilled and must assess the suitability of the case for mediation.

Mediation can be carried out only between parties that have personally and voluntarily expressed their agreement to mediation and are capable of understanding the meaning of mediation and the solutions arrived at in the mediation process. Before the parties agree to mediation, they must be explained their rights in relation to mediation and their position in the mediation process. Each party has the right to withdraw its agreement at any time during the mediation process.

Mediation procedure in cases of IRV

The referral process in the cases of intimate relationship violence is exceptional compared to other crimes. Cases including violence in intimate relationships have some special requirements which have to be taken into account. Firstly, mediation in cases of IRV is allowed only if cases are referred by the police and the prosecutor. Secondly, cases involving IRV must not be referred to mediation if the violence in the relationship is recurring or if the parties have already been through mediation dealing with domestic violence. Neither are such cases suitable for mediation if the offender's attitude to the offence or the relationship between the offender and the victim otherwise indicates that the offender regards use of violence as an acceptable way of dealing with controversy in the relationship. The initiative for mediation cannot come from the parties and only the police or prosecuting authority has the right to propose mediation if the crime involves violence that has been directed at the suspect's spouse, child, parent or other comparable near relation. (Chapter 3, Section 13). A crime must not be referred to mediation, if the victim is underage and has a special need for protection on account of the nature of the crime or his/her age. For instance, sexual offences against children must be excluded from mediation. Assaults where the victim is very young should not be mediated either.

When the police or prosecuting authority assesses that a case at hand is suitable for mediation, it must inform the suspect and the victim of the crime of the possibility of mediation and refer them to mediation. Before deciding to start mediation, the mediation office must ensure that the conditions for mediation are fulfilled and must also assess the suitability of the case for mediation. The person in charge of mediation services or a mediation adviser in the mediation office decides whether to accept a case for mediation. There is a kind of double-checking – procedure in the cases of IRV.

The Act also states that mediation takes place without an audience. The parties must participate in the mediation process in person. In IRV cases pre-meetings are compulsory. In mediation meetings, the parties are allowed to use assistants or support persons if this does not endanger the undisturbed progress of the mediation process.

Mediation offices must interrupt mediation immediately if a party withdraws its agreement or if there is a reason to suspect that the agreement has not been given voluntarily. Mediation must also be interrupted if there is a justified reason to suspect that a party to the mediation process cannot understand the meaning of mediation and the solutions to be made in the process or if continuation of the

mediation process is clearly against the interests of a party that is underage. Mediation offices may interrupt mediation if, for reasons which emerge that there is no basis for successful mediation or the conditions of the mediation are not fulfilled.

Finally mediation in IRV cases is only carried out by mediators who have received an intensive specialist training and who further work under the supervision and guidance of professional workers. The mediators work as male-female pairs.

Principles of RJ and VOM of IRV cases

The concept of restorative justice can be defined in different ways by practitioners, theorists and stakeholders, which contributes to richness and dynamic vitality in restorative justice field, but also is a source of confusion, contest and conflicts. As Stutzman (2010) notes, most advocates of restorative justice are primarily concerned to promote an innovative way of dealing with crime, delinquency and bullying. Some find restorative justice a way to create patterns of social interaction that foster human dignity, mutual respect and equal well-being. In some countries restorative justice is used as a sentencing alternative, a new model of criminal justice, correctional alternative or life ethos. This is not the case in Finland; VOM is not a part of the criminal justice process.¹

Restorative Justice practices rely in large part upon voluntary cooperation. If one party is not willing to participate, the option of VOM cannot be used. Restorative justice is typically characterized by certain values like respect, self determination, equality, truth-telling, listening and understanding, humility, responsibility, renewal, inclusion, democracy, reparation, safety, healing, and reintegration (Pranis, 2009, 60). Pranis (2009, 66) notes that acting according to restorative values encourages participants to resolve their problems and bridges differences of culture, age and gender, because they are widely understood and endorsed during the process. Using restorative methods also reinforces healthy relationships and builds participants or community to prevent further harm.

Curtis-Fawley & Daly (2008) have summarized central premises and objectives of using restorative justice methods in violent crimes, like assaults. First premise is of course that the victim is willing to participate VOM but also that offender has admitted to the offense. Discussion and decisions taken in VOM rely on the knowledge and decision-making capacities of lay actors rather than legal actors. The purpose of VOM meeting is to be informal, although the person organizing and running a meeting establishes the ground rules for participants, such as people must listen to each other and everyone has a chance to speak. VOM meeting is an

¹ However, the outcome of mediation can have a major impact on the legal standing of the parties. For instance, it can be a significant factor when the prosecutor is considering non-prosecution. Remediation was also laid down as a factor mitigating punishment when the provisions concerning the general principles of the Penal Code were revised (Act amending the Penal Code, 515/2003). In all cases of crime mediation may be basis in law to a constriction of preliminary investigation, waiving on charges, non sentencing, mitigating a punishment, mitigating penal scale and changing type of punishment. The final resolution in mediation may substantially influence on legal status of parties involved. The agreement reached in mediation may be relevant e.g. when considering prosecution. The agreement in mediation is also enacted to be a case in mitigation. (Act Amending the Penal Code, 515/2003).

It is notable that agreement in mediation does not always guarantee a non-prosecution or mitigating punishment. A court hearing and a prosecutor judge case by case the relevance of mediation. In the case of mediation in a public prosecution case, the issue of guilt is always determined during the consideration of charges or in court proceedings. This also applies to complainant offences.

opportunity for the victim to “tell the story” of how the crime affected him or her. The aim is also to reduce victim’s fear and anger toward the offender, and for the offender to acknowledge the harm and the negative consequences the crime caused a victim, for the offender to apologize, and for the offender to make up for what she or he did (“repair the harm”) by penalties agreed to.

Marshall (1999) states that the most important principles of RJ methods is making room for the personal involvement of those mainly concerned (particularly the offender and the victim, but also their families and communities) and also seeing crime problems in their social context as well as a forward-looking or future-oriented (or preventative) problem-solving orientation. These were also principles which were later seen in our empirical data.

VOM meetings are organised to give offenders a chance to take active steps to make voluntary reparation to their victims. Such reparation extends much further than financial compensation. It includes an apology and an explanation of how the crime came about, and the offender has to listen to the victim's own story and respond to it. The exchange can be therapeutic for victims and usually has a visible impact upon the offenders, who have to face up to the reality of what they have done. Offenders can restore their own reputations, to some extent, through reparation, and can be better prepared for reintegration into mainstream society by having resolved their guilt in this way. Similar results were found in a Nordic study where the participants of VOM meeting could hardly be seen as “notorious criminals”. To be chosen and participate in mediation was interpreted as a way for the offender and the victim to recreate themselves as normal “law-abiding” persons; to appear, in their own eyes and in the eyes of others, as people who do not usually get into trouble with the law. For all VOM meeting was their first one, and for the most, both offenders and victims, this had also been their first meeting with the police (Pabsdorff, Rytterbro, Sambou & Uotila, 2011).

In our study we also understand restorative justice as a problem-solving approach to crime which focuses especially on the parties and involves the parties themselves. RJ approach can in some cases involve the other family members and community generally, in an active relationship with statutory agencies i.e. mediation offices in Finland. Restorative justice is not understood in our study as any particular practice, but a set of principles which realization we would like to check in our empirical data.

Research questions/The focus of the study

In Finland mediation of IRV cases has its special requirements mentioned above to guarantee the rights of the victim as well as the offender. Despite them the debate continues whether crimes including IRV should be mediated or not.

Simultaneously when IRV cases are being referred to mediation in Finland there has been an ongoing debate on organizational and political level for and against mediation in intimate relationship violence (IRV)². Not even prosecutors or police

² In 2010, 46 % of all crimes referred to mediation were assaults. 8,5 % out of all assaults were including violence in intimate relationships. Out of 1063 domestic violence cases referred to mediation office, only 710 were assessed to be cases where mediation could be used. Out of the cases where VOM mediation proceeded, 23 percent (160) were discontinued. The figures show that mediation offices are assessing the suitability of the IRV cases and mediators are recognizing when the meetings should be stopped. The majority of the cases were referred by the police.

which have an essential role in referring cases to mediation, have been unanimous of the applicability of mediation in cases including IRV. (Sambou & Uotila 2010)

It has been even recommended that mediation should be prohibited in all cases of violence against women, both before and during legal proceedings. The strongest resistance is declared by Women 's organizations, which emphasise that restorative justice has no application to domestic violence, and that victim-offender mediation can only be dangerous and harmful for the victims. A heavy criticism has been pointed to lay mediators whose working with such serious crimes and vulnerable victims may cause problems of legal protection, re-traumatizing, re-victimization and jeopardizing the rights of women. Also the question of genuine voluntariness of victims is sometimes challenged. Also the Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW) was expressing concern of the re-victimization of women who have been suffering violence.

The objective of the research is to find answers to concerns presented to Finland by the Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW). The Committee has expressed their concern that the mediation procedure in IRV cases may lead to the re-victimization of women who have suffered violence. CEDAW has also presented concerns whether the mediation procedure is carried out in a manner that respects and promotes human rights of women and whether mediation enables the perpetrator to avoid prosecution.

The purpose of the study is to find answers how the voluntary mediators carry out the process in order to avoid situations where re- victimization could take place; what kind of methods they are using for being aware of e.g. recognizing the power imbalance or pressure; and what kind of solutions they use if these risks are recognized. In order to prevent and reduce reoffending and re-victimization we later aim to analyse what solutions are suggested by mediators and whether they are focusing on perpetrator or are victim-oriented. The aim is also to shed light on how the parties themselves define the triggers and solutions for their case. We also aim to shed light how the principles of restorative justice are met during the mediation sessions.

The paper presents preliminary data based on training-program exercises, on interviews of mediators and observations on follow-up of training program sessions. The original plan was to carry out observations on mediation sessions but we failed to get any observations of IRV mediation cases.

Data and re-victimisation/ revictimation

The risk of re-victimisation of women who had suffered violence was recognized by CEDAW committee. The risk was seen to take place during mediation process.

It is generally known in criminological research that a small proportion of any population of potential targets experience a vastly disproportionate amount of the crime because they are repeatedly victimized. Moreover it is known that within this population an even smaller group of people experience crime chronically. Farrell (1995) states that when discussing revictimisation or repeat victimisation, the following assertions can be made with reasonable confidence. Firstly, an individual's past crime victimisation is a good predictor of his or her subsequent victimisation. Secondly, the greater the number of prior victimisations, the higher the likelihood the victim will experience future crime. Especially within the most crime-prone areas, a

substantial percentage of victimisations consist of repeat victims. In large measure, areas differ in crime rate by virtue of rates of repeat victimization within them. Farrell (1995) also notes that if revictimisation recurs, it tends to do so soon after the prior occurrence. The same perpetrators seem to be responsible for the bulk of repeated offences against a victim. Our data consisting of the VOM cases of victims and offenders is offering some viewpoints to the assertions mentioned above.

Firstly, the question of re-victimisation is a challenging as the purpose of the VOM is to give an opportunity for the parties to discuss the incidence and for the victim to express how he or she was experiencing it. We understand that the worry of re-victimation expressed by CEDAW committee has to be on the “mental level”, i.e. going through the experiences of the incident in a way which is not respecting victim’s human rights. Those victims who were willing to attend mediation did it especially for the reason that they wanted to understand *why* the offender did it and which were his or her triggers for the violent crime.

“When mediation was suggested to me I didn’t hesitate to answer yes. We had already decided to split up but after all that he did to me, I still wanted to understand why.”

The data also indicated that quite many of the victims attending VOM were experiencing violence in their relationship repeatedly. The state of the relationship came up during the VOM meeting when the parties began to feel “safe” and started to tell that this incident was not the first one. In some cases they also admitted that actually using violence was a typical way for both parties to solve their problems, especially in the situations where both parties had been using alcohol. Our data also illustrates that some of the victims were willing to attend VOM meetings as they wanted to find solutions *how* re-victimisation could be avoided in the future. Mediation was considered a key to make plans for the future and to make agreements how this kind of behaviour could be avoided.

“It happens quite often to me too that after using alcohol we start to argue and insult each others and we both might even be slapping. It is not good for us – nowadays we consume alcohol too often and too much – earlier things were better, we used to have hobbies together... and maybe we should try to something, we have a long marriage, we still have our good moments, maybe we together could decide to do something - reduce drinking and go back to old routines and go walking for example..”

When discussing the risk of re-victimation in our data there were few cases where victims felt that discussing the feelings and experiences of being the victim of violent crime was harmful or painful to them. We found out that from few victims it had taken some time to make their decision of attending the VOM meetings but after it the victims mostly felt that it had been a relief to them to meet the offender and take his apologizes. In our data there were also some cases where the mediators have decided that VOM meeting should not be continued – they have realised that they should intervene; the mediators were for example of the opinion that an offender was trying to minimise the seriousness of the assault and decided to stop the meeting.

According to a Nordic study (Pabsdorff, Rytterbro, Sambou & Uotila 2011), power imbalances were present sometimes. That happened for example in cases where one party was more verbally talented and thus more able to promote his interests.

Additionally power imbalances were evident in cases where the other party was much older or in a role of an adult. However, the data suggested that mediators were capable of intervening and equalizing these power imbalances. Also our data suggests that especially in cases of IRV volunteer mediators are very much on the alert for power imbalance and they emphasized how these issues are discussed during the training programmes. Analyses of power relations between the parties are still much needed.

When discussing worries of the revictimization during mediation process we would like to refer again to the primary objectives of Restorative Justice. RJ and VOM are aiming at attending fully to victims' needs – material, financial, emotional and social - and to prevent re-offending (by reintegrating offenders into the community or to make agreement on how to behave and avoid the re-occurrence of violence). We would like to suggest that so far according to our data the risk was minimal. This will be further analysed.

Data and RJ

What comes to mediation of IRV cases, one of the most important assumption in Restorative Justice is the one which emphasises that the aftermath of crime cannot be fully resolved for the parties themselves without facilitating their personal involvement. (Marshall 1999, 6.) Restorative Justice is centrally concerned with restoration: restoration of the victim, restoration of the offender to a law-abiding life, restoration of the damage caused by crime to the community. Restoration is not solely backward-looking; it is equally, if not more, concerned with the construction of a better society in the present and the future. That is why we wanted to study how the questions of preventing re-offending and the risk of re-victimisation are dealt in our empirical data.

According to our data VOM in IRV cases as *a method* was done according to the principles and values of RJ. In all the cases volunteer mediators were emphasising the values while carrying out the meetings between victim and offender. However to us as researchers the question of restoration in the everyday lives of the parties was more challenging.

As our data indicated in many VOM meetings including IRV, use of alcohol had a remarkable role and was a trigger for the incident, or recurring incidents. It was very typical that the assaults or violent incidents took place at home after having a party in a restaurant. Both of the parties were also very drunk and the use of alcohol was understood to be the trigger for the incident. Violent behaviour was also typically connected to social exclusion and other social problems, like mental problems when the use of alcohol might have happened daily. This kind of life style with various problems caused insomnia and nervousness and made people to behave impatiently and use violence in their other relationship as well. In cases like this our data made us to ask what is the situation or incident which should be restored. And if parties with various problems wanted to attend mediation, should their wishes not to be accepted. As a case was described by mediators:

"Both parties – the victim and the offender – are currently using a lot of alcohol. The victim was expressing that she wanted to have mediation as she is wishing to get an opportunity where they together could discuss and change their lives. Both of the parties said that they both "played a role" when the violent incidence took place". Both mediators wanted to encourage parties to apologize, the offender was repairing the harm and paying the fees and both

parties were content with the result of mediation; as mediators described the couple still wanted to continue the relationship as they “had their caring feelings, good moments and history while not being too drunk, we wanted to try to control and reduce their drinking”.

In Pabsdorff, Rytterbro, Sambou and Uotila's (2011) study it was concluded that in the mediation meetings it was seldom discussed how the re-occurrence of violent incidences and re-offending could be avoided in the future. This may be linked to the fact that the offender in these cases was not seen as a criminal *per se*, but rather as a person whose actions in some ways were seen as blameworthy but not typical for him or her. In IRV cases however, it was always paid a lot of attention to avoiding the reoccurrence of violence. During the meetings it was also sometimes made an agreement where mediators were asked to call to the victim few months after VOM meetings and confirm whether violence had repeated. We would suggest that follow-up should be made compulsory.

Our data and preliminary analysis suggest that the risk of re-victimization might be overstated. So far we have not found obvious cases where mediators would not have been able to react and intervene if necessary. They always checked the voluntariness of both parties by calling them and also during separate, individual pre-meetings (first with the victim) they again hear both parties to map out the power-balance, victimization, violence-history, needs and hopes of parties. During pre-meetings mediators also repeated the process and the influences of VOM in criminal justice process, listened to the stories of each part and motivated them to work for non-violence future.

Some of the cases didn't fill the requirements of IRV mediation. During the meetings mediators found out that violence had been reoccurring and both parties have been using violence. They could have said that these cases cannot be dealt with in VOM meetings but at the same time they had found out that for the parties it was the first opportunity to discuss peacefully and plan for the “non-violent” future as well as make an agreement how together avoid the reoccurrence of the violent incidences.

More often than not victims of IRV end up returning to their abusive situations. Therefore we would like to suggest that there should be an opportunity to use an intervention which is based on restorative approaches. It doesn't have to provide an alternative to prosecution but it could be an opportunity for those who want or who might benefit of this. To carefully deal with ‘private’ violence against women it is needed to take into account different aspects, systems, legislation and socio-political landscape. To draw up new interventions to help the parties of violence and to avoid re-offending and re-victimisation, co-operation, flexibility and diligence is needed, because there hardly is an intervention which fits everyone.

Our data also confirms how important it is to ensure the quality of the mediation services, uniform procedures for taking the legal protection of the mediation parties sufficiently into account, to ensure that the mediation is based on genuine voluntariness and that mediation does not endanger the due process of law. This is why the need for special training for mediators has been strongly emphasized. According to our data the procedure doesn't seem to cause re-traumatization for the victim or the suspect but rather it can be used as the method for intervention and dialogue between the parties who are in a close relationship before and often after the incident.

Simon Kamber

Sindssyge straffelovsovertrædere

Abstract

The article describes some early aspects of a ph.d.-project investigating the rules and practice regarding insane offenders in the nordic legal systems. The project consists of two major aspects: A legal comparative analysis of the rules regarding insane offenders in Denmark, Norway and Sweden, and a criminal ethics analysis of the background behind the rules and the application of the rules in practice.

The article shortly introduces the concept of insanity, and describes some early thoughts regarding one of the central aspects of the project: The alignment between the justifications behind the rules, and the application of the rules in practice. The article gives two examples of cases where the justification for the rules is important to the interpretation of the statute: The case where the defendant was insane at the time of the crime, but is not insane at the time of the judgment, and the case where there is a lack of proportionality between the severity of the crime and the necessary treatment.

1. Introduktion

Spørgsmålet om hvordan sindssyge skal betragtes er et tilbagevendende tema i nordiske strafferetlige systemer. Den følgende artikel beskriver nogle af de overvejelser som ligger til grund for et ph.d.-projekt, som ud fra en retskomparativ og strafferetsfilosofisk vinkel skal undersøge hvordan disse problemstillinger er blevet behandlet i nordisk strafferet.

Projektet er kun i sin tidlige fase, og artiklen beskriver således i højere grad de indledende overvejelser bag analysen end resultaterne af denne. De første afsnit i artiklen vil give dels et generelt overblik over projektets opbygning, dels en kort introduktion til sindssygdomsbegrebet. Dernæst vil jeg komme ind på selve artiklens hovedfokus, nemlig spørgsmålet om hvordan særbehandlingen af sindssyge lovovertrædere begrundes og hvilken betydning denne begrundelse har for de faktiske domsafgørelser over for sindssyge lovovertrædere. Afslutningsvis vil jeg præsentere et par konkrete eksempler på hvordan forskellige hensyn kan spille ind på udformningen af konkrete retsafgørelser.

2. Ph.d.-projektets opbygning

Det er hensigten at det samlede projekt skal være todelt i form af for det første en retskomparativ analyse af reglerne om sindssyge lovovertrædere i Danmark, Norge og Sverige, og for det andet en retsfilosofisk analyse af vores begrundelser for at straffe, særligt spørgsmålet om hvordan og hvorvidt disse begrundelser kan og bør overføres til området for sindssyge lovovertrædere.

I sidste ende er formålet med denne analyse at bidrage til en dybere indsigt i hvordan vores straffesystemer er indrettet, og i sammenhængen mellem vores baggrund for at have særlige regler for sindssyge lovovertrædere, udformningen af konkrete retsregler og udformningen af de konkrete retsafgørelser.

Hensigten med at opdele analysen i to dele er at beskue problemstillingen fra forskellige vinkler ved dels at gøre nogle principielle overvejelser om hvordan vores straffesystem opererer, og dels at bruge de meget forskellige regler der er omkring sindssyge lovovertrædere i de nordiske lande som udgangspunkt for en undersøgelse af hvordan reglerne fungerer i praksis.

Fremgangsmåden ved den første del af analysen, den komparative analyse, vil være at analysere de tre lande hver for sig efter en på forhånd opstillet model, for på denne baggrund at kunne fremdrage såvel de principielle som de praktiske forskelle landene imellem og i sidste ende bruge disse som udgangspunkt for den retsfilosofiske analyse. Som centrale elementer i den opstillede model er dels en undersøgelse af, hvorvidt retssystemet bygger afgørelsen på kriterier der har deres udgangspunkt i psykiatrisk eller strafferetlig terminologi, samt en undersøgelse af hvorvidt de sindssyge formelt og reelt betragtes som strafsobjekter i den forstand at domsafgørelsen hviler på de samme hensyn som ligger bag straf af ikke-sindssyge lovovertrædere.

Hensigten med den retsfilosofiske analyse vil herefter være at undersøge hvordan vores begrundelser for at straffe kan, eller ikke kan, overføres til sindssyge. Dette vil ske ved først at foretage en gennemgang af kriminologiske teorier om vores begrundelser for at straffe, for derefter at gøre nogle overvejelser om hvorvidt disse begrundelser kan overføres til sindssyge lovovertrædere. Kan vi med andre ord bruge de samme momenter til at afgøre om sindssyge bør straffes, og er der sammenhæng imellem vores udgangspunkt når vi straffer den ikke-sindssyge lovovertræder, og vores måde at vurdere hvilke reaktioner sindssyge lovovertrædere skal udsættes for.

At jeg har valgt at samle de to tilgange i et projekt skyldes at jeg mener at en kombination af de to vinkler giver en særlig mulighed for at undersøge sammenhængen imellem de principper som ligger bag vores strafferetlige regler, og den måde som straffesystemet udmønter sig i praksis. På den ene side kan de retsfilosofiske overvejelser medvirke til at kaste lys over de overvejelser der gøres når parlamentet indfører lovgivning vedrørende sindssyge lovovertrædere og når dommeren afsiger en dom i en konkret sag, og til at vurdere hvorvidt de begrundelser som anvendes er hensigtsmæssige. På den anden side kan den retskomparative analyse bidrage til at fremdrage de begrundelser der angives for de nævnte beslutninger, og til at undersøge om det i realiteten også er de begrundelser som ligger til grund for dels lovgivningen, og dels den konkrete retsafgørelse.

I afsnit 4 og 5 nedenfor vil jeg fokusere på et aspekt blandt flere i projektet, nemlig den nære sammenhæng mellem begrundelsen for særbehandling af sindssyge og den reaktion den sindssyge lovovertræder idømmes, eller bør idømmes. Først er det dog nødvendigt at give en kort redegørelse for hvad der ligger i sindssygdomsbegrebet.

3. Sindssygdomsbegrebet

Inden for psykiatrien har begrebet 'psykose' eller 'sindssygdom' været brugt til at beskrive det forhold, at en psykisk lidelse på et grundlæggende plan påvirker en persons evne til at opfatte, og forholde sig til, virkeligheden. Begrebet har været brugt

i forbindelse med forskellige lidelser, og kategoriseringen af disse lidelser har ændret sig med tiden. Det centrale i begrebet er imidlertid bibeholdt. Det afgørende for at en person beskrives som sindssyg er at der foreligger en brist i realitetssansen, i en sådan grad at vedkommende er ude af stand til at dele den virkelighedsopfattelse der af samfundet opfattes som det normale. Som grundlag for forsøg på at definere begrebet sindssygdom nærmere lægges oftest en forståelse af, at vi hver især opbygger vores billede af virkeligheden ud fra de indtryk vi får og den kultur vi er en del af. Uanset at vi kan være uenige om de faktiske omstændigheder omkring et bestemt forhold, og uanset at vi fra tid til anden opfatter tingene forskelligt, så har vi dog en fælles forståelse af at vores oplevelser bygger på en fælles virkelighed, at dette virkelighedsfællesskab kan være genstand for kommunikation. Denne fælles forståelse af hvad der er virkeligt bryder sammen når sindet bliver sygt.

Symptomerne på sindssygdom kan tage forskellige former. Der kan være tale om *vrangforestillinger*, hvor den syge mister evnen til at drage realistiske konklusioner af de indtryk den pågældende får. Det nok mest kendte eksempel er de såkaldte 'paranoide' vrangforestillinger, hvor den syge på et fuldstændigt absurd grundlag drager den konklusion at der foreligger en sammensværgelse med det formål at skade ham. Beslægtet med vrangforestillingerne ses hos nogle sindssyge de såkaldte *tankeforstyrrelser*, hvor sammenhængen i den syges tankevirksomhed bliver forstyrret, således at associationskæder bliver usammenhængende, og den syge får fornemmelsen af at tanker opstår, forsvinder eller påvirkes på baggrund af ydre faktorer, for eksempel ved at de bliver stjålet af den pågældendes forfølgere. Et tredje velkendt symptom på sindssygdom optræder i form af *hallucinationer*. Typeeksemplet er at den syge oplever at høre stemmer, som kommenterer den pågældendes adfærd. Hallucinationer kan dog også opstå i form af andre sanseindtryk uden hold i virkeligheden.

Uanset de forskellige symptomer lidelserne kan give anledning til, er det et fællestræk ved de tilstande der i psykiatrien klassificeres som sindssygdomme, at der er tale om forstyrrelser i den enkeltes evne til at opbygge en adækvat virkelighedsopfattelse med grundlag i virkelige sanseindtryk.

4. Forholdet mellem begrundelser og afgørelser

I forbindelse med sindssyge lovovertrædere er der inden for strafferetten både som fag og som politisk område generel enighed om at sindssyge bør være genstand for særlig behandling. Der er imidlertid ikke altid konsensus om *hvorfor* dette er tilfældet, og der er derfor grund til at se nærmere på de forskellige begrundelser, og hvad disse begrundelser betyder for hvordan afgørelserne i sidste ende træffes i konkrete sager. Det er ligeledes interessant at overveje hvad begrundelsen *bør* betyde, og om der er sammenhæng mellem dette og hvad der rent faktisk sker.

Ser man på det lovforberedende arbejde bag den danske straffelov af 1933, samt betænkninger bag senere ændringer af bestemmelserne om sindssyge lovovertrædere, kan begrundelserne for særbehandling i grove træk inddeles i tre kategorier:

Den første tilbagevendende begrundelse er det synspunkt at den sindssyge ikke kan bebrejdes sine handlinger, og at der derfor i tilfældet med en sindssyg lovovertræder savnes grundlag for at idømme den pågældende en straf som reaktion på en lovovertrædelse. Synspunktet er med andre ord at straffen er udtryk for en retfærdig

reaktion på en retskrænkelser, og at denne krænkelse mangler i forhold til den sindssyges handling.

Den anden tilbagevendende begrundelse er at sindssyge ikke på samme måde som raske lovovertrædere er påvirkelige over for truslen om straf. Antagelsen er således at en væsentlig del af formålet med straffesystemet er at forhindre kriminalitet gennem truslen om straf, og at straffen derfor i forhold til sindssyge, der ikke er modtagelige over for denne trussel, savner sit formål.

Den tredje begrundelse for at undlade at straffe sindssyge henviser til at straf, og især fængselsstraf, rammer personer som lider af en sindssygdom urimeligt hårdt. Selv om fængselsstraf for de fleste er en ubehagelig oplevelse, vil den sindssyge opleve fængselsopholdet som langt mere traumatiserende, og humanitære hensyn kræver derfor at vi indretter straffesystemet således at sindssyge ikke udsættes for fængselsstraf.

De tre begrundelser synes som udgangspunkt at burde give anledning til forskellige tilgange til hvordan retssystemet bør indrettes. Er systemet indrettet på baggrund af en opfattelse af at sindssyge ikke kan bebrejdes deres handlinger, bør et centralt element dels ved udformningen af lovgivningen, og dels ved vurderingen af hvilken reaktion en konkret lovovertræder skal udsættes for, være hvorvidt den pågældende på gerningstidspunktet var i en tilstand hvor vedkommende var klar over handlingens beskaffenhed og betydning. Indrettes systemet på baggrund af en opfattelse af at det er en forudsætning for straffens berettigelse at lovovertræderen (i hvert fald i princippet) er påvirkelig for truslen om straf, bør det være et afgørende moment om denne påvirkelighed kan tænkes at have været tilstede. Hvis vægten i stedet lægges på humanitære hensyn bliver det centralt at udforme systemet på en måde så sindssyge der vurderes at være særligt udsatte i forbindelse med et fængselsophold kan 'styres uden om' fængslet.

I praksis ses sjældent en så klar adskillelse af de forskellige hensyn. Systemerne giver i højere grad indtryk af at være bygget på løsere overvejelser og konkrete hensyn. Dette kan for så vidt være hensigtsmæssigt nok, al den stund at alle tre kategorier af hensyn har deres berettigelse, men i visse sammenhænge giver uklarhed anledning til problemer i forhold til hvilken afgørelse der bør træffes og hvilke hensyn det er hensigtsmæssigt og legalt at tage i en konkret sag. I det følgende afsnit gennemgås to sådanne eksempler på situationer hvor begrundelsen bag reglerne er afgørende for hvordan sagen bør behandles i praksis.

5. To eksempler

Retssystemets begrundelser for særbehandling af sindssyge er, som beskrevet ovenfor, ikke altid helt klare. I mange tilfælde er det heller ikke nødvendigt med en sådan klar adskillelse. Der findes imidlertid situationer hvor begrundelsen for særbehandlingen har central betydning for hvordan særbehandlingen skal udformes. Dette er tilfældet både når den generelle regel udformes i forbindelse med lovgivningen, og når den anvendes af domstolene i en konkret sag. I det følgende gennemgås to sådanne eksempler.

Sindssyg på gerningstidspunktet, men rask på domstidspunktet

I en række sager er tilfældet det at den pågældende på det tidspunkt hvor straffesagen føres ikke er sindssyg, mens dette var tilfældet på det tidspunkt hvor den

strafbare handling blev begået. Dette kan være enten fordi den pågældende tilstand var af kortere varighed, og dermed er gået over inden straffesagen, eller fordi den pågældende tilstand, når den først er opdaget (f.eks. i forbindelse med den strafbare handling) kan behandles i en grad at den ikke længere må betragtes som sindssygelig.

I disse tilfælde er det nødvendigt at tage stilling til hvilken betydning det skal have at den pågældende ikke længere er sindssyg, og i denne forbindelse er det afgørende hvilket formål reglerne om sindssyge lovovertrædere skal tjene. Er hensynet på den ene side, at personer som er sindssyge ikke kan bebrejdes deres handlinger, vil den naturlige konklusion være at det er uden betydning for den manglende ansvarlighed at den pågældende senere er blevet rask; der er stadig ikke foretaget en handling som kan bebrejdes den pågældende. Er fokus imidlertid på humanitære hensyn, vil det, at den pågældende er rask på domstidspunktet, betyde at der ikke er grund til at tro at fængselsopholdet vil være mere byrdefuldt for den pågældende end for en gerningsmand der var rask på gerningstidspunktet.

I hvert fald i Danmark og Norge er reglerne indrettet med det udgangspunkt, at det skal vurderes om den pågældende var sindssyg på gerningstidspunktet. Ikke desto mindre er det humanitære udgangspunkt i visse sammenhænge blevet påberåbt som grundlag for straffrihed, eller omvendt: Fraværet af humanitære hensyn er blevet påberåbt som grundlag for at afvise straffrihed.

Proportionalitet eller behandlingshensyn?

Et andet område hvor begrundelsen for særbehandlingen har betydning for valget af reaktion er i forhold til spørgsmålet om varigheden af den foranstaltning som idømmes en sindssyg lovovertræder. Ved denne vurdering kan der lægges vægt på forskellige momenter: Skal foranstaltningen udmåles under hensyn til grovheden af den begåede forbrydelse, skal foranstaltningen udmåles efter hvilket behov for behandling den pågældende har, eller skal behandlingen udmåles efter hvad der er nødvendigt for at forebygge yderligere lovovertrædelser?

Også på dette punkt vil forskellige udgangspunkter for særbehandlingen føre til forskellige resultater. Er udgangspunktet at den sindssyge ikke kan bebrejdes sine handlinger og derfor i princippet ikke er genstand for straf, bør foranstaltningens varighed udmåles efter de andre hensyn der begrundes at der i første omgang idømmes en foranstaltningsdom, for eksempel behovet for behandling eller forebyggelse af fare. Er grundlaget for at idømme en foranstaltning i stedet for fængsel derimod humanitært, vil den naturlige konsekvens være at foranstaltningen hverken skal være mere eller mindre byrdefuld end en tilvarende fængselsstraf ville være det.

Spørgsmålet kan blive aktuelt både i tilfælde af en grov forbrydelse begået af en person med et relativt begrænset behandlingsbehov, og i tilfældet med en relativt mild forbrydelse begået af en person hvor en tilstrækkelig behandling til at forebygge fare vil være langvarig, hvis den overhovedet er mulig. I det første tilfælde vil en udmåling baseret på hensyn til proportionalitet føre til at den pågældende idømmes en lang foranstaltning selv om denne foranstaltning ikke er nødvendig for at behandle den pågældendes lidelse. I det sidste tilfælde vil en udmåling baseret på behandlingsbehov medføre en foranstaltningsdom som er væsentligt mere byrdefuld end den straf som ville være blevet idømt en rask lovovertræder for den samme forbrydelse.

6. Afsluttende bemærkninger

De ovenfor beskrevne overvejelser er som nævnt en blandt flere problemstillinger som i løbet af projektet vil blive belyst ud fra et retskomparativt udgangspunkt. Det er som beskrevet langt fra altid uden betydning hvad de principielle hensyn bag reglerne om sindssyge lovovertrædere må siges at være, og det er derfor tankevækkende at det i mange tilfælde ikke engang i forbindelse med det lovforberedende arbejde gøres klart hvad det er for et formål reglerne skal opfylde, og hvilke hensyn der skal tages i forbindelse med anvendelsen af reglerne.

På denne baggrund er (en del af) projektets formål som nævnt at afdække hvorvidt der af reglerne eller det forberedende arbejde bag reglerne kan gøres nogle tanker om hvilke hensyn der bør, og ikke bør, tages i forbindelse med anvendelsen af reglerne. På denne baggrund vil jeg undersøge om det også sker i praksis, og hvis ikke, om dette må betragtes som problematisk, eller om det blot er et udtryk for det skøn der almindeligvis udøves i forbindelse med domstolenes og forvaltningens arbejde.

Ved siden af disse problemstillinger vil projektet behandle andre, beslægtede, problemstillinger i relation til sindssyge lovovertrædere. Det drejer sig i særlig grad om de problemer der opstår i grænsefladen mellem retspsykiatri og strafferet, og spørgsmålet om hvorvidt den måde sindssyge behandles i straffesystemet kan ses som et udslag af den almindelige strafforståelse i samfundet.

LITTERATUR:

Kramp, P.: Psykosebegrebet, Ugeskrift for Læger 2010, Nr. 172, pp. 1273–1273.

Kramp, P., Lunn, V. og Waaben, K.: Retspsykiatri, GadJura, København, 1996 .

Lunn, V.: Psykosebegrebet, Ugeskrift for læger 141 1979, pp. 1261–1266.

Ross, A.: Det psykopatologiske sygdomsbegreb, Bibliotek for Læger 1980, Nr. 172, pp. 1–23 .

Straffelovrådet: Betænkning nr. 667 om de strafferetlige særforanstaltninger, Schultz Bogtrykkeri, København, 1972.

Straffelovskommissionen af 11. august 1905: Betænkning afgiven af Kommissionen nedsat til at foretage et Gennemsyn af den almindelige borgerlige Straffelovgivning, J. H. Schultz, København, 1912.

Straffelovskommissionen af 9. november 1917: Betænkning afgiven af Straffelovskommissionen af 9. november 1917, J. H. Schultz, København, 1923.

Torp, C.: Betænkning angående Straffelovskommissionens Forslag, J. H. Schultz, 1917.

Børn, forældre og fængsler

My Lilja

Anlagda skolbränder – en intervjustudie med högstadieungdomar

I Sverige är anlagda skolbränder ett stort problem¹. Skolbränder beräknas kosta samhället över 300 miljoner kronor per år (Simonson 2007). Trots att det årligen sker runt 200 anlagda skolbränder per år i Sverige (MSB 2011) är det endast i ca 10 % av fallen som gärningsman kan identifieras (Simonson 2007). Det finns idag nationell och internationell forskning som förklarar varför ungdomar leker med eld och om hur barn och ungdomar resonerar kring eld, men det saknas forskning om hur ungdomar och barn resonerar kring eld och anlagda skolbränder.

En intervjustudie genomfördes med ungdomar i högstadieskolor i Motala kommun och Gävleborgs län mellan november 2009 och mars 2011 (Lilja 2011). Studien syftade till att undersöka normer kring anlagd brand bland ungdomar i åldern 14-16 år, till exempel studerades hur ungdomarna definierade anlagd brand, vilken kunskap de hade om konsekvenserna, likheter och skillnader mellan anlagd brand och annan typ av brottslighet. I undersökningen studerades också skillnader i synsätt mellan flickor och pojkar, mellan olika kommuner och mellan tätort och landsbygd. För att undersöka ungdomarnas syn på anlagd brand genomfördes tre halvstrukturerade djupintervjuer och sex fokusgruppsintervjuer med totalt 32 ungdomar. Intervjuerna genomfördes i sex olika skolor i Motala kommun och Gävleborgs län. Intervjuerna analyserades utifrån en socialkonstruktivistisk utgångspunkt (bl.a. Berger och Luckmann 1991) där fokus var att analysera olika versioner av fenomenet anlagd brand såsom det uttrycktes av ungdomarna. Bland annat studerades huruvida anlagd brand och andra former av eldanläggelse i skolan definierades som sociala problem.

Det rådde konsensus bland de intervjuade ungdomarna att anlagd brand är ett mycket allvarligt brott och mycket allvarligare än till exempel graffiti och narkotikabrott eftersom flera ungdomar menar att anlagd brand kan "skada många människor". De flesta berättade att de hade haft minst en anlagd brand på skolan, men få ungdomar hade sett själva branden utan hade hört talas om den via "rykten". Dessa bränder hade, enligt ungdomarna, i de flesta fall börjat i papperskorgar på toaletter.

Ett vanligt förekommande tema som diskuterades av ungdomarna handlade om eldande i skolan och enligt ett flertal ansågs eldande vara en vanlig företeelse i skolan. Några berättade att de själva eldade i skolan (detta trots att det inte ställdes frågor om deras egna erfarenheter), men andra berättade om klasskamrater eller

¹ I brottsbalken anges att den som anlägger en brand "som innebär fara för annans liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av annans egendom" kan dömas för mordbrand till fängelse, lägst två och högst åtta år (BrB, 13 kap. 1 §)4. Om brottet är mindre allvarligt kan en person dömas till fängelse lägst ett och högst tre år. Om brottet anses grovt kan en person dömas till grov mordbrand, lägst sex och högst arton år, eller på livstid.

andra skolelevers eldande. Ungdomarna berättade till exempel om att de hade sett eller hört talas om elever som kastat ut tändstickor genom fönstret, eldat papper (toalettpapper eller skrivbordspapper), slängt tändare i marken så att den exploderat eller elever som tänt med tändare på ett bord. Många ungdomar menade att det är relativt vanligt att elever "håller på" med tändare. Några ungdomar kallade det för "lek" med tändare och andra kallade det att "hålla på" med tändare. Vissa berättade att de själva "håller på" med tändare medan andra uttryckte en rädsla för elever som "håller på" med tändare. De flesta ansåg att det var lika många flickor som pojkar som anlägger bränder och eldar i skolan.

En vanlig diskussion i flera grupper handlade om skillnaden mellan anlagd brand och lek med eld i skolan. Många ungdomar ansåg att det fanns skillnader mellan anlagd brand, lek med eld och att "hålla på" med tändare. I en grupp menade respondenterna att lek med eld är då "man inte riktigt tänder eld på någonting", "man inte förstör någonting" eller "att det släcks ganska fort". Att elda kan till exempel vara någonting man kan göra "när man har tråkigt" eller "liksom bara för att det är kul". De flesta ansåg att lek med eld, eldande eller att "hålla på" med tändare inte är ett lika allvarligt fenomen som anlagd brand.

De flesta ungdomar berättade att de hade fått utbildning från räddningstjänsten genom till exempel studiebesök, temadagar på skolan eller på brandstation och/eller information i aulan. Majoriteten berättade om brandutbildningen i positiva termer som "rolig" och "spännande". Många ansåg sig veta hur de skulle agera om det brinner, till exempel om det brinner i en tröja, om det brinner i en lägenhet, hur man kväver eld på en brinnande docka eller om det brinner i en kastrull. Däremot menade flera att de kände sig osäkra på hur de skulle agera om det brinner i skolan, till exempel om det brinner i en papperskorg och de flesta vet inte var brandsläckarna finns på skolan. De flesta ungdomar hade kunskap om påföljderna för anlagd brand, men få kände till att man kunde dömas till mordbrand. Ungdomarna nämnde flera olika åtgärder för att förebygga anlagda skolbränder, till exempel mer information i skolan specifikt om anlagd brand och inte endast information om eldhantering generellt. En annan förebyggande åtgärd som nämndes av ungdomarna handlade om att åtgärda "tristess" eller "dötid" i skolan, särskilt under rasterna. Några ansåg att anlagd brand skulle kunna förebyggas genom förbud av tändare eller rökförbud. De flesta menade att kameraövervakning inte skulle vara ett bra alternativ för att förebygga skolbränder.

Ett intressant resultat är att det finns en definitionsproblematik kring begreppet "anlagd brand" som framkommer i ungdomarnas berättelser och många ungdomar ser anlagd brand och lek med eld i skolan som separata företeelser. Ett annat intressant resultat är att trots att många ungdomar menar att de har goda kunskaper om eldhantering generellt (t.ex. hur man släcker en eld och hur man larmar) är de osäkra på hur de skulle agera vid en brand i skolan.

Referenser

- Berger, P. L. och Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin.
- Lilja, M. (2011): *Attityder och normer kring anlagd brand bland högstadiungdomar och skolpersonal*. FoU-rapport 38. Högskolan i Gävle.
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) (2011a). *Antal bränder i skolor 2005-2009*. [https://www.msb.se/sv/Forebyggande/Brandskydd/Anlagd-brand/Anlagd-brand-skola/hämtat 2011-08-26](https://www.msb.se/sv/Forebyggande/Brandskydd/Anlagd-brand/Anlagd-brand-skola/hämtat%202011-08-26).
- Simonson, M. (2007). *Anlagd brand - ett stort samhällsproblem BRANDFORSK förstudie*. Brandteknik. SP Rapport 2007:21. Borås: SP Sveriges Tekniska Forskningsinstitut.

Sara Uhnöo

Tillsammans och i samförstånd – ungas gemensamma brandanläggelser

Abstract

Det är väl känt inom kriminologin att unga ofta begår brott tillsammans. Trots detta hör studier om gruppens betydelse vid olika typer av brott till undantagen. I följande text presenteras en analys av medbrottslighet vid en typ av ungdomsbrottslighet, mordbränder. Med utgångspunkt i 59 svenska tingsrättsfall, där två eller flera personer under 21 år har närvarat vid en mordbrand, beskriver och diskuterar jag hur medbrottsligheten gestaltas, det vill säga de positioner som en ung person närvarande vid en brandanläggelse beskrivs inta. Resultatet av analysen betraktas som en uppsättning rättsliga konstruktioner av medbrottslighet vid ungas gemensamma brandanläggelser.¹

Inledning

Alla tre var beroende av de andras närvaro för att brottet skulle kunna ha fullbordats och det är därför inte nödvändigt att utreda vad var och en gjorde.

Han och kompisen gjorde allt tillsammans och i samförstånd och de turades om att tända på.

Gruppbrotslighet har karaktäriserats som dynamisk, varierande och komplex (Weerman 2003), vilket tyder på vikten av att undersöka medbrottslighetens specifika karaktär vid olika typer av brott. Statistik tyder på att just mordbränder är ett brott som ofta begås i grupp (Carrington 2002; Hickle & Sepowitz 2010; Van Mastrigt & Farrington 2009:566) och där överrepresentationen av unga är särskilt stor (Santtila et. al 2003; Boberg 2006; Kolko 2002)². I ovanstående utdrag ur svenska tingsrättsdomar gällande mordbrand understryks betydelsen av att mordbränderna utfördes i närvaro av ett flertal unga personer. De unga förmodas ha varit ”beroende” av varandra och det hävdas att branden anlades av de unga ”tillsammans och i samförstånd”. Tidigare forskning om ungas brandanläggelser pekar i likhet med detta mot att gruppkontexten har betydelse och att processer inom gruppen är viktiga att ta hänsyn till när ungas brandanläggelser förstås. Det undersöks dock sällan, eller aldrig, hur eller på vilket sätt gruppkontexten har

¹ Forskningen finansierades av Sveriges råd för brandforskning *Brandforsk*, och är en del av ett större forskningsprojekt ”Barn och unga som anlägger bränder - orsaker och motåtgärder”.

² Enligt det svenska misstänkeregistret år 2010 var 66 % av de som misstänktes för skadegörelse genom brand och 41 % av de som misstänktes för mordbrand mellan 15-20 år. Motsvarande siffra för misshandel (exkl. misshandel med dödlig utgång) var 32 %.

betydelse för t.ex. motiv eller tillvägagångssätt vid brandanläggelser.³ Precis som inom kriminologin i stort tenderar teoretisk och empirisk forskning om ungas brandanläggelser att betona individuella förklaringar och mig veterligen finns det inga kvalitativa, mer deskriptiva studier, om ungas medbrottslighet vid mordbränder. Syftet med följande text är att fördjupa förståelsen av hur rätten konstruerar medbrottslighet, och särskilt medbrottslighet vid ungas brandanläggelser. Med utgångspunkt i 59 tingsrättsdomar, inklusive förundersökningar i en del fall, analyserar jag rättsliga konstruktioner av ungas medbrottslighet genom att utskilja de positioner som beskrivs finnas tillgängliga för de unga som närvarar under planering, förberedelse och utförande av en brandanläggelse. Analysen är processororienterad och lägger särskilt fokus på rättens skildringar av arbetsdelning och samarbete mellan unga under brandanläggelsens olika faser. Texten inleds med att jag går i genom tidigare forskning och teori om medbrottslighet och ungas brandanläggelser. Efter denna inledande del presenterar jag urvalsprocess, rättsmaterial och analytiska och metodologiska överväganden. Därefter presenterar jag resultaten av analysen av ungas positioner under planering, förberedelse och utförande av gemensamma brandanläggelser. Texten avslutas med att jag diskuterar och jämför resultaten med tidigare forskning om ungas medbrottslighet och ungas brandanläggelser.

Ungdomars medbrottslighet och brandanläggelser

Även om det är väl känt att normbrott är i grunden sociala fenomen och att just ungdomar ofta begår brott tillsammans (Warr 2002:31; Weerman 2003:398; van Mastrigt & Farrington 2009:562-3), har medbrottslighet inte intresserat kriminologer i nämnvärd utsträckning. Det finns få kvalitativa studier i ämnet.⁴ Den forskning som finns fokuserar ofta på vilka typer av brott, hur ofta och med vilka, det vill säga det kvantitativt mätbara, snarare än formerna för ungas medbrottslighet. Tidigare studier tyder på att medbrottslighet är vanligast i yngre åldrar och tenderar att minska med åldern (Mastrigt & Farrington 2009).⁵ I 20-årsåldern dominerar istället ensambrottslighet (Andresen & Felson 2010:73). Gärningspersoner i alla åldrar varierar dock i vilken mån de föredrar ensam- respektive medbrottslighet (Weerman 2003:399). Medbrottslighet sker i föränderliga och ofta små grupper bestående av två eller tre personer (Reiss & Farrington 1991; Weerman 2003:400-1), även om yngre kan begå brott i något större grupper (Weerman 2003:400). Grupperna har ofta en relativt homogen sammansättning avseende ålder, kön, etnicitet och brottserfarenhet (Warr 2002; Reiss 1986). Det finns ofta en person, en äldre och mer brotterfaren, som tar initiativ till gemensam brottslighet, "initiativtagaren" eller "rekryteraren" (Warr 2002; Mastrigt & Farrington 2011).

Förklaringar av medbrottslighet - av varför människor väljer att begå brott tillsammans och vilken betydelse det har – kan enligt Weerman (2003) delas in i tre huvudkategorier. Den första typen betraktar medbrottslighet som en nödvändig följd

³ Även om ett urval inkluderar gemensamma brandanläggelser tas det sällan upp i analysen (se t.ex. Häkkänen, Puolakka & Santtila 2004).

⁴ Undantag: Bijleveld et al 2007; Hochstetler 2001; Porter & Alison 2006; McGloin & Piquero 2009.

⁵ I ett finskt urval, som även inkluderade vuxnas mordbränder, begicks en tredjedel i grupp, och de som agerade i grupp var betydligt yngre än ensameldarna (M: 17,8 år jämfört med 34,6 år) (Häkkänen, Puolakka & Santtila 2004: 200-1).

av *gruppinfluenser*, t.ex. inlärningsprocesser, överföringar av kriminella definitioner eller gruppptryck. En underliggande föreställning är att unga på grund av social påverkan gör saker i grupp som de inte skulle ha gjort ensamma. Närvaron av andra unga förmodas kunna leda till ett sökande efter eller manifestation av status och lojalitet, delade känslor av spänning, ökad ansvars tydliggöring som en följd av anonymiteten, förhöjt risktagande eller förlorad självkontroll (Warr 2002; McGloin & Piquero 2009:340-1), en "moralisk semester", en tillfällig normativ frizon, där individer i skydd av gruppen och en kollektiv acceptans för normöverskridande agerar annorlunda än vad de annars skulle ha gjort (Collins 2008:243). Det andra perspektivet på medbrottslighet betonar betydelsen av *socialt urval*. Medbrottslighet betraktas som en "biprodukt av socialt urval, eftersom gärningspersoner redan tillbringar tid tillsammans med varandra tar tillfällena i akt att begå brott tillsammans" (Bijleveld et al 2007:10). Ett underliggande antagande är att lika barn leka bäst, att gärningspersoner, t.ex. unga som anlägger bränder tillsammans, delar en uppsättning individuella egenskaper som gör att de väljer att umgås med varandra och begå brott tillsammans. Det tredje perspektivet lägger fokus på *instrumentalitet*, nämligen att medbrottslighet är en följd av en beslutsprocess där kostnader och nackdelar med att begå brott tillsammans, t.ex. en ökad upptäcktsrisk, vägs mot vinster och fördelar. Brotts med andra kan då föredras framför ensam brottslighet, t.ex. för att det är "enklare, bättre eller mindre riskabelt" (Bijleveld et al 2007:10).

Weerman (2003) presenterar slutligen ett fjärde perspektiv, en syntes av de tre tidigare, där medbrottslighet istället förstås som en form av *socialt utbyte* mellan de inblandade, då t.ex. kunskap om tillvägagångssätt byts ut mot acceptans i ett visst socialt sammanhang. Medbrottslighetens former varierar mellan olika brottstyper, t.ex. arten av socialt utbyte liksom relationen mellan de involverade personerna (Weerman 2003:399; Bijleveld et al 2007:10). Weerman delar upp materiella och immateriella former av utbyte i sex kategorier: tjänster (hjälp med eller deltagande i brottsutförandet), pengar, "bytet" (förtjänster från brottet), uppskattning, acceptans och information. Bijleveld et al (2007), som har analyserat medbrottslighetens karaktär vid gruppvåldtäkt, lägger till ytterligare två typer av utbyte till listan: att agera som publik och "kompanjonskap". Brandanläggelse har mycket gemensamt med andra former av skadegörelse. Weerman (2003:410) menar att brott som främst uppfyller immateriella behov, t.ex. skadegörelse, oftare än andra brott utförs i grupp. Med icke-materiella behov avses *uppskattning*, att en individs agerande belönas socialt, och *acceptans*, att en individs person belönas socialt, men också ökad spänning och att man ha roligare tillsammans med andra.

Hur förstås och förklaras då ungas gemensamma brandanläggelser i tidigare brandforskning? Vid en jämförelse med Weermans kategorisering av olika perspektiv på medbrottslighet blir det tydligt att tidigare brandforskning sällan lyfter fram socialt urval eller instrumentalitet som anledningar till att unga anlägger brand i grupp. Dock används olika typer av förklaringar som betonar gruppens sociala påverkan på individer, i enlighet med Weermans första perspektiv. Gruppens betydelse benämns då i termer av "gruppptryck", och brandanläggelse tolkas som en strategi för att imponera eller få acceptans i en grupp. Ett återkommande antagande är också att kollektivt upplevd tristess kan vara en anledning till gruppanläggelser.

Ett svenskt exempel är Terjestam & Rydén (1999), som visserligen inte har undersökt ungdomars mordbränder utan yngre barns eldlek. De antar att ensamlek är en konsekvens av tristess och frustration, medan gruppeldande motiveras av gruppptryck

och en vilja att accepteras av gruppen. De argumenterar för att barn föredrar att leka i grupp snarare än ensamma för att det är roligare, de vågar mer (och kan då leka mer avancerade lekar) och känner sig säkrare och mindre ansvariga (ibid:16-18). I annan studie, som refereras i Kolko (2002:38), uppgav kategorin "avvikande brandanläggare", de unga brandanläggare som också begår andra typer av normbrott, att socialt tryck från kompisar var huvudorsaken bakom brandanläggelser.⁶ Denna grupp av brandanläggare antas oftare än andra kategorier anlägga bränder i grupp, skjuta raketer, tända smällare, och orsaka falska brandlarm. Anledningarna förmodas vara gruppträck, tristess och ett försök att imponera på jämnåriga (Kolko 1999). I en amerikansk forskningsöversikt presenteras en teori om social acceptans som går ut på att brandanläggelse kan vara ett sätt för en individ att bli accepterad av kompisar (Putnam & Kirkpatrick 2005; se även Swaffer & Hollin 1995). I en skotsk studie om motiv bakom ungas brandanläggelser uppger de unga att de ville "framstå som tuffa så att de skulle få en flickvän", vilket grundas i ett antagande om att det ger status att anlägga bränder och att det kan imponera på omgivningen. (EYSIP report 2004). Broberg (2006), som har undersökt amerikanska skolelevers anledningar till varför de har eldat i skolan under dagtid, skiljer mellan internt och externt kompistryck. Internt kompistryck är "när en elev pressar honom eller henne att ha en cigarettändare eller att anlägga en brand med [...] kompisar" (Broberg 2006:193), och externt kompistryck är när elever blir hotade med kroppsskada eller att bli kallade glopord, om de inte anlägger en brand i skolan.

Material och metod

Mordbrand är ett brott med låg uppklaringsgrad. En analys av rättsliga konstruktioner av ungas medbrottslighet blir naturligtvis begränsad till att gälla just de mordbrandsbrott som klaras upp av polisen. Det är möjligt att bränderna som rättsfallen gäller skiljer sig från ungas gemensamma brandanläggelser generellt. Tillgången till brottsregisterdata hade den fördelen att det gav projektgruppen tillgång till ett stort urval av mordbrandfall utspridda över hela Sverige under en lång tidsperiod (1993-2008). Registerutdraget resulterade i totalt 3046 mordbrandsbrott (inklusive försök till, medhjälp och anstiftan till mordbrand) fördelat på 2017 gärningspersoner mellan 15-88 år. Den vanligaste åldern bland de dömda var 16 år och personer under 27,5 år dömdes för ungefär hälften av mordbränderna. Kvinnor står för ungefär en femtedel av lagföringarna generellt och fördelningen ser likadant ut i åldrarna 15-20 år. I urvalet av samtliga rättsfall i Sverige gällande personer 15-20 år dömda för mordbrand mellan 1993-2008, dömdes 38 procent av kvinnorna och 53 procent av männen med minst en annan gärningsperson. Följande tabell visar att ju yngre en gärningsperson var, desto större sannolikhet att denne dömdes tillsammans med andra.

⁶ Typologin över unga brandanläggare inkluderar också de "nyfikna", de som "ropar på hjälp" och de "patologiska" brandanläggarna (Kolko 1999).

Tabell: Andel gärningspersoner och ålder för lagförda i åldern 15-20 år. Radprocent.

	1	2	3	4	5	6	Totalt
15 år	42	35	13	7	2	1	100
16 år	55	19	13	7	2	4	100
17 år	48	30	14	3	3	1	100
18 år	45	29	13	8	2	3	100
19 år	53	26	13	7	1	0	100
20 år	56	21	12	8	0	2	100

I överensstämmelse med tidigare forskning minskade medbrottsligheten sålunda med åldern, 42 procent av 15-åringarna dömdes ensamma till skillnad från 56 procent av 20-åringarna. Eftersom underåriga och icke-dömda personer exkluderas kan antalet unga personer som var närvarande under någon fas av brandanläggelseprocessen vara högre.

Beskrivning av det analyserade rättsmaterialet

Samtliga domar analyserades inte kvalitativt. I ett första steg insamlade och analyserade vi samtliga domar från tingsrätter i Västra Götaland där personer under 21 år hade dömts för mordbrand under perioden 1993-2008. I vissa fall hade vi också möjlighet att få tillgång till förundersökningar. I en andra datainsamlingsomgång kompletterades det ursprungliga materialet med ett urval av rättsfall från resten av Sverige. Det andra urvalet inkluderade fyra domar där mordbrandåtalet ogillades och de tilltalade istället dömdes för skadegörelse eller allmänfarlig vårdslöshet. Efter de två insamlingsomgångarna bestod materialet av 220 tingsrättsdomar gällande mordbrand (även försök till, medhjälp och anstiftan till mordbrand). Ur detta rättsmaterial valde jag, efter en genomläsning av samtliga domar, ut de domar där två eller fler personer var närvarande vid brottstillfället (samtliga behöver dock inte ha blivit dömda och en del av dem är underåriga, det vill säga under 15 år). Domar där de dömda var över 20 år exkluderades. Totalt återstod då de 59 domar som utgör det analyserade empiriska materialet i denna studie. Majoriteten av de 59 rättsfallen involverade endast män (48/59= 80 %). I sex av fallen (10 %) var de närvarande ungdomarna både kvinnor och män och i fem av fallen (10 %) endast kvinnor. I femtedel av fallen var samtliga ungdomar under 16 år och i endast 10 % av fallen var samtliga gärningspersoner över 17 år. I ca en femtedel av fallen, närvarade underåriga under brandanläggelseprocessen. Antalet involverade i brandhändelserna varierade mellan 2-6 personer.

Analytiska och metodologiska överväganden

De tingsrättsdomar som vi samlade in bearbetade vi genom att dokumenten digitaliserades till filer som sedan konverterades till text och importerades i programmet Atlas.ti, ett program för systematiska kvalitativa analyser. Programmet användes sedan vid kodning. Inledningsvis analyserades följande dimensioner i materialet: ålder, kön och antal närvarande ungdomar (inklusive underåriga och icke-tilltalade). Jag kodade också explicit uttalade motiv till att anlägga den brand som mordbrandsåtalet gällde. Analysen av medbrottslighetens karaktär inspirerades av andra studier av interaktion mellan unga som begår brott (see Wilkinson & Carr

2008; Biljeveld et al 2007; Lopez 2008), men var induktiv till sin karaktär och inriktade sig på att försöka förstå hur den gemensamma produktionen av en brandanläggelse gick till, enligt rättsmaterialet. Det innebar att jag undersökte och systematiskt kartlade mönster i hur de närvarande ungdomarna beskrevs agera och samhandla under planering, förberedelse och utförande av brandanläggelsen. På vilket sätt antar rätten att de var inblandade? Hur beskrevs deras samarbete? Vilka roller tillskrevs de?

Begreppet *position* använder jag i diskursanalytisk bemärkelse för att understryka den dynamiska och föränderliga karaktären av mellanmänniskt handlande. En position likställs i analysen med en dynamisk och flexibel roll att spela under olika skeden av en brandanläggelse (se Wilkinson & Carr 2008:1044; Lopez 2008:591). Under en brandanläggelse kan en individ byta positioner, det vill säga spela olika roller i olika skeden av processen. Flera positioner kan också intas av en individ samtidigt. De positioner som kunde urskiljas i analysen utgör en återkommande struktur av mellanmänniskt handlande vid ungas gemensamma brandanläggelser men är inte aktuella för samtliga 59 brandanläggelser. Vissa fall av brandanläggelser, t.ex. de mer spontana, beskrivs vara enklare till sin struktur medan andra framstår som betydligt mer komplicerade avseende planering, förberedelse och utförande. I analysen inkluderas samtliga positioner som kan identifieras i rättsmaterialet och resultatet betraktas som rättsliga konstruktioner av ungas medbrottslighet vid brandanläggelser. Frågeställningar som har varit vägledande för analysen är: vilka positioner är enligt rättsmaterialet tillgängliga för en ung person att inta under brandanläggelseprocessen? På vilka olika sätt beskrivs de agera och vad antas de bidra med?

Det valda angreppssättet gav tillgång till ett omfattande material och gjorde det möjligt att kvalitativt analysera ett stort antal fall av ungas medbrottslighet, inte sällan beskrivet i detalj i förundersökningsprotokoll där polisförhör med ungdomar kan vara inkluderade. Det empiriska materialet består dock inte främst av förstahandsrapporter utan av rättsliga beskrivningar av brottshändelser. Det får viktiga analytiska implikationer. Rätten är en konfliktfylld arena, vilket avspeglas i de konstruktioner av en brandanläggelse som där produceras och reproduceras. Motstridiga tolkningar tillhör regel, t.ex. kan åklagaren argumentera för att en brandanläggelse skedde "tillsammans och i samförstånd" medan de tilltalade kan ha intresse av att argumentera för det motsatta och att fränsäga sig själva eller andra ansvar och eventuella skadeståndsanspråk. Den här typen av intressekonflikter påverkar rättssystemets (re-)produktion av versioner av händelseförlopp och tolkningar av interaktioner mellan de involverade ungdomarna under brandanläggelsen. I analysen behandlar jag tingsrättsmaterialet, domar och eventuella förundersökningsmaterial, som rättsliga konstruktioner av ungas gemensamma brandanläggelser, av ungas medbrottslighet i samband med en brandanläggelse. Jag försöker sålunda inte rekonstruera vad som "faktiskt" har skett och tar inte ställning till vilken av eventuella motstridiga tolkningar av ungas ageranden vid en brandanläggelse som är den mest rimliga. Intervjuer med unga om brandanläggelser skulle eventuellt ha gett en annan bild av ungas samhandlade men inte heller det hade varit en neutral version utan en version som filtrerades genom de intervjuade ungas diskurser.

Relation och interaktionsarenor

Den kvalitativa analysen av mordbrandsdomarna gav en bild av relationen mellan de unga och som förväntat var det personer som de vanligtvis umgicks med (se även Warr 2002), t.ex. ("bästa", "bra" eller "gamla") vänner, men också bekanta eller "vänners vänner" som de mer sällan umgås med. De involverade kategoriseras också som nuvarande eller före detta skolkamrater, som syskon, kusiner, pojk- eller flickvänner. I vissa fall beskrivs gruppen som ett lokalt eller på en skola ökänt "gäng" av ungdomar som brukar tillbringa tid tillsammans och vara synliga. I andra fall som ungdomar placerade på samma institution, t.ex. ett ungdoms-, skol- eller behandlingshem. I ett fåtal fall tycks de inblandade ungdomarnas relationer baseras på ideologiska eller politiska sympatier, då de kallar sig själva för satanister, anarkister eller nationalister. En vanlig interaktionsarena innan en brandanläggelse är en fest hemma hos någon av ungdomarna eller hos en jämnårig, vilket ofta implicerar alkoholkonsumtion och frånvaro av vuxna, men också mer offentliga umgängesarenor, ute i det område eller i den stad som de bor, på en skolgård, vid en kiosk eller på en fritidsgård.

De gick först till en pizzeria och satt och pratade där en stund, varefter de begav sig till bensinstationen på X. När de hade kommit fram till bensinstationen satte de sig bakom den och drack medhavad sprit som de blandande ut med läsk.

Andra arenor är inne på behandlings- eller vårdinstitutioner för ungdomar eller i skolan under dagtid. Sammanfattningsvis är unga som tillbringar mycket fritid med varandra, inaktivitet, mopeder, cigaretter och alkohol, återkommande när den sociala kontexten vid en brandanläggelse skildras i rättmaterialet. Detta kan sägas utgöra fond för den första inledande fasen av en brandanläggelse, då planering och förberedelse sker.

Positioner under planering och förberedelse

Analysen av positioner under den inledande delen av brandanläggelseprocessen, innan själva brandanläggelsen, är fokuserad på idén, motivet, planeringen och förberedelsen. Medbrottslighet kan ta sig mer eller mindre komplicerade former (Weerman 2003:400) och i rättsfallen varierar graden av spontanitet respektive planering av de gemensamma brandläggelserna. Tidsperspektivet från beslutet att anlägga en brand till genomförande varierar från veckor, till några dagar, till samma eftermiddag eller kväll. I vissa fall beskrivs det som ett stundens infall ("A och B [har] bestämt sig för att tända eld på barnvagnen, när de fått syn på den genom entrédörren på glänt."). Vid analysen av rättsfallen urskiljde jag följande fem positioner som tillgängliga för närvarande unga under förberedelse- och planeringsfasen av brandanläggelsen: *den motiverade, den idérike, den praktiske, den informerade* och *den resursstarke*. På följande sätt skildras två flickors interaktion under förberedelsefasen:

A och B gick vid denna tidsperiod inte i skolan och saknade annan sysselsättning. De var mest ute och åkte runt på B:s moped. [...] Den aktuella dagen berättade B för A om hur man gör brandbomber, s.k. molotovcocktails. Hon hade sett ett TV-program tre till fyra år tidigare, som handlade om en revolution. [...] B har sedan hon sett programmet varit intresserad av pröva effekten av sådana brandbomber. De kom överens om att de skulle tillverka

brandbomber och bränna någonting. [...] [De två flickorna] åkte till en kompis i X och hämtade sju tomma glasflaskor. Sedan åkte de till en bensinstation och köpte bensin som de fyllde i en 1,5 liters PET-flaska. De tog också med sig papper från bensinmacken att använda som veke. Därefter förberedde de brandbomberna genom att rengöra dem, hälla lite bensin i fyra av flaskorna och föra ned pappret men bara så mycket att det fortfarande stack upp en bit som en veke. De vände upp och ner på flaskorna för att blöta pappret med bensin. De använde mascara och halsdukar för att maskera sina ansikten. A visade sedan var familjen C:s villa låg och de åkte och "rekade" vilken väg som var bäst att köra.

I utdraget skildras förberedelsen av brandanläggelsen relativt detaljerat. Den skildras som gemensam, tämligen välgenomtänkt och tidskrävande och som bestående av ett antal olika moment. B tillskrivs rollen som den idérike och den praktiske som vet hur en brandbomb tillverkas, medan A hjälper till vid proviantering och tillverkning och är den informerade som har kännedom om var flickan i familjen C bor. Det är oklart vem av A och B som är den motiverade och den resursstarke, det vill säga den som har betalat bensinen och som äger transportmedlet. Analysen tydliggör att fler positionerna kan tillskrivas en enskild person men det kan också vara så, vilket tydliggörs senare, att rätten antar att flera olika personer samtidigt kan inta en position, t.ex. vara lika motiverade att anlägga en brand.

Den motiverade

Den motiverade är den som har ett motiv till eller en drivkraft att agera för att åstadkomma något. Det behöver inte nödvändigtvis vara ett motiv till att anlägga en brand utan det kan t.ex. vara ett motiv till att förstöra, skrämmas, göra inbrott, hämnas på en viss person eller uttrycka politiska åsikter. Jag har analyserat vilka motiv till ungas gemensamma brandanläggelse som är möjliga att uttrycka och få gehör för i en rättslig kontext. Ibland framträder dock inget tydligt motiv i domen. De tilltalade kan t.ex. säga att de inte vet varför eller att de inte minns eftersom de var mycket berusade. Ibland uttrycker de tilltalade ett flertal motiv till en enskild brandanläggelse och det kan också vara så att de tilltalade ungdomarnas beskrivningar av motiv till en och samma brandanläggelse kan också skilja sig åt inbördes. Den mångfald av motiv till ungas gemensamma brandanläggelser, som åberopas i rättsmaterialet, kan delas in i följande huvudkategorier: *i samband med inbrott, vandalisering, ideologiskt motiverade bränder, hämnd eller personlig konflikt, förhindra skolverksamhet och rymnings- förflyttningsförsök från institution.* Den motiverade är sålunda den eller de som har någon av följande drivkrafter att agera. Det är dock inte säkert denne har någon idé om hur motivet skall kunna realiseras. För detta behövs den idérike.

Den idérike

Den idérike är den som har en tanke om hur ett motiv kan omsättas till handling som t.ex. föreslår att de skall använda brandbomber för att åstadkomma förstörelse på en skola, att brandanläggelse kan vara ett sätt att hämnas eller att en brand kan anläggas för att dölja spår efter ett inbrott. I ett fall är det en flicka, B, som är den motiverade, som hyser starkt agg mot sina fosterföräldrar, medan hennes kompis, A, är den som kommer på hur B kan agera för att "bli av dem" och som också är med vid själva brandanläggelsen:

Ungefär en vecka före den i målet aktuella händelsen föreslog A att de skulle bränna ned fosterföräldrarnas villa, eftersom det vore ett sätt för B att bli av med dem. B nappade på idén och flickorna började smida planer om hur de skulle gå till väga.

I annat fall är det två unga män som känner sig trakasserade av lokalpolisen, där den ene positioneras som den idérike som, med inspiration från en tidningsartikel, föreslår att de skall anlägga en brand på polisstationen:

De hade inte planerat att bränna upp polisstationen utan avsikten var endast att skrämma poliserna. Han hade läst i tidningen att några poliser hade fått bilrutorna sönderslagna på sina privatbilar men han ansåg att detta inte var tillräckligt för att skrämma poliserna.

Inspirationskällorna som nämns i domarna är, t.ex. olika sidor på Internet, filmer och tidningsartiklar men också mer allmänna referenser som ”någon person”:

En femte kamrat nämnde för dem att han kände till att några personer vid ett annat tillfälle kastat in en raket i en skolsal. Någon av de fem föreslog då att de skulle göra likadant och det blev en diskussion om vem som skulle göra det.

En viss smittoeffekt syns i ovanstående fall där en person berättar för kompisar om hur ”andra personer” har gjort och genom detta intar positionen som den idérike som motiverar de fyra andra ungdomarna, som annars kanske inte hade kommit på tanken. Det är sedan endast en av de fem – och inte den som intog positionen som den idérike – som går fram till skolan och kastar in raketerna. De andra befinner sig uppe på en kulle och tittar på (är publik). Den idérike behöver sålunda inte vara den som vid iscensättningen av idén agerar brandanläggare eller som vet hur man praktiskt kan gå tillväga för att anlägga en brand.

Den praktiske

Den praktiske är den som har praktisk och teknisk kunskap, information eller tidigare erfarenhet om hur en brand kan anläggas. Den praktiske behöver inte vara samma person som den som sedan anlägger branden. I en dom står det t.ex.: ”Det var A som eldade, men det var B som visste hur man skulle göra eftersom han gjort det förut”. Den praktiske kan ha kunskap om vad som brinner bra eller om hur en toalettbrand kan anläggas. I många fall handlar det om kunskaper om hur brandbomber, så kallade molotovcocktails, tillverkas.

A hade läst i en terroristhandbok hur man gör när man tillverkar molotovcocktails. Han hade också läst om vad brandbomber ger för effekt. De andra två visste inte hur man gjorde. De tog en flaska och gick ut till en cykelviadukt för att testa effekten.

I följande exempel är det den praktiske, C, som lär en annan person på ungdomshemmet, A, som sedan blir brandanläggare, om hur ett brandlarm kan täckas över. B positioneras i sin tur som den resursstarke, med tillgång till tejp och plastpåsar.

A lånade tejp och två ICA-plastpåsar utav B. C lärde A att lägga en blöt handduk över brandalarmet. Detta skulle då fördröja larmet genom handduken och plastpåse fasttejpade utanpå.

Det kan också röra sig om kunskap om hur man kan få tillgång till gratis bensin genom att trampa eller hoppa på bensinmacksslangar eller "slanga ur" bensin ur ett fordon.

Den informerade

Positionen som den informerade innehar skiljer sig från den praktiske i och med att det inte handlar om att ha pratisk eller teknisk kunskap utan om att ha information om potentiella brandobjekt, t.ex. veta hur det ser ut på insidan av en skola, var övervakningskameror är placerade eller om det finns något att stöldbegärligt inne i en byggnad.

A berättade att han tillsammans med B hade varit på festplatsen dagen innan för att leta efter alkohol att stjäla men att de inte hade hittat något att stjäla.

Det kan också vara den som har uppmärksammat ett tillfälle att ta sig in i en lokal, t.ex. ett öppet fönster eller ett övergivet hus. Den informerade kan ha lokalkännedom eller ha en personlig relation till brandobjektet, t.ex. som nuvarande eller före detta elev på en skola.

Den resursstarke

Det räcker inte för en grupp individer att det finns någon eller några som är motiverade, har en idé om tillvägagångssätt, pratiskt kunskap om hur de kan förverkliga idén och kännedom om potentiella brottsobjekt. Det behövs också materiella resurser för att kunna sätta planen i verket. Den resursstarke är den som har nödvändiga materiella resurser för att anlägga en brand, t.ex. cigarettändare, tändstickor, brännbara vätskor, brännbart material eller flaskor och textilier som behövs för tillverkning av brandbomber. Den resursstarke kan också vara den som har ett färdmedel, en bil eller en moped, eller en lokal att vara i under förberedelser och planering. Unga som röker och har en moped tillhör i många fall de resursstarka. I följande rättsfall beskrivs den som har tändaren, A, som en "nödvändig förutsättning" för att anläggelsen kunde utföras av brandanläggaren B:

Sammantaget finner tingssätten att alldeles övervägande skäl talar för att A givit sin tändare till B när denne skulle tända raketerna och tomteblisset och att denne därför även aktivt medverkat i gärningen med en av flera nödvändiga förutsättningar för avfyrandet.

I ett annat fall beskrivs A som brandanläggare, B som den resursstarke men C som den som får hämta de, för institutionspersonalen väl undångömda, tändstickorna.

A hade sagt till B att "jag har inget att tända med". B sa då att han hade tändstickor och att han skulle be C hämta dom. För B sa, säger A, att han "ville inte få skit för detta".

Den resursstarke kan också vara den som har pengar att handla t.ex. tändare, bensin eller bomull för (se nästa utdrag). Den resursstarke beskrivs spela en viktig roll under

planerings- och förberedelsefasen men behöver inte vara närvarande under nästa fas, själva brandanläggelsen.

Positioner under utförandet av brandanläggelsen

Nästa fas av processen är när branden anläggs. Vid analys av hur denna fas beskrivs i rättmaterialets 59 mordbrandsfall kunde jag framför allt finna fyra återkommande positioner: *chauffören, brandanläggaren, vakten* och *publiken*. Följande utdrag från rättsmaterialet illustrerar de tre första:

Under kvällen gick A fram till bensinautomaten och stoppade i en tjugokronorssedel och fyllde en vinflaska med bensin. [...] A tog då upp förslaget, att de skulle åka till X-skolan och tända på. De åkte iväg på en moped som de hade lånat. [...] B står nu vakt, medan A klättrar upp på skolans tak [...] och öppnar luckan som är olåst och håller bensin [...] och tänder bensinen med sin tändare.

Vakten B positioneras som mer passiv än A som förutom brandanläggare också intar positionerna resursstark och iderik under förberedelsefasen. I ett annat fall positionerar rätten två personer (A och B) som vakter och de andra fyra som brandanläggare.

Väl framme vid skolan bestämdes att A och B skulle hålla vakt medan de övriga fyra gick till ett lärarrum där det inte fanns några övervakningskameror. [...] På uppmaning av C eller någon annan tog D upp en sten från marken och krossade rutan till lärarrummet. Flaskorna med motorbensin och tygbitar antändes. E och C kastade flaskorna mot det krossade fönstret.

Även om de olika momenten av brandanläggelsen, det vill säga fönsterkrossande, antändande och flaskkastande, är tydligt beskrivna är de fyra brandanläggarnas arbetsdelning och konkreta bidrag tämligen otydligt framskrivet. Flaskorna "antändes", oklart av vem. Den roll som F spelade är oklar. Samtliga sex dömdes dock för att tillsammans ha anlagt branden.

Chauffören

Chauffören är den som kör eller skjutsar de som deltar i brandanläggelsen till, och ibland även från, platsen för brandanläggelsen. Undantagsvis används bil men oftast moped. I en dom står det att: "A var inte alkoholpåverkad eftersom han körde 'mopedtaxi' den kvällen". I vissa fall befinner sig ungdomarna redan på platsen när de får idén och i andra fall tar de sig till och från platsen till fots.

Brandanläggaren

Oftast deltar fler än en person i själva anläggandet av branden. Brandanläggarpозиtionen refererar till såväl fönsterkrossare, de som hämtar och arrangerar brännbart material, håller ut brännbar vätska, tänder eld med tändstickor eller tändare, kastar brandbomber eller sätter på spisplattor. I följande fall positioneras två av de tre tilltalade som brandanläggare, men även C döms som gärningsman:

Det är utrett att A, B och C har agerat tillsammans; de har tagit med sig flaskor och strumpor, de har skaffat bensin och de har tillsammans anordnat flaskorna så att det har blivit enklare brandbomber, s.k. molotovcocktails. De har tillsammans transporterat brandbomberna först till en plats vid en skola och sedan till de aktuella byggnaderna. Vid byggnaderna har A antänt och B kastat den brinnande bensinflaskan mot bygganden.

Ett återkommande ord i domarna är ”tillsammans”. I utdraget ovan hävdas de ha ”agerat tillsammans”, ”tillsammans anordnat flaskorna” och ”tillsammans transporterat” till två olika platser. Användandet av ”tillsammans” förstärker bilden av en gemensam koordinerad handlingskedja där samtliga är delaktiga i branden, trots att C inte positioneras som brandanläggare. Rättn materialet ger också ofta en bild av en jämlik arbetsfördelning mellan brandanläggarna. De tilltalade beskrivs räkna in tillsammans, kasta brandbomber på verbalt kommando, ha varsin brandbomb, dunk eller cigarettändare, turas om att tända på eller göra det ”samtidigt” från varsitt håll.

A hörde hur de ropade 1,2,3 sedan kastade de samtidigt sönder varsin ruta.

Därefter tände de båda på med var sin cigarettändare på var sin sida av papperet. De tände på samtidigt.

Killarna hade sex flaskor. En var.

Detta sätt att formulera hur det gick till när branden anlades konstruerar relationen mellan de inblandade som jämbördig och ger ett intryck av att samtliga var engagerade, motiverade, delaktiga och, som en följd av det, ansvariga för brandanläggelsen.

Vakten

Vakten är den som ser till att ingen passerar förbi under brandanläggelsen eller på andra sätt upptäcker vad som pågår. Vakten kan stå utanför byggnaden eller en bit ifrån brandanläggelsen, det kan vara en eller ett flertal personer. I följande dom positioneras en ung man som vakt åt den andre som begick ett inbrott:

Med en spade bröt [han] sig in i redskapsboden och där, medan en kamrat till honom höll vakt, [han] först tillgrep två flaskor med utländsk sprit och därefter tände eld på redskapsboden genom att sprida ut lacknafta och sedan kasta in en brinnande pappersbit.

Publiken

Publiken är en position som tillskrivs de som närvarar på platsen under brandanläggelsen och som iakttar händelseförloppet men som inte tillskrivs en position som vakt eller brandanläggare.

Ingen ville riktigt kasta stenen eller flaskan. B och A åtog sig då att göra detta. De andra tittade sedan på när de kastade stenen och flaskan.

Publiken beskrivs inte medverka aktivt, genom konkret praktisk handling, i brandanläggelsen men kan vara mer eller mindre aktiv och befinna sig alldeles intill eller en bit ifrån brandanläggelsen.

A säger att de övriga fyra är fortfarande med på det hela, men håller sig ändå passiva, under tiden som A krossar fönstret. B är sedan den som tar flaskan, och kastar in den [...] När detta skedde stod de då samtliga ”bredvid och tittade på”.

På fråga om var D själv befann sig när rutorna krossades så säger hon att hon stod vid den lilla parkeringen ca 20 meter därifrån tillsammans med C.

Skillnader mellan positionerna vakt respektive publik förhandlas det ibland om i rätten. De tilltalade vill positionera sig som icke-involverade genom att medge att de visserligen har närvarat på platsen, men inte för att delta i brandanläggelsen utan för att hålla en kompis sällskap, invänta någon eller för att ”de var nyfikna”.

Anledningen till att han väntade på A utanför stugan var att han skulle sova hos honom.

A tillfrågades varför han följde med dem eftersom han hört vad de tänkte göra? A svarade "det fanns ingen annan där så jag bestämde mig för att följa med dem".

Rätten vill istället tillskriva de som iakttar brandanläggelsen en position som vakter eller medhjälpare, som stöttade brandanläggaren.

Genom att, såsom A och B uppgett, följa med som "kompis" har A enligt tingsrättens mening styrkt B i hans brottsliga uppsåt.

A tillfrågades därefter [i polisförhöret] varför han ej lämnade platsen eftersom han förstod att B skulle göra något brottsligt? "jag tänkte inte då på att det kunde vara ett brott att stå utanför”.

Sammanfattningsvis finns positionerna chaufför, brandanläggare, vakt och publik beskrivna i huvuddelen av rättsfallen. I vissa fall formulerar sig rätten tämligen tvärsäkert:

Det får anses klarlagt att de tilltalade har använt ciderflaskor som de fyllt med motorbensin och tygtrasor som veke för att användas till att sätta eld på X-skolan. Det är klarlagt att A har krossat en fönsterruta till skolan och B, C och D har därefter på ett givet kommando kastat flaskorna mot den krossade rutan. [...] Det är utrett att D och E hållit vakt utanför X-skolan. Det sagda leder till att samtliga tilltalade tilldelats olika arbetsuppgifter och att samtliga är att betrakta som gärningsmän.

Utdraget illustrerar hur rätten argumenterar för en specifik version av interaktionen och försöker bevisa att de involverade ungdomarna har bidragit till den gemensamma produktionen av en brandanläggelse genom att utföra olika arbetsuppgifter; någon har krossat rutan, andra har kastat in brandbomber och ytterligare andra har stått vakt utanför. Samtliga döms för mordbrand.

Konklusioner: medbrottslighet vid ungas brandanläggelser

Inledningsvis argumenterade jag för att det är tämligen oklart vad gruppkaraktären av ungas brottslighet egentligen betyder och hur den ser ut. Vi vet en del om unga brandanläggares bakgrund, psykiska status och motiv, men betydligt mindre om

brandanläggelserna som händelser, om den process och den interaktion mellan unga som då sker. Den presenterade analysen bidrar till en fördjupad förståelse av processen när unga anlägger bränder tillsammans. Den tydliggör betydelsen av att brandanläggelsen sker i grupp men visar också att gruppen inte är enkel och likformig. Även om analysen ger en mångdimensionell beskrivning och visar att gemensamma brandanläggelser kan ta sig många former och ske av en mängd olika anledningar, tenderar brandanläggelserna, intressant nog, att ha många likheter och följa vissa mönster. De positioner som de närvarande ungdomarna framför allt tillskrivs var:

Planering och förberedelse	Utförande av brandanläggelsen
Den motiverade	Chauffören
Den idérike	Vakten
Den praktiske	Brandanläggaren
Den informerade	Publiken
Den resursstarke	

I domarna antas en individ kunna inta flera positioner, hon kan i en och samma rättsfall positioneras som den motiverade, den informerade och den resursstarke. Under brandanläggelsen kan hon vara chaufför och vakt. Hon behöver trots detta inte vara den som positioneras som brandanläggare. Det handlar om en bestämd struktur av positioner som återkommer men inte om en medbrottlighet där positionerna i varje fall ser likadana ut och där en tydlig arbetsfördelning med nödvändighet finns. Enligt rättsmaterialet kan den inledande fasen av en brandanläggelse ta sig många olika skepnader. De huvudsakliga motiv som lyfts fram i domarna är brand i samband med inbrott, vandalisering, ideologiskt motiverade bränder, hämnd eller personlig konflikt, förhindra skolverksamhet och rymningsförflyttningsförsök från institution. Motivet bakom en brandanläggelse tycks, enligt rättsmaterialet, ha avgörande betydelse för hur den gestaltar sig (Kazemian & Le Blanc 2004:398); det triggar händelseutvecklingen, det påverkar graden av planering respektive spontanitet, tillvägagångssätt och vilka positioner som finns tillgängliga för de närvarande ungdomarna. I de fall där brandanläggelsen är en spontan ingivelse, sker den utan förberedelse, utan längre diskussion, arbetsfördelning eller annan form av förberedande interaktion mellan ungdomarna. Det kan t.ex. vara en person som under ett inbrott, utan de andras vetskap och inblandning, får infallet att tända eld på något för att dölja fingeravtryck. I andra fall, när anläggelseprocessen är mer utdragen i tid och komplicerad, framträder det tydligare hur rätten antar att de involverade interagerar under planering och förberedelse och hur de på olika sätt bidrar med olika slags resurser (ett motiv, en idé om tillvägagångssätt, praktisk kunskap, erfarenhet, lokalkännedom eller materiella resurser) och hur de utför olika arbetsuppgifter.

De olika positioner som de skildras i rättsmaterialet, kan jämföras med Weermans (2003) teori om medbrottlighet som socialt utbyte. Enligt denna varierar medbrottlighetens karaktär och det sociala utbytets former (Weerman 2003:399; Bijleveld et al 2007:10). Min analys av funktionella positioner indikerar att medbrottlighet vid ungas brandanläggelser kan ge ett socialt utbyte i form av tjänster, hjälp med och deltagande i brottsutförandet och resurser som är nödvändiga för dess utförande, information och, vid inbrott, en del av eventuella förtjänster. Det utbyte som unga får av att delta i brandanläggelser tillsammans med andra är

troligen också av immateriellt slag i form av acceptans från jämnåriga och en känsla av gemenskap och uppskattning. Det senare framstår tydligare i en kompletterande analys av rättsmaterialet som närmare in på den sociala inverkan på individer som gruppen kan ha men också det motstånd från individer som, enligt rättsmaterialet, kan ske (Uhnoo opublicerat manuskript). Det ger en bild av att gruppens agerande från motiv till anläggande av brand inte är okomplicerat. I de fall när händelseförloppet pågår under en längre tid finns det gott om tillfällen för en individ att känna sig osäker. Motivet bakom en brandanläggelse kan variera hos de inblandade och en individ kan ändra sig under processen om förutsättningarna förändras. En av de inblandade kan börja tvivla och agera tvärtemot de andras planer. I flera fall säger sig de inblandade vara oförberedda på brandanläggelsen, t.ex. att de har tolkat kompisens idé som skämt och inte som allvarligt menat. Det kan betyda att det inom en grupp kan finnas bristande kontroll över de andra individernas handlingar, planer och förväntningar. Att det inte nödvändigtvis är så att de närvarande ungdomarna har anlagt branden ”tillsammans och i samförstånd”. Trots att en analys av rättsliga konstruktioner av ungas positioner kan få det att framstå som så.

Referenser

- Andresen, M.A. & Felson, M., (2010). "The impact of Co-Offending", *British Journal of Criminology*, 50 (1): 66-81.
- Biljeveld, Weerman, Looije & Hendricks (2007). "Group Sex offending by Juveniles: Coercive Sex as Group Activity", *European Journal of Criminology*, 4(1): 5-31.
- Boberg, J. (2006). *An Exploratory Case Study of the Self-reported Motivations of Students Who Set School Fires*, dissertation, Northern Arizona University.
- Carrington, P.J. (2002). "Group crime in Canada", *Canadian Journal of Criminology*, 44: 277-315.
- Collins, R. (2008). *Violence: A Micro-sociological Theory*. Princeton University Press.
- Edinburgh Youth Social Inclusion Partnership. (2004). *Understanding Young Firesetters Project Final Report*. Edinburgh, Scotland: Author.
- Hickle, K.E. & Roe-Sepowitz, D.E. (2010). "Female juvenile arsonists: An exploratory look at characteristics and solo and group arson offences", *Legal and Criminological Psychology*, 15(2): 385-399.
- Hochstetler, A. (2001). "Opportunities and decisions: interactional dynamics in Robbery and Burglary Groups", *Criminology*, 39 (3): 737-764.
- Häkkinen, Puolakka & Santtila (2004). "Crime Scene Actions and Offender Characteristics in Arsons", *Legal and Criminological Psychology*, 9 (2): 197-214.
- Kazemian, L. & LeBlanc, M. (2004). "Exploring Patterns of Perpetration of Crime Across the Life Course", *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 20: 393-415.
- Kolko, D. J. (1999). "Firesetting in children and youth". I: Van Hasselt & M. Hersen (red.). *Handbook of psychological approaches with violent offenders: Contemporary strategies and issues*. New York: Plenum Press.
- Kolko, D. J. (red.). (2002). *Handbook on firesetting in children and youth*. San Diego, CA: Academic Press.
- Lopez, V. (2008). "Understanding Adolescent Property Crime using a Delinquent Events Perspective", *Deviant Behavior*, 29 (7), 581-610.
- Van Mastrigt, S.B. & Farrington, D.P. (2009). "Co-Offending, Age, Gender and Crime Type: Implications for Criminal Justice Policy", *British Journal of Criminology*, 49(4): 552-573.
- Van Mastrigt, S.B. & Farrington, D.P. (2011). "Prevalence and Characteristics of Co-offending Recruiters". *Justice Quarterly*, 28 (2): 325-359.
- McGloin, J.M. & Piquero, A.R., (2009). "'I Wasn't Alone': Collective Behaviour and Violent Delinquency". *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 42(3): 336-353.

- Porter, L.E. & Alison, L.J., (2006). "Examining Group Rape: A Descriptive Analysis of Offender and Victim Behaviour". *European Journal of Criminology*, 3(3): 357–381.
- Putnam, C., & Kirkpatrick, J. (2005). "Juvenile firesetting: A research overview". *Juvenile Justice Bulletin*, 1-8. Washington, DC: United States Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
- Santtila, P. Häkkänen, H., Alison, L. & Whyte, C. (2003), 'Juvenile firesetters: Crime scene actions and offender characteristics', *Legal and Criminological Psychology*, 8: 1-20.
- Swaffer, T., & Hollin, C. R. (1995). "Adolescent firesetting: Why do they say they do it?" *Journal of Adolescence*, 18: 619-623.
- Terjestam, P. & Rydén, O. (1999). *Att leka med elden. En bok om barn, eld och brand*. Karlstad: Räddningsverket.
- Uhnoo, S. (opublicerat manuskript). *Together and in Consent?– Consensus, Peer Pressure, and Resistance in juvenile Arson*.
- Warr, M. (2002). *Companions in Crime: The Social Aspects of Criminal Conduct*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weerman, F. M. (2003). "Co-offending as social Exchange. Explaining Characteristics of Co-offending". *British Journal of Criminology*, 43 (2): 398-416.
- Wilkingson D. L. & Carr, P. J. (2008). "Violent Youths' Responses to High Levels of Exposure to Community Violence: What violent Events Reveal about Youth Violence". *Journal of Community Psychology*. 36 (8): 1026-1051.

Tuuli Pitkänen & Teemu Kaskela

Mothers in the margin – women with a history of substance abuse and imprisonment

Abstract

The aim of the current paper was to study the life course of addicted women who had been imprisoned or participated in community service (n = 254) using the data of a large register study, the Registry-based follow-up study on criminality, health and taxation of inpatients and outpatients entered into substance abuse treatment (RIPE). The proportion of women with a history of imprisonment was small, even among substance-abusing women, compared to men. Most of the substance-abusing women with a history of imprisonment showed some signs of marginalization: low incomes and education levels, homelessness, mental problems and unemployment were common, and the rate of recent criminality was high. The women had faced multiple problems during their lives that is important to consider when planning treatment for women and their children.

Introduction

There is typically a smaller proportion of women than men among prisoners and patients treated for substance abuse. Differences between women and men are evident in the quantity and quality of substance use and criminality (Pitkänen 2006, Steffensmeier & Allan 1996). However, few studies have focused on women in this context. Many studies have excluded women from their analysis because of the small number of women or have analyzed both genders together. The aim of the current paper was to use quantitative and qualitative methods to study the life course of addicted women who were imprisoned or participated in community service.

Method

This paper is part of a large register study, the Registry-based follow-up study on criminality, health and taxation of inpatients and outpatients entered into substance abuse treatment (RIPE; Figure 1). The data consisted of treatment records of 12059 inpatients and outpatients between 1990 and 2009. For the same period, data were available on incarcerations, hospitalizations and death reports. Additionally, information on recent criminality and taxation was used. The data included 3610 women who had entered substance abuse treatment. Of these women, 524 (15%) were found in the imprisonment register of the Criminal Sanctions Agency. Register data was used to draw an overall picture of these 524 women and to group them for qualitative analysis using the case summaries from Järvenpää Addiction Hospital.

To understand the possibilities and limitations of the data, the following description of the study procedure is presented. The ethical committee of the A-Clinic foundation approved the study's protocol. Permission was granted for the use of data from each registry, and the National Institute for Health and Welfare allowed us to combine the datasets. The data have been anonymized.

RIPE data (N=12059) Year of birth 1909–2009, 7907 males (66%) 29% inmates (n=3517)		
Patients n= 10910; 67% males; 31% inmates (n=3409)		
Inpatients n=4297; 61% males, 30% inmates (n=1293)	As in- and outpatient n=900; 66% males, 48% inmates (n=429)	Outpatients n=5713; 72% males, 30% inmates (n=1687)
Family members		
Accompanying host (inpatients) n=56; 21% males, 5% inmates (n=3)	Accompanying host (outpatients) n=33; 9% males, 0% inmates (n=0)	
Children (inpatients) Only as a child n=983 (total n=988); 50% males, 3% inmates (n=3)	Beyond the bars® (BB) Only as BB n=77 (total n=107); 74% males, 100% inmates (n=77)	

Figure 1. The number of inpatients, outpatients, and family members in the RIPE data as well as the proportion of persons that have been imprisoned.

Treatment records. Individuals selected for this study were patients at the Järvenpää Addiction Hospital (JAH) or one of two outpatient clinics in Helsinki between 1990 and 2009 (Figure 1). Data taken from the hospital's records for this study provide information on 6236 clients. JAH has been the only hospital to specialize in the treatment of addiction in Finland since 1951. The hospital, which had been a state institution, became part of the private, non-profit, A-Clinic Foundation in 1994. The hospital has offered a variety of inpatient programs, including short-term alcohol detoxification, short- and long-term managed withdrawal from various substances, a program for men with dual diagnoses, a women's program, a family treatment program, and the opioid substitution treatment (OST) program. The treatment has been provided by multidisciplinary teams using cognitive behavioral theory-based approaches. Between 400 and 800 patients entered into treatment each year between 1990 and 2009. Patients have the option of returning to the hospital for additional one-week treatment programs. Inpatient services cost patients between 0 and 32.50 euros per day (2009), depending on the length of the stay and the patient's financial situation. Patients must provide a written commitment from the municipality stating that it will cover the remaining financial obligations.

The hospital data consist of all patients in the electronic treatment document systems Mediatri 2002 - 2009 (n = 2565) and Seniori 1997 - 2001 (n = 2067) as well as the children (n=566) who accompanied their parents to the hospital between 1997 and 2009. Information from the physical archive was used to expand the 1990-1996 hospital data to include all children born between 1975 and 1991 as well as their family members who stayed in the hospital. The results yielded records for 401

children, 339 parents as patients, 32 spouses, and 16 siblings (born 1992 - 1996). Additionally, according to the Finnish registry of hospitalizations, 295 outpatients from the two selected clinics were hospitalized at JAH before the electronic documenting system was implemented (1990 -1996). Furthermore, four clients had been in the hospital as children and as adult patients. Hence, the data include a sample of the inpatients for 1990 - 1997 and all inpatients from April 1997 to the end of 2009 (Figure 2.) The proportion of females among inpatients decreased from approximately 40% (1998) to 33% (2009; Figure 3.)

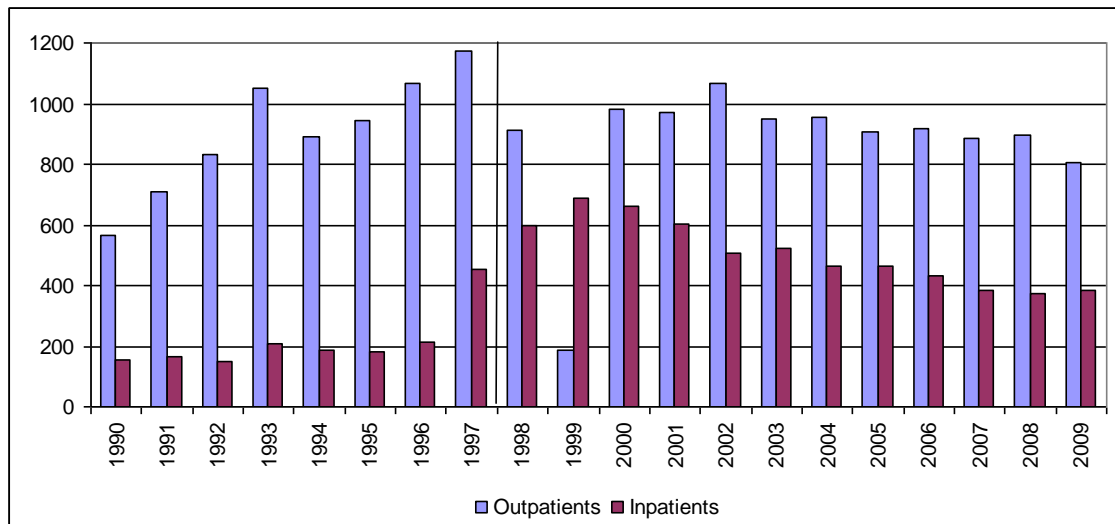

Figure 2. Number of in- and outpatients in the research data each year. The inpatient data include all patients in Järvenpää Addiction Hospital in 1998 - 2009. The outpatient data include all patients between 2.5.1990 and 14.9.2009, except in 1999, when the treatment record program was changed.

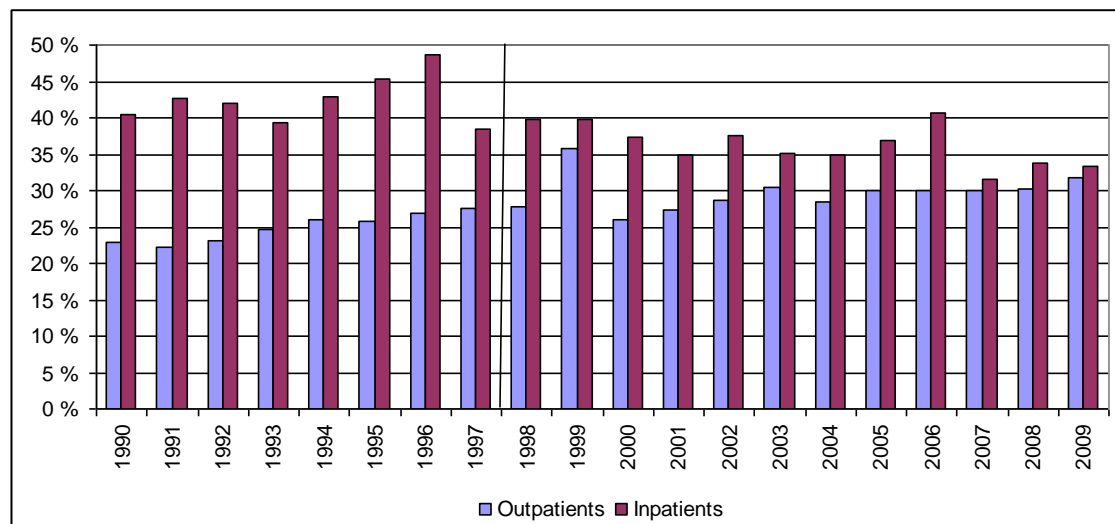

Figure 3. The percentages of female inpatients and outpatients in the data by year of treatment. The data represent only a sample of JAH patients, mostly clients at family unit, in 1990 - 1997.

Data on treatment vary somewhat because this information was obtained from several different sources. The timing and length of treatment, the diagnosis, and

some demographic information on the patients was available for each period of hospitalization. Half of the patients (48%) stayed in the hospital more than once.

The outpatient data provide information on 5713 patients as well as 900 individuals who appeared in the data as both outpatients and inpatients. Overall, 6179 individuals received outpatient treatment at the Kettutie clinic between 1990 and 2009, and 99 individuals received outpatient opioid substitution treatment at the Arabianranta clinic between 2000 and 2009. Additionally, 107 outpatients were treated at both clinics. A total of 96 patients entered outpatient treatment at JAH between 1997 and 2001. The available information included the number and timing of the visits, addiction problems, and some demographic data for the patients. The percentage of females increased among outpatients from approximately 22% (1990) to 32% (2009; Figure 3).

Kettutie outpatient clinic, located in Helsinki, was founded in 1990 and provides services to treat different kinds of addictions. JAH provides outpatient services in the hospital and began offering outpatient services for opioid addicts in Helsinki in 1999. In 2006, the services in Helsinki were united as one clinic under the name Arabianranta. Outpatient treatment consists largely of therapy and counseling for individuals or groups. The overall aim is to enhance the quality of life for clients and members in their support networks and to help clients stop or reduce substance use or reduce the harm associated with substance use. The recovery process involves assessing and monitoring patients' health and medication and developing a plan for rehabilitation and follow-up.

A small group of convicts who received treatment while in prison were also included in the dataset. These four-week courses, called Beyond the Bars (BB), were organized by JAH from 1997 to 1998. This structured, group-treatment program used cognitive-behavioral therapy with the goal of helping to change the ways in which participants thought and behaved. It encouraged participants to free themselves from addictions and criminal behavior. Of the 107 inmates who entered the program, 21 dropped out and 86 completed the program. Fifteen of the BBs also appeared in the data as JAH inpatients, and another 15 appeared as outpatients. In this report, we concentrate on female inpatients and outpatients and omit those who were solely BBs.

Death. Data from the national death registry were provided by Statistics Finland. The dates of death were available for those patients whose records were entered into the Statistics Finland database before 27.10.2010. The primary cause of death, and up to four additional causes were entered into the records using ICD-10 codes; ICD-9 codes were used from 1990 to 1996. In some recent cases, the cause of death was missing due to a delay in Statistics Finland's receipt of autopsy results. Overall, 22% of the patients (n = 12059) died. The age of death ranged from 1 to 94 years, with a mean of 49 years and a median of 50 years.

Imprisonment. The Criminal Sanctions Agency provided information on patients who had been imprisoned or sentenced to community service or to juvenile punishment between 1.1.1990 and 3.2.2011. The data detail the timing and length of prison sentences as well as the crimes that led to the sentencing. Overall, 29% of patients (n = 12059) were catalogued in this register. A remand prisoner is a person imprisoned due to a suspected offence; a default prisoner is a person serving a conversion sentence in lieu of an unpaid fine.

Hospitalizations. The National Institute for Health and Welfare maintains a registry of patient hospitalizations called The Finnish Care Register for Health Care (HILMO). The registry provided information on all patients' hospital stays from 1990 to 2009, including the dates and lengths of their stays. The registry records patients' primary diagnoses, as well as two secondary diagnoses, using ICD-10 codes (beginning in 1996) and ICD-9 codes (from 1990 to 1995). When JAH was excluded from the search, 92% of the patients (n = 12059) had been hospitalized at least once.

Taxes. The registry provided by the National Board of Taxes has records detailing each patient's income and income taxes. These data were available for the years between 2004 and 2008. Additionally, the data provided the name of the community in which the patient lived. Overall, 87% of the clients (n = 12059) had an entry in this registry. Of the remainder, 1267 had died before 2004, and 546 were not adults by the end of 2008.

Recent criminality. Three different registries provided by the legal register center were used to study the recent criminal records of the patients. 1) The record of judicial decisions details information on crimes sentenced by the district courts. The RIPE data provide comprehensive sentencing records between 1.11.2004 and 16.11.2010. Overall, 33% of the patients under study (n=12059) were found in this register. 2) The record of fines provides information on payments assessed by a prosecutor without a court decision (minor offenses). The RIPE data include fines that were assessed between 1.1.2006 and 19.11.2010. In total, 34% of the patients under investigation (n=12059) were found in this registry. 3) The criminal records are catalogued in a central national database that contains records of sentences that led to imprisonment or probation. Entries in this registry are deleted after a specified amount of time has elapsed, the length of which is determined by the severity of the sentence. The RIPE data on criminal records indicate whether patients had criminal records as of 17.11.2010; 21% of the patients (n = 12059) had an entry in this registry, and approximately 95% of them were also found in one of the two other registers cataloguing recent criminal offenses.

A combined variable was developed to study recent criminal activity. Patients were categorized into two groups: 0 = no criminal activity after 2005, and 1 = person was imprisoned or committed a crime after 1.1.2006. Persons who died before 1.1.2006 or after 1.1.2006 but had no criminal activity were removed.

The RIPE study was conducted by the Research Unit of Järvenpää Addiction Hospital. The unit received funding from the Ministry of Justice in Finland for the collection and basic analysis of the data. Teemu Kaskela received a research grant from the NSfK to study the effects of substance abuse treatment on criminality.

Results

Imprisoned female patients in comparison to males and other female patients. The data included 3610 women who had entered substance abuse treatment. Of these women, 525 (15%) were found in the imprisonment register of the Criminal Sanctions Agency. One imprisoned woman was excluded from the analyses because she had only accompanied her spouse to the hospital. For comparison, the data included 7337 substance-abusing male patients, and 39 % of them had been imprisoned.

Substance-abusing males had more periods of imprisonment (n = 15963) than females (n = 1691). Females with a history of imprisonment were generally slightly younger than the males (Table 1). Age was related to the fact that more males had

died and that there were more pure alcoholics among males than females. There were only slight differences between genders in the recent criminality.

Table 1. Characteristics of substance-abusing females with a history of imprisonment compared to males and female patients with no history of imprisonment.

N	Imprisoned		Other Females	
	Males	Females		
	2885	524	3041	
Average year of birth	1966 ***	1969	1961 ***	
Alcohol only (%)	28 ***	21	49 ***	
Opioids (%)	35 **	42	13 ***	
Psychiatric diagnosis other than substance use (%)	48 ***	54	53	
Year of entering treatment	1999	1999	2000 *	
Southern Finland (%)	90 *	87	90 **	
Alive 2010 (%)	76 ***	87	83 *	
Criminal record 17.10.2010 (%)	72 ***	63	8 ***	
Record of judicial decisions 1.11.2004-16.11.2010 (%)	77 *	72	21 ***	
Record of fines 1.1.2006-19.11.2010 (%)	74 *	69	25 ***	
Recent criminal activity (committed crimes or been imprisoned) after 1.1.2006	83	80	29 ***	

The imprisoned women differed from other substance-dependent women in several aspects (Table 1). The imprisoned women were generally younger and were more often multiple drug users or opioid addicts. Recent criminality was more common among inmates, but almost one-third of the other substance-addicted women also had criminal activity after 1.1.2006. More than half of the women had a psychiatric diagnosis other than diagnoses due to substance abuse. However, there were no differences between the inmates and the other women.

The profile of imprisoned female patients. The 524 female patients with a history of imprisonment had 1691 periods of imprisonment altogether. The mean age of first imprisonment was 32.5 years (SD 8.1 years), ranging from 16.4 to 61.4 years. The data concerning imprisonments were systematic from 1990 to 2009, but extra information was also available. Thus, the first dates of imprisonment were in 1974 (Figure 4).

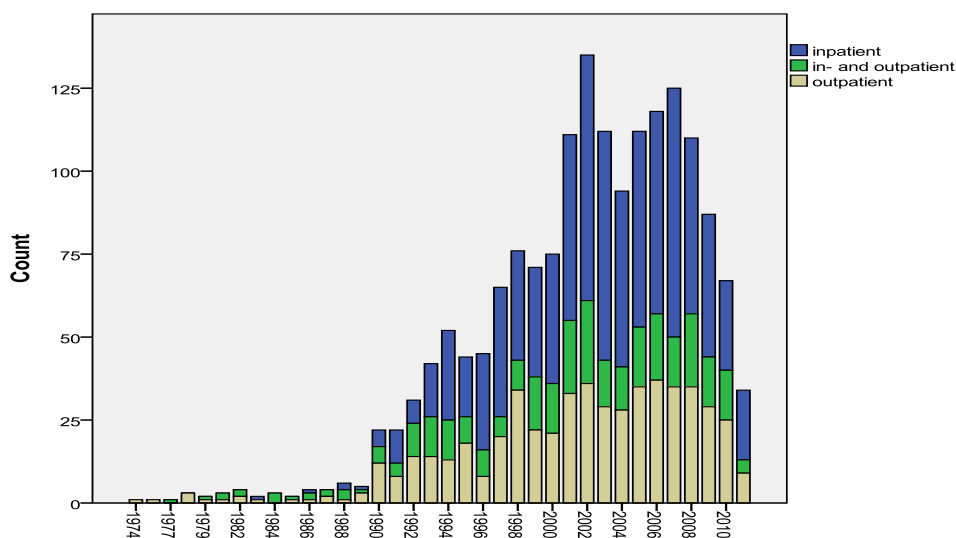

Figure 4. The number of periods of imprisonment that ended each year. 1691 periods of 524 women altogether. The last category (2011) included all inmates that were in prison on 1.1.2011.

More than half of the 524 women (58%) had been default prisoners, 45% had been prisoners, and 31% had performed community service at least once. The most common types of crimes that led to imprisonment concerned property (35%), drugs (24%), driving while intoxicated (24%), traffic (22%), and violence (16%).

Information about education was available for 322 women (62%). The highest degree achieved was college or university (3%), upper secondary school (20%), or 9 years of elementary school (66%), and 10% of the women had not completed any education. At the time of treatment for substance abuse, 7% of the patients had at least part-time work, 60% were unemployed, and one-third (33%) were not counted in the work force. At some point in the treatment, 17% of the women had been homeless.

The mean of the highest income that was reported for taxes between 2004 and 2008 was 8192 euros (SD 6437.4). The income of 11% of the patients was higher than 15 000 euros, and 34 patients (7%) had no taxable income during the five-year period.

There were differences between inpatients and outpatients that were partly due to the functions and location of the clinics. All inpatients had been diagnosed for substance abuse. At the outpatient clinics, a significant proportion of treatment records lacked information on the main substance used or the diagnoses of the patient (Table 3). The hospital also had a family unit; thus, the data included information on motherhood, indicating that 197 children had accompanied 129 mothers into treatment.

Female prisoners	In- and outpatients			
	n	Inpatients	Outpatients	
	270	96	158	
	%	52	30	
Year of birth	1970	1968	1968	*
Southern Finland (%)	78	97	96	***
Alive 2010 (%)	87	92	84	-
Opioid addicts (%)	39	64	34	***
Alcohol only (%)	23	10	23	*
No diagnoses, main substance unknown (%)	0	0	32	***
Year of entering treatment	9/00	3/98	1/99	***
Days between first and last treatment	451	2419	1171	***
Other psychiatric diagnosis (%)	60	59	42	***
First imprisonment	1/01	8/98	10/99	**
End of last imprisonment	2/05	2/04	7/04	-
Imprisonment in jail at least once (%)	48	37	44	-
Community service at least once (%)	42	18	20	***
Default prisoner at least once (%)	50	70	65	***
Criminal record 17.10.2010 (%)	62	44	48	***
Recent criminality				
Record of judicial decisions 2006-2010 (%)	76	61	72	*
Record of fines 2006-2010 (%)	63	66	59	-
No signs of criminality after 1.1.2006	19	24	20	-
DATA CONCERNING MOTHERHOOD				
Has children according to register data 1990-2009	72%	65%	37%	***
Number of children	1,9	1,7	1,5	*
Children accompanied at family unit	45%	31%	0	***
Electronic summary of the treatment available:				
total	124	41	0	=165
Electronic summary of treatment: mothers	87	28	0	=115

Table 2. Differences between in- and outpatients in the current data

Mothers and their children. At least 60% of the women (n = 314) were mothers. The data concerning motherhood were combined from two different databases: 1) data concerning giving birth, gathered from the record of hospitalization between 1990 and 2009 (293 mothers and 508 children); and 2) data concerning the patients in the family unit (129 mothers with 197 children). Altogether, 559 children were identified from the registers, and most of the mothers had more than one child (mean 1.8; max 6; 559 children total).

However, the number of mothers and children was an underestimation. The register data concerning children were compared to the data written in the treatment documents for 114 women. Seven women who did not have children according to register data, had children according to the treatment documents: four of them had small children, and three women had adult children. According to the summaries of treatment, 20 mothers reported more children than found in the register data. Thus, the mean number of children increased to 1.9. Unfortunately, there were no resources to manually check all of the data.

Mothers were slightly younger than the other women (Table 3). Most of the other differences between these groups were related to the difference in age. However, the small difference in the proportion of OST patients can be explained by the fact that it has been easier for mothers than for single women to begin OST in Finland.

Female prisoners	Mothers		No children	
	n	314	240	
	%	60	40	
Year of birth		1971	1966	***
Southern Finland (%)		87	86	
Alive 2010 (%)		91	80	***
Opioid addicts (%)		43	40	
OST patients (%)		16	11	*
Alcohol only (%)		20	22	
Year of entering treatment		8/1999	1/1999	
Time of first imprisonment		2/2001	10/1998	***
Other psychiatric diagnosis (%)		54	55	
Criminal record 17.10.2010 (%)		68	54	**
Record of judicial decisions 2006-2010 (%)		76	65	*
Record of fines 2006-2010 (%)		72	65	
Crimes after 1.1.2006 (%)		83	75	*

Table 3. Differences between mothers and women who did not have children, according to register data 1990 - 2009.

Treatment documents. To obtain deeper insight into the situation of the mothers and the course of their treatment, digital summaries of the treatment of 68 women were analyzed. Digital summaries were available only for inpatients between 2002 and 2009. The OST patients were not included in these analyses because OST differs substantially in intensity and length from the other forms of treatment and thus must be analyzed separately (Kaskela & Pitkänen 2011).

The situation of the children was coded from the treatment documents. In many cases, the mother had several children who were located in different places. At the time of the inpatient treatment, a child or children were removed from 16 mothers, and 11 mothers were under evaluation for their parenting ability (Table 4). In two cases, all of the children were living with their fathers, and in nine additional cases, at

least one child lived with the father. Many of the mothers had children with several fathers. In nine families, at least some of the children lived with relatives other than the parents. Three mothers had only adult children at the time of treatment, and seven mothers reported both young and adult children.

	n	treatment discontinued
Child removed	16	9
Current evaluation of parenting	11	6
Pregnant	9	5
Child and mother at JAH	7	3
Newborn	6	2
Child lives with relatives	5	3
Birth recorded - child not mentioned	4	2
Adult children	3	2
Child at home with father	2	0
Child's location not recorded	2	0
Child lives with father	2	0
Child born after treatment	1	1
n	68	33

Table 4. Situation of the youngest child of 68 mothers and the number of mothers whose treatment at JAH did not end as planned.

The treatment records were divided into two groups according to the success of the course of treatment: treatment that ended as planned (n = 35) or treatment that ended earlier (n = 33). The following short descriptions illustrate the situation of mothers whose treatment ended earlier than planned. The stories have been reconstructed on the basis of true stories.

A 39-year-old mother came to the hospital with her 1.5-year-old daughter. Her 13-year-old daughter lived with relatives, and two of her children were adults. She had been arrested for drunken driving several times. And the last time she was arrested, her daughter was with her and was removed from her. She did not understand the problem. She discontinued treatment after one week.

Three children were in an institute waiting to join the 23-year-old mother in the hospital. The mother did not have a home; she came directly from prison. She was not motivated, and she left the hospital. She returned two years later but cheated with medicines, and the treatment was stopped.

Five children. The oldest child (16 years) lived with his father. The mother did not know where the other ones lived; she had not seen them for several years. She left the treatment to join her boyfriend.

Three children with three fathers. Two children lived with their fathers, although the fathers were also addicts. The 10-month-old son was waiting to come back to the mother. The mother had been sent to treatment six times, but she did not think that she needed treatment. She could not get her child back because there were no signs of change. She left the hospital.

A pregnant woman had a time scheduled for an abortion but had forgotten to go. Three children were living with relatives. She began to take drugs during the free weekend and did not come back to the hospital.

The following stories represent the mothers whose treatment ended as planned.

A 22-year-old mother came to treatment with her spouse. The 7-month-old baby joined them later. The biological father of the baby had died before the child was born. The new partner did not admit his addiction and left treatment. The mother used amphetamines one weekend but returned to treatment. The mother was given the right to keep the child; however, she was told to carry the responsibility of the child by herself. At the end of the treatment, she noticed that she was pregnant, and the family decided to keep the coming child.

This mother had asked for help six years ago. Her 15-year-old son lived with her mother, and her 16-year-old daughter lived at an institution. The mother maintained regular contact with her children. Her new spouse was in treatment with her. He also had a child.

The 29-year-old parents were sent by child welfare to the hospital with a baby. They came to treatment three times in three years. The treatment went well. A good network was built around the family. Taking care of the child motivated the mother. The father had numerous problems with drugs, which was difficult for the mother.

A 13-year-old daughter had moved to live with her father because of the mother's alcoholism. The mother was very worried about the daughter and hoped that the daughter would find someone to help her. She dreamed about getting the child back but knew the realities – no home and numerous health and other problems. She had quit treatment several times, but the last time ended as planned: she moved to a house for alcoholics.

No signs of criminal activity since 1.1.2006. Altogether, 96 women (20.3%) of the imprisoned addicted women who were alive (n = 474) had no signs of criminal activity since 1.1.2006. Fifty-two of them were mothers. Three of these mothers belonged to the group of 68 mothers whose digital treatment documents had been studied.

An older woman with adult children had problems with alcohol. She worked. She had once been sentenced to community service for drunk driving.

A 20-year-old mother with a baby. She was dependent on amphetamines. She had once been sentenced to community service because of drugs. At the treatment, she was worried about the effects of her behavior on the child, and she regretted her criminal behavior.

A 28-year-old mother with a newborn and a 4-year-old son. She had used opioids and other drugs. Her son had stayed for periods in an institution. During the treatment, the mother was reported to begin to understand the effects of her drug abuse on the family.

Conclusions

The proportion of women with a history of imprisonment was small, even among substance-abusing women, compared to men. Most of the substance-abusing women with a history of imprisonment showed at least some signs of marginalization: low incomes and education levels, homelessness, mental problems and unemployment were common, and the rate of recent criminality was high. The women had faced multiple problems during their lives, and they had made frequent use of services.

The imprisoned mothers were younger and had used drugs more often than the other substance-abusing mothers. In most cases, the family structure differed from the traditional family. In many families, there were several fathers, and most of the children had experiences of long or short placement away from the mother. The summaries of the treatment records helped to indicate the importance of considering multifaceted and deeply rooted problems when planning treatment for women and their children.

References

- Kaskela T. & Pitkänen, T. (2011). Differences between imprisoned and other patients in opioid substitution treatment (OST). Conference report of the 53rd Research Seminar of The Scandinavian Research Council for Criminology. <http://nsfk.org/Page/tabid/63/ctl/ArticleView/mid/383/articleId/433/NSfKS-53-Research-Seminar-Report.aspx>
- Pitkänen, T. (2006). Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, 293, University of Jyväskylä. <http://dissertations.jyu.fi/studeduc/9513926613.pdf>
- Steffensmeier, D. & Allan, E. (1996). GENDER AND CRIME: Toward a gendered theory of female offending. *Annu. Rev. Sociol.* 22:459–87.

Ofre blandt mennesker og dyr

Bo Fabricius Jensen

Vedrørende udviklingshæmmedes retsbeskyttelse ved seksuelle overgreb (Politiets rolle)

Abstract

Danish police were in 2002 given right, after legislation, to make video / DVD interviews of individuals with Learning Disabilities, where there was suspicion that the victim had been sexually abused. The legislation was changed so that the questioning, recorded on video / DVD can be used as evidence in court, see the Danish Legal law.

This option is used more and more widely, but there are still cases where the option is not used. Why this difference, this study attempted to uncover and thus make recommendations to the police districts for a better and more consistent treatment of these cases.

Sexual abuse of individuals with learning disabilities in the research context has paid less attention for many years. Until the early 1980s, many of these people were placed in hospitals and other institutions and therefore not as visible in everyday life.

In Denmark, there have been very few studies in an attempt to uncover the extent of sexual abuse of people with learning disabilities. In the international context there have been more inquiries. The vast majority of studies conclude that there is sexual abuse of people with learning disabilities, and it supposedly takes place in a larger scale than the studies show, that is the case of under reporting.

Police in several districts, has not appointed a caseworker or lawyer, as municipalities and settlements informal can contact, if there is a suspicion of sexual abuse. Municipalities and homes can benefit greatly by having a person by the police, which they can informally contact and present a problem. It is not an official notification, but must be seen as an opportunity for institutions and police district to discuss a specific problem or suspicion, and thus assess whether the police should go into the matter.

The study has shown that there is great variation in the number of cases from one police district to another. Cases searched in different districts, and in each case it is determined whether to be created video/dvd interviews or not. What is decisive for whether the interview will be recorded on video/dvd or not, has not been possible to identify in the study.

A last but no less important factor is the police filing system. This sewing system does not show a true picture of the number of these kinds of cases. The statistics of video interviews are recorded manually, resulting in a significantly higher risk of incorrect reporting.

It is recommended that in cases where there is suspicion about sexual abuse and the victim has learning disabilities, are carried out video/dvd interviews, as persons with learning disabilities have hard to remember and recall things. Registration on video

ensures that injure, they do not know a subsequent hearing to testify with a risk that the person did not, because of his disabilities, remember the abuse/assault.

Indledning

I marts 2010 deltog jeg i et forskningsseminar i Uppsala, ”*Polisforskning pågår*”, hvor et af indlægene omhandlede handicappedes udsathed for kriminalitet. I Sverige havde 2 forskere (Malmberg & Färm 2008) undersøgt om det at have et handicap i sig selv var en risikofaktor for viktimisering samt hvordan myndighederne håndterede sagerne. Dette inspirerede mig til at se på, om der i Danmark er foretaget tilsvarende forskning, og mit udgangspunkt blev at se på de udviklingshæmmedes risiko for viktimisering, herunder om det i sig selv er en risikofaktor at være udviklingshæmmet.

I 2001 blev retsplejeloven ændret, således en afhøring optaget på video/dvd af et barn op til og med 12 år kunne bruges som bevis i retten. Disse retningslinjer gjaldt også når der var tale om udviklingshæmmede – uanset alder på afhøringsstidspunktet. Politiets videoafhører begyndte i 2005 at registrere antallet af afhøringer årligt og fra 2008 begyndte de også særskilt at registrere antallet af afhøringer af udviklingshæmmede. Der viste sig store forskelle på antallet af afhøringer mellem de enkelte politikredse, hvilket inspirerede mig til at undersøge, hvilke faktorer som lå til grund for om afhøringen blev optaget på video/dvd eller ej, og om der var forskellige retningslinjer og praksis i kredsene.

Opgavens problemformulering

- I hvilket omfang anvender og udnytter politiet videoafhøring i sager, hvor mistanken vedrører seksuelle overgreb, og hvor forurettede er voksen og har et kognitivt udviklingshandicap (dvs. er over 13 år og udviklingshæmmet)?
- Hvad ligger der til grund for den ene afhøringsform frem for den anden (video eller papir¹)?
- Er politiet gearet til at imødekomme denne særlige gruppe af personer?

Problemformuleringen gav anledning til følgende hypoteser:

- A. Udviklingshæmmede er en gruppe, der i særlig grad udsættes for meget alvorlige overgreb.
- B. Udviklingshæmmede er en gruppe, som det i særlig grad – når de udsættes for disse alvorlige overgreb – kan være svært at give optimal retsbeskyttelse.
- C. Et af midlerne til at optimere retsbeskyttelsen er videoafhøringer frem for traditionelle afhøringer.
- D. Videoafhøringer anvendes ikke i det omfang og/eller på den måde, der er optimal.

En gennemgang af eksisterende litteratur nationalt og internationalt viste, at antallet af udviklingshæmmede der udsættes for overgreb er stort, og angiveligt større, end for ikke udviklingshæmmede. Litteraturstudierne viste at udviklingshæmmede, på

¹ Papir henviser til den traditionelle afhøringsform, hvor politiet ikke optager lyd af afhøringen, men alene skriver den i en rapport. Video henviser til, at afhøringen bliver optaget med både lyd og billede og efterfølgende kan afspilles i retten.

grund af deres handicap, har begrænsede kognitive evner. De kan have svært ved at huske evt. overgreb, selv relativt kort efter. En meget stor del af de udviklingshæmmede bor på institutioner i en eller anden form. Det er i overvejende grad kvinder der udsættes for overgreb og i langt de fleste tilfælde begås overgrebene af mænd. Overgrebene begås i mange tilfælde af personer, som den udviklingshæmmede, på grund af sit handicap, er afhængig af. Det være sig ansatte, men også familiemedlemmer. En stor del af overgrebene begås af andre udviklingshæmmede.

Undersøgelsen har afdækket, at der mellem de enkelte politikredse i Danmark er forskellig praksis, men der i høj grad også er stor forskel i antallet af sager. Hvad der ligger til grund for antallet af sager mellem de enkelte politikredse er ikke afdækket i fuldt omfang, da det ville kræve en nøje opgørelse af antallet af udviklingshæmmede i den enkelte politikreds. I undersøgelsen er der set på politiets håndtering, herunder politiets samarbejde med kommuner og bosteder. Antallet af sager i politikredsene, hvor der er sket anmeldelse om et seksuelt overgreb på udviklingshæmmede, synes at have en sammenhæng med de politikredse, som formelt, men også uformelt har et samarbejde med kommuner og bosteder. Altså, at kommuner og bosteder ved, hvor de skal gå hen med deres mistanke.

Der er set på eksisterende dansk lovgivning for området. Der er anvendt eksisterende dansk og udenlandsk forskning i undersøgelsen. Forskningen, der henvises til, er i høj grad publiceret af *Servicestyrelsen, SUS*. Den udenlandske forskning er også for en stor del publiceret af SUS, men der er også hentet forskning fra tidsskriftet *British Journal of Learning Disabilities* og *British Journal of Psychiatry*.

For at undersøge omfanget og praksis i kredsene, er der taget udgangspunkt i eksisterende datamateriale fra videoafhører gruppen. Registrerede sager i POLSAS (Politiets Sagsstyrings System) Interview med 4 uddannede videoafhører, spørgeskemaer til i alt 140 sagsbehandlere/respondenter i politiet. 70 respondenter har en særlig uddannelse som videoafhører. De øvrige 70 respondenter har kurser inden for afhørings teknik og seksuelle overgreb på børn. Spørgeskemaer til linjecheferne for efterforskning i alle politikredsene.

I det følgende redegøres kort for de indkomne data

Respondenternes svar er indsamlet elektronisk. Der er modtaget i alt 95 færdiggjorte besvarelser, hvilket giver en besvarelse på 68 %.

Antallet af afhøringer oplyst fra videoafhører gruppen blev opgjort til i alt 120 fordelt over årene 2008, 2009 og 2010. Afhøringer af udviklingshæmmede var ikke før 2008 særskilt registreret. I 2008 oplevede gruppen, at der kom flere og flere afhøringer af denne særlige gruppe.

I spørgeskemaerne til respondenterne blev de anmodet om at oplyse antallet af sager de havde haft, hvor forurettede var udviklingshæmmede. De blev anmodet om at oplyse, hvorvidt der i sagen var foretaget videoafhøring eller afhøringen var foretaget på traditionel vis. Af nedenstående tabel fremgår tallene.

Tabel 1:

Afhøringsform	Politikreds												Total
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Videoafhøring	12	7	19	8	6	27	15	9	6	2	2	0	113
Papirafhøring	5	6	8	11	3	8	7	9	4	0	2	4	66
Sager i alt	17	13	27	19	9	35	22	18	10	2	4	4	181

Af tabellen fremgår det, at der er stor forskel i antallet af sager mellem politikredsene. Det er påfaldende, at politikredsene 10, Københavns Vestegn, og 11, København, har så få sager. Befolkningmæssigt er politikreds 11 landets største. Politikreds 10 er befolkningmæssigt noget mindre, men ikke i et omfang, som kan forklare forskellen fra de øvrige kredse, og da slet ikke i forhold til politikreds 12, Bornholm.

Det skal understreges, at antallet af sager kan være større i alle politikredsene, da respondenternes besvarelse ikke nødvendigvis udgør et retvisende billede af antallet af sager i kredsene. Set i forhold til de tal, som ligger oplyst fra videoafhører gruppen, må det dog konkluderes, at det fundne antal sager i tabel 1 afspejler niveauet.

En af årsagerne til forskellen i antallet af sager kan måske forklares ved at se på politikredsenes samarbejde med kommuner, herunder en udpeget kontaktperson i kredsene, som kommuner mv. uformelt kan kontakte. I svarene fra linjecheferne fremgår det, at der i politikredsene 6, 8, 10, 11 og 12 ikke er et formaliseret samarbejde med kommunerne. I kredsene 9 og 11 er der ikke udpeget en kontaktperson, som kommunerne uformelt kan kontakte. At politikredsen udpeger en sagsbehandler eller jurist, som kommunerne uformelt kan kontakte, gør i sig selv ingen forskel, hvis ikke kommuner og bosteder etc. er gjort opmærksom på muligheden via et formaliseret samarbejde.

Respondenterne blev spurgt til deres kendskab vedrørende en klart formuleret sags-/opgavefordelingen i politikredsen. Umiddelbart har respondenterne god viden om sager generelt, men når det vedrører de udviklingshæmmede, er der ikke et klart billede af sags-/opgavefordelingen. 37% oplyser, at der er en klar formuleret sags-/opgavefordeling i kredsene. 30% oplyser der ikke er en formuleret sags-/opgavefordeling i kredsene, og 33% ved ikke om der er en sags-/opgavefordeling i kredsene. Det er derfor et område, som ikke synes at have den helt samme bevågenhed i kredsene.

Over 50% af respondenterne oplyser, at alle sager vedrørende seksuelle overgreb ikke bliver visiteret af central efterforskning. Det er et område, hvor der kan være behov for mere faste retningslinjer. Der er risiko for fejlbeslutninger på det grundlag. Hvis en sag anmeldelse til en politistation, hørende under lokalpolitiet, hvor der ikke er personale, som er uddannet og har erfaring med denne særlige sagstype, så er der risiko for, at sagen ikke bliver behandlet optimalt. Ved interviewene var det et emne, som blev berørt af alle 4 informanter. "Lise" oplyste, at der i deres politikreds er truffet beslutning om, at alle sager vedrørende sædelighedskapitlet skal visiteres af central efterforskning. "Karl" oplyste, at der i deres politikreds ikke er truffet den slags beslutninger, hvilket efter informantens mening er en fatal fejl.

Vedrørende en udpeget kontaktperson i politikredsen, som kommuner og bosteder uformelt kan kontakte, er der 13%, som ved, at der er udpeget én. 46% oplyser, at der ikke er, og 41% ved ikke, om en kontaktperson er udpeget.

På spørgsmålet, om der i kredsen er udfærdiget en vejledning (actioncard) til sagsbehandlerne og andre, oplyser 6%, at der er udfærdiget en vejledning, 54%, at der ikke findes en vejledning, og 40%, ved ikke, om der er udfærdiget en vejledning. I svaret fra linjecheferne fremgår det, at der i kredsene 3, 4, 5, 7 og 8 er udfærdiget en vejledning i denne type sager.

I interviewene oplyser "Karl", at de blandt sagsbehandlerne i kredsen flere gange har efterspurgt en sådan vejledning, men at der ikke er ledelsesopbakning til det. "Kurt" fortæller, at der i forbindelse med kredsreformen har været stor usikkerhed blandt lokalpolitiledere og sagsbehandlere om, hvordan sagerne skulle visiteres og behandles. I perioden efter kredsreformen var der sager, som blev tabt eller behandlet forkert. I kredsen har der på foranledning af sagsbehandlere og ledelsen i personfarlig kriminalitet været afholdt en temadag, hvor alle lokalpolitiledere fra de enkelte stationer deltog. Det har afstedkommet, at der nu ude fra lokalpolitiet kommer henvendelser og forespørgsler til udpegede sagsbehandlere om, hvordan de i lokalpolitiet skal håndtere disse sager. I kredsen er der udfærdiget et særligt omslag, hvori der er anbragt forskellige vejledninger. Så hvis en kollega får en sag i en weekend eller andet, hvor der ikke er erfarne sagsbehandlere på arbejde, så er der stor hjælp at hente i omslaget.

Blandt de interviewede er der udtrykt bekymring for, at der i politiet er en holdning til, at sagerne skal klares i kommuner og bosteder. "Karl": *"Sager med de udviklingshæmmede at gøre, tror jeg, der er mange i politiet der tænker, ja hvad fanden, det er jo spild af tid, hvad nytter det – ikke. Du kan formentlig ikke snakke med den forurettede og du kan nok heller ikke snakke med gerningsmanden og de er i øvrigt der...(bosteder, red.) og de kommer ikke andre steder hen....så hvad nytter det, sådan tror jeg mange i politiet tænker"*. Videre oplyser "Karl": *"Hvis de kommer til politiet (anmeldelserne, red.) ...altså..for det er jeg også i tvivl om, om de gør..fordi de (bosteder, red.) vælger at klare dem i deres eget system..det er nok det svar de har fået..for år tilbage – klar det i jeres eget system"*. "Karl" oplyser videre, at det er politiet, som har givet dem det råd.

Ved interviewene kom det frem, at der blandt videoafhørerne kan være tvivl om, hvorvidt afhøringen kan bruges som bevis i retten, når der er tale om børn over 12 år. "Karl" fortæller under interviewet, at der ikke er sikker lovgivning på området, når det gælder udviklingshæmmede, men det kun er ved afhøring af børn. Karl siger videre: *"det er jo ikke lovreguleret at man må det (bruge afhøringen som bevis, red.). Det skal de (juristerne, red.) jo tage i et formøde, altså i en forundersøgelse, altså inden domsforhandlingen. Sådan er det i dag. At du ikke har lovreguleret med sikkerhed, at.. Det er ikke sådan, at det er et bevis du kan bruge direkte – det kan du når det er børn, for det er der direkte lovreguleret for"*.

En af de øvrige interviewede er ikke enig i denne betragtning, for som "Kurt" siger: *"Det skal bare være dokumenteret.... en afhøring af en eller anden som kan sige, at det er al al for belastende for (den udviklingshæmmede, red.).....jeg er ikke løbet ind i problemer – overhovedet"*. Kurt forklarer videre, at det er meget vigtigt i sager med mentalt handicappede, at det dokumenteres så præcist som muligt, hvilket handicap der er tale om. Med dokumentation henviser Kurt til den efterforskning, der sker før

afhøringen, herunder afhøringen af randpersoner, familie, institutionspersonale, læge mv., som kan være med til at vise, at forurettede er udviklingshæmmede.

Undersøgelsens konklusioner

Antallet og omfanget af seksuelle overgreb på udviklingshæmmede er forbundet med en meget stor usikkerhed. Undersøgelsen har påvist, at de overgreb, der bliver anmeldt til politiet, ikke i tilstrækkeligt omfang bliver behandlet professionelt og seriøst, og det er påvist, at der ikke foretages videoafhøring i alle sagerne. Det foretages i ca. 2/3 dele af sagerne. Hvad der ligger til grund for beslutningen om videoafhøring eller ej, er ikke afdækket, men det er påvist, at udviklingshæmmede har svært ved at huske på grund af deres handicap. Dette i sig selv burde give anledning til, at politiet sikrer sig deres forklaring på video/dvd.

I forhold til den udenlandske forskning om antallet af overgreb så er der grund til at tro, at der i Danmark sker overgreb i et betydeligt større omfang, end det foreligger anmeldt til politiet. En hollandsk undersøgelse påviste, at 1,2 % af udviklingshæmmede var udsat for overgreb, og at yderligere 1,3 % var formodet udsat for overgreb inden for en 2-årig periode. Overføres disse tal til Danmark, anslås det, at der sker op mod 100–125 seksuelle overgreb på udviklingshæmmede årligt i Danmark. Det står i skarp kontrast til det antal sager, denne undersøgelse har afdækket.

Undersøgelsen har påvist, at det journaliserings- og registreringssystem, som anvendes af dansk politi, er behæftet med meget stor usikkerhed. Det er ikke i det eksisterende system muligt at se, om der er foretaget videoafhøring eller ej.

Når det kommer til sagsbehandling af sager, hvor den forurettede i forvejen er svagt stillet, så viser denne undersøgelse, at det er en gruppe af personer, som tages meget seriøst, og politiets sagsbehandlere vil dem det bedste. Når det er sagt, så er der systemer, som politiets sagsbehandlere, herunder de særligt uddannede videoafhørere, ikke har indflydelse på. Det er ting, som besluttes på ledelsesniveau. I forbindelse med politikredsreformen, som blev implementeret i januar 2007, blev det i retsplejeloven indført, at der i hver politikreds oprettes et kredsråd. Kredsrådet drøfter spørgsmål af almindelig karakter vedrørende kriminalitetsudvikling og samarbejdet med lokalsamfundet. I den lovgivning ligger muligheden for, at politiet kan gøre kommuner og dermed institutioner opmærksom på, hvilke muligheder politiet kan tilbyde.

I Danmark findes befolkningsgrupper, som er afhængige af andre pga. deres handicap. Som myndighed har politiet og kommunerne en forpligtelse til at tilgodese denne særlige gruppe personer. Hvis ikke politiet gør kommuner, institutioner og bosteder opmærksom på muligheden for uformelt at kunne drøfte problemstillinger ved mistanke om eventuelle overgreb, så er denne særlige befolkningsgruppe i et vist omfang frataget muligheden for de samme rettigheder, som alle andre har, f.eks. mulighed for erstatning jf. offererstatningsloven, støtte fra bistandsadvokat, tilskud til psykologhjælp og offerrådgivning. Det fremgår af denne undersøgelse, at der er steder i Danmark, hvor der er et tæt og nært samarbejde mellem politiet og kommunerne. Mange af disse steder har politiet udpeget en sagsbehandler eller jurist, som kommunerne mv. uformelt kan kontakte og drøfte problemstillinger og evt. mistanker med.

Der synes at være en sammenhæng mellem antallet af sager, hvor der er mistanke om seksuelle overgreb på udviklingshæmmede, og kredse, hvor der er et tæt og nært samarbejde med kommunerne. Antallet af sager er ikke et succeskriterium i sig selv, men succeskriteriet må være, at de personer, som er udsat for denne alvorlige kriminalitet, får mulighed for støtte og anerkendelse af deres situation. Som samfund kan vi ikke være andet bekendt.

I den danske forskning og litteratur på området skelnes mellem 2 typer sager. Der tales om seksuelle overgreb og om seksuelle krænkelse. Der er i visse myndighedskredse en opfattelse af, at seksuelle krænkelse ikke er omfattet af den eksisterende lovgivning og derfor ikke bliver anmeldt til politiet. Det synes betænkeligt, at der skelnes på denne måde. Definitionsmæssigt vil seksuelle krænkelse umiddelbart vurderes til at falde under straffelovens § 232, mens seksuelle overgreb vil falde under de øvrige bestemmelser i lovgivningen. Den manglende konsensus i begreberne for, hvad der er overgreb, og hvad der er krænkelse, medfører en uklarhed på, hvor stort omfanget er.

Anbefalinger

Det anbefales, at der, når der foretages videoafhøring i en sag – uanset sagstype, sker elektronisk registrering i POLSAS. Det vil kunne give et mere reliabelt og validt billede af omfanget af videoafhøringer, og særligt vil det kunne dokumentere, i hvilke sager det foretages. Med elektronisk registrering vil det fremadrettet være muligt forskningsmæssigt at følge udviklingen og dermed optimere forebyggelsestiltag mv. Det gælder ikke kun i sager med overgreb på udviklingshæmmede, men i lige så høj grad sager, hvor børn er udsat for seksuelle overgreb.

Det anbefales, at det i Rigsadvokatmeddelelsen om sagernes behandling bliver tydeliggjort, at videoafhøring også kan bruges som bevis i retten, når den forurettede er over 12 år, hvis den forurettede er udviklingshæmmet.

Det anbefales, at der i hver enkelt politikreds udpeges en sagsbehandler eller jurist med kendskab til denne sagstype, som kommunerne uformelt kan kontakte og drøfte evt. mistanker med. Det anbefales, at det i politikredsen bliver formidlet til relevante ledere, anmeldelse og visitation², vagtcentralen og sagsbehandlerne, hvem denne kontaktperson er.

Det anbefales, at der udfærdiges en vejledning til sagsbehandlere og andre i kredsene. Der findes kredse, hvor der er udfærdiget vejledninger. Det anbefales kredsene at se på allerede eksisterende vejledninger, herunder vejledninger, når det handler om sager vedrørende seksuelle overgreb på børn. Der er sagsbehandlingsmæssigt ikke den store forskel på sager med seksuelle overgreb på børn og sager med udviklingshæmmede, men hvis ikke det bliver tydeliggjort, så vil der være sager med udviklingshæmmede, der ikke får den optimale sagsbehandling. Det er en usædvanlig sagstype, og det kan skabe usikkerhed for den enkelte sagsbehandler, hvordan sagen skal håndteres. Det skaber risiko for, at der iværksættes forkerte eller uheldige efterforskningskridt.

I undersøgelsen blev det nævnt, at der var 14 amter, som blev spurgt til deres håndtering af sagerne. I 2005 blev amterne nedlagt i Danmark, og ansvaret for de

² I forbindelse med politikredsreformen er der i dag i alle politikredse en særlig anmeldelse og visitationsafdeling

udviklingshæmmede overgik til kommunerne. Vejle Kommune har udfærdiget en vejledning til bosteder etc., hvoraf det fremgår, hvordan personalet skal forholde sig og reagere på mistanker om overgreb. Der er anført telefonnumre direkte til navngivne politifolk (Vejle Kommune 2008). Ved henvendelse til Vejle Kommune, handicapafdelingen, er det blevet oplyst, at samarbejdet stadig består. Inspiration til udformning af vejledningen kom pga. en konkret sag for nogle år siden. Vejledningen er udformet efter inspiration fra det tidligere Vejle Amt. Det er forvaltningens oplevelse, at det i hverdagen gør tingene nemmere, at man uformelt kan kontakte politiet og vende en konkret problemstilling eller mistanke.

Endelig anbefales det, at politiet går i dialog med kommuner og institutioner omkring den påviste definitionsforvirring omkring seksuelle overgreb og seksuelle krænkelse.

Litteraturliste

- Balvig, Flemming & Kyvsgaard, Britta (2009). Udsathed for vold og andre former for kriminalitet – offerundersøgelserne 2005 – 2008. Københavns universitet, Justitsministeriet, Det kriminalpræventive råd og Rigspolitichefen.
- Grünberger, Pernille (2007). Videoafhøring af børn og voksne med kognitive handicap. Servicestyrelsen, SUS. Socialministeriet.
- Hauge, Ragnar (2001). Kriminalitetens årsaker. Universitetsforlaget A/S, Oslo, Norge.
- Justitsministeriets betænkning 1420 (2002). Gennemførelse af straffesager om seksuelt misbrug af børn.
- Malmberg, Denise & Färm, Kerstin (2008). Dolda Brottoffer – polismyndighetens och socialtjänstens hantering av brott och övergrepp mot personer med funktionshinder. Universitetstryckeriet, Uppsala 2008.
- Muff, Elsebeth Kirk (2001). Seksuelle overgreb på mennesker med handicap - Et litteraturstudie. Socialt udviklingscenter SUS.
- Nielsen, Beth Grothe & Snare, Annika (1998). Viktimologi – Om forbrydelsens ofre: Teori og praksis. Århus universitetsforlag.
- O'Callaghan, Ali C., Murphy, Glynis & Clare, Isabel C. H. (2003). The impact of abuse on men and women with severe learning disabilities and their families. *British Journal of Learning Disabilities*. Volume 31, Issue 4, pages 175–180, December 2003.
- Peckham, Nicholas Guy (2007). *The Vulnerability and sexual abuse of people with learning disabilities*. *British Journal of Learning Disabilities*. Volume 35, Issue 2, pages 131–137, June 2007.
- Rigsadvokat meddelelse 2/2007 (2007). Behandling af sager om seksuelt misbrug af børn og videoafhøring af børn i sådanne sager. Rigsadvokaturen.
- Rigsadvokat meddelelse 8/2007 (2010). Vejledning, orientering og underretning af forurettede i straffesager, udpegning af en kontaktperson for forurettede og vidner mv. Rigsadvokaturen.
- Servicestyrelsen, SUS (2010). Forebyggelse og håndtering – Seksuelle overgreb mod mennesker med psykisk funktionsnedsættelse. Socialt Udviklingscenter.
- Vejle kommune (2008). Forebyggelse og håndtering af seksuelle overgreb i dag- og døgntilbud i Handicapafdelingen i Vejle kommune.

Mirka Smolej

Repeat violent victimisation in Finland

Abstract

Gaining information on repeat victimization and finding means for prevention has been recently recognized as one of the key actions for the *Finnish Council for Crime Prevention* for its next four years of operation. My presentation concentrates in particular on repeat violent victimisation in Finland. I will describe the phenomenon by presenting data from a selection of Finnish crime surveys. I will also introduce a plan for a research project funded by the NSfK on repeat violent victimisation that will be launched autumn 2012.

Emergence of the crime victim

American sociologist Frank Furedi (1999) has claimed that in a society where risks and threats are constantly present, it is more valued to survive than actually to try and change the circumstances. Increasingly, our uncertain society has adapted to the standards of its most fragile members. The outcome of this process is 'the culture of victimhood', Furedi claims. Felipe Estrada (2004: 420) has stated that the protection of the public has become a guiding principle in Sweden, where the contemporary objective is to minimize the risks and increase the level of safety.

This new victim-centred discourse and the ideological shift from the crime offender to the crime victim are apparent for example in criminal policy decisions. Instead of punishing the wrong-doer, criminal and social policies are currently more interested in protecting and compensating the victim (see Sulkunen, 2009). These tendencies underline the notion that first and foremost it is the vulnerable and the innocent – the victim – that must be protected (see also Leppo, 2012).

Concrete examples of the emergence of the victim can be seen in numerous recent legislative reforms, which first and foremost are aimed at compensating, empowering and protecting the victim (Braithwaite, 2002: 10) and enabling a victim-offender dialogue. Several of these legislative reforms fall within the realm of restorative justice. A classic example of the application of restorative justice within criminal justice is the wide-spread procedure of offender-victim mediation (Flinck and Iivari, 2004), whereby victims have an opportunity to articulate the full impact of the crime upon their lives, receive answers to any lingering questions about the incident, and participate in holding the offender accountable for his or her actions. Another recent example of such interventions from Finland is the domestic barring order (Rantala et al., 2008), a procedure in which a restraining order can be issued whenever the parties involved live in the same household.

The emergence of the victim does appear to be an observable phenomenon also in the Nordic countries. For example, during the last 15 years in Sweden, the number of parliamentary debates on crime victims has increased significantly. In addition, since

the term 'crime victim' first appeared in public debates in 1970, Sweden's political parties have become increasingly concerned with victims. (Demker et al., 2010: 328.) Ljungwald (2011) has also pointed out in her recent doctoral thesis how crime victims have emerged as a target group even in the Swedish Social Services Act. A recent proposal made by the *European Commission* (2011) regarding a package of minimum rights for crime victims that would apply throughout the EU reflects the growing general emphasis on victims as does the recent mushrooming of various victim movements and support groups (Smolej, 2011). Even the *Council of Europe* (2006) has specifically stated in its recommendation on assistance to crime victims that there is "a need to prevent repeat victimisation, in particular for victims belonging to vulnerable groups". Against this backdrop it is easy to understand that the enhanced focus on the crime victim and on crime victim's rights has also had implications on criminological research, one example being the interest on repeat personal victimisation.

Repeat criminal victimisation

According to the definition by Grove and Farrell (2012) "*repeat victimization refers to the repeated criminal victimization of a person, household, place, business, vehicle or other target however defined. Near repeat victimization or near repeats refer to targets with similar characteristics or situations (also virtual repeats).*" Thus, it is widely accepted in criminology that a small proportion of any population of potential targets experience a vastly disproportionate amount of crimes because they are repeatedly victimized. Moreover, it is known that within this population an even smaller group of people experience crime chronically.

Several scholars have suggested that in order to decrease the crime problem, police should focus on repeated victimizations or repeat victims instead of concentrating on the perpetrators of these crimes. Research also shows that not only are primary victims at risk for repeated victimization, but also those close to the primary victim may be at increased risk when compared to the general public. As research about repeat victimisation has increased particularly in the UK and US so have demands and ideas for a specific "repeat victim support" (Farrell and Pease, 1997:101).

The research paradigm of repeat victimisation that has its origins in the 1970s and 1980s US and UK was originally not so much interested in personal crime but rather in property crime - namely in burglaries- but has since developed to examine more personal victimisation as well. By gaining information of repeat victimization of violence it is easier to assess what kind of crime prevention measures should and could be used in order to decrease the amount of violent crime in general. Thus, most repeat victimization research relates to how it can be prevented.

Finnish data on repeat violent victimisation

Quantifiable information on repeat victimisation can be best attained from either crime/victimisation survey data or from police register. In this paper I will concentrate only on the former since there is no police register-based data available from Finland. Crime surveys - roughly divided - come in two forms: the victimization survey and the self-report delinquency survey. In victimisation surveys people are asked whether they have been victims of crimes in a certain time period. In self-report crime surveys, people are asked whether they have committed crimes themselves (Kivivuori, 2011). In Finland

both methods are used in order to map and monitor crime and crime trends (see for example Kivivuori and Salmi 2005; Piispa et al.).

According to Grove and Farrell (2011) it is nowadays normal to incorporate measures of repeat victimisation for crime surveys since the “*previous practice of focusing only on the number of crimes as “the crime rate” is known to be frequently misleading.*” However, in Finland the intensity and scope of repeat victimisation have neither been coherently examined nor reported, partly due to lack of resources and partly to the methodological problems acknowledged of victimisation surveys capability to catch and portray repeat victimisation coherently by asking the respondent to memorise his or her previous experiences (see for example, Farrell et al. 2005). Even in those surveys where the so called incidence question is available its findings are rarely reported, at least in manner that would include the total target population of the study at hand.

It is challenging to try to portray the extent and traits of repeat violent victimisation based on available data since there is a variety of over-lapping and competing definitions and concepts. For example, *multiple victimisation* usually –but not always- refers to victimisation experiences that are repetitive in nature. *Poly-victimisation* on the other hand refers to being victimized to several different types of violence in multiple contexts of life. Finally, *chronic victimisation* refers most commonly to the group of victims that suffers the greatest proportion of crimes.

Comprehensive analyses on repeat victimisation are currently missing in the Finnish context and to my knowledge also very little research is available from other Nordic countries (however, see Carlsted, 2001; Jönsson, 2010). However, in the following I will present some findings on repeat violent victimisation in Finland based on a selection of survey data. Although none of the studies and their findings have concentrated specifically on repeat victimisation (except for Ellonen and Salmi, 2011) they have however included questions about the repetitiveness of the victimisation experience that can be summed up.

15-74-year old Finns

According to the Finnish Victimisation Survey that has been conducted seven times since 1980 around 4 to 6 per cent of the Finnish population are victimised violently at least once annually. In general, 50 per cent of those Finns that have experienced at least some violence during the last 12 months suffer from only one victimisation incident. (Sirén et al. 2010: 7.)

The amount of people that are victimised by violence chronically has been stable during the years 1980 and 2009. About one per cent of the Finnish population is violently victimised at least ten times during one year. Thus, 66 per cent of all violence in Finland is targeted to one per cent of total population.

According to the National Victimisation Survey data repeat victims do not represent the general population. Victims of repeat violence are more often young and single and they are more often male than female although this difference is not very notable. During the timeframe of 1980-2009 the amount of repeat violent victimisation has decreased somewhat in Finland. This may be due to the observation that at the same time violent threats have increased as well as has the amount of violence in the workplace. It may also be, that people have become more sensitised to more minor forms of violence and are more eager nowadays to report about these incidents to the police.

Women and men

A study targeting 15-74-year-old Finnish-speaking population, from which 1,918 were men examined violence experienced specifically by men (Heiskanen and Ruuskanen, 2011) both since the respondent's 15th birthday and during the 12 months prior to the research interview.

The results showed that 55 per cent of all males had been victimised by violence some time in their lives after their 15th birthday and 16 per cent had been victims of violence or threats during the last 12 months. The victimisation experiences were dominated by physical violence. The study doesn't report figures of repeat victimisation representing the total population¹. However, the findings indicate that experiencing violent victimisation more than ten times since the age of 15 is most typical to violence committed by a previous partner. 14 per cent of respondents who had experienced violence by a ex-partner had been victimised at least ten times. Men were over ten times more often repeatedly victimised by a stranger than women. However, there were no differences among men and women when repeated violence where the perpetrator was an acquaintance was examined. Women were more often repeatedly victimised by previous and by current partners.

A study exploring violence against women (Piispa et al., 2006: 53-54) reported that 34 per cent of those women who had experienced repeated intimate partnership violence during the last year had been victimised more than once. Ten or more victimisation experiences were rarer: five per cent had experienced this. According to the same research half of those women who had experienced violence during the last twelve months by some other male than their current or ex-partner 50 per cent had experienced this only once, 40 per cent two or three times and seven per cent four to ten times.

Children and adolescents

According to Kääriäinen (2008: 45) repeat violent and property crime victimisation among children and adolescents varies depending of the specific crime type between under one per cent and seven per cent. Still, so much as seven per cent of Finnish sixth grader boys report being repeatedly assaulted during the last year.

Noora Ellonen and Venla Salmi (2011) studied poly-victimization in a Finnish sample of sixth and ninth grade children and adolescents (n = 13,459). The survey covered a wide variety of violence against children, from traditional street violence and violence between peers to sexual abuse, family violence, and bullying. The findings indicated that on average every third respondent did not report having been violently victimised during the previous 12 months. Every fifth respondent experienced one of the described victimizations, 16 per cent two, 11 per cent three, and 7 per cent four incidents. Five or more victimization experiences was used as a cut-point for poly-victimization in this study.

According to the findings, in cases where a child had five or more victimization experiences of violence, he or she had experienced them in multiple contexts or

¹ The same applies to the following recent survey reports: violence against women in Finland 2005 (Piispa et al. 2006), self-reported juvenile delinquency in Finland 1995–2008 (Salmi, 2009; except for dating violence), violence against high school teachers in Finland 2008 (Salmi and Kivivuori, 2009) and Self-Reported Delinquent Behavior of Young Males in Finland 1962 and 2008 (Salmi, 2009).

settings in his or her life (e.g. school, internet, leisure time). In total, 93% of poly-victimised children reported at least two different kinds of violent experiences which had happened outside the family context. Nine per cent of all respondents were characterized as poly-victims.

Based on an analysis of the same data Salmi (2009: 139) reported that over 25 per cent of 6th and 9th graders had been victimised by at least three various kind of violence during the last year. In this study the violence experiences were contextualised depending on the social and environmental setting of the violence (e.g. physical and emotional violence by peers, family members and teachers). This study also included another measurement for repeat violence, namely a incident-based question that measured the times the youngster had been victimised by certain crimes during the last 12 months. 60 per cent of the respondents had never been victimised by either robberies, violence, assaults, threats or vandalising of property. A little over one per cent had experienced more than five of these incidents during one year. Salmi noted that alcohol and drug use was strongly associated to victimisation experiences. The more often the adolescent used alcohol, the more likely he or she had been repeatedly victimised by violence. In addition, criminal activity was also connected with victimisation.

Repeat violent victimisation regarding dating violence among 15-16-year old Finnish teenagers appears to be more common for boys than girls. For example, according to Salmi (2009, 141) two percent of girls and ten per cent of boys had been slapped more than once by their dating partner during the last year.

Introducing a research project on "repeats"

The objective of my forthcoming NSfK-funded research (1.8.2012- 31.7.2013) is to explore both the extent and nature of repeat violent victimization in Finland by utilizing police register data. My aim is to find out to what extent violent crimes in general and regarding specific violent crimes are accumulated to the same persons. The perspective of the project is in crime prevention. That is, through the examination of repeat violent victimization the aim is to find out how this kind of crimes could and should be prevented in the future.

First, all violent crimes reported to the police where the same person has been victimized at least five times during 2010 will be gathered by using social security numbers. The raw data of this research will consist of some 300 persons with more than five victimization experiences. This data of 300 will then be examined more closely qualitatively by examining the written sections of the police reports, the so called caption sections that are utilized by the police to offer a description of the crime that has occurred. In addition, all additional available police register data related to these target persons during recent years will be gathered and analysed.² Quantifiable information of the incident will be gathered and saved in a SPSS matrix based on the information retrieved from the captions. The captions will also be analysed more closely qualitatively. Finally all data will be organized chronologically so that a comprehensive picture of the pre-conditions, risk-factors and implications of the studied violent incidents can be made.

² There are varying time frames for retaining data in the police register depending on the type of incident recorded (e.g. crime (type), civil cases). Therefore it is impossible to estimate coherently before-hand the size of the final data and the exact years it will cover for each individual.

References

- Braithwaite, J. (2002). *Restorative justice and responsive regulation*. New York: Oxford University Press.
- Carlsted, M. (2001). *Upprepat utsatthet för brott*. Brå rapport 2001:3, Stockholm.
- Demker, M., Towns, A., Duus-Otterström and Sebring, Joakim (2010). Fear and punishment in Sweden. Exploring penal attitudes. *Punishment and Society* 10(3), 319–32.
- Ellonen, Noora and Salmi, Venla (2011). Poly-victimization as a life condition: correlates of poly-victimization among Finnish children. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* (12) 1, 20-44.
- Estrada, F. (2004). The Transformation of the Politics of Crime in High Crime Societies. *European Journal of Criminology*, 1 (4):419–43.
- European Commission (2011). *Proposal for a directive of the European Parliament and of the Council establishing minimum standards of the rights, support and protection of victims of crime*. 2011/0129 (COD). http://ec.europa.eu/justice/policies/criminal/victims/docs/com_2011_275_en.pdf
- Farrell, G. and K. Pease. 1997. 'Repeat Victim Support' *British Journal of Social Work*, 27, 101-113.
- Farrell, G. Tseloni, A. and Pease, K. (1995). Repeat victimisation in the ICVS and the NCVS. *Crime Prevention and Community Safety: An International Journal* 7(3), 7-18.
- Flinck, A. and Iivari, J. (2004). *Lähisuhdeväkivalta sovittelussa. Tutkimus- ja kehittämishankkeen realistinen arviointi*. FinSoc, Arviointiraportteja 5/2004. Helsinki: Stakes.
- Furedi, F. (1998). *Culture of Fear. Risk-taking and the Morality of Low Expectation*. London: Cassell.
- Grove, L. and Farrell, G. (2011). Repeat victimization. *Oxford Bibliographies*. <http://oxfordbibliographiesonline.com/view/document/obo-9780195396607/obo-9780195396607-0119.xml>
- Heiskanen, Markku and Ruuskanen, Elina (2011). Men's experiences of violence in Finland 2009. *HEUNI publication series* 71, Helsinki.
- Jönsson, L. (2010). *Upprepat utsatthet för våld*. Polisens och socialtjänstens arbete i nio län. Brå rapport 2010:19, Stockholm.
- Kivivuori, Janne (2011). *The discovery of hidden crime. Self-report delinquency surveys in criminal policy context*. Clarendon Studies in Criminology, Oxford University Press: Oxford.
- Kääriäinen, J. (2008). *Väkivalta rikoksena*. In Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. and Sariola, H.: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. *Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71 ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87*, Tampere.
- Leppo, A. (2012). Precarious Pregnancies. Alcohol, Drugs and the Regulation of Risks. Publication of the Department of Social Research 2012:3, University of Helsinki.
- Ljugwald, C. (2011). *The Emergence of the Crime Victim in the Swedish Social Services Act*. Stockholm Studies in Social Work 28: 2011, University of Stockholm. <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:406201/FULLTEXT01>
- Piispa, M., Heiskanen, M., Kääriäinen, J. and Sirén, R. (2006). Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225 ja Yhdistyneiden Kansakuntien yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittikan instituutti HEUNI Publication series No. 51*, Helsinki.
- Rantala, K., Smolej, M., Leppälä, J. and Jokinen, A. (2008). *Kaltevalla pinnalla. Perheen sisäisen lähestymiskiellon arviointitutkimus*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 239.
- Salmi, V. (2008). Väkivallan kasautuminen. In Ellonen, N., Kääriäinen, J., Salmi, V. and Sariola, H.: Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. *Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71 ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87*, Tampere.
- Salmi, V. (2009). Nuoret seurusteluväkivallan uhreina. In Salmi, V. (eds.) Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrin kokemukset. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246*, Helsinki.
- Salmi, V. and Kivivuori, J. (2009). Opettajiin kohdistuva häirintä ja väkivalta 2008. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 10/2009*.
- Smolej, M. (2011). News Media, Crime and Fear of Violence. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 257*, Helsinki.
- Sirén, R., Aaltonen, M. and Kääriäinen, J. (2010). Suomalaisen väkivaltakokemukset 1980-2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia. *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103*, Helsinki.

Ragnhild Sollund

The illegal wildlife trade into Norway- control and law enforcement

Abstract

This paper is based on research in progress focusing on the illegal wildlife trade to Norway. The illegal wildlife trade threatens large number of species worldwide, the best known are the rhino horn and ivory trades. Animals and animal derivatives are smuggled and traded for a large number of reasons, not the least the pet industry, for example parrots and reptiles, which has led to a significant decrease in many species and also the extinction of several.

The empirical basis for the paper is interviews with the Eco-crime unit of the Norwegian police, customs and persons who keep species which are illegal in Norway – reptiles- as well as analysis of verdicts and statistics from customs.

Based on the data it is possible to get an impression of the wildlife trade into Norway, though it is reasonable to assume that much smuggling of animals and animal derivatives into Norway remains undetected. Questions which will be discussed are thus how successful control and law enforcement seem to be regarding the trafficking of wildlife into Norway. For example: Does the way in which control takes place in Gardermoen airport, which is a frontier station for Schengen and therefore an important control point, serve to facilitate the illegal import of animal life into Norway?

Do control agents, customs and veterinarians have sufficient knowledge about the export and import certificates issued by CITES to verify that animals are not illegally imported? Does the authorities have the sufficient overview of this trade to counteract it according to national and international obligations? The paper ends with a discussion of the wildlife trade in perspective of individual animal rights and species justice.

Innledning

Dette paperet er basert på pågående forskning om ulovlig handel med, og trafficking av, dyr, fortrinnsvis dem som er utrydningstruet og derfor er regulert under CITES-konvensjonen, også kalt Washingtonkonvensjonen. CITES-konvensjonen er underskrevet av 175 land, Norge gikk inn i avtalen i 1976. Fra den datoen har det også vært forbudt å innføre tropiske dyr til Norge, inkludert papegøyer og reptiler. Norges fauna er i tillegg til å være beskyttet under CITES-konvensjonen også beskyttet under Naturmangfoldloven og Bern-konvensjonen. I dette paperet vil jeg hovedsakelig konsentrere meg om den handelen og traffickingen som foregår inn til Norge, da dette er den delen av handelen jeg så langt har konsentrert meg om i min datainnsamling.

Handelen av CITES-listede og oftest tropiske arter inn til Norge er først og fremst motivert av det private markedet, det som utgjøres av privatpersoner som ønsker å holde dyr hjemme som såkalte kjæledyr eller hobbydyr, selv om beslag også viser at dyr innføres med sikte på salg, eller at mange selv importerer dem, for eksempel i forbindelse med ferieturer.

Siden det norske markedet utgjør en del av det store internasjonale markedet vil jeg kort ta for meg noen trekk ved den internasjonale illegale handelen av dyr. Jeg vil også si mer om hvordan CITES-konvensjonen fungerer siden den er sentral også for norsk håndhevelse, i og med at medlemslandene i CITES forplikter seg til å straffeforfølge dem som bryter med konvensjonen.

Ulovlig handel med og trafficking i dyr

Det stadig økende antall kriminologiske arbeider om ulovlig handel med dyr refererer oftest til det å bortføre dyr fra deres habitater som "poaching", som Lemieux og Clarke (2009), Pires og Clarke (2011, a, b) og Warchol et al (2003). Denne termen inkluderer både det å bortføre levende dyr og å drepe dem på stedet, det Piers Beirne (2009) refererer til som theriocide, dyredrap. Dyrene blir så solgt, enten i form av derivater og deler, som neshorn, elfenben, apehender og svartbjørners galleblærer, de selges som "bushmeat" eller de fraktes levende for å ende opp i kjæledyrmarkedet, eller som samlerobjekter. Disse handlingene omtales som '*wildlife trafficking*', som av Wyatt (2011) og Warchol et al (2003) og/eller '*wildlife trade*' (South og Wyatt, 2011, Zimmerman 2003, Westerhuis 2011, Wyatt (2009), eller det mer innsnevrende '*wildlife crime*' som av Wellsmith (2011) og Zimmerman (2003). Det siste understreker dermed at handelen er kriminell, og at det å bortføre, sende, og handle med dyr er kriminelle aktiviteter. Likevel er dette slett ikke alltid tilfelle, da en stor del av handelen med dyr foregår i *samsvar* med reguleringer. Faktisk er den legale handelen med dyr estimert til å utgjøre fra 5 til 50 milliarder amerikanske dollar i året, ifølge Reeve (2002:10) til 160 milliarder dollar (Duffy sitert i White 2011: 55). Om handel med et dyr er legalt eller ikke avgjøres av i hvilken grad arten dyret tilhører er truet med utryddelse.

Hensikten med CITES-konvensjonen er altså å *regulere* handel, *ikke* å forby den, slik at handelen med dyr kan være bærekraftig og arters overlevelse kan sikres. Som det står på CITES' webside: '*Its aim is to ensure that international trade in specimens (sic) of wild animals and plants does not threaten their survival.*' CITES kan kritiseres for å legitimere handel og trafficking i dyr og for å forlenge en situasjon som oppmuntrer til dyremishandling og artsreduksjon gjennom sin antroposentriske holdning til andre arter (Sollund 2011, Hutton og Dickson 2000). I CITES-konvensjonens appendikser spesifiseres hvilke arter som skal beskyttes gjennom regulering eller forbud i handel, som avgjøres av i hvilken grad arten trues med utryddelse, som følge av handelen. De som listes i appendiks 1, skal bare handles med i eksepsjonelle tilfeller, for eksempel i forskningsøyemed, fordi arten er nær utryddelse. Dyr det handles med må følges av en import og eksporttillatelse, eller en re-eksporttillatelse for individer som tidligere har vært importert (Wijnsiekers 2001, her i Wyatt 2011). På appendiks 2 er de artene listet som foreløpig ikke er direkte truet med utryddelse, men som snart vil bli det med mindre handelen kontrolleres nøye. Her står også såkalte "look-alike species", arter som er svært like dem som er truet med utryddelse. Internasjonal handel med Appendix-2-arter kan tillates gjennom eksport og re-eksporttillatelser, mens ingen importtillatelse er nødvendig. På

appendix 3 står arter som et av medlemslandene har krevet oppført der, som kan innebære at arten er truet i denne staten, ikke nødvendigvis på verdensbasis, men at denne staten trenger hjelp for å forhindre at arten utrykkes der. Gjennom CITES-konferansene avgjøres listingen av arter på de forskjellige appendiksene, hvor store eksportkvotene skal være, og retningslinjer for under hvilke omstendigheter og etter hvilke formål dyrene skal tas fra sine habitater, eller drepes. For eksempel, ble *Panthera pardus* (leoparden) i Uganda foreslått overført fra appendix 1 til Appendix 2 med følgende bemerkning:

*"1) for the exclusive purpose of sport hunting for trophies and skins for personal use, to be exported as personal effects; and
2) with an annual export quota of 50 leopards for the whole country."*

Det at CITES ikke sikter mot å forby handel med dyr kan utgjøre et problem for dem som har interesse av å smugle og handle med dem, fordi de kanskje ikke vet når de gjør noe ulovlig. Men det er langt viktigere at det også kan utgjøre et problem for dem som skal kontrollere handel og trafficking av dyr, som tollere og politi. Dette kommer jeg tilbake til når jeg tar for meg foreløpige funn. Jeg vil nå ta for meg noen trekk ved den illegale handelen:

Fra lokale dyrenappere til transnasjonal, organisert kriminalitet.

Et hovedtrekk i litteraturen om handelen i dyr er at den er multidimensjonal. Det er som berørt mange markeder. Dyr eller deler av dyr handles som samleobjekter, til bruk i kunst (elfenben) for medisin, særlig kinesisk og vietnamesisk (nesehorn og gallblærer fra bjørn, tigerben), for dyreforskningsindustrien, først og fremst primater, som pels, for falkoneri, til pynt, og altså for kjæledyrmarkedet (Warchol et al 2003, Wyatt 2009, 2011, Pires and Clarke 2010, 2011, Herbig 2010, Sollund 2011, Reeve 2002, Hutton and Dickson 2000, Reeve 2002).

Handelen kan kategoriseres i tre: 1) Lokale bønder som fanger og selger dyrene for å supplere sin inntekt, som når bønder årlig tar amazonpapegøyeunger og egg fra redene i klekketiden i Peru og Ecuador, 2) Mafialignende grupper som kjøper fra de lokale bøndene og selger med stor profitt, og 3) store, internasjonale smuglerringe som ofte er involvert i annen ulovlig handel, som med narkotika (Zimmerman 2003: 1668, Brørby 2012). De siste bruker gjerne vold, og ikke bare mot dyrefrene, har store ressurser og kontakter, kjenner smuglerruter og utgjør derfor den største trusselen. Handelen i wildlife er knyttet til narkotikahandel på tre måter: Ved parallelle smuglerruter, ved at legal trafficking i dyr brukes for å skjule narkotika, og ved at narkotika byttes mot wildlife for å hvitvaske gevinstene, dette i følge Reeve (Reeve 2002: 12-13, se også South og Wyatt 2011). Dyr brukes som beholdere for narkotika og flylaster med fugler byttes med narkotika. I Brasil beregner politiet at kanskje 40% av ulovlige narkotikalaster kombineres med dyr som er bortført fra sine habitater for å selges (ibid Reeve: s. 13).

Det er et poeng å skille mellom legal og illegal trafficking, avhengig av hvilke tilnærminger man har til fenomenet. Hvorvidt en handling er et lovbrudd eller ikke er sentralt i diskusjonen av hvordan fenomenet kan bekjempes, f.eks. ved å se hvordan politiet og andre kontrollmyndigheter arbeider, og ved å studere markedet og utforske hvordan CITES faktisk fungerer (Warchol et al 2003, Pires and Clarke 2010, 2011, Zimmerman 2003, Lemieux og Clarke 2009, Wellsmith 2010, 2011). Hva angår trafficking i dyr er det pga dette fenomenets flertydige karakter, nødvendig med en

mer holistisk, tverrfaglig tilnærming for å utvide forståelsen av feltet, og å anvende et skadeperspektiv, mer enn kun et kriminalitetsperspektiv (Beirne og South 2007). Det er nødvendig å undersøke det rasjonale som ligger bak disse handlingene, som kulturelle praksiser og, ikke minst spesiesisme – som kort sagt kan defineres som praksis og ideologi som innebærer at mennesker diskriminerer ikke-menneskelige dyr og bruker dem til egne formål.

Metode

Jeg har intervjuet fire personer i Øko-Krim, tre i Tolldirektoratet, en veterinær i Mattilsynet som jobber på Gardermoen, hatt diverse telefonsamtaler med Miljøkoordinatorer i grensedistrikter i politiet og med Direktoratet for naturforvaltning. Jeg har videre intervjuet fem personer som holder ulovlige arter og som også har hatt disse med seg fra utlandet. Videre har jeg lest dommer for brudd på CITES-bestemmelsene – forskrift om internasjonal handel med truede arter, Lov om innførsel og utførselregulering av 1997, og Tolloven, som er bestemmelser som omhandler ulovlig handel og trafficking av dyr. Jeg har også fått innsyn i 43 beslagsrapporter fra tollvesenet fra perioden 2008-2012, som omhandler beslag av CITES-listede arter, av hvilke jeg konsentrerer meg om dyr. Statistikk over beslag av levende dyr, både CITES-beslag og andre har jeg også fått. Jeg har også vært inne på diverse nettsteder for å se om dyr omsettes ulovlig på nettet i Norge og internasjonalt, så som reptilfora og papegøyefora.

Jeg skal videre gjøre formelle intervjuer med Direktoratet for naturforvaltning, tollere og politi som arbeider på grensestasjonene, samt med nøkkelpersoner som kan si noe mer om ulovlig trafficking av levende og døde dyr ut av Norge. De formelle intervjuene har vart i gjennomsnitt to timer og er transkribert.

Funn

Toppen av isfjellet?

Hva angår kontrollsidene kan intervjuene med politi- og tollmyndighet, Mattilsynet og også informantene med reptiler tyde på at kontrollen med hva som kommer inn i landet i form av levende dyr og også derivater av dyr er for svak. For å unngå ulovlig smugling av dyr inn til Norge, måtte alt som kommer inn i landet, via containerlaster, postterminal og egenhendig smugling over grensestasjonene, undersøkes. Dette er ikke praktisk mulig. Ifølge Direktoratet for naturforvaltning utgjør spedisjonsfirmaene den største trusselen og de har derfor bedt Tollmyndighet og Økokrim fokusere på disse, mens dette syntes å ikke være prioritert, å dømme etter intervjuene med Tolldirektoratet. Tolldirektoratet selv sier at det er umulig å avdekke alt som kommer, men de har hatt aksjoner i samarbeid med Mattilsynet og Økokrim. F.eks har en aksjon som gikk hver torsdag over fire uker i samarbeid med Mattilsynet vært rettet mot kjøtt fra land utenfor EU. I den forbindelse ble det tatt beslag i kjøtt som en afrikaner hadde med i kofferten da han ankom Gardermoen. Dette kan godt ha vært bushmeat, dvs. kjøtt fra dyr som ofte er fra utrydningstruede arter og som avskogingen i Sentralafrika har gjort at i stadig større grad jaktes på for mat (Boekhout van Solinge 2008). Imidlertid besitter verken Tolldirektoratet eller Mattilsynet, ifølge mine informanter der, de nødvendige ressurser for å DNA-bestemme hva slags dyr kjøttet stammer fra og dermed kunne avgjøre om innførsel av kjøttet er brudd på CITES og ikke bare er forbudt av smittevern hensyn, som var

årsaken til at dette aktuelle beslaget ble gjort. For eksempel sendes ikke rutinemessig alle animalske produkter til Direktoratet for naturforvaltning eller Veterinærinstituttet for analyse.

Ofte baserer Tollvesenet seg på stikkprøvekontroller, og derigjennom gjøres det beslag som også kan antyde at det er mange innsmuglinger av dyr som aldri stoppes på grensen. Dette inntrykket bekreftes i mitt andre intervju med ansatte i innførsel- og utførselavdelingen i Tolldirektoratet.

I 2011, ble det ifølge Tolldirektoratets beslagsstatistikk ved 20 anledninger beslaglagt 331 dyr, hvorav 2 fugler, 74 egg, 240 reptiler og 15 pattedyr. I 2010, ble 66 dyr beslaglagt ved 27 anledninger, hvorav 14 var fugler, 14 var pattedyr, 38 var reptiler. I 2009 ble 541 levende dyr beslaglagt ved 40 anledninger, hvorav 397 var reptiler, 24 var fugler, 32 var egg og 88 var pattedyr, mens i 2008 ble 112 dyr beslaglagt, ved 38 anledninger, hvorav 23 var reptiler, 51 var fugler og 28 pattedyr. Til sammenligning utgjør beslag med CITES-produkter generelt langt flere, med en topp i 2010, med 149 beslag med 29845 produkter, mens det i 2011 ble beslaglagt 15401 produkter fordelt på de nevnte 131 beslag. Slankemiddelet hoodia som fremstilles av en kaktus er en stor del av beslagene.

At så store beslag ble gjort i 2010 kan muligens knyttes til den aksjonen Øko-krim og Tollmyndigheter samarbeidet om i 2010 som var initiert av Interpol og således var et internasjonalt samarbeidsprosjekt. Ifølge veterinæren på Gardermoen gjøres det imidlertid regelmessig – ukentlige – beslag, bl.a. av landskillpadder, som kan tilsi at Tollvesenets beslagsstatistikk bare viser toppen av isfjellet. Han forteller f.eks. at mange kommer med en skilpadde i lommen, hvilket er lett siden en skilpaddeunge kan få fint plass på en håndflate. I en episode hadde noen tydeligvis fått kalde føtter og satt den fra seg slik at skilpadden kom vandrende alene inn på grønn sone.

I Øko-krim sier de at de ikke har oversikt over omfanget av trafficking av CITES-listede dyr til Norge. Dette skyldes ifølge dem at det ikke er sikkert at alle beslag fører til anmeldelse. Mattilsynet vil for eksempel ikke alltid anmelde fordi de tenker det er Tollvesenets ansvar. Politiets miljøkoordinatorer vil kanskje ikke alltid prioritere etterforskning eller anmeldelse til Øko-krim. I tillegg skyldes den manglende oversikten at sakene kodes under en rekke forskjellige lovbestemmelser i STRASAK (Straffesaksregisteret), hvilket gjør det vanskelig å få oversikt over sakene. De kan for eksempel kodes som brudd på Tolloven, Naturmangfoldloven eller CITES-bestemmelsene, og dersom de tas ut av Norge, som sannsynligvis er hensikten når tyskere tas med rugemaskiner på vei inn i Norge, kan sakene kodes som brudd på Bernekonvensjonen.

Falsifisering av dokumenter/ verifisering av dokumenter

Funn i den internasjonale litteraturen (Warchol et al 2003, Zimmerman 2003) viser at et problem tilknyttet CITES-konvensjonen er at i og med at et mål med handelen med utydningstruede dyr er at den skal reguleres, medfører det kompetansekrav hos dem som skal kontrollere om traffickingen foregår i legale former, ikke minst politi- og tollmyndigheter. For eksempel må en tollbetjent kunne skille et individ som er CITES-listet fra et som ikke er det. Når det er tusenvis av dyre- og plantearter som er CITES-registrert, innebærer det at tollbetjentene helst skulle være biologer. Det fordrer også at de har god innsikt i og oversikt over det instrumentet CITES er. I tillegg medfører det at handelen er regulert, fremfor forbudt, at de eksport- og import-sertifikater som skal

følge dyrene kan forfalskes. Korrupsjon kan være et stort problem, idet det å akseptere forfalskede dokumenter eller se gjennom fingrene med at de mangler, kan utgjøre en viktig inntektskilde for dårlig betalte tjenestemenn i fattige land (Warchol et al 2003).

Kontrollmyndighetene i Norge står også overfor tilsvarende identifiseringsproblematikk tilknyttet reguleringen av trafficking og handel av CITES-listete arter, men i Norge har tollvesenet støtte i Direktoratet for naturforvaltning som er den instans som artsbestemmer dyr som smugles inn. En annen lovbestemmelse som kommer i spill når dyr innføres til Norge er Dyrevelferdsloven. Mattilsynet som er ansvarlig for dyrehelsen i Norge er den instans som gjennom sin grenseveterinær først møter de dyrene som noen forsøker å smugle inn til Norge. Ifølge en av mine informanter, som er i en slik posisjon, innebærer det et problem som er i samme kategori som dem nevnt over, men likevel med en noe annen nyanse. Når veterinær tilkalles når en tollere avdekker dyr som smugles inn, tilkalles veterinæren. Min informant ga således eksempel på at en vietnameser ble tatt med en koffert som inneholdt en flaske med fugler lagt på rekke og rad. Dette er en vanlig måte å smugle fugler på internasjonalt. Annenhver fugl var død, noe som også er vanlig, da for eksempel 75-90% av papegøyene som smugles dør under transport (Gonzales 2003). Mannen ble tatt i en stikkprøvekontroll. Dermed ble veterinæren tilkalt. Når veterinæren tilkalles når tollerne avdekker dyr tar han først og fremst stilling til dyrenes tilstand, og om det er brudd på Dyrevelferdsloven, samt, og ikke minst, mulig smittefare. Fisk er arter som tas i beslag svært ofte, og det kan ofte være firmaer som driver med salg av akvariefisk. I slike tilfelle tilkalles veterinæren som da forelegges eksporttillatelse. Som berørt er det tusenvis av fiskearter listet på CITES' appendikser, og veterinæren har etter eget utsagt ikke greie på verken hvilke fisk som står der, eller hvordan de ser ut. Men idet han godkjenner importen ut fra en dyrehelsemessig vurdering, og forsøker å påskynde importen av fisken fordi han ser det er fare på ferde for fisken, er hans erfaring at tollerne dermed anser at innføringen av dyrene har fått et godkjentstempel og tollerne gjør dermed ikke selv de nødvendige undersøkelser i forhold til innføringen av dyrene. Dermed blir det veterinæren, og ikke verken tollere eller politi, som foretar godkjennelsen av importen. Et problem i så måte er ifølge veterinæren at han heller ikke har kompetanse på å skille en ekte eksporttillatelse fra en uekte. Denne problemstillingen vil bli videre utforsket i intervjuer med operative tollere.

Samarbeidet mellom etatene

Intervjuene med kontrollinstansene kan antyde at Norges arbeid på dette feltet fortsatt er relativt uutviklet. Mitt inntrykk er at det innenfor de forskjellige etatene befinner seg noen ildsjeler, og at de på grunn av sitt engasjement er overlatt ansvaret for feltet innenfor sin etat, hvor det generelt møter lite oppmerksomhet. Fordi det er så få personer, og samarbeidet derigjennom er avhengig av de personlige relasjonene disse personene har til hverandre, er kontrollen og håndhevelsen av forbudet mot ulovlig innførsel av truede / tropiske dyrearter også sårbar. Informantene mine i Økokrim sier også at deres inntrykk av arbeidet rettet mot ulovlig handel og trafficking av dyr ute i distriktene er at det også er avhengig av engasjementet fra noen ildsjeler, og at manglende engasjement dermed kan føre til at saker henlegges, fremfor at de etterforskes og føres til doms. Dette inntrykket ble styrket av intervju med Tolldirektoratet.

Det kan også skape frustrasjon at politiet henlegger saker hvor Tollvesenet anmelder etter å ha gjort beslag. Samlet gir mitt materiale så langt inntrykk av at dette arbeidet i Økokrim, Tolldirektorat, Mattilsynet, samt ytre etater er svært sårbart og at innsatsen er noe tilfeldig.

I noen grad styres innsatsen også av internasjonalt samarbeid, og for eksempel var Norge med i *Operasjon TRAM* som ble gjennomført i februar 2010, som var et samarbeid mellom politi, toll og andre spesialiserte enheter i en rekke land og som var rettet inn mot illegal handel av asiatisk medisin med innhold av arter som er beskyttet i CITES. Imidlertid var Øko-krim av ressurshensyn, ikke med i Operasjon RAMP som var rettet mot illegal handel av reptiler og amfibier og som fant sted i september og oktober 2010. Dette til tross for at Økokrim, basert på tall fra zookjedene, anslår at det finnes 100 000 ulovlige reptiler i Norge. 51 land fra fem kontinenter deltok i aksjonen (Brørby 2010).

Dommer egnet til å avskrekke?

Jeg har gått gjennom syv dommer/forelegg for brudd på Lov om innførsel- og utførselregulering av 1997, og Forskrift om handel med truede arter, 2002 (CITES-bestemmelser), og Tolloven. Disse syv representerer alle dem Øko-Krim etter et søk greide å finne frem til, men det er svært usikkert hvor mange de utgjør av det totale antallet dommer for brudd på CITES. Det at dommene kategoriseres etter så forskjellige lovbestemmelser gjør det vanskelig å få oversikt over det totale antall saker. Ser man dem i sammenheng med beslagsstatistikken er det svært få, eller antallet kan reflektere at mange saker ikke anmeldes og/eller henlegges, eller ender med frifinnelse.

Tre av dommene gjaldt samme sak, fra Forhørsrett, til anke i Lagmannsrett, til endelig dom i Høyesterett. To er forelegg, og det er derfor sparsomt med opplysninger om hva sakene dreier seg om, men det fremgår at den ene dreier seg om ulovlig innførsel av stør, uten eksporttillatelse. Støren fiskes på grunn av rognen som, som kaviar, er en delikatess. Dette har gjort at arten er sterkt truet og listet på CITES-appendiks 2. Forelegget var på 10 000 og 12 000 i inndragning til statskassen.

To saker er interessante med hensyn til motiv og omfang. Den ene er ankesaken som ender med en dom på 45 dager betinget fengsel, hvilket begrunnes i at til tross for hensynet om å idømme en streng straff av allmennpreventive hensyn, var det gått så vidt lang tid fra handlingen fant sted til dom, (tre år), at dette måtte komme domfelte til gode.

Vedkommende hadde sendt en kasse med 271 artefakter fra Peru, som inneholdt fjær og deler av 2 ozeloter og 10-20 papegøyer, samt 1-2 kvelerslanger, alle på CITES-appendikser (det angis ikke hvilke).

Den andre saken som er spesielt interessant gjelder en mann som ble dømt til fengsel i 120 dager, i tillegg til inndragning til fordel for statskassen på nær 34 000 NOK samt forbud mot å være i besittelse av ikke-norske viltarter i fem år.

Som nevnt er det flere straffebestemmelser som rammer dem som innfører dyr av eksotiske arter til Norge uten de nødvendige nevnte tillatelser som kreves ihht CITES. I Norge utstedes importtillatelse av Direktoratet for naturforvaltning på grunnlag av foreviste eksporttillatelser. Dommene jeg har utskrift av viser at de dømmes etter en rekke forskjellige bestemmelser, som den siste nevnte som er dømt etter Tollovens

§§ 60 og 61, Husdyrloven, Forskrifter om forbud mot innførsel av dyr, Lov om innførsel og utførselregulering, Dyrevernsloven, og forskrift om ervervsmessig omsetning. Mannen som fikk 120 dagers fengsel ble i 1998 dømt for å ved 11 anledninger ha smuglet til Norge 31 fugler listet på CITES 2- appendikset, hovedsakelig forskjellige papegøyarter, 8 araer fra CITES 1- appendikset, 2 Kongepython, Cites 2-listet, 50 landskilpadder, samt en rekke forskjellige andre dyr og fugler for å selge dem i Norge. Siktete sa i retten at han hele 20 ganger hadde vært på tilsvarende turer hvor han hadde kjøpt fugler fra Sverige og Nederland for å selge dem i Norge.

Dette er trolig samme mann som den 20.11. 2011 ble stoppet på Svinesund med 8 Jacopapegøyer, (appendiks 2), og masse sprit, vin og øl. Uansett hadde sistnevnte vært i kontakt med Direktoratet for naturforvaltning og sagt til dem at han ikke hadde noen planer om å slutte smuglingen fordi det er så lukrativt. Dette ifølge telefonintervju jeg hadde med Direktoratet for naturforvaltning i februar i år.

Selv om det er vanskelig å trekke generelle slutninger på grunnlag av de få dommene jeg har, er det lite trolig at slike dommer er egnet til å virke avskrekkende for dem som har salg av eksotiske dyr som geskjeft. At det å smugle og selge eksotiske dyr til kjæledyrmarkedet kun er en del av en ulovlig virksomhet kan antydes av at det i beslagsrapportene jeg har tilgang til er enkelte saker der gjerningspersonen har smuglet både dyr og store mengder alkohol.

Andre saker som går igjen i beslagsrapportene er personer som blir tatt for å innføre reptiler som de selv skal ha, som når de kjøper en skilpadde i Hellas eller Tyrkia og putter den i bagasjen, og personer som har med seg døde dyr i form av hoder, skinn, etc. altså som suvenirer, (krokodillehoder, bjørneskinn, ulveskinn, slangeskinn- og produkter av dyr (belter, klokkeremmer, etc). Når tollerne undersøker postsendinger avdekker de for eksempel produkter der dyr er bestanddeler, som plaster inneholdende leopardben, tigerben og moskus. I en slik kontroll ble det også avdekket et primathode, og mistenkte sa hun ønsket å se hva hun kunne få for det for så siden å importere flere. Dette til tross for at svært mange primatarter er CITES-1-listet.

Tollbeslagsrapportene viser at de som blir tatt i å innføre levende dyr gjennomgående er klar over at det er ulovlig å innføre dyrene, enten de er døde eller levende, og at det dermed er forsøk på smugling, idet de for eksempel bruker følgebil når de krysser grenseoverganger, eller går på grønt og ikke opplyser om dyrene de skjuler når de blir spurt. Hva angår dem som gjør dette i erversøyemed er det mulig at det er en kalkulert risiko å bli tatt, og at gevinsten knyttet til salg av dyrene/gjenstandene utkonkurrerer straffetrusselen, slik en også ser i den internasjonale litteraturen på feltet (for eksempel Zimmerman 2003).

Kjæledyr til eget forbruk

Informantene mine som holder reptiler har selv smuglet reptiler til Norge. De kjøper dem i zooforretninger i Sverige eller Danmark eller på store reptilmesser, hvorav en messe i Hamm i Tyskland ofte nevnes. Nå skulle en tro at reptiler som kjøpes i dyreforretninger ikke vil være viltfanget, men ifølge mine informanter har de ofte sett viltfangede dyr i zooforretninger. At dyrene er viltfanget fastslår de ved at de ser at dyrene har parasitter, noe viltfangede dyr ofte har. At zookjeder inngår i iden illegale traffickingen av utrydningstruede dyrearter er tidligere dokumentert i USA, i forhold til den store kjeden firmaet US global exotic som kjøpte, trafficket og solgte dyr til

kjedene Petco, Petsmart og Petland, til det private markedet i USA. Hundretusenvis av dyr døde før de kom så langt som til sine nye eiere, da de ble oppbevart under skitne forhold og uten tilstrekkelig mat og vann.¹

Mine informanter er klar over at det er ulovlig å holde reptiler i Norge, og intervjuene med disse informantene anslår tradisjonelle temaer i kriminologien knyttet til kriminalisering og stigmatisering. De synes det er svært belastende å leve i skjul, ikke tørre å åpne døren når noen ringer på som de ikke har avtalt med på forhånd, og være engstelig for hva forelegg for ulovlig innførsel av dyr kan få av konsekvenser for dem senere, for eksempel hvis de ønsker en jobb hvor det kreves plettfri vandel. Flere forteller at det ulovlige dyreholdet har medført et innskrenket sosialt nettverk da de er redde for at folk utenfor miljøet skal tyste på dem.

Norsk reptilmiljø argumenterer dermed for en legalisering av reptilhold i Norge, og har utarbeidet en positivliste over 31 reptilarter som kan håndteres. Mattilsynet holder nå på å vurdere om reptilhold skal tillates i Norge i begrenset omfang og har fått utarbeidet en risikovurdering av Vitenskapskomiteen for Mattrygghet (VKM) for å vurdere fare for dårlig dyrevelferd for reptiler og i tillegg smitterisiko. Da mange av artene på den såkalte positivlisten er CITES-listet anbefaler VKM at en innfører krav til opphavsattest eller bevis for at dyrene er avlet opp i fangenskap.

Markedet for papegøyer og reptiler - etiske implikasjoner

Jeg lar i denne sammenheng reptiler og papegøyer være eksponenter for eksotiske dyr og holder andre arter utenfor diskusjonen, selv om det i USA og mange andre land er et stort marked for eksotiske dyr som holdes av samlere, og hvor det også er langt færre restriksjoner. Utvilsomt er det mange såkalte kjæledyr som lider i fangenskap (Se for eksempel Agnew 1998, Maher og Pierspoint 2011, Flynn 2011). Det gjelder også papegøyer og andre fugler, om enn ikke ofre for direkte vold så for vanskjøtsel og andre former for mishandling.² Papegøyer, hvorav mange arter og som mennesker kan oppnå svært høy levealder, går ofte fra hånd til hånd idet de også kan være svært krevende. I USA har 3% av husholdningene fugler, og det er der, som i Norge, et marked for papegøyer som har bidratt til at mange arter er truet (Gonzales 2003). I Mexico er 20 av 22 arter truet med utryddelse som følge av tap av habitat og "poaching" (Pires og Clarke 2011). Et stort marked for papegøyer er i Latin Amerika hvor det for eksempel i Costa Rica er 20% av befolkningen som har papegøyer, fortrinnsvis viltfangede som er lett tilgjengelig og langt rimeligere en oppdrettete (Herrera og Hennesey 2007). Hva angår Norge er det umulig å fastslå om en papegøye er oppdrettet eller viltfanget da det ikke er krav til ID-merking. Ifølge Direktoratet for naturforvaltning er det vanlig at papegøyene tas til Europa som egg eller kyllinger og så fores opp og selges. Dermed kan dette godt være tilfellet for eksempel i saken over der gjerningsmannen ble dømt til 120 dagers fengsel. Mange papegøyer i Norge kan også ha kommet til landet før forbudet trådte i kraft. Uansett er det utvilsomt mange papegøyer som lider i trange bur hos eiere med liten kunnskap om fuglenes evner og behov, og er uvitende om at for eksempel grå jakoer er fastslått å ha en intelligens på nivå med opp til 6 års gamle barn (Pepperberg 1999).

Hvis man sammenligner papegøyer og reptilers forhold i fangenskap er det liten grunn til å mene at papegøye- og annet fuglehold er mer etisk ifht dyrenes behov enn

¹ <http://features.peta.org/pettrade/default.asp>

² Se (Beirne 1999) for diskusjon av forskjellige former for dyremishandling.

det å holde reptiler, selv om det er mindre kunnskap om reptilenes kognitive evner. Det at mange små øglearter naturlig har svært små habitater gjør det kanskje likevel sannsynlig at i alle fall disse artene, som aneolaer, lider mindre i fangenskap enn fugler. Det er likevel stor forskjell i ulike øglearters behov, ikke minst for bevegelse og territorier. Man kan dermed argumentere for at ikke bare papegøyer bør være tillatt, men også reptiler, da reptiler neppe vil lide mer i fangenskap enn papegøyer, eller andre dyr det er vanlig å holde i fangenskap, som marsvin og kaniner.

Kriminalisering versus legalisering

Kriminaliseringen medfører at mennesker som moralsk sett ikke gjør noe som er verre enn det andre mennesker gjør, holder kjøledyr, blir lovbrøtere ved å ha denne hobbyen. Ekstra ille kan dette være hvis de, slik som mine informanter hevder de gjør, unngår viltfangede dyr fordi de ofte ikke er friske og smitter deres andre dyr.

På den annen side bør ikke en utvidelse av et onde, som hold av eksotiske dyr i private hjem kan sies å være fra dyrenes perspektiv, forsvares med at ondet allerede eksisterer. Det at reptil- og papegøyehold er legalisert kan også medvirke til en legitimering og forsterkning av markedet, som har som konsekvens at så mange reptil og papegøyearter er truet (Herbig 2010, Pires og Clarke 2011 m.fl.). Selv om det er mulig at dyr oppdrettet i Sverige og Danmark vil kunne dekke mye av "behovet" i Norge, er det også trolig at det vil være parallell eksport av dyr fra andre land fordi det er rimeligere, og dermed vil faren for at det innføres viltfangede dyr økes. En legalisering vil også gjøre det mer komplisert for tollere og politi å ta stilling til lovlige versus ulovlige arter, og utvilsomt medføre mye lidelse for dyrene som skal fraktes mellom land.

På den annen side kan et forbud også bidra til en forsterkning i markedet for samlere som gjør at priser går opp og jakten på sjeldne arter utvides (Reeve 2002, Zimmerman 2003). Et par sjeldne araer kan selges for 100 000 dollar i USA (Sollund 2011).

Etter at CITES har trådt i kraft har vi også sett at en regulering av handel i såkalt "wildlife" medfører store problemer med hensyn til kontroll av eksport- og importsertifikaters ekthet, og krav til kunnskap om hvordan en kan skille lovlige arter fra de ulovlige (Warchol et al 2003). Også mine informanter på kontrollsiden i Norge bekrefter at det er vanskelig å avgjøre om sertifikatene er ekte eller forfalsket, og at forfalskede dokumenter er noe de i liten grad har sett som et problem, hvilket ikke innebærer at eksporttillatelse de godtar ikke er falske.

Artsrettferdighet og individuelle rettigheter

Rob White (2007, 2008, 2011) opererer med begrepene *ecological justice*, *species justice* og *environmental justice*. Disse begrepene kan være nyttig i en diskusjon av handel med dyr. Begrepet økologisk rettferdighet innebærer at mennesket kun er én komponent av komplekse økosystemer som skal bevares for sin egen del i henhold til miljøets rettigheter. Begrepet *environmental justice* anvendes som en forlengelse av menneskerettigheter eller sosiale rettigheter for å forbedre menneskers liv, nå og for fremtiden.

Begrepene *ecological citizenship* og *ecological justice* anerkjenner at mennesker kun er én del av komplekse økosystemer, som skal bevares i henhold til rettigheter som tilskrives miljøer. Artsrettferdighet innebærer at skade - harm - ses i forhold til den plass ikke-menneskelige dyr har i sine miljøer og deres iboende rett til å ikke lide som

følge av mishandling, enten denne er rettet mot enkeltindivider, om det er institusjonalisert skade, eller skjer som følge av at menneskers handlinger som skader klima og miljø i en global skala.

Spørsmål White ikke besvarer er f.eks. hvordan artsrettferdighet forholder seg til individuelle rettigheter. Innenfor grønn kriminologi vil mange anerkjenne at dyr skal ha iboende individuelle rettigheter og at deres art skal sikres overlevelse. Men et spørsmål er om f.eks. artsoverlevelse kan prioriteres foran individuelle rettigheter? Eller kan artsrettferdighet kun oppnås hvis de individuelle medlemmene av arten ikke mishandles og drepes? Og hvorfor skal miljørettigheter være forbeholdt mennesker? Burde ikke miljørettigheter være de samme for alle arter og er det ikke også slik at artsrettferdighet, som altså gjelder ikke-menneskelige arter- heller ikke kan oppnås med mindre også andre arter har sine miljørettigheter sikret, uavhengig av artstilhørighet?

Etter mitt syn burde dyr ha rettigheter som tilhørende en art og et økosystem som burde sikre dem økologisk "statsborgerskap" – ecological citizenship – til habitatet de tilhører, og som burde anerkjennes fordi de er deler av økosystemer, i motsetning til mennesket. White hevder på sin side at økologisk statsborgerskap tilskrives mennesket, gjennom hvilket de har *ansvar* for andre arter, som er et perspektiv som kan diskuteres ettersom det plasserer mennesket *over* andre arter, som en slags gartner eller vokter over andre. Derigjennom anerkjennes menneskets makt og rett til å bestemme hva som skal gjøres for eller mot andre arter og miljøet, og resultatet kjenner vi i form av den trusselen om utryddelse mange arter står overfor.

CITES ser det ikke som en forbrytelse å fange og drepe dyr. Men i lys av begreper som økologisk rettferdighet og artsrettferdighet (White 2008), kan det å bortføre dyr fra deres habitater, sende dem og handle med dem for så å holde dem i fangenskap ses som ikke bare kriminelle handlinger, men også i et skadeperspektiv. Når arter utrykkes går det ikke bare utover de individene som er direkte ofre, men også utover de økosystemene hvor disse artene hører til, og verden blir et fattigere sted.

Dyr som holdes i fangenskap for selskaps skyld kan hevdes å leve under forskjellige *grader* av lidelsespåføring, selv om vi som mennesker ikke kan vite nøyaktig *hvordan* denne lidelsen påvirker dem. Det skal likevel ikke mye innlevelse til for å forstå at dyr som holdes innestengt i isolasjon og uten rom for bevegelse, vil lide som følge av dette. Et føre var-prinsipp bør derfor legges til grunn, hvor en forutsetter at dersom et dyr fratras retten til å leve i samsvar med sine behov, i sitt naturlige miljø, vil det også lide. Når det økosystemet hvor for eksempel papegøyen utgjorde en viktig del tappes, er det i strid med økologisk rettferdighet, og når arten som helhet lider som følge av reduksjon i bestand er det også brudd på artsrettferdighet, slik det også er når arter dør ut som følge av tap av habitat knyttet til menneskers avskoging.

Vi kan altså skille mellom *individuelle rettigheter*, som kan, men ikke nødvendigvis er, knyttet til *artsspesifikke rettigheter*, som kan skille seg fra artens overlevelse som kan knyttes til en arts rett til å få fortsette sin eksistens i sitt økologiske miljø. En art kan f.eks overleve gjennom avl i dyreparker eller fordi de siste eksemplarene av arten fraktes dit og deretter holdes der som fanger, men dette kan være i strid med individuelle og artsspesifikke rettigheter. Av dette kan vi utlede at selv om arten overlever, og man derfor kanskje kan hevde at arten ut fra en dimensjon er ytet rettferdighet, vil dette på den annen side også være uforenelig med økologiske

rettigheter. Dermed vil, etter mitt syn, en art ikke ytes rettferdighet, med mindre det også innebærer en respekt for de individene som utgjør arten.

Mye av holdet av papegøyer og reptiler vil etter mitt syn bryte med individuelle og artsspesifikke rettigheter, og samtidig i de tilfellene dyrene tas fra naturen, være alvorlige brudd på artsrettferdighet og økologisk rettferdighet. Når de fleste av dyrene som tas under smuglerforsøk inn til Norge drepes er dette brudd på så vel individuelle som artsrettigheter.

Konklusjon

Basert på mine begrensede og foreløpige data er det mitt inntrykk at norske kontrollmyndigheter ikke har den nødvendige oversikt over problemet med innsmugling av truede dyrearter til Norge. De har heller ikke den nødvendige kunnskap, og enn så lenge synes dette feltet å være lavt prioritert. Kontrollen er også sårbar fordi den avhenger av innsatsviljen til et relativt lite antall dedikerte personer som besitter mye av kunnskapen på feltet. Straffenivået fungerer neppe avskrekkende, idet gevinsten ved handel med truede dyrearter kan være svært stor. I tillegg fordrer det at eventuell straff for smugling av CITES-listede dyr skal være avskrekkende at folk flest er klar over at det er forbudt, og å dømme etter beslagsrapportene hvor smuglerne konfronteres med akkurat dette spørsmålet synes dette ikke å være tilfellet for mange.

Både den legale og den illegale handelen med dyr må sees i et skadeperspektiv som har sitt fokus på de reelle ofrene for handelen, nemlig dyrene selv. Dyr, enten de er utrydningstruet eller ikke, må dermed anerkjennes som ofre når de med vold bortføres fra sine habitater for så, hvis de overlever reisen, å selges som evige fanger.

Referanser

- Agnew, R. (1998). 'The Causes of Animal Abuse: A Social-Psychological Analysis', *Theoretical Criminology* 2 (2): 177-209.
- Beirne, P. (1999). For a nonspeciesist criminology. Animal abuse as an object of study. *Criminology: An interdisciplinary journal. The official publication of the American Society of Criminology*. 37 (1): 117-149.
- Beirne, P. (2009). *Confronting animal abuse*. Lanham: Rowman and Littleman Publishers.
- Beirne P. og N. South (2007). *Issues in green criminology*. London: Willan.
- Boekhout van Solinge (2008). 'Crime conflicts and ecology in Africa' In Sollund, Ragnhild (ed) *Global harms Ecological crime and speciesism*. New York: Nova Science Publishers.
- Brørby, T. (2012) «Operasjon RAMP». Internasjonal aksjon mot illegal handel av reptiler og amfibier. *Miljøkrim* 1 (2012).
- CITES convention. Nedlastet 14. juni 2011 fra <http://www.cites.org/eng/disc/text.shtml>
- Du Plessis, Morné A. (2000) 'CITES and the causes of extinction' I *Hutton J og B Dickson (eds) Endangered species threatened convention* London: Earthscan.
- Flynn, C. (2011). "Examining the links between animal abuse and human violence". *Crime, Law and Social Change, Volume 55* (5): 453-468(16).
- Gonzales, J.A. (2003). Harvesting, local trade, and conservation of parrots in the Northeastern Peruvian Amazon *Biological Conservation* 114 (2003) 437-446.
- Grossman, A. (2009). Tusks and trinkets: An overview of illicit ivory trafficking in Africa *African Security Review*, 18(4).
- Herbig, J. (2010). The illegal reptile trade as a form of conservation crime: a South African criminological investigation, i R. White (ed) *Global Environmental Harm: Criminological Perspectives*. Devon: Willan Publishing.

- Herrera, M. og B. Hennessey (2007). 'Quantifying the illegal trade in Santa Cruz de la Sierra, Bolivia, with emphasis on threatened species' *Bird Conservation International* 17: 295-300.
- IFAW (International fund for animal welfare) (2008). *Killing with keystrokes. An investigation of the Illegal wildlife Trade on the World Wide Web*. Downloaded 14.6. 2011 fra http://www.ifaw.org/Publications/Program_Publications/Wildlife_Trade/Campaign_Scientific_Publications/asset_upload_file64_12456.pdf
- Hutton, J og B Dickson (2000 eds). *Endangered species threatened convention* London: Earthscan.
- Lemieux, A M og Clarke, R (2009). The international ban on ivory sales and its effects on elephant poaching in Africa. *British Journal of Criminology* 49: 451-471.
- Maher, J og H Pierpoint (2011). "Friends, status symbols and weapons: the use of dogs by youth groups and youth gangs" In *Crime, Law and Social Change*, 55: 405-420.
- Pepperberg, I. (1999). *The Alex studies. Cognitive and communicative abilities of grey parrots*. Cambridge, Ma.: Harvard University Press.
- Pires, S. og R. Clarke (2011). Sequential foresting, itinerant fences and parrot poaching in Bolivia. *British Journal of Criminology* 51, 314-335.
- Pires, S.og R. Clarke (B 2011). Are parrots CRAVED? An analysis of parrot poaching in Mexico. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, online 15 March p-1-22.
- Regan, T (1983). *The case for animal rights* Berkely University Press 1983.
- Reeve, R (2002). *Policing international trade in endangered species. The CITES treaty and compliance* London: Earthscan.
- Sollund, R (2011). 'Expressions of speciesism: the effects of keeping companion animals on animal abuse, animal trafficking and species decline' *Crime, Law and Social Change*, 55 (5) 437-451.
- South, N. og Wyatt T. (2011). Comparing Illicit Trades in Wildlife and Drugs: An Exploratory Study. *Deviant Behavior* 32 (6): 538-561.
- Traffic (2008). *What's driving the wildlife trade? A review of expert opinion on economic and social drivers of the wildlife trade and trade control efforts in Cambodia, Indonesia, Lao PDR and Vietnam*.
- Traffic (2011). <http://www.traffic.org/home/2011/6/10/experts-urge-better-regulation-of-bushmeat-trade.html> Accessed 14 June, 2011.
- Warchol, G. L., Zupan, L, L. and Clarke, W (2003). Transnational Criminality: An analysis of the illegal wildlife market in Southern Africa *International Criminal Justice Review*, Vol. 13, pp.1-26.
- Wellsmith, M. (2011). 'Wildlife Crime: The Problems of Enforcement'. *European Journal of Crime Policy* (17): 125-148.
- Westerhuis, Diane (I trykk) *Trade in Wildlife: A moral question reviewed*.
- White, R. (2007). 'Green criminology and the pursuit of social and ecological justice.' I Berine, P og N South red) *Issues in Green Criminology*. Devon: Willan.
- White, Rob (2008). *Crimes against nature. Environmental Criminology and Ecological Justice*. Devon: Willan Publishing.
- White, R. (2011). *Transnational, environmental crime. Toward an eco-global criminology*. London: Routledge.
- Wright, T og 24 forfattere (2001). 'Nest Poaching in Neotropical Parrots.' *Conservation Biology* 15 (3): 710-720.
- Wyatt, T (2009). 'Exploring the Organization in Russia Far East's Illegal Wildlife Trade: Two Case Studies of the Illegal Fur and Illegal Falcon Trades'. *Global Crime* 10 (1 & 2): 144-154.
- Wyatt, T (2011). 'The Illegal Raptor Trade in the Russian Federation' *Contemporary Justice Review* 14 (2): 103-123.
- Zimmerman, M E (2003). The Black Market for Wildlife: Combating Transnational Organized Crime in the Illegal Wildlife Trade. *Vanderbilt Journal of Transnational Law* IVOL 36:1657.

Fængselsbetjenter og fængselsamfundet

Kristina Westerholm

Dealing with children who offend – A comparative study of probation officers' perceptions of juvenile justice and attitudes towards juvenile offenders in Finland and the United States

Abstract

This paper introduces a study that will result in a doctoral dissertation at the University of Helsinki, Department of Social Studies. The study will examine the attitudes and practices of probation officers working with juvenile offenders within the justice system in Finland and the United States. The purpose of the study is thus, to compare and contrast practices and attitudes of probation officers in a Nordic welfare society and an Anglo-American society. Previous comparative studies of justice systems have mainly focused on comparing the systems from a macro-level perspective while opinions and views of “forefront staff” working within the systems are rarely heard. The study asks, how do the different core beliefs, policies and practices of each individual system affect the professionals' perceptions of juvenile offenders and what is considered good juvenile justice policies? The study aims to draw some conclusions on how these attitudes and perceptions position youth within the respective systems and how this affects the services youth receive. The empirical part of the study will incorporate an online survey containing quantitative items, which will purposefully target probation officers working with juvenile offenders in Finland and the United States. The study will be conducted in cooperation with the University of Georgia in the United States. A second Nordic country may be included in the study at a later stage.

Introduction

The changes in criminal policies from a rehabilitative approach to a more punitive approach suggested to have taken place in all Western industrialized nations since the 1960s forms the backdrop of this study. Especially Anglo-American analyses (e.g. Bernard, 1999; Garland 2001; Young 1999) suggest that these changes are a result of crime policy becoming increasingly populist and politicized, a symptom of an era termed late modernity. Late modernity is suggested to have simultaneously recognized profound economic, cultural, social and political changes, resulting in a sense of ontological insecurity for people. The changes in social ecology and changing cultural norms is said to increase the opportunities for crime, reduce situational crime control, increase the population at “risk” and reduce the efficacy of social and self control. (Garland 2001.) However, there appears to be some disagreement on whether or not these “symptoms of late modernity” can be generalized to the Nordic countries. Some scholars (e.g. Tonry 2007; Pratt 2008) view the Nordic countries as exceptional, having certain socio-economic and cultural buffers protecting against

the late modern influences and increasing punitiveness, while at the same time others, for example Barry & Leonardsen (2012) take the example of Norway and argue that the Nordic countries have not been immune to these new influences.

In Finland, Lappi-Seppälä (2012) has recognized a punitive turn for a brief period of time during the late 1990's to the mid-2000's when several of new legislations were passed either criminalizing new offences or increasing minimum penalties for already existing offences. Tham (2001) has also recognized similar trends in Sweden. Lappi-Seppälä (2012) suggests, however, that legislative reforms taken in recent years have aimed to counterbalance the previous more punitive turns and has focused mainly on the criminal justice as a whole, e.g. promoting fairness in sentencing and expanding the use of community sanctions. When it comes to juvenile justice policies, Marttunen's (2008) study shows that youth in Finland still receive less severe punishments than adults. However, other research (e.g. Harrikari 2008; Satka & Harrikari 2008) suggests that where the criminal justice system has remained rather lenient towards youth, another form of a less visible control has emerged within the new regime of risk politics which includes three central concepts: concern, risk and early intervention. The crime problem has been reconstructed as a security problem which has led to a new way of thinking about the position of youth. The new discourse of concern and fear has resulted in the development of different tools of risk assessment to better identify and target interventions towards those 'at risk'.

Harrikari (2008a; 2008b) has identified the economic depression of the 1990s as a turning point in Finnish society with a more conservative movement in child and family policy emerging. Conservative politicians at this time intensified their interest in child and family policy and as an example, Harrikari (2008a; 2008b) shows that between the years 1997-2004, 13 initiatives were presented by conservative parliamentarians to either lower the age of criminal responsibility or abolish it. Furthermore, Harrikari notes that the media also tapped into the subject of juvenile offending, contributing to "a shared, common public moral panic fed by the media, particularly the emphasis on stories about violent crimes committed by children and young people." (p. 33) Are these impulses following the developments in Anglo-American juvenile justice policies to harden criminal justice sanctions towards children and youth? Despite these pressures, legislators in Finland have, as noted earlier, still remained true to more moderate juvenile justice policies. However, it is suggested that the traditional division of responsibilities concerning juvenile offenders between social welfare authorities and the court, characteristic of the Scandinavian countries, is changing with the call for more sentencing options which in themselves should be rehabilitative in nature. (e.g. Korpinen & Pösö 2007; Marttunen 2002).

Research question

It is with this dynamic and changing "landscape" in mind, briefly described above, that this study sets out to explore the attitudes of the professionals in the field of criminal justice and especially in relation to juvenile offenders. It is the professionals who interpret and implement criminal policies and practices, but little is known about their attitudes towards on-going trends or the clients they work with. As such,

this study will take a look at the juvenile justice systems¹ from a micro-level perspective as opposed to a macro-level perspective usually applied to comparative studies of justice systems. Thus, the comparison of the knowledge and value-base of probation officers in two inherently different societies; that of a Nordic welfare state and that of an Anglo-American society is what constitutes the elemental interest of this study. How do the different core beliefs and policies of each individual system affect the professionals' perceptions of juvenile offenders and what is considered good juvenile justice policies? As a result, the study aims to draw some conclusions on how these attitudes and perceptions positions youth within the respective systems and how this affects the services youth receive. Thus, the study also aims to contribute to the field of social work studies on criminal justice issues. Social work is, and has always been dependent on its organizational context and, as Svensson (2010) notes, different societies make different organizations possible.

Social work and probation strategies – previous studies and findings

Social work has traditionally had a strong role within criminal justice systems, especially concerning youth offenders (Reamer 2004; Bradt & Bouverne-De Bie 2009). However, Reamer (2004) notes, that the social work profession has largely abandoned the criminal justice field in the U.S. This he suggests has been a result of the changes in public opinion starting in the 1960s about the challenge of crime and delinquency which caused friction between traditional social work values and the goals and mission of the criminal justice field. A once supportive environment for social workers was becoming less so. Reamer (2004) states that a 1951 survey of social workers documented about 12 percent of social work practitioners as employed in some aspect of the justice system while forty years later, Gibelman and Schervish (1993, as cited in Reamer 2004, p. 219) found that only 1.2 percent of NASW members (National Association of Social Workers) were employed in jobs related to the justice system. Within a Nordic setting, Svensson (2001, as cited in Persson & Svensson 2011, p. 99) notes that since the late 1980s about 25 percent of probation officers in Sweden left their employment. Svensson (ibid.) argues that it was a consequence of a major shift taking place in criminal policy, where the focus became more on criminality than the offender. The question is whether or not a similar development has taken place or is taking place within the criminal justice field, and probation services in Finland as well?

As this study aims to draw some conclusions on how probation officers' attitudes and perceptions translates into actions and affects the services youth receive, we will try to gain an understanding of social work's role within the respective systems. Social work has always been characterized by a balancing act between help and control, but scholars in the field of social work (e.g. Lorenz 2005; Parton 2000; Webb 2006) suggest that social work has experienced an increased shift towards more control at the expense of care; something again considered characteristic of social work in the late modern era and a result of the new neo-liberal ideologies dominant of the time. Webb (2006, 4) suggests that "the formation, shifts of attribution and structuring of

¹ Although it is recognized that Finland does not have a separate juvenile court and thus it may be questionable if one can speak of a separate juvenile justice system, I will occasionally refer to the criminal justice system when implementing juvenile justice policies as the "juvenile justice system" for simplicity.

social work take place within a complex system: this system includes a social dimension: that of risk society; a political dimension: that of advanced liberalism; a cultural dimension: that of reflexive or late modernity". Webb (2006, 25) further argues that social work is not, however, a passive subject that merely is determined to follow modern discourse and its demands, but that social work "actively shapes itself and the propositions, relations and things around it". Following Webb's argument above, it may be of interest to see what kind of new social work practices a changing societal and organizational environment creates.

In Svensson's study (2003) on Scandinavian criminal justice settings, she suggests it has become increasingly important for probation to be a clear form of punishment. As probation is a form of punishment administered in the community it needs to be clear and it needs to have structure. As such, combining clear programs aiming at changing the offender's behavior (and also thoughts) fulfill the traditional helping aspect of probation work, whereas clear sanctions for not committing to the work (or to probation) fulfill the punishment aspect. Svensson (2009) further notes that social work is traditionally associated with "doing good" and a strong emphasis on helping people "in need", but social work also entails the exercise of power; help is given, but it is, pointed in a certain direction; social work strives towards steering those who are deviant in a direction of "normality" and normality commonly refers to the ideals set by the middle-class (Svensson 2009, 235). In her study of how social workers and volunteers cope with what she calls "caring power" (a term coined by Annemieke van Drenth and Francisca de Haan, referring to the combination of care and control), Svensson found that social workers within the Probation Service usually rewrote control as support. Actions that are taken and which are controlling in nature are motivated by the idea that it is the best for the offender, i.e. control is a tool for making life better for the offender (2009, 244-246).

In the findings of my master's thesis (Westerholm, 2008) of probation officers' attitudes of juvenile offenders and experience of juvenile justice in Finland and the United States, a total of 58.6 percent of the respondents in Finland mentioned that they think the justice system in itself should provide sanctions which have a treatment aspect to them. Furthermore, there was a consensus among the probation officers in Finland emphasizing more control, with 31 percent of the respondents mentioning in their response to the question, how to change the justice system, that there should be sanctions for conditionally sentenced youth who did not abide by the supervision. The call for more control did, however, often have a well-meaning intention to them, i.e. there should be a way to "force" youth to attend their appointments so they can be helped. In the United States, only 26 percent of the respondents mentioned more control or stricter rules as to how they would change the juvenile justice system. The respondents that did call for increased control clearly had more of a "punishment" purpose to them than in Finland. (Westerholm, 2008.)

Schwalbe & Maschi (2009) have also studied probation officers attitudes and probation strategies used. They conducted a web-based survey among 308 actively employed probation officers who worked with juvenile offenders and who were members of the American Probation and Parole Association (APPA). Their findings showed among other things, that in standard probation work confrontational approaches were used in balance with client-centered approaches. However, frequent illicit drug use among youth resulted in more confrontational approaches. Also younger youths received more confrontational approaches than client-centered

approaches. This was also the case with African-American females who received more confrontational approaches compared to White females. Furthermore, the study showed that client-centered approaches were conditioned on the probation officers' perception of youth honesty and compliance. Youth who were perceived to be telling the truth, showed polite behavior and attended meetings were more likely to receive client-centered approaches. The study also showed that probation officers with a longer work experience were more likely to use client-centered approaches than their younger colleagues. As a possible explanation for this Schwalbe & Maschi (2009) suggested it may be a result of probation officers who were hired earlier "entered a justice system that was more strongly oriented toward the well-being of youths relative to the current policy framework that prioritize accountability and public safety" (p. 817).

Conducting comparative research

Although, the vocabulary related to different kinds of comparative research is vast, the different concepts have, as Hantrais (2007, 3) points out, "in common their concern to observe social phenomena across nations, and to develop robust explanations of similarities or differences and, to attempt to assess their consequences, whether it be for the purpose of testing theories, drawing lessons about best practice or more straightforwardly, gaining a better understanding of how social processes operate." Hantrais (2007, 7) however, questions whether or not 'nation', as such, is the best unit of analysis. Although nations present a convenient frame of reference for comparative studies as they have clearly defined territorial borders, and their own characteristic administrative and legal structures, Hantrais (2007, 8) points out, that they do not necessarily correspond to cultural, linguistic and ethnic divisions, or to a common sense of identity. As such, comparative studies rarely if ever attempt to compare whole societies or social systems in their entirety. Thus, selecting the most appropriate national and societal context for study is an important issue for a researcher setting out to conduct cross-national or comparative research. However, the selection can be based on different approaches, either the interest in similarities or interest in dissimilarities and often times, also based on pragmatic factors. (Hantrais 2007, 9-10.)

Acknowledging all the above mentioned factors on conducting a comparative research, a few remarks about the choices made in this study are necessary. The choice of countries to be studied was based, as mentioned before in the *dissimilarities* of the two countries and on the different ways two different societies have chosen to address a constantly current issue, namely that of juvenile offending. It is suggested that the social, political, economic and cultural conditions are vastly different in the Nordic countries than in the United States (and Britain) and as such may, according to those who are optimists, act as a buffer against penal populism witnessed in Anglo-American countries (e.g. Lappi-Seppälä 2012). However, others (e.g. Barry & Leonardsen 2012) suggest that impulses of these developments have influenced also the Nordic countries, albeit there being some disagreement as to how much.

Method

As this thesis focuses on the experiences of probation officers in two different countries and not two countries or complete systems per se, it will be referred to as a comparative study rather than a cross-national study, as the term comparative

reflects the goal of this study in a more accurate way. The empirical part of the study will incorporate a web-based survey utilizing an online form provided by The Educational Center for ICT and the IT-Department at the University of Helsinki. The questionnaire will contain quantitative items, using Likert-scale questions associated with the workers' perception of the strengths and weaknesses of current juvenile justice policies, as well as their experiences of juvenile offenders and attitudes towards them. Attitudes will be measured through statements constructed based on commonly known criminological theories explaining offending. Of special interest for the study is to look at the explanations probation officers give law-breaking behavior; do they emphasize individualistic explanations or structural explanations? The study will further look at how different factors such as age, gender, educational background as well as work experience affect probation officers' attitudes.

The study purposefully targets probation officers working with juvenile offenders in Finland and the United States. Because the Probation Service in Finland is a relatively small agency, with approximately 200 workers, the questionnaire will be sent to all probation officers working with juvenile offenders. The sampling in the United States will be divided into regions, i.e. South-West, North-West, North-East and South-East. A total of 12 states will be included in the study as each region will be represented by probation officers from three different states. In doing so, the study aims at receiving a sufficient sample to be representative of the current state of the field of juvenile justice in the United States at large, by dividing the country into regions and choosing three states to represent each region. The data collection is expected to begin in the Fall of 2013. The study will be conducted in cooperation with The University of Georgia School of Social Work in the United States. A second Nordic country may be included in the study at a later stage.

Discussion

Little is known about the attitudes of professionals working in the field of criminal justice, or probation. However, they are the ones interpreting and implementing in practice current criminal policies. They are at the same time influenced by the organization they work in as well as, the society they live in. As presented above, there has been much discussion whether or not the punitive trends associated with "the late modern era" and Anglo-American countries is applicable to the Nordic countries or not. I argue that one way to gain some insight to the current atmosphere of the system is to look at how the "forefront-staff" perceives ongoing social-political trends and trends in criminal policy. As the findings from my master's thesis showed, probation officers in Finland at the time² were calling for more control and sanctions for youth to abide by their supervision. This call was often times justified with an interventionist or helping agenda. This was also the argument behind the call for more sanctions with treatment options such as, mandatory substance abuse treatment. This resonates with Svensson's (2009) findings that social workers within the Probation Service usually rewrote controlling measures as support for the client. As such, one can argue that social work and the traditional helping agenda is still alive within probation work, but at the same time there is a need for probation to be a clear form of punishment and also, a need to steer those who are deviant in a direction of "normality" (see Svensson 2003; 2009). At the same time, it is of interest

² data collected in June 2005

to look at the professionals opinions within a criminal justice system, perceived to be one of the harshest among the Western industrialized nations, and this including the juvenile justice system as well. Up until 2005, it was still possible to sentence youth under 18 to death, something unthinkable for the rest of the western world. Youth under 18 years of age may still be sentenced according to standards set for adults. How do juvenile justice policies like this resonate with the professionals working in the system? Bernard (1992) has recognized that juvenile justice policies in the U.S. tend to move in cycles, where more lenient and liberal periods are followed by more punitive cycles until critique again is raised of too harsh policies and more lenient policies follows. The Supreme Court's ruling in March 2005 (*Roper v. Simmons*) abolished the use of the death penalty for juveniles stating that "executing juveniles under the age of 18 constitutes a cruel and unusual punishment in violation of the Eight Amendment". (Benekos & Merlos 2008, 29-30.) Although, the purpose of this study is not to study change or make assumptions of future directions of either juvenile justice systems, the Supreme Court ruling does pique the interest of whether or not this might be a sign of a new cycle beginning in the U.S.?

References

- Barry, Monica & Leonardsen, Dag (2012). Inequality and Punitivism in Late Modern Societies: Scandinavian Exceptionalism Revisited. *European Journal of Probation*, Vol. 4, No.2 , 46-61.
- Benekos, Peter J. & Merlo, Alida V. (2008). Juvenile Justice: The Legacy of Punitive Policy. *Youth Violence and Juvenile Justice*, Vol. 6 no 1, 28-45.
- Bernard, Thomas J. (1992). *The Cycle of Juvenile Justice*. New York: Oxford University Press.
- Bernard, Thomas J. (1999). Juvenile Crime and the Transformation of Juvenile Justice: Is There a Juvenile Crime Wave? *Justice Quarterly*, Vol. 16, 337-355.
- Bradt, Lieve & Bouverne De-Bie, Maria (2009). Social Work and the Shift from 'Welfare' to 'Justice'. *British Journal of Social Work*, 39, 113-127.
- Garland, David (2001). *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hantrais, Linda (2007). Contextualization in cross-national comparative research. In Linda Hantrais & Steen Mangen (eds.) *Cross-National Research Methodology & Practice*. Abingdon: Routledge, 13-18.
- Harrikari, Timo (2008a). Exploring risk Governance in the Nordic Context: Finnish Juvenile Crime and Child Welfare. *Current Issues in Criminal Justice*, Vol. 20, no 1., 29-42.
- Harrikari, Timo (2008b). Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 87.
- Korpinen, Johanna & Pösö, Tarja (2007). Approaching Youth Crime through Welfare and Punishment: The Finnish Perspective. In Malcolm Hill & Andrew Lockyer and Fred Stone (eds.) *Youth Justice and Child Protection*. London: Jessica Kingsley, 41-60.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2012). Criminology, crime and criminal justice in Finland. *European Journal of Criminology*, 9 (2), 206-222.
- Lorenz, Walter (2005). Social work and a new social order: Challenging neo-liberalisms erosion of solidarity. *Social Work and Society*, Vol. 3 no 1, 93-101.
- Marttunen, Matti (2002). Nuorisoprosessi. Lasten ja nuorten tekemien rikosten viranomaiskäsitteilyn arviointia. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy. Publication no. 193.
- Marttunen, Matti (2008). Nuorisorikosoikeus – Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 236.
- Parton, Nigel (2000). Some thoughts on the relationship between theory and practice in and for social work. *British Journal of Social Work*, Vol. 30 Iss.4, 449-63.
- Pratt, John (2008). Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. Part I: The Nature and Roots of Scandinavian Exceptionalism. *British Journal of Criminology*, Vol 48, 119-137.

- Pratt, John (2008). Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. Part II: Does Scandinavian Exceptionalism Have a Future? *British Journal of Criminology*, Vol 48, 275-292.
- Persson, Anders & Svensson, Kerstin (2011). Signs of Resistance? Swedish probation officers' attitudes towards risk assessments. *European Journal of Probation*, Vol. 3, No. 3, 95-107.
- Reamer, Fredric G. (2004). Social Work and Criminal Justice: The Uneasy Alliance. In Eleanor Hannon Judah & Rev. Michael Bryant (eds.) *Criminal Justice: Retribution vs. Restoration*. The Haworth Press Inc., 213-231.
- Satka, Mirja & Harrikari, Timo (2008). The present Finnish Formation of Child Welfare and History. *British Journal of Social Work*, Vol 38, 645-661.
- Schwalbe, Craig S. & Maschi, Tina (2009). Confronting Delinquency: Probation Officers' Use of Coercion and Client-Centered Tactics to Foster Youth Compliance. *Crime and Delinquency*, 57(5), 801-822.
- Svensson, Kerstin (2003). Social work in the Criminal Justice System: An Ambiguous Exercise of Caring Power. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Vol. 4 no 1, 84-98.
- Svensson, Kerstin (2009). Identity Work through Support and Control. *Ethics and Social Welfare*, Vol. 3, No. 3, 234-248.
- Svensson, Kerstin (2010). Performing Caring Power in a Scandinavian Welfare State. *Social Work Review*, No. 3/2010, 49-58.
- Tham, Henrik (2001). Law and Order as a Leftist Project?: The Case of Sweden. *Punishment and Society*, Vol. 3(3), 409-426.
- Webb, Stephen A. (2006). *Social Work in a Risk Society: Social and Political Perspectives*. Palgrave Macmillan.
- Westerholm, Kristina (2008). Punishment or treatment for youth- reflections on late modern juvenile justice and the experiences of probation officers in Finland and the United States. University of Helsinki: Masters thesis.
- Young, Jock (1999). From Inclusive to Exclusive Society: nightmares in the European Dream. In Vincenzo Ruggiero & Nigel South & Ian Taylor (eds.) *The New European Criminology: crime and social order in Europe*. London: Routledge, 64-91.

Siv Hjellnes

Fengselsbetjentens ansvar som del av straffesakskjeden

Formålet med denne artikkelen er å belyse fengselsbetjentens ansvar i straffesakskjeden. Det er fengselsbetjenten som i det daglige ivaretar forsvarlig gjennomføring av straffen. Dette er en refleksjon om det samfunnsmessige ansvar som ligger i siste ledd av straffesakskjeden. Profesjonell utøvelse av betjentyrket fordrer kunnskapsbasert avklaring av egen rolle, en del av slik avklaring er bevissthet om hva betjenten skal ivareta – hvilket mandat hun er gitt – og grunnlaget for dette mandatet.

Det jeg skriver er basert på definisjoner Ragnar Hauge bruker i kapittel 1 i *Straffens begrunnelser* (1996) hva gjelder straffens formål ved begrep som allmennprevensjon og individualprevensjon ved avskrekking, uskadeliggjøring og resosialisering. Særlig begrepet resosialisering vil her være sentralt. Hauge (1996, side 19) definerer resosialisering som; *at lovbyteren gjennom soningen av straffen innser det forkastelige eller ufornuftige i å begå lovbrudd og av denne grunn avholder seg fra framtidig kriminalitet.*

St.mld. 37 (2007-2008) vektlegger pilarene “Humanitet” samt “Rettsikkerhet og likebehandling”¹ som styrende for kriminalomsorgens behandling av innsatte og domfelte som gjennomfører fengselsstraff. At pilaren “Formålet med straffen” er verdien som vektes først i meldingen understreker at Kriminalomsorgens primære ansvar er å sikre samfunnet. Vi kan forstå det som en understreking av kriminalomsorgens ansvar for rettsstaten ved sikring av at straffen gjennomføres slik domstolen har bestemt. At kriminalomsorgens primære oppgave er å ivareta straffens formål betyr direkte å trygge innbyggernes vern mot overgrep i form av ny kriminalitet. Indirekte betyr det også et ansvar for en trygg straffegjennomføring som har tillit i befolkningen slik at ingen ønsker å ta loven i egne hender – noe som kunne vært en reaksjon om vi *ikke* hadde en kriminalomsorg som sørget for gjennomføring av straff.

En fungerende velferdsstat er et samfunn hvor myndighetene har og tar ansvaret for at innbyggerne opprettholder et minstemål av velferd. I det norske samfunn etter 1945 har det vokst fram en velferdsstat preget av universalisme, som betyr et prinsipp om at hele befolkningen er omfattet av, og har rettigheter i forhold til, velferdsordningene (Hatland, Kuhnle og Romøren 2001). I etterkrigstiden har det vært bred politisk enighet om prinsippene for sosialpolitikken (Kuhnle og Solheim 1994, side 99). Velferdsstaten fokuseres ofte i offentlig debatt, da i forhold til enkelte konkrete ordninger, men i liten grad dreier debatten seg om prinsippene. Statens

¹ Kriminalomsorgens verdigrunnlag oppsummeres i 5 pilarer, som i tillegg til de jeg nevner i teksten inkluderer “Normalitetsprinsippet og “Prinsippet om at en har gjort opp for seg”.

ansvar for kjerneområder som sykdom, helse, oppvekst og arbeid er ikke tema for debatt (Hatland, Kuhnle og Romøren 2001, side 19). Den norske modellen for velferd er i følge Fjørtoft og Skorstad (1998, side 54) delvis bygd på et syn på sosiale problemer som samfunnsskapt og på en verdi om sosial likhet. Den norske velferdsstaten hviler dermed trygt på bred samfunnsmessig støtte til verdien om sosial likhet. Sammenlignet med andre land er Norge et land med små sosiale forskjeller mellom folk. Nils Christie (2004, kapittel 4) tar veien om Canada i en sammenligning av samfunnstyper med ytterpunktene Norden på den ene og USA og Russland på den andre siden. Christies poeng er at stor avstand mellom makthaverne og befolkningen gir utslag i høye fangetall². Dette setter Christie (2004, side 78) i sammenheng med velferd og hvorvidt det finnes et velferdssystem som er forankret i støtte på alle samfunnsnivåer. Som sagt er velferdsstaten ofte under debatt – men da med fokus på enkelte konkrete ordninger og ikke med diskusjoner om grunnlaget for politikken eller verdiene den er basert på. Det er en forutsetning i det jeg her tar opp at også norsk kriminalpolitikk har en relativt stabil verdi- og samfunnsmessig forankring.

Hvordan er så fengselsbetjentens – og Kriminalomsorgens – rolle ut fra forventninger som ligger i rettsstats- og velferdstatsprinsipper. Det er et rettsstatsprinsipp at myndighetene ivaretar sitt ansvar for at allmennheten har tillit til at rettsreglene følges. Med det følger at innbyggerne skal oppleve samfunnet som trygt når lovbrutere straffes slik samfunnet, ved demokratiske prosesser, har bestemt at de skal straffes. I vårt samfunn i dag betyr dette at det er Kriminalomsorgens ansvar at frihetsberøvelse ivaretas; med det sikkerhetsnivå og i den lengde retten har bestemt i det enkelte tilfelle. Dette hensynet omtales innenfor vårt system oftest som samfunnets sikkerhet. Kriminalomsorgens formål framkommer av Straffegjennomføringslovens § 2:

Straffen skal gjennomføres på en måte som tar hensyn til formålet ved straffen, som motvirker nye straffbare handlinger, som er betryggende for samfunnet og som innenfor disse rammene sikrer de innsatte tilfredsstillende forhold.

Straffegjennomføringslovens § 2 følges ikke av en definisjon av hva som er *formålet med straffen*. Lovens forskrift § 1-2 utdyper ved omtale av *hensynet til samfunnets sikkerhet og den alminnelige rettsoppfatning*. Dette er kjente formuleringer i Kriminalomsorgens omtale av egen virksomhet – om hvilke hensyn som skal tas ved iverksettelse av frihetsberøvelse. Den vanlige definisjonen av straff er i følge Ragnar Hauge (1996, side 15):

(...) at det er et onde som påføres den som har begått en lovovertrødelse, fordi han eller hun skal oppleve det som et onde.

Om vi sammenholder Hauges definisjon med vår egen § 2 ser jeg det slik at Kriminalomsorgens oppgave er å ivareta frihetsstraff, og at frihetsstraff er et onde. Grunnen til at Kriminalomsorgen skal ivareta formålet med straffen er rettet utad - mot samfunnets sikkerhet på kort og på lang sikt. Hensynet til den allmenne rettsoppfatning ivaretas ved at folk flest har tillit til at "systemet fungerer" gjennom en opplevelse av rettferdighet og gjenoppretting (Andenæs i følge Hauge (1996, side

² Christie (2004, side 70) presenterer statistikk som viser fangetall per 100 000 innbyggere hvor USA topper med 730, fulgt av Russland med 607. Til sammenligning har Canada 116 og Norge 62 i Christies tabell.

20). Kriminalomsorgen har ansvar for ivaretagelse av allmennhetens velferd ved at allmennheten opplever trygghet, og tillit til et sikkerhetssystem som fungerer i fengsel. Ved at vi fullbyrder straff slik den skal ifølge domstol, sikres trygghet som også styrker moralske normer i forhold til fortsatt fordømmelse av handlinger som ikke er akseptable.

Velferdsperspektiv i Kriminalomsorgens møte med innsatte

Grunnlaget for å trekke velferdsstatstenkning inn i kriminalpolitikken er at prinsippet om velferd favner bredere og gir Kriminalomsorgen et videre ansvar enn hva vi umiddelbart assosierer med straffens formål. Kriminalomsorgens ansvar for *en gradvis tilbakeføring til samfunnet og tilrettelegging for innsattes egen innsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster* (Straffegjennomføringsloven § 3) kan sees på som arbeid for økt velferd. Det innebærer å se innsattes situasjon og behov som skal ivaretas i og av fengslet som en del av kriminalomsorgens ansvar. Dette er et perspektiv på norsk kriminalpolitikk som en del av velferdspolitikken og preget av en inkluderende ideologi som ligger til grunn for sosialpolitikk og velferdsordninger som favner alle – også innsatte i norske fengsler. At innsatte har universelle rettigheter underbygges for øvrig i Straffegjennomføringslovens § 4:

Kriminalomsorgen skal gjennom samarbeid med andre offentlige etater legge til rette for at domfelte og innsatte i varetekt får de tjenester som lovgivningen gir dem krav på. Samarbeidet skal bidra til en samordnet innsats for å dekke domfelte og innsattes behov og fremme deres tilpasning til samfunnet.

Denne bestemmelsen i straffegjennomføringsloven viser til rettigheter som gjelder for alle borgere. Bestemmelsen framhever Kriminalomsorgens ansvar for at universelle rettigheter ivaretas for innsatte under straffegjennomføringen. Lovteksten slår fast kriminalomsorgens medansvar for å sørge for at innsatte har tilgang til samme tjenester som, og på lik linje med folk flest. Bestemmelsen understreker at formålet er å fremme innsattes tilpasning til samfunnet. Det handler om resosialisering gjennom straff – og velferdsstatens ansvar for å gjøre en innsats for å integrere eller reintegrere innsatte. Kriminalomsorgen gis her et ansvar for å iverksette samarbeid retta mot å dekke innsattes behov, ut fra hva ansatte gjennom sin kartlegging av innsatte får kjennskap til. Dette delansvaret presiseres i St.mld. 37 ved vektlegging av tilbakeføringsgarantien som en samlebetegnelse på tverretattlig samarbeid rundt forsvarlig løslatelse. Når kriminalomsorgen avdekker innsattes velferdsbehov gir det kriminalomsorgen ansvar for å iverksette tiltak og for å iverksette samarbeid for å løfte innsatte til et tilfredsstillende nivå av velferd.

Straffegjennomføringslovens §§ 3 og 4 kan ses som grunnlag for velferdstiltak rettet mot allmennheten og mot den enkelte innsatte. At straffen har en rehabiliterende side er ment å styrke allmennhetens trygghet og velferd på sikt ved at lovbrøtteren forsøkes resosialisert i løpet av straffegjennomføringen. Satt på spissen; hvem vil du ha som nabo; en som har vært isolert fra samfunnet over lang tid eller en som har fått en gradvis tilbakeføring? Ettersom vi har et samfunn hvor folk faktisk løslates fra fengsel, vil folk flest ha fordeler av at også eventuelle naboer med fengsels erfaring har fått hjelp til løsning av komplekse levekårsproblemer. Kunnskap om den enkelte innsattes mangler og behov, slik de framkommer gjennom kartlegging ved innsettelse og i løpet av straffegjennomføring, gir fengslet og den enkelte ansatte et ansvar som strekker lengre enn allmennhetens umiddelbare antakelser om straffens formål og

innhold. Det er kanskje dette det henvises til, om enn noe vagt i følgende sitat fra St. mld. 37 (side 20):

Kriminalomsorgens straffegjennomføring har et bredere formål enn formålet med straffen. For kriminalomsorgen er det sentralt å ivareta samfunnets sikkerhet, men også bidra til mindre framtidig kriminalitet gjennom individuelle forebyggende tiltak.

Formuleringen løfter fram hensynet til innsatte individuelle behov. Tiltak for individuell forebygging fordrer kartlegging og ivaretagelse av individuelle behov. Det gir fengslet og betjenten et videre ansvar enn hva folk flest umiddelbart assosierer med fengselsstraff. Slik omtale av individuelle forebyggende tiltak løfter den enkelte innsatte "fram i lyset". Betyr dette at fengselsbetjenten skal se bort fra straffens formål i sin tilrettelegging for bedre velferd for den enkelte? Kan betjentens innsats begrunnes i at innsatte er "mål i seg selv" i tråd med pliktetikken understrekning av at mennesket er formål i seg selv uavhengig av andre verdier?³ Svaret er at betjenten, ut fra hensynet til den enkelte innsattes velferd og rett til bedre levekår, skal *legge til rette for endring og for at innsatte får tilgang til de tjenester de har krav på*. Både § 3 og § 4 forutsetter at innsattes individuelle behov blir ivaretatt og at Kriminalomsorgen har et ansvar for innsattes velferd. Samtidig skal tilretteleggingen relateres til forebygging av framtidig kriminalitet. Det er denne siden av begrunnelsen for straffen som også inkluderes i det ovenfor nevnte sitatet fra St. mld. 37. Innsatte har universelle rettigheter til hjelp for å få et skakkjørt liv på skinner, om de ønsker det. Men tilrettelegging for dette er ikke fengslet og betjentens primære oppgave som mål i seg selv. For fengslet og for betjenten er og blir begrunnelsen for individuell tilrettelegging å forebygge framtidig kriminalitet, altså at straffen skal gjennomføres slik at den kan være resosialiserende og rehabiliterende på individnivå. Dette er et tillegg til at straffen skal gjennomføres på en måte som ivaretar straffens primære formål slik det understrekes å være av riksadvokaten i forarbeidene til straffegjennomføringsloven.

Ved utarbeiding av ny straffegjennomføringslov gav riksadvokaten (Ot. prp. nr. 5, 2000 – 2001, side 49) uttalt seg om formålet ved straffeforfølgning. I følge riksadvokaten har et flertall på Stortinget gjentatte ganger understreket at sikkerheten for samfunnet er det primære:

(...)forfølgningen har i dagens samfunn to hovedformål. De allmennpreventive virkninger består i den mer umiddelbart virkende avskrekking og den langtidsvirkende etablering eller underbygging av moralske normer. (...) Det andre hovedformål ved straffeforfølgningen er dens bidrag til å bevare den sosiale ro. Vissheten om at lovovertrедeren er straffet (...) gjør at den forurettelse offeret opplever ikke lengre er like tung å bære, (...) og befolkningen i sin alminnelighet føler seg beskyttet mot kriminalitet.(...) Straffens evne til opprettholdelse av den sosiale ro, og dermed hindre privat gjengjeldelse (...) er blant annet avhengig av at den ilagte straff oppfattes som tilstrekkelig. Dette er omstendigheter som Kriminalomsorgsmyndighetene må ta i betraktning når de skal avgjøre hvor raskt en domfelt kan overføres til friere soningsformer.

³ Fjørtoft og Skorstad (1998), side 22: "... humanitetsprinsippet. Dette er et prinsipp om at vi alltid skal behandle mennesket som formål i seg selv. At mennesket er et formål i seg selv betyr at mennesket har en verdi uavhengig av andre verdier."

Hvis vi sammenholder denne redegjørelsen med Kriminalomsorgens målsetting kan det virke overraskende at de to hovedformål som framholdes ikke er allmennprevensjon og individualprevensjon. De to hovedformål som påpekes er derimot allmennprevensjon og ivaretagelse av den allmenne rettsoppfatning. Resosialisering som samfunnsbetryggende tiltak eller som individualprevensjon skal vurderes i forhold til straffens allmennpreventive virkning og den allmenne rettsoppfatning. Vi kan ut fra dette si at straffen er *påføring av et onde som er ment å være et onde* (Hauge 1996, side 15) med samfunnets sikkerhet som primært hensyn. Det er da Kriminalomsorgens ansvar å gjennomføre idømt frihetsstraff på en slik måte at folk har tillit til at straffens formål ivaretas.

Kriminalomsorgens formål slik det framkommer av straffegjennomføringsloven § 2 er, på tross av en noe annerledes formulering, i samsvar med det som framheves i statsbudsjettet (Prop.1, 2011-2012):

Kriminalomsorgen skal gjennomføre straff på en måte som bygger opp under formålet med straffen, som tilrettelegger for en kriminalitetsfri tilværelse etter gjennomført straff, og på en måte som gir trygghet både for samfunn, ansatte og innsatte.

Det er betjentens ansvar å bidra til å trygge samfunnet, motvirke kriminalitet og å legge til rette for lovbrøyteren kan etablere en kriminalitetsfri tilværelse. Vi kan betrakte målsettingen som lagdelt, eller "skalert"; fra straffegjennomføring som ivaretagelse av den allmenne rettsoppfatning til straffegjennomføring som velferdstiltak overfor den enkelte domfelte - betraktning av fengsel som delt i lag hvor det øverste laget handler om straff som påføring av et onde til det nederste laget som innebærer å se den enkeltes behov og hvor den enkelte betjent skal ta ansvar for hjelp til innsatte ut fra innsattes behov.

Første del av Kriminalomsorgens formål og målsetting omhandler ansvar i forhold til alminnelig rettsoppfatning og allmennprevensjon. Allmennheten skal oppleve fengselsstraff som tilstrekkelig straff. Å ivareta den allmenne rettsoppfatning er å sikre at den som er dømt til frihetsberøvelse blir fratatt frihet slik han skal i følge dom. I å betrygge samfunnet ligger verken mer eller mindre ansvar enn å frata frihet og å sørge for inkapasitering. I det daglige arbeid i Kriminalomsorgen handler dette om å ivareta statiske sikkerhetstiltak, hindre unnvikelse og rømning.

Andre del av formuleringen fra statsbudsjettet om å *tilrettelegge for en kriminalitetsfri tilværelse etter gjennomført straff* er en rettleiding for hvordan innsatte skal møtes av kriminalomsorgens ansatte. Supplert av formuleringen fra St.mld 37 om humanitet, rettssikkerhet og likebehandling forstås dette nivået av straffegjennomføringen som rettleiding for kriminalomsorgen og betjentens forholdelse til innsatte. Formuleringen er ikke rettet mot allmennhetens opplevelse av straffesystemet. Under straffegjennomføring skal innsatte være garantert human behandling, de skal ha rettsvern og de skal ha like rettigheter. Innsatte skal ikke pålegges annen straff enn tiden med og graden av frihetsberøvelse som er idømt av domstol og med dette skal allmennheten oppleve fengsling som et onde som i sin tur virker allmennpreventivt.

Å tilrettelegge for en kriminalitetsfri tilværelse etter straffegjennomføring handler om individualprevensjon. Individualprevensjon er motvirkning av at den enkelte lovbrøyter begår nye lovbrudd. Å være fratatt friheten betyr å være avskåret fra

muligheten til å begå flere forbrytelser. Det er en side ved individualprevensjonen. En annen ment, altså intendert, funksjon er at opplevelsen av frihetsberøvelsen som onde gjør at innsatte i framtiden avstår fra å begå straffbare handlinger for å unngå å bli fratatt friheten igjen. Det er dette Hauge (1996) kaller *avskrekking* som individualprevensjon.

Individualprevensjon fordrer flere former for møter mellom lovbryster og kriminalomsorg enn tiltak rettet mot å unngå brudd som rømning og unnvikelse via statiske sikkerhetstiltak. I tillegg til murer og gitter er det at noen sørger for at dørene er låst det praktiske innholdet i individualprevensjon ved *uskadeliggjøring*, også omtalt som inkapasitering. Selve det egenopplevde ved frihetsberøvelsen skal også *avskrekke* den enkelte i ettertid, der er en grunnantakelse bak straff at frihetsberøvelsen i seg selv er avskrekkende. Fængselsbetjentens ansvar er her å besørge frihetsberøvelsen slik graden av den er bestemt av domstolen. Erfaring med arbeid i fængsel – og kunnskap om sammenheng mellom levekårsproblematikk og lovbrudd tyder på at straffen i liten grad virker avskrekkende på innsatte. Påpekt sammenheng mellom sammensatte levekårsproblemer, sosial eksklusjon, marginalisering og lovbrudd (eks. Skardhamar 2003) gir grunnlag for å påtale det som kan kalles individualprevensjonens begrensning – ved at de som skal avskrekkes fra framtidige lovbrudd har begrenset mulighetsstruktur – kanskje særlig etter fængsling, men det er en annen diskusjon. De siste årenes økende antall utenlandske innsatte bringes også inn i diskusjonen opp om hvorvidt fængselsstraffen virker avskrekkende.

Fængselsbetjenten blir mer aktiv, mer ansvarlig og tydeligere når vi ser på Kriminalomsorgens forpliktelser i møte med den enkelte innsatte sine behov. For hvem skal identifisere behovene innsatte har om ikke den enkelte betjent som møter innsatte som enkeltmennesker? Fængselsbetjenten – i møte med den enkelte innsatte – har et tydelig ansvar når vi kommer til det som i straffeteorien handler om individualprevensjon gjennom *resosialisering*.

Våre styringsdokumenters vektlegging av tilrettelegging for kriminalitetsfri tilværelse, for at innsatte skal kunne gjøre en egen innsats for endring og individuell tilpasning under straffegjennomføring, kan sees på i et velferdsperspektiv. I et velferdsperspektiv ser jeg det slik at Kriminalomsorgen forplikter seg til å møte innsatte som enkeltmennesker med individuelle behov – ut fra et prinsipp som er universelt og integrerende ved at alle har rett til hjelp for å avhjelpe en vanskelig livssituasjon.

Kriminalomsorgen må forholde seg til endringsarbeid som innsattes rett til å bli tatt på alvor med sine behov. Spørsmålet er hvorvidt rettighetsperspektivet er så framtreddende at vi kan snakke om et universalitetsprinsipp i individuelt tilrettelagt straffegjennomføring. Ut fra betraktning av innsattes rettighet til å bli møtt som individ med individuelle behov må Kriminalomsorgen betrakte seg som "tilbyder" av tjenester hvor det er den innsatte selv som velger hvorvidt de vil benytte seg av det vi tilbyr. I følge Solheim (i Kuhnle og Solheim 1994, side 19 - 20) handler velferd som utvidet begrep om bedring av levekår – i alt fra helse via rett til arbeid og utdanning til deltakelse i samfunnslivet mens det klassiske begrepet retter seg mot å overføre goder til de aller fattigste. I Kriminalomsorgen, med kjennskap til omfanget av levekårsproblematikk blant innsatte, er det lett å gjenkjenne behovet for å fylle begge begrepene i praksis. Innsatte har i følge Skardhamar (2003) og Friestad og Skog Hansen (2004) helseproblemer, mangler arbeid og utdanning og har lite sosialt

nettverk. Å møte disse behovene med individuelt tilrettelagt straffegjennomføring gir Kriminalomsorgen, fengslene og fengselsbetjentene forpliktelser som en del av velferdsstaten.

Videre er det et spørsmål hvorvidt Kriminalomsorgens tilrettelegging kan ha den innsattes beste i fokus samtidig med samfunnssikkerheten – samtidig som hensynet til den allmenne rettsoppfatning opprettholdes. Rent praktisk kommer dette til syne i avveininger rundt tiltak som menes å være nødvendige for resosialisering – som permisjoner og tiltak rettet mot opprettholdelse av et sivil liv utenfor fengsel og tilbakeføring til samfunnet som vi mener er et grunnleggende tiltak i forhold til å skulle bli nettopp resosialisert.

Rehabilitering og endring til en kriminalitetsfri tilværelse etter straffegjennomføring er den beste vei til å beskytte samfunnet mot framtidig kriminalitet så lenge de rehabiliterende tiltakene ikke er i strid med den allmenne rettsoppfatning. Riksadvokatens uttalelse om at straffens hovedformål er allmennprevensjon og ivaretagelse av den allmenne rettsoppfatning understreker hvilket mandat Kriminalomsorgen er gitt. Begrunnelsen for straff er både allmennprevensjon og individualprevensjon – men nettopp i denne rekkefølgen: Individualprevensjon gjennom resosialisering er sekundært. Dette er et mandat – og medfører en prioritering – som begrenser innsattes rett til individuelt tilrettelagt straffegjennomføring med resosialisering som mål. Kriminalomsorgen må forholde seg aktivt til at straff har flere begrunnelser og at den skal gjennomføres på en måte som både ivaretar allmennheten og den enkelte innsatte. Å rette blikket mot at Kriminalomsorgen er en del av velferdsstaten ved at også vi skal bidra til velferd for alle kan være et perspektiv å ha med seg i jobben betjenter skal ut å gjøre. Å sikre velferd, ved å gjenintegrere i samfunnet mennesker som var integrert før fengsling, eller som i liten grad har vært integrert tidligere i livet er en samfunnsforpliktelse som også Kriminalomsorgen skal ta del i. Jeg avslutter med Johs Andenæs (1996, side 48) sin mening om det som her har vært tema:

Det er naturlig i en velferdsstat at man prøver å hjelpe en domfelt lovbrøyer til å få sitt liv inn på et bedre spor, men man skal ikke ha overdrevne forventninger til virkningene av innsatsen.

Kilder

- Andenæs, J., 1996: Straffen som problem. Exil forlag.
- Christie, N., 2004: En passende mengde kriminalitet. Universitetsforlaget.
- Eskeland, S., 1989: Fangerett; en studie av rettssikkerhet ved fullbyrdelse av fengselsstraff. TANO.
- Fjørtoft og Skorstad 1998: Etikk i sosialt arbeid – mellom samfunnsplikt og personlig ansvar. Ad Notam Gyldendal.
- Friestad C. og Skog Hansen, I.L., 2004: Levekår blant innsatte. Fafo.
- Hatland, Kuhnle og Romøren 2001 (red): Den norske velferdsstaten, Gyldendal akademisk.
- Hauge, R., 1996: Straffens begrunnelser.
- Hauge, R., 2001: Kriminalitetens årsaker.
- Justisdepartementet: St. mld. Nr. 27 (1997 – 1998) Om Kriminalomsorgen.
- Justisdepartementet: St. mld. Nr. 37 (2007 – 2008) Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn.
- Justisdepartementet: Ot.prp. nr. 5, 2000 – 2001.
- Justisdepartementet: Strategi for faglig virksomhet i Kriminalomsorgen 2004 – 2007.

Justisdepartementet: Lov om straffgjennomføring, av 16. mai 2001.

Justisdepartementet: Forskrift til lov om straffgjennomføring, av 22. februar 2002.

Kuhnle og Solheim 1994: Velferdsstaten – vekst og omstilling, TANO.

Skardhamar T., 2003: Inmates social background and living conditions. I Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, vol. 4, 2003.

Statsbudsjettet 2012: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/prop/2011-2012/prop-1-s-20112012/1.html?id=657377>

Linda Kjær Minke

Bliver minus til plus på sigt? - En kvalitativ og kvantitativ undersøgelse af om ikke-kriminelt belastede bliver kriminelle af at bo sammen med kriminelt belastede på Kriminalforsorgens Pension Skejby.¹

Abstract

Skejby halfway house is a part of the Prison and Probation Service in Denmark. Skejby halfway house constitutes an outstanding social experiment where offenders are deliberately mixed with non-offenders in order to reduce their risk of recidivism. In 2006 a quantitative study of recidivism was conducted. The treatment group consists of offenders who have stayed at Skejby halfway house (N330), while the control group members are selected among residents of four other half-way houses (N3041). A Cox regression analysis reveals that the probability of re-offending is 21 percent lower for the treatment group than it is for the control group. The question is if the non-offenders, because of their stay with offenders, have committed more crime compared to a control group.

In this study the treatment group (Skejby halfway house) consists of 408 non-offenders. This group is by Statistics Denmark matched 1:3 with randomly selected individuals by gender, age, ethnicity, year of arrival and education level. Two years of observation are available for each subject at date of exit from the halfway house.

Crime is defined as violations leading to any kind of sanction. The study shows that 4 % (N16) from the treatment group have violated the criminal code during the period of observation. Also 4 % (N48) have violated the criminal code from the control group. There are statistically no significant differences between the treatment group and the control group. The study also reveals that non-offenders don't develop serious crime pattern, understood as the severity of the crime. Finally the non-offenders don't appear to be more criminally active (number of charges) compared to the control group.

This study therefore reveals that non-offenders who have lived together with offenders don't commit more crime compared to a control group. In other words: It is apparently not a risk to mix offenders and non-offenders, when the main purpose is to reduce recidivism.

¹ Artiklen er et sammendrag af Minke (2012). Publikationen kan frit downloades på Justitsministeriets hjemmeside http://www.justitsministeriet.dk/fileadmin/filer/forskning/Pension_Skejby__minus__til_plus.pdf.

Indledning og baggrund for undersøgelsen

Kriminalforsorgens Pension Skejby er én ud af otte pensioner i Danmark, der blandt andet fungerer som alternativ til fængsel (jf. straffuldbyrdelseslovens § 78), og udslningsinstitution for indsatte med længerevarende fængselsstraffe (Engbo 2005). Pension Skejby blev etableret i 1969 under Dansk Forsorgsselskab. I 1973 fusionerede Dansk Forsorgsselskab og Direktoratet for Fængselsvæsenet, der samtidig skiftede navn til Direktoratet for Kriminalforsorgen (Greve 2002). Direktoratet for Kriminalforsorgen accepterede ved overtagelsen, at Pension Skejby var et socialt eksperiment. Det sociale eksperiment var funderet i antagelsen om, at ikke-kriminelt belastede personer kunne have en positiv indflydelse på kriminelt belastede. En anden antagelse var endvidere, at kriminelt belastede personer i højere grad påvirkes i en positiv retning af jævnaldrene end af systemets repræsentanter (Rieneck et al. 1970).² Som en kriminalpræventiv indsats har omtrent halvdelen af beboerne fra begyndelsen bestået af kriminelt belastede personer og den anden halvdel af ikke-kriminelt belastede. For at imødegå den negative effekt der kan resultere i at være 'stempelt' som kriminel, blev de kriminelt belastede beboere allerede fra starten betegnet som *plusbeboere*. Dette indikerede, at vedkommende var straffet (+ straffeattest), og de øvrige beboere blev betegnet som *minusbeboere* (÷ straffeattest).³

Pension Skejby arbejder efter kriminalforsorgens principprogram og kriminalforsorgens formål at modarbejde/begrænse kriminalitet. Pensionens værdigrundlag er endvidere baseret på at modvirke samfundets udstødning af mennesker og at skabe grundlag for kulturel, social og personlig udvikling.

I perioden 2004-2006 gennemførte jeg en kvalitativ og kvantitativ undersøgelse af effekten af det sociale eksperiment på Pension Skejby. Effekten blev både vurderet på grundlag af recidiv til ny kriminalitet og sandsynligheden for, at den indsatte opnåede uddannelsesmæssig forbedring efter opholdet. Afsonere fra Pension Skejby blev fulgt to år efter løsladelse/fracflytning fra pensionen i henholdsvis Kriminalregistret og Danmarks statistiks sociale database. Uddannelsesniveau og recidivprocent for indsatte fra Pension Skejby blev herefter sammenlignet med en kontrolgruppe bestående af indsatte fra fire af kriminalforsorgens øvrige pensioner, der på daværende tidspunkt ikke var forankret i særlige behandlingsprogrammer.⁴ Resultatet af den statistiske undersøgelse var, at selv når der blev kontrolleret for faktorer såsom alder, tidligere fængselsstraffe, kriminalitetens art mv. var sandsynligheden for recidiv 21 pct. lavere for indsatte, der havde afsonet deres straf på Pension Skejby sammenlignet med kontrolgruppen (Minke 2011). Samtidig var sandsynligheden for, at indsatte fra Pension Skejby havde forbedret sig uddannelsesmæssigt to år efter fracflytningen omtrent dobbelt så stor sammenlignet med kontrolgruppen (Minke 2006a, Minke 2006b).

² Senere undersøgelser har ligeledes dokumenteret, at unges adfærd i højere grad påvirkes og reguleres af jævnaldrene og venner end gennem kampagner, skolelærere eller autoritetspersoner (Balvig et al. 2005).

³ Betegnelsen plusbeboer udtrykker, at den pågældende er klient og opholder sig på pensionen, fordi vedkommende er straffet for kriminalitet. Betegnelsen minusbeboer udtrykker omvendt, at den pågældende *ikke* er klient, og derfor ikke er straffet for kriminalitet (Knudsen 1984:42).

⁴ Analysepopulationen består af 3371 indsatte, hvoraf 330 personer er fra eksperimentalgruppen (Minke 2006a).

Det kan være vanskeligt at afgøre effekten af en given behandling og herunder, hvad det er, der har haft en positiv indflydelse. I tilfældet med Pension Skejby kan den positive effekt både forklares med beboersammensætningen og med den pædagogiske tilgang, som de ansatte praktiserer det pågældende sted. Denne tilgang er præget af anerkendelse og socialpsykologisk støtte til beboergruppen. Effekten af en sådan tilgang er allerede dokumenteret i en ældre dansk studie, der blev gennemført i 1955 (Berntsen & Christiansen 1955). Denne viste, at kriminelt recidiv efter fængselsstraffen var mindre for indsatte, der havde modtaget socialpsykologisk støtte sammenlignet med en kontrolgruppe,⁵ der ikke modtog samme form for støtte under indsættelsen.⁶ Så vidt vides, er personalets tilgang til beboerne på Pension Skejby ikke anderledes sammenlignet med de øvrige pensioner. I forlængelse heraf er det derfor nærliggende at antage, at den positive effekt kan skyldes personmiljøet, der er baseret på udtynding af og integration af kriminelt belastede med ikke-kriminelt belastede. Det er i denne sammenhæng også centralt at tilskrive normoverførsel og påvirkning af adfærd en mulig effekt. Spørgsmålet er imidlertid, om normoverførslen også fungerer den anden vej. Altså om de ikke-kriminelt belastede beboere (minusbeboere) påvirkes til at begå kriminalitet af de kriminelt belastede beboere. Minusbeboerne er på nuværende tidspunkt af sådan en størrelse, at det er muligt at gennemføre en undersøgelse af, om de udvikler kriminelle belastninger på grund af opholdet blandt kriminelt belastede personer. Nærværende undersøgelse har derfor som hovedproblemstilling til formål at besvare, om ikke-kriminelt belastede personer i højere grad registreres for kriminalitet, når de har boet sammen med kriminelt belastede. En anden del af undersøgelsen fokuserer på, hvordan normpåvirkningen mellem minus- og plusbeboerne foregår, og hvilke normer det er, der overføres mellem beboerne. Fordelingen af plus- og minusbeboere ('udtyndingsfaktoren') diskuteres ligeledes.

Samfundsvidenskabelige metoder

Den kvantitative undersøgelse er designet som en registerbaseret undersøgelse af registreret kriminalitet. Der er til undersøgelsen dannet en eksperimentalgruppe, der består af minusbeboere (ikke-kriminelt belastede), der har boet på Pension Skejby i perioden 1973-2010. Gruppen er af Danmarks Statistik matchet med tilfældigt udvalgte personer fra befolkningen, hvor matchningen angår køn, alder, etnicitet, ankomstår, uddannelsesstatus og uddannelsesaktivitet på tidspunktet for matchningen. Eksperimentgruppen består af 408 minusbeboere, der er matchet individuelt 1:3. Det vil sige, at kontrolgruppen består af 1224 personer. Observationsperioden for kriminalitet omfatter 2 år fra dato for fraflytning fra Pension Skejby. Samme dato er tildelt matchpersonen, hvorfor perioden for observation er identisk for eksperimental- og kontrolgruppe. Kriminalitet er defineret

⁵ Undersøgelingspopulationen bestod af 126 tilfældigt udvalgt mandlige korttidsindsatte fra Københavns fængsler, der blev tilbudt en særlig behandling under afsoningen. Behandlingen omfattede udover social-psykologisk støtte også sanering af sociale forhold, alkoholbehandling og frivilligt tilsyn efter løsladelsen. Personerne blev herefter fulgt i Politiets centrale kriminalregister i mindst 6 år efter løsladelsen. Gruppen blev sammenlignet med en lige så tilfældig gruppe af mandlige korttidsindsatte. Recidivprocenten, for de der havde modtaget støtte, var på 42 pct. mod 58 pct. i kontrolgruppen. Forskellen var signifikant (Berntsen & Christiansen 1955, 1965).

⁶ Den positive effekt behøves dog ikke alene være et resultat af socialpsykologisk støtte, men kan også være et resultat af en samlet og koordineret behandlingsindsats overfor de indsatte.

ved fældende strafferetlige afgørelser. Det vil sige ubetinget og betingede frihedsstraffe, bøder, advarsler og tiltalefrafald.

De statistiske metoder udgøres af krydstabuleringer, hvor sammenhængen er testet ved hjælp af Pearsons χ^2 -test. Denne test undersøger sammenhængen mellem to kategoriale variable. P-værdien angiver i den forbindelse signifikansniveauet. Hvis signifikansniveauet er på 95 pct. i undersøgelsen, vil der være tale om signifikante sammenhænge, og p-værdien er i disse tilfælde på 0,05 eller mindre (Kreiner 1999:264).

Til belysning af praksis vedrørende overførsel af normer og erfaringer med konceptet, er der benyttet kvalitative metoder. Disse omfatter kvalitative interview og et etnografisk feltarbejde i form af deltagerobservation på Pension Skejby. Undersøgelsen er som udgangspunkt afgrænset til at omfatte minusbeboerne (ikke-kriminelt belastede), hvorfor plusbeboerne (kriminelt belastede) ikke er interviewet til denne undersøgelse. Kriminelt belastede indgår dog indirekte i undersøgelsen på den måde, at samspillet mellem beboerne er genstand for interesse i interview og under deltagerobservationen.

Der er gennemført kvalitative interview med forstanderen på Pension Skejby, medarbejderen der behandler ansøgninger om optagelse på Pension Skejby samt de 12 minusbeboere, der boede på pensionen i efteråret 2010. Sideløbende hermed er der gennemført samtaler med medarbejdere og plusbeboere men uden, at der har været tale om egentlige interview.

Forud for interviewrunden blev der udfærdiget en interviewguide. Spørgsmålene var overvejende formuleret sådan, at forskellige hypoteser blev afprøvet og diskuteret med interviewpersonen. Fordelen hermed er, at beskrivelser og forståelser nuanceres (Spradley 1979, Kvale 1998). Interviewene blev gennemført semistrukturerede og derfor relativt åbne.

De kvalitative metoder omfatter også en to-ugers periode med deltagerobservation, hvor jeg opholdte mig på pensionen og boede på et mindre værelse på pensionen blandt de øvrige beboere. Metodisk har jeg overvejende knyttet an til den amerikanske antropolog James Spradleys metodikker (Spradley 1980). På tidspunktet for deltagerobservation var der ledig pladskapacitet på pensionen. Fire potentielle beboere (både plus- og minusbeboere) var således til optagelsessamtale, rundvisning og eventuel overnatning i perioden. Dette gav en mulighed for at følge processen omkring modtagelse og præsentation af nytilkomne. Samtidig gav det mulighed for at afdække en potentiel beboers motivation for indflytning. I perioden var en mindre gruppe minusbeboere på et kort udlandsophold. Dette gav mulighed for at observere gruppemøder uden deltagelse af minusbeboere og få indblik i det sociale klima i en periode, hvor minusbeboerne var sparsomt repræsenteret på pensionen.

Kriminalpræventive og andre teoretiske overvejelser om praksis med udtynding

Allerede af den tidlige fængselsforskning fremgår det, at når personer med kriminelle belastninger anbringes sammen, er en risiko, at det virker problem og kriminalitetsforstærkende (Howard 1977 [1777]:16).

At jævnaldrene har stor indflydelse på hinandens adfærd fremgår også af det engelske fængselsvæsenes overvejelser i forbindelse med udviklingen af Borstal princippet - datidens program for behandling af unge kriminelle. I den danske oversættelse af programmet er ordlyden:

"Idealet vilde derfor være at anbringe enhver Borstal-Dreng blandt hæderlige og dygtige drenge, hvis standpunkt han kunde stræbe efter at naa op til. Dette er imidlertid ifølge forholdenes natur umuligt; dertil findes der for mange daarlige og for faa ordentlige drenge (Overbestyrelsen for det engelske fængselsvæsen 1933 [1928]:18).

Antagelsen er, at drengene påvirkes i en positiv retning, hvis de ideelt set omgås hæderlige og dygtige drenge. Problemet var imidlertid, at der var for få hæderlige og dygtige drenge blandt de anbragte på Borstal-institutionerne.

I forlængelse af tidens debat om udviklingsmulighederne inden for dansk fængselspraksis foreslog den daværende direktør for Direktoratet for Fængselsvæsenet, Lars Nordskov-Nielsen, at fængselsvæsenet kunne forsøge sig med at *"åbne passagen indad"*. Med det mente han, at det skulle gøres muligt for 'almindelige' mennesker uden for fængslerne, at komme ind i fængslerne og derigennem påvirke det sociale klima inden for murene, men også at integrere de indsatte i andre former for sociale fællesskaber end de fællesskaber, der opstår i fængselsammenhænge. Lars Nordskov-Nielsen formulerede følgende:

"Vil det ikke være muligt i endnu højere grad, end det hidtil er sket, at få eksempelvis grupper af unge, eventuelt fra undervisningsinstitutioner eller fra foreningslivet, til at besøge anstalterne, og vel at mærke ikke at besøge dem som beskuere, men som engagerede deltagere i diskussioner, studiekredsmøder eller andre aktiviteter med de indsatte? Står vi mon ikke her over for det perspektiv, der rummer de bedste muligheder for, at indsatte kan blive integreret i mere normale former for socialt liv?" (Nordskov-Nielsen 1969:491).

Strukturen på Pension Skejby var fra begyndelsen baseret på at *"åbne passagen indad"*, idet unge uden kriminalitetsbelastninger fik mulighed for bo sammen med unge kriminelle. Beboerne uden kriminalitetsbelastninger skulle derfor ikke alene indgå som *"engagerede deltagere i diskussioner eller studiekredsmøder"* men som bofæller i et levet hverdagsliv sammen med socialt og kriminelt belastede personer. En struktur baseret på samfundsmæssig integration og ikke samfundsmæssig eksklusion af lovovertræderne.

Et andet centralt teoretisk bidrag er stemplingsteoriene, hvori det antages, at de fleste mennesker udøver afvigende handlinger og herunder også kriminalitet. Processen med at blive udpeget og behandlet som kriminel af majoritetssamfundet kan resultere i et ændret selvbillede. Hvis en person accepterer sig selv som kriminel, vil mange modforestillinger mod kriminalitet forsvinde. Profetien ender med at blive selvopfyldende (Lemert 1951, Becker 1963). Betegnelserne plus- og minusbeboere på Pension Skejby må ikke forstås som et forsøg på stempling af beboerne, men betegnelserne er med i bestræbelserne på at modvirke de negative konsekvenser af stemplingen som kriminel. Det er i den forbindelse ikke tilfældigt, at de straffede er tildelt det positive fortegn plus og ikke minustegnet (Knudsen 1984:42).

Pension Skejby blev etableret i slutningen af 1960'erne. Denne epoke var karakteriseret ved opblomstringen af sociale protestbevægelser overfor datidens

fremherskende samfundsideologier. Psykiatriske og andre sociale (tvangs-) behandlingsmetoder over for ældre og unge var ligeledes til genstand for kritik (Mikkelsen 1997:67). Opkomsten af Pension Skejby må derfor også forstås som et produkt af datidens tanker og samfundsstrømninger med en eksperimenterende tilgang og udvikling af alternative behandlingsformer og institutionstyper.

Pension Skejby anno 2010

Pension Skejby har anno 2010 25 pladser, hvoraf godt halvdelen (cirka 60 pct.) af pladserne er forbeholdt plusbeboerne og knapt halvdelen (cirka 40 pct.) er forbeholdt minusbeboere. Optagelse som minusbeboer kræver som udgangspunkt, at vedkommende har en ren straffeattest. En plusbeboer kan derfor ikke blive til minusbeboer efter endt straf.

Af de kvalitative interview fremgår det, at hovedparten af minusbeboerne bor på Pension Skejby ud fra social interesse og med ønske om et indgå i et fællesskab med personer, der har levet en tilværelse forskellig fra deres egen. Det økonomiske aspekt har også betydning på den måde, at hovedparten af minusbeboerne er studerende og på SU, og som følge heraf har flere en begrænset indkomst.⁷

Beboerne på Pension Skejby er inddelt i fire grupper bestående af fire til syv beboere i hver gruppe. Grupperne har selvstændige økonomier og husholdninger. Der afholdes ugentlige gruppemøder. Indholdet i møderne spænder fra løsning af praktiske forhold såsom rengøring, indkøb og madlavning og personlige samtaler om forskellige problemområder både praktisk og følelsesmæssigt. Grupperne har tre faste medarbejdere/kontaktpersoner tilknyttet, der hver for sig deltager til gruppemøderne. De indtager funktionen som facilitator/tovholder for de sociale processer, der foregår mellem beboerne. Den pædagogiske tilgang er derfor baseret på mindst mulig intervention fra medarbejderens side. Erfaringen er, at den bedste effekt opnås, når beboerne bruger hinanden som sparringspartnere i forhold til løsning af personlige og indbyrdes problemer.

Af deltagerobservationen tyder det på, at normudvekslingen foregår både på gruppeniveau under strukturerede forhold men også under spontant opståede aktiviteter såsom sportsaktiviteter, indkøb og cafébesøg. Eftersom beboerne lever sammen og fremstår som integrerede, foregår påvirkningen konstant og henlægges derfor ikke til særlige 'behandlingsseancer'. Minusbeboerne oplever, at de fleste plusbeboere på sigt opøver kommunikative færdigheder, får modereret sin adfærd til at være mindre konfronterende og fremtræder på sigt mere tillidsfuld.

Minusbeboerne fortæller, at de generelt ikke opfatter sig som rollemodeller i en kriminalpræventiv henseende men som positive rollemodeller omkring overholdelse af forskellige fælles forpligtigelser samt igennem anvendelse af andre konfliktløsningsstrategier, end plusbeboerne har brugt hidtil. Det tyder derfor på, at tilgangen ikke er baseret på en særlig behandlingsstrategi andet end at leve et almindeligt hverdagsliv sammen.

For de fleste minusbeboere er der tale om, at de gennemgår en personlig udvikling under opholdet, og flere har en opfattelse af, at de er blevet mere rummelige og socialt forstående. De fleste udvikler i den forbindelse færdigheder i retning af evner

⁷ På undersøgelsestidspunktet (2010) udgør udgifter til husleje og husholdningsudgifter omtrent 2500 kr.

til at indgå kompromisser. Flere minusbeboere udtrykker endvidere, at de har fået en mere stabil og afholdende livsstil efter, at de er flyttet ind. Det skyldes blandt andet, at plusbeboere kan have forskellige vilkår i forbindelse med afsoningen fx forbud mod at drikke alkohol eller begrænsninger i udgang.

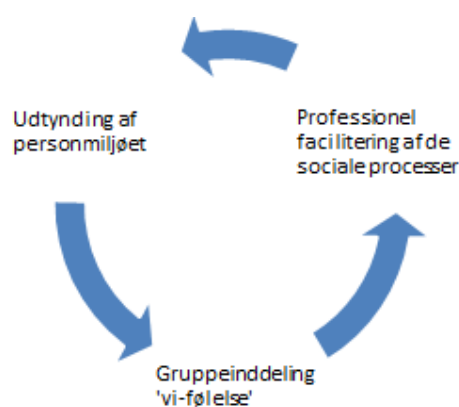
Minusbeboerne udtrykker sig generelt meget positivt om boformen. Det skyldes givetvis, at de bor frivilligt på stedet og kan flytte, hvis de ikke bryder sig om at bo der længere. Negative aspekter omfatter dog, at nogle minusbeboere på sigt kan føles sig 'socialt udbændte', fordi der til tider er tale om en stor personudskiftning i gruppen af plusbeboere.

I interviewundersøgelsen fremgår det, at der ikke er nogen minusbeboere, der opfatter sig selv som mere kriminelt orienteret sammenlignet med tiden før indflytning. Flere fortæller dog, at nogle normer og holdninger ændrer sig i retning af, at former for afvigelser opfattes som mindre alvorligt sammenlignet med tidligere. At minusbeboerne ændrer holdning til bestemte forbrydelsestyper skyldes givetvis også, at de opnår mere kendskab til de faktiske omstændigheder omkring en forbrydelse.

Omkring sammensætningen af personmiljøet – altså den såkaldte udtyndingsfaktor – har undersøgelsen fundet, at køn, alder, uddannelse og anciennitet også er væsentlige kriterier at udtynde efter. Især i forhold til alder er erfaringen blandt medarbejdere og minusbeboere, at ældre plusbeboere kan fungere som positive rollemodeller for de øvrige beboere. I perioder hvor der udtyndes efter andre kriterier end alene kriminel belastning, er fordelingen af plus- og minusbeboere tilnærmelsesvis men dog tæt på fordelingen 60 og 40 pct.⁸

En minusbeboer konkluderer om sin rolle, at det ikke alene er minusbeboernes tilstedeværelse, der har betydning for det sociale klima men, at det *"er fællesskabet og huset der gør det"*. Med fællesskabet henvises til det fællesskab, der opstår mellem beboerne – den såkaldte vi-følelse – og med huset menes den behandlingsmæssige strategi strukturelt og ideologisk, som udtrykkes både ledelsesmæssigt og blandt de ansatte. Metoden til forandring af kriminelt belastede er derfor ikke alene integration af/udtynding med ikke-kriminelt belastede, men er triangulær, der resulterer i en synergieffekt. Modellen kan illustreres på følgende måde:

Figur 1: Skejby modellen med udgangspunkt i det overordnede værdigrundlag:

⁸ Med 60 – 40 pct. fordelingen skal forstås, at ud af 10 beboere vil 6 være kriminelt belastede. Det er således lidt mere end halvdelen af den samlede beboergruppe, der er kriminelt belastet. Medarbejderne har dog også indflydelse på det sociale klima og bidrager til miljøet med konventionel adfærd og holdninger.

Figur 1 illustrerer, at tilgangen på Pension Skejby kan forstås som baseret på tre ligestillede og bærende principper nemlig *udtynding af personmiljøet, gruppeinddeling/vi-følelse* samt en *professionel facilitering af de sociale processer*, der foregår mellem beboerne. Det er vanskeligt at forestille sig, hvordan praksis kan udmøntes med succes uden anvendelse af de tre metoder.

Det er fremgået, at *udtyndingen af personmiljøet* tilstræber, at der er omtrent halvt af hver i forhold til kriminel belastning, men at der også udtyndes i forhold til andre kriterier, der har indflydelse på normer og adfærd såsom køn, alder, uddannelse og anciennitet. Selv om en person er dømt for en kriminel handling behøver den pågældende ikke per se, at udtrykke kriminalitetsfremmende holdninger eller have en kriminalitetsorienteret adfærd. Det kan forklares med, at der er forskellige årsager til kriminalitet, hvor nogle handlinger ikke er funderet i afvigende normer generelt. Handlingen bliver imidlertid opfattet som afvigende af majoritetssamfundet i en specifik kontekst på et bestemt tidspunkt. I forlængelse heraf var der således en beboer på Pension Skejby, der havde overtrådt våbenlovgivningen, og var blevet straffet med frihedsstraf. Den samme handling blev for få år siden i Danmark ikke sanktioneret så strengt.

Strukturen omkring *gruppeinddeling* medfører intimitet, kendskab til hinanden og oplevelsen af *vi-følelse*. Den sociale læring imellem personer foregår under de ugentlige gruppemøder men også under forskellige former for sociale aktiviteter fx indkøb, madlavning mv.

Den professionelle facilitering af de sociale processer består af, at personalet ikke intervenserer mellem beboere medmindre, at det er strengt nødvendigt af behandlingsmæssige årsager. Behandlingsarbejdet er derfor så at sige lagt ud til beboergruppen. Det må være udfordrende for behandlingspersonale, der er uddannet til at tage ansvar for og styre behandlingsarbejdet. Ledelsesmæssigt – lokalt men også organisatorisk – må det ligeledes være en udfordring at have tillid til at den pædagogiske praksis, hvor meget 'arbejde' er lagt over til beboerne, har en positiv effekt.

Det er også centralt, at værdigrundlaget og de bærende principper tages ad notam af beboere og medarbejdere nemlig: at modarbejde kriminalitet, at modvirke samfundets udstødning af mennesker og at skabe grundlag for kulturel, social og personlig udvikling. Når disse principper kombineres med den beskrevne praksis tyder det på, at modellen har en kriminalitetsreducerende effekt, hvad angår plusbeboerne. Spørgsmålet er, om der kan findes en negativ effekt kriminalitetsmæssigt, hvad angår minusbeboerne

Bliver minus til plus på sigt?

På baggrund af oplysninger fra Kriminalregistret om den registrerede kriminalitet på 408 minusbeboere i perioden 1973-2010, viser opgørelsen, at 4 pct. eller det samme som 16 personer (N408) fra eksperimentalgruppen er blevet idømt en fældende afgørelse i observationsperioden. Det samme er tilfældet for 4 pct. eller i alt 48 personer (N1224) i kontrolgruppen. Pearsons chi²-test er på 1,000 og viser derfor klart, at der ikke er forskel mellem eksperimental- og kontrolgruppen. Hvad angår strafferetlige afgørelser, er der derfor ikke noget, der indikerer, at minusbeboerne bliver mere kriminelt belastede af at bo sammen med plusbeboere. Minusbeboerens kriminalitetsmønster ligner kontrolgruppens.

Det er også undersøgt, om der er forskel mellem eksperimental- og kontrolgruppen i forhold til karakteren af afgørelsen (sanktionens alvorlighed). Opgørelsen viser, at godt en tredjedel (37 pct.) af samtlige afgørelser (N64) omfatter ubetingede eller betingede frihedsstraffe. Mere end halvdelen (55 pct.) af afgørelserne omfatter bødestraf. Tiltalefrafald omfatter alene 8 pct. af de samlede afgørelser. Når der kontrolleres for forskellen mellem eksperimental- og kontrolgruppen viser Pearsons χ^2 -test en p-værdi på 0,410. Der er derfor ikke noget i analysen, der tyder på, at minusbeboerne idømmes alvorligere afgørelser sammenlignet med kontrolgruppen.

På spørgsmålet om der er forskel mellem eksperimental- og kontrolgruppen på typen af kriminalitet, er der differentieret mellem straffelovsovertrædelser, færdselslovovertrædelser og øvrige særlovsovertrædelser. Opgørelsen viser, at lidt mere end halvdelen (53 pct.) af samtlige afgørelser (N64) vedrører straffelovsovertrædelser.⁹ 39 pct. vedrører overtrædelser af færdselsloven, og de resterende 8 pct. vedrører øvrige særlovsovertrædelser. Når der kontrolleres for forskellen mellem eksperimental- og kontrolgruppen viser Pearsons χ^2 -test en p-værdi på 0,162. Det tyder derfor heller ikke på, at minusbeboerne udvikler et mere alvorligt kriminalitetsmønster, sammenlignet med kontrolgruppen.

Når der kigges nærmere på kriminalitetsfrekvensen, forstået som antal afgørelser i løbet af en 2-års observationsperiode, fremgår det af fordelingen, at 53 personer (N64) er idømt én fældende afgørelse i perioden. 8 personer er idømt to afgørelser, og én person er idømt tre afgørelser i observationsperioden. Når der kontrolleres for forskellen mellem eksperimental- og kontrolgruppen viser Pearsons χ^2 -test en p-værdi på 0,578. Det tyder derfor ikke på, at minusbeboerne fremtræder mere kriminelt aktive, forstået som antal afgørelser, sammenlignet med kontrolgruppen.

Til spørgsmålet om minus bliver til plus efter opholdet på Pension Skejby, må svaret være nej. Det er der ikke noget i denne undersøgelse, der tyder på. Fra den tidligere gennemførte undersøgelse af kriminelt recidiv for plusbeboerne tyder det imidlertid på, at det har en positiv effekt kriminalpræventivt at integrere kriminelt belastede med ikke-kriminelt belastede personer.

Kriminalpolitiske overvejelser

Denne og flere andre undersøgelser har dokumenteret, at det har en positiv effekt på kriminelt og socialt belastede personer, når de integreres blandt ikke-belastede/ressourcestærke personer. Det er der i og for sig ikke noget mærkeligt ved. Det tyder derfor på, at en fornuftig kriminalpræventiv strategi er baseret på integration mellem kriminelt belastede og ikke-kriminelt belastede personer fremfor, at kriminelle bare overlades til hinandens selskab. Udtynding af personmiljøet betyder også, at kriminelle integreres med ikke-kriminelle. De relationer der opstår på kryds og tværs uanset status som kriminel eller ikke-kriminel kan betyde, at kriminelt belastede integreres i andre sociale netværk end kriminelle.

En metode til at styrke integration kan derfor være at åbne helt for fængselspassagen indad som i tilfældet med Pension Skejby. Inden for de lukkede fængselsinstitutioner kan det selvfølgelig ikke på samme måde lade sig gøre at åbne fængselspassagen fuldstændig indad. Der må åbningen indad være tilnærmelsesvis. Men selv inden for

⁹ Der er tale om 8 tilfælde af straffelovskriminalitet blandt minusbeboerne. Disse omfatter forskellige former for berigelseskriminalitet.

de mest afsondrede fængselsmiljøer kan det jo afprøves at lade engagerede personer uden for fængselsmurene indgå som ressourcepersoner i fængselsmiljøet. Spørgsmålet er nemlig, som Lars Nordskov Nielsen formulerede det: ”Om dette giver de bedste muligheder for, at indsatte kan blive integreret i mere normale former for socialt liv”?

En anden mulighed for integration af kriminelt belastede kan være ved i højere grad at anvende betingede domme med vilkår om samfundstjeneste. Fordelen ved denne form for sanktion er, at der kan forekomme integration af kriminelt belastede ved hjælp af arbejdspladstilknytning, og at de af denne vej får mulighed for at danne sociale relationer til personer uden kriminelle belastninger.

Endelig påkalder de gode resultater om integration af kriminelt belastede, at der bør etableres flere institutioner, der er baseret på samme principper. På den måde vil det også være muligt at gennemføre en komparativ undersøgelse med henblik på effekt. Om effekten alene skal vurderes ud fra kriteriet kriminelt recidiv, eller om kvalitative aspekter såsom tilfredshed og/eller humanitet skal være lige så væsentlige succeskriterier, kan altid overvejes efterfølgende.

Litteratur

- Balvig, Flemming; Holmberg, Lars; Sørensen, Anne-Stina (2005), *Ringstedforsøget*, Jurist- og økonomforbundet, København.
- Becker, Howard (1963), *Outsiders*. Free Press, New York.
- Berntsen, Karen & Karl O. Christiansen (1965), 'A Resocialization Experience with Short-Term Offenders' i *Scandinavian Studies in Criminology*, Vol.1, pp. 35-54. Universitetsforlaget, Oslo.
- Berntsen, Karen & Karl O. Christiansen (1955), *Mandlige arresthusfanger i Københavns fængsler*, Københavns Universitet. København.
- Engbo, Hans Jørgen (2005), *Straffuldbyrdsret*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, København.
- Greve, Vagn (2002), *Straffene*, Jurist- og Økonomforbundets forlag, København.
- Howard, John (1977 [1777]), *The State of the Prisons*. Professional Books Ltd. Yorkshire.
- Knudsen, Pia (1984), *Ungdomspension Skejby – et eksperiment i integration*. Aalborg Universitetscenter. Aalborg.
- Kreiner, Svend (1999), *Statistisk problemløsning*. Jurist- og Økonomforbundets forlag, København.
- Kvale, Steinar (1998), *Inter-View – En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*, Hans Reitzels forlag. København.
- Lemert, M. Edwin (1951), *Social Pathology*. McGraw-Hill, New York.
- Mikkelsen, Flemming [red] (1997), *Bevægelser i demokrati – foreninger og kollektive aktioner i Danmark*. Århus Universitetsforlag.
- Minke, Kjær Linda (2012), *Bliver minus til plus på sigt? - En kvalitativ og kvantitativ undersøgelse af om ikke-kriminelt belastede bliver kriminelle af at bo sammen med kriminelt belastede på Kriminalforsorgens Pension Skejby*. Justitsministeriet, Forskningskontoret, rapporter vedrørende forskningspuljen, København. http://www.justitsministeriet.dk/fileadmin/filer/forskning/Pension_Skejby__minus_til_plus.pdf.
- Minke, Kjær Linda (2011), 'The Effects of Mixing Offenders with Non-offenders: Findings from a Danish Quasi-Experiment' i *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Vol. 12, No. 1. Routledge, UK.
- Minke, Kjær Linda (2006a), *Skejby-modellen – et socialt eksperiment om udtynding af kriminelle*, Justitsministeriet, Forskningskontoret, rapporter vedrørende forskningspuljen, København.
- Minke, Kjær Linda (2006b), 'Om at blande kriminelt belastede med ikke-kriminelt belastede' i Kyvsgaard, Britta (red), *Hvad virker – hvad virker ikke? Kundskabsbaseret kriminalpolitik og praksis*. Jurist- og Økonomforbundets forlag, København.

- Nielsen, Nordskov Lars (1969): "Udviklingslinier og reformer i kriminalforsorgen" siderne 481-491, *Juristen 1969*. Danmarks Juristforbund, København.
- Overbestyrelsen for det engelske fængselsvæsen (1933 [1928]): *Principperne for Borstal-behandlingen*. Velvillig tilladelse gengivet efter The Borstal System. Direktoratet for Fængselsvæsenet. København. J.H. Schultz Universitetsbogtrykkeri.
- Rieneck Bent, Knox-Seith Barbara, Kousgaard Erik (1970), *Personprædiktion og person-miljø relationer: orientering om en undersøgelse*. Militærpsykologisk Tjeneste. København.
- Spradley, James P. (1979), *The Ethnographic Interview*. Holt, Rinehart and Winston Inc., USA.
- Spradley, James P. (1980), *Participant Observation*. Holt, Rinehart and Winston Inc., USA.

Risikfaktorer, kriminalitetsmønstre og socialkontrol

Elsa Saarikkomäki

Changing culture of social control – Self-reported security guard contacts of young people

Abstract

In a Finnish context, private security sectors' role and importance have grown significantly. Particularly young people are often seen as a threat to security when they use public or privately-owned public spaces. The study focuses on the encounters between young people and private security guards to address what kind of societal reactions young people are subjected to. This paper aims to present the research proposal of the study. The data consists of the Finnish self-reported delinquency survey, which is a nationally representative sample of 9th graders (N=5,826). The study describes in which kind of situations the encounters between young people and security guards typically take place and how common these encounters are. Additionally, the study asks whether there are some particular groups of young people who are targeted more often than others. The study connects to the labelling theoretical framework of control bias. It contributes to the discussions about changes of social control, such as the intensification and privatisation of control. This paper shows that it is no longer sufficient to study only the law enforcement agents and research should focus also on private security.

Introduction

The aim of the research seminar report is to present the study proposal for the study of young people's security guards' contacts. A further development of the seminar report includes empirical findings which will be published in the future. The report is a part of the sub-study of the project *encounters between young people, police and security guards, in a changing culture of control*. The project will lead to the doctoral thesis for the Department of Social Research (sociology) at the University of Helsinki. The PhD project focuses on social control of young people to examine what kind of societal reactions young people are subjected to. The study addresses the questions why and how security guards and police target youth in their activities, when they use public or quasi-public space, consume alcohol or participate in delinquency. Moreover, it analyses how young people perceive these encounters. Finally, it examines the selectiveness of police and guard control. The project uses mixed methods: self-reported delinquency survey and qualitative data (e.g. interviews with young people to be collected). Affiliated with the National Research Institute of Legal Policy, the research project is funded by the Scandinavian Research Council for Criminology and Finnish Foundation for Alcohol Studies.

The sub-study of the PhD project examines adversarial encounters between young people and private security guards. The study uses a youth survey to explore guard contacts among youth aged 15 to 16. It involves situations in which young people experiences security guards interventions, such as commands to move on, search of bags or clothes, or get caught by security guards. The purpose is to examine, first,

how common these interventions are, and second, in which situations they take place. In addition, the study analyses which groups of young people are most likely subjected to these interventions.

Few studies have examined encounters between young people and security guards. Research on these encounters has mainly concentrated on the question of young people's use of space. These findings are mainly published in the fields of youth and childhood studies, urban studies and social sciences. In contrast, it seems that there is limited amount of research of young people's guard encounters in criminology. Indeed, Manzo (2004) considered that private security is an under-researched topic and the research of the work practices of the officers is inadequate in sociology and criminology. In addition, even if in Nordic criminology the fairness and potential selectiveness of social control has been on research agenda (e.g. Kivivuori and Bernburg, 2011), the research of potential selectiveness of guard contacts is scarce.

The relevance to study social control of young people is that Finland has gone through changes in social control of young people and youth delinquency (e.g. Harrikari, 2008; Pekkarinen, 2010; Satka et al., 2011). For instance, young people's police contacts have become rather common and control has intensified, even if the level of juvenile delinquency has not increased (Harrikari, 2008; Salmi, 2009; Saarikkomäki, 2010). Studies suggest that new regime of risk politics has emerged, and the security paradigm is used to imply the surveillance of public places. Particularly young people are sometimes seen as 'risk groups'. (Harrikari, 2008; Satka et al., 2011). At the same time, private security sector has expanded and its importance has grown significantly (Kerttula, 2010). In the media, there have been many discussions of the extensive use of force by security guards, of their legal rights and of the role of private security compared with the police (e.g. Helsingin Sanomat 27.10.2011).

The role of private security

Traditionally, maintaining public order has belonged to the public police. However, the role of private security has grown. For example, the amount of security guards has grown more rapidly than the amount of police in Finland. (Kerttula, 2010.) Security guards are not a part of the justice system but a private actor. They mainly operate on semi-public space, such as shopping centres. In Finland, the role and legal powers of private security compared with the public police are reformed and debated (Kerttula, 2010; Paasonen and Huumonen, 2011).

Previous research has emphasised that young people's visibility in public and semi-public places is often seen as undesirable. Their use of public space is regulated for instance by security guards, police, curfews and zero tolerance policies (Matthews et al., 2000; Malone, 2002; Korander and Törrönen, 2005; Satka et al., 2011). Young people typically spend their free time in public and quasi-public spaces, such as shopping centres, thus they are a typical group to encounter security guards (e.g. Matthews et al., 2000; Manzo, 2004; Ruuskanen, 2008).

Youth and guard relations have been studied using survey and interview data. Studies found out that young people's use of space was often regulated by security guards. Private security guards seem to be an important control agent regulating youth space along with the state police (White, 1997; Matthews et al., 2000). However, there were differences in how youth perceived the different control agents. Indeed, the interviews of

Finnish youth showed that some young people had an impression that guards were more negative towards them than police (Grönfors and Hirvonen, 1990; Ruuskanen, 2008). Young people's encounters with control agents should be further studied because experiences and feelings of mistrust might have consequences for trust on society and authorities (e.g. Fine et al., 2003; Korander and Törrönen, 2005).

Previous studies of young people's security guard contacts raised the question whether regulation and control exercised by security guards is biased and selective (White, 1997; Fine et al., 2003). Despite the bias propositions, the empirical research of selectiveness of security guards control is scarce. The classical observational study of young people's police encounters found that youth were selected based on their appearance or demeanour (Piliavin and Briar, 1964). In analysing selection hypothesis, the study will use the labeling theoretical framework, because it highlights the question of selectiveness of social control.

Aims, data and methods of the study

The study uses self-report delinquency survey to analyse adversarial encounters between young people and security guards. The research aims are threefold. The study first examines how common security guard interventions are for young people. Second, the study explores typical situations and reasons for the guard interventions. Young people who reported being caught by the guard were asked to specify their subjective experience of the reason for the last encounter. The variable describes youths' own perception of the reason for the contact. The study analyses typical situations in order to define what was seen as "getting caught" according to young people themselves. Combining statistical data with qualitative content analysis of open-ended answers is used here to describe typical situations in order to validate the variable and to guide interpretations (Bergman, 2010, 171-172).

Finally, the primary aim of the study is to analyse whether some young people encounter security guards' interventions more likely than others. The multivariate analysis is used to study which factors best predicts the likelihood of guard contact. Variables measuring young people's socio-economic status, family's background, gender and the area (rural-urban) are considered. Moreover, the study uses the questions of self-reported delinquency and alcohol use. This research question links to the labeling theoretical framework of control bias. Similar analysis has been done in the police bias research field.

The data are nationally representative *Finnish Self-Report Delinquency Study* (sweep 2008). The total number of respondents in this paper and pencil school-based survey was 5826. This cross-sectional data are a national random school sample of 9th grade students aged 15 to 16 in the Finnish-speaking schools (the last year of compulsory school). 86 percent of the students participated in the study. The questionnaire was anonymous and respondent closed it in the envelope. Special needs education groups within the school system were also included (Kivivuori and Salmi, 2009). Self-report data are considered fairly reliable and valid for studying juvenile delinquency (Thornberry and Krohn, 2000; Kivivuori, 2007). In the 2008 sweep, the respondents were asked about their experiences as objects of guard interventions. The survey included three types of questions of the interventions: told to move on, search of bags or clothing and getting caught by security guard.

Conclusion

Private security field has grown rapidly and the role of private security has strengthened. Thus, the role and legal powers of private security are undergoing changes (White, 1997; Bayley and Shearing, 2001; Kerttula, 2010; Paasonen and Huuromonen, 2011). However, the experiences of young people of the interventions of security guards have not been thoroughly studied. The previous research of the encounters between young people and security guards discusses the regulation of youth space (e.g. White, 1997).

Studies of selectiveness and fairness of social control have mainly concentrated on the actors of the formal justice system. Research of selectiveness of private security is limited. Accordingly, this study provides new findings of which groups of young people are more likely to encounter security guards. Previous survey based research on young people's police contacts has shown that certain groups were more likely than others to experience social control, even when controlling for self-reported delinquency. Furthermore, also the variety of delinquency increased the likelihood of social control (Sampson, 1986; McAra and McVie, 2005, 2007; Saarikkomäki, 2010; Tapia, 2010.) Research has also proposed that low socio-economic background increased the likelihood of police contact (Christie et al., 1965; Sampson, 1986; McAra and McVie, 2005; Tapia, 2010). Overall, a central focus of police bias research has been on racial bias and many studies have confirmed biased control of ethnic minorities in police encounters and in the justice system (Piliavin and Briar, 1964; Sampson, 1986; e.g. Holmberg, 2000; Holmberg and Kyvsgaard, 2003; Tapia, 2010).

It could be expected that similar findings as in police studies may be found in the analysis of young people's guard contacts. However, there may be some differences as well, because security guards operate in the private field and the powers and the field of operation differs from the public police. The education of security guards, for instance, is much shorter than for police. Moreover, previous studies have showed that many youth had negative experiences with the security guards and sometimes public police was seen as more reliable (Matthews et al., 2000; Ruuskanen, 2008). In addition to survey data, also qualitative interview and observation data are needed in order to more thoroughly examine and understand social control of young people. Indeed, more research is needed about young people's experiences as targets of social control.

To conclude, there is an impression that youth space is increasingly regulated by private security officers (White, 1997; Matthews et al., 2000; Malone, 2002; Fine et al., 2003). Encounters between young people and security guards in Finland seem not to be marginal phenomena. Therefore, it is no longer sufficient to study only the agents of the formal justice system when studying social control of young people and the research should also include the actors of the private security.

References

- Bayley, D., Shearing, C., 2001. *The New Structure of Policing. Description, Conceptualization, and Research Agenda*, Research report. National Institute of Justice, Washington.
- Bergman, M.M., 2010. On Concepts and Paradigms in Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research* 4, 171–175.
- Christie, N., Andenaes, J., Skirbekk, S., 1965. *A Study of Self-Reported Crime*. Scandinavian Studies in Criminology. Oslo: Universitetsforlaget, Scandinavian Studies in Criminology 117–146.

- Fine, M., Freudenberg, N., Payne, Y., Perkins, T., Smith, K., Wanzer, K., 2003. "Anything Can Happen With Police Around": Urban Youth Evaluate Strategies of Surveillance in Public Places. *Journal of Social Issues* 59, 141–158.
- Grönfors, M., Hirvonen, A., 1990. Nuorten oikeuskäsityksiä, Kansalaiskasvatuksen keskus r.y. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1990.
- Harrikari, T., 2008. Exploring Risk Governance in the Nordic Context: Finnish Juvenile Crime and Child Welfare. *Current Issues Crim. Just.* 20, 29–42.
- Helsingin sanomat (HS) 27.10.2012. Poliisiylijohtaja arvioi turvayritysten saavan uusia tehtäviä. Paatero lisäisi vartijoiden valtaa. Kotimaa A 5.
- Holmberg, L., 2000. Discretionary Leniency and Typological Guilt: Results from a Danish Study of Police Discretion. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 1, 179–194.
- Holmberg, L., Kyvsgaard, B., 2003. Are Immigrants and Their Descendants Discriminated against in the Danish Criminal Justice System? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 4, 125–142.
- Kerttula, T., 2010. Vartijat ja järjestyksenvalvojat julkisen vallan käyttäjinä, Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut, Helsinki.
- Kivivuori, J., 2007. Delinquent Behaviour in Nordic Capital Cities. Scandinavian Research Council for Criminology, National Research Institute of Legal Policy, Helsinki.
- Kivivuori, J., Bernburg, J.G., 2011. Delinquency Research in the Nordic Countries. *Crime and Justice in Scandinavia* 40, 405–477.
- Kivivuori, J., Salmi, V., 2009. The Challenge of Special Needs Education in School-Based Delinquency Research. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 10, 2–17.
- Korander, T., Törrönen, J., 2005. Zero confidence in youths?: Experiences of the zero tolerance experiment in Finland. *Young* 13, 47–71.
- Malone, K., 2002. Street life: youth, culture and competing uses of public space. *Environment and Urbanization* 14, 157–168.
- Manzo, J., 2004. The folk devil happens to be our best customer: security officers' orientations to "Youth" in three Canadian shopping malls. *International Journal of the Sociology of Law* 32, 243–261.
- Matthews, H., Taylor, M., Percy-Smith, B., Limb, M., 2000. The Unacceptable Flaneur: The Shopping Mall as a Teenage Hangout. *Childhood* 7, 279–294.
- McAra, L., McVie, S., 2005. The Usual Suspects? Street-Life, Young People and the Police. *Criminal Justice* 5, 5–36.
- McAra, L., McVie, S., 2007. Youth Justice? The Impact of System Contact on Patterns of Desistance from Offending. *European Journal of Criminology* 4, 315–345.
- Paasonen, J., Huuromonen, T., 2011. Yksityisen turvallisuusalan empiirinen tutkimus., Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja.
- Pekkarinen, E., 2010. Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu: Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä, The Finnish Youth Research Society – The Finnish Youth Research Network 102. Summary: Stadi-boys, Crime and Child Protection - Five Case Studies from Six Decades.
- Piliavin, I., Briar, S., 1964. Police Encounters With Juveniles. *American Journal of Sociology* 70, 206–214.
- Ruuskanen, E., 2008. "Kun käsketään niin mä lähden" – Asunnottomien ja nuorten haastattelut., in: Roivainen, O., Ruuskanen, E. (Eds.), *Laki Ja Järjestys? Poliisien Ja Kaupunkilaisten Näkemyksiä Järjestyslaista Sekä Yleisen Järjestyksen Ja Turvallisuuden Valvonnasta, Poliisiammattikorkeakoulun Tutkimuksia* 32.
- Saarikkomäki, E., 2010. Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli kyselytutkimuksen valossa, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 106. Helsinki.
- Salmi, V., 2009. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisorikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008, Research Report 246. National Research Institute of Legal Policy, Summary: Self-reported juvenile delinquency in Finland 1995–2008.
- Sampson, R.J., 1986. Effects of Socioeconomic Context on Official Reaction to Juvenile Delinquency. *American Sociological Review* 51, 876–885.

- Satka, M., Alanen, L., Harrikari, T., Pekkarinen, E., 2011. Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino.
- Tapia, M., 2010. Untangling race and class effects on juvenile arrests. *Journal of Criminal Justice* 38, 255–265.
- Thornberry, T., Krohn, M., 2000. The Self-Report Method for Measuring Delinquency and Crime. *Measurement and Analysis of Crime and Justice* 4, 33–83.
- White, R., 1997. Regulating Youth Space. *Alternative L.J.* 22, 30.

Julia Sandahl

Betydelsen av skolrelaterade skyddsfaktorer för narkotikaanvändning och kriminalitet bland ungdomar i Stockholm

Artikelutkast, får ej citeras

Abstract

Skyddande, eller "buffrande" -faktorer kan främja framgångsrik utveckling genom att motverka effekten av riskfaktorer. I föreliggande studie används data från Stockholms stad (Stockholmsenkäten) för att undersöka om vissa aspekter av skolan kan motverka några av de, ur preventiv synvinkel, mest svåråtkomliga riskfaktorerna för frekvent narkotikaanvändning och allvarlig brottslighet. Nämligen riskfaktorer kopplade till ungdomars förutsättningar utifrån familjens socioekonomiska och psykosociala situation. Studien avser också att studera könsskillnader samt om det finns några kontextuella skillnader mellan skolor när det gäller de två utfallen. Data består av ett unikt urval av samtliga elever i årskurs nio i grundskolan (dvs. 15 år) och år två på gymnasiet (17-åringar) som var närvarande i skolan under datainsamlingen (n = 38 850). Logistisk regressionsanalys och flernivåanalys används för att besvara följande tre frågor:

- 1.) Finns det några faktorer i den sociala och pedagogiska skolmiljön som kan buffra mot effekten av ogynnsamma hemförhållanden på narkotikaanvändning och brottslighet?
- 2.) Finns det skolkontextuella skillnader med avseende på narkotikaanvändning och brottslighet?
- 3.) Har skolkontextuella faktorer samma effekt på killar som på tjejer?

Detta papper är ett resultatlöst första utkast till min första artikel. Eftersom det är långt ifrån färdigt är jag tacksam för kommentarer som rör genomförbarheten. Till exempel om jag har för höga ambitioner i förhållande till utrymme, det vill säga blir det för omfattande med frågeställningarna ovan? Borde jag ta ett utfall i taget istället för två i samma artikel? Är skillnader mellan flickor och pojkar ett tillräckligt stort område för att ägna hela nästa artikel åt istället? Jag ser också fram emot på kommentarer på operationaliseringarna som än så länge är preliminära, och då i synnerhet utfallsmåtten. Ska de vara dikotoma eller borde till exempel brottsvariabeln vara kontinuerlig? När det gäller skolvariablerna är jag i den här versionen ganska empiriskt styrd men jag är osäker på om jag borde strikt följa faktoranalyserna eller om varje enskild fråga är intressant i sig och i så fall hur allvarligt det är med multikollinearitet mellan dessa? Jag kommer i detta papper främst att fokusera på frågeställning nummer 1. Min ambition är att sedan göra kontextuella analyser men jag har helt enkelt inte kommit så långt ännu. Tar dock gärna emot kommentarer även kring detta.

Inledning

Forskning som identifierar faktorer som ökar risken för oönskat beteende¹ bland ungdomar är viktig för den allmänna förståelsen av varför vissa ungdomar begår brott eller använder narkotika. Utifrån ett interventionsperspektiv är det emellertid svårt att dra slutsatser om preventiva åtgärder eftersom många riskfaktorer är svåra eller rent av omöjliga för samhället att förändra. Dessutom är det svårt att orientera sig i den komplexitet av faktorer som allt fler riskfaktorsteorier bidragit till. Uppkomsten av problembeteenden under ungdomsåren är ofta ett resultat av komplexa interaktioner mellan risk och skydd som på olika nivåer och vid olika tidpunkter präglar ungdomars tillvaro (Catalano & Hawkins 1996, Loeber 1996, Laub & Sampson 2003, Thornberry 1996, Farrington & Welsh 2007). I den här studien ska en begränsad del av denna komplexitet fördjupas. En kontextspecifik ansats används för att fokusera på interaktionen mellan några riskfaktorer som är svåra att korrigera för samhället och potentiella skyddsfaktorer knutna till skolan.

Den källa till risk som undersöks är ogynnsamma familjeförhållanden i form av socioekonomisk och psykosocial situation. Många forskare är överens om att familjerelaterade riskfaktorer hör till de mest betydelsefulla prediktorerna för ungdomsbrottslighet (Catalano & Hawkins 1996, Loeber 1996). Enligt Farrington och Welsh (2007) är bland annat antisocialt beteende hos föräldrarna starkt relaterat till ungdomars brottslighet. Andra faktorer som återkommer i litteraturen är bland annat låg tillsyn, konflikter i familjen samt stor syskonskara och svag anknytning till föräldrar. Dessa faktorer kan i sig påverkas av familjens situation utifrån strukturella förutsättningar, så som föräldrars socioekonomiska status och utbildningsnivå. Mer specifikt kommer fem familjerelaterade faktorer undersökas förutsatt att de samvarierar med de aktuella utfallen; (*Att bo med fosterföräldrar, missbruk i familjen, föräldrars utbildningsnivå, arbetslöshet samt brist i tillsyn*). Trots omfattande kunskap om vilka faktorer kopplade till familjen som är ogynnsamma för ungdomars utveckling är det svårt att omsätta denna kunskap i praktiken (Farrington & Welsh 2007). Familjen är svåråtkomlig för samhällsinterventioner. Det är därför lockande att fokusera på buffrande faktorer som samhället genom interventioner har möjlighet att stärka. Skolan och skolmiljön som potentiell arena är i det avseendet intressant av fler orsaker. Dels med tanke på den svenska skolplikten och det faktum att ungdomar spenderar större delen av sin vakna tid i skolan. Dels för att relationer till vuxna som inte fungerar i hemmet kanske kan kompenseras med relationer till vuxna i skolan istället. Dessutom är skolan som institution inte lika slutet för samhällliga interventioner som familjen. Studier om framgångsrika skolor (effective schools) avser skolor där eleverna har goda prestationer trots att de kommer från en socialt missgynnad bakgrund. Framgångsrika skolor karaktäriseras av en pedagogik som bland annat tar fasta på höga förväntningar på eleverna, uppmuntran och belöning för bra arbete, samarbete med föräldrar rörande den enskilde eleven samt ordning och reda i klassrummen (Grosin 2004). Studier på området har visat att de så kallade framgångsrika skolorna är förknippade med en förbättrad skolprestation, en minskad förekomst av problembeteenden samt ett minskat bruk av alkohol och narkotika (Gottfredson, D.C. 2001, MacBeth, J & Mortimore, P 2001).

¹ Begreppet oönskat beteende används genomgående som ett samlingsnamn för ungdomsbrottslighet och narkotikaanvändning och innebär här beteenden som anses oönskade av det etablerade samhället.

I denna studie kommer buffrande effekter av fem dimensioner av skolans sociala och pedagogiska klimat att undersökas; (*Uppmuntran och kommunikation, meningsfullt skolarbete, informell social kontroll, betyg och studiero*).

Mer specifikt är avsikten med studien att undersöka huruvida det upplevda sociala och pedagogiska klimatet i skolan på individnivå kan skydda ungdomar från allvarlig kriminalitet och frekvent narkotikaanvändning givet risken att ha missbruk i familjen, ha föräldrar med låg tillsyn, låg utbildning samt arbetslöshet hos minst en förälder samt att bo med fosterföräldrar.

Risk och skydd

Risk- och skyddsfaktorsbegreppen används ofta slentrianmässigt och det är viktigt att reda ut vad begreppen egentligen står för samt redogöra för de utgångspunkter som väglett följande studie. Riskfaktorskonceptet har sitt ursprung i den epidemiologiska forskningen och har senare anammats av socialvetenskapliga forskare och beteendevetare i syfte att studera socialt beteende. Riskfaktorer definieras som förhållanden kopplade till individuella karaktäristika, interpersonella relationer eller sociala omständigheter som ökar sannolikheten för oönskade utfall (Farrington & Welsh 2007, Loeber m.fl. 2008). Det är viktigt att ha i åtanke att enstaka riskfaktorer ofta innebär en begränsad riskökning medan flera parallella ogynnsamma förhållanden, ökar risken mer påtagligt. Det är vanligt att de förekommer tillsammans och påverkar varandra sinsemellan så att till exempel att boende i ett "utsatt" område kan generera fler kriminella kamrater. Ett grundläggande antagande är därför att risken för kriminalitet generellt är större när det finns riskfaktorer på flera nivåer samtidigt (Farrington & Welsh 2007, Andershed m.fl. 2010). Element från olika teoretiska perspektiv som försöker förklara ungdomsbrottslighet har på senare tid förenats till så kallade integrerade förklaringsmodeller. En sådan är *The social Development Model*, SDM (Catalano & Hawkins 1996). I denna modell är det de förutsättningsrelaterade oberoende variablerna (de som inte påverkas av andra variabler i modellen) till exempel kön, socioekonomisk status och etnicitet som utgör möjligheten för involvering i antingen prosociala eller antisociala aktiviteter. För att kunna predicera ett problem, menar författarna, är det nödvändigt att identifiera såväl faktorer som ökar risken för att problemet ska uppstå som faktorer som minskar risken. Modellen bygger ursprungligen på en kombination av teorin om social kontroll (Hirschi 1969) och Social inlärningsteori (Akers 1973) och speglar det komplexa samspelet mellan individens egenskaper, erfarenheter, förutsättningar samt omständigheter och förhållanden miljön. Huruvida det är möjligt att predicera antisocialt beteende bland ungdomar är emellertid en kontroversiell fråga inom kriminologin. Laub och Sampson (2006) som har studerat brott ur ett livsförloppsperspektiv menar att mycket tyder på att summan av alla faktorer som spelar in i utvecklingen av våra beteenden; individuella skillnader, miljömässiga skillnader, sociala interaktioner och ren slump, tyder på en relativt brokig och oförutsägbar utveckling. Catalano och Hawkins sociala utvecklingsmodell har trots sin dynamiska karaktär och ambitionen att ta hänsyn till samtliga risk- och skyddsfaktorer på samtliga nivåer fått kritik för att vara spekulativ och sakna prediktiv förmåga (Case & Haines 2009). Modellen gör anspråk på att förklara utvecklingen av *allt* avvikande beteende på en mer generell nivå. En sådan ambition finns inte i denna studie. Jag kommer istället fokusera på en nedbruten del av modellen och fördjupa det som rör skyddsfaktorer kopplade till skolan. Innebörden av skydd är mer komplex än endast frånvaron av risk (Rutter

1987). I takt med att kunskapen om vilka faktorer som ökar risken för att försättas i riskzonen har blivit bättre har tyngdpunkten förskjutits till fokus på de personer som utvecklas positivt trots att de lever i en negativ miljö (Ferrer-Wreder m.fl. 2005, Laub & Sampson 2006). Skyddsfaktorer har definierats på två olika sätt. En definition innebär att skyddsfaktorn bara är den motsatta änden på skalan av en riskfaktor (Farrington & Welsh 2007). Den definition av skydd som används i denna studie är emellertid en som fungerar som moderator i relationen mellan risk (i det här fallet ogynnsamma familjeförhållanden) och utfall. Detta förutsätter att den skyddande faktorn (till exempel en god relation mellan lärare och elev) interagerar med riskfaktorn (t.ex. missbruk i familjen) så att effekten av riskfaktorn på det studerade utfallet (t.ex. brottslighet) reduceras eller rent av försvinner (Rutter 1985).

Det råder en del oenighet i forskningen om huruvida risk- och skyddsfaktorer är de samma för flickor och pojkar. En del tidigare studier visar att risk- och skyddsfaktorerna i allt väsentligt är de samma mellan könen (Crosnoe, Erickson & M. Dornbusch 2002, Sundell 2005). Medan andra studier visar att pojkar till exempel oftare har många kriminella kamrater samt är mer mottagliga för negativa influenser av kamrater (Liu, 1996; Mears, Ploeger & Warr, 1998). Det råder dock inga oenigheter om att skillnaderna i omfattning, och då i synnerhet när det gäller kriminalitet motiverar könsspecifika analyser.

Ogynnsamma familjeförhållanden

Några av de mest inflytelserika och, för samhället, mest svåråtkomliga riskfaktorerna är de som är kopplade till ungdomars familjesituation, det vill säga till föräldrarna, deras egenskaper, uppfostringsmetoder samt kontakten mellan ungdomar och föräldrar (Andershed m.fl. 2010, Shaw 2000) och/eller socioekonomiska förutsättningar (Agnew 1999, Farrington & Welsh 2007). Psykologerna Loeber och Stouthamer-Loeber (1987) har genom sin forskning med fokus på familjerelaterade riskfaktorer för ungdomsbrottslighet gjort en uttömmande sammanställning om faktorer kopplade till familjen som predicerar brottslighet och annat oönskat beteende bland ungdomar. Enligt denna sammanställning är de bästa prediktorerna (i följande ordning): låg tillsyn (poor parental supervision), föräldrars bortstötning (parental rejection), stor syskonskara, låg delaktighet samt kriminalitet och/eller missbruk hos föräldrarna. Det är emellertid svårt att avgöra specifikt vilka faktorer som samvarierar *mest* med kriminalitet bland ungdomar eftersom dessa faktorer inte bara är starkt relaterade till varandra utan också till andra mer strukturella familjerelaterade faktorer som föräldrars ekonomi och utbildning (Farrington & Welsh 2007, Hawkins & Catalano 1996). Trots att det är svårt att fånga strukturella faktorer enbart genom att fråga elever (May 2001) kommer de mått som finns tillgängliga i materialet att användas i detta syfte. För en detaljerad beskrivning av vilka frågor som avser att mäta dessa faktorer se bifogad bilaga. Familjens betydelse för utvecklandet av det egna beteendet har visserligen sagts vara av störst betydelse under den tidiga barndomen (Ferrer-Wreder m.fl. 2005, Catalano & Hawkins 1996). Under ungdomsåren tenderar dock inflytandet av kamrater att väga tyngre än inflytandet av föräldrarna när det gäller utvecklandet av oönskat beteende. Catalano & Hawkins (1996) menar emellertid att relationen till föräldrarna/familjen i sin tur i ett tidigare skede har effekt på vilket umgänge man väljer/hamnar i. Med tanke på materialets karaktär i den här studien känns det dessutom mindre problematiskt att utgå från riskfaktorer som rimligtvis (om än inte nödvändigtvis) ligger före de studerade buffringsaspekterna och utfallsvariablerna i tiden. Dessutom menar

Farrington & Welsh (2007) att kriminella kamrater visserligen är en viktig riskfaktor men att det är en omständighet som har större betydelse för tillfällig brottslighet i tonåren än för fortsatt allvarlig kriminalitet eller annan problematik.

Kan skolan ha någon betydelse?

Forskning om- och i så fall hur olika aspekter av skolan hänger samman med önskade beteenden bland ungdomar kan bidra till att öka kunskapen om hur skolan kan fungera som en främjande eller buffrande institution. Det finns gott om studier som visar att nivån av brottslighet och annat oönskat beteende varierar mellan skolor (se bland annat Graham 1988, Rutter 1983). Ett mindre utforskat område är hur mycket av variationen mellan skolor som kan tillskrivas skolklimatet, lärarnas förmågor och skolans organisation och hur mycket av variationen som kan förklaras av kompositionen elever. Det vill säga att en viss typ av elever går i en viss typ av skolor (Farrington & Welsh 2007).

Skyddsfaktorer verkar precis som riskfaktorer på flera olika nivåer. Catalano, Hawkins och Miller (1992) gör en grov indelning av dessa nivåer i två kategorier; kontextuella faktorer respektive individuella och interpersonella faktorer. Ambitionen är att denna studie skall fokusera på såväl individuella som interpersonella och kontextuella aspekter men avgränsas till sådana aspekter relaterade till skolmiljön. Den individuella nivån representeras här av elevernas prestationer mätt i betyg, den interpersonella nivån företräds av elevernas subjektiva upplevelser av relationer mellan lärare och elever. Ambitionen är också att elevernas upplevelser av den sociala och pedagogiska nivån ska aggregeras upp till skolnivå, vilket innebär att även kontextuella aspekter av skolan fångas. Begreppet *framgångsrika skolor* eller *effective schools* baserar sig på studier av skolor där eleverna har goda prestationer trots att de kommer från en socialt ogynnsam bakgrund. Studier på området har bland annat visat att de så kallade framgångsrika skolorna är förknippade med en bättre skolprestation, en minskad förekomst av beteendeproblem samt ett minskat bruk av alkohol och narkotika bland eleverna. Indikatorer på framgångsrika skolor har även visat sig kunna bidra till främjandet av elevernas psykiska hälsa (Grosin 2004, Modin 2008). Rutter (1983) redovisar ett flertal studier som tyder på att skoltillhörigheten kan spela en väsentlig roll för skillnader mellan elevers sociala anpassning, även efter kontroll för bakgrundsfaktorer av olika slag. Han visar också att skolans inre kultur har betydelse för elevernas utveckling. De aspekter av skolans *inre kultur* som inkluderas i denna studie bygger på ett större batteri frågor som syftar till att fånga upp skolans sociala och pedagogiska klimat, PESOK som utvecklats av Grosin (2004). En explorativ faktoranalys av samtliga skolrelaterade frågor i enkäten resulterade i fem faktorer, varav tre kan sägas mäta delar av det upplevda sociala och pedagogiska klimatet. Jag har valt att kalla dessa *uppmuntran och kommunikation*, *meningsfullt skolarbete* samt *studiero*. Den fjärde faktorn som bestod av de frågor som mäter betyg i kärnämnen svenska, engelska och matte får representera *Prestation*. Enligt Sampson och Laub (1995) är skolan som institution en av de viktigaste utövarna av informell social kontroll i ungdomsåren. Den femte aspekten av skolklimatet som skall undersökas i denna studie har jag valt att kalla *informell social kontroll*. I den bifogade bilagan beskrivs vilka frågor som ingår i varje aspekt mer detaljerat. Något om att preventionsprogram särskilt riktade till- och implementerade i skolan har visat sig ha begränsad effekt. Därför är det av särskilt stor vikt att undersöka de faktorer som redan ingår i lärarnas arbete utifrån skollagen för att se om... osv

Skillnader mellan skolor

Det övergripande syftet med följande studie är att studera huruvida det sociala och pedagogiska klimatet i skolan kan verka buffrande eller motverka effekten av några mer svåråtkomliga familjerelaterade riskfaktorer för frekvent narkotikaanvändning och allvarlig kriminalitet bland elever i Stockholms stad.

Jag vill också undersöka huruvida det finns några skolkontextuella skillnader samt om de har samma effekt på pojkar och flickor. Följande frågor skall besvaras i studien:

- 1.) Finns det några faktorer i den sociala och pedagogiska skolmiljön som kan buffra mot effekten av ogynnsamma hemförhållanden på narkotikaanvändning och brottslighet?
- 2.) Finns det skolkontextuella skillnader med avseende på narkotikaanvändning och brottslighet?
- 3.) Har skolkontextuella faktorer samma effekt på killar och tjejer?

Metod

Syftet med artikeln är att undersöka vilka faktorer som har en buffrande eller modererande effekt på de mest betydelsefulla riskfaktorerna som framkommer i riskfaktorsanalysen. Avsikten är också att ta reda på huruvida dessa buffrande faktorer varierar mellan olika skolor. Skyddsfaktorer brukar studeras med ett lite annorlunda angreppssätt än riskfaktorer, nämligen genom interaktionseffekter. För att kunna hävda att det finns en buffrande effekt av till exempel skoltrivsel i sambandet mellan missbruk i familjen och kriminalitet förutsätts att man kan redovisa en signifikant interaktion mellan skoltrivsel och missbruk i familjen på risken att begå brott. Om en skyddsfaktor är stark så minskar eller försvinner styrkan på relationen mellan den aktuella skyddsfaktorn och utfallet (Crosnoe, Erickson & M. Dornbusch 2002). Interaktionstermer beräknas med fördel med hjälp av logistisk regressionsanalys. Metoden är också att föredra när utfallsvariabeln är binär, vilket gäller för de aktuella utfallen, samt när man har flera kategoriska oberoende variabler (Walsh 1990).

Då man som i föreliggande studie vill urskilja både individuella och kontextuella faktorerers betydelse för elevers oönskade beteenden bör man använda sig av flernivåanalys. Flernivåanalys hanterar data som är hierarkiskt strukturerad. Detta innebär i det här fallet att eleverna är kapslade inom klasser som i sin tur är kapslade inom skolor. En viktig anledning till att skilja mellan effekter på olika nivåer i skolstrukturen är att dessa nivåer kan spegla olika typer av sociala processer. Processer som äger rum på micronivå (elevnivå), till exempel att *en* elev använder narkotika eller begår brott kan ge upphov till andra slags processer på kontextuell nivå och vice versa. Tolan, Gorman-Smith & Henry (2003) visar till exempel att såväl riskfaktorer på mikronivå som t.ex. föräldrars tillsyn eller kriminella kamrater som ungdomars avvikande beteende i sig påverkas av sociala processer i samhället i stort och/eller av bostadsområdets karaktär. Genom att integrera olika nivåer visar dem att faktorer som har effekt på oönskat beteende² ofta har mycket komplexa relationer till utfallsvariablerna. De kan till exempel både vara helt oberoende av varandra eller indirekta. Sådana resultat talar för att det, för en maximal förståelse för risk- och

² I det här fallet våld bland pojkar i tonåren

skydd, är begränsande att fokusera endast på en nivå vid mätandet av ungdomsbrottslighet. Ambitionen i den här studien är att göra analyser både på individ- och skolnivå. Detta förutsätter dock att man i de initiala analyserna kunnat fastställa att skolkontextuella skillnader existerar.

Data

Det material som analyseras i föreliggande studie är en självdeklarationsundersökning som kallas Stockholmsenkäten. Sedan början av 1970-talet har Stockholms stad regelbundet (vartannat år) genomfört så kallade drogvaneundersökningar. Ursprungligen utgjorde undersökningen en enkät som riktade sig till årskurs nio i grundskolan men sedan år 2000 inkluderas även elever som går andra året på gymnasiet. Enkäten behandlade initialt främst frågor om drogvvanor men har utvecklats efterhand och innehåller numera även frågor om delaktighet i kriminella handlingar, utsatthet för brott samt psykosomatisk hälsa. År 2000 försågs enkäten även med ett stort antal frågor om risk- och skyddsfaktorer. Undersökningen är unik i sitt slag då den genomförs i samtliga klasser i årskurs 9 i grundskolor och i år 2 på gymnasier som drivs av Stockholms stad. Fristående skolor deltar frivilligt men i hög utsträckning. Vid det senaste mättillfället, våren 2010 var det drygt 11 000 elever i Stockholms stad som besvarade enkäten i sammanlagt 182 skolor. De frågor som behandlas i denna studie har ställts på samma sätt sedan 2006. Det urval ungdomar som här ska analyseras är samtliga elever i åk 9 och i år 2 på gymnasiet som var närvarande i skolan vid datainsamlingen 2006, 2008 och 2010. Ett totalt antal elever på 38 850.

Precis som alla metoder i samhällsvetenskaplig forskning är självdeklarationsmetoden behäftad med en del problem. En begränsning är att metoden förenklar den komplexa sociala verkligheten genom att respondenterna styrs av de frågor som ställs. Det är också svårt att fånga strukturella faktorer enbart genom att fråga elever (May 2001). Till exempel är det lämpligt att använda sig av mått på aggregerad nivå när det gäller etnicitet och socioekonomisk status, vilket inte är möjligt här eftersom svaren i Stockholmsenkäten är helt avidentifierade på individnivå³. En annan begränsning med Stockholmsenkäten (och kanske i synnerhet när det gäller riskfaktorsanalyser) är att den är en så kallad tvärsnittsundersökning och innehåller därmed inte information om hur individuella förhållanden, beteenden och åsikter förändras över tid. Många forskare menar att longitudinella ansatser är nödvändiga för att slå fast relationer mellan variabler, inte minst eftersom brott varierar kraftigt med ålder (Farrington & Welsh 2007, Sothill m.fl. 2009). En fördel med tvärsnittsstudier är emellertid att om man vill analysera de problem som vi har i dag måste man utgå från data som säger oss något om situationen "här och nu". Longitudinella studier är också mycket tidskrävande (Laub och Sampson 2003) och att följa ett så stort antal individer som i Stockholmsenkäten över tid skulle vara praktiskt taget omöjligt. Därför kommer denna studie istället att utnyttja fördelarna med materialets storlek. Det faktum att det är näst intill en totalundersökning gör det möjligt att titta på mycket små enheter. Materialet går till exempel att bryta ned på stadsdelsområdesnivå, skol- och till och med klassrumsnivå. De främsta styrkorna i förhållande till tidigare liknande studier är 1) möjligheten att studera en

³ Jag har dock för avsikt att till nästa artikel koppla på skolverkets register för att få tillgång till sådana uppgifter på aggregerad nivå för varje skola.

normalpopulation 2) möjligheten att göra könsspecifika analyser samt 3) storleken som möjliggör applicerandet av detaljerade statistiska analyser (bland annat interaktioner och flernivåanalys). Det stora antalet svarande elever är också en fördel vid studiet av, som i den här studien, ganska allvarliga förseelser som frekvent narkotikaanvändning och allvarlig kriminalitet. De elever som begår mest allvarliga brott tenderar nämligen att vara frånvarande från skolan i större omfattning (Andersson 2011). Min avsikt är att i den aktuella studien liksom i kommande artiklar utnyttja dessa styrkor och undvika frågeställningar där analyserna begränsas av materialets karaktär.

Bilaga (ej färdig)

Operationaliseringar

Inför operationaliseringarna har/ska faktoranalyser och reliabilitetstest användas när det gäller skolfrågorna och utfallsmåtten. När samtliga frågor om självdeklarerad brottslighet och frågor om narkotika inkluderades i en faktoranalys laddade frågorna i sammanlagt tre faktorer. En för narkotika, en för allvarligare kriminalitet och en för lindrigare kriminalitet. De frågor som mäter lindrigare kriminalitet (tjuvåkning, snatteri och klottring) kommer inte att inkluderas i denna studie. De frågor i enkäten som avser att mäta elevernas skolsituation laddade i sammanlagt 5 faktorer. Varje dimension av de skolrelaterade skyddsfaktorerna representeras här av en sådan faktor som jag har namngivit.

Beroende variabler

Frekvent narkotikaanvändning mäts genom frågan "Hur många gånger har Du använt narkotika den senaste 4-veckors perioden?" med ett öppet svarsalternativ. Elever som minst en gång den senaste månaden har gjort det tilldelas värdet 1 och elever som inte har gjort det tilldelas värdet 0. ($\alpha=?$)

Allvarlig kriminalitet mäts genom ett dikotomiserat index av de brottskategorierna som vid faktoranalysen laddade i faktorn för allvarlig kriminalitet. Dessa var elever som svarat att de minst en gång under det senaste året hade gjort följande; tvingat någon att ge dig pengar, mobiltelefon eller något annat värdefullt, stulit en moped eller motorcykel, stulit en bil, gjort inbrott i affär, kiosk eller annan byggnad, sålt något som var stulet, köpt något som var stulet, stulit en cykel, med avsikt slagit någon så Du tror eller vet att denne behövt sjukvård, stulit ur någons ficka samt tvingat någon att ha sex med dig. Elever som gjort något av det här minst en gång det senaste året får värdet 1 och resterande elever får värdet 0. ($\alpha=?$)

Oberoende variabler

Familjerelaterade ogynsamma faktorer

Bor med fosterföräldrar mäts genom frågan "Vilka personer bor du tillsammans med?" Här är det möjligt att sätta fler kryss med alternativen; "mamma", "pappa", "styvpappa/styvmamma", "syskon", "andra släktingar", "mamma och pappa växelvis", "fosterföräldrar", "jag bor ensam", "annan". Variabeln dikotomiseras där de som bor med fosterföräldrar får värdet 1 och de som inte gör det får värdet 0.

Åtminstone en förälder med endast grundskoleutbildning mäts genom frågan: "Vilken högsta utbildning har dina föräldrar?" med ett svarsalternativ för vardera förälder; "Folkskola eller grundskola (max 9 år i skolan)", "gymnasium", "universitet och högskola", "vet inte". Elever som uppger att minst en förälder har endast grundskoleutbildning får värdet 1 medan övriga får värdet 0.

Arbetslös förälder mäts genom frågan: "Vad gör dina föräldrar?" med ett svarsalternativ för vardera förälder; "Arbetar (hel- eller deltid)", "studerar", "Tjänstledig/föräldrarledig", "arbetslös", "annat", "vet inte". De som svarat att minst en förälder är arbetslös får värdet 1, medan övriga får värdet 0.

Brist i tillsyn är ett klassindelad index som konstruerats av följande tre frågor: "Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var Du är när Du är ute med kamrater på kvällarna?", "Vet Dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kamrater Du umgås med på Din fritid?", "Vet Dina föräldrar/vårdnadshavare vad Du spenderar Dina pengar på?" Indexet har sedan kategoriserats till låg, medel respektive hög brist i tillsyn där låg brist i tillsyn kommer att bli referenskategori.

Missbruk i familjen: mäts genom den enkla frågan; "Tycker Du att någon i Din familj dricker för mycket alkohol?" med svarsalternativen "ja", "nej" och "vet inte".

Skolrelaterade skyddsfaktorer

Samtliga skolrelaterade faktorer består av index på några påståenden som enligt faktoranalysen bildar en dimension. För samtliga frågor utom betygsvariabeln är följande fyra svarsalternativ möjliga: stämmer mycket respektive ganska dåligt samt stämmer mycket respektive ganska bra.

Uppmuntran och kommunikation bygger på följande påståenden: "Skolan berättar för mina föräldrar om jag gjort något bra", "lärarna berömmar elever som gör något bra i skolan", "Mina lärare ger mig inget beröm om jag jobbar hårt" (i omvänd riktning), "vi elever får vara med och bestämma över saker som är viktiga för oss" samt "elevernas åsikter tas på allvar i den här skolan".

Meningsfullt skolarbete bygger på följande påståenden: "Jag ser fram emot att gå till lektionerna", "De flesta av mina lärare har intressant undervisning", "Skolarbetet gör mig förvirrad" (i omvänd riktning) samt "Skolarbetet känns meningslöst" (i omvänd riktning).

Informell social kontroll i skolan mäts genom påståendena: "vuxna ingriper om någon blir trakasserad eller mobbad", "lärarna förklarar vad vi får och inte få göra i undervisningen", "Jag vet vilka regler som gäller på den här skolan" samt "Vi elever är med och planerar vad vi ska göra i undervisningen".

Studiero mäts genom frågan "I början av lektionerna tar det minst fem minuter innan arbetet kan börja" samt "Det är hög ljudnivå och stökigt på lektionerna".

Prestation/Betyg mäts genom frågan: "Vad hade Du för betyg förra terminen (senast) i följande ämnen?" Svenska, Engelska och matematik med svarsalternativen: "Betyg saknas/icke godkänd", "Godkänd", "Väl godkänd" samt "Mycket väl godkänd"

Kontrollvariabler

Årskurs mäts genom frågan: "Är du årskurs" med svarsalternativen 7, 9 eller 2 på gymnasiet där årskurs 7 sorteras bort eftersom inga skolor i Stockholms stad har sjuor som deltar.

Kön mäts genom frågan: "Är du pojke eller flicka"? med svarsalternativen: "Pojke" och "Flicka"

Tid i Sverige mäts genom frågan: "Hur länge har Du bott i Sverige?" med svarsalternativen: (a) "Hela livet" (b) "10 år eller längre", (c) "5-9 år", (d) "mindre än 5 år". Variabeln är kodad till tre kategorier där c och d har slagits samman.

År inkluderas för att se om utfallen skiljer sig signifikant mellan åren

Referenser

- Agnew, R. (1999): A general strain theory of community differences in crime rates. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 36(2): 123-155.
- Akers, R. L. (1973): *Deviant behaviour A social learning approach*. Wadsworth Publishing Company, Inc. Belmont, California.
- Allardt, E. (1990): Challenges for Comparative Social Research, *Acta Sociologica*, Vol. 33, No. 3, 183-193.
- Andershed, H, Andershed, A & Söderholm Carpelan, K (2010): *Ungdomar som begår brott Vilka insatser fungerar?* Stockholm Gothia förlag AB.
- Andersson, L. (2011): *Mått på brott Självdeklaration som metod att mäta brottslighet* Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet. Avhandlingsserie nr 29.
- Case, S. & Haines, K. (2009): *Understanding Youth Offending. Riskfactor research, policy and practice*. Willan publishing. London.
- Catalano, R.F. & Hawkins J.D (1996): *The Social Development Model: A theory of antisocial behaviour*. I J.D Hawkins (Red), *Delinquency and Crime: Currant theories* (s. 149-197) New York: Cambridge University Press.
- Crosnoe, R., Glasgow Erickson, K., & Dornbusch S.M. (2002): Protective functions of Family Relationships and School Factors on the Deviant Behavior of Adolescent Boys and Girls: Reducing the impact of Risky Friendships. *Youth & Society*. 2002 33:515.
- Farrington, D. P. & Welsh, B.C (2007): *Saving children from a life of crime. Early Riskfactors and effective intervention*. Oxford, Oxford University Press.
- Ferrer-Wreder, L, Stattin, H, Cass Lorente, C, Tubman, J.G, Adamson, L. (2005): *Framgångsrikapreventionsprogram för barn och unga – en forskningsöversikt*. Förlagshuset Gothia, Stockholm.
- Gottfredsson, D.C. (2001): *Schools and delinquency*. New York: Cambridge University.
- Graham, John. 1988. Schools, Disruptive Behaviour and Delinquency. Home office research study No. 96. London: Her majesty´s stationary office.
- Grosin, L. (2004): *Skolklimat, prestation och anpassning i 21 mellan- och högstadieskolor*. Forskningsrapport 71, Pedagogiska institutionen. Stockholms universitet, 2004.
- Hirschi, T. (2002): *Causes of Delinquency*. Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey.
- Lab, S. P. (2004): *Crime prevention Approaches, Practices and Evaluations*. Anderson Publishing, Ohio.
- Laub, J.H & Sampson, R.J. (2006): *Shared beginnings, Divergent Lives Delinquent boys to age 70*. First Harvard University Press.
- Liu, X. (1996). Re-examining gender differences in circumstances surrounding the initiation and escalation of binge drinking. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 16, 26-51.
- Loeber, R. (1996): Developmental Continuity, Change and Pathways in Male Juvenile Problem Behaviors and Delinquency. I J.D Hawkins (Red), *Delinquency and Crime: Currant theories* (s. 1-27) New York: Cambridge University Press.

- Loeber, R, Farrington, D.P, Stouthamer-Loeber, M. & Raskin White, H. (2008): *Violence and serious theft. Development and prediction from childhood to adulthood*. Taylor and Francis group, New York.
- May, T. (2001): *Samhällsvetenskaplig forskning*. Studentlitteratur, Lund.
- MacBeath, J. och Mortimore, P. (2001): *Improving school effectiveness*. Buckingham: Open University Press.
- Mears, D., Ploeger, M., & Warr, M. (1998): Explaining the gender gap in Delinquency: Peer influences and moral evaluations of behaviour. *Journal of Research on Crime and Delinquency*, 35, 251-266.
- Modin, B. (2008): *Skolklimat och psykosomatisk hälsa bland niondeklassare i Stockholm*. Ingår i Stockholmsenkäten. Fördjupade analyser från 2006 års datainsamling. Rapport 2008:1. Utgiven av Preventionscentrum Stockholm.
- Modin, B., Östberg, V., Toivanen, S & Sundell, K. (2009): *Psychosocial working conditions, Individual Resilience and Psychosomatic Health Complaints: A Multilevel Analyses of Ninth Grade Pupils in the Stockholm area*. Center for Health Equity Studies (Chess). In press *Journal of Adolescence*.
- Rutter, M. (1983): School effects on pupils Progress: Research findings and Policy Implications. *Child Development*, 54. Sid 1-28.
- Sampson, R.J. & Laub, J. H. (1995): *Crime in the making. Pathways and turningpoints through life*. Harvard University press, London.
- Sampson, R.J., Raudenbush, S., & Earls, F. (1997): Neighborhood and violent Crime: A multilevel study of collective efficacy. *Science*, 277, 918-924.
- Shaw, C.R & McKay, H. D (1942): *Juvenile Delinquency and Urban Areas*. Ingår i Williams, F.P & McShane, M.D (1998): *Criminology Theory Selected Classic readings*. Anderson Publishing Co, Cincinnati.
- Soothill, K., Fitzpatrick, C., & Francis, B. (2009): *Understanding Criminal Careers*. Willan Publishing.
- Sundell, K. (2003): *Drog- och riskbeteenden hos stockholmsungdomar*. FoU-rapport 2003:2 ISSN 1404-3351.
- Thornberry, T.P (1996): Empirical support for interactional theory. I J.D Hawkins (Red), *Delinquency and Crime: Currant theories* (s. 198-235) New York: Cambridge University Press.
- Thornberry, T.P. & Krohn, M.D. (2000): *The self-report method for measuring delinquency and crime, Measurements and analyses of crime and justice 4*. U.S. Department of Justice, Criminal Justice 2000.
- Tolan, P.H., Gorman-Smith, D., & Henry, D.B. (2003): The Developmental Ecology of Urban Males' Youth Violence. *Developmental Psychology*. Vol. 39, No 2, 274-291.
- Walsh, A. (1990): *Statistics for the Social Sciences*. New York: Harper and Row.

Narkotika, alkohol og samfundsreaktioner

Kim Møller

Cannabiskontrol og forbrug: Potentialiet i en Nordisk komparation

Abstract

There are large differences in the prevalence of cannabis use between the Nordic countries. It is noticeable that Denmark with a tradition for a lenient approach towards cannabis control has much higher use rates. In Nordic studies on drug policy control, intensity and sanction severity are not usually attributed a decisive role in affecting use rates. This presentation consists of a comparative study of control intensity in Norway, Sweden, and Denmark as well as a more exploratory study of other legal and cultural aspects that may have influenced in cannabis prevalence for the past fifteen years.

Baggrund

Der er store forskelle mellem de nordiske lande i forhold til udbredelsen af cannabisbrug og de førte kontrolpolitikker. Det er påfaldende at brugen af cannabis er så meget mere udbredt i Danmark end i Norge og Sverige når man tænker på at kontrollen traditionelt har været lempelig i Danmark. Der er tidligere blevet forsket i forskellene mellem de nordiske landes narkotikakontrolpolitikker i forlængelse af et Nordic Drug Survey fra starten af 1990'erne (Hakkarainen et al. 1996), men meget er sket siden. Udbredelsen og udvalget af illegale rusmidler er steget markant, jævnfør påpegnngen af en "second drug wave" (Partanen & Metso 1997). I særdeleshed er forbruget af cannabis vokset op igennem 1990erne og har nu indfundet sig på et plateau på et historisk højt niveau (EMCDDA 2010). I forhold til myndighedernes kontrolindsats syntes afstanden mellem de nordiske lande at være blevet mindsket en smule de senere år, men der er stadig store forskelle både hvad angår kriminaliseret område, pønaliseringniveauet og retshåndhævelsens intensitet.

Denne artikel har til formål at udpensle disse forskelle med henblik på at diskutere de teoretiske uenigheder omkring sammenhængene mellem kontrol og forbrug, samt at skitsere en forskningsplan for en større komparativ analyse der skal belyse spørgsmålet: virker myndighedernes kontrol med cannabis dæmpende på forbruget i de nordiske lande?

Jeg vover påstanden at den nordiske kriminologiske narkotikaforskning fra 1980'erne og 1990'erne langt overvejende har været kritisk indstillet overfor kontrollens effektivitet i forhold til at dæmpe forbruget af illegale rusmidler. Politiets kontrol med narkotikamarkeder er blevet analyseret i en funktionalistisk forståelsesramme (Christie & Bruun 1985/1996, Frantzen 2005), som et eksempel på moralsk panik frem for moralsk fornuft (Storgaard 2000) og er blevet set som et område hvor politikerne har fået gennemført vidtrækkende strafferetlige ændringer med henvisning til narkotikakriminalitetens særegne karakter (Balvig 2003, Vestergaard 1988, Wilhjelm 1991). I Danmark er de stramninger der blev gennemført

i 2004 blevet tolket som et skridt væk fra en lempelig narkotikakontrol: "from liberalism to repression" (Asmussen 2008, se også Storgaard 2005). Det er i øjenfaldende så lidt selvstændig opmærksomhed nordiske kriminologer har ydet spørgsmålet om kontrol med cannabis (Jepsen 1966, Sandberg 2009). Påstanden om en bredt accepteret kritik af kontrolpolitikken skal ses i dette lys. Langt overvejende har den ovennævnte forskning hidrørt heroin-distribution, som er en anden udfordring end cannabis-kontrollen. Heroin er dyrere, mere vanedannende end cannabis, medfører alvorlige sygdomme, overdosis dødsfald, og sælges endvidere ofte i åbne gademarkeder præget af grove forstyrrelser af den offentlige orden. Heroin-distribution udgør derfor mere alvorlig kriminalitetsform, hvilket fordrer en mere vidtgående myndighedsrespons.

Den kritiske indstilling til kontrolpolitikken effektivitet genfindes i megen af den internationale forskning i komparative narkotikakontrolpolitik. I den internationale forskning er der specifikke studier af cannabis-kontrollen forbrugsdæmpende virkning, eller mangel på samme. Det grundlæggende perspektiv er som regel at motiverede købere vil finde motiverede sælgere, uagtet trusselen om straf. I en meget citeret artikel sammenligner Reinerman, Cohen og Kaal (2004) kontrol og brug af cannabis i henholdsvis Amsterdam og San Francisco. De konkluderer, at der trods den udbredte lovlige tilgængelighed af cannabis i Amsterdam, faktisk ikke er forskel på byer hvad angår alder ved første brug eller udvikling/eskalering af forbruget. Enten er tilgængeligheden af cannabis i San Francisco tilsvarende Amsterdam, uagtet forskellene i førte kontrolpolitikker, eller også påvirker tilgængeligheden ikke cannabisbrug i nogen nævneværdig grad (Reinerman, Cohen & Kaal 2004, se også Reuband 1995).

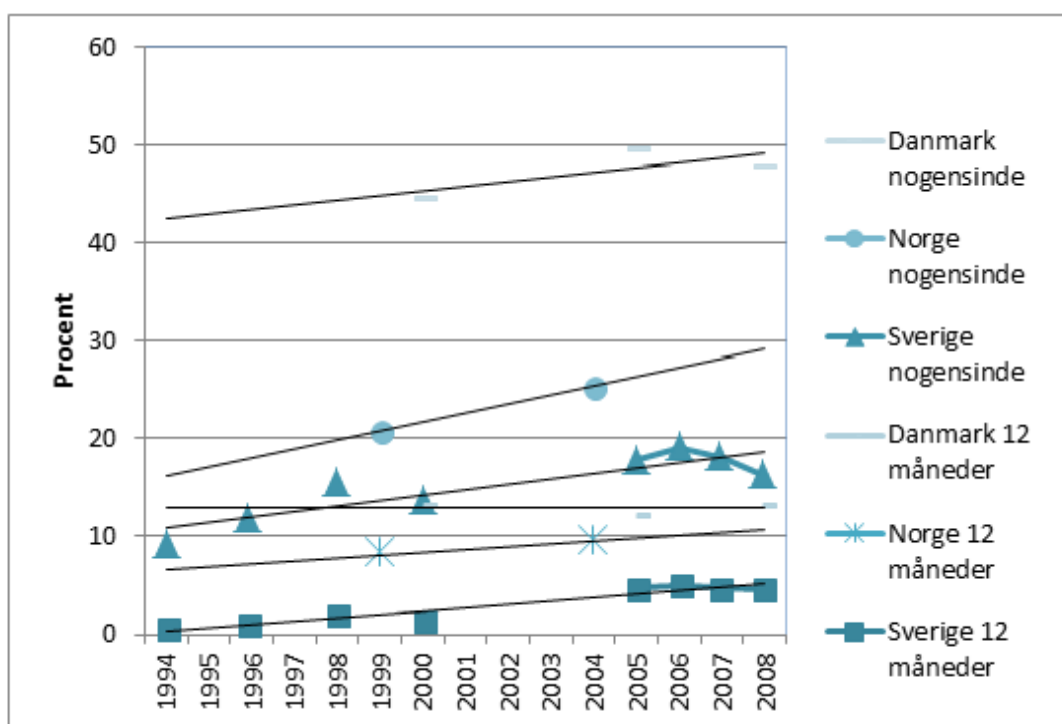
Hvordan vil disse spørgsmål se ud hvis man sammenlignede lande, der har mere til fælles end Nederlandene og USA, men til gengæld har lige så forskellige narkotikakontrolpolitikker? De markante forskelle i mellem de nordiske lande udgør en velegnet case til at belyse spørgsmålet. For det første er der temmelig forskellige niveauer af cannabisforbrug i Norge, Sverige og Danmark, og for det andet er der temmelig forskellige førte kontrolpolitikker. Disse forhold udfordrer antagelsen om at kontrollen har ringe selvstændig virkning på forbrug og tilknyttet kriminalitet. Problemstillingen indeholder både en empirisk og en teoretisk dimension. Empirisk er det interessant, at belyse hvilke faktorer der kan forklare forskellene i cannabisprævalens mellem de nordiske lande. Teoretisk er det interessant at undersøge om kontrollens intensitet har selvstændig indflydelse på prævalensraten? Hvis kontrollen ikke forklarer forskellene, hvad gør så?

Cannabis specifikt er velegnet til et komparativt studie. De nordiske lande har relativt meget til fælles, geografisk, historisk og socialt (Esping-Andersen 1990), men forskelle i holdninger til cannabis er stor (Hakkarainen et al. 1996). Yderligere ved vi temmelig meget om udbredelsen af cannabisbrug, i hvert fald i sammenligning med hvor lidt vi ved om brug af de andre illegale rusmidler. Endelig lader detaljeringsgraden i de eksisterende komparative analyser af narkotikakontrol i Europa en del tilbage at ønske. Den eksisterende forskning reducerer nationale kontrolsystemer til "liberal", "repressiv" og udelader dermed retshåndhævelsesintensiteten som variabel (Kilmer 2002, 101). Med Becker (1968) vil man ellers antage at netop chancen for at blive taget er den afgørende afskrækkende faktor. I den amerikanske økonometriske forskning i kontrol og narkotikabrug har man fundet en selvstændig virkning af kontrolintensiteten, omend

”the effect was small for adults and was absent for adolescents” (Kilmer 2002, 116, se også Kilmer et al. 2010). Heri er der yderligere den teoretiske uenighed om hvorvidt det giver mening, at anskue en så fundamentalt irrationel en kriminalitetsform som brug af illegale rusmidler med udgangspunkt i rational choice perspektivet (Becker, Grossman & Murphy 2006, Hayward 2007). Endelig efterspørger EMCDDA (2005) mere detaljerede komparative studier af kontrolpolitikens virkninger.

Det konceptuelle problem kan koges ned til det følgende spørgsmål: virker afskrækkelse på forbrug af cannabis? Figur 1 nedenfor indikerer at svaret tilsyneladende er ”ja”. Sverige og Norge ligger markant under det danske niveau og Danmark har historisk ført en markant mere lempelig kontrolpolitik.

Figur 1: Cannabisprævalens i Danmark, Norge og Sverige, sidste 12 måneder og nogensinde, 1994-2008.

Kilde: EMCDDA (2010) Statistical Bulletin, tabel GPS-9, GPS-8, GPS-7.

Er det Sverige der er en undtagelse? Hvordan kan det undersøges nærmere?

Van Solinge (1997) opstiller en række konkrete variable der kan medvirke til at forklare hvordan Sverige har så lavt et niveau af illegal rusmiddelbrug. Disse variable kan passende bruges til at foretage sammenligninger mellem de tre lande. Han fremhæver følgende: Velfærdssamfund og udstødelse, hvilket kan måles med udgangspunkt i Gini-koefficienten, der udtrykker graden af økonomisk lighed i et land. En supplerende variabel kan være graden af deltagelse i faglige organisationer. Desuden er der en række demografiske variable, der hyppigt benyttes i kvantitative studier af kriminalitetsudviklingen: Befolkningstæthed, urbaniseringsgrad, andel unge, ugifte, og andel immigranter (Se Caulkins & Pacula (2006) for specificeret prævalensmodel). Endelig for narkotikakriminalitet er landets geografiske beliggenhed også en medvirkende faktor da afstanden fra de store producent lande,

for cannabis Marokko og Libanon, har indflydelse på prisniveauet. Ved første øjenkast er disse variable ikke umiddelbart nogle hvor der er markant forskel mellem de nordiske lande.

I forlængelse af det ovenstående kan man sige at der groft sagt er to teoretiske perspektiver på spørgsmålet: et kulturelt perspektiv (Katz 1988, Hayward 2007) og et kontrolperspektiv (Gottfredson & Hirshi 1990). Med andre begreber kan dette konceptualiseres som et myndighedsperspektiv (Kleiman 1989, 1992) overfor et brugerperspektiv (Becker 1963), den formelle kontrol overfor den mere uformelle sociale kontrol.

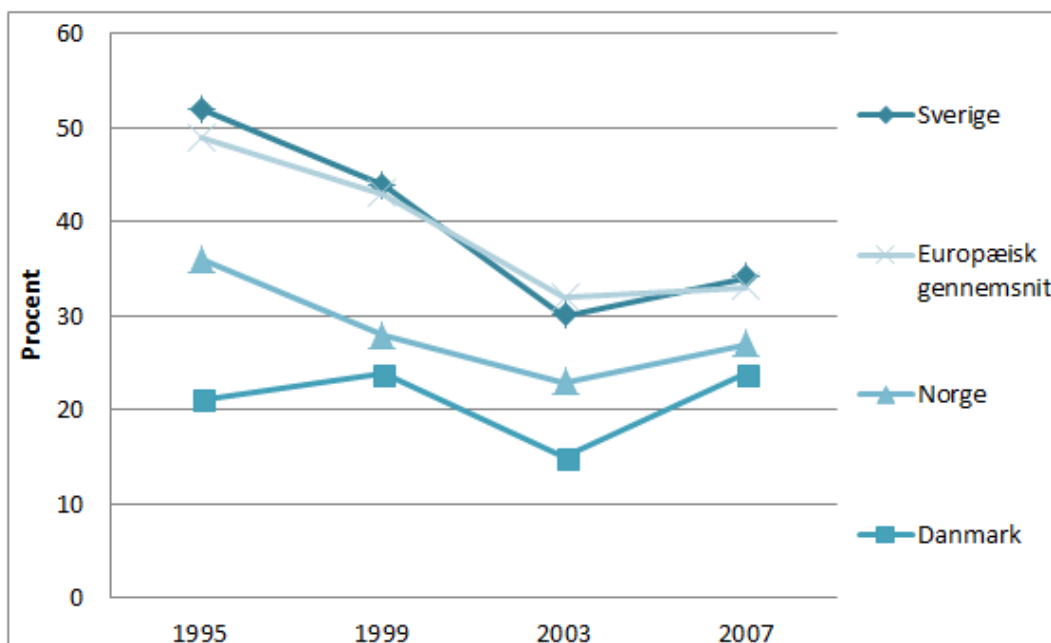
En måde at anskueliggøre uenighederne er at inddele diskussionen i tre abstraktionsniveauer: normer, priser og tilgængelighed. Fra mest abstrakt til mest konkret. En tilsvarende opdeling finder man i "situational crime prevention" (Cornish & Clarke 1987). Her inddeles "offender perception" og "choice structuring properties" i henholdsvis individual assessment, der inkluderer en moralsk evaluering af handlingen, et retshåndhævelsesperspektiv, der inkluderer overvejelser om tilknyttet straf, og en social kontekst hvor diskursen om stoffets farlighed spiller ind på beslutningen om at købe eller bruge. Endelig kan man drage en parallel til kontrollen med udbuddet af alkohol.

Udbudskontrol	Alkohol	Cannabis
Normer	Reklame-begrænsninger	Kriminalisering
Priser	Punktafgift	Sanktioner
Tilgængelighed	Åbningstider, aldersgrænser	Håndhævelse

Normer: Stigmatisering af cannabisbrugere gennem kriminalisering

Hvordan indvirker den formelle normdannelse på unges opfattelse af cannabis? Et vægtigt argument for at de afledte virkninger af den formelle kontrol stadig kun har begrænset indflydelse findes i det forhold, at prævalensen af cannabis steg i alle vestlige lande i 1990'erne. Det vil sige uanfægtet af landenes respektive førte kontrolpolitikker. Dette indikerer at cannabisbrug er så rodfæstet en kulturel praksis at lovgivning og retshåndhævelse har begrænset betydning (Reinarman 2009). I mange lande, herunder Danmark, antages cannabisbrug at være blevet "normaliseret" (Parker, Williams & Aldridge 2002). Normalisering beskriver en udbredt anvendelse og kulturel tilpasning af stofbrug. Denne diskussion er ikke ny. Stigma-begrebet har en lang historie indenfor kriminologien i forlængelse af labeling traditionen (Lemert 1951, Becker 1963). Labeling henviser til de sociale processer, der påfører negative karakteristika til individer eller grupper. Den tilknyttede stigmatisering medfører en social isolation som på sigt devaluerer status og identitet. På denne måde er stigma en form for social kontrol, der er påvirket af historie og kultur. Et stigma fungerer både afskrækkende og straffende på afvigende adfærd og identiteter, såvel indenfor som udenfor de formelle retslige institutioner (Hathaway et al. 2011). Et eksempel på hvordan man kan måle stigmatisering overfor normalisering er, at undersøge hvor stor risiko der vurderes tilknyttet brugen af cannabis, eller omvendt, med Christie (1967) spørge: "Hvor godt er marihuana?"

Figur 2: Andel 15-16-årige der angiver "stor risiko" ved brug af cannabis en enkelt eller to gange, i Danmark, Sverige og Norge, samt europæisk gennemsnit, %.

Kilde: Hibell et al. (1997, 2000, 2004, 2009)

En metode til at komme lidt dybere ned i dette spørgsmål er, at analysere parlamentariske diskussioner. Indholdet af disse diskussioner og eventuelle fremsættelser af lovforslag kan siges at tjene som bindeled mellem formelle og uformelle sociale normer, hvor den endelige lov repræsenterer de formelle normer. I Danmark er der således med jævne mellemrum lovforslag desangående "kontrolleret dekriminalisering" (Københavns Kommune 2012) og lignende, mens man i Sverige har været anderledes træge til at opgive ambitionen om et "narkotikafrit samfund".

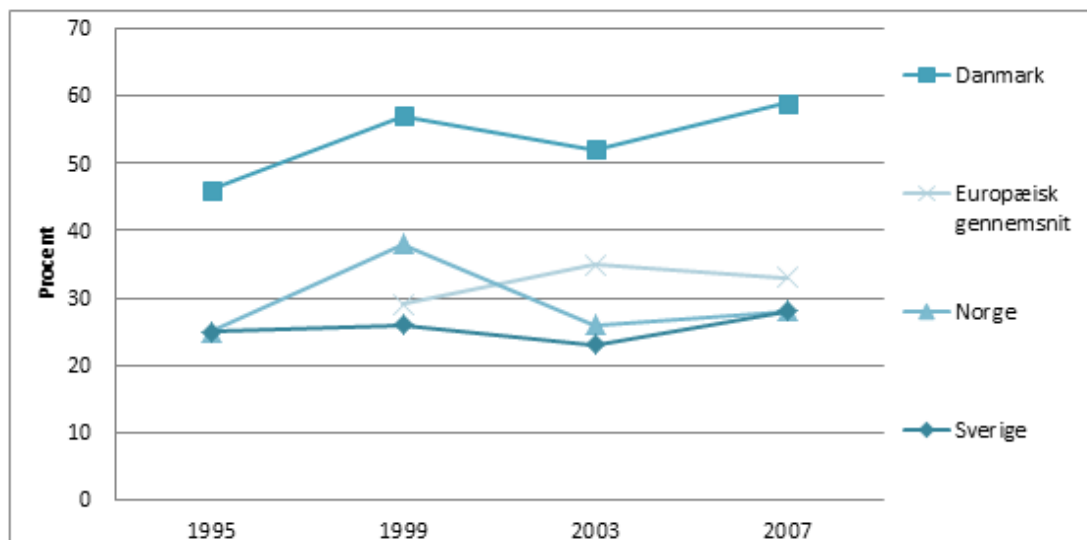
Priser

"Pris" skal analytisk forstås som en "fuld pris" (Rasmussen & Benson 1994). Den "fulde pris" dækker over såvel prisen på cannabis, de tilknyttede bøders størrelse, de afledte konsekvenser ved at få en plet på straffeattesten og genvordighederne ved at fysisk at anskaffe stoffet. I forhold til den empirisk målbare virkning af en prisstigning vil en økonomisk analyse af cannabisbrug på befolkningsniveau påvise at den samlede forbrugte mængde påvirkes i negativ retning (Kleiman 1989, Reuter & Kleiman 1986, Kilmer et al. 2010, MacCoun 2012, van Ours 2011). Omvendt demonstrerer Järvinen og Demant (2011), at den faktiske pris har meget ringe indflydelse på unge stofbrugeres prioriteringer hvad angår cannabis. Denne uenighed tolker jeg som værende et resultat af forskernes valg af perspektiv, myndighedsperspektivet henholdsvis brugerperspektivet. Fra myndighedernes perspektiv vil selv en lille prisstigning medføre en reduktion i den samlede forbrugte mængde på befolkningsniveau, i overensstemmelse med totalkonsumtionsteoriens (Bruun et al. 1975) antagelser. For den enkelte bruger vil en prisstigning på et par procent formentlig ikke medføre nogen mærkbar ændring i forbrugsmønster. Slet ikke for den store brugergruppe der helt overvejende bruger cannabis i sociale sammenhænge, hvor det er udbredt at modtage cannabis gratis eller i en gaveøkonomi (Caulkins & Pacula 2006).

Tilgængelighed

Den af individerne subjektivt opfattede tilgængelighed er en problematisk variabel. Tilgængeligheden viser sig hurtigt at være meget nært korreleret med prævalensen i selvrapporteringsundersøgelser. Med andre ord, hvis der er mange der bruger cannabis er der mange der ved hvor det kan skaffes. Alternativt kan man gisne, at der vil være mange sælgere, at brugen er mindre stigmatiseret og at uforholdsmæssigt mange derfor vil svare bekræftende på spørgsmålet (Bjarnason, Steriu & Kokkevi 2010, MacCoun 2011), i forlængelse af en "flertalsmisforståelse" (Christie & Hauge 1962).

Figur 3: Andel 15-16-årige der svarer at cannabis er "relativt let", eller "meget let" tilgængeligt, 1995-2007.

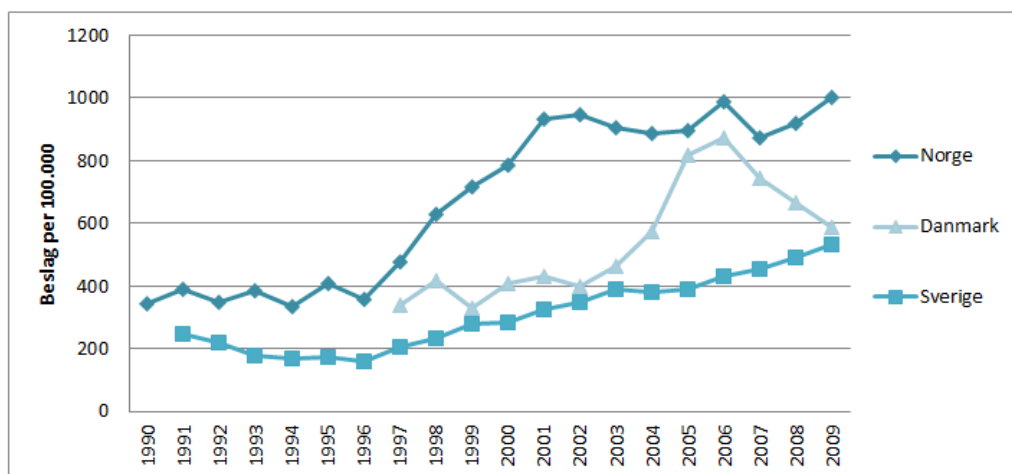

Kilde: Hibell et al. (1997, 2000, 2004, 2009)

Håndhævelsesintensitet

Fra et myndighedsperspektiv kan man med en øget retshåndhævelsesintensitet øge afstanden mellem køber og sælger (Kilmer 2002). I et kontrolteoretisk perspektiv vil denne "sandsynlighed for at blive taget" være den afgørende variabel. Det betragtes, som tidligere nævnt, som en stor mangel i den eksisterende komparative forskning at der ikke foreligger studier der tager højde for dette aspekt.

Figur 4: Antal cannabisbeslag per 100.000 16-34-årige (15-34-årige i Norge)

Kilder: Guttormsson (2010), Edland-Gryt (2010), politi.dk

Umiddelbart forekommer det overraskende, at der foretages flere cannabisbeslag per 100.000 personer i Danmark end i Sverige. Et mere realistisk billede af det "faktisk forekommende kontroltryk" bør inddrage et estimat over hvor mange cannabisbrugere der er i det pågældende land. I tabel 1 nedenfor udtrykkes kontroltrykket som set i forhold til et absolut antal af "årslige cannabisbrugere", det vil sige andel der har brugt cannabis indenfor det sidste år ganget med størrelsen af aldersgruppen. Som det fremgår af tabel 1 er kontroltrykket per bruger størst i Sverige, hernæst Norge og endelig markant mindre i Danmark.

Tabel 1: Brugerkontroltryk - Sandsynligheden for at en cannabisbruger får en straf for cannabis-relateret kriminalitet i løbet af et år, %.

Land/år	1999	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Danmark		3		7			5	4
Sverige		22		8	9	9	11	12
Norge	8		9					10

Diskussion: Hvordan kvantificeres kultur?

På den ene side kan vi observere at cannabisbrug er blevet "normaliseret" (Parker, Williams & Aldridge 2002) blandt unge i Danmark og at distributionen foregår blandt venner og bekendte, snarere end på åbne markeder (Järvinen & Demant 2011, Coomber & Turnbull 2007). I dette perspektiv er brug af cannabis en rutinepræget aktivitet, der er indlejret i kulturelle og ungdommelige praksisser tilknyttet fest, socialisering og brug af legale rusmidler. Her anses de subkulturelle normer tilknyttet brugen af cannabis som mere afgørende end den formelle sociale kontrol. Disse uformelle normer er mere præget af internationale modestrømninger end myndighedernes kontrol, uagtet dennes symbolpolitiske aspekter.

På den anden side kan vi observere en myndighedsreaktion på de tilknyttede kriminalitetsproblemer, i form af et åbent marked, som ligger i forlængelse af situationel kriminalitetsforebyggelses rationaler (Cornish & Clarke 1987). Ved at skærpe intensiteten af retshåndhævelsen overfor små-salg og besiddelse af cannabis kan man tvinge markedet i

retning af mere diskrete former. På denne vis skaber man større afstand mellem sælgerne og potentielle køber og mindsker hermed tilgængeligheden. Ved at skærpe retshåndhævelsesintensiteten og pønaliseren skærper man yderligere den moralske fordømmelse af cannabisbrug. Man øger stigmaet tilknyttet brugen, både direkte i form af straffeattester og bøder, og indirekte i forlængelse af det syn på brugen, der følger af en skærpet pønaliseren. Selvom den enkelte måske ikke vil mene at forbruget påvirkes af denne myndighedskontrol vil der være en forbrugsreduktion på samfundsniveau, i forlængelse af totalconsumptionsteorien (Bruun et al. 1975). Selvom det antages at kontrollens intensitet har en selvstændig virkning forekommer det usandsynligt at det er den mest afgørende variabel. Mere diffuse størrelser som uformel kontrol og kultur spiller formentlig en større rolle (Reuband 1995, Reinerman 2009), men hvordan måler man "kultur"?

Selvom lovgivning ikke isoleret set antages at påvirke forbrugsraterne direkte i nogen nævneværdig grad, påvirker den retlige status ikke-brugernes syn på brugerne (Reinerman, Cohen & Kaal 2004). At se lovgivningen og den formelle sociale kontrol som eneste stigmatiserende virkning skaber derfor en kunstig skelnen mellem formel og uformel social kontrol (Acevedo 2007). Normerne tilknyttet brugen af cannabis påvirkes af autoritative diskurser så som lovgivning og lægevidenskab og former dermed brugernes selvforståelse, identitet og status (Hathaway et al. 2011). Man kan derfor bruge Goffmans begreber til at kritisere normaliseringstenen. Goffman skelner nemlig mellem "normalisering" og "normaficering". Sociale afvigere præsenterer sig selv som normale ved at udføre den forventede normative adfærd med henblik på at opretholde den sociale interaktion, dette er "normaficering". En sådan konform præsentation er ikke det samme som, at den faktiske stigmatiserede adfærd er blevet normaliseret. For Goffman indebærer en egentlig normalisering at andre accepterer det stigmatiserede individ og behandler dem som om de intet stigma bar. Tilsvarende hos Parker, Williams og Aldridge (2002), hvor definitionen af normalisering indebærer en mere overordnet social transformation, hvor de stigmatiserede personer inkluderes i samfundet. Et samfund som i yderste instans vælger at sætte pris på deres adfærd. Der er altså spænding mellem at cannabisbrug er normaliseret blandt (store grupper) af unge og så Goffmans brug af begrebet hvor det inkluderer en langt bredere samfundsmæssig accept, som ikke er til stede i dag. Med Goffmans distinktioner er Parker, Williams og Aldridge (2002) brug af normaliseringsbegrebet snarere et eksempel på en normaficering (Hathaway et al. 2011).

Det er ikke nogen simpel problemstilling. I det ovenstående er præsenteret en deskriptiv og nationalt funderet problemstilling forstået på den måde at det for nuværende blot er relevante variable og problemer, med udgangspunkt i tre lande, der diskuteres. En række konkrete problemer mangler at blive besvaret. For eksempel at kriminalstatistikkerne landende imellem registrerer narkotikakriminalitet forskelligt (Hauge 1996). Kun Danmark har ekspliciteret relationen mellem kvantitet og strafudmåling. Sverige og Norge har kriminaliseret selve "brugen", hvilket er usædvanligt for Europæiske lande (EMCDDA 2005). Formålet med det ovenstående har været at skitsere udgangspunktet for en egentlig kombineret kvalitativ og kvantitativ longitudinal analyse (Bennett 2004). En sådan analyse kan ideelt set bidrage til hvad vi ved om narkotikakriminalitet og kontrollens effektivitet, men også den anden vej rundt. Her er det relativt begrænset hvad vi ved om kontrol og afskrækkelse uden for kerneområderne omhandlende forskellige former for berigelseskriminalitet.

Referencer

- Acevedo, B. (2007). Creating the cannabis user – A post-structuralist analysis of the re-classification of cannabis in the United Kingdom (2004-2005). *International Journal of Drug Policy*, 18 (3): 177-186.
- Asmussen Frank, V. (2008) Danish drug policy - shifting from liberalism to repression. *Drugs and Alcohol Today*, 8 (2): 26-33.
- Balvig, F. (2003). Profilen: Da lov og orden kom til Danmark. *Social Kritik*, 85: 36-55.
- Becker, G. (1968). Crime and Punishment an Economic Approach. *Journal of Political Economy*, 76 (2): 169-217.
- Becker, G. S., Grossman, M., & Murphy, K. M. (1991). Rational Addiction and the Effect of Price on Consumption. *American Economic Review*, 81 (2): 237-241.
- Becker, H. (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: The Free Press.
- Bennett, R. (2004) Comparative criminology and criminal justice research. *Justice Quarterly*, 21(1): 1-21.
- Bjarnason, T., Steriu, A., & Kokkevi, A. (2010): Cannabis supply and demand reduction: Evidence from the ESPAD study of adolescents in 31 European countries. *Drugs: education, prevention and policy*, 17: 123-134.
- Bruun, K., Edward, G., Lumio, M., Mäkela, K., Pan, L., Popham, R.E., Room, R., Schmidt, W., Skog, O.-J., Sulkunen P. & Osterberg, E. (1975). *Alcohol control policies in public health perspective*. Forssa: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, vol. 25.
- Caulkins, J. & Pacula, R. (2006). Marijuana Markets: Inferences from Reports by the Household Population, *Journal of Drug Issues*, 36 (1): 173-200.
- Christie (1967). *Narkotika*. Vienna: WHO.
- Christie, N. & Bruun, K. (1985 [1996]). *Den gode fiende*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Christie, N. & Hauge, R. (1962). *Alkoholvaner blant storbyungdom*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Coomber, R. & Turnbull, P. (2007). Arenas of Drug Transactions: Adolescent Cannabis Transaction in England – Social Supply. *Journal of Drug Issues*, 37 (4): 845-866.
- Cornish, D. & Clarke, R. (1987). Understanding Crime Displacement: An Application of Rational Choice Theory. *Criminology*, 25 (4): 933-948.
- Edland-Gryt, M. (ed.) (2010). *Rusmidler i Norge 2010*. Oslo: SIRUS.
- EMCDDA (2010). *Statistical Bulletin*. Lisbon: EMCDDA.
- EMCDDA (2005). *Illicit Drug Use in the EU: Legislative Approaches, Thematic papers*. Lisbon: EMCDDA.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Frantzen, E. (2005). *Narkojakt på gateplan – Om politikkontroll av narkotika på Vesterbro*. København: Juridisk Fakultet Københavns Universitet.
- Gottfredson, M. & Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Guttormson, U. (2010). *Narkotikatillgängligheten i Sverige 1988-2009*. Stockholm: CAN.
- Hakkarainen, P., Hübner, L., Laursen, L. & Ødegård, E. (1996). Drug use and public attitudes in the Nordic countries. In: Hakkarainen, P., Laursen, L., Tigerstedt, C. (eds.). *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*. NAD Publications No. 31. Helsinki: NAD.
- Hathaway, A., Comeau, N. & Erickson, P. (2011). Cannabis normalization and stigma: Contemporary practices of moral regulation. *Criminology and Criminal Justice*, 12 (2): 451-469.
- Hauge, R. (1996). Nordic Data on Drug Offences: are they comparable? In: Hakkarainen, P., Laursen, L., Tigerstedt, C. (eds.). *Discussing drugs and control policy. Comparative studies on four Nordic countries*. NAD Publications No. 31, 189-204. Helsinki: NAD.
- Hayward, K. (2007). Situational Crime Prevention and its Discontents: Rational Choice Theory versus the 'Culture of Now'. *Social Policy and Administration*, 41 (3): 232-250.
- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Morgan, M., & Narusk, A. (1997). *Alcohol and Other Drug Use among Students in 23 European Countries*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

- Hibell, B., Andersson, B., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., & Morgan, M. (2000): *The 1999 ESPAD Report: Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.
- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnason, T., Ahlström, S., Balakireva, O., Kokkevi, A., & Morgan, M. (2004): *The ESPAD Report 2003: Alcohol and Other Drugs Use Among Students in 35 European Countries*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning.
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., & Kokkevi, A. (2009): *The 2007 ESPAD Report: Alcohol and Other Drug Use Among Students in 35 European Countries*. Stockholm: Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs.
- Jepsen, J. (1966). Marijuana i kriminologisk og juridisk belysning. In: Thygesen (red.). *Er marijuana skadeligt?* København: Stig Vendelskærs Forlag.
- Järvinen, M. & Demant, J. (2010). Hashens "normalisering", I: Järvinen, M. Demant, J. & Østergaard, J. (red.) *Stoffer og natteliv*, 76-92. København: Hans Reitzels Forlag.
- Katz, J. (1988). *Seduction of Crime – Moral and Sensual Attractions in Doing Evil*. New York: Basic Books.
- Kilmer, B., Caulkins, J., Pacula, R., MacCoun, R. & Reuter, P. (2010). *Altered State? Assessing How Marijuana Legalization in California Could Influence Marijuana Consumption and Public Budgets*. Santa Monica: RAND Drug Policy Research Center, Occasional Paper.
- Kilmer, B. (2002). *Do cannabis possession laws influence cannabis use?* Brussels: Ministry of Public Health.
- Kleiman, M. (1992). *Against Excess – Drug Policy for Results*. New York: Basic Books.
- Kleiman, M. (1989). *Marijuana – Costs of Abuse, Costs of Control*. New York: Greenwood Press.
- Københavns Kommune (2012). *Notat: 22 medlemsforslag om afkriminalisering af hashhandelen i København (2011-159894)*. Dokument nr. 2012-11257.
- Lemert, E. (1951). *Social Pathology*. New York: McGraw-Hill.
- MacCoun, R. (2011). What can we learn from the Dutch cannabis coffeeshop system? *Addiction*, 106 (11): 1899-1910.
- van Ours, J. (2011). The Long and Winding Road to Cannabis Legalization. Discussion Paper 2011-126, Tilburg University.
- Parker, H., Williams, L. & Aldridge, J. (2002). The Normalization of 'Sensible' Recreational Drug Use: Further Evidence from the North West England Longitudinal Study. *Sociology*, 36 (4): 941-964.
- Partanen, J. & Metso, L. (1997): Cannabis use in Finland in the 1990s: An overview of adult population survey results. *Alkoholpolitiikka*, 62: 350-355.
- Rasmussen, D. & Benson, B. (1994). *The Economic Anatomy of a Drug War – Criminal Justice in the Commons*. London: Rowman and Littlefield Publishers.
- Reinarman, C. (2009). Cannabis Policies and User Practices: Market Separation, price, potency, and accessibility in Amsterdam and San Francisco. *International Journal of Drug Policy*, 20 (1): 28-37.
- Reinarman, C., Cohen, P. & Kaal, H. (2004). The Limited Relevance of Drug Policy: Cannabis in Amsterdam and in San Francisco. *American Journal of Public Health*, 94 (5): 836-842.
- Reuband, K.-H. (1995). Drug Use and Drug Policy in Western Europe. *European Addiction Research*, 1 (32): 32-41.
- Reuter, P. & Kleiman, M. (1986). Risks and Prices: An Economic Analysis of Drug Enforcement. *Crime and Justice*, 7: 289-340.
- Sandberg, S. & Pedersen, W. (2009). *Cannabiskultur*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Van Solinge, T. (1997). *The Swedish Drug Control System – an in depth review an analysis*. Amsterdam: Mets/Cedro.
- Storgaard, L. (2000). *Konstruktionen af dansk narkotikakontrolpolitik siden 1965*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Storgaard, L. (2005). Trends in Danish cannabis use and changes in cannabis policy in Denmark. In: Kraus, L. & Korf, D. (eds.). *Research on Drugs and Drug Policy from a European Perspective*. Lengerich: Pabst Science Publishers.
- Vestergaard, J. (1988). *Nordisk samfundsforskning om narkotika og narkotikakontrol*. København: Kriminalistisk Instituts årsberetning 1987/1988.
- Wilhjelm, P. (1991) *Slaget mod bagmændene: Om anvendelse af straffelovens § 191 a – narkotikahæleri*. København: Kriminalistisk Instituts Skriftserie.

Mika Sutela

Unity of Driving Ban Sanctions in Aggravated Drunk Driving Crimes in District Courts of Finland – Especially from a Gender Point of View

Abstract

A driving ban sanction is one kind of precautionary measure, although a drink driving offender can themselves feel it is an extremely severe punishment. It is assumed that there exists variation in driving ban sanction practices in different parts of Finland. For instance, there are such different kinds of circumstances in Lapland and Helsinki. Research data consists of 499 aggravated drunk driving sentences from seven Finnish district courts in 2006, 2008 and 2010. On average offenders have been given approximately an eight month unconditional driving ban. The aim of this paper is to tell which factors statistically affect driving ban sanction severity and conditionality. Visually it could be said that women offenders would get more lenient driving bans than men. However, if some other variables are taken into account as well, there is no difference between male and female offenders' driving bans. Gender of the judge shouldn't have any effect on sentences that an offender would get. Preliminary results show that it is not an important factor on the whole. If it is looked at in more detail and in smaller subgroups, there it can be seen some overall differences.

1 Introduction

The driving ban is the sanction in order to prevent a person's participation in traffic as a driver of the vehicle when he is considered to have a lack of condition for it.¹ Driving bans are considered as traffic criminal law precautionary measures. They are an efficient type of sanction. A driver is isolated from traffic by the driving ban². Driving bans are often considered as an even more severe sanction than a penalty sanction. Tuori states that thus it has general deterrence effect. On the other hand there exists certain categories of people who drive a motor without a driving license and to whom a driving ban may not have any significant meaning. For example, it has been stated that among 20–29 years old men driving ban sanction has no special deterrence at all.

The efficiency of the driving ban is based partly on the severity of the sanction and the immediacy of its implementation after the offense. The driving ban must also be long enough in order to identify the blameworthiness of the traffic behavior which is the basis for it. Driving ban sanctions as such and their length as well are acting as an

¹ Liikenne- ja viestintäministeriö 2002, p. 2.

² Liikenne- ja viestintäministeriö 2002, p. 2.

effective deterrent for all drivers in traffic, not only for those who have had to be the target of the measure.³

The aim of this paper is to show how driving ban sanctions are varying according to the gender of the offender and judge in particular. Is there any difference in the length of the driving ban if that is imposed by a male or female judge? Do female offenders get more lenient driving bans than male offenders? The goal is also to look at which factors statistically affect the severity and conditionality of the driving ban sanction. Do severity and conditionality vary from place to place? Moreover, can it be asked which kinds of offenders are imposed with conditional driving bans? Are female offenders and professional drivers more likely to be given driving bans that are conditional than male offenders and other drivers?

2 About the regulation of driving ban in Finland

According to the Finnish Driving Licence Act (386/2011) (later DLA) a court shall impose a driver of a motorized vehicle to be banned from driving, if he is found guilty of *aggravated reckless driving* (Criminal Code (39/1889) 23:2 (545/1999)), *drunken driving* (23:3 (1198/2002)) or *aggravated drunken driving* (23:4 (1198/2002)) or *transport crime of dangerous goods* (44:13 (400/2002)).

The driving ban is considered to increase the credibility of the traffic criminal justice system. Thus, it has a general deterrence effect, especially for the rules which emphasize the disapproval of drunk driving and aggravated drunken driving. The ban also acts as a deterrent for professional drivers.⁴ A driving ban affects on special deterrence when the driver loses his or her right to drive and he is isolated from the traffic.

The length of the court-imposed driving ban is enacted in DLA 66 §. Those who are guilty of drunken driving or the crime of transporting dangerous goods are banned from driving for at least one month, and those who are guilty of aggravated reckless driving or aggravated drunk driving at least three months. Suspension of the driving license is valid for a maximum of five years.

If the driver is guilty of repeat offenses, the duration of the driving ban is at least six months. For example, if a driver is twice found guilty of drunk driving or the crime of transporting dangerous goods, and moreover aggravated drunk driving or aggravated reckless driving within a 5 year period. A penalty of at least one year is imposed if a driver is guilty of two aggravated drunk driving or aggravated reckless driving offenses in five years.

A driving ban sanction has often more strongly affected the perpetrator than a fine, especially if the car is needed, for example because of housing, work or leisure activities and there is no alternative transport available⁵. When imposing the driving ban, the court must take into consideration all the factors that could affect the livelihood and necessary movement of person who is to receive the driving ban. Nowadays the annual personal mileage will not be considered the same extent as

³ Liikenne- ja viestintäministeriö 2002, p. 2.

⁴ Tolvanen 1999, p. 181.

⁵ Tuori 2002, p. 137.

previously. Driving bans will be the same length for professional drivers and other drivers.⁶

All factors affecting the length of the driving ban should be considered case by case. Very often the driving ban affects on profession of the convicted, while for others it may not have the same importance. In judicial proceedings the accused should present evidence that the driving ban may affect his or her family's livelihood.

Furthermore, the place of residence may have an impact in determining the driving ban. For example, if the person's workplace is a considerable distance from the place where he or she is living, or his or her place of residence is far away from public transport, a shorter driving ban may be imposed, than, for example a person who lives and works in the city center.⁷ In the law the necessary movements is meant the situation where imposing on driving ban may also affect on the movement of the accused himself, but also moving of his family, because the family may be dependent on the accused's right to drive. In this case, it must be taken into account for example, situations in which there are people who need regular medical care or rehabilitation in the family. The family may also include disabled persons who are dependent on the accused's right to drive. For example, children's nursery and school transport must be taken into consideration.⁸

On the basis of the study of Lappi-Seppälä the principles of driving ban imposed were rather unclear in drunken driving offenses. Grading according to blood alcohol level was quite irregular. The dual nature of the driving ban as a part of punishment, and partly as a precautionary measure obscures the situation.⁹

3 Conditional driving ban

Details of suspended driving ban are enacted in DLA 67 §, which states that the court can impose a driving ban as conditional when the accused's right to drive is essential because of the profession, or if there is another very valid reason and the offence has not caused any risk to another's security. A conditional driving ban can be imposed in situations where the right to drive is essential for the driver's profession or another important reason. This requires that the right to drive is essential just for that work and in other cases it could imply significant costs. Also driving with their own car to the workplace is considered as a factor as a result of which conditional driving ban can be imposed. As an acceptable criterion is considered for example the situation where between place of residence of the convicted person and the workplace does not run public transport or using of public transport would have considerable costs. When considering a conditional driving ban on the basis of the profession of convicted, it is noted that just the mere need for a driving license does not lead to a conditional driving ban, but the driving license must be really necessary for their profession. The serious reason which is in the law is taken to mean a situation where the driving ban would cause unreasonable costs for the offender.¹⁰ The court sets a

⁶ HE 104/2004, p. 15.

⁷ Tolvanen 1999, p. 183.

⁸ Tolvanen 2007, p. 189.

⁹ Lappi-Seppälä 1994.

¹⁰ Tolvanen 1999, p 184.

conditional driving ban for at least one and up to three years. The probation period begins immediately after the court makes a decision of a conditional driving ban.

Conditional driving bans are imposed relatively infrequently compared to the total number of driving bans, but the law varies by region quite a lot. In 2008, conditional driving bans without the control of the right to drive (alcolock) were imposed on 1 545 couples, which amounted to 5.9 percent of the total number of driving bans.

In 2006-2008, the highest proportion of the imposed conditional driving bans was in the circuit of the Rovaniemi Court of Appeal, 9.0 percent of driving bans, while in the circuit of the Helsinki Court of Appeal conditional driving bans were imposed only in 2.1 percent of all driving bans.¹¹

The court must impose the alcolock-supervised right to drive for those found guilty of drunken driving offense if he or she makes a request. A driving ban is imposed conditionally in that case. In February 2012 Alcolock group of Ministry of Transport and Communications proposed more severe penalties for drunken drivers. The group proposed that the minimum length of driving bans in drunken driving crimes will be extended so that they better reflect blameworthiness of offenses, consequent danger and international regulation.

The role of the alcolock-supervised driving ban will be strengthened as an alternative to the driving ban so that the court should impose alcolock-supervised right to drive, if the conditions of its imposition are met. Currently, the supervised rights to drive are imposed for only just over 500 per year, but there are annually more than 15 000 such persons who have been guilty of drunken driving offenses¹². The possibility to impose a conditional driving ban without the alcolock-supervised right to drive in alcohol-based drunken driving offense is proposed to be abandoned. The possibility of a conditional driving ban without an alcolock-supervised right to drive is proposed to be retained with current criteria, among others, drivers who are guilty of drunken driving offense based on other substance abuse than alcohol.

4 Empirical analysis of driving ban sanctions

In Finland driving bans are short in comparison to international sanctions. In 2010, length of driving bans imposed in aggravated drunken driving cases was less than six months in 13.1 percent of driving bans, 45.7 percent of all driving bans were 6-12 months, 40.9 percents more than one year and 6.4 percents were more than two years.¹³

Research data consists of 499 aggravated drunken driving sentences from the seven¹⁴ Finnish district courts in 2006, 2008 and 2010. The data includes only alcohol-based aggravated drunken driving offenses and cases where it has been sentenced only penalty imprisonment, not fines. On average (as a median value) it has been imposed about eight months driving ban for an offender. On average, male offenders received

¹¹ Ks. Liikenne- ja viestintäministeriö 2012, p. 12.

¹² Liikenne- ja viestintäministeriö 2012, p. 24.

¹³ Liikenne- ja viestintäministeriö 2012, p. 12.

¹⁴ The District Courts in Helsinki, Joensuu, Kouvola, Turku, Vaasa, Jyväskylä and Rovaniemi.

driving ban just for eight months, and females 6.5 months on average. This difference is statistically significant¹⁵.

The gender of the judge shouldn't affect any sentences imposed for an offender. However a judge's personality and various experiences are surely a subconscious consideration. Aggravated drunk driving is such a crime that the gender of the judge shouldn't be an important factor in sentencing.

In the following tables median statistics have been used instead of mean because the median is not so sensitive to outliers and other exceptionally small or big values. As it can be seen from table 1, a driving ban was imposed eight months on average regardless of judge's gender. Male judges and female ones have also the same standard deviations.

Table 1: Descriptive statistics of driving ban sanctions according to judge's gender in the cases penalty sanction was imprisonment.

	Judge's gender		
	Male	Female	
N	289	183	Imprisonment (overall)
Median	65	60	
StDev	32.2	29.1	
Min	20	25	
Max	240	190	
N	285	170	Driving ban
Median	8	8	
StDev	5.1	5.1	
Min	3	3	
Max	38	40	

If the penalty sanction was unconditional imprisonment there existed statistically significant difference between judges' gender. Female judges imposed 15 months driving ban on average and male judges 13 months (table 2). Driving bans imposed by female judges had also less variation than bans imposed by male judges. Situation is almost the reverse in the case of unconditional imprisonment. Male judges impose a slightly more severe imprisonment sentences than female judges and they had a slightly smaller standard deviation. Among both female and male judges driving ban sanctions correlate with unconditional imprisonment sentences statistically significantly (0.79 versus 0.58)¹⁶. We can see in figure 1 how the points are located quite well into linear group especially among female judges.

¹⁵ Here was used so called Mood's Median Test to test the difference between the medians of driving bans sanctions imposed by female and male judges.

¹⁶ It has to be remembered that correlate doesn't tell anything about causality. If two variables are correlating statistically significantly, we can say that they have strong connection with each other but not about causality relationship.

Table 2: Descriptive statistics of driving ban sanctions according to judge's gender in the cases penalty sanction was unconditional imprisonment.

	Judge's gender		
	Male	Female	
N	88	52	Unconditional imprisonment
Median	82.5	75	
StDev	31.4	41.6	
Min	20	150	
Max	25	190	
N	85	50	Driving ban
Median	13	15	
StDev	4.9	4.3	
Min	3	5	
Max	25	24	

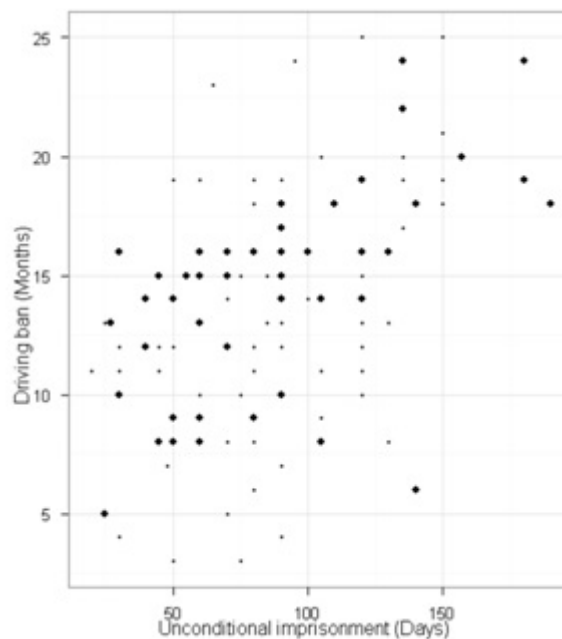

Figure 1: Length of unconditional imprisonment versus driving ban.

In the case of conditional imprisonment both female and male judges imposed driving ban of the same length, 7 months on average (Table 3). Also the conditional imprisonment penalties were the same length, 60 days on average. In driving ban sanctions there was not any difference in the variation but among male judges there was more variation in penalty sanctions (30.6 vs 19.1).

Table 3: Descriptive statistics of driving ban sanctions according to judge's gender in the cases penalty sanction was conditional imprisonment.

	Judge's gender		
	Male	Female	
N	201	131	Conditional imprisonment
Median	60	60	
StDev	30.6	19.1	
Min	20	25	
Max	240	120	
N	195	116	Driving ban
Median	7	7	
StDev	4.4	4.2	
Min	3	3	
Max	38	40	

If it was judged to impose community service instead of unconditional imprisonment, there was even more clear similar situation as in the case of unconditional imprisonment as figure 2 shows. Now driving ban sanctions and community service sentences of male judges do not correlate with each other (0.28) statistically significantly but among female judges they correlate (0.44). Female judges sentenced driving bans more specifically within the smaller monthly difference than male judges. Male judges had in turn smaller variation in community service sentences (Table 4).

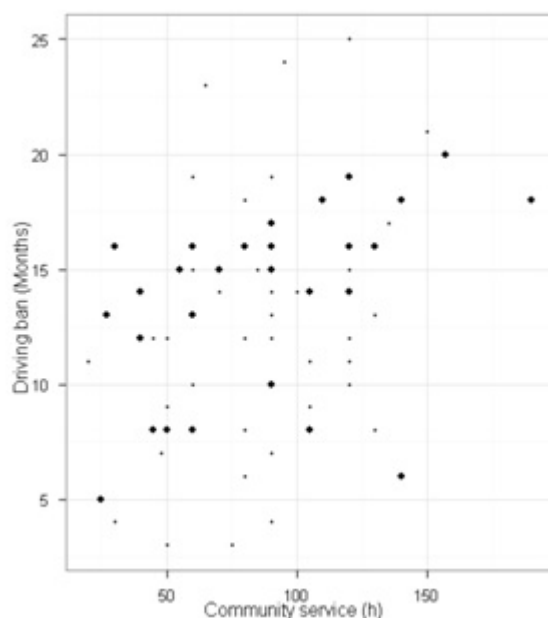

Figure 2: Length of community service versus driving ban.

Table 4: Descriptive statistics of driving ban sanctions according to judge's gender in the cases instead of unconditional imprisonment was sentenced community service.

	Judge's gender		
	Male	Female	
N	51	32	Community service
Median	90	85	
StDev	29.3	41.2	
Min	20	25	
Max	150	190	
<hr/>			
N	48	30	Driving ban
Median	12	15	
StDev	5.1	4.1	
Min	3	5	
Max	25	20	

According to the statistical linear regression model the variables explained statistically significantly the length of unconditional driving ban when the effects of all other variables in the model were eliminated were *the place of District Court, offender's profession sector* (other, transport), *socioeconomic class, similar* (drunken driving or reckless driving) *criminal background, alcohol blood level, count of an indictments, plaintiff* (yes or not in the case), *time from the offense to sentence and length of the penalty sanction*.

In other words, the variables seem rather anticipated. For example, working in some transport job shortens the driving ban and from the socioeconomic classes working as an employee lengthens it. Criminal history lengthens the driving ban and if there are any plaintiffs in the case, the driving ban becomes more lengthy. However, the gender of the offender was not a significant factor although there is a difference when it is looked at as a single factor.

When it is assumed that there exists variation in driving ban sanction practices in different parts of Finland, that holds true according to the statistical model. Results are however not assumed. There was no statistical significant difference between Helsinki and Lapland but it can be said that there was imposed statistically more severe driving bans sanctions in the District Court of Central Finland in Jyväskylä than in the Helsinki District Court.

What about the conditional driving ban in practice? There were 27 conditional driving ban cases in the data so it is only about five percent of all cases. There were not any cases from the Helsinki District Court but eight couples (about 31 percent of all conditional driving bans) in the Lapland District Court in Rovaniemi. On average, the length of the conditional driving ban was also eight months.

What kind of persons who are guilty of aggravated drunken driving get driving ban sanctions as conditional according to research data? Over 80 percent of the convicted were over 35 years old, 15 percent females and only about eight percent worked in the transport sector, salesman and construction workers, to name just a few professions. About 70 percent of the convicted had no similar criminal background. Blood alcohol level was 1.50–2.99 per mille in over 70 percent of all conditional

driving ban cases. About 65 percent of the convicted had only one count of an indictment.

In the cases where conditional driving bans were imposed it was sentenced 20 times conditional imprisonment as a penalty sanction which is 80 percent of all cases information was available, 60 days on average. The length of the conditional driving ban was seven months on average in those cases. The other five cases were community service sentences, 90 hours on average. Then the length of conditional driving ban was 12.5 months on average. Almost 60 percent of all conditional driving ban sanctions were imposed by a female judge. Female judges imposed conditional driving ban on average 7.5 months and male judges 9.0 months.

Conditionality of driving bans was modeled using the logistic regression model¹⁷, where the dependent variable is dichotomous, and showed the values 0 and 1. In this case, the dependent variable was the conditionality of the driving ban which had a value of 0 if the driving ban was unconditional, and 1 if the ban was conditional. The model was obtained by removing the variables one at a time with the backward elimination method, until all remaining explanatory variables was statistically significance.

After all, according to the model, only in the District Court the sentence that was given was a statistically significant variable which explained the possibility of receiving a driving ban that was conditional. So, any other factors like working in the transport sector, alcohol blood level or judge's gender do not explain it.

The alcolock received nine persons in the conditional driving ban cases of the data. Age distributions of those persons were through 20–64 years. Mostly the drunken drivers had 2.00–2.49 per mille alcohol in their blood at the time of the offense or after that. None of them worked in transport jobs. From the judges granted alcolock, six couples, so two thirds were male. Female judges imposed conditional driving bans with the alcolock on average for 12 months and male judges 10.5 months.

5 Conclusions

It could be easily said that female offenders would get more lenient driving bans than male ones. However, for example if other statistically significant factors are taken into account, there is no difference between driving bans which male and female offender receive.

Gender of judge is not an important factor as a whole from the driving ban sanctions point of view. However, if the driving ban sanctions are looked at in smaller subgroups with the different kinds of penalty sanctions, some differences and connections can be seen. If the penalty sanction was unconditional imprisonment there existed difference between judge's gender. Female judges imposed more severe driving ban sanctions on average than male judges.

If the penalty sanction was either unconditional imprisonment or community service, female judges imposed more severe driving ban sanctions and male judges more severe penalty sanctions. There was less variation in driving ban sanctions imposed by female judges and male judges had in turn less variation in penalty sanctions.

¹⁷ See more about logistic regression, for example Hosmer – Lemeshow 2000.

This result shows that the driving license is perhaps more important for males than females. Male judges can sentence unconditional penalty sanctions precisely but they tend to be unsure about driving bans. Female judges in turn may impose driving bans according to some 'recommendation tables' but can be more uncertain with unconditional penalty sanctions.

There were many variables explaining the length of unconditional driving ban, for example the place of District Court the sentence was given, socioeconomic class and count of indictments. Only the place of District Court where the sentence was given explained in turn the possibility to get driving ban as conditional. This result shows that the measuring the length of driving ban is a complex process where many factors should be taken into account, but the conditionality of driving ban sanctions is explained only in the area where the offense has been made and sentenced given.

References

- HE 104/2004 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tieliikennelain muuttamisesta.
- Hosmer, David W. – Lemeshow, Stanley (2000): Applied Logistic Regression. Second Edition. Wiley Series in Probability and Statistics. Wiley & Sons, Inc. New York.
- Lappi-Seppälä, T (1994): Vuoden 1994 liikennejuopumus uudistus ja rattijuopumusrangaistusten mittaaminen. *Lakimies* (6), 742—767.
- Liikenne- ja viestintäministeriö (2002): Ajokielto työryhmän mietintö. *Julkaisu* 50/2002.
- Liikenne- ja viestintäministeriö (2012): Alkolukko ajo-oikeuden ehdoksi rattijuopumukseen syyllistyneelle. *Julkaisu* 3/2012.
- Tolvanen, M (1999): *Tieliikenne rikokset*. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki.
- Tolvanen, M (2007): *Tieliikennekirja 2007*. 54. Revised edition. Edita Publishing Oy. Helsinki.
- Tuori, R (2002): *Tieliikenteen ylinopeusrikkomukset summaarisessa menettelyssä*. Turun yliopisto.

Straf, familieformer og udlændinge i kriminalstatistikken

Lena Roxell

Tid till återfall

Abstrakt

Syftet med den här artikeln är att studera effekter av fängelsestraff utifrån tidsaspekter på återfall¹. Effekter av fängelsestraff diskuteras i förhållande till fängelsekulturer. I artikeln redovisas resultaten av en återfallsstudie. Populationen består av samtliga personer som skrevs ut från en svensk anstalt under perioden 1 oktober 2001 till och med 31 mars 2002 (n=3810). Resultatet visar att 73 procent (n=2786) återföll inom loppet av två år och tre månader. Det tog i genomsnitt 71 dagar innan de återigen blev misstänkta för brott. Vilken typ av anstalt de skrevs ut ifrån och tidigare belastning hade betydelse för hur snabbt de återföll. Det framkom också att risken att återfalla minskar om de skrevs ut från en öppen anstalt oavsett tidigare belastning. Resultaten diskuteras sedan i förhållande till fängelsekulturer.

Inledning

Ett av Kriminalvårdens viktigaste mål är att minska antalet återfall (KV 2011a). Det innebär bland annat att det ska verka individualpreventivt. Kriminalvårdens har också en vision som lyder ”bättre ut”. Det innebär bland annat att deras klienter ska vara bättre rustade att leva ett liv utan kriminalitet och missbruk efter verkställd påföljd (KV 2011b). För myndigheten kan det vara komplicerat att hantera de skilda målen: avskräckning kontra rehabilitering.

Syftet med den här artikeln är att studera effekter av fängelsestraff utifrån tidsaspekter på återfall. Med tanke på att Kriminalvårdens viktigaste mål är att minska antalet återfall är det intressant att undersöka huruvida personer som har klarat av ett fängelsestraff återfaller, hur lång tid det tar innan återfallet sker och vilka faktorer som har betydelse för tidpunkten till återfallet. Om det visar sig att återfallen sker snabbt efter fängelsetiden kan det vara ett tecken på att det varken är så att fängelsestraffet varit avskräckande eller att rehabiliteringen fungerar. Återfall har studerats tidigare; däremot är forskningen sparsam när det gäller tidsaspekter på återfall i brott.

För att förstå varför personer återfaller kan det vara fruktbart att diskutera förhållanden under fängelsetiden och hur dessa påverkar fångarna. Därför kommer fängelsekulturer att diskuteras övergripande i denna artikel. Det blir också en kortare genomgång av tidigare forskning om återfall.

¹ Delar av den här artikeln är tidigare publicerad. Se Roxell, L. (2012). ”Bättre ut eller snabbare in? Effekter av ett fängelsestraff.” I Pettersson, L & Pettersson, T. red. (2012) *Kontrollens variationer*. Lund: Studentlitteratur.

Fängelsekulturer

För att förstå vad som händer med fångar under en fängelsestid kan det vara relevant att se till fängelsekulturer.² Begreppet kultur har definierats som ”en samling regler, värden och symboler som upprätthålls och hyllas av en grupp människor” (Socialstyrelsen 1999:9). I samband med fängelser används ofta ordet subkultur eller delkultur. En subkultur består av en grupp personer som utvecklar en kultur som är speciell just för den gruppen, men de är också en del av en större grupp (Persson 1981). Gruppens kultur och värderingar finns inbäddade i ett större kultur- och värderingssammanhang. Om detta resonemang appliceras på fängelset så ingår fångarna i en subkultur som är en del av ett större sammanhang, det vill säga fängelset. Bland fångarna kan det finnas olika slags subkulturer som bland annat är förknippade med vilka personer som är närvarande och vilka aktiviteter som pågår.

Två viktiga verk när det gäller fängelsekulturer är *The Prison Community* (Clemmer 1958) och *The Society of Captives* (Sykes 1958). Fastän det är länge sedan de skrevs har de fortfarande stor betydelse för att förstå fängelsekulturer. Clemmer diskuterar fängelsekulturer utifrån begreppet *prisonisering*. Det beskrivs som en process där fångarna tar till sig attityder och värderingar hämtade från fängelsekulturer. Det innebär att fången anpassar sig till förhållandena på anstalterna och därmed betar sig annorlunda mot hur han/hon betar sig ute i frihet. Sykes däremot har en utgångspunkt i begreppet *deprivation*, vilket innebär att fångarna berövas olika saker. Deprivation diskuteras utifrån att fångarna berövas frihet, saker och service, heterosexuella relationer, självbestämmanderätt samt trygghet. Han menar exempelvis att berövandet av materiella ting utvecklar en svart marknad inne på anstalterna och att berövandet av heterosexuella relationer leder till homosexuella relationer. Det sistnämnda känns i dag förlegat och bör problematiseras. Förhoppningsvis utgår man inte i dag ifrån att alla män som är intagna på fängelser har samma sexuella läggning. Det gemensamma för Clemmer och Sykes teorier är att båda utgår från att subkulturer uppstår inne på fängelserna. Det är på grund av omständigheterna inne på anstalterna som en speciell kultur utvecklas.

Goffman (1961) menar att fångarna kommer till en anstalt med beteendekulturer, det vill säga ett sätt att leva och bete sig, som de fått från en privat värld. Genom olika processer av förödmjukelser och deprivation fräntas fångarna kulturer, i syfte att det ska vara lättare att hantera ett stort antal personer med hjälp av små resurser. Goffman beskriver det som en rollförlust. Fången socialiseras till anstaltens kultur. För att kunna bibehålla en viss självständighet och bestämmanderätt, trots de regler som gäller på anstalten, fann Goffman att speciella tillvägagångssätt utvecklades för att få tillgång till exempelvis förbjudna varor som alkohol.

Tidigare sågs ovan nämnda teorier som ömsesidigt uteslutande när det gällde att förklara uppkomsten av subkulturer på fängelser (Grapendaal 1990). Numera finns det en diskussion om att de i stället kompletterar varandra och ger en bättre förklaring av den komplexa bilden av en subkultur (Pollock 2004; Crewe 2005).

I den svenska forskningen finns det en del studier där fängelsekulturer diskuteras. Bondeson (1974) studerar fängelsestraffens individualpreventiva effekt. Då återfallsstatistiken inte visar några sådana effekter undersöks olika sociala processer på fängelser för att söka förklaringar till detta. Det konstateras att de negativa

² Avsnittet om fängelsekulturer är till stora delar hämtade från Roxell (2007).

effekterna av en anstaltsvistelse är mer påtagliga än de positiva. Fångarna prisonieras, vilket innebär att de efter en fängelsevistelse är mer inriktade på kriminalitet än tidigare och är mer socialiserade till en kriminell subkultur.

Kvinnors villkor i fängelser har studerats, med kvinnoängelset Hinseberg som exempel (Lindberg 2005). Ett syfte var att granska om det finns en anstaltskultur bland de intagna, och vad som utmärker den. Resultaten visar bland annat på kulturer med hierarkier samt koder för hur man ska bete sig och förhålla sig till varandra och personalen under fängelsetiden. Kvinnor som befinner sig högt upp i hierarkier är vanligtvis äldre, har tidigare erfarenhet av fängelsestraff och har begått narkotikarelaterade brott. Kvinnorna har enbart begått brott som är accepterade och är inte kända som "tjallare". En viktig kod på anstalten tycks vara att inte skapa nära relationer med anstaltspersonalen. Viktiga ledord är att sköta sig själv, inte tala, inte lita på någon och att inte visa sig svag. Lindberg menar att de informella reglerna som upprätthålls av kvinnor med hög status leder till förtryck och maktutövning över andra (Lindberg 2005).

Det kan tänkas att det råder olika slags kulturer mellan olika fängelser. Likaså råder olika kulturer inom ett och samma fängelse. I en norsk studie fann man att fångarna prisonierades i större utsträckning på en slutna anstalt i jämförelse med en öppen anstalt (Alnaes 2006). Det intressanta i sammanhanget var att flera av fångarna som var intagna på den öppna anstalten hade tidigare varit intagna på den slutna anstalten. Det kan tolkas som att de kommer från ett fängelse med vissa normer till ett annat fängelse med andra normer och anpassar sig till den nya miljön. Ett problem när det gäller svenska förhållanden är att drygt hälften av fångarna frigges direkt från slutna anstalter (KV 2011:c).³ De saknar alltså utslussning via en öppen anstalt eller genom andra utslussningsstrategier. Förklaringar som ges till det är bland annat att personerna i fråga inte klarar av de krav som ställs på dem som vistas på öppna anstalter eller att de medverkar i ett behandlingsprogram på den slutna anstalten. Det bör dock ställas mot det faktum att de som får en utökad frigång under slutet av fängelsetiden, återfaller i mindre utsträckning än de som inte får det (Brå 2010).

I denna presentation av fängelsekulturer är det också relevant att uppmärksamma att de kriminalvårdsanställda också är en del av rådande kulturer. Med tanke på att det finns olika slags avdelningar med olika inriktningar, säkerhet kontra rehabilitering, finns det också olika kulturer bland de anställda (Nylander m.fl. 2008). Det kan också tänkas att det finns olika kulturer beroende på vilken typ av anställning man har på ett fängelse. Bland chefer kan en viss kultur vara rådande, bland behandlingspersonal en annan.

Efter den här redovisningen av fängelsekulturer kan man ställa sig frågan vad det får för konsekvenser för fångarna att leva i en sådan miljö. Kriminalvårdens mål är att minska återfallen. Frågan är om fängelsemiljön med speciella maktstrukturer och olika slags kulturer är gynnsam för det målet. I nästa avsnitt redovisas en återfallsstudie med fokus på tidsaspekter. Avslutningsvis diskuteras slutsatser i förhållande till maktaspekter och fängelsekulturer.

³ Gäller år 2010.

Tidsaspekter på återfall

Som nyss nämnts kommer kapitlet att exemplifieras med en återfallsstudie. Frågan är om det finns några gemensamma faktorer för dem som återfaller kopplat till tiden för återfallet. De faktorer som studeras här är kön, ålder, säkerhetsklass på fängelset de skrevs ut ifrån, antal tidigare lagföringar och brottstypen de återfaller i. Inledningsvis blir det en mycket kort presentation av tidigare forskning om återfall. Efter det kommer ett metodavsnitt där urval och tillvägagångssätt presenteras. Avslutningsvis redovisas resultaten.

Att återfallsrisken är hög efter ett fängelsestraff är känt sedan tidigare (Nilsson 2002; Roxell 2007; Kriminalvården 2008; Brå 2011a). Av dem som dömdes till fängelse år 2004 har 58 procent återfallit inom loppet av tre år (Brå 2011b). Om man enbart ser till kvinnorna som dömdes till fängelse år 2004 är motsvarande siffra 59 procent. Att den siffran är något högre än genomsnittet kan bero på att kvinnor som döms till fängelse ofta har en lång tid bakom sig av missbruk och kriminalitet, och är därmed mer marginaliserade än männen i samma situation (Nilsson 2002). Därför har de svårare att återanpassas till samhället, och återfaller därför i större utsträckning. Fängelsepopulationen har också betydligt sämre levnadsförhållanden än den genomsnittliga befolkningen, när det exempelvis gäller bostad, arbete och hälsa (a.a.). Det kan också vara en förklaring till att personer återfaller i hög utsträckning efter ett fängelsestraff. Yngre personer återfaller i större utsträckning än äldre (Brå 2011c).⁴ Det kan hänga samman med att de kriminella karriärerna vanligtvis klingar av med stigande ålder (Andersson 1991; Kyvsgaard 1998). Det är också känt att tidigare belastning har betydelse för återfallsrisken (Kyvsgaard 1989; Andersson 1991; Brå 2011c). Ju högre belastning, desto större återfallsrisk. De vanligast förekommande brottstyperna som personer återfaller i är stöld, trafikbrott och narkotikabrott (Brå 2011b). Med återfall menas här att man återigen lagförs för ett nytt brott. Inom missbruksforskningen har man konstaterat att dem som återfaller efter vistelser på behandlingshem gör det omgående efter utskrivningen. I en uppföljande studie av 154 personer som hade varit intagna på olika LVM-hem⁵ fann man att knappt 40 procent återföll i missbruk redan veckan efter utskrivning från hemmen (Larsson & Sagraeus 2005). Det har också konstaterats att de åtgärder som har fungerat sämst när det gäller att reducera brottslighet är sådana som är inriktade på hot, tvång och bestraffning (Engdahl 2011). Den formella kontrollen verkar ha en mindre avskräckande effekt än den informella kontrollen i form av familj och vänner. De sociala banden till andra människor kan fungera brottsförebyggande och även bidra till att personer avbryter en kriminell karriär.

Metod

Datamaterialet som används i den här studien består av samtliga personer som skrevs ut från svenska fängelser under perioden 1 oktober 2001 till och med den 31 mars 2002, och som dessutom finns registrerade i misstankeregistret. Totalt ingår 3 810 personer. I misstankeregistret finns det uppgifter om brott från och med år

⁴ Det gäller dock inte för personer i åldrarna 15–17 år (Brå 2011c). Se även von Hofers kapitel, där återfallsrisken för ungdomar studeras i förhållande till tiden mellan brott och lagföring.

⁵ LVM står här för lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

1995.⁶ Vid tidpunkten för datauttaget fanns det uppgifter fram till och med den 1 juli 2004. I analysen av återfall ger det en uppföljningsperiod på två år och tre månader.

I tabellen nedan visas fördelningen av kön, ålder och vilken typ av anstalt de 3 810 personerna skrevs ut ifrån. Anstaltstyp är uppdelat efter den klassificering anstalterna hade vid tidpunkten för studien om medbrottslingkap (Roxell 2007).⁷

Tabell 9.1 Fördelning av kön, ålder och anstaltstyp för undersökningspopulationen. Andel i procent (n = 3 810).

	Antal	Andel
Kön		
<i>Kvinnor</i>	240	6
<i>Män</i>	3 570	94
Ålder		
<i>18–25</i>	762	20
<i>26–35</i>	1 126	29
<i>36–45</i>	1 128	29
<i>46–55</i>	597	16
<i>56–65</i>	177	5
<i>66–77</i>	20	1
Anstaltstyp		
<i>Sluten med förhöjdsäkerhet/sluten</i>	111	3
<i>Sluten</i>	1 450	38
<i>Sluten/öppen</i>	883	23
<i>Öppen</i>	1 366	36

Populationen är som väntat överrepresenterad av män. Endast sex procent är kvinnor. Flertalet av fångarna var i åldrarna 18 till 45 år vid tiden för utskrivningen från anstalt. Endast en procent var äldre än 66 år. Den genomsnittliga åldern är 36 år. Mest vanligt är det att fångarna skrivs ut från en sluten anstalt, följd av en öppen anstalt.

⁶ Ursprungsmaterialet bestod av 3 930 personer. Bortfallet på tre procent i misstankeregistret kan bero på brister vid registrering. Det kan även bero på att en del personer före år 1995 begick brotten som de avtjänat fängelsestraff för. De har därefter inte blivit misstänkta för några nya brott och finns därmed inte med i misstankeregistret. Det sistnämnda ska i sådana fall inte räknas som bortfall.

⁷ Vissa fängelser har avdelningar som är klassade olika när det gäller säkerhetsnivå. Därför finns kategorierna Sluten med förhöjd säkerhet/sluten respektive Sluten/öppen.

För att studera tidigare brottsbelastning har data från lagföringsregistret inhämtats. För den här studiens räkning har domar från tingsrätten använts. Lagföringsregistret innehåller uppgifter från 1973 och framåt, och är därför att föredra framför misstankeregistret då brottsbelastning ska studeras tillbaka i tiden. Däremot är misstankeregistret bättre att använda då tidpunkter för brott ska studeras, eftersom lagföringsregistret sällan innehåller uppgifter om brottstidpunkt vid strafföreläggande. I lagföringsregistret återfanns uppgifter för 3 784 personer ur populationen. Vad bortfallet på 26 personer beror på är svårt att veta, då samtliga borde förekomma i lagföringsregistret. Med tanke på att det är relativt få personer det rör sig om, har ingen ytterligare efterforskning vidtagits.⁸

Att använda registerdata i en studie om återfall medför givetvis en del begränsningar (Brå 2006; von Hofer 2006). Registrering av brott påverkas bland annat av polisens resurser och prioriteringar, upptäcktsrisk samt anmälningsbenägenhet. Det berömda mörkertalet ställer till problem. För den här studiens räkning innebär det att personerna i fråga kan ha återfallit i brott, men inte blivit upptäckta och registrerade för det. Därför är det viktigt att tänka på att resultaten av studien ska tolkas utifrån att det är den registrerade brottsligheten som studeras och inget annat. Med tanke på att det är ett förhållandevis stort datamaterial och att det är en totalundersökning, kan det ändå antas att validiteten är relativt god.

Resultat

Utgångspunkten för den här studien är att återfallsfrekvensen för den undersökta fångpopulationen är hög och att återfallen sker snabbt efter frigivningen. Inom loppet av två år och tre månader återföll 2 786 personer, eller 73 procent (Roxell 2007, s. 93 f). Tidsmässigt tog det i genomsnitt 71 dagar innan de återigen var misstänkta för brott. För att studera olika faktorer kopplade till tidpunkten för återfall har materialet delats in i antal dagar till återfall utifrån de olika kvartilerna. Det innebär att materialet är indelat i fyra till antalet ungefär lika stora grupper. Uppdelat på dagar innebär det att den första gruppen består av dem som återföll inom 23 dagar (n = 710). Den andra består av dem som återföll mellan 24 och 71 dagar efter utskrivning från fängelset (n = 687), och den tredje av dem som återföll mellan 72 och 190 dagar (n = 693). Den fjärde och sista gruppen består av dem som återföll mellan 191 och 791 dagar efter utskrivning (n = 696). För ytterligare jämförelser har också en grupp skapats, med dem som inte har återfallit under uppföljningstiden, som alltså var två år och tre månader (n = 1 024).

Inledningsvis presenteras hur könsfördelningen ser ut i förhållande till hur många dagar det tog innan personerna i fråga återföll.⁹

⁸ Det kan tänkas att det handlar om ofullständiga personnummer vid registrering, vilket gör att dessa faller bort vid en sökning som kräver fullständiga personnummer.

⁹ I tabellen presenteras den kumulativa procenten för att mer överskådligt kunna göra jämförelser mellan könen. Det innebär att man för varje kategori summerar procenttalet med föregående kategoris procenttal. Tolkningen är således att 45 procent av kvinnorna återfaller inom 71 dagar, 62 procent inom 190 dagar osv.

Tabell 9.2 Könsfördelning uppdelat på antal dagar till återfall, kumulativ procent

	Kvinnor	Män	Totalt
0–23 dagar	23	18	19
24–71 dagar	45	36	37
72–190 dagar	62	54	55
191–791 dagar	75	73	73
Ej återfall	100	100	100
N	240	3 570	3 810

Tabellen ovan visar att kvinnorna återfaller snabbare än männen, och även i något större utsträckning.¹⁰ Det överensstämmer med tidigare forskning (Brå 2011b). En förklaring, som nämnts tidigare, kan vara att kvinnor som döms till fängelse ofta har en lång tid bakom sig av missbruk och kriminalitet, och är därmed mer marginaliserade jämfört med männen i samma situation (Nilsson 2002). Med andra ord kan det vara svårare för dem att integreras i samhället efter ett fängelsestraff, vilket ökar risken för att återfalla.

Hur medelåldern såg ut för de olika grupperna redovisas i tabell 9.3.

Tabell 9.3. Medelålder uppdelat på antal dagar till återfall

	0–23 dagar <i>n = 710</i>	24–71 dagar <i>n = 687</i>	72–190 dagar <i>n = 693</i>	191–791 dagar <i>n = 696</i>	Ej återfall <i>n = 1 024</i>	Totalt <i>n = 3 810</i>
Medelålder	36	35	35	36	39	36

Som framgår av tabellen är det ingen större skillnader i medelålder för dem som har återfallit under uppföljningstiden. Däremot är medelåldern något högre för dem som inte har återfallit än för dem som har återfallit. Det sistnämnda resultatet är förväntat, med tanke på att tidigare studier har visat att brottsligheten vanligtvis klingar av med stigande ålder (Andersson 1991; Kyvsgaard 1998).

I nästa steg undersöktes om typen av fängelse som personerna skrevs ut från har betydelse för antal dagar till återfall. Fängelserna har delats in efter vilken säkerhetsklass de hade vid tidpunkten för fängelsevistelsen.

¹⁰ Skillnaderna kvarstår även när hänsyn tas till tidigare belastning.

Tabell 9.4 Fängelsets säkerhetsklass uppdelat på antal dagar till återfall, kumulativ procent

	Sluten med förhöjd säkerhet/ slutet	Sluten	Sluten/ öppen	Öppen	Totalt
0–23 dagar	21	26	20	10	19
24–71 dagar	42	50	39	21	37
72–190 dagar	67	70	59	35	55
191–791 dagar	82	85	78	57	73
Ej återfall	100	100	100	100	100
N	111	1 450	883	1 366	3 810

I tabell 9.4 framkommer att det procentuellt finns en överrepresentation av dem som skrevs ut från slutna anstalter bland dem som återfaller snabbast. De som skrevs ut från öppna anstalter återföll inte lika snabbt, och också mer sällan, än de som skrevs ut från fängelser med högre säkerhetsklass. Med tanke på att det vanligtvis är de som begår allvarliga brott och som har en lång kriminell karriär bakom sig som är intagna på slutna anstalter är inte resultatet helt oväntat (Andersson 1991; Kyvsgaard 1998; Nilsson 2002).

För att kunna svara på frågan om huruvida även tidigare belastning har betydelse för hur snabbt man återfaller studerades det genomsnittliga antalet lagföringar uppdelat på antal dagar till återfall.

Tabell 9.5 Det genomsnittliga antalet tidigare lagföringar uppdelat på antal dagar till återfall

	0–23 dagar <i>n</i> = 710	24–71 dagar <i>n</i> = 687	72–190 dagar <i>n</i> = 693	191–791 dagar <i>n</i> = 696	Ej återfall <i>n</i> = 1 024	Totalt <i>n</i> = 3 810
Medelvärde	29	24	19	15	8	18
Medianvärde	21	19	15	10	5	12

Som framgår i tabellen ovan har den tidigare belastningen betydelse för hur snabbt man återfaller. Ju fler tidigare lagföringar personerna har i genomsnitt, desto snabbare återfaller man. Att det finns ett samband mellan tidigare belastning och återfall har konstaterats tidigare (Andersson 1991; Kyvsgaard 1998; Nilsson 2002), men däremot inte att det även har betydelse för hur snabbt återfallet sker efter fängelsetiden.

Ovanstående resultat väcker frågan om huruvida typen av fängelse som personerna skrevs ut från har betydelse för återfall, om man även tar hänsyn till antal tidigare lagföringar. Detta kontrollerades genom att populationen delades in i två grupper,

uppdelade på hög och låg tidigare belastning.¹¹ Resultatet visar att om man skrivs ut från en öppen anstalt är risken lägre för återfall än om man skrivs ut från en slutna anstalt, oavsett tidigare belastning. Om populationen delas in efter kön, i stället för tidigare belastning får man också samma resultat. Med andra ord visar den här studien att typen av anstalt som man skrivs ut ifrån har betydelse för återfallsrisken, oavsett tidigare belastning och vilket kön man tillhör.

För dem som har återfallit efter fängelsevistelsen är det också intressant att se vilken typ av brott de återfaller i, och om det finns skillnader kopplade till tidpunkten för återfallet. Det visade sig att det inte fanns några skillnader mellan de olika grupperna. Mest vanligt var det att de blev misstänkta för trafikbrott, följt av stöld och narkotikabrott. Det överensstämmer med den officiella statistiken, som visar att det är just dessa brottstyper som man vanligtvis lagförs för vid återfall (Brå 2001b).

Slutsatser

Sammanfattningsvis visar resultatet av återfallstudien att kvinnor återfaller något snabbare och i något högre utsträckning än männen. Det finns ingen koppling mellan ålder och tidpunkten till återfallet. Däremot var personerna som återföll i genomsnitt yngre än de som inte återföll. Det finns en överrepresentation av personer som skrevs ut från slutna anstalter bland dem som återföll snabbast. Personerna som skrevs ut från öppna anstalter återföll inte lika snabbt, och inte heller i samma utsträckning som de som skrevs ut från anstalter med högre säkerhetsklass. Tidigare belastning har också betydelse för hur snabbt man återföll. Den grupp som återföll snabbast har i genomsnitt flest antal tidigare lagföringar. Det framkom dock att risken att återfalla minskar om man skrivs ut från en öppen anstalt oavsett tidigare belastning. Samtidigt ökar risken att återfalla snabbt efter frigivning om man skrivs ut från en slutna anstalt, oavsett tidigare belastning. Det fanns ingen koppling mellan tidpunkt till återfall och vilken brottstyp personerna återföll i. För samtliga grupper var trafikbrott mest vanligt, följt av stöld och narkotikabrott.

Slutsatserna från den här studien är framför allt att det i genomsnitt går mycket fort från det att en person frigges från ett fängelse till det att hon eller han blir misstänkt för brott igen. Tidigare belastning och vilken typ av fängelse personerna skrevs ut från har betydelse för tidpunkten för återfallet. Dessa två faktorer har givetvis kopplingar till varandra. Har du en lång kriminell karriär bakom dig och döms till fängelse igen, hamnar du vanligtvis på en anstalt med en högre säkerhetsklass.

Hur ska vi kunna tolka de här resultaten utifrån tidigare diskussioner om fängelsekulturer? Det har konstaterats att de rådande fängelsekulturerna är inte gynnsamma för att integrera fångarna i samhället igen.

Under fängelsetiden är de intagna styrda av de formella reglerna som gäller på fängelset, och ständigt kontrollerade av personalen. Det är ytterst få beslut som fången själv kan fatta. I ett sammanhang där man känner stor maktlöshet kan det tänkas att man utvecklar strategier för att känna att man själv har makt över någonting. Det kan exempelvis vara att handla med förbjudna varor eller att utöva makt över andra fångar. De blir också fråntagna en mängd saker som man tar för givna i frihet, och utsätts för deprivation. Negativa påverkningsprocesser på fängelset

¹¹ Indelningen gjordes efter medianen som är 12 lagföringar: låg belastning 0–11 lagföringar; hög belastning 12–200 lagföringar.

leder till att de socialiseras in i en kultur som innebär att de prisoniseras. Det innebär i sin tur att de har en mer kriminell inställning efter fängelsetiden än före. Sammanfattningsvis kan man alltså säga att rådande fängelsekulturer, inte ger några goda förutsättningar för att integrera fången i samhället igen efter frigivandet.

Hur kommer det sig då att de återfaller så snabbt efter ett fängelsestraff? Om förutsättningarna på fängelserna är sådana att de leder till prisonisering kan det tänkas att det blir ännu svårare att bryta en kriminell karriär efter en fängelsevistelse. Detta faktum, kombinerat med fångarnas dåliga levnadsvillkor när det gäller exempelvis arbete och bostad, kan tänkas vara en orsak till att återfallen i många fall sker så snabbt efter frigivandet.

Det har tidigare konstaterats att fängelset inte fungerar individualpreventivt. Är sanktionerna restriktiva, och innehåller hot, våld och olika typer av bestraffningar, är risken för återfall stor. Med tanke på att det var en överrepresentation bland fångarna som skrevs ut från slutna anstalter bland dem som återföll snabbt, kan det resonemanget också överföras till den här studien. Från de öppna anstalterna, där fångarna inte kontrolleras på samma sätt, var det också färre som återföll. För dem som skrevs ut från öppna anstalter och återföll tog det i genomsnitt längre tid innan återfallet skedde, än för dem som skrevs ut från slutna anstalter. I sammanhanget är det intressant att typen av anstalt fångarna skrevs ut ifrån hade betydelse för återfallsrisken, oavsett hur den tidigare belastningen såg ut. Det har tidigare uppmärksammats att fångar som har möjlighet till utökad frigång genom olika utslussningsstrategier återfaller i mindre utsträckning än de som inte har den möjligheten.

Med tanke på att forskningen visar att fängelsestraff är förknippade med höga återfallssiffror, är det relevant att diskutera alternativa lösningar för att minska dessa siffror.

Referenser

- Alnæs, Øyvind (2006). *Fengsel – forbryterskole eller rehabiliteringsanstalt. Slik de innsatte opplever det*. Masteravhandling i rettsosologi. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS.
- Andersson, Jan (1991). *Kriminella karriärer och påföljdsval. Akademisk avhandling*. Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Bondeson, Ulla (1974). *Fången i fångsamhället. Socialisationsprosesser vid ungdomsvårdsskola, ungdomsfängelse, fängelse och internering*. Malmö: P.A. Norstedt & Söners förlag.
- Brå (2006). *Konsten att läsa statistik om brottslighet*. Rapport 2006:01. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Fritzes förlag.
- Brå (2010). *Utökad frigång och återfall. Slutrapport om 2007 års reform av utslussning i Kriminalvården*. Rapport 2010:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Fritzes förlag.
- Brå (2011a). http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=5&name=/statistik/840/2004/840La-2004.xls&url=/statistik/840/2004/840La-2004.xls
- Brå (2011b). http://www.bra.se/extra/measurepoint/?module_instance=5&name=/statistik/850/2004/850La-2004.xls&url=/statistik/850/2004/850La-2004.xls
- Brå (2011c). *Återfall i brott. Slutlig statistik för 2004*. Brottsförebyggande rådet.
- Clemmer, Donald (1958) [1940]. *The Prison Community*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Crewe, Ben (2005). Prisons Society in The Era of Hard Drug. *Punishment and Society*. 7 (4), 457–481.
- Engdahl, Oskar (2011). "Vad fungerar?" Brottskontrollens förutsättningar och effekter. I: Larsson, Bengt & Engdahl, Oskar (red.), *Social kontroll – övervakning, disciplinering och självreglering*. Malmö: Liber.

- Goffman, Erving (1961). *Totala institutioner. Fyra essäer om anstaltslivets sociala villkor*. Stockholm: Raben & Sjögren.
- Grapendaal, M. (1990). The Inmate Subculture in Dutch Prisons. *British Journal of Criminology*. 30(3), 341–357.
- von Hofer, Hanns (2006). Svensk våldtäktsstatistik i internationell belysning. I: Roxell, L. & Tiby, E. (red.), *Frågor, fält och filter. Kriminologisk metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Kriminalvården (2008). *Kriminalvårdens redovisning om återfall 2006*. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.
- KV (2011a). <http://www.kriminalvarden.se/sv/Om-Kriminalvarden/Mal-och-medel/>
- KV (2011b). <http://www.kriminalvarden.se/sv/Om-Kriminalvarden/Vision/>
- KV (2011c). *Kriminalvårdens årsredovisning 2010. En redovisning om verksamheten i Kriminalvården under 2010*. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.
- Kyvsgaard, Britta (1989). *... og fængelset ta'r de siste. Om kriminalitet, straf og levevilkår*. Köpenhamn: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Kyvsgaard, Britta (1998). *Den kriminelle karriere*. Köpenhamn: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Larsson, Jonas & Sagraeus, Vera (2005). *Uppföljning av SiS. missbrukarvård. Från tvång till frihet. Rapport 1/05*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Lindberg, Odd (2005). *Kvinnorna på Hinseberg. En studie av kvinnors villkor i fängelse*. Rapport nr 14, Kriminalvårdens forskningskommittés rapportserie. Norrköping: Kriminalvården.
- Nilsson, Anders (2002). *Fånge i marginalen. Uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar*. Avhandlingsserie nr 8. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Nylander, Per Åke, Bruhn, Anders och Lindberg, Odd (2008). Säkerhet och rehabilitering? Om subkulturell differentiering bland svenska kriminalvårdare. *Arbetsmarknad och arbetsliv*, (14), 45–62.
- Persson, Malin (1981). *Avvikande delkulturer. En teoretisk och empirisk granskning. Brottförebyggande rådet, rapport 1981:3*. Stockholm: Liber Förlag.
- Pollock, Joycelyn M. (2004). *Prisons and Prison Life. Cost and Consequences*. Los Angeles: Roxbury Publishing Company.
- Roxell, Lena (2007). *Fångar i ett nätverk? Fångelser, interaktioner och medbrottslingsskap*. Ak.avh. i allmän kriminologi. Stockholm: Stockholms universitet, Kriminologiska institutionen.
- Roxell, Lena (2012). "Bättre ut eller snabbare in? Effekter av ett fängelsestraff." I: Pettersson, Lotta & Pettersson, Tove, red. (2012). *Kontrollens variationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Socialstyrelsen (1999). *Mångfald, integration, rasism och andra ord. Ett lexikon över begrepp inom IMER – Internationell Migration och Etniska Relationer*. Sos-rapport 1999:6. Stockholm: Socialstyrelsen och CEIFO.
- Sykes, Gresham, M. (1958). *The Society of Captives. A Study of a Security Prison*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Johan Kardell

Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet - den tidigare forskningen och några nya resultat

Abstract

The aim and scope of the paper is to show the levels of overrepresentation in registered criminality among immigrants in Sweden and to present more nuanced results concerning the levels of overrepresentation shown by Swedish born individuals with at least one foreign born parent. The overrepresentation in previous research, 1970-2006, concerning immigrants is stable, and no tendency of an increase is shown. Instead the results in this study indicate that the levels of overrepresentation might be declining. When it comes to the offspring of immigrants the results shows that earlier Swedish research have been unable to capture that there might be a small group of Swedish born individuals with foreign born parents that more often is registered as suspects. Those individuals are also registered for more crimes when they are suspects, then both the Swedish born with two Swedish born parents and the foreign born. Since previous research in Sweden first and foremost have focused on the prevalence numbers, this aspect has been concealed.

Introduktion

I Sverige pekar flera studier på att personer med *utländsk bakgrund* oftare registreras för brott i förhållande till sin andel av befolkningen, än personer med *svensk bakgrund* (von Hofer & Tham 1991; Martens, 1997, s. 240; von Hofer, Sarnecki & Tham, 1998; Nilsson, 2001; Pettersson, 2002; Brottsförebyggande rådet, 2005). Det är personer från de nordiska grannländerna som under lång tid stått för en stor andel av den registrerade brottsligheten som kan hänföras till individer med utländsk bakgrund (von Hofer, 1983, s. 79; Savvidis, 1991, s. 80; Ahlberg, 1996, s. 35; von Hofer, 2008, s. 150) och individer från Finland har utgjort lejonparten av de som registreras för brott bland personerna från de övriga nordiska länderna (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 36). I stort sett har *svenska* och *utländska medborgare*¹ dömts för samma typer av brott (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1997, s. 73). Flera tidigare studier har framhållit likheterna mellan de brott personer med svensk och utländsk bakgrund registreras för (von Hofer 1990, s. 6; von Hofer & Tham, 1991, s. 16; Brottsförebyggande rådet 2005, s. 30; von Hofer, 2008, s. 150). Det har påtalats att andelen personer med utländsk bakgrund ökar vid lagföringar för grövre brott (von Hofer 1990, s. 6; von Hofer & Tham, 1991, s. 16; von Hofer, 2008, s. 150). Dock visar analyser av enskilda brottskategorier (Pettersson, 2006, s. 133) samt analyser av lagföringar med endast villkorlig dom, skyddstillsyn eller fängelse (Kardell, 2006, s. 95) att överriskerna kvarstår. Det verkar därför inte vara så att

¹ Detta är den uppdelning som tidigare redovisades i den officiella lagföringsstatistiken.

överrepresentationen i registrerad brottslighet beror på att personer med utländsk bakgrund generellt begår grövre brott än personer med svensk bakgrund.

Forskningen i Sverige på området som rör *personer med utländsk bakgrund*² och deras andel av den registrerade brottsligheten har ofta beskrivits som kontroversiell. Empiriska beskrivningar av situationen har setts som ett sätt att motverka felaktiga föreställningar. Sveri menade att brottsligheten bland utländska medborgare var ett viktigt kriminologiskt forskningsområde för att motverka ogrundade och felaktiga föreställningar (Sveri, 1973, s. 284). Detta påpekande har senare återkommit, exempelvis menade Ahlberg och Löow att utan kunskap lämnas fältet fritt för konspirationsteoretiska resonemang. Det behövs därför kunskap kring frågan om överrepresentation bland personer med utländsk bakgrund för att inte lämna fältet fritt för fria spekulationer (Ahlberg & Löow, 2002). På motsvarande sätt har det rests röster för att framhålla att frågan är kontroversiell och att resultaten kan användas till att förstärka stereotyper (Falck, 1982, s. 118; Tamas, 2004). Det har också hävdats att frågan har varit tabu och detta har bidragit till att svenska kriminologer undvikit att studera överrepresentationen i registrerad brottslighet av personer med utländsk bakgrund i detalj (Martens, 1995, s. 255). I en studie av debatten i pressen efter Brottsförebyggande rådets rapport 1996 (Ahlberg, 1996) påstås att bilden av invandrarnas överrepresentation är en sådan obehaglig sanning att många vill förtiga den. Rapporten sågs lyfta fram en tidigare tabubelagd sanning (Pedersson, 2006, s. 328).

Svenska undersökningar på området har till skillnad från liknande undersökningar i nordiska och andra västländer, funnit att inrikesfödda med minst en utrikesfödd förälder har en lägre andel registrerad brottslighet än utrikesfödda i förhållande till sin andel av populationen (Ahlberg 1996; von Hofer, Sarnecki & Tham, 1998; Brottsförebyggande rådet, 2005). Brottsförebyggande rådet skriver att:

"[d]en möjliga förklaring som utländska forskare då fört fram är att den svenska välfärdsmodellen kan ha betydelse. Det är möjligt att den givit bättre förutsättningar för personer födda i Sverige av en eller två utrikes födda föräldrar att integreras i det svenska samhället." (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 20)

I en studie som syftade till att jämföra överrepresentationen för personer med utländsk bakgrund i de nordiska länderna kunde dessa resultat ej reproduceras (Kardell & Carlsson, 2009). Överriskerna blev då 1,9 för invandrare och 2,4 för invandrabarn i Sverige. Detta till skillnad från exempelvis Brottsförebyggande rådets rapport från 2005 som utifrån data om skäligen misstänkta personer under åren 1997 – 2001 konstaterat att:

"[f]ör dem som är födda i Sverige och har en eller två föräldrar som är födda utomlands är överrisken i stort sett den samma som för tolv år sedan; 1,6 jämfört med 1,5 i förra studien. För de utrikes födda har överrisken ökat något mer, från 2,1 till 2,5 i denna." (Brottsförebyggande rådet, 2005, s. 9)

I en senare diskussion om skillnaderna mellan resultaten i de två studierna konstateras att skillnaden mellan de två studierna främst beror på skillnader i vilka som ingår i referenspopulationen och samt vilka åldersgrupper som studeras. När de

² Jag använder *utländsk bakgrund* som begrepp. Begreppet och dess tillämpning i denna uppsats presenteras nedan.

bägge studierna jämförs och definitionerna anpassas till varandra så minskar skillnaden mellan grupperna och när det gäller lagföringarna 2005 (Kardell & Carlsson, 2009) är det då i princip omöjligt att hävda att *invandrades* och *invandrades barns* överrepresentation skiljer sig åt från resultatet i Brottsförebyggande rådets rapport (2005). Även detta är dock ett resultat som skiljer dessa resultat från tidigare forskning (Kardell, 2011).

Detta paper behandlar frågan om *överrepresentation* av *personer med utländsk bakgrund* i den svenska kriminalstatistiken. *Överrepresentation* i detta sammanhang innebär att grupper av personer registreras för fler brott än vad de borde utifrån sin andel av populationen generellt. Det handlar alltså inte om att de utgör majoriteten av de personer som registreras för brott.

Syfte

Syftet med detta paper är dels att ge en bild av den tidigare forskningen kring överrepresentationen av personer med utländsk bakgrund i den svenska kriminalstatistiken. Dels att fördjupa bilden av överrepresentationen för barn till personer som invandrat till Sverige. Genom att göra detta vill jag lyfta frågan om metodologins betydelse för de resultat som forskningen producerar.

Resultat

Inledningsvis kommer resultaten av den tidigare forskningen att redovisas för att sedan visa på hur nya analyser registrerad brottslighet av barn till utlandsfödda kan ge en delvis annan bild än den som tidigare framträtt i Sverige.

*En genomgång av kunskapsläget i svensk forskning om personer med utländsk bakgrund och deras överrepresentation i registrerad brottslighet 1970 - 2006*³

I genomgången av den tidigare forskningen nedan är det studiernas publiceringsår som utgör grunden i den kronologiska redovisningen. Martens menar att den första vågens debatt om invandrare och brottslighet tog plats under sent 1970-tal och tidigt 1980-tal. Den andra vågen startade 1989 (Martens 1997, s. 184). Utifrån publiceringsåren på studierna i ett senare arbete (Kardell, 2011) är en tolkning att denna andra våg ebbar ut under sent 1990-tal och att en tredje våg av forskning uppstår kring mitten av 2000-talets första decennium⁴.

Med överrepresentation menas att en grupp av individer, till exempel utlandsfödda, står för en större andel av den registrerade brottsligheten än vad som kan förväntas utifrån deras andel av befolkningen jämfört med en referenspopulation (i denna genomgång *svenskar*). En del studier har ibland saknat värden för överrepresentation, men innehållit uppgifter som gjort det möjligt för mig att beräkna den i efterhand. För att denna omräkning skall ha varit möjlig att göra har det krävts att studierna har innehållit information om antal eller andelar *utländska*

³ Avsnittet bygger på Kardell, J (forthcoming) "Foreign background and registered criminality in Sweden - An Analysis of the Research Concerning the Over-representation of Individuals with a Non-Swedish Background in Registered Crime in Sweden". Accepterad för publikation i *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*.

⁴ I Kardell (2011) finns tablåer över de studier som ingår med uppgifter om vilka år resultaten gäller för, vilken data som har använts, vilka nivåer på överrepresentation som framkommit samt om resultaten är standardiserade på något vis.

och *inhemska*⁵ personer registrerade för brottslighet samt antal eller andelar av samma grupper i populationen som helhet.⁶ I dessa redovisningar har gruppen *inhemska* använts som referenspopulation och antar därmed värdet 1.⁷

På detta vis kan jämförbara värden redovisas för majoriteten av studierna och det förenklar jämförelser mellan studier och över tid. Ett värde som överstiger 1 för *personer med utländsk bakgrund* är en överrepresentation, och ett värde som är lägre än 1 är en underrepresentation.

I den studerade perioden från 1970 – 2007 har 21⁸ studier återfunnits som redovisar överrepresentation eller berör ämnet och innehåller data som möjliggjort att omräkningar till överrepresentation kan göras. Dessa studier innehåller olika typer av data. Det är framförallt data rörande lagföringar eller skäliga misstankar, men det finns även en studie som innehåller uppgifter om ungdomar placerade på SiS-institutioner. Definitionerna på utländsk bakgrund har företrädesvis baserats på medborgarskap, men i den senare delen förekommer det allt mer studier som baseras på uppgifter om födelseländer. Det finns tre studier som redovisar uppgifter om barn till invandrare, dvs. personer som själva är födda i Sverige med minst en förälder född utomlands. I redovisningen nedan om den tidigare forskningen redovisas endast uppgifter om de personer som kategoriserats som invandrare, dvs födda utomlands men inflyttade till Sverige. Anledningen till att gruppen barn till invandrare lämnats utanför är att de har varit för få studier för att passa in i redovisningsformen nedan. denna fråga kommer att beröras senare utifrån ett separat material

Nedan kommer studiernas publiceringsår och nivå av överrepresentation att vara det centrala (studierna redovisas mer ingående i Kardell, 2011). Publiceringsår har valts för att illustrera hur kunskapen om överrepresentationen gällande personer med utländsk bakgrund har växt fram över tid. För de studier som har data för fler år har ett medelvärde räknats fram. I diagrammen har en trendlinje ritats in för att underlätta tolkningen.

Den övergripande bilden av alla 21 studier är att det är en mängd olika studier som är svåra att jämföra och ger olika resultat. Det handlar främst om två studier som baserar sig på hovrättsdomar och en som rör ungdomar på SiS-institutioner som ger hög överrepresentation. I den vidare presentationen lämnas dessa därför utanför. Genom att redovisa de studier som baserar sig på skäliga misstänkta samt på lagföringar från tingsrätter framträder en mer nyanserad bild.

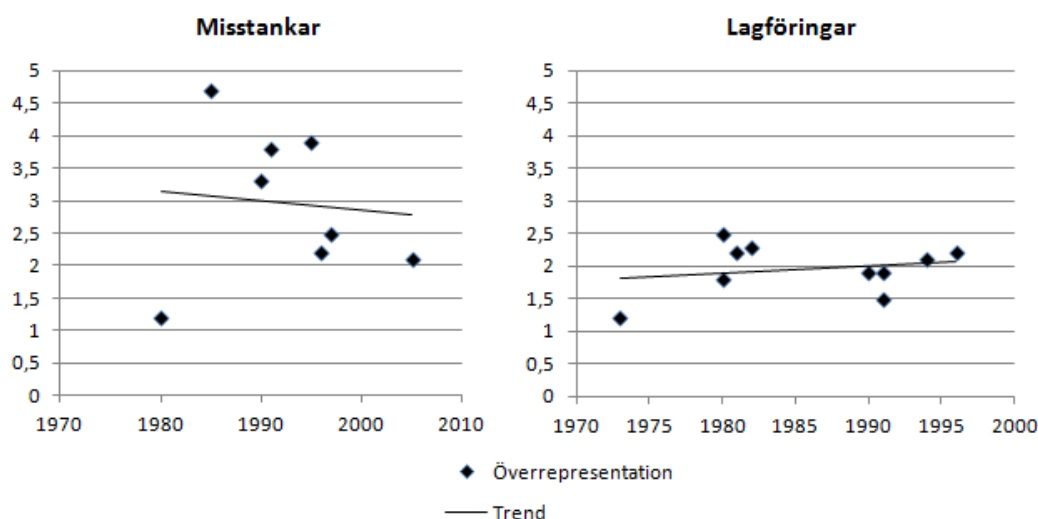
⁵ Definitionerna av utländska eller inhemska personer varierar mellan studierna och bygger oftast på uppgifter om medborgarskap eller födelseland. Vilken definition som används i varje studie är också en del av genomgången och redovisas i det kommande avsnittet.

⁶ (N registrerade brott för Utländska personer/N Utländska personer i befolkningen)
(N registrerade brott för *Inhemska personer*/N *Inhemska personer* i befolkningen)

⁷ Där det har varit möjligt att göra dessa beräkningar separat för de två könen eller för ålderssegment har detta gjorts. Detta för att standardisera för olika kön och ålder.

⁸ Det är 21 publikationer men en innehåller uppgifter om överrepresentation baserat på skäliga misstankar samt lagföringar och har därför behandlats som två i denna redovisning.

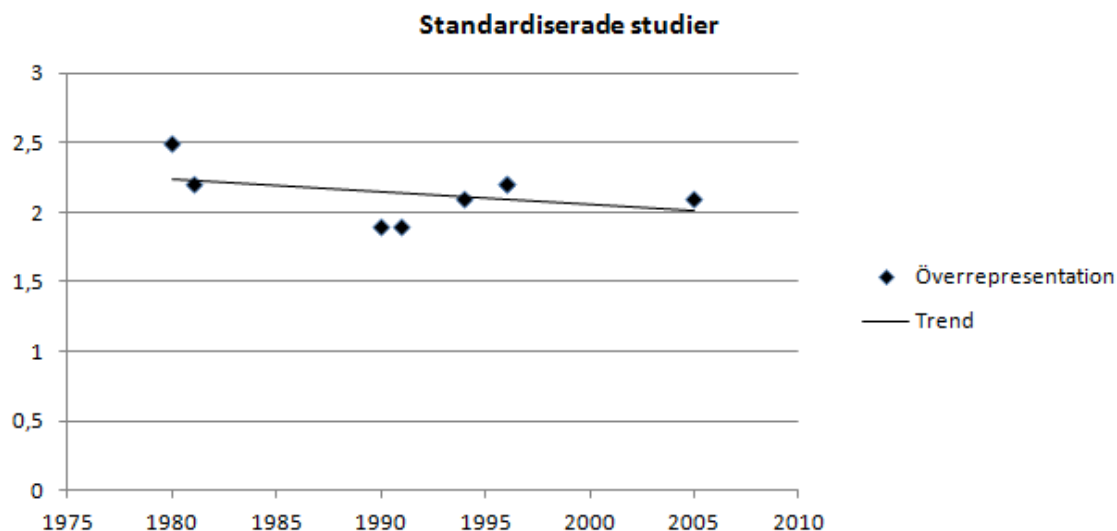
Diagram 1. Publiceringsår och överrepresentation för invandrare/utlandsfödda. Studier baserade på skäligen misstänkta (N=8) samt lagförda (N=10). Trendlinje adderad.

I detta diagram framgår två saker. För det första är det högre nivåer av överrepresentation i studierna baserade på skäliga misstankar än i de som bygger på lagföringar från tingsrätterna. För de andra så är trenden för studier baserade på skäliga misstänkta avtagande. Medan det är en ökande trend i studier baserade på lagföringar. Det är dock fortfarande väldigt blandade typer av studier, framför allt vad det gäller skäliga misstänkta. Där är det både studier som bygger på urval samt endast vissa städer. Båda typerna av studier innehåller också både ostandardiserade och standardiserade värden. Detta gör att det är svårt att dra några stora växlar utifrån de irriterande trendlinjerna.

I de publicerade studierna i genomgången redovisas ibland standardiserade resultat. De enklaste standardiseringarna tar endast hänsyn till ålder, medan andra tar hänsyn till fler bakgrundsvariabler så som kön, yrke, utbildning, social klass, bostadsort samt inkomst. Bland dessa studier ingår det två som utgår ifrån skäliga misstankor medan övriga bygger på lagföringar från tingsrätter. Ingen av dessa är heller urvalsstudier utan baserar sig för uppgifter om hela riket.

Diagram 2. Publiceringsår och standardiserad överrepresentation för invandrare/utlandsfödda. (N=7). Trendlinje adderad.

I denna bild framträder en mer sammanhållen bild med mindre variation i värdena. Detta har troligen att göra med att studierna i diagram 2 är mer lika varandra. I diagram 1 är värdena på överrepresentationen mer spridda. Bilden som framträder om man redovisar resultaten utifrån vilka år som studerats, istället för publiceringsår, framträder i stort samma trend (resultaten visas ej här).

Slutsatser av genomgången rörande den tidigare forskningen

Det vara värt att notera att den totala mängden studier som publicerats under den studerade perioden överstiger 20 stycken (Kardell, 2011). I denna redovisning har 21 stycken av dessa ingått. Både medborgarskap och födelseländer använts för att klassificera personer med utländsk bakgrund och studierna har använt sig av både skäliga misstankar och lagföringar. Under den studerade perioden är det också rimligt att anta att det svenska samhället har förändrats likväl som gruppen personer med utländsk bakgrund i Sverige, med en ökad och förändrad migration till Sverige. Ett exempel på detta är att andelen lagförda utländska medborgare från Finland, Danmark och Norge har minskat från inledningsvis cirka två tredjedelar (Sveri, 1973; 1980) till under en tredjedel (von Hofer & Tham, 1994).

Trots förändringarna i definition av utländsk bakgrund och de olika datakällor som använts är alltså den sammantagna bilden att överrepresentationen verkar avta över den studerade perioden. Tidigare tolkningar har varit att den består på en relativt stabil nivå under perioden (von Hofer, Sarnecki & Tham, 1997, s. 75; Kardell, 2011). Men utifrån de rikstäckande studierna verkar detta möjligtvis vara en alltför, då trenden som visas i diagram antyder en minskning över tid.

Utifrån denna resultatet i studierna är det svårt att se forskningsfältet som kontroversiellt i sig då resultaten snarare pekar på att situationen förbättras i och med en avtagande överrepresentation för invandrare. Det är lika svårt att se tecken på något forskningstabu utifrån mängden studier. Det är nog snarare så att fältet får anses vara ganska väl beforskat utifrån svenska mått mätt.

Problemet med brottslighet hos personer med utländsk bakgrund har snarare setts som eskalerande och har till viss del gjorts till en politisk fråga av bland annat populistiska partier i Sverige vid det senaste valet. Men då gruppen av personer med utländsk bakgrund förändrats i Sverige under perioden verkar det vara rimligare att diskutera förhållandena i Sverige än att diskutera de invandrade personernas egenskaper, utifrån att resultaten verkar vara tämligen stabila. Nya resultat visar att skillnaderna i överrepresentation mellan barn till familjen under uppväxten och segregation i bostadsområden (Hällsten, Sarnecki & Szulkin, 2011).

Överrepresentationen hos barn till utlandsfödda⁹

När det gäller de skillnader i resultat som framkommit i den nordiska komparationen (Kardell & Carlsson, 2009) jämfört med de siffror som presenterats av Brottsförebyggande rådet (Ahlberg, 1996; Brottsförebyggande rådet, 2005) så har en konklusion varit att de delvis beror på olika definitioner (Kardell, 2011). En annan möjlig förklaring skulle kunna vara att det beror på skillnader i vad som räknas. I den Kardell & Carlsson (2009) undersöks om personer varit lagförda för brott under 2005. Medan brottsförebyggande rådet undersöker om personer varit skäligen

⁹ Resultaten bygger på en kommande artikel som samförfattas med Peter Martens, docent i sociologi.

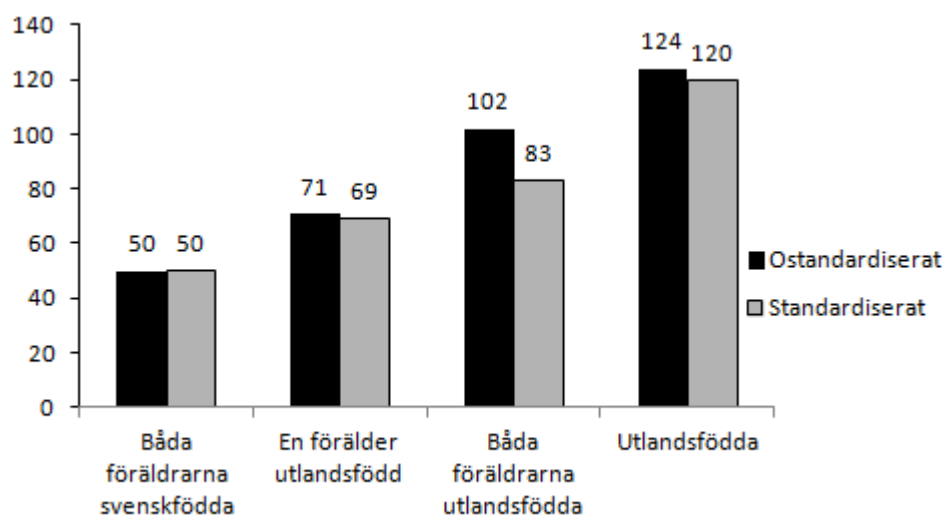
misstänkta för brott under 1985-1989 (Ahlberg, 1996) samt 1997-2001 (Brottsförebyggande rådet, 2005). Det rör alltså frågan om prevalens¹⁰, men i det första fallet under ett år och i det andra fallet under fem år. Det är möjligt att prevalensen för femårs perioden skiljer sig för prevalensen under ett år. Exempelvis kan det uppstå om olika personer i referenspopulationen (i detta fall "svenskar") registreras för brottslighet under de olika kalender åren, medan samma personer i jämförelsepopulationen i högre utsträckning registreras för brott. Ett sätt att närma sig den problematiken är att undersöka om det finns skillnader i prevalens- och incidenstalen¹¹ i de olika populationerna.

För att göra detta använder vi¹² oss av det material som var underlaget för den senaste rapporten från Brottsförebyggande rådet (2005).

Prevalens

I diagram 3 nedan visas prevalensen för de olika populationerna. Både de standardiserade och ostandardiserade värdena visas. standardiseringen utgår ifrån kön, ålder och utbildningsnivå.

Diagram 3. Prevalens för registrerad som skäligen misstänkt i de olika populationerna med svensk och utländsk bakgrund. Per 1 000 i populationen. 1997 - 2001. Ostandardiserat och standardiserat för kön, ålder och utbildningsnivå.

Resultatet stödjer den tidigare resultatet som visar att barn till utlandsfödda har en lägre överrepresentation än de utlandsfödda. Risken att vara skäligen misstänkt är 2,4 gånger högre för de utlandsfödda än för gruppen svenskfödda med två svenskfödda föräldrar ("svenskar"). Motsvarande överrisker för de svenskfödda med en respektive två utlandsfödda föräldrar är 1,4 respektive 1,7.

Incidens

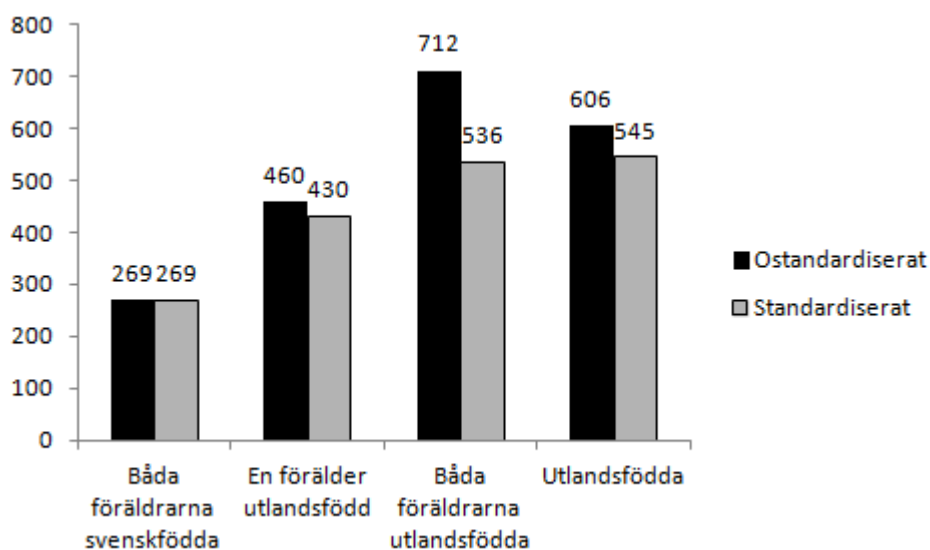
Diagram 4 nedan motsvarar det ovan, men det är incidenser som redovisas istället.

¹⁰ Prevalens = antal personer som har registrerats för brott under en given period.

¹¹ Incidens = antal händelser som registreras under en given period.

¹² Denna studie görs till sammans med Peter Martens, docent i sociologi.

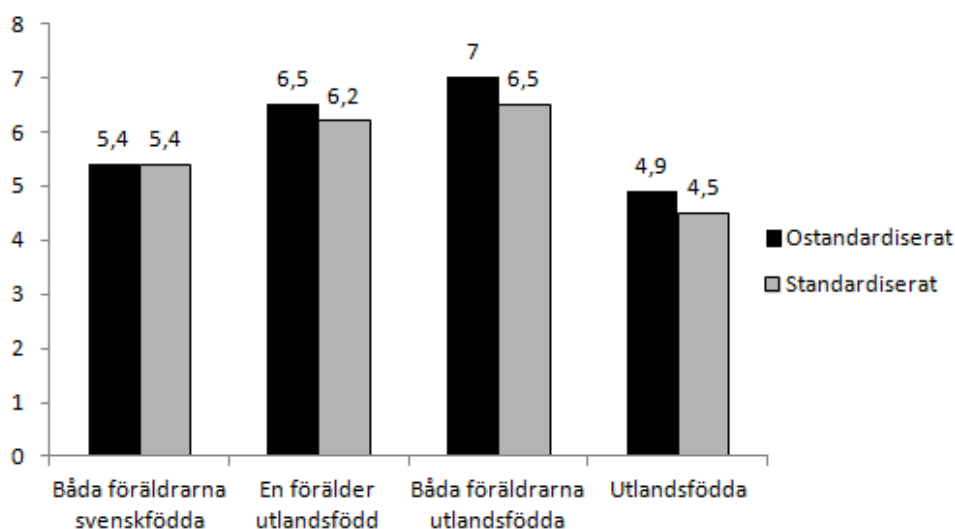
Diagram 4. Incidens för registrerad som skäligen misstänkt i de olika populationerna med svensk och utländsk bakgrund. Per 1 000 i populationen. 1997 - 2001. Ostandardiserat och standardiserat för kön, ålder och utbildningsnivå.

Incidensnivåerna ger en lite annan bild än prevalensnivåerna. Det är gruppen svenskfödda med två utlandsfödda föräldrar som har de högsta ostandardiserade värdena. När vi standardiserar för kön, ålder och utbildning sjunker incidensen med 25 procent. Det beror troligtvis på att den gruppen till stor del består av yngre personer. Vid en jämförelse av de standardiserade värdena är överrepresentationen 2 för både de svenskfödda personerna med två utlandsfödda föräldrar samt för de utlandsfödda personerna. Överrepresentationen för svenskfödda med en utlandsfödd förälder är 1,6.

Om vi studerar det genomsnittliga antalet skäliga misstankar för endast de personer som registrerats som misstänkta får vi ett mått på den brottsliga aktiviteten hos dessa personer.

Diagram 5. Genomsnittligt antal registrerade misstankar per skäligen misstänkt i kategorin. 1997-2001. Ostandardiserade och standardiserade värden.

I diagram 5 så ser vi att de utlandsfödda har det lägsta antalet skäliga misstankar per person, och de svenskfödda med två utlandsfödda föräldrar det högsta. Det gäller både för de ostandardiserade och standardiserade värdena. Nivå för de svenskfödda personerna med en utlandsfödda är 6,2 (standardiserat) vilket är relativt lika som för de svenskfödda med två utlandsfödda föräldrar som har 6,5 (standardiserat).

Detta innebär att personer som har en, eller två, utlandsfödda föräldrar och är registrerade som skäligen misstänkta är registrerade för fler brott i genomsnitt under den studerade perioden än svenskfödda med två svenskfödda föräldrar.

Sammanfattningsvis visar analysen att barn till utlandsfödda, jämfört med de utlandsfödda:

1. har en lägre risk att bli skäligen misstänkt för ett brott (prevalensen),
2. har i genomsnitt blivit skäligen misstänka för färre brott, men
3. men de som väl har blivit skäligen misstänkta för brott är registrerade för fler brott

Diskussion

När det gäller kategorin "invandrare" eller utlandsfödda verkar överrepresentationen ligga på en relativt stabil nivå sedan början av 1970-talet som är startpunkten för den studerade perioden (diagram 1 -2). Detta trots att både det svenska samhället och skälen för att migrera till Sverige kan antas ha skiftat.

För de som är barn till utlandsfödda verkar inte bilden som framträder vara mer komplicerad. Så länge vi studerar registrerad brottslighet utifrån prevalenser framträder samma bild som tidigare (diagram 3). Svenskfödda personer med utlandsfödda föräldrar har en lägre överrepresentation än de utlandsfödda, och svenskfödda personer med två svenskfödda föräldrar har de lägsta nivåerna av överrepresentation. Om registrerad brottslighet är ett mått på integrationen i samhället verkar svenskfödda barn till utlandsfödda föräldrar vara bättre integrerade än de utlandsfödda i det svenska samhället.

Men när vi studerar incidensen förändras bilden något (diagram 4). Nivåerna för svenskfödda individer med två utlandsfödda personer närmar sig de utlandsfödda personernas. De två grupperna registreras för 536 respektive 545 skäliga misstankar per 1000 individer vid en standardisering för ålder, kön och utbildningsnivå. Nivåerna för de svenskfödda med två utlandsfödda minskar med 25 procent vid standardiseringen då de till stor del består av yngre personer.

När vi undersöker den kriminella aktiviteten genom att redovisa det genomsnittliga antalet skäliga misstankar för de personer som registrerats för brott (diagram 5) har svenskfödda personer med utlandsfödda föräldrar det högsta antalet skäliga misstankar.

Tolkningen av dessa resultat är att det i gruppen svenskfödda personer med utlandsfödda föräldrar har en mindre grupp individer som oftare registreras för brottslighet. Om det i dessa grupper finns en mindre grupp individer som återkommande registreras för brott, kombinerat med att det i större utsträckning är olika svenskfödda individer med svenskfödda föräldrar som registreras för brott, kan det i högre grad att döljas av jämförelser av prevalenstal. Speciellt om analysen bygger på data över tidsperioder av flera år.

Men om det är fallet att det finns en mindre grupp individer med högre grad av registrerad brottslighet så är det ingen kriminologisk nyhet. Det är snarare ett välkänt fenomen att det finns vissa individer i samhället som står för en stor del av den registrerade kriminaliteten. Men om denna grupp nu riskeras att fyllas på av personer med utländsk bakgrund så riskerar kanske fenomenet att tolkas utifrån teman som rör etnicitet, kultur, invandringspolitik odyl.

Utifrån dessa resultat skulle vi gärna se mer forskning kring frågan om överrepresentation och utländsk bakgrund. Men då mer ett fördjupat fokus som tar sikte mer på möjliga förklaringar och en ökad förståelse än övergripande beskrivningar, då det finns risk att denna typ av studier döljer viktiga nyanser. Utgångspunkten utifrån dessa resultat och andra (Hällsten, Sarnecki & Szulkin, 2011) bör vara mer generella sociologiska och kriminologiska teoribildningar och perspektiv för att markera att frågan inte handlar om invandraskapet eller den utländska bakgrunden i sig, utan att det troligen rör välkända fenomen. Detta är ett viktigt steg för att undvika att frågan om överrepresentationen i registrerad brottslighet hos personer med utländsk bakgrund behandlas som ett separat problem.

Referenser

- Ahlberg, J. (1996). *Invandrades och invandrades barns brottslighet: en statistisk analys*. Stockholm: Brottförebyggande rådet.
- Ahlberg, J. & Lööv, H. (2002). "Invandrare och brott – den svåra frågan." *Apropå*, 2002:3, s. 10–12. Brottförebyggande rådet, 2005
- Falck, S. (1982). "Den kriminelle invandraren". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap*, **69**: 118- 137.
- von Hofer, H. (1983). "Utländska medborgare i ljuset av kriminalstatistiken", i Tham, H. & Eriksson, U. (red.). (1983). *Utlänningarna och brottsligheten. Brottförebyggande rådet rapport 1983:4*. Stockholm: Liber/Allmänna förlaget.
- von Hofer, H. (1990). *Utländska medborgare i kriminalstatistiken 1989*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- von Hofer, H. (2008). *Brott och straff i Sverige: historisk kriminalstatistik 1750-2005: diagram, tabeller och kommentarer* (3. rev. uppl.). Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- von Hofer, H., Sarnecki, J. & Tham, H. (1997). "Minorities, Crime, and Criminal Justice in Sweden", i Haen Marshall, I. (red.) (1997). *Minorities, Migrants, and Crime: Diversity and Similarity Across Europe and the United States*. Thousand Oaks, California: SAGE.
- von Hofer, H., Sarnecki, J. & Tham, H. (1998). "Invandrarna och brottsligheten", i von Hofer, H. (1998). *Brottsligheten i Europa*. Lund: Studentlitteratur i samarbete med Institutet för framtidsstudier.
- von Hofer, H. & Tham, H. (1991). *Foreign Citizens and Crime: the Swedish Case*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Hällsten, M., Sarnecki, J. & Szulkin, R. (Kommande). Crime as a Price for Inequality? *The Delinquency Gap Between Children of Immigrants and Children of Native Swedes*. Working paper 2011:1. SULCIS/Stockholms universitet.
- Kardell, J. (2006). "Diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsväsendet – en kvantitativ analys", kapitel i SOU 2006:30. (2006). *Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet*. Stockholm: Fritzes.
- Kardell, J. (2011). Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet – överrepresentationen i den svenska kriminalstatistiken Rapport 2011:1. Uppsats för licentiatexamen, Kriminologiska institutionen/Stockholms universitet.
- Kardell, J & Carlsson, K-M. (2009). "Lagföringar av invandrare och invandrades barn i de nordiska länderna". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvitenskap*, **96**: 237- 261.

- Martens, P. (1995). "Immigrants and Crime Prevention", i Wikström, P-O., Clarke, C & McCord, J. (1995). *Integrating Crime Prevention Strategies: Propensity and Opportunity*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Martens, P. (1997). "Immigrants, Crime, and Criminal Justice in Sweden", i Tonry, M. (red.) (1997). *Ethnicity, Crime, and Immigration: Comparative and Cross-national Perspectives*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nilsson, A. (2001). "Begränsade möjligheter eller bristande kontroll? Uppväxtförhållanden och frihetsstraff.", i Estrada, F. & Flyghed, J. (red.) (2001). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Pedersson, A. (2006). "Konstruktionen av en brottsbenägen kategori", i SOU 2006:30. (2006). *Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet*. Stockholm: Fritzes.
- Pettersson, T. (2002). *Tre perspektiv på brottsliga nätverk. Suporterbråk, etnicitet och genus*. Doktorsavhandling i kriminologi, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Pettersson, T. (2006). "Särbehandlas gärningspersoner med utländsk bakgrund vid anmälningar om våldtäkter, grov misshandel och eget bruk av narkotika?", i SOU 2006:30. (2006). *Är rättvisan rättvis? 10 perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet*. Stockholm: Fritzes.
- Savvidis, K. (1991). *Utlänningar och brottsligheten. En studie över alla personer lagförda för brott mot narkotikalagstiftningen (NSL) för perioden 1973-1989*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Sveri, B. (1973). "Utlänningars brottslighet. En kriminalstatistisk jämförelse mellan svenska och utländska medborgare". *Svensk Juristtidning*, 58: 279-310.
- Tamas, G. (2004). "Krönika: Invandrare och brott". *Apropå*, 2004:3, s. 34.

Program og deltagerliste

Kriminologisk forskning i 50 år

Selfoss, Island, 6.-9. maj 2012

Dag I: Søndag den 6. maj

Ankomst til Keflavik lufthavn og busafgang til Hotel Selfoss.

18:00-19:30 **Ankomst og indkvartering**

19.30-20.30 Middag

20.30-20.40 **Velkomst - KONFERENCESAL**
Ragnheiður Bragadóttir, Rådsleder for NSfK

20.40-21.40 **Plenum I - KONFERENCESAL**
Ordstyrer: Tove Pettersson
Britta Kyvsgaard (D): Criminology past and present. Worries and achievements. Lecture in honour of Ulla V Bondeson
Kommentatorer: Tove Pettersson og Helgi Gunnlaugsson
–indlæg 30 min., kommentatorer 2x5 min. og diskussion bagefter

Dag II: Mandag den 7. maj

07.30-08.30 Morgenmad

08.30-08.40 **Velkomst - KONFERENCESAL**
Ögmundur Jónasson, Islands indenrigsminister

08.40-09.40 **Plenum II - KONFERENCESAL**
Ordstyrer: Anne Alvesalo-Kuusi
Paul Larsson (N): Reguleringen av Corporate Crime - fra straff til selvregulering
Kommentatorer: Anne Alvesalo-Kuusi og Raimo Lahti
–indlæg 30 min., kommentatorer 2x5 og diskussion bagefter

09.40-09.50 Kaffe

09.50-10.50 **Plenum III - KONFERENCESAL**
Ordstyrer: Anette Storgaard
Tapio Lappi-Seppälä (F): Sentencing and Sanctions in the Nordic Countries 1960-2010
Kommentatorer: Anette Storgaard og Erlendur Baldursson
–indlæg 30 min., kommentatorer 2x5 min. og diskussion bagefter

10.50-11.10 Kaffe

11.10-12.30 **Parallele sessioner I**
–hvert indlæg 15 min. og diskussion bagefter:

I-A Holdninger til straf og de kriminelles baggrund - MØDELOKALE SYD

Ordstyrere og kommentatorer: Helgi Gunnlaugsson og Kristin Skjörten
Helgi Gunnlaugsson (I): Befolkningens holdning til økonomisk kriminalitet og seksualforbrydelser mod børn
Kristina Jerre (S): Effektivare straff – mindre fängelse?

Anita Rönneling (D) og **Nadja Sørensen** (D): Metode eller fornemmelse?
– en undersøgelse af tilsynssamtaler i Kriminalforsorgen i frihed i Danmark
Hanne Stevens (D): Kriminalitet før første psykiatriske kontakt – et
populationsbaseret registerstudie

I-B Trafficking, korruption og hvidvaskning - KONFERENCESAL

Ordstyrere og kommentatorer: Julie Estdahl Stuestøl og Mika Junninen

Minna Viuhko (F): Trafficked persons – ideal or not so ideal victims?

Julie Estdahl Stuestøl (N): Forståelser av menneskehandel til
tvangsarbeid

Monika Sellgren Karlsson (S): Korruption och dikotomin
offentligt/privat

Ellen S. Kittelsbye (N): Hvitvasking i Norge – modi og
rapporteringsrutiner

I-C Kriminalitet og risikofaktorer - MØDELOKALE NORD

Ordstyrere og kommentatorer: Lea Fuglsang og Isabel Schoultz

Manne Gerell (S): Grannskap, geografiska analysenheter och rumslig
fördelning av fysisk ordning

Henrik Linderborg (F): Självkontrollens robusthet vid prognostisering av
återfallsbrottslighet

Anita Heber (S): Brottslingar och brottsoffer i kriminalpolitiska motioner

Isabel Schoultz (S): Official responses to the criticized process of seeking
asylum. Denials, neutralizations and partial acknowledgments

12.30-13.30 Lunch

13.30-15.30 **Plenum IV - KONFERENCESAL**

Grønland – landet uten fengsel?

Ordstyrer: Gitte Trondheim

13.30-14.10: **Evy Frantzsen (G): Grønlenderes tidsubestemte soning i
Danmark**

14.10-14.30: Spørsmål og diskusjon

14.30-15.10: **Annemette Nyborg Lauritsen (G): Anstalten i Grønland**

15.10-15.30: Spørsmål og diskusjon

16.00 Udflugt

20.30 Natmiddag

Dag III: Tirsdag den 8. maj

08.00-09.00 Morgenmad

09.00-10.00 **Plenum V - KONFERENCESAL**

Ordstyrer: Hildigunnur Ólafsdóttir

**Henrik Tham (S): Kriminalpolitik och narkotikapolitik – vad
påverkar vad?**

Kommentatorer: Aarne Kinnunen og Hildigunnur Ólafsdóttir

– *hvert indlæg 30 min., kommentatorer 2x5 min. og diskussion bagefter*

10.00-10.10 Kaffe

10.10-11.30 **Parallele sessioner II** – hvert indlæg 15 min. og diskussion bagefter

II-A Vold i hjemmet - MØDELOKALE NORD

Ordstyrere og kommentatorer: Krístrún Kristinsdóttir og Nina Törnqvist

Ingólfur V. Gíslason (I): Váld i nára relationer: Utvecklingen på Island

Bjarney Krístrún Haraldsdóttir (I): Domestic violence in Reykjavík
metropolitan area by school districts and their social composition

Hilde Jakobsen (N): Internasjonal bistand: En arena for kriminologisk forskning?

Nina Törnqvist (S): Förnuft och känsla - om emotionsregimer bland familjevåldsspecialiserade åklagare

II-B Kriminalitetsdata, sikkerhed og politiets effektivitet - KONFERENCESAL

Ordstyrere og kommentatorer: Jerzy Sarnecki og Snorri Örn Árnason

Jerzy Sarnecki (S): Att mäta polisens effektivitet

Petri Danielsson (F): The anatomy of a safety crime - empirical and theoretical perspectives on crimes against worker safety

Kauko Aromaa (F): Improving the Comparability of Crime Statistics

Dave Sorensen (D): Exploring the unprecedented rise in Danish burglary

II-C Straff og andre sanktioner - MØDELOKALE SYD

Ordstyrere og kommentatorer: Ragnhild Hennum og Hans Jørgen Engbo

Berit Johnsen og Hans Jørgen Engbo (D): Forvaring i Danmark og Norge

Tanja Tambour Jørgensen (D): Afsoning i hjemmet: En effektevaluering af fodlænkeordningen

Saija Sambou (F): Mediation of intimate relationship violence in Finland - implications and challenges

Simon Kamber (D): Sindssyge lovovertrædere i strafferetten

11.30-11.45 Kaffe

11.45-13.00 **Parallele sessioner III – hvert indlæg 15 min. og diskussion bagefter**

III-A Børn, forældre og fængsler - MØDELOKALE SYD

Ordstyrere og kommentatorer: Inger Marie Fridhov og My Lilja

My Lilja (S): Lek med ild i skolan

Sara Uhnöo (S): With united efforts - Co-offending in Juvenile Arson

Tuuli Pitkänen (F): Mothers in the marginal – women with the history of substance abuse and imprisonment

Peter Fallesen (D): Effekten af børneanbringelser på fædres kriminalitet

III-B Offre blandt mennesker og dyr - MØDELOKALE NORD

Ordstyrere og kommentatorer: Jens Bo Fabricius Jensen og Per Jørgen Ystehede

Jens Bo Fabricius Jensen (D): The legal protection of people with learning disabilities who have been victims of sexual abuse (the role of the police)

Mirka Smolej (F): Repeat violent victimization in Finland

Ragnhild Sollund (N): Den ulovlige handelen og trafficking av dyr til Norge

Siv Rebekka Runhovde (N): Kontroll og etterforskning av ulovlig handel med ville dyre- og plantearter i Norge

III-C Fængselsbetjenter og fængselsamfundet - KONFERENCESAL

Ordstyrer: Avijaja Albrechtsen og Linda Kjær Minke

Kristina Westerholm (F): Kriminalvårdsarbejters erfaringer av och attityder gentemot unga förbrytare i Finland och USA

Emy Bäcklin (S): Med en queer blick på fängelset

Siv Hjellnes (N): Fængselsbetjenten som ivaretaker av velferdsstat så vel som rettsstat?

Linda Kjær Minke (D): Bliver ikke-kriminelle (minus) til kriminelle (plus) på sigt?

Hans Jørgen Engbo (D): Fængsler og menneskerettigheder

13.00-14.00 Lunch

14.00-15.15 **Parallelle sessioner IV – hvert inlæg 15 min. og diskussion bagefter**

**IV-A Riskfaktorer, kriminalitetsmønstre og socialkontrol –
MØDELOKALE SYD**

Ordstyrere og kommentatorer: Julia Sandahl og Anne-Julie Boesen Pedersen.
Christoffer Carlsson (S): Tidige riskfaktorer och långsiktiga utfall i kriminella karriärer

Christian Klement (D): Crime patterns among outlaw bikers

Elsa Saarikkomäki (F): Changing culture of social control - Young people as targets of security guards control in a Nordic context

Julia Sandahl (S): Betydelsen av skolrelaterade skydds faktorer för allvarlig kriminalitet i Stockholm

**IV-B Narkotika, alkohol og samfundsreaktioner -
KONFERENCESAL**

Ordstyrere og kommentatorer: Mika Sutela og Louise Johansen.

Kim Møller (D): Cannabiskontrol i Norden

Reid J. Stene (N): Narkotikasiktedes siktelser

Kalle Tryggvesson (S): Sprutbyte i ett narkotikafritt samhälle

Mika Sutela (F): Enhetlighet av körförbudspåföljder vid grova rattfylleribrott i Finlands tingsrätter – särskilt ur genusperspektiv

**IV-C Straf, familieformer og udlændinge i kriminalstatistikken –
MØDELOKALE NORD**

Ordstyrere og kommentatorer: Elisabeth Fleischer og Dorthe Eriksen

Lena Roxell (S): Bättre ut eller snabbare in. Effekter av ett fängelsestraff

Elisabeth Fleischer (G): Vilkår for de indsatte ved anstalten for domfældte

Gitte Tróndheim (G): Familieformer og adoption i Grønland

Johan Kardell (S): The over-representation of individuals with a foreign background in official Swedish crime statistics

15.15-15.30 Kaffe

15.30-16.10 **Plenum VI - KONFERENCESAL**

Ordstyrer: Jane Dullum

Susanna Johansson (S): Samverkan i Barnahus kring brottsutsatta barn - En komparativ idéspredningsstudie i nordiska kontexter

Afsluttende kommentarer

19.00 **En kort gåtur før festmiddagen**

19.30 *Festmiddag*

Deltagerliste

Danmark

Anette Storgaard
Lektor
Århus universitet, Juridisk Institut
Afd. for Proces- og Kriminalret
Universitetsparken, DK-8000 Århus C
as@jura.au.dk

Anita Rønning
Fuldmægtig i Evaluerings- og Statistikenheden
Direktoratet for Kriminalforsorgen
Strandgade 100, 1401 København K
anita.ronning@kriminalforsorgen.dk

Anne Julie Boesen-Peders
Konsulent
Justitsministeriets Forskningskontor
Slotholmsgade 10, 1216 København K
abp@jm.dk

Britta Kyvsgaard
Chief of research
The Ministry of Justice
Slotsholmsgade 10, 1216 København K
bky@jm.dk

Christian Klement
Researcher
Justitsministeriets Forskningskontor
Slotholmsgade 10, 1216 København K
chk@jm.dk

Dave Sorensen
Forsker
Sociologisk Institut, Københavns Universitet
L.I. Brandes Alle 13, 1956 Frederiksberg C
daves@jur.ku.dk

Dorthe Eriksen
Kontaktsekretær for NSfK
Institute of Legal Science D, University of
Copenhagen
Sankt Peders Stræde 1, DK-1453 København K
wudo@get2net.dk

Hanne Stevens
PhD stipendiat
Center for Registerforskning, Aarhus
Universitet
Taasingegade 1, 8000 Aarhus C
hs@ncrr.dk

Hans Jørgen Engbo
Fængselsinspektør
Anstalten ved Herstedvester
Holsbjergvej 20, DK-2620 Albertslund
hansjorgen.engbo@kriminalforsorgen.dk

Jens Bo Fabricius Jensen
Kriminolog, kriminalassistent
Rigspolitiet, Koncern-HR, Politiskolen
Brøndbyøster Boulevard 30, 2605 Brøndby
BFJ002@politi.dk

Kim Moeller
Assistant professor
Aarhus University
Jens Chr. skous Vej 3
DK-8000 Aarhus C
km@crf.au.dk

Lea Fuglsang
Konsulent for kriminalitetsforebyggelse
Ishøj Kommune
leafugl@gmail.com

Linda Kjær Minke
Adjunkt (Assistant professor)
Syddansk universitet
Campusvej 55, 5230 Odense M
lkm@sam.sdu.dk

Louise Johansen
Researcher/Research assistant
National Danish Police Knowledge & Research
Centre
Willemoesgade 54, 2 th, 8200 Aarhus N.
ljo018@politi.dk

Nadja Sørensen
Akademisk fuldmægtig
Direktoratet for Kriminalforsorgen
Strandgade 100, 1401 København K
Nadja.sorensen@kriminalforsorgen.dk

Peter Fallesen
Researcher
Rockwool Foundation Research Unit
Sølvgade 10, 2. th, DK-1307 København K
pf@rff.dk

Sarah van Mastrigt
Assistant Professor (Adjunkt)
Department of Psychology and Behavioral
Sciences
Aarhus University
Jens Chr. Skous Vej 4, 8000 Aarhus C
vanmastrigt@psy.au.dk

Simon Engell Kamber
Ph.d.-student
Aarhus University
Bartholins Allé 16, Bygning 1410, lokale 233
8000 Aarhus C
Sek@jura.au.dk

Tanja Tambour Jørgensen
Fuldmægtig
Justitsministeriets
Forskningskontor Slotsholmsgade 10, 1216
København K
ttj@jm.dk

Finland

Aarne Kinnunen
Ministerial Adviser
Ministry of Justice
Department of Criminal Policy
PB 25, FIN-00023 Government, Helsinki
aarne.kinnunen@om.fi

Anna Heinonen
Doctor of Laws student (LL.D.)
University of Turku
Martinkatu 7 E 79 20810 Turku
ahhein@utu.fi

Anna-Maija Helminen
PhD Student
University of Turku
Eerkinkatu 22 b B 18
anmahel@utu.fi

Elsa Saarikkomäki
NSfK Scholarship Researcher
National Research Institute of Legal Policy
P.O.B. 444
elsa.saarikkomaki@helsinki.fi

Henrik Linderborg
Senior Research Officer
Criminal Sanctions Agency, Central
Administration
P.O Box 319 FI – 00181 Helsinki
henrik.linderborg@om.fi

Kauko Aromaa
Professor
University of Manchester
kauko.aromaa@om.fi

Kristina Westerholm
Doctoral student
Department of Social Studies, PO Box 18,
00014 University of Helsinki
kristina.westerholm@helsinki.fi

Mika Junninen
Ministry of Justice
Department of Criminal Policy
PO BOX 25, FI-00023 Government, Helsinki
mika.junninen@om.fi

Mika Sutela
Researcher
University of Eastern Finland
Nuottaniementie 16 A 7, 80140 Joensuu
mika.sutela@uef.fi

Minna Viuhko
Researcher
The European Institute for Crime Prevention
and Control (HEUNI)
P.O.Box 444, 00531 Helsinki
minna.viuhko@om.fi

Mirja Salonen
Secretary of legislation
Ministry of Justice
Eteläesplanadi 10
mirja.salonen@om.fi

Mirka Smolej
Planning officer
Ministry of Justice Finland
Department of Criminal Policy
P.O. Box 25, 00023 Government, Helsinki
mirka.smolej@om.fi

Petri Danielsson
Researcher
National Institute of Legal Policy, Finland
Untamontie 12 G 55, 00610 Helsingfors,
Finland
Petri.danielsson@helsinki.fi

Raimo Lahti
Professor, LL.D., M.Soc.Sc.
Faculty of Law, University of Helsinki
P.O.Box 4
Raimo.Lahti@helsinki.fi

Regina Järg-Tärno
Planerare, Nsfk kontaktsekreterare
Justitieministerium i Finland
Pl 25, Mannerheimintie 4,
Valtioneuvosto 00023
regina.jarg-tarno@om.fi

Saija Sambou
Senior Planning Officer
Ministry of Justice, Department of Criminal
Policy
Po Box 25, 00023 Government, Helsinki
saija.sambou@om.fi

Tapio Lappi-Seppälä
Director-General
The National Research Institute of Legal Policy
Pitkäsillanranta 3 A
PO Box 444, FI-00531, Helsinki
tapio.lappi-seppala@om.fi

Tuuli Pitkänen
Senior researcher
Järvenpää Addiction Hospital, A-Clinic
Foundation
Kuusitie 36, 04480 Haarajoki
tuuli.pitkanen@a-klinikka.fi

Færøerne

Karin Ranvá Kjølbros
Social careworker
Chief Probation Office
Postboks 325
Karin.Kjolbro@kriminalforsorgen.dk

Grønland

Amalia Lynge Pedersen
Aut.Cand.Psych, Privat praktiserende
Postboks 1940, 3900 Nuuk
amica@greenet.gl

Annemette Nyborg Lauritsen
Kommunikationskonsulent
Grønlands Landsret
Qernertunnguanut 10b-003, postboks 2391
3900 Nuuk
anla@uni.gl

Aviaja Albrechtsen
MA student and NSfK contact secretary
University of Greenland - Ilisimatusarfik
Afd. for Kultur- og Samfundshistorie
Manutooq 1, postboks 1061, 3905 Nuussuaq
avijaja@greenet.gl

Elisabeth Fleischer
Student
University of Greenland
elfl@ks.uni.gl

Evy Frantzen
Post. Doc
Ilisimatusarfik/University of Greenland
evyfran@gmail.com

Gitte Tróndheim
Head of department for Cultural and Social
history
Ilisimatusarfik/University of Greenland
Postboks 1061
gitr@ks.uni.gl

Island

Ásta Stefánsdóttir
Executive Secretary
Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi
Lögberg v/ Sudurgata, IS-150 Reykjavík
astast@hi.is

Bjarney Krístrún Haraldsdóttir
Sociologist
Social Insurance Administration
Laugavegi 114, 150 Reykjavík
bkh2@hi.is

Bryndís Helgadóttir
Executive Secretary
Ministry of the Interior
Sölvhólgata 7
150 Reykjavík
bryndis.helgadoottir@irr.is

Erlendur Sigurður Baldursson
Fangelsismálastofnun Ríkisins
Borgartún, 105 Reykjavík
ElliBald@tmd.is

Halldóra Þorláksdóttir
Web and publications manager
Nordisk Samarbejdsråd for Kriminologi
Lögberg v/ Sudurgata, IS-150 Reykjavík
Hth61@hi.is

Helgi Gunnlaugsson
Professor of Sociology
University of Iceland, Faculty of Social Sciences
Oddi v. Sturlugata, IS-150 Reykjavík
helgigun@hi.is

Hildigunnur Ólafsdóttir
Researcher
Reykjavik Academy
Hringbraut 121, 107 Reykjavík
hildigunnur@akademia.is

Jónatan Þórmundsson
Professor of Law Emeritus
University of Iceland, Faculty of Law
Lögberg v/ Sudurgata, IS-150 Reykjavík
jthorm@mmedia.is

Ingólfur Gíslason
Senior Lecturer
University of Iceland, Faculty of Social Sciences
Oddi v. Sturlugata, IS-150 Reykjavík
ivg@hi.is

Krístur Kristinsdóttir
Lawyer
Directorate of Health
Barónsstíg 47, 101 Reykjavík
kristrun@landlaeknir.is

Margrét Sæmundsdóttir
Economist
Ministry of Economic Affairs
Skuggasundi 3, 150 Reykjavík
margret.saemundsdottir@evr.is

Ragnheiður Bragadóttir
Professor of Law
University of Iceland, Faculty of Law
Lögberg v/ Sudurgata, IS-150 Reykjavík
rb@hi.is

Ragnhildur Hjaltadóttir
Permanent Secretary
Ministry of the Interior
Sölvhólgata 7, 150 Reykjavík
ragnhildur.hjaltadottir@irr.is

Rannveig Þórisdóttir
Sociologist
Reykjavik Police
Hverfisgata 115, 150 Reykjavík
rannveig@lrh.is

Snorri Örn Árnason
Analyst
Reykjavik Police
Hverfisgata 115, 150 Reykjavík
Snorri.arnason@lrh.is

Þorsteinn A Jónsson
Executive Secretary
The Supreme Court of Iceland
Dómhúsinu v/ Arnarhól, 150 Reykjavík
thorsteinn@haestirettur.is

Norge

Andreas Skulberg
Avdelingsdirektør, Utviklingsseksjonen
The Ministry of Justice and the Police
Postboks 8005 Dep, NO-0030 Oslo
andreas.skulberg@jd.dep.no

Anka Ødegaardshaugen
Head of Section, Department of Academic
Affairs, Oslo and Akershus University College
of Applied Sciences(HiOA)
Postboks 4, St. Olavs plass
anka.odegaardshaugen@hio.no

Berit Johnsen
Forskningsleder/Head of research
Kriminalomsorgens utdanningscenter (KRUS)
Postboks 6138 Etterstad, 0602 Oslo
berit.johnsen@krus.no

Ellen S. Kittelsbye
Strategic Analyst /Senior Adviser
ØKOKRIM
PB. 8193 dep. N-0034 Oslo
ellen.kittelsbye@politiet.no

Hilde Jakobsen
PhD Candidate
Gender and Development, University of Bergen
Olaf Ryes Vei 43, 5006 Bergen
hildejakobsen@gmail.com

Inger Marie Fridhov
Senior advisor
The Ministry of Justice and the Police
Postboks 8005 Dep, NO-0030 Oslo
inger-marie.fridhov@jd.dep.no

Jane Dullum
Editor JSSCCP
Department of Criminology and Sociology of
Law, University of Oslo, Box 6706 St. Olavs
plass, 0130 Oslo
Jane.Dullum@jus.uio.no

Julie Estdahl Stuestøl
Research assistant
University of Oslo
Institutt for kriminologi og rettssosiologi,
Postboks 6706 St. Olavs plass, 0130 Oslo
julie@estdahl.com

Kristin Skjørten
Professor
Institutt for offentlig rett
Postboks 6706 St. Olavs plass, 0130 Oslo
krskjor@jus.uio.no

Liv Hilde Birkelund
Politidirektoratet
Postboks 8051 Dep, 0031 Oslo
liv.hilde.birkelund@politiet.no

Paul Larsson
Professor
Politihøgskolen
Postboks 5027, Majorstuen, 0301 Oslo
Paul.Larsson@phs.no

Per Jørgen Ystehede
Seniorkonsulent
Institutt for kriminologi og rettssosiologi
Det juridiske fakultet
Postboks 6706, St. Olavs plass 5, 0130 Oslo
p.j.ystehede@jus.uio.no

Ragnhild Helene Hennem
Viserektor
Institutt for offentlig rett, Universitetet i Oslo
Postboks 6707, 0130 Oslo
r.h.hennem@jus.uio.no

Ragnhild Sollund
Professor
University of Oslo, dept of Criminology and
Sociology of Law
Po.box 6706, St. Olavs plass, 0130 Oslo

Ragnhild.sollund@jus.uio.no
Reid J. Stene
Senior Advicer
Statistics Norway
PO Box 8131 Dep, NO-0033 Oslo
rjs@ssb.no

Siv Hjøllnes
Lecturer
Correctional Service of Norway Staff Academy
– KRUS
Postboks 6138 Etterstad, 0602 Oslo
Siv.hjøllnes@krus.no

Siv Rebekka Runhovde
PhD stipendiat
Politihøgskolen i Oslo
Slemdalsveien 5, Postboks 5027, Majorstuen
0301 Oslo
siv.runhovde@phs.no

Sverige

Anita Heber
Post-Doc researcher
Södertörns Högskola
ME 333E, Alfred Nobels Allé 7, 141 89
Huddinge
anita.heber@sh.se

Christoffer Carlsson
PhD Student
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
christoffer.carlsson@criminology.su.se

Emy Bäcklin
PhD Student
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
Emy.backlin@criminology.su.se

Henrik Tham
Professor em.
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
henrik.tham@criminology.su.se

Isabel Shoultz
Phd student
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
isabel.shoultz@criminology.su.se

Jerzy Sarnecki
Professor
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
Jerzy.sarnecki@criminology.su.se

Johan Kardell
Phd student
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
Johan.Kardell@criminology.su.se

Julia Sandahl
Phd student
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
Julia.sandahl@criminology.su.se

Kalle Tryggvesson
Lektor I Kriminologi
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
Kalle.tryggvesson@criminology.su.se

Kristina Jerre
Phd student
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
kristina.jerre@criminology.su.se

Lena Roxell
Phd student
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
Lena.Roxell@criminology.su.se

Manne Gerell
PhD student
Department of criminology
Malmö university, 205 06 Malmö
Manne.gerell@mah.se

Monika Sellgren Karlsson
PhD student
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
Monika.karlsson@criminology.su.se

My Lilja
Senior lecturer
University of Gävle
Högskolan I Gävle, 801 76 Gävle
My.lilja@hig.se

Nina Törnqvist
PhD student
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
nina.tornqvist@criminology.su.se

Sara Uhnöo
Researcher
University of Gothenburg, Dept. of sociology
and work science
Box 720, SE 405 30 Göteborg
sara.uhnöo@sociology.gu.se

Susanna Johansson
Post doc, NSfK's jubileumsstipendiat
School of Social Work, Lund University
Box 23, S-221 00 Lund
Susanna.Johansson@soch.lu.se

Tove Pettersson
Lektor
Department of Criminology
Stockholm University, SE-106 96 Stockholm
tove.pettersson@criminology.su.se